

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
3-4 ŞUBAT 2017

İmtiyaz Sahibi: Fatih Mehmet ERKOÇ
Büyükşehir Belediye Başkanı

Genel Yayın Koordinatörü: Cevdet KABAKCI
Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanı

Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa SEMERCİ
Kültür ve Turizm Şube Müdürü

Editörler: Cevdet KABAKCI - Prof. Dr. İbrahim SOLAK
Prof. Dr. Orhan DOĞAN - Yrd. Doç. Dr. Cengiz ŞAVKILI
Yrd. Doç. Dr. Erhan ALPASLAN - Mehmet CANLI
Ömer Yalçın OVA

Kapak Tasarım: Gökhan Gönen

ISBN: 978-605-4996-73-5 (Tk) 978-605-4996-76-6 (3.c)

Baskı
Fikir Ajans

Yönetim Yeri
Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı
Kültür ve Turizm Şube Müdürlüğü
0 (344) 225 24 15 - 16
www.kahramanmaras.bel.tr

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

**ULUSLARARASI
MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ
SEMPOZYUMU**

III. Cilt

**3-4 ŞUBAT 2017
KAHRAMANMARAŞ**

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

İÇİNDEKİLER

PAZARCIK TÜRKMEN AŞİRETLERİNİN MARAŞ SAVUNMASINDAKİ ROLÜ - Prof. Dr. Selahattin DÖĞÜŞ.....	7
AVUSTURYALI PROFESÖR ERİCH FEİGL'İN KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİNDEKİ MARAŞ OLAYLARIYLA İLGİLİ DEĞERLENDİRMELERİ Doç. Dr. Namiq MUSALI.....	24
MİLLİ MÜCADELEDE GÜNEY CEPHESİ İÇİNDEMARAŞ Hasan İzzet ALTINANIT.....	34
KUVVAİ MİLLİYE KUMANDANLARINDAN ŞEHİT TEĞMEN MULLA MEHMET KARAYILAN'IN VE ATMALI AŞİRETİ'NİN MARAŞ VE ANTEP HARBİNDE VERDİĞİ ŞANLI MÜCADELE Mehmet Demir ATMALI.....	60
MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TÜRKOĞLU CEPHESİ Prof Dr İlyas GÖKHAN.....	79
MİLLİ KURTULUŞ MİLLİ KİMLİK VE TÜRK ÜNİVERSİTE LOGOLARI Yrd. Doç. Dr. İbrahim ERŞAHİN - Emine ÇELİK.....	105
MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE FRANSIZ İŞGALİ KARŞISINDA MARAŞ SAVUNMASI, EKİM 1919'DAN ŞUBAT 1920'YE KADAR SÜREDE YAŞANAN ÖNEMLİ OLAY VE ÇARPIŞMALAR Dr. F.Rezzan ÜNALP - Dr. Levent ÜNAL.....	125
“KIRMIZI ŞERİTLİ İSTİKLAL MADALYASI” VE MARAŞTA KAHRAMANLIK DESTANI - Arş.Gör. Elçin İBRAHİMOV.....	161
ANDIRIN ÇETE ÖRGÜTLENMESİ VE AĞITLARDA KALANLAR İsmail ARSLAN.....	165
ANDIRIN CEPHESİNDE OSMAN TUFAN PAŞA Yusuf Necat YAYCIOĞLU.....	177
CUMHURİYET DÖNEMİNDE YAPILAN MARAŞ KURTULUŞ ŞENLİKLERİ Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU.....	179
ANTEP SAVUNMASI ANA KAYNAKLARINDA MARAŞ Doç. Dr. Halil İbrahim YAKAR.....	198
MARAŞ SAVUNMASINDA ELBİSTAN'DA BİR KUVA-İ MİLLİYE KARARGÂHI TARİHİ NAKİBZÂDE KONAĞI (<i>NAKİBZADE MÜNİR AĞA KONAĞI ETNOGRAFİK SANAL MÜZESİ</i>) Doç. Dr. Abbas KETİZMEN.....	222
KURTULUŞ SAVAŞINDA MARAŞ ŞEHİR İÇİ ÇARPIŞMALARI VE İŞGAL GÜÇLERİNİN MARAŞTAN ÇEKİLMELERİ 21 OCAK- 11 ŞUBAT 1920 Yrd. Doç. Dr. Yaşar BÜYÜKOĞLU.....	237
ERMENİ ANLATILARINDA MARAŞ VE KİLİKYA Dr. Mustafa Tayfun ÜSTÜN.....	248
KILIÇ ALI'NİN ÇEKİLİŞİ VE ALİ RIZA PİŞKİN Serdar YAKAR.....	261
MİLLİ MÜCADELE BİLİNCİNİ CANLI TUTMAK İÇİN OKUMA VE TARİH OKUMALARININ ÖNEMİ Alpaslan YURTSEVER.....	271

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

MARAŞ SAVUNMASININ ZAFERLE SONUÇLANMASINDA ETKİLİ OLAN UNSURLAR	
Prof. Dr. Memet YETİŞGİN - Okt. Sevim. C. DUMANOĞLU.....	277
MARAŞ SAVUNMASI ve TOPYEKÜN SAVAŞ	
Oğuz PAKÖZ.....	296
MARAŞ'IN KURTULUŞ DESTANI	
Mehmet Demirel BABACANOĞLU.....	302
MARAŞ MİLLİ MÜCADELESİNDE ARSLAN BEY'İN ROLÜ	
Handan BAL.....	305
MARAŞ MİLLİ MÜCADELESİNİN ŞİİRLERE YANSIMASI	
Ramazan AVCI.....	314
VATAN MÜDAFASINA <i>TOHUM</i> PERDESİNDEN BAKMAK	
Eshabil YILDIZ.....	328
MARAŞ MİLLİ MÜCADELESİNDE AŞIKLIOĞLU HÜSEYİN	
Mirsad FIRTINA.....	331
MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TOPLUM DUYGUSALLIĞI	
Murat ORÇAN.....	337
MARAŞ HALKEVİ RAPORUNA GÖRE KURTULUŞ HARBİ	
Ömer Hakan ÖZALP.....	340
FRANSIZLAR KAÇTI MI, ÇEKİLDİ Mİ?	
Hacı Ali ÖZTURAN.....	360
MİLLİ MÜCADELE VE GENÇLİK	
Ömer SEVINÇGÜL.....	365
KURTULUŞ SAVAŞIMIZDA KENDİNİ KURTARAN ŞEHİRLER	
Müslüm C. AKALIN.....	372
EPİK ŞİİR İLE TARİH OKUMAK	
Nevzat KIRKPINAR.....	376
MARKASI'DEN KAHRAMANMARAŞ' A AD HİKÂYESİ	
Okt. Şaban SÖZBİLİCİ.....	380
HANEYE TECAVÜZ VE AŞIKLIOĞLU HÜSEYİN	
Salman KAPANOĞLU.....	396
ŞEYH ALİ SEZÂİ EFENDİ VE CECELİ'DE YAŞANANLAR	
Mehmet CANLI.....	401
MARAŞ MİLLİ MÜCADELE KAHRAMANLARINDAN HASAN REFET EFENDİ'NİN (1863-1929) KENDİ EL YAZISIYLA TERCÜME-İ HÂLİ	
Mehmet BİLMEN.....	410
MARAŞ ERMENİ KOMİTACISI ARAM BAGHDİKİAN	
Bayram AYNA.....	424
MAHALLÎ KUVETLERİN MARAŞ MÜCADELESİNDEKİ ROLÜ	
Ali Gültekin BİNİŞ.....	431
AGOP HIRLAKYAN - Mahmut TURAN.....	460

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
PAZARCİK TÜRKMEN AŞİRETLERİNİN MARAŞ SAVUNMASINDAKİ
ROLÜ

Selahattin DÖĞÜŞ*

Özet

Maraş'ın 12 Şubat 1920 tarihindeki kurtuluşunda Pazarcık yöresinden gelen aşiretlerin çok önemli hizmetleri olmuştur. M. Kemal'in Sivas'tan göndermiş olduğu Kılıç Ali Bey Maraş ve Antep işgal altında olduğu için stratejik önemi olan Pazarcık'ta karargâhını kurmuştur. Stratejik bir önemi bulunan Pazarcık yöresinde önemli Türkmen aşiretlerinin de katkılarıyla müdafaa-i hukuk cemiyeti kurulmuştur. Pazarcık'tan Maraş altı ovalarına kadar uzanan geniş düzlüklerde kışlayıp Engizek dağlarında yaylayan bu aşiretlerden nüfus ve nüfuz bakımından en önemlilerinden olan Sinemili ve Atmalı Türkmen aşiretlerinin reisleri Tapo Halil Ağa ve Yakup Hamdi Bey bu cemiyetin kurucu üyelerindedir. Kılıç Ali Bey arkasındaki bu Türkmen gücüne dayanarak Fransız işgal komutanlığına gönderdiği telgrafta: "Maraş ovasına dört bin çadır kuracağım, Fransızları kana boyayacağım" demiştir. Maraş'ın Fransız ve Ermenilere karşı kazandıkları bu zaferdeki önemli rollerinden dolayı TBMM tarafından 1926 yılında Pazarcık Türkmen aşiretlerinden Atmalı aşireti reisi Yakup Hamdi Bey ve Tilkliler aşireti reisi Papaz Silo Ağa kırmızı şeritli İstiklal Madalyası ile taltif edilirken, Sinemili aşireti reisi Tapo Halil Ağa, TBMM tarafından müteaddit defalar çekilen telgraflarla hizmetlerine teşekkür edilmiştir. Maraş zaferinden sonra Pazarcık'ın Türkmen aşiretleri Antep Millî Mücadelesine de yardıma koşmuşlardır. Atmalıların Kabalar aşiretine mensup olan Karayılan'ın yöredeki kahramanlıkları destan ve türkülere konu olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Maraş, Pazarcık, Sinemili Aşireti, Atmalı Aşireti, Türkmen Aşiretleri

Abstract

During the Marash independence war, February 12, 1920, the tribes from Pazarcık region became very important services. Kılıç Ali Bey, whose M. Kemal was sent from Sivas, established his headquarters in Pazarcık, which is a strategic priority because Marash and Antep are under occupation. Association of Defence of National Right was established in Pazarcık, a strategic region with the contributions of important Turkmen tribes. These tribes, which live in the summer in the Engizek mountains in the winter on the wide plains extending from Pazarcık to the Marash plains the most important in terms of population and influence are the heads of the Sinemili and Atmalı Turkmen tribes Tapo Halil Aga and Yakup Hamdi Aga who were founding members of this committee. Kılıç Ali Bey made a threat based on this Turkmen power, sent to the command of the French occupation telegraph by the expression of "I will place four thousand tents on the Marash plain, and I will paint the French with blood". Due to their important role in this victory Marash, against French and Armenian, the TBMM in 1926, the Atmalı tribal leader Yakup Hamdi Bey and the Tilkliler tribal ruler Papaz Silo Ağa from the Pazarcık Turkmen tribes had a red lane with the Independence Medal and Tapo Halil Aga, the Sinemili tribal leader, was grateful for his services with telegraphs, which were repeatedly

* Prof. Dr. KSÜ, Fen Edb. Fak. Tarih Bölümü, Öğretim Üyesi,
dogusselahattin@yahoo.com.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

issued by the TBMM. After Marash's victory, Pazarcık Turkmen tribes also helped the Antep Independence War. The heroes of Karayılan, who belongs to Kabalar tribe of Atmalılar, are the subject of epic and folk music.

Key Words: Marash, Pazarcık, Sinemili Tribe, Atmalı Tribe, Turkmen Tribes.

Giriş

Bilindiği üzere daha TBMM kurulmadan önce Anadolu'nun her köşesinde baş gösteren mahalli direniş örgütleri Osmanlılar zamanında başlayan Kuvayı Milliye ruhunun Milli Mücadelemizdeki önemini göstermektedir. Ancak Kuvayı Milliye'nin Anadolu'nun bu ücra yöresindeki faaliyetleri diğer bölgelerimize göre bir önceliği ve özel bir önemi vardır. Maraş ve yöresi, Kuvayı Milliye ruhunun en parlak bir şekilde tecelli ettiği bir yurt, bir ocak özelliği taşımaktadır. Çünkü bu yörede, Sünnisiyle, Alevisiyle, Türküyle, Kürdüyle Türkmen aşiretleri birlikte hareket ederek yüzyıllardır bir arada yaşadıkları ve yaylaklarda bile komşuluk yaptıkları işgalci güçlerle işbirliği yapan Ermenilere karşı 'bu din bahsidir' diyerek topyekûn mücadele etmekten çekinmemişlerdir.

Pazarcık, ormanlık ve dağlık alanı bol bir kırsal bölge olması hasebiyle coğrafi ve stratejik konumu, Alevi, Kürt ve Sünni Türkmen aşiretlerinin en yoğun yaşadığı bir bölge olması nedeniyle de sosyal yapısı ve demografik özellikleriyle yörenin en eski ve en önemli kazalarından biridir. Burada yaylak-kışlak hayatı yaşayan hareketli bir toplum ve mücadele ruhuyla dolu dinamik bir nüfus potansiyeli yaşamaktadır. Antep ve Maraş işgal görmesine rağmen daha I. Dünya Savaşı arifesinde Avrupalı casusların cirit attığı Pazarcık işgal edilememiştir. Kılıç Ali Beg bu yöredeki direnişi örgütlemeye geldiği zaman karargâhını bu Türkmen yurdunda kuracaktır.

Pazarcık ve kırsalında çadırlarda ve huğlarda konar-göçer hayat yaşayıp yazın Engizek ve Ahir dağlarındaki yaylalarda, kışın da Pazarcık ve Maraş-altı ovasındaki ılık ve sulak kışlaklarda hayvan sürüleriyle yaşayan Kürt ve Alevi Sinemili ve Atmalı ile Türk Alevisi Kılıçlı Aşiretleri yörenin en büyük Türkmen aşiretleridir. Kılıç Ali Beyin Fransız işgalcilerine karşı 'Maraş Ovasına 4000 bin çadır kurarım Maraş'ı size mezar ederim' diyerek güvendiği büyük güç hiç kuşkusuz bu Türkmen aşiretlerdir. Kılıç Ali Bey hatıralarında göçebe döneminin cengâverlik özelliklerini taşıyan bu toplulukları 'hürriyet ve bağımsızlık aşkıyla dolu kahramanlar' olarak anar.

Maraş savunması zaferle sonuçlandıktan sonra Antep savunmasına da yardıma koşan Pazarcık'ın, adı resmi tarih deformasyonunda unutulmuş bu vatansever Türkmen aşiretleri, Maraş'ın 'kahraman', Antep'in 'gazi' unvanlarına layık görülmesinde şüphesiz büyük paya sahipler. Adı geçen bu Alevi-Kürt aşiretlerinin reisleri Silo Ağa, Yakup Hamdi Ağa vd. TBMM tarafından kırmızı şeritli istiklal madalyası ile taltif edilirken, Tapo Ağa'ya TBMM tarafından memleket meselelerini ilgilendiren çeşitli vesilelerle müteaddit telgraflar gönderilmiş, destek ve hizmetlerinden ötürü eşiyile birlikte kendisine teşekkür edilmiştir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş İşgaline Karşı İlk Ciddi Tepki Pazarcık'tan Gelmiştir

Fransız işgal kumandanı General Querette selefi Abadi'den sonra Maraş'a geldiğinde 29 Ekim 1919'da şehrin işgaliyle birlikte şımaran Ermenilerin halka yaptıkları katliam ve tecavüzler artarak devam etmiştir. Daha önce Suriye'ye gitmiş Ermeniler Fransız kuvvetlerine katılarak geri dönmeye başlamışlardır. Üstelik İngiliz ve Fransız subayları Antep ve Maraş'ta direnilmemesi için propaganda yapıyorlar, işgale karşı konulması halinde Halep'te toplanan 50 bin silahlı Ermeni gücünü buraya yığacaklarını söyleyerek tehdit ediyorlardı. Bu baskı ve zulümlere karşı ilk ciddi tepki, Pazarcık'tan gelmiştir. Pazarcık ileri gelenleri bir protesto metni hazırlayarak yerli ve yabancı kamuoyuna telgrafla bildirilmiştir. Bir bildiri niteliği taşıyan bu protestoname, Temsil Heyetinin Aralık ayının sonlarına doğru Ankara'ya gelmesinden sonra Ankara'da yayımlanan Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinin 15 Ocak 1920 tarihli ilk sayısında verilmiştir. Milli Kongre Riyaseti'ne çekilen bu telgrafın altında altı imza vardır. Bu imza sahiplerinin dördü alevidir. Bu dört kişiden birisi olan Pazarcık müftüsü Veli Efendi de Alevidir¹. Maraş Savunmasının bayraktarlığı niteliği taşıyan bu telgrafın bir diğer önemli özelliği de yörenin en büyük iki Kürt-Alevi Aşireti olan Sinemili ve Atmalı aşiretleri reislerinin imzaları bulunmasıdır. Aynı telgraf, Fransız işgal kuvvetleri komutanlığına da gönderilmiştir. Bunu diğer protesto bildirimleri izlemiştir. 21 Aralık 1919 tarihli protestoname aynen şöyledir:

Fransız Kuvayı işgaliye kumandanları ateşkes hükümlerini bozan her gün bir hat ve daha tecavüz ediyor. Maraş işgalinin birinci günü İslam'ın namusuna tecavüz edildi. Depolardaki silahlar ve bombalar Ermeni vatandaşlarımıza dağıtıldı. Geceleri polis ve jandarma devriyelerimiz öldürüldü. Aşiret reisleri para ve rütbe ile işgale, ayaklanmaya davet edilerek beyn el-anasır tohm-ı nifak-u kital ekilmeye başlandı. Kanun ve hükümet her dakika bir müdahaleye uğradı. Zade-i teşvikleri olan cinayati havsala-i sabr-u tahammül ihata edemez oldu. Bu defada Maraş'a gelen bir Fransız generali büyük toplar getireceğini hükümete el konulacağını bir takım adamların hapis ve nefyedileceğini beyan etti. İstanbul'daki Fransız fevkalade komiserliği tarafından hükümet-i matbuası namuna Hariciye nazırımıza Maraş, Antep, Urfa livalarının işgali sırf bir karakol tebdili makamında olduğu ve işgalin muvakkat bir mahiyette bulunduğunu beyan etmiş ve bu beyanat senet kabul olunmuş iken her gün memleketimize asker, top, bomba sevkinden geri durmuyorlar. Hâlbuki hükümet-i tamme içinde yaşayan biz İslamlar hiçbir fikr-i tecavüz-perverde etmediğimiz gibi bütün anasır beyninde de mütemadi bir rabita-i itihad-ı imtizac hüküm-ferman iken tecavüzatın tevalisi sevkıyatın temadisi ve beyn el-anasır nifak ve ihtilale karşı badema lakayt kalmakta mazuruz. Biz şimdiye kadar İngiltere, Amerika, Fransa ve İtalya'nın masum ve necip milletlerinin şeref ve namusları adına verilen mevaid-i kaviyeye itimaden sükûnetle muamele etmiştik.

Fakat yapılan tecavüzler hudud-u tahammülümüzü geçiyor. Tevali eden müdahaleler vicdan-ı umumiyi tazyik ediyor. Cihan-ı medeniyet mülkümüzü harabe-zara çevirmek, masum ve mazlum mezarına döndürmek menafi-i insaniyet

¹ Nejat Birdoğan, "Pazarcık'ın Kürt Alevi Aşiretleri Atatürk'ün Yanında", *Müdafaa-i Hukuk Dergisi*, Yıl 1, Sayı 12, 1999, s. 10.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

bir levha-i cinayata şahit olmak istemiyor ise elhak ve adaletin penahı olan vicdan-ı umumi-i beşer, bu mezalim-i vicdan-suza nihayet veriniz. Aksi takdirde tufl-ı şirharlarımızı kadar son varımızı vermiş ve kanlarımızı isare hazırlamış bulunuyoruz. İş bu protestomuzun birer sureti Beyrut'ta bulunan Fransız generali Gouraud'a bir nüshası Adana işgal kumandanlığına birer nüshası da itilaf mümessillerine verilmiştir.

Bildiri niteliği taşıyan bu protesto mektubunun altında imzası bulunan 6 kişiden dördü Kürt ve Alevi aşiretlerindedir: Batumlu Ali, Pazarcık müftüsü Veli, Sinemili Aşiret reisi Tapo, Atmalı Aşiretinin Tilkiler kolu mücahitlerinden Silo, Atmalı Aşireti reisi Yakup Hamdi, Belediye reisi Hacı Mehmet. Eşraftan Batumlu Ali ve Belediye Başkanı Hacı Mehmet dışındakiler Alevi kökenlidir².

Maraş'ta gelişen olaylar ve artan Ermeni ve Fransız zulmü karşısında Pazarcık'tan Antep'teki Fransız işgal komutanlığına 1 ve 6 Ocak 1920 tarihlerinde protesto mektupları gönderilmiştir. O yıllarda Pazarcık'ta öğretmenlik yapan ve olayların en yakın şahitlerinden olan Mehmet Fevzi (Cebe), Kılıç Ali Bey'in Antep'te bulunan Fransız işgal kuvvetleri komutanı Generali Querette'e bu protesto mektubunu götürme işini kendisine verdiğini belirtir. Memur ve Eşraftan yedi kişinin imzaladığı bir nota özelliği taşıyan bu protesto mektubunun belli başlı maddeleri şunlardı:

Maraş derhal tahliye edilmeli, Fransızların silahlandırıp örgütlediği Ermenilerle birlikte Müslüman ahaliye yapılan katliam ve tecavüzlerden vazgeçilmeli, milli hukukumuzla yapılan bu saldırılara son verilmediği takdirde tüm Müslümanların haklarını korumak için topyekün karşılık vereceğini ilan etmektedir³.

Kılıç Ali'nin Maraş (Pazarcık)'a Gelişi

Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal başkanlığındaki Temsil Heyeti, bölgeden gelen acil kodlu telgrafları okudukça durumun vahametini anlamışlardı. M. Kemal, Fransız işgaline karşı bölgedeki Kuvayı Milliye'yi örgütlemek için Teşkilat-ı Mahsusa'dan Kılıç Ali Bey ve Yörük Selim'i görevlendirmiştir. Mustafa Kemal, Kılıç Ali Beyi Maraş ve Antep havalisindeki Milli teşkilatı tamamlama görevini bizzat tebliğ ederken, bölgeden gelen bir telgrafi göstererek şunları söylüyordu: "Seni Maraş-Antep havalisinde Milli Kuvvetler teşkilatını yapman için oraya gönderiyorum... Bu gün için en buhranlı bölge Urfa-Maraş-Antep... bu konuda tecrüben var. O bölgenin halkını bilirim; yiğit, sadık ve fedakâr insanlardır..."⁴ Gerek bu ifadelerden gerekse Kılıç Ali ile aralarında cereyan eden telgraf görüşmelerinden M. Kemal'in bölge insanını çok iyi tanıdığı anlaşılmaktadır.

Onun gerçek adı Asaf Tevfik idi. Kılıç Ali, ise Harbiye'ye kayıt yaptırırken gerekli nüfusa kayıtlı olduğu Beşiktaş'ın Kılıç Ali semtinin adıydı.

² Birdoğan, a.g.m., s. 11.

³ Bu protestolar *Hakimiyet-i Milliye* Gazetesinin çeşitli sayılarında yayınlanmıştır.

⁴ Hulusi Turgut, *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*, Türkiye İş bankası Yay., İst. 2005, 83.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Mustafa Kemal'le ilk defa Sivas'ta yüz yüze görüştüğünde, M.Kemal, beraber çalışacağı bu yiğit adamı gözü tutmuştu. Çanakkale Savaşı gazisi olan Kılıç Ali, hatıralarında M. Kemal'le aralarında geçen o ilk görüşmeyi şöyle anlatır: 'Artık Asaf Tefvik adı yok... Sadece Kılıç Ali adı var... Ne güzel isim... Malumdur ki Hz. Ali'nin diğer adı da Kılıç'tır. Hem de Allah'ın keskin kılıcı... Böyle bir birleşme olur da insan Asaf'ı falan nasıl taşır. Hele senin gibi savaşmış bir asker olursa...?' 'Kılıç!.. Kendini ateşe atabilecek misin?...' diye sordu. Cevabımı dilimle değil de o anki heyecan dolu tavımla memnuniyetle kabul ettiğimi belirttim. Maraş'a doğru yol almak üzere yanından ayrılırken de M. Kemal; 'Bak Kılıç!... başaramassan ismini geri alırım!...' sözü, bu adın kendisi için özel bir mana taşıdığını göstermektedir.⁵

Mustafa Kemal'in Kılıç Ali'yi gönderdiği bölgenin Kürt ve Alevi aşiretlerinin yoğun olarak yaşadıkları hassas bir Türkmen yurdu olduğunu bilmelidir. Çünkü bölgede Ermeniler ve yabancı misyon şefleri yoğun çaba içerisinde bu unsurları kendi yanlarına çekmek için çalışmaktadırlar. Ahir Dağındaki yaylakları ve Maraş-Pazarcık ovasındaki kışlakları ile şehre en yakın aşiretler de Kılıçlı Aşiretleridir. 1919 yılında Binbaşı Noel Maraş'la Pazarcık arasında bölgeden geçtiği zaman 19 köyü bulunan Kılıçlı aşireti, Hamza ve Ali Ağa adlı reislerine bağlıydılar⁶. Kılıç ve Ali isimleri bölgedeki Alevi aşiretlerin aşına oldukları bir isimdir. Kılıçlı aşireti, bölgenin Türkçe konuşan Türkmen Alevi aşiretlerine verilen isimdir. Aynı zamanda onların savaşçı meziyetlerini yansıtır. 'Ali' ise zaten inançlarının merkezindeki isimdir. İşte M. Kemal, Kılıç Ali'yi bu ateş bölgesine gönderirken ona uygun bir ismi de kendisine önermeyi göz ardı etmez.

Kılıç Ali, Sivas'tan 16 asker ve iki makineli tüfekten oluşan küçük bir birlikle yola çıkarak 21 Ekim 1919'da Elbistan'a geldi. Maraş ve en büyük kazası Elbistan halkı kaderine razı bir profil çiziyordu. Elbistan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde ancak altı kişi vardı. Maraş'ta ise çeşitli sebeplerle Cemiyet tam teşekkül edememişti. Oradan Pazarcık'a geçen Kılıç Ali, 1 Aralık 1919'da karargâhını burada kurmuştur. Yola çıkmadan önce çalışmalarına başlayan Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanına bir telgraf çekerek geleceğini bildirmişti. Aşağıda metnini verdiğimiz bu telgraf, Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı ve milis güçleri komutanına çekilmiştir;

Mühim ve gayet aceledir.

Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Mahreci (çıkış) Konya, Numara: 690, kelimesi: 70.

Bir süvari müfrezesi ile hareket ettim. Yanınıza geliyorum. Fransız bildiğimizden daha zayıf bir haldedir. Bunlara son ve kati bir darbe indirmek zamanı gelmiştir. Bu hususun temini için mühim ve büyük kuvvetlerin işgal mahallerine sevk etmek de yakındır. İhlas-ı vatan uğrunda azminizde sabit kaldığınızın eminim. İltimas etmek ve melun Fransızlara büyük bir darbe indirmek üzere... bütün mücahitlerimize... ikinci kolordu komutanlığı nezdinde

⁵ Kılıç Ali'nin Anıları, s. 55.

⁶ Noel, Kürdistan 1919, Avesta Yay., İst. 1999, s. 129.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

*gelip vürudumu intizar etmenizi bekliyorum. Cenab-ı Allah bizimledir kardeşim.*⁷

Anadolu aşiretleri, Osmanlı tarihi boyunca ordunun bir ihtiyat kuvveti ve asker deposu idi. Yarı göçebe halde yaşayan Pazarcık aşiretlerinin Kuvayı Milliye'ye kazandırılması Ermenilerin ve onların destekçisi Fransızların korkulu rüyası olacaktı. Çünkü tamamıyla dağlık, ormanlık, bataklıklarla çevrili bu tabii kale içinde Türk milletinin en savaşçı bir bölüğü bulunuyordu. Daha 1839 yılında Türkiye'de bulunan Alman Moltke, Pazarcık Ovasında Sinemili, Atmalı ve Kılıçlı aşiretlerinden oluşan üç büyük Türkmen kabilesinden bahsetmişti. Bunların her birinin iki bin çadırılık bir askeri güç olduğunu, sadece Kılıçlı aşiretinin 600'den fazla atlı süvari çıkarabildiğini vurgulamıştı.⁸ Bu gücün farkında olan Ermeni mebusu Hırlakyan, bölgedeki Kürt ve Alevi aşiretleri ileri gelenlerini çeşitli vaatlerle kandırmaya çalışıyordu. Fransızlar ve Ermeniler, Pazarcık kırsalındaki aşiret reislerini rütbe ve para vaatleri ile Milli Mücadeleye karşı kıskırtmaya çalışırken Türkmen aşiretleri, 'bu din bahsidir' diyerek, bu vaatleri elinin tersiyle itme hamiyetperverliğini göstermişlerdir. Tüm yöre halkı öküzü, hububatını satarak silah ve cephane temin ediyor, Kuvayı Milliye'nin bölgedeki en güzel mücadele örneğini sergiliyordu. Üstelik gerek daha önce İngilizlerin Müslüman sömürgelerden getirdiği askerlerin silahları ve gerekse Fransızların sömürgelerden getirdikleri Müslüman askerler savaş taraftarı değildiler. Maraş ve Antep'teki Kuva-i Milliye güçleri ile irtibata geçmişler, aşiret reisleriyle görüşerek silahlarını dindaşlarına bıraktıkları gibi istihbarat bilgileri de vermişlerdi.

Pazarcık Müdafai Hukuk (Kuvayı Milliye) Cemiyeti'nin Kurulması

Teşkilat-ı Mahsusa üyesi olan Kılıç Ali Bey yöreye vardığı zaman ilk iş olarak yerel güçlerle temas kurarak aşiretlerin desteğini kazandı. Bu aşiretler ki savaştan sonra her biri başına buyruk hareket eden, eşkıyalık hareketleriyle halkı ve devleti güç durumlar sokan büyük bir potansiyel güçtü. Akabinde Maraş ve Antep havalisi umum Kuvayı Milliye komutanı olarak bir bildiri yayınladı. Bu bildiride Kılıç Ali Bey, yöre halkını direnişe davet ediyor, teşkilatı tamamlamak ve genişletmek için çaba sarfettmelerini istiyordu. Bu düşünceden hareketle önce Sünni-Alevi, Kürt-Türk demeden eşrafi, aşiret reisleri ve ağalarını birlik olmaya çağırırdı. Belli aşiretlerin reisleriyle bizzat çadırlarında buluşur, görüşür ve onları Kuvayı Milliye'ye katılmaya ikna çalıştı. Her biri bir aşirete bağlı olan köylüler sadece aşiret reislerinin ve ağaların kulları ve marabanı değil, aynı zamanda asker deposu ve vergi kaynağıdır. Aşiretler konar-göçer olsalar da aslında kışlakları ve yaylakları belli yerlerdir. Bir kısmı zamanla kışlağını yahut yaylağını daimi yerleşim yeri haline getirmiştir. Bölgedeki köylerin ekserisi bu şekilde kurulmuştur.

Aşiretler ortak alanlar üzerinde hâkimiyet kurma mücadelesine girdiklerinde birbirleriyle düşman olurlar. Bazen de kız kaçırma vb. olaylardan dolayı aşiretler arasında düşmanlıklar ve çarpışmalar eksik olmuyordu. Milli Mücadele yıllarındaki en önemli problemlerden biri de askerden firar edenlerin

⁷ Birdoğan, a.g.m., s. 11.

⁸ Feld Mareşal H. Von Moltke, *Türkiye Mektupları*, Remzi Kitabevi, İst. 1969, s. 257.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

vermiş oldukları zararlardır. Her biri önemli bir aşirete mensup olan firariler, dağa çıkarak çete kuruyorlar ve düzeni bozdukları gibi düşmanla işbirliği yapıyorlardı. Mesela Maraş Savaşı arifesinde yöreyi kasıp kavuran Bozo (Bozan Ağa) isyanı böyle bir eşkıya hareketi idi. Kılıç Ali Beg bu sorunları ortak düşman hedefini belirleyerek halletmiştir. Karayılan gibi birçok aşiret reisi ve mensubu ikna edilerek Kuvayı Milliye'ye kazandırılmıştır. Bu konuda çıkan af ilanı da etkili olmuştur. Atmalı Aşiretinin Kabalar Obasından olan Karayılan, aynı aşiretin Karalar Obasından olan Kara Sülo'ya, kız kardeşini kaçırdığı için düşmandı. Atmalıların saygın ve nüfuzlu reisi Yakup Hamdi ve Kılıç Ali Bey araya girerek bu tür olay tatlıya bağlanıyor, böylece güçlerini Milli Mücadele için harcamaya başlıyorlardı.

Yöre halkını bir bayrak altında toplayıp direnişe çağıran Kılıç Ali, Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Aslan Bey'i de Pazarcık'a çağırarak teşkilatın tamamlanmasını sağlamıştır. İşgal altındaki Maraş'ta, çeşitli sebeplerle henüz Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulamamıştı. Heyet-i Temsiliye üyeleri, aşiretlerin önde gelen isimleriyle çıktıkları telgraflarla birer birer görüşerek milli mücadeleye katılımları sağlanırken öte yandan Mehmet Cebe'nin hatıralarından, Pazarcık'a görünüşte meb'us seçimi için gittiklerini ancak aslında Milli Teşkilatı kurmak amacıyla aşiretlerin oturduğu köylere arkadaşı Muallim Hayrullah Bey ile birlikte gezdiklerini ve halkı milli cepheye kazandırmak için çalıştıklarını bilmekteyiz. Bu iş için Kılıç Ali Beyle sürekli irtibat halindedir. Bu cümleden olarak Pişkin Ali Rıza, Karaküçük Tefvik (Kaymakam) gibi önemli isimlerle görüşerek bölgenin eşrafını Kuvayı Milliye Teşkilatına bağlamak için Antep'e kadar uzandıklarını anlatır.⁹

Pazarcık aşiretlerinin Maraş savunmasına desteğinin önemi büyüktü. Bir taraftan saldırı ve işgale karşı önlemler alınırken diğer yandan protesto telgrafları yayınlanıyordu. İngiliz kaynakları bu hususta kendilerine 81 adet telgrafın ulaştığını kaydetmektedir¹⁰. Öte yandan Heyet-i Temsiliye başkanı Mustafa Kemal, Pazarcık'ta bulunan Kılıç Ali Bey'e 5.1.1336 (1920)'de gönderdiği telgrafta savunma teşkilatını ve direnme hazırlığını tamamlayan Kuvayı Milliye'ye, saldırı anında silahlı mücadele yetkisi vermişti.¹¹ Aynı şekilde 3. Kolordu komutanlığına gönderilen telgrafta Fransızların işgali tüm Maraş bölgesine yaymaları durumunda bölgeye yardım emri verilmişse de bilindiği üzere buna gerek kalmadan Maraş, istiklal mücadelesini bir başına zafarla sonuçlandırmıştır.

Başkanlığını Batumlu Hançeroğlu Muhacir Ali Efendi'nin yaptığı Pazarcık Müdafaa-i Hukuk (Kuvayı Milliye) Cemiyeti üyeleri yeminle işe başlarlar;

1. Tilkiler aşiretinden Kara Silo Ağa,

⁹ M. Y. Özbaş, *Dava 1920 Maraşlı-Fransız Harbi*, 224; Arık, *Pazarcık*, 56; Birdoğan, a.g.m., 12.

¹⁰ O. Doğan, "Maraş'ın İstiklal Mücadelesi", Kahramanmaraş, Ed. O. Doğan, S. Yakar, *K.Maraş Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay.*, 2014, s. 70.

¹¹ Halil Arık, *Tarihi ve Kültürel Özellikleriyle Pazarcık*, Berikan Yayınevi, Ankara 2013, s. 46.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

2. *Atmalı Aşireti Reisi Paşa Yakup Hamdi*
3. *Sinemilli Aşireti Reisi (Halil)Tapo Ağa,*
4. *Göynük Çerkezlerinden Uzun Yusuf Ağa (şehit olmuştur),*
5. *Büyük Nacar Köyü'nden Kara Ali Ağazade Hasan Efendi,*
6. *Beşenli Cuma Kahya,*
7. *Ufacıklı Köyü'nden Mahmut Ağa'nın oğlu Büyük Mehmet Ağa,*
8. *Ufacıklı Köyü'nden Ali Ağazade Ali Efendi,*
9. *Helete (Düzbağ) Köyü'nden Mahmut Ağa'nın oğlu Büyük Mehmet Ağa,*
10. *Helete (Düzbağ) Köyü'nden Hocasadelere Büyük Salman Ağa,*
11. *Helete (Düzbağ) Köyü'nden Vakkasoğlu Salman Çavuş,*
12. *Pazarcık Savcısı Abdullah Bayazıt,*
13. *Jandarma Kumandanı (Teğmen) Mehmet Ramazan Efendi, (Konya Seydişehirli)*
14. *Ziraat Bankası memuru Alim Efendizade Muhlis Efendi (soyadları Bilgin)*
15. *İskilipli olan Muallim Mehmet Fevzi, (Cebe)*
16. *Helete Köyü Jandarma Karakol Kumandanı Hafız Mehmet Efendi.*
17. *Nüfus Katibi Mülazımzade Mehmet Sait Efendi.*

Muhacir Ali Efendi, Kılıç Ali ile beraber milli mücadeleyi Pazarcık'ta örgütlemiş, Kuvayı Milliye reislerini burada ağırlamıştır. Maraş ve Antep kurtulduktan sonra TBMM Başkanlığı cemiyet üyelerinin her birine kutlama telgrafları göndermiştir. M. Kemal tarafından Ankara'ya davet edildiği zaman Pazarcık'ta Milli Mücadele'ye önderlik eden 17 kişilik bir listeyi takdim eder. Her biri kırmızı şeritli istiklal madalyası ile taltif edilir.

Bu cemiyetin öncelikli görevi, Antep tarafından Maraş'a yardıma giden Fransız kuvvetlerine engel olmak ve onları etkisiz hale getirmektir. Özellikle Maraş-Antep arasındaki ikmal yollarını keserek Maraş mücadelesine önemli katkı sağlamışlardır. Pazarcık Kuvayı Milliye çeteleri Topraktaş (Karabıyıklı-Antep arası) ve Akçakoyunlu mevkilerinde Antep'ten Maraş'a askeri mühimmat taşıyan bir müfrezinin imhasında büyük rol oynadılar. Maraş Müdaf-i Hukuk Cemiyeti başkanı Arslan Bey, Fransız takviye kuvvetlerine Pazarcık ve civarındaki çetelerden baskın yapılarak önemli zayıflatılmasını anlatmaktadır¹².

Teşkilatlanmasını tamamlayan Kılıç Ali Bey, bir taraftan da psikolojik savaş tekniklerinin hepsini kullanıyordu. "Sivas'tan Kızıl Ordu, Yeşil Ordu geliyor" diye şayialar çıkararak Fransız ve Ermenileri telaşa düşürüp morallerini kırmaya çalışıyordu. Bundan korkan Ermeniler, şehrin muhtelif noktalarından bilhassa Abara Başı Kilisesinin çan kulesinden dışarıdan Türklere yardım için kuvvet gelip gelmediği anlamak maksadıyla etrafı gözetliyorlardı. Şehrin yüksek ve hâkim noktaları bilhassa vaktiyle bir hain amaç için donattıkları kiliseleri, hanları tahkim etmişlerdi. Kılıç Ali'nin bu cümleden olarak Ocak 1920'de Pazarcık'tan gönderdiği bir telgrafta; "Maraş Ovasına dörtbin çadır kuracağım, Fransızları kana boyayacağım" ifadesiyle Fransızlara ağır bir tehditte bulunmakta, adeta bir güç gösterisi yapmaktadır. Zira bu ifade Kuvayı Milliye'nin dayandığı en

¹² Cengiz Gönen, *Ulusal Kurtuluş Savaşının İlk kahramanı Maraş*, Ankara 2005; Halil Arık, *Pazarcık*, s. 51.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

büyük gücünün aşiretlerin oluşturduğu milis kuvvetler olduğunu göstermektedir. Üstelik bu telgraflara “ferik” (Paşa) imzasını atıyordu.

Pazarcık Aşiretleri Maraş Savunmasında

Teşkilatlanmasını tamamladıktan sonra Pazarcık aşiretlerinin Maraş savunmasındaki en önemli katkıları, Antep-Maraş yolunu kontrol altına alarak stratejik noktalara milis kuvvetleri konuşlandırıldı. Maraş’tan, Ermenilerin yaptıkları zulüm ve katliam haberleri geldikçe silahlı mücadelenin kaçınılmaz olduğuna inanların sayısı gittikçe artmıştı. Aşiretlerin oluşturduğu kır gerillası şehir güzergâhındaki ulaşım yollarına baskınlar yaparak Maraş’taki Fransız garnizonunu erzsaksız ve cephanesiz bırakmaya çalıştı.

Maraş’a yardıma giden Fransız takviye güçlerinin yolda pusuya düşürülmesi görevi Atmalı ve Sinemili aşiretlerinin reislerine verilmişti. Yakup Hamdi Bey komutasındaki Atmalı gurupları Balkayası’nda, Tapo Ağa komutasındaki Sinemilli gurupları ise Aksu Köprüsü’ne pusu kurmuşlardı. Böylece Maraş’a gelen Fransız taburunun yok edilmesi sağlanmıştı. Diğer taraftan da düşmanın takviye kuvvet getirmesi ve halka zulmetmesi hemen her gün çeşitli yerlerde yapılan gösterilerle protesto ediliyordu. Bununla birlikte Pazarlık’ın stratejik konununun farkında olan Fransızlar çete ve milis kuvvetlerin yatağı olan bu aşiret yurdunu işgale yeltenmişlerdi. Millî Mücadelenin karargâhını ele geçirmek isteyen Fransız kuvvetleri, Yakup Hamdi Beyin adamlarının tuttuğu Doğanlıkarahasan-Dehliz yönünde geri püskürtülmüştü. Armutlu Köyü tarafından Pazarlık’a girmeye çalışan Fransızlar, yine Yakup Hamdi Beyin bugünkü mezarlık civarında kurduğu pusu ile püskürtülür. İşte bu tarih (19 Ocak 1920) Pazarlık’ın işgalden önlendiği tarih olarak kabul edilir.¹³Kılıç Ali Bey hatıralarında, Fransızların karargâhını kurduğu Pazarlık’ı işgal ederek kendisini yakalamak istediklerini ancak bunu başaramadıklarını anlatır.¹⁴

Antep-İslahiye tarafından Maraş’a doğru gelen bir ikmal kolu, bir kısım süvari takımı, bir kısım piyade korumasında, Aksu Köprüsü civarında Karayıllı Köyünden Tulhum ovasına inildiği yerde Karayıllı çetesi tarafından pusuya düşürüldü (20 Ocak 1920). Baskın o kadar ani oldu ki Fransızlar silah sıkmaya vakit bulamadan imha edildi. Bütün Fransız arabaları, silah ve mühimmatı ele geçirildi. Aksu Köprüsü de tahrip edilerek artık Maraş’a Fransız yardımı şansı kalmamıştı¹⁵.

Bölgenin Millî Mücadele tarihinin sembol imlerinden biri olan Karayıllı, Pazarlık havalisinde yarı göçebe yaşayan Atmalı aşiretinin Kabalar oymağına mensup yiğit bir Türkmen serdengeçtidir. Türk, Kürt ve Ermeni topluluklarının yoğun olarak yaşadığı bir coğrafya olan bu bölgenin insanı mücadele ile yoğrulmuş bir hayata sahiptir. Asıl adı Mehmet olan Karayıllı’ya bu lakabı babasından miras kalmıştır. Obası, Pazarlık’ta Höcüklü Köyü’nün Elifli mezarında iken bir kıl

¹³ Arık, *Pazarlık*, s. 62.

¹⁴ *Kılıç Ali’nin Anıları*, s.88.

¹⁵ Abadi, *Türk Verdünü Gaziantep*, haz. Ş. Sabri Yener, Gaziantep Kültür Derneği Yay., 1959, s. 33; Ayhan Öztürk, *Millî Mücadele’de Gaziantep*, Kayseri 1994, s. 90.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

çadırda doğmuş, 16 yaşında bir delikanlı iken babasının Ermeni eşkıyası tarafından öldürüldüğü anlatılır.

Anlatılanlara göre I. Dünya Savaşında Doğu cephesinde savaşmış ve yaralanmış olan Karayılan köyüne dönmüştür. Özellikle Doğu'da aşiret mensuplarının vergi tahsildarlarının zulmü ve uzun süreli askerlik hizmetlerinden dolayı firar edip dağa çıktıkları bilinmektedir.¹⁶ Devletten ve nizamdan yana olan bölge aşiret reisleri ise asilerin yakalanıp derdest edilmeleri için hükümetle birlikte hareket ederler. Eşkıyalıkta ısrar edip yakalananların infazları bazen aşiret reisleri tarafından bizzat yapılır.

Yörenin Milli Mücadele günlerinde ortaya çıkan eşkıyalık olaylarından biri de Balyanlı aşiretinden Bozo ve kardeşlerinin isyanıdır¹⁷. Aynı zamanda bir asker kaçağı olan Bozo, 1918 yılında Atmalılardan reisi Yakup Hamdi Paşa'nın çiftliğinin bulunduğu Lordin (şimdiki Göçer) köyünü basmış, mallarını yağmalamış ve üç kadını da kaçırmıştı. Kadınlardan bir tanesi yolda kaçarak kurtulmuştu. Onun Ağa'nın kızlarını kaçırmasının sebebi akrabalık kurarak güçlenme düşüncesi olmalıdır. Ama bu plan ters tepecektir. Çünkü bunu bir namus meselesi yapan Yakup Hamdi Ağa, aşiretini toplayarak Bozo eşkıyasının tepelemeye söz vermiş ve hemen harekete geçmiştir. Bu sırada Karayılan da Atmalıların bir mensubu olarak oymağı ile birlikte Bozo'yu takibe çıkmıştır.

Karayılan ve kardeşleri, devlet güçleri ile birlikte hareket ederek Bozo eşkıyasını takibe başlamış ve sonunda Bozo ve kardeşleri Adıyaman taraflarında kısıtılarak öldürülmüştür. Karayılan mazisindeki bu kahramanlıkları, aşiretin reisi Yakup Hamdi Beyle sürekli irtibat halinde bulunan Kılıç Ali Beyin dikkatini çekmiş olmalıdır. Bu gücünü Kuvayı Milliye için de sarfetmesi doğal olarak kendisinden istenecektir. Karayılan'ın şöhretinin yayılmasında en önemli faktör Maraş ve Antep savunmasında yapmış olduğu hizmetlerdir. Maraş Zaferinden sonra 70-80 kişilik çetesiyile Antep cephesinde de savaşan bu Türkmen yiğidi, Sarımsak Tepe'de şehit olunca (24 Mayıs 1920) kısa sürede adı yörenin Türk, Kürt, Alevi, Sünni her kesimin ağzında bir destan kahramanı oluverir. Onun kahramanlıklarının dile getirildiği; *vurun çetelerim namus günüdür* nakaratı ile söylenen ağıt ve türküler bugün de keyifle dinlenmektedir. Karayılan'ın naaşı G.Antep'te Şih (Şeyh) Camii avlusuna defnedilmiştir. Pazarcık merkezinde Kartalkaya Bulvarında bir de heykeli dikilmiştir.

Karayılan'ın Maraş ve Antep savunmasında gösterdiği kahramanlıklarda dolayı bizzat M. Kemal'in imzasının bulunduğu 1928 tarihli kararname ile yetim

¹⁶ Mesela Noel'in günlüğüne bakılacak olursa Atmalıların reisi Yakup Hamdi Paşa'nın aşiretine mensup eşkıyaya yardım ve yataklık etmesinden dolayı dokuz ay hapis yattığı görülür; bkz. *Kürdistan 1919*, s. 29. Yine Höcüklü köyü yaşlı sakinlerine kulak verdiğimizde Karayılan'ın da dağa çıkıp eşkıyalık yaptığını ancak Milli Mücadele mevzu olunca Atmalılar bütün bir aşiret olarak Kuvayı Milliyeci olurlar.

¹⁷ Balyanlı, Malatya'nın güneydoğusunda, Akçadağ, Adıyaman ve Pazarcık dolaylarında yarı göçebe hayatı yaşayan Alevi-Kürt aşiretidir. Bozo ya da Bozan Ağa, Balyanlıların reisidir. Binbaşı Noel bu aşiretin eşkıyalıklarından övgüyle söz eder; *Kürdistan 1919*, s. 132-133.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

kalan kızı Selvi'ye maaş bağlanmıştır¹⁸. Ancak şehit çocuğu Selvi Sevimli'ye verilen bu ödülün ilerleyen yaşlarında kesildiği anlaşılmaktadır. Yıllar sonra (galiba evlendikten sonra) kendisine maaş teklif edildiğini, fakat bunu kabul etmediğini ifade etmiştir. Bunda aşiret asaletinin rolü olmalıdır¹⁹.

Karayılan'ın eniştesi Kara Sülo (Kürt Sülo-Süleyman), Karayılan çetesinin komutanlarından. O, Karalar oymağından olduğu için Kara lakabını taşır. Karayılan vurulduğunda yaralı olarak hastaneye o yetiştirdi²⁰.

Maraş'la Pazarcık arasında haberleşmeyi sağlayan ve Fransız birliklerine yapılacak yardımları kesmekle görevlendirilen Kürt Aşiretlerinin ekserisi süvari birliklerinden oluşmaktadır. Maraş'la Antep güzergâhında bulunan Karabıyıklı mevkiinde Fransız güçlerine verdiği kayıplar, ele geçirdiği esir ve silahlar büyük bir moral kaynağı olmuştur. Pazarcık Kuvayı Milliye güçleri Maraş Savaşı zaferle sonuçlandıktan sonra Antep'e yardıma koşmuşlardır. Prof. Cahit Tanyol Antep'te düşmana karşı savaşıyan 16 çete bulunduğunu ve bunun 14'ünün Kürt çetesi olduğunu belirtir. Atmalı Kürt aşiretinden olan Karayılan bunlardan en meşhurlardır²¹.

Atmalıların bir başka oymağı da Milli Mücadele önemli hizmetleri bulunan Tilkiler oymağı ve bunların reisi Süleyman Ağa'dır. Halkın Silo Ağa (Papaz Silo) diye andığı Süleyman Ağa, Pazarcık Kuvayı Milliye'nin üyelerinden olup kırmızı şeritli istiklal madalyasına sahiptir. İngiliz Binbaşı Noel'i çadırında misafir eden Süleyman Ağa, bu İngiliz casusun Milli Teşkilat aleyhindeki propagandalarına muhatap olmuş, ancak alet olmamıştır. Noel, Silo Ağa'nın aşiretinin en büyük problemlerinin zorla askere alınmaları ve asker kaçağı olarak dağa çıkmak zorunda kaldıklarından bahisle askeri kuvvetlerden yakındığını nakleder.²² Papaz Silo'nun oğlu Tacım sonradan reis olacak ve Karadağ soyadını

¹⁸ Karayılan için bkz. Mehmet Solmaz, *Karayılan*, Gaziantep 1963, 1-41; Arık, *a.g.e.*, s. 72.

¹⁹ 1919'da doğduktan bir yıl sonra Babası Karayılan'ı kaybetmiş olan Selvi Sevimli Pazarcık'a bağlı Yukarı Höcöklü köyü Elifli obasında (Kürt Elif) doğup büyümüş. 19 yaşında komşu Köşüklü Köyüne (Bugün Gölbaşı'na bağlı) gelin gitmiştir. Arkasından dört erkek çocuk bırakıp 13.12.2011 yılında vefat etmiştir. Mezarı Köşüklü köyündedir. Selvi Sevimli ile 2007 yılında Aktüel Dergisinin kendisiyle yaptığı mülakatta, babasının Kürt ve eşkıya çetesinin reisi diye anılmasından rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Babasının Kabalar oymağının reisi olduğunu belirten Selvi Hanım, düşmanın yöremizi işgal ettiğini duyunca bütün varını yoğunu satarak silah almış ve çete kurarak Kuvayı Milliye'ye katılmıştır. Kendisine maaş bağlanması teklifini kabul etmediğini yarı Türkçe yarı Kürtçe aksanıyla ifade eden Selvi Hanım, "babam askerine; kaçman yiğitlerim, vurun namus gündür! diye bağıarak askerini kaçırmamış ve bu uğurda şehit olmuştur. Bana, senin baban Kürttü diyorlar. Napayım ben de Kürdüm. Kürdü Türkü olur mu? Bu toprağın sahibiyiz biz..." ifadeleri düşündürücüdür.

²⁰ Mehmet D. Atmalı-İbrahim Uçar, *Atmalı Aşireti*, Ankara 2010, s. 294.

²¹ Cahit Tanyol'dan naklen Mehmet Bayrak, *İçtoroslarda Alevi-Kürt Aşiretler*, Özge Yay. Ankara 2006, s. 56.

²² E. W. Charles Noel, *Kürdistan 1919*, s. 18.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

alacaktır. Atmalılar da Bozdağ soyadını alacaktır. Her iki aşiret Milli Mücadele yıllarında güçlerini birleştirerek Noel'in hevesini kursağında bırakmışlardır.

Sinemili Aşireti ve Tapo Ağa

Hırlakyan ailesinin işbirliği içerisinde buldukları Fransız işgal kuvvetleri komutanlarına verdikleri raporlardan da anlaşılacağı üzere yörenin en güçlü kişisi Alevi-Kürt aşireti Sinemililerin reisi Tapo (Halil) Ağa'dır (ö.1928). Bağımsızlık hayalleri peşindeki Ermenilerin, önlerindeki en büyük engel olan Kuvayı Milliye hareketini durdurabilecek tek ümitleri, Tapo Ağa idi. Binbaşı Noel, Pazarcık'ı aştıktan sonra 1600 metre yüksekliğindeki Engizek dağına çıkarak Tapo Ağa'nın yazlık konağında görüşüğünü belirtir²³.

Bölgedeki Ermeni halkının lideri konumunda bulunan Agop Hırlakyan, Engizek yaylasında komşusu ve kirkvesi olan Tapo Ağa ile eskiden beri olan dostluklarına güvenerek kendisine güçlerini birleştirmeyi teklif ediyordu. Bu iş için Tapo'nun yayladaki çadırında bir araya gelen Fransız ve Hırlakyan ailesinin temsilcileriyle görüşen Tapo Ağa, bu işin namus meselesi olduğunu belirterek Fransız ve Ermenilerin ihanet tekliflerini reddetmiştir. İşgal sırasında Maraş'ta bulunan Stanley Kerr, 'The Lions of Marash' adlı eserinde Hırlakyan'ın General Querette'ye, Pazarcık'ta Kılıç Ali'yi durduracak tek gücün Tapo Ağa olduğunu, Maraş'la Antep arasında 3-4 bin savaşıyı çıkaracak gücü bulunduğunu söylemişti. Hırlakyan ailesinden Rafael, bunun için Tapo ile gizlice görüşerek Türkleri desteklemekten vazgeçip Fransızlardan yana olmasının kendisine büyük avantajlar sağlayacağını bildirmiştir. Bir Amerikan misyoneri olan Kerr'in iddialarına göre Tapo, Fransızların kendisine silah yardımı, Fransız şeref madalyası, bölgenin Kürt aşiretleri üzerindeki başkanlığının sağlanması vs. şartlar teklif etmiş ve bunu Beyrut'a giderek general ile bizzat görüşmek için bir otomobil tahsis edilmesini istemiştir. Kerr'in iddiasına göre otomobilin gelememesi üzerine bu görüşme gerçekleşmemiştir. Kerr, verdiği bilgilerle tarihi gerçekleri çarpıtmaya çalışsa da Fransız ve Ermeni temsilcilerinin Tapo ile görüşüğünü doğrulamaktadır.²⁴

Büyük bir aşiretin reisi olan Tapo Halil Ağa, Maraş ve Antep'in kurtuluşundan göstermiş olduğu vatanseverliği, Ankara hükümetine olan desteğini sürdürerek göstermiştir.. Başta 1925 yılında çıkan Şeyh Sait isyanı olmak üzere, Dersim isyanı ve diğer eşkıya hareketlerinde hep devletin yanında olmuştur. Aşağıda verdiğimiz telgraf metinleri, bu önemli hizmetlerinin birer karşılığıdır. 1925 yılında Genç ve Palu yörelerinde Şeyh Said ayaklanmasına karşı çıkan ve Cumhuriyeti ve devleti destekleyen Sinemili Aşireti reisi Tapo Ağa ve muhtereme eşlerinin şahsında Pazarcık halkına bir şükran nişanesi olarak TBMM Başkanlığınca aşağıdaki telgraf gönderilmiştir. Bu telgrafın orijinal metninin

²³ Noel, *Kürdistan 1919*, s. 20.

²⁴ Stanley Kerr, *The Lions of Marash*, State Un. of New York Press Albany 1973, 84. Tapo'nun Türk tarafını desteklemesi S. Kerr'i çok üzmüşe benziyor. Maraş'ta Amerikan Misyoner Teşkilatı Başkanının yardımcısı olan Yazar 'Maraş Aslanları' adlı eserinde objektif bilgiler vermek yerine tamamen Ermenilerin hamisi misyonunu üstlenmiştir. Adı geçen yazar ve eserinin kısmen tenkidi için bkz. M. Yusuf Özbaş, *Dava*, 109-183.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

fotokopisi bugün Çağlayancerit ilçesi Bozlar Köyünde bulunan Tapo Ağa'nın taş köşkünde özel odasının duvarında çerçevelemiş halde asılı durmaktadır:

TBMM Riyaseti Kâtib-i Umumiliği

Kavânin Müdüriyeti Adet: 21/762/1611

Ankara 5.3.1341.

Kasr-ı Pazarcık'ta Sinemili Aşireti reisi Tapo Beg ve refika-i muhteremesine Genç hadise-i isyanıyesi münasebetiyle keşide kılınan telgrafnameye bir his-i takdir ve memnuniyetle muttali olan TBMM en zalimane tecavüzlere iman-ı tam ile göğüs gererek zaferyâb olan Türk Milletinin bu hareket-i mel'unaneyi yakında imha etme kudretini göstereceği hususunda kavi bir kanaat beslemektedir. Efendim.

Yine benzer bir telgrafı da 1925 Dersim isyanı nedeniyle Kılıç Ali Bey Sinemili Aşireti reisi Tapo Ağa'ya bizzat çekmiştir. 25 Şubat 1926 tarihli bu telgraf metni; Pazarcık'ta Sinemili Aşiret Reisi Tağo Ağa'ya diye başlamakta ve kendisinden kavmiyle birlikte gerekirse isyanı bastırmak üzere hazır olması istenmektedir. Bu telgrafın aslı Tapo Ağa'nın torunu Asaf Koçdağ'da bulunmaktadır.

Atmalı Aşireti Reisi Yakup Hamdi Paşa

Atmalı aşiretinin Karahasan oymağından Sılkı Bozağa'nın (Süleyman Ağa) oğlu olan Yakup Hamdi Ağa, (ö.1948), 15 Eylül 1919'da Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini kuranlar arasındadır. Kılıç Ali Bey Pazarcık'a geldiğinde ilk olarak Yakup Hamdi Ağa ve kayınbiraderi Tapo Ağa ile irtibat kurmuş, Yakup Hamdi Ağa'nın yurdu denilen Lordin çiftliğindeki çadırında görüşerek Atmalılara ve Sinemililere düşen görevler belirlenmiştir. İhtiyaç olan silah ve malzemeler Kılıç Ali Bey tarafından sağlanacaktır. Özellikle Binbaşı Noel²⁵ ve Ermeni mebus Hırlakyan, Tapo ve Yakup Hamdi Ağaları, Milli Mücadeleye karşı kendi saflarına çekmek için çok uğraşırlar. Her iki aşiret reisi bunu değerlendirerek İngilizlerin safındaymış gibi görünürler ve İngiliz ajanından silah temin ederler. Bundan sonra da Sivas'a telgraf çekilerek Kuvayı Milliye'ye bağlı olduklarını bildirirler²⁶.

TBMM birinci dönem Maraş mebusu olan Yakup Hamdi Bey, Bozo eşkıyası ve ailevi nedenlerle Ankara'da daha fazla bulunmayarak bizzat M. Kemal'den izin alarak Pazarcık'a dönmüş ve uzun süre ilçenin kaymakamlığını yapmıştır. Bu yüzden yöre halkı kendisine 'Paşo Ağa' diye anmıştır.

²⁵ 1919 yılında Kürdistan'da özel misyonu için bulunan İngiliz casusu Binbaşı Noel, Antep'ten Pazarcık'a doğru Kürt rehberleriyle yola çıkarken yolu üzerindeki Sinemili ve Atmıyan'a ait bütün köyleri gezer. Takom, Tabya, Ufacıklı, Kizirli, Tilki, Bozlar'dan Engizek Dağındaki yaylalarına kadar çıkarak köyün ağaları ile birbir görüşür. Özellikle Kürt-Alevi aşireti Atmalı reislerinden Yakup Hamdi ve Sinemili reislerinden Tapo ve babası Hasan Ağa ile Aksu vadisindeki kışlak köylerinde de görüşen Noel, 1895 Zeytun isyanından sonra gelip Kürt aşiret reislerine sığınan Ermeni ailesi Kırkor Parlakyan ve Agop Hırlakyan gibi Ermeni ileri gelenleri ile birlikte güçlerini Kuvayı Milliye aleyhinde birleştirmeye çağırır. E.W.Charles Noel, *Kürdistan 1919*, s. 17-19.

²⁶ Halil Arık, *Pazarcık*, s. 52.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Yakup Hamdi Paşa'nın dördüncü kuşak torunu halen Pazarcık Belediye Başkanı Yakup Hamdi Bozdağ Bey ile 26.04.2016 günü Başkanlık makamında yapmış olduğumuz görüşmede 'Paşa Dedem' dediği Yakup Hamdi Ağa'nın Milli Mücadeledeki rolü ile ilgili dedesinden ve babasından duyduğu bilgileri dinledik. Kendisi, Milli Mücadele'mizde Pazarcık'ın önemli rolü göz ardı edilmiştir diyerek söze başlar;

“Paşa Dedem, Pazarcık'a gelen Kılıç Ali Beyle bir aydan fazla süreyle görüşmüş bilgi alışverişinde bulunmuştur. Daha önce Fransız işgal kuvvetleri komutanlarından Abadi ve Keret gibi generaller Paşa Dedem ile görüşmüşlerdir. Onun 2000 silahlı adam çıkarabilecek güçte yörenin önemli bir ismi olduğunu biliyorlardı. Sinemili aşireti reisi Tapo Ağa'nın kız kardeşi ile evli bulunan Paşa Dedem böylece işgal kuvvetlerine karşı güçlerini birleştirmek istemiştir. Ermeni Hırlakyan ailesi ve Fransız temsilcileri Tapo Ağa ile Paşa Dedemin bulunduğu çadırda yüz yüze görüşerek, Tapo Ağa ve Paşa Dedem'e güçlerimizi birleştirelim, bırakın Türk tarafını bu sizin avantajınıza olur diyerek çirkin tekliflerde bulunmuşlardır. Bunun üzerine teklifi düşünme bahanesiyle misafirleri çadırdan çıkmalarını isteyen Tapo Ağa Yakup Hamdi Ağa'ya bu misafirleri öldürelim teklifinde bulunur. Yakup Hamdi Ağa ise hayır olmaz. Onlar şimdi bizim döşeğimizde oturuyor, misafirimizdir, yakışık almaz diyerek, gelen görüşmecilere tekliflerinin yanlış olduğunu Milli Mücadele'nin yanında olmanın namus meselesi olduğunu söyleyerek Fransızlar ve Ermeniler geri yollanmıştır”.

Yakup Hamdi Ağa'ya bağlı birliklerin Karabıyıklı mevkiinde 800 kişilik bir kuvvetle Fransızlara ağır bir darbe vurduğunu söyleyen Yakup Hamdi Bozdağ, asıl Milli Mücadelenin temeli 6 Aralık 1919'da burada atılmış olduğunu belirtti.

Mehmet Cebe'nin hatıralarında naklettiği aşağıdaki anekdot da kayda değerdir;

“Pazarcık'ta milli teşkilatı kurmak için faaliyette iken büyük bir aşiret olan Atmalılının reisi Yakup Hamdi Ağa'nın çadırında kendisini iknaa çalışıyorduk. Tam bu sırada bir kadın çıkarak çadıra girdi ve şu sözleri söyledi;

'Evlatlarım! Bütün konuşmalarınızı yandaki odadan dinledim. Evet, haklısınız. Biz yarın Türk memuru, Türk jandarması yerine Ermeni veya Fransız memuru ve jandarması göreceğiz olduktan sonra varlığımızın hiçbir kıymeti kalmaz. Siz bana bakın! Benim de bu aşiretin üzerinde hatunluk hükmüm sürüyor. Madem ki millet bu işgali istemiyor, biz de düşmana karşı gelmek isteyen bu milletle beraberiz. Harp ise harp, kan ise kan, mal ise mal...? Her ne lazımsa kurtuluncaya kadar bütün aşiretle fedaya hazırız.'

Bu vatansever hanımın sözleri üzerine Ağa, tereddütten kurtuldu ve milletle birlikte düşmana karşı koyarak büyük faydalar sağladı”.

Mehmet Cebe'nin hatıralarında Ağa'nın annesi olarak kaydettiği kadın, Yakup Hamdi Ağa'nın eşidir. Aynı zamanda Sinemili Aşireti reisi Tapo Ağa'nın

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

da kız kardeşidir. Ağanın hanımı, tıpkı Dede hanımları gibi aşiretin annesi sayıldıklarından bunu bilmeyen M. Cebe, yanlış olmalıdır²⁷.

Maraş'ta bulunan Amerikan Koleji hocası Stanley Kerr, İngiliz Gizli Servisi ajanı Binbaşı Noel ve Fransız Generali Abadi, anılarında Milli Mücadele yıllarında Atmalı reisi Yakup Hamdi ve Sinemili reisi Tapo Ağa'nın Milli Mücadeledeki rollerini bir bir anlatmaktadırlar. Noel, Sinemili reisi Tapo Ağa'yı yayladaki evinde ziyaretten sonra Kürt Atmilerin reisi Yakup Hamdi Paşa'nın yayladaki evine de inmiştir. Pazarcık, Elbistan ve Besni dolaylarında göçebe olarak yaşayan ve 2500 aileden oluşan bu büyük aşiretin 2000 adet tüfekleri bulunduğu kadar detay vermektedir. Atmalı'ya bağlı Sünni ve Alevi aşiretlerin karışık halde ve sorunsuz bir şekilde yaşadıklarını belirtirken, 'Atmalı'ya mensuplar aşiretin lideri Yakup Paşa'ya büyük saygı besliyorlar ve ona itaat ediyorlar' ifadesini kullanmaktadır. Bu cümleden olarak, Atmi aşiretinin Sünni reisi Yakup Paşa'nın Sinemililerin Şî (Alevi demek istiyor) reisi Tapo Ağa'nın kızıyla evlendiğini belirtir.²⁸

Maraş Savaşı

Yukarıda da anlatıldığı gibi, Maraş Milli mücadelesinde ilk savaşlar düşman birliklerinin gelip geçtiği yollar üzerinde başlamıştı. Maraş'ta Fransızlara karşı ilk silahlı mücadele, münferit Sütçü İmam olayı istisna, Bababurun'da (bugün Türkoğlu ilçesinde Beyoğlu sınırlarında) gerçekleşmiştir. Ekserisini Pazarcık-Dehliz köyünden hareket eden Yakup Hamdi Ağa'nın emrindeki Atmalı aşiretinin oluşturduğu Kuvayı Milliye kuvvetleri, Fransız takviye birliklerini, düzenlemiş oldukları baskınla püskürterek Maraş'a ulaşmalarına engel olmuş ve geri Antep'e dönmek zorunda bırakılmıştır. Bir hafta süren bu çarpışmalar, Maraş Milli Mücadelesinin ilk zaferi idi.²⁹ Bu çarpışmalarda 60 Fransız askeri ölmüş, 30'u esir alınmıştı. 10 Ocak 1920 tarihli Bababurun zaferinden sonra Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanı Arslan Bey 21 Ocak 1921 tarihinde yayınladığı tamim ile savaşın başladığını ilan ederek tüm Maraşlıları mücadeleye davet etmiştir³⁰. Maraş'ta gün geçtikçe artan direniş karşısında Ermenilerle birlikte kiliselerine ve güçlü konaklara sığınmaya başlayan Fransızlara yardıma gelen en büyük takviye birliği şehre girmeye muvaffak olmuştu. Bunun üzerine Pazarcıkla Maraş arasındaki haberleşmeyi sağlayan süvari Kürt birliklerinin bir kısmı Maraş'taki mücahitlerle birleşerek, şehirdeki Fransız birliklerini ani bir baskınla hezimete uğrattılar. Kaçabilenler Haznedarlı çiftliğine zor sığınabildiler. Ermeni komitacılarıyla General Querette, Amerikan Kolejine sığınmışlardı. Kılıç Ali Bey,

²⁷ Maraş Milli Mücadelesi'nde kadınlarında önemli kahramanlık örnekleri vardır. Bkz. Erhan Alparslan, "Milli Mücadele Döneminde Anadolu'da Kurulmuş Olan Kadın Derneklerinin Maraş Milli Mücadelesi'ne Destekleri", *Milli Mücadele'de Güney Cephesi Sempozyumu*, Ankara, 2015, s. 3-24; Birdoğan, a.g.m., s. 12.

²⁸ Noel, *Kürdistan 1919*, s. 17, 72.

²⁹ Yalçın Özalp, *M. Kemal ve Milli Mücadele'nin İlk Zaferi*, K. Maraş Belediyesi Yay., 1984, s. 120-123.

³⁰ B. Sami Bayazıt, a.g.e., s. 206.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

anılarında bu çatışmanın lehimize sonuçlanması hiçbir yerden yardım alamayan mücahitlerin moralini yükselttiğini nakleder³¹.

Pazarcık teşkilatlanmasını tamamladıktan sonra Dehliz’de karargâhını taşıyan Kılıç Ali, durumu uygun gördükten sonra karargâhını Maraş’a taşıyarak Göksun’dan gelen Yörük Selim ile birlikte Maraş Savunmasını ele alacaktır. Kılıç Ali çarpışmaların başlamasından birkaç gün sonra (25 Ocak 1920)’de Yakup Hamdi Beyin kuvvetleri ile Dehliz’de birleşerek Maraş’a gelip savaşı sevk ve idare etmiştir. Maraş’a 400 kuvvetle gelmiş ve bu gücün ekseriyetini Pazarcık yerel milisler oluşturmuştu. Şehrin savunmasına yönelik planlar Kuvayı Milliye tarafından yapılmış, şehirde oluşturulan 10 savunma bölgesinin başına yedek subaylar getirilmiş, Pazarcık Kuvayı Milliyesi de Pazarcık Jandarma komutanı Ramazan Bey emrinde Maraş’a hareket ederek Fransızlara karşı savaşmıştır. Pazarcık’tan Maraş’a yardıma gelen kuvvetlerin sayısının 800 olduğuna dair bir bilgi bulunmaktadır.³² Aksu köprüsü yıkılmış, Kapıçam’daki 150 kişilik Fransız ordusu kuşatma altına alınmıştı.

Yoğun olarak 21 Ocak-11 Şubat 1920 arasında 22 gün süren Maraş savunması, Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin başını çektiği, aşiretlerin ve gönüllü milislerin büyük desteğiyle 12 Şubat gecesi Fransızların şehri terk etmesiyle zaferle sonuçlanmıştır. Maraş’ın işgalden kurtulmasında diğer ilçelerden gelen milis kuvvetleri içerisinde en büyük pay şüphesiz Pazarcık Kuvayı Milliyesine aittir.

Kahramanmaraş’ın kurtuluşu sağlandıktan sonra Pazarcık’taki milli kuvvetler Gaziantep savunmalarında aktif rol almışlardır. Bekir Sami Bayazıt, bu konuda şunları söylemiştir: “...Evet komşu şehir Antep mücadelesinde Pazarıklı Kürt ve Alevi aşiretler vardır... Bugün Maraş’la Antep arasında iki bin haneli köyler vardır. Bunlar son zamanlarda çetelik yapmışlardı. Pazarık’tan altı bin kuvvet geldi. Her bir neferi bir mücahit bir kale idi. Hiç hükümetten para istemediler. Çünkü bunlar gönüllü neferlerdi. Antep halkı kendi kesesinden dört ay beslediler. Baklava yedirmek şartıyla”³³. Ayrıca 10 Ağustos 1920 günü çoğu Pazarıklılardan oluşan bir çete kuvveti, Antep’te Fransızların işgal ettiği koleje saldırmış ve okulun önemli bir bölümünü ele geçirmişlerdi.

Sonuç

TBMM, 1926 tarihinde ekserisi Pazarık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri olmak üzere Pazarık Kuvayı Milliye öncülerinden 16 kişiyi, kırmızı şeritli istiklal madalyası ile taltif etmiştir.

Öteden beri devletine sadık bulunan Maraş bölgesindeki Kürt ve Alevi aşiret reislerini Milli Mücadele aleyhinde örgütlemek için çok çeşitli uluslardan

³¹ *Kılıç Ali’nin Anıları*, s. 93.

³² Arık, *Pazarcık*, s. 61; Orhan Doğan, “Milli Mücadele Döneminde Maraş’ta Müdafaa-i Hukuk Örgütlenmesi ve Kuvayı Mlliyenin Kuruluş ve Faaliyetleri”, *Milli Mücadele’de Güney Bölgesi Sempozyumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları*, Ankara 2005, s. 166-167.

³³ Bekir Sami Bayazıt, *Kahramanmaraş’ta Bayazıtöğulları*, Ukde Yay., K. Maraş 1998, s. 185.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

misyoner ve casusların girişimlerde bulunmuşlarsa da bunların hepsi boşa çıkmıştır. Teklif edilen rütbe ve makamlar bu aşiret reislerini çeldirememiş, bilakis Tapo Ağa ve Paşo Ağa (Yakup Hamdi Ağa) örneklerinde oldu gibi, Ermeni ve Fransız işgalcilerine karşı güçlerini birleştirmişlerdir. Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kuranlar, Türk, Kürt, Çerkez, Sünni, Alevi dayanışmasının timsalini oluşturmuşlardır.

Pazarcıklı Kürt ve Alevi aşiretlerin Milli Mücadeledeki davranış ve rolleri, bugün için Ortadoğu'yu kana bulayan ve bundan menfaat devşiren emperyalist güçlerle Ermeni lobisinin oyununa gelen Doğu ve Güneydoğudaki Kürt kökenli gençlerin ders çıkarması ve örnek alması gerekir.

KAYNAKÇA

- Abadi, Maurice, *Türk Verdünü Gaziantep, (Antep'in Dört Muharasarı)*, (Çev.,Necmettin) İst.1923'ten haz. Şakir Sabri Yener, Gaziantep Kültür Derneği Yay., Gaziantep 1959.
- Alparaslan, Erhan, "Milli Mücadele Döneminde Anadolu'da Kurulmuş Olan Kadın Derneklerinin Maraş Milli Mücadelesi'ne Destekleri", *Milli Mücadele'de Güney Cephesi Sempozyumu*, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara,2015.
- Arık, Halil, *Tarihi ve Kültürel Özellikleriyle Pazarcık*, Berikan Yay., Ankara 2013.
- Atmalı, Mehmet D.-İbrahim Uçar, *Atmalı Aşireti*, Ethem Basım Yayım, Ankara 2010.
- Bayazıt, B. Sami, *Kahramanmaraş'ta Bayazıtogulları*, Uke Yay., K. Maraş 1998.
- Bayrak, Mehmet, *İçtoroslarda Alevi-Kürt Aşiretler*, Özge Yay. Ankara 2006.
- Birdoğan, Nejat, "Pazarcık'ın Kürt Alevi Aşiretleri Atatürk'ün Yanında", *Müdafaa-i Hukuk Dergisi*, Yıl 1, Sayı 12, 1999.
- Doğan Orhan, "Maraş'ın İstiklal Mücadelesi", *Akdeniz'in Altın Kenti Kahramanmaraş*, Kahramanmaraş Valiliği Kültür ve Turizm Yayınları, Kahramanmaraş, 2014.
- _____, Milli Mücadele Döneminde Maraş'ta Müdafaa-i HukukÖrgütlenmesi ve Kuvâ-yı Milliye'nin Kuruluş Faaliyetleri, Milli Mücadele'de Güney Bölgesi Sempozyumu, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara,2015ç..
- Gönen, Cengiz, *Ulusal Kurtuluş Savaşının İlk kahramanı Maraş*, Ankara 2005.
- Kerr, Stanley E., *The Lions of Marash: Personal Experiences with American Near East Relief, 1919-1922*, Los Angeles 1973.
- Moltke, Feld Mareşal H. Von, *Türkiye Mektupları*, Remzi Kitabevi, İst. 1969
- Noel, E. Willam C., *Kürdistan 1919 Binbaşı Noel'in Günlüğü*, Çev. Bülent Birer, Avesta Yay., İst. 1999.
- Özalp, Yalçın, *Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İlk Zaferi*, K. Maraş Belediyesi Yayınları, 1984.
- Özbaşı, M. Yusuf, *Dava 1920 Maraşlı-Fransız Harbi*, bty.
- Turgut, Hulusi, *Kılıç Ali'nin Anıları*, Türkiye İş Bank.Yay., İst. 2005.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
AVUSTURYALI PROFESÖR ERİCH FEİGL'İN KURTULUŞ SAVAŞI
DÖNEMİNDEKİ MARAŞ OLAYLARIYLA İLGİLİ
DEĞERLENDİRMELERİ

Doç. Dr. Namiq MUSALI³⁴

Özet

Avusturyalı bilim adamı Prof. Erich Feigl (1931-2007), Türkiye tarihi ile ilgili incelemelerin müellifidir. Araştırmacının dikkatini çeken konulardan birisi de Ermeni meselesi olmuştur. Kendisi yıllarca bu konuyu araştırmış ve “Ermeni soykırımı” iddialarının yanlış olduğu kanaatine varmıştır. Bildirimizde söz konusu yazarın “Bir Terör Efsanesi” ve “Ermeni Mitomanyası” isimli iki eserinden yola çıkarak, Kurtuluş Savaşı yıllarında vuku bulmuş olan Maraş olayları ile ilgili onun görüşlerini değerlendirmeye çalıştık. E. Feigl’e göre, Kilikya’daki Ermeni halkı yüzyıllarca Türk yönetimi altında rahatlık ve huzur içinde yaşamıştır. Fakat Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında Ermeni liderleri ve örgütleri kendi öz vatanları olan Türkiye’ye ihanet ederek yabancı işgalcilerle işbirliği kurmuş, bölgedeki Müslüman halka karşı katliam yapmış, Maraş ve çevresini Türklerden arındırmak suretiyle burasını kurmayı hayal ettikleri “Büyük Ermenistan”ın bir parçasına dönüştürmek istemişlerdir. Fakat sonunda emperyalist himayecileriyle beraber yenilerek, Maraş’ı ebedi olarak terk etmek zorunda kalmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Erich Feigl, Maraş, Kurtuluş Savaşı, Ermeni Terörü

**EVALUATIONS OF AUSTRIAN PROFESSOR ERICH FEIGL
ON THE EVENTS OF MARASH IN THE YEARS OF TURKISH
INDEPENDENCE WAR**

Abstract

The Austrian scholar Prof. Erich Feigl (1931-2007) is the author of works on the history of Turkey. One of his attention items was Armenian issue. He for years studied this subject and eventually reached the conclusion that claims about “Armenian genocide” are wrong. In current paper was commented his thinking on Marash events, which happened in the years of Turkish Independence War. We took two books of the author (“A Myth of Terror” and “Armenian Mythomania”) as main sources of our paper. According to E. Feigl, Armenian people of Cilicia for centuries lived with comfort and welfare under the Turkish administration. But the Armenian leaders and organizations betrayed Turkey, i.e. their own homeland and they cooperated with foreign invaders in the years of The First World War and Turkish Independence War. They massacred the Muslim people of this region and tried to include Marash and surroundings to their fictitious “Big Armenia” through pogroms against Turks. But finally they were defeated together with their imperialist protectors and they had to leave Marash eternally.

Keywords: Erich Feigl, Marash, Independence War, Armenian Terror

³⁴ Kastamonu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
namiq.musali@gmail.com.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Giriş

Türkiye'nin Milli Kurtuluş Savaşında Maraş'ın özel bir yeri vardır. Şimdiye kadar Türkiye'de Maraş'ın Milli Mücadele dönemindeki durumuna ve burada yaşanan olaylara ilişkin çok sayıda değerli araştırmalar yürütülmüştür³⁵. Fakat ne yazık ki söz konusu olayların vuku bulduğu günlerden itibaren Batılı ülkelerde kimi yazarlar, tarihçiler ve medya organları tarafından Maraş harbinin mahiyeti çarpıtılmaya çalışılmış ve bu kahraman şehrin şanlı mücadelesine gölge düşürme çabaları gösterilmiştir. Ömrünün yaklaşık son 20 yılını “Ermeni soykırımı” iddialarının çürütülmesine ve Ermeni terörünün ifşasına adanmış olan, Avrupa'daki güçlü Ermeni lobisinin ve onların yandaşlarının ağır baskılarına rağmen doğru bildiği yoldan dönmeyen Avusturyalı Prof. Erich Feigl'in çalışmaları işte bu sebepten dolayı tarihî gerçeklerin Batılı ülkelerin kamuoyuna aktarılması açısından büyük önem arz etmektedir. Bildirimizde, adı geçen araştırmacının Maraş'ın kurtuluşu hadisesine yaklaşımı ele alınmıştır.

Erich Feigl'in Hayatı ve Eserleri

Tarihçi, yazar ve belgesel yapımcısı Prof. Erich Feigl, 1931 yılında Viyana'da doğdu. Öğrencilik yıllarında başladığı yazarlık yaşamını, televizyon için belgesel programları ve filmler yaparak sürdürdü. Yıllarca Avusturya Devlet Televizyonu olan ORF'de çalıştı. E. Feigl, Orta Doğu, Uzak Doğu, Orta Asya ve Amerika gibi çeşitli bölgelerde dinler ve kültürlerle ilgili araştırmaları sonucunda, çok sayıda belgesel film ve biyografiler hazırladı. Habsburg hanedanı tarihinin yanı sıra Osmanlı tarihi, Türkiye, Kürtler vs. konularda çeşitli araştırmalar yürüterek eserler yayınladı ve belgeseller çekti. Yakın arkadaşı olan Türkiye'nin Viyana Büyükelçiliği Çalışma Ataşesi Erdoğan Özen'in 1984 yılında Ermeni teröristlerce şehit edilmesinden sonra, Ermeni terörizmi konusunda kapsamlı araştırma yapmaya yöneldi. Ermeni terör örgütü ASALA ile Ermeni diasporasının soykırım iddialarının, Ermeni yazar Aram Andonian'ın ortaya attığı gerçek dışı bazı belge ve fotoğraflardan kaynaklandığını kanıtlayarak ve Franz Werfel'in “Musa Dağı'nda Kırk Gün” isimli eserinde gerçekleri çarpıttığını ispat ederek, Ermenilerin soykırım iddialarını çürüttü. Sayısız kitap ve filme imza atan Prof. E. Feigl, yaptığı çalışmalar nedeniyle Avusturya Cumhuriyeti Bilim ve Sanat Şeref Nişanı ve Viyana Eyaleti Altın Hizmet Madalyası ile ödüllendirildi. Ayrıca, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Terakki Madalyası ile de telif edildi. 26 Ocak 2007 tarihinde Viyana'da vefat etti³⁶.

³⁵ Örneğin: Y. Akbıyık. Milli Mücadelede Güney Cephesi: Maraş. Atatürk Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 1990; İ. Özçelik. Milli Mücadele'de Anadolu Basınında Güney Cephesi (Adana, Antep, Maraş, Urfa): 1919-1921. Atatürk Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2005; Y. Alparslan, S. Yakar. Maraş – Fransız harbi (belgeler, hatıralar). Ukde Yayınları, Kahramanmaraş, 2012; İ. Gökhan. “Milli Mücadele Döneminde Maraş”, Kahramanmaraş Kültürü (tarih, coğrafya, edebiyat, sanat). Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları, Kahramanmaraş, 2012. Bu konuda önem arz eden birçok diğer araştırmalar da yapılmıştır. Fakat maalesef hepsinin burada anılması imkânsızdır.

³⁶ A. Akyol. “Prof. Dr. Erich Feigl”; <http://www.ahmetakyol.net/prof-dr-erich-feigl/> (yayım tarihi: 20.01.2008); <https://www.kabalci.com.tr/cr-yayincilik/erich->

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Daha 2003 yılında yaptığı bir konuşmada Ankara ve Bakü'nün Ermenilerin yaptığı katliamlar konusunda işbirliği yapmasını öneren E. Feigl, fikri mücadele yapılmasının önemini vurgulamıştı³⁷. 2005 yılında İstanbul'da düzenlenen Türk – Ermeni İlişkilerinde Tarihî Gerçekler Paneli'ne katılarak, Türklerin soykırım yapmadıklarını kesin bir dille ifade etmiş ve bu iddiaların tartışmaya dahi açılmaması gerektiğinin altını çizmiştir: “Soykırım konusunda tartışma olmaz. Bu kabul edilemez. Ermenilerin iddialarını bir kez tanıdınız mı arkasından tazminat ve toprak talepleri gelir. Bunu kesinlikle yapmayın. Soykırımı sakın tartışmayın”³⁸.

Bildirimizde yazarın Milli Mücadele döneminde Maraş olayları ile ilgili açıklamalarını değerlendirmek amacıyla onun iki kitabına başvuru yapılmıştır.

“Bir Terör Efsanesi” isimli kitabı ilk kez 1986 yılında Almanca ve İngilizce, 1987 yılında Türkçe, 1991 yılında Fransızca ve 2000 yılında Rusça olarak yayınlanmıştır. Eserde Ermenilerin tarihine ve tarih boyunca Ermeni – Türk ilişkilerine göz atıldıktan sonra Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında Ermeni meselesinin anlatımına gidilmiş, ardından da Ermeni terör örgütlerinin faaliyetleri araştırılmıştır. Rusça baskının önsözünde anlatıldığı üzere, eserin Almanca ve Fransızca baskılarına ait nüshaların büyük çoğunluğu kısa bir süre içinde Ermeniler tarafından satın alınarak yok edilmişler. Biz, bu eserin İngilizce ve eklemeli Rusça çevirilerinden yararlandık³⁹. Avusturyalı araştırmacının söz konusu çalışması Novruz Mamedov tarafından Fransızcadan Rusçaya tercüme edilmiştir. Eserin Rusça çevirisi Almanca ve İngilizce baskılara nazaran kapsam açısından daha mükemmel olup, 2000 yılında Bakü'de Azereşr yayinevi tarafından basılmıştır. Rusça baskıda Kilikya konusu üzerine beş bölümün olduğunu görüyoruz. “Kilikya Faciası” genel başlığı altında sunulan bu bölümler “Tarihin Karanlığında Bir Işın”, “İlk Eylem: Başlangıç. Güney Cephesindeki Olaylar”, “II. Eylem. İnişler ve Çıkışlar. Dış Müdahalenin İflasının Klasik Bir Örneği Olarak Urfa (7 Şubat – 11 Nisan 1336 / 1920)”, “III. Eylem: Felaket ve Kesin İflas”, “IV. Eylem: Sonuç. Musadağ – kahramanlık propagandası mı, ezilen gerçek mi?” alt başlıkları altında toplanmışlar⁴⁰. Oysaki İngilizce baskıda Güney cephesine sadece bir bölüm

feigl/ermeni-mitomanyasi-9783850025836.html (erişim tarihi:

24.01.2017);http://azertag.az/xeber/TURK_DUNYASININ_BOYUK_DOSTU_GORKAMLI_ALIM_ERIX_FAYQL_VAFAT_ETMISDIR-367029 (yayın tarihi: 27.01.2007).

³⁷ <http://www.ulkuocagi.net/modules.php?name=News&file=print&sid=1083> (yayın tarihi: 28.05.2003)

³⁸ T. Türeç. “Prof. Erich Feigl’in Çarpıcı Gerçekleri”; <http://www.hurriyet.com.tr/prof-erich-feigl-in-carpici-gercekleri-313596> (yayın tarihi: 22.04.2005)

³⁹ E. Feigl. A Myth of Terror. Armenian Extremism: Its Causes and Its Historical Context. Edition Zeitgeschichte, Freilassing-Salzburg, 1986; E. Feigl. Pravda o terrore: armyanskiy terrorizm – istoki i priçini (perevod N. Mamedova). Baku: Azereşr, 2000.

⁴⁰ E. Feigl. Pravda o terrore, s.72-77.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ayrılmıştır ve bu bölüm “Güney Cephesinde Aynı Trajik Netice” adını taşımaktadır⁴¹.

Yararlandığımız diğer kitap ise yazarın vefatından sonra yayınlanan “Ermeni Mitomanyası” isimli çalışmasıdır. Burada da Ermenilerin tarihî geçmişine göz atılmış, Osmanlı Devleti içindeki azınlıklar konusu incelenmiş, Ermeni meselesinin ortaya çıkış sebepleri araştırılmış, XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarında, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele dönemlerinde Ermeni olayları anlatılmış, Ermeni çetelerinin XX. yüzyılda yapmış oldukları katliam ve terör eylemleri gün yüzüne çıkarılmıştır⁴².

Erich Feigl’in Gözüyle Kurtuluş Savaşı Yıllarında Maraş

Kilikya bölgesinin coğrafi konumunu ve tarihî geçmişini ele alan E. Feigl, Kilikya Ermenilerinin kendi dindaşları olan Bizans’a nazaran Araplardan ve Türklerden himaye gördüğünü ve Müslümanların hâkimiyeti altında daha rahat ettiklerini belirtir. Osmanlı hâkimiyetini ise yazar, Kilikya Ermenilerinin altın devri olarak nitelendiriyor: “Osmanlı iktidarı dönemi, hiç kuşkusuz, Kilikya Ermenilerinin tarihinde en müreffeh ve en istikrarlı dönem olmuştur. Onlar Hristiyan olarak askerî hizmetten muaf idiler ve ticaretle uğraşmaktaydılar. Hatta ticaret konusundaki becerileriyle tanınan Rumlar bile bu alanda onlarla rekabet edememekteydiler. Osmanlıların hoşgörüsü sayesinde Zeyton (bugünkü Süleymanlı) gibi bazı bölgeler geniş özerkliklere sahiptiler. Fakat Ermeniler bu cömertliğin kadrini bilmediler. Onlar Türklerin bu hoşgörüsünü güçsüzlük olarak değerlendirdiler, ancak daha sonra bu düşüncelerinde yanıldıklarını anladıklarında hemen Türklere “kâtil” damgası vurdular”⁴³.

Sözünü ettiğimiz müellif, Kilikya Ermenilerinde aşırı milliyetçilik duygularının ve radikal teşkilatların ortaya çıkışını Protestan misyonerlerin buraya gelip okullar açması sonucu başladığını ifade eder⁴⁴. Daha 1895 Zeyton olaylarının dönemin Avrupa kaynakları, özellikle de İngiliz diplomat Mark Sykes’in açıklamaları ışığında değerlendiren araştırmacı, bu hadisenin Ermeni çeteleri tarafından başlatıldığı ve Ermeni çetelerinin Müslüman halka karşı katliam yaptıkları sonucuna varıyor; yerli Müslüman halkın ve Osmanlı yönetiminin bu ayaklanmaya ve katliama karşı önlem almak zorunda kaldığını ifade ediyor⁴⁵.

Avusturyalı bilim adamına göre, Kilikya’daki Ermeni kiliseleri ve ticaret kurumları Osmanlı Devleti bünyesinde her türlü özgürlüklere ve refaha sahip oldukları halde, Birinci Dünya Savaşı yıllarında beş cephede çarpışmak zorunda kalan kendi vatanlarına karşı ihanet etmişlerdir. Hatta devlete ihanet etmekle

⁴¹ E. Feigl. A Myth of Terror, p.110-111. Yazar, Çukurova’yı Batı literatüründe yaygın olduğu şekilde Kilikya diye adlandırdığı için biz de bildirimizde bu ismi kullandık.

⁴² E. Feigl. Armenian Mythomania. Edition Zeitgeschichte, Freilassing-Salzburg, 2007.

⁴³ E. Feigl. Pravda o terrore, s.72-73.

⁴⁴ E. Feigl. Pravda o terrore, s.73.

⁴⁵ E. Feigl. Armenian Mythomania, p.64.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

kalmamış, asırlarca komşuluk yaptıkları Müslüman halka karşı da cinayet işlemiş ve ihanet etmişlerdir⁴⁶.

E. Feigl, savaş yıllarında Osmanlı yönetiminin bölgedeki Ermenilerin güvenliğini temin etmekten ötürü önlemler aldığını belgelerle kanıtlamaktadır. Şöyle ki Almanya'nın Halep Konsolosluğu'ndan Rossler isimli diplomat 1 Nisan 1915 tarihinde Maraş'tan İstanbul'daki Alman Büyükelçiliği'ne gönderdiği bir belgede IV. ordu kumandanı Cemal Paşa'nın⁴⁷ bölgedeki Ermenilere ılımlı yaklaşımının altını çizmektedir: “Çarşamba günü Cemal Paşa dinî işlere karışılmaması konusunda emir verdi. Bu karar doğrultusunda, Ermeni milliyetinden olan bir kimseye karşı saldırıda bulunan her bir Müslüman, askerî mahkeme karşısına çıkarılacaktır”. Cemal Paşa, Ermenileri her zaman koruyup kollamasına rağmen 25 Haziran 1922 tarihinde Tiflis'te Ermeni teröristler tarafından öldürülmüştür⁴⁸.

Ayrıca, 24 Nisan 1915 tarihinde Osmanlı Devleti İç İşleri Bakanlığı'nın valiliklere gönderdiği telgrafın İngilizce çevirisini kendi eserine alan E. Feigl, burada Maraş vd. yerler konusunda yürütülen operasyonlarda hedefin sivil Ermeni halk değil, silahlı Ermeni çeteleri olduğunu belirtiyor⁴⁹. Tarihî belgeler, Maraş'tan tehcir esnasında haksızlık yapan görevliler hakkında gerekli yaptırımlar uygulandığı gibi haksızlığa uğrayan Ermenilerin de maddi masraflarının Maliye Bakanlığı'nca karşılandığını gösteriyor⁵⁰.

Araştırmacının kanaatine, 1915 yılında Van'da çıkan Ermeni isyanı Türkiye'yi içten mahvetmeye yönelik bir girişimdi ve sadece Osmanlı Devleti'ne değil, aynı zamanda Türk milletine karşı bir eylemdi. Bu yüzden Osmanlı yönetimi Anadolu'nun güvenliğini sağlamaktan ötürü yüz binlerce Ermeni'yi Suriye'ye göç ettirmek zorunda kalmıştır. Fakat Mondros Mütarekesi ardından Ermeniler sürüldükleri yerlerden Anadolu'ya geri dönmeye başlamışlardı. Onların bu dönemde akın ettikleri bölgelerden birisi de Kilikya idi. Ermeniler burada “Kilikya Ermeni Devleti” kurmayı planlamaktaydılar. Fakat ne savaştan önce, ne de savaştan sonra Ermeniler bölge halkı içinde çoğunluğu oluşturmuyorlardı⁵¹. Tarihî veriler, araştırmacının bu konuda tamamen haklı olduğunu göstermektedir. Örneğin, 1908 kayıtlarına göre, toplam şehir merkez nüfusu 67.974 olan Maraş'ta 46.557 Müslüman, 11.180 Ermeni (Grigoryen) ve 3.567 Katolik yaşamakta idi⁵².

1916 Sykes – Picot anlaşmasına ve 1917 Sen Jan Dö Moren kongresinin kararlarına göre, Kilikya Fransız nüfuz bölgesi içine alınacaktı. E. Feigl'in doğru

⁴⁶ E. Feigl. Pravda o terröre, s.73.

⁴⁷ Eserin Rusça çevirisinde Kemal Paşa diye yazılmış olmasına rağmen diğer kaynaklarla karşılaştırılarak bu ismi Cemal Paşa şeklinde tashih ettik. Bkz.: A. Eyicil. “I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Mücadelesi Sırasında Maraş'ta Ermeni Mezalimi”, Türk Tarih Kurumu: Belleten, Cilt: LXVII. Sayı: 250. Ankara, 2003, s.4.

⁴⁸ E. Feigl. Pravda o terröre, s.59.

⁴⁹ E. Feigl. Armenian Mythomania, p.83.

⁵⁰ A. Eyicil, a.g.m., s.5.

⁵¹ E. Feigl. Pravda o terröre, s.73-74.

⁵² A. Eyicil, a.g.m., s.1.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

tespitlerine göre, Ermeniler Kilikya'yı "Büyük Ermenistan"ın temellerinin atılacağı yer olarak görüyorlardı ve buradan Karadeniz'e doğru ilerlemeyi umut ediyorlardı. Avusturyalı profesör sonraki olayları bu şekilde özetlemektedir: Anlaşmaya rağmen savaşın ardından Kilikya'ya Fransızlar değil, İngiliz birlikleri yerleştiler. Zira Osmanlı'ya karşı savaşın esas yükünü omuzlarında onlar taşımışlardı. Ancak bu zaman Fransızlar Avrupa'daki cephelerde Almanya'ya karşı üstlendikleri eziyetleri hatırlattılar ve böylece, 1919 yılının Ocak ayında İngilizler onların bölge yönetiminde yer almalarına imkân tanıdılar. Çifte yönetim şekli oluşturuldu: İngilizler askerî, Fransızlar ise sivil yönetimden sorumlu oldular. Nihayet, 1919 yılının Kasım ayında İngiliz ordusu bölgeyi terk etti ve Fransız birlikleri buraya yerleşmeye başladılar. Onlar Doğu lejyonunun Ermeni askerlerini de kendileriyle beraber getirdiler. Aynı zamanda on binlerce Ermeni Suriye ve Mısır'dan Kilikya'ya dönmeye başladı. E. Feigl'in tabirince, Ermeniler başkasının topraklarını işgal etmek gibi "açgözlü bir arzudan dolayı kör olmuşlardı"⁵³.

Türk tarihçilerin ifade ettikleri gibi, İngilizler esasen Musul'u alabilmek için Kilikya'yı Fransa'ya karşı bir koz olarak kullanmak üzere işgal etmişlerdi ve "bölgenin Ermeni yanlısı bir siyaset izleyen Fransızların işgali altına girmesi Ermenilere de bağımsızlık yolunda büyük bir umut vermişti"⁵⁴.

Avusturyalı yazarın fikrinde, Fransızların bölgeye müdahalesi taraflarca farklı bir şekilde algılanmıştı: "Ermeniler bu olayı Fransızların Karadeniz'den Akdeniz'e kadar "Büyük Ermenistan" oluşturmaları yolunda ilk adım şeklinde algılıyorlardı. Osmanlılar (Türkler – N.M.) bunu Fransız-Ermeni sömürgeciliğinin bir türü olarak görüyorlardı. Bu ülkede ne aradıkları konusunda açık bir görüşe sahip olmayan sade Fransız askerleri ise sadece uslu bir şekilde emirleri uyguluyorlardı". Fakat Fransız ordusuna güvenen Ermeniler müthiş bir hataya düşmüşlerdi⁵⁵.

Fransız emperyalistlerinin elinde oyuncığa dönüşen Ermeniler Maraş'ta Türk evlerinin yağmalanması ve katliamlar yapılması gibi faaliyetlere giriştiler⁵⁶.

E. Feigl, Maraşlı Türklerin Ermenilere karşı kin gütmediklerinin, hatta Maraş'ın kurtuluşu yolunda onlara işbirliği teklif ettiklerinin altını çiziyor ve olayları aşağıdaki şekilde anlatıyor: General Keret (Querette) komutası altında bulunan Fransız birlikleri Maraş'a girdikten sonra, 16 Ocak 1920 tarihinde Türkler Ulu Cami'de yapacakları toplantıya yerli Ermenileri de davet ettiler. Aslında Türkler, kendi hemşerileri olan Ermenilere ortak vatanlarını kurtarmak için Fransızları şehirden kovma işinde birlik ve beraberlik içinde olmayı teklif edeceklerdi. Eğer böyle olsaydı, o zaman gelecekte beraberce barış içinde yaşamının önünde hiçbir engel kalmayacaktı. Fakat Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri olan Fransızların Maraş uğruna mücadelede Türkler karşısında yenilgiye uğrayacaklarını zannetmeyen Ermeniler bu davete icabet etmediler. Fransız

⁵³ E. Feigl. Pravda o terrore, s.76.

⁵⁴ O. Doğan. "Millî Mücadelede Maraş ve Mustafa Kemal", İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi. Sayı: 42. İstanbul, 2005, s.210-211.

⁵⁵ E. Feigl. Pravda o terrore, s.75.

⁵⁶ O. Doğan, a.g.m., s.213. A. Eyicil'in bu konuda kapsamlı bir makalesi bulunmaktadır (A. Eyicil, a.g.m.).

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

kumandanlığı da 1918 mağlubiyetinin ardından Türklerin onların yolu üzerinde durabileceklerini tahmin miyordu. Sonuçta Fransızlar ve onların işbirlikçisi olan Ermeniler yenilgiye uğradılar. 10 Şubat'tan itibaren Fransız ordusu Maraş'tan çekildi. Ermeniler de paniğe kapılarak kaçışmaya başladılar. "Türkler haklı bir şekilde onları hain olarak görüyorlardı"⁵⁷.

Maraşlı Türklerin şehrin Ermeni ahalisine dostluk ve işbirliği teklifinde bulduklarını, hedeflerinin yalnızca Fransız işgaline son vermek olduğunu açıkladıklarını, fakat Ermenilerin bu teklifleri geri teptiklerini hatta R. G. Saakyan gibi şoven Ermeni tarihçileri bile itiraf ediyorlar⁵⁸.

Bu çatışmalar sırasında öldürülen Ermenilerin sayısının yabancı basında bir hayli abartıldığı ve haksız bir propaganda malzemesi haline dönüştürüldüğü de Avusturyalı tarihçinin dikkatinden kaçmamıştır. Şöyle ki Maraş olaylarıyla ilgili 6 Şubat 1920 tarihinde İstanbul patriği Paris'e gönderdiği telgrafta Türklerin 2 bin Ermeni'yi katlettiklerini belirtilmekteydi. Fakat Reuters Haber Ajansı bu bilgiyi çarpıtarak, 25 Şubat 1920 tarihinde yapmış olduğu bir haberde Türklerin Maraş'ta 70 bin Ermeni'yi öldürdüklerini iddia etmiştir. E. Feigl, Reuters'in bu olaylar hakkında "bıkmadan usanmadan yalanlar söylediğini" belirtir. Maraş'ta silahlı Türklerin sivil Ermenilere karşı katliam yaptıkları suçlamalarını reddeden Avusturyalı araştırmacı konuya bu şekilde açıklık getirmektedir: "Burada çatışmalar iyi silahlanmış Ermenilerle yeniden dirilen ve Ankara'daki enerjik hükümet tarafından yönetilen Türk ordusu arasında gerçekleşiyordu. Türkler silah açısından olan eksiklerini kendi vatanseverlikleriyle gideriyorlardı"⁵⁹.

O günlerde Avrupa basınında Maraş'ta Ermenilerin katliama maruz kaldıkları konusunda asılsız haberlerin çıktığı ve Batılı devletlerin Ermeni yanlısı bir politika izledikleri diğer çalışmalarla da iyi bilinmektedir⁶⁰. Dönemin Avrupa basınında Maraş'ta 70 bin Ermeni'nin katledilmesine yönelik iddiasına gelince, hatta Ermeni tarihçileri bile o dönemde tüm Maraş sancağında sadece 22-23 bin Ermeni'nin yaşadığını itiraf ediyor iken⁶¹ böyle bir iddianın ne kadar asılsız olduğu gerçekliğe kavuşmuş oluyor.

Avusturyalı araştırmacının sunduğu bazı belgelerde de Maraş olaylarını aydınlatacak bilgilere rastlıyoruz. Örneğin, Urfa kahramanı Namık Bey'in Urfa'daki Fransız komutanı Hauger'e yazdığı mektupta Maraş'ın kurtuluşu bu sözlerle özetlenmektedir: "Maraş'taki Fransız birlikleri Milli kuvvetler tarafından bozguna uğratılmış, onlara direniş bile göstermeyi başarmamış ve şehri terk etmek zorunda kalmışlardır"⁶².

Güney cephesinde Türklerin galip gelmesi üzerine bölgedeki Ermeni varlığının son bulduğunu ifade eden E. Feigl'e göre, eğer Ermeniler Fransa'nın

⁵⁷ E. Feigl. Pravda o terrore, s.76.

⁵⁸ R. G. Saakyan. Franko-turetskiye otnoşeniya i Kilikiya v 1918-1923 godax. İzdatelstvo Akademii Nauk Armyanskoy SSR, Erevan, 1986, s.99.

⁵⁹ E. Feigl. Pravda o terrore, s.74; E. Feigl. A Myth of Terror, p.110; E. Feigl. Armenian Mythomania, p.128.

⁶⁰ Bkz.: O. Doğan, a.g.m., s.223.

⁶¹ R. G. Saakyan, a.g.e., s.82.

⁶² E. Feigl. Pravda o terrore, s.140.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

değil, Türkiye'nin yanında yer almış olsaydılar, onlar açısından sonuç daha farklı olacaktı: "Elbette ki eğer Ermeni topluluğunun temsilcileri Fransız işgalcilerinin ordusuna güvenmeyerek, 16 Ocak 1920 tarihinde Maraş Ulu Camindeki toplantıda söylendiği üzere ortak vatanın müdafaası düşüncesini desteklemiş olsaydılar, o zaman her iki taraf bundan kazançlı çıkmış olacaktı"⁶³.

Oysaki Ermeni çeteleri sadece Fransız ordusuna destek vermekle kalmamış, bölgedeki Müslüman halka da her türlü eziyet etmekten bir an bile geri durmamışlardır. Avusturyalı yazar, Ermeni lejyonunun Kilikya'da çok sert bir şekilde şiddet ve katliamlar gerçekleştirdiğini belirterek, onların burada yaptıkları katliamların tam bir felaket haddine ulaştığını ve bu bölgede Müslüman ahalinin toplu mezarlarının bulunduğunu sözlerine ekliyor. Bu konuda yeterince dokümanların olduğunu altını çizen profesör, bu mezalimi yapan Ermeni askerlerini terörist diye tanımlıyor, aynı zamanda Fransız yönetiminin de onlar kadar sorumlu olduğunu ifade ediyor⁶⁴.

Hatta Fransız ve Ermeni işgalcileri Türkler tarafından yenilgiye uğratarak sınır dışı edildikten sonra bile fanatik Ermeni milliyetçileri Kilikya'da "bağımsız Ermeni devleti" kurmak çabalarından vaz geçmemişlerdi. Onlar Seyhan ve Ceyhan ırmakları arasındaki toprakları kendi yönetimleri altına alabileceklerini ummaktaydılar. Bu eylemin "komik bir operasyon" olduğunu altını çizen E. Feigl, bunun başında Ermeni terörist Mihran Damacyan'ın durduğunu belirtir. Bu terörist başı hatta 5 Ağustos 1920'de hala Fransızların kontrolünde bulunan Adana'da "Bağımsız Ermeni Kilikya Devleti" kurduğunu ilan etmiş ve kendisine de "Ermeni Milli Delegasyonu" adından "Fransız Himayesi Altındaki Ermeni Yöneticisi" unvanını vermişti. Fakat Ankara ile anlaşmaya varmaya çalışan Fransızlar onun bu girişimini derhal engellemişlerdir⁶⁵.

20 Ekim 1921 tarihinde Türk hükümeti ile Fransa temsilcisi Franklin Bouillon arasında anlaşmaya varıldı. Artık Fransız birliklerinin kayıtsız şartsız olarak Türkiye'yi terk etmeleri gerekiyordu⁶⁶. Belgelere dayanan E. Feigl'e göre, Mustafa Kemal yönetiminin ve Fransız kumandanlığının Ermenilerden Kilikya'da kalmalarını istemelerine rağmen onlar burayı terk ettiler. Burada başlıca rol Ermeni kilisesine mahsustu. İstanbul ve Sis'teki Ermeni rahiplerinin propagandasıyla Ermeniler Kilikya'dan göç ettiler. Yeni Türk hükümetinin af çıkarmasına ve ülkeyi beraberce ihya etmek çağrılarına rağmen Ermeniler Kilikya'dan çıktılar ve burayı ebedi olarak kaybettiler. "Ermeni liderlerin beklentileri gerçekleşmedi. Onlar, kendi soydaşlarının Kilikya'yı toplu halde terk etmelerinin sonucu olarak, buranın ekonomik felaket sınırına geleceğini zannetmekteydiler. Fakat Kilikya hızlı bir şekilde yeniden kalkınmaya başladı. Şimdiki devirde burası tüm Akdeniz'in en çok gelişen ve en istikrarlı bir bölgesidir". E. Feigl'in kanaatine, İstanbul'daki Ermeniler ve Rumlar gibi Kilikya Ermenileri de kendilerinin yardımı olmadan

⁶³ E. Feigl. Pravda o terrore, s.76.

⁶⁴ E. Feigl. Pravda o terrore, s.77.

⁶⁵ E. Feigl. Pravda o terrore, s.74; E. Feigl. A Myth of Terror, p.110; E. Feigl. Armenian Mythomania, p.128.

⁶⁶ E. Feigl. Pravda o terrore, s.74-75; E. Feigl. A Myth of Terror, p.110; E. Feigl. Armenian Mythomania, p.128

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Türklerin ticaret ve sanayi alanında başarısız olacaklarını zannetmekteydiler. Fakat Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi onların bu öngörülerinin ne kadar yanlış olduğunu açık bir şekilde ortaya çıkardı. Kilikya ve genel olarak Türkiye kendi gelişimini tam hızıyla devam ettirdi. Ermenilerin ise göç ettikleri Lübnan ve Suriye gibi ülkeler Türkiye ile kıyaslandığı zaman ciddi bir gelişim gösteremediler⁶⁷.

Sonuç

Avusturyalı Prof. E. Feigl'in Maraş olaylarıyla ilgili değerlendirmeleri çok kapsamlı olmasa dahi ana kaynaklara ve sağlam belgelere dayanması açısından dikkate şayandır. Müellifin ileri sürdüğü tezler ve argümanlar, Kurtuluş Savaşı yıllarında Fransız emperyalistlerine güvenen Ermeni çetelerinin bölgedeki Müslüman halka karşı toplu katliamlar gerçekleştirdiğini göstermektedir. Ayrıca, söz konusu bilim adamının çalışmalarında kendi vatanlarını savunmak için silaha sarılmış kahraman Maraş halkının hedefinin sivil Ermeni ahalisi değil, Fransız işgalciler ve onlara yandaşlık ederek "Büyük Ermenistan" kurmayı hayal eden Ermeni terör çeteleri olduğunun altı çizilmiştir.

KAYNAKÇA

Akbıyık, Yaşar. Milli Mücadelede Güney Cephesi: Maraş. Atatürk Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 1990.

Akyol, Ahmet. "Prof. Dr. Erich Feigl"; <http://www.ahmetakyol.net/prof-dr-erich-feigl/> (yayın tarihi: 20.01.2008)

Alparslan, Yaşar ve Yakar, Serdar. Maraş – Fransız harbi (belgeler, hatıralar). Ukde Yayınları, Kahramanmaraş, 2012.

Doğan, Orhan. "Milli Mücadelede Maraş ve Mustafa Kemal", İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi. Sayı: 42. İstanbul, 2005, s.207-230.

Eyicil, Ahmet. "I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Mücadelesi Sırasında Maraş'ta Ermeni Mezalimi", Türk Tarih Kurumu: Belleten, Cilt: LXVII. Sayı: 250. Ankara, 2003, s.1-34.

Feigl, Erich. A Myth of Terror. Armenian Extremism: Its Causes and Its Historical Context. Edition Zeitgeschichte, Freilassing-Salzburg, 1986.

Feigl, Erich. Armenian Mythomania. Edition Zeitgeschichte, Freilassing-Salzburg, 2007

Feigl, Erich. Pravda o terrore: armyanskiy terrorizm – istoki i priçini (pervod Novruza Mamedova). Azernesr, Baku, 2000.

Gökhan, İlyas. "Milli Mücadele Döneminde Maraş", Kahramanmaraş Kültürü (tarih, coğrafya, edebiyat, sanat). Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları, Kahramanmaraş, 2012.

Özçelik, İsmail. Milli Mücadele'de Anadolu basınında güney cephesi (Adana, Antep, Maraş, Urfa): 1919-1921. Atatürk Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2005.

Saakyan, Ruben Gareginoviç. Franko-turetskiye otnoşeniya i Kilikiya v 1918-1923 godax. İzdatelstvo Akademii Nauk Armyanskoy SSR, Erevan, 1986.

⁶⁷ E. Feigl. Pravda o terrore, s.73-75; E. Feigl. A Myth of Terror, p.110; E. Feigl. Armenian Mythomania, p.128-129.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Türenç, Tufan. “Prof. Erich Feigl’in Çarpıcı Gerçekleri”;
<http://www.hurriyet.com.tr/prof-erich-feigl-in-carpici-gercekleri-313596> (yayın
tarihi: 22.04.2005)

[http://azertag.az/xeber/TURK_DUNYASININ_BOYUK_DOSTU_GO
RKAMLI_ALIM_ERIX_FAYOL_VAFAT_ETMISDIR-367029](http://azertag.az/xeber/TURK_DUNYASININ_BOYUK_DOSTU_GO_RKAMLI_ALIM_ERIX_FAYOL_VAFAT_ETMISDIR-367029) (yayın tarihi:
26.01.2007)

[https://www.kabalci.com.tr/cr-yayincilik/erich-feigl/ermeni-
mitomanyasi-9783850025836.html](https://www.kabalci.com.tr/cr-yayincilik/erich-feigl/ermeni-mitomanyasi-9783850025836.html) (erişim tarihi: 24.01.2017).

[http://www.ulkuocagi.net/modules.php?name=News&file=print&sid=1
083](http://www.ulkuocagi.net/modules.php?name=News&file=print&sid=1083) (yayın tarihi: 28.05.2003).

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MİLLİ MÜCADELEDE GÜNEY CEPHESİ İÇİNDEMARAŞ
Hasan İzzet ALTINANT

*“Yıkılmış hânümanlar yerde işkenceyle kıvransın
Serilmiş gövdeler; binlerce, yüz binlerce doğransın
Dolaşsın sonra, İslâm'ın haremâhındanâ-mahrem
Benim hakkım, sus ey bülbül, senin hakkın değil matem.”⁶⁸*

ÖZET:

Orta-Doğu ve Yakın-Doğu üzerinde bütün batılıların, birkaç yüzyıla dayanan emperyal emellerinin ve Osmanlı İmparatorluğu'nu yok etme düşüncelerinin olduğu hep bilinmekteydi. Batılılar bu emellerini gerçekleştirmek için, bölge halklarının milli, dini duyguları ile mezhepsel farklılıklarını kullanmış ve o anki istekleri gerçekleştirdiği anda da halklara ihanet etmekten hiç çekinmemiştir.

Bugün bile oynan oyunların, geçen yüzyıllara dayandığını bilmek istemeyen bölge halkları hâlâ milli, dini ve mezhep farklılıkları nedenleri ile birbirlerini kırmakta, batının sömürücü açlığını görmemekte inat etmektedirler. Açlık devam etmektedir. Şairin dediği gibi:

*“Yiyin efendiler, yiyin, bu hân-ı iştiha sizin
Doyunca, tiksirinca, çatlayıncaya kadar yiyin.”⁶⁹*

Bu açlığın örneklerinden biri İngiltere ve Fransa arasında karara varılan, Mart 1916 Petrograt Antlaşması ile Rusya'nın da onayı alınan ve 16 Mayıs 1916 tarihinde imzalanan Sykes-Picot antlaşmasıdır. Bu antlaşma ile üç devlet, bölgeyi aşağıda ki haritadan da gösterildiği şekilde bölme ve paylaşma düşüncesinde idi:

-Rusya'ya; Mart/Nisan 1915 yılında imzalanan Boğazlar Antlaşması ile bırakılan İstanbul ve Boğazlar bölgesine ek olarak Trabzon, Erzurum, Van, Bitlis, Hakkâri ve Güneydoğu Anadolu'nun bir kısmı,

-Fransa hâkimiyetine; Adana batısından geçen bir hatla kuzeye doğru Sivas'a kadar uzanan bölge ve Doğu Akdeniz Bölgesi, Adana, Antep, Urfa, Diyarbakır, Lübnan, Suriye kıyıları, denetimine de Suriye ve Musul,

-İngiltere hâkimiyetine; Hayfa ve Akka Limanları, Kerkük, Süleymaniye, Bağdat, Kuveyt ve Güney Mezopotamya,

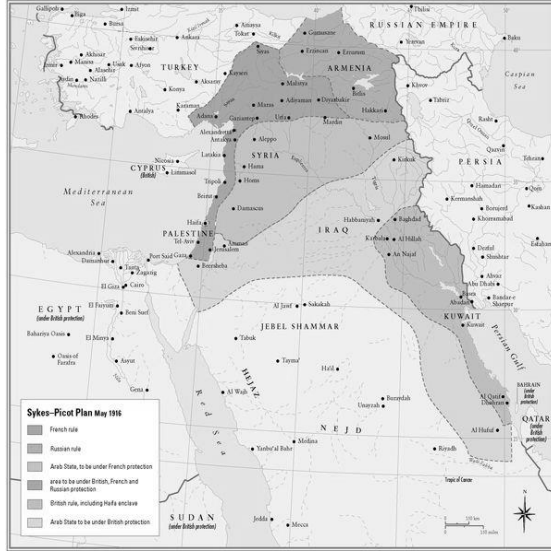
-Fransa ve İngiltere'nin elde ettiği topraklarda Arap devletleri konfederasyonu veya bu iki devletin denetiminde tek bir Arap devleti,

-Kudüs, Tel-Aviv, Gazze, Hayfa kentlerini içine alan ve Kutsal bir bölge olan Filistin'de uluslararası bir denetim,

⁶⁸Akif Bülbül Şiiri

⁶⁹ T. Fikret Hân-ı Yağma şiiri

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

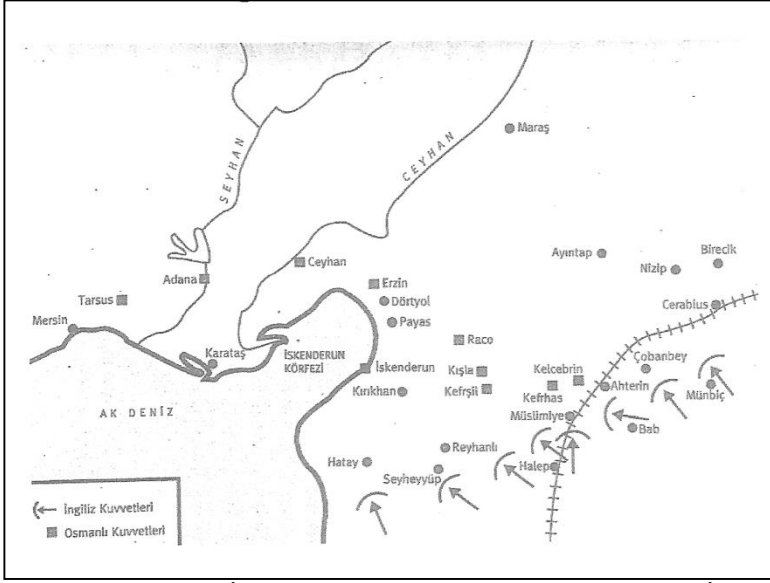
Sykes-Picot Antlaşma Haritası⁷⁰

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nın bitimi ve Mondros Sözleşmesinin imzası ile emperyal devletler, Mondros Mütareke şartlarını da çiğneyerek derhal harekete geçtiler. Halep İngiliz'lerce işgal edildi. Kuzeye yönelen İngilizlere; 06 Aralık 1918 de Kilis, 07 Aralık 1918 de Antakya'yı işgal etti. Bu arada Fransız birlikleri de 11 Aralık 1918'de Dört Yol, 17-18 Aralık'ta Mersin, Tarsus, Ceyhan ve Adana'yı işgal ettiler. İngiliz kuvvetleri 17 Aralık'ta Antep'e girerken, Fransız birlikleri de 19 Aralık 1918'de Bahçe, İslahiye ve Osmaniye'yi ve 27 Aralık'ta da Pozantı'yı zaptettiler. 22 Şubat 1919 günü Maraş, 24 Mart 1919 günü de Urfa İngiliz kuvvetlerince işgal edildi.

⁷⁰Doç. Dr. İsmet Melek, Doç. Dr. Hamit Pehlivanlı-Devletten Millete Hatay Devleti Bir Sadakat Öyküsü, s.33-T.C.Hatay Valiliği yay. Hatay 2011

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Mondros Mütarekesi İmzalandığı Sırada Suriye Cephesi'nde Türk ve İngiliz Birliklerinin Durumu

İngiltere'nin 1916 yılında Fransa ile imzaladığı Sykes-Picot Antlaşma hükümlerine hiç aldırmadan yaptığı işgallerin nedeni, bu antlaşma ile Fransa denetimine bıraktığı Musul, Dohuk, Erbil ve çevresini kendi denetimine almak isteğinden kaynaklanmaktaydı.

İki müttefik arasında ortaya çıkan bu anlaşmazlık, ülkeler arasında yapılan antlaşmaların ülke çıkarları söz konusu olduğu takdirde ne kadar anlamsız olduğunu göstermesi yönünden çirkin bir örnek olarak tarih sayfalarındaki yerini aldı.

Anlaşmazlık 15 Eylül 1919 tarihinde imzalanan **“SURIYE İTİLAFNAMESİ”** Sözleşmesi ile giderildi. Bu sözleşme ile Halep-Hama-Humus-Şam kentlerini içine alan bir Arap Krallığının kurulması yanı sıra İngiltere işgal ettiği bölgeleri Fransa'ya devrederken Irak petrolünün % 25 hissesini de Fransa'ya verme taahhüdünde bulundu ve bu şekilde stratejisi tutarak Musul-Dohuk-Erbil ve yöresine de hâkim oldu. “Suriye İtilafnamesi” Nisan 1920 yılındaki San Remo Konferansı'nda da tasdik edildi.⁷¹

⁷¹Prof. Dr. İsmet Özçelik-Millî Mücadele'de Güney Cephesi (Urfa) (30 Ekim 1918-11 Temmuz 1920) s.60-63 / Şevki Karabekiroğlu-Şubat 1920 s.15 / Şevket Süreyya Aydemir-Tek Adam, Cilt 2, 1919-1922, s.175 / Yrd. Doç. Dr. Yaşar Akbıyık-Millî Mücadele'de Güney Cephesi (Maraş), s.5, yay. Kültür Bakanlığı Ankara 1990 / Em. Tuğ. Gen. Cengiz Gönen-Ulusal Kurtuluş Savaşında İlk Kahraman Maraş s.5, yay.Lazer,Ankara 2005 / Kemal Çelik-Millî Mücadele'de Adana Havalisi (1918-

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Gelişmiş sanayiini tekstil üzerine kurmuş bulunan Fransa için Suriye, Hatay ve Adana'yı da içine alan Kilikya Bölgesi çok önemliydi Pamuk ve ipek tekstil sanayiinin ana ürünü olarak burada yetişmekte ve Fransa pamuğu İngiltere ve Amerika'dan ithal etmekteydi. Bu bölgenin Fransahâkimiyet ve denetimine girmesi bu ithalatı ortadan kaldıracak, maliyeti düşürecek ve geliri arttıracaktı. Fransa Yüksek Komiserlik üyelerinden Tarım Mühendisi Achard 1919 yılında bölgede yaptığı çalışma sonunda şöyle demektedir: "...Kilikya, Fransa'nın bütün pamuk ihtiyacını karşılayabilir. Bu nedenle Kilikya ve Kuzey Suriye'yi elimizde tutmakta ve pamuk üretimini geliştirmekte Fransa'nın çıkarları vardır." Ayrıca, bölgenin verimli topraklarından elde edilen tütün, buğday, arpa, pirinç, orman ürünleri birer servetti.

Stratejik yönden de önemli olan bölgenin kuzeyinde bulunan Toroslar üzerindeki iki önemli geçit, Gülek Boğazı [**Kilikya Kapıları**] ve Gökşun üzerinden Kayseri ve İç Anadolu'ya uzanan yol, Urfa, Antep, Maraş'ın da işgali ile Suriye'ye yapılabilecek saldırıları önleyecekti. Bölgeye sahip olmakla Bağdat Demiryolu hattının kontrolü de Fransa denetiminde kalacaktı.⁷²

İngiltere'nin bu yöre ile ilgili düşünceleri ise 18. yüzyıla, Hindistan'ı sömürgeleştirdiği güne kadar dayanmaktadır. Bu bölgenin kontrolü ve ulaşımda sağlayacağı rahatlık, bu ülke için son derece önem taşımaktaydı. Hindistan'a varış için birkaç yol olduğu bilinmektedir. Ümit Burnu, Süveyş Kanalı-Kızıldeniz ve Filistin üzerinden Basra Körfezi yolları. İngiltere 1839 yılında Yemen ve Aden'i işgal etti. 1875'de tahvillerini satın alarak Süveyş Kanalı'na sahip oldu. 1882 yılında Mısır'ı işgal ederek Kızıldeniz yolunu da emniyete aldı. Basra yolunun da Irak'a sahip olmakla sağlanacağını bilmekte idi.⁷³

Irak'a sahip olmak yalnızca Basra yolunu açmakla kalmayıp, sanayiini geliştirmiş bulunan İngiltere'nin petrol ihtiyacını da karşılayacaktı.

Her iki ülkenin, bölge üzerinde ki düşüncelerini belirttikten sonra, işgaller üzerine bölgede yaşanan başkaldırıya ve önemine bakalım.

Bilindiği üzere Kurtuluş Savaşımızın üç cephesi vardır. Bu üç cephede de Türk milleti topraklarına göz dikmiş düşman ordusunu, kendi olanaklarıyla topraklarından atmayı başarmıştır. Millî Mücadelenin her safhası, her cephesi başlı başına bir destandır. Batı cephesinde efelerin destanı, Doğu cephesinde dadaşların destanı, Güney cephesinde Çukurovalıların. Anteplilerin, Urfalıların, Hataylıların ve Maraşlıların destanı ayrı ayrı kahramanlık hikâyeleri ile doludur. Bu kahramanlık destanlarından belki de en az bilineni güney cephesindeki mücadeledir. Oysa güney cephesinin birçok bakımdan büyük önemi vardır. Bunlar iyi incelendiğinde bu fark hemen belli olur.

1922) TTK yay.Ankara 1999i s.107-108 / Abdurrahman Kütük-Kurtuluş Savaşı'nda Yukarı Çukurova, Yük.Lis.Tezi, s.74, T.C.Yüzüncü Yıl Ün.Sos.Bil.Ens. Tarih Ana Bilim Dalı, Van 2012

⁷²Doç.Dr. İsmet Melek, Doç.Dr. Hamit Pehlivanlı-age, s.28 / Kemal Çelik- age, s.11,12 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.15,16 / Atatürk Araştırma Merkezi-Millî Mücadele'de Güney Cephesi Semp. Ankara 2015 Yard. Doç. Dr. Birgül Bozkurt Bild. s.406

⁷³Yrd. Doç. Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.7"

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Doğu cephesinde Ermenilere karşı savaşılmıştır. Kâzım Karabekir komutasında düzenli bir ordu vardır. Bu düzenli ordu sayesinde Ermeniler yenilerek topraklarımızdan atılmışlardır. Batı cephesinde Yunanlılar vardır. Bu cephede de başlangıçta Kuvay-ı Milliye milisleri olsa da sonradan düzenli ordu sayesinde Yunanlılar Anadolu'dan atılmıştır. Güney cephesinde ise Osmanlı Devleti'ni Birinci Dünya Savaşında yenen önce İngiliz, daha sonra Fransız ordusu ve onların işbirlikçisi Ermeni gönüllü intikam alayları vardır. Yani güney cephesinde İtilâf Devletlerinin iki büyük ortağına ve Ermenilere karşı savaşılmıştır. Bölge halkının düzenli ordu kurulmadan kendi kısıtlı olanakları ve milisleri ile yaptığı bir mücadeledir, bu bakımdan çok önemlidir.

Güney cephesinin bir başka özelliği de Mustafa Kemal Paşa'nın izlediği stratejidir. Bölgeden yapılan yardım talebini geri çevirmemiş, Fransız devleti ile doğrudan doğruya bir savaşa girmek gibi bir görüntüden uzak kalarak görevlendirdiği Binbaşı Kemal Bey [*Kozanoğlu Doğan*], Yüzbaşı Osman Nuri Bey [*Aydinoğlu Tufan*], Yüzbaşı Ratıp Bey [*Tekelioğlu Sinan*], Yüzbaşı Ali Asaf Bey [*Kılıç Ali*], Kurdoğlu Selim Bey [*Yörük Selim*], Yüzbaşı Ali Şefik Bey [*Özdemir Bey*] gibi komutanları takma adlarla bölge halkından oldukları ve ordu ile bir ilgileri olmadığı imajını vererek kurtuluşa büyük katkıda bulunmuştur.

Tabii bu bölgenin kahraman evlâtları da ayrı ayrı kahramanlık destanları yazmışlardır. Çukurova'da Kumcu Veli, Güleklî Hatice, Kozanlı Saim, Maraş'ta Arslan Bey, Sütçü İmam, Abdal Halil Ağa, Ulucami İmamı Burhan Hoca, Senem Ayşe, adı bilinmeyen ancak Bitlis Defterdarının eşi olarak bilinen hanım, Antep'de Şahin Bey, Karayılan Çetesi, Urfa'da Ali Saip Bey, bölgede tren yollarını bozan, kuryelik yapan, erzak taşıyan yaşları küçük, ancak yürekleri büyük Ali ve Bozan, ayrıca 13 yaşlarında Fransızlarca şehit edilen 14 yiğit.

MARAŞ SAVUNMASI

Adana'da Yıldırım Orduları Komutanı olarak bulunurken İstanbul'a atanan Mustafa Kemal Paşa, ileride olabilecekleri anlamışve Adana'da kurulmuş bulunan ilk Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Antep temsilcisi Ali Cenani Bey'e "*Yakında Hatay, Mersin, Adana, Antep, Maraş, Urfa beldeleri kendi varlıkları ile kendilerini savunmak zorunda kalabilirler. Bu acı akıbeti bekleyin ve hazırlıklı olun. Bir yenilgi halinde düşman elimizde silah bırakmaz. Beldelerdeki askerlik şubelerine eldeki silahlardan verdireceğim. Sahip çıkın ve hazırlıklarınızı bunlara dayandırın.*" talimatını vermişti.

Nitekim kısa bir süre sonra; aralık ayı başında İskenderun-Payas-Dörtüyol üzerinden Çukurova, 06 Aralık 1918 Kilis ve 17 Aralık 1918 günü de Antep İngiliz kuvvetlerinin işgaline uğrayınca, sıranın Maraş'a geleceği belli olmaya başladı ve kentte bir panik havası doğdu.

Marx Andrio komutasındaki Hintlilerden oluşan bir İngiliz süvari birliğinin Maraş'a doğru yöneldiği haberi geldi. Teğmen Cemal komutasında bir kıta asker kentte bırakılırken diğer birlikler Elbistan'a, var olan silahlar da Mustafa Kemal Paşa'nın talimatı üzerine önce Süsü kürdü ve Köşürge ormanlık alanlarına gizlendi, daha sonra da Kayseri'ye gönderildi. Düşmanın gelmesine mani olmak için de Aksu Köprüsü tahrip edildi. Ancak gelen birlik Aksu üzerinde geçici bir köprü kurarak ilerlemesine devam etti.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

22 Şubat 1919 günü kent güneyinde bulunan, Şeyh Âdil civarında toplanan ve kent halkının “*Ellik Gâvurları*” adını taktıkları Ermenilerin sevinç çığlıkları ve “*Kahrolsun Türkler, yaşasın İngiliz ve Ermeniler*” bağırtiları iletüm hukuk kaideleri çiğnenerek Maraş İngiliz işgaline uğradı.⁷⁴Ermeni taşkınlığının artması üzerine, İşgal komutanı Ermenileri bölgeden uzaklaştırdı. Ancak; kısa süre sonra bellerinde tabanca, ellerinde kırbaçla Ermeniler, asırlarca dostça beraber yaşadıkları Türklere saldırılarını devam ettirdiler ve yolda rastladıkları köylüleri öldürmeğe başladılar.

Bazı Ermeniler de Çukurova’da yapıldığı gibi, satıp paralarını aldıkları malları, ellerinden zorla alındığı iddiası ile İngilizlere başvurular. Kentin ileri gelenlerini bir toplantıya çağırarak komutan malların iadelerini istedi. Toplantıya katılanlardan Ali Sezai Efendi, bu iddianın doğru olmadığını ispat ederek komutanın düşüncesini değıştirdi. Yapılan başvurular da “*Biz buraya emniyeti ve asayişini temin için geldik. Başvuru yeriniz hükümet daireleridir. Oraya başvurunuz*”cevabı ile geri çevrildi.⁷⁵

Maraş Kışlasında bulunan silahların, işgal kuvvetleri gelmeden önce Süsükürdü ve Köşürge ormanlık alanına gizlendiğini ve oradan da Kayseri’ye gönderildiğini yukarıda belirtmiştik. Kışla dışında kalan silahlar da işgalden sonra Maraş dışına kaçırılarak gizlenmek istendi. Ancak, uygulamaya sırasında gereken gizlilik temin edilemediğinden Ermeniler tarafından fark edildi ve konu İngilizlere bildirildi. İşgal kuvvetlerince yakalanabilen silahlara el konuldu ve bir söylentiye göre de Ermenilere dağıtıldı.⁷⁶

15 Ekim 1919 tarihinden itibaren, Maraş halkı arasında, İngiliz birliklerinin ayrılacağı ve yerine Fransız kuvvetlerinin geleceği söylentisi dolaşmağa başladı. Bu konu, İngilizlerden memnun olmayan Ermeniler arasında büyük sevinç oluşturdu. Fransız birliklerinde Ermeni intikam alaylarının varlığından haberli olan ve bu birliklerin Çukurova’da uyguladıkları vahşeti duyan Maraş’ın Türk halkı da bu söylentilerden son derecede rahatsız oldular.

Bunun üzerine; İstanbul Hariciye Nezareti’ne ve onun aracılığı ile de İngiltere ve Amerika elçilerine ve askeri temsilciliklerine, Dış İşleri Bakanlıklarına kentın ileri gelenlerinin imzaları ile yaşanan vahşetler teker teker anlatıldı ise de bu başvurular cevapsız kaldı. Bunun üzerine, Maraş’ın ileri gelenlerinden Doktor Mustafa ve birkaç arkadaşı kenti terk ederek Elbistan’a teşkilat kurmak üzere göç ettiler.⁷⁷

⁷⁴Yad.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.11,12 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.38-40 / Em.Tuğ.Gen. Cengiz Gönen-age, s.55-77 / Hulki-Tosun Saral-Vatan Nasıl Kurtarıldı, s.153

⁷⁵Yrd.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.14-17-19 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.41-46 / Hulki-Tosun Saral-age, s.154,155

⁷⁶Yaşar Alparıslan, Serdar Yakar-İstiklâl Savaşı’nda Maraş, Ukde yay.s 16 / Yrd.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age,s.22 / Şevki Karabekiroğlu-age,s.49,50 / Yalçın Özalp-Mustafa Kemal ve Millî Mücadelenin İlk Zaferi, s.26, Kahramanmaraş Belediyesi yay.1984

⁷⁷Yalçın Özalp-age, s.25, Yrd. Doç.Dr. Yaşar Akbıyık-age, s.22 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.68-72,113 / Yaşar Alparıslan, Serdar Yakar-age, s.17

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bu arada; Diyarbakır yöresinde konuşlanan, 2'inci Tümeni Siirt'de, 5'inci Tümeni Mardin'de bulunan ve İstanbul'a bağlı 13'üncü Kolordu Komutanı Dâhiliye Nezareti'ne çektiği telgrafta, "*Bölge İngilizlerce tahliye edilip yerine Fransız kuvvetlerinin alacağı belli olmuştur ve Fransızların Maraş, Antep ve Urfa'da kendilerine bağlı bir Ermeni Devleti kurabilecekleri söylenmektedir. Ayrıca, Fransızların kuzeye doğru işgallerini genişletebilecekleri tahmin edilmektedir. Bunu önleyebilmemiz için Malatya'da bulunan 12'inci Süvari Alayı'nı, iki dağ topu ve iki makineli tüfekle takviye edip Besni'de mevzilendirdik. Fransızlar Diyarbakır'a kadar sarkabilirler, bunu önlemek için de Karaburun ve Viranşehir'de kuvvetler bulundurmaktayız. Elbistan'da da 3'üncü Kolordu'dan bir kuvvet bulundurulması gerekmektedir,*" derken, 3. Kolordu Komutanı Albay Selahattin [*Çolak Selahattin*] Bey de aynı görüşlerle Sivas'ta bulunan vekiline 26 Ekim 1919'da çektiği telgrafla şu emri verdi: "*Mütareke hükümlerine aykırı olan bu durum milletin haklarına ve hükümetin haysiyetine vurulmuş bir darbedir. Maraş'ta derhal milli teşkilatın kurulması ve işgale karşı koyması gerekmektedir. Bu bir kutsal görevdir. Maraş ve Antep olanakları ölçüsünde, 3'üncü Kolordu ve Kuvay-i Milliye ile birlikte korunmaya çalışılacaktır. Bunun için Aziziye'den [bugünkü Pınarbaşı] bir süvari takımını bir subay ve iki hafif makineli tüfekle takviye ederek güneye gönderin.*"

Bölge birliklerinden gelen bu haberler, Dâhiliye Nazırı Şerif Paşa tarafından da kabul görüp işgalin 24 ve 7. maddelerine aykırı olduğu Sadaret'e bildirildi. Bu arada Maraş Müdafaa-i Hukuku Milliyeye Başkanı Hayrullah Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekerek Fransızların Maraş'ı işgal edeceklerinin belli olduğu ve takip edilecek harekâtın bildirilmesini istedi. Paşa da 13'üncü Kolordu Komutanlığı'na işgallerin engellenmesi, başarılı olunamadığı takdirde de işgal kuvvetlerinin bölgede barındırılmaması için gerekli önlemlerin alınması talimatını verdi.⁷⁸

Bu yaşananlardan kısa bir süre sonra, 29 Ekim 1919 günü, Yüzbaşı Joly komutasında 300 kişilik bir öncü birlik, 1 Kasım günü de 100 Fransız, 50 Cezayirli ve 400 Ermenilerden oluşan 550 kişilik asıl birlik, Ermenilerin büyük taşkınlığı ile Maraş'a girdi.⁷⁹

Durumu yakından izleyen Mustafa Kemal Paşa; Maraş ve Antep halkını teşkilatlandırmak için Yüzbaşı Ali Asaf Bey'i Kılıç Ali adı ile Pazarcık'ta görevlendirdi. Kılıç Ali'ye teşkilatlanmanın yanı sıra, Antep ve İslahiye'den Maraş'a yapılacak Fransız takviyesini engellemek ve Pazarcık'ta yerleşik iki büyük aşiretin Milli Mücadele saflarında yer almasını temin etmek görevini verdi. Atmalı Aşireti ve reisi Yakup Hamdi Bey mücadeleye büyük katkı sağladı. Batum'lu Hançeroğlu, muhacir Ali ve arkadaşları da Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini

⁷⁸ ATASE-K.255, D.2.F.17-1 / Yrd. Doç. Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.70-72 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.74-76

⁷⁹Yaşar Alparslan, Serdar Yakar-age, s.18 / Em. Tuğ.Gen.Cengis Gönen-age: s.95,96 / Şevki Karabekiroğlu-age,s.65,66 / Hatice Başkan-Türk Basınının Fransız İşgali Altındaki Maraş'ı İşlemesi [15 Eylül 1919-11Şubat 1920] Yük.Lis.Tezi.Kahramanmaraş Sütçü İmam Ün.Sos.Bil.Ens.Tar.Ana Bil.Dalı,s.15,23

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

kurarak mücadeleye katıldılar. Süvari Yüzbaşı Kurdoğlu Selim Beyi de Yörük Selim takma adı ile İç Anadolu'ya yapılabilecek bir Fransız sarkmasını önlemek üzere Elbistan ve Göksun'da görevlendirdi. Pazarlık yöresinde Muallim Hayrullah yönetiminde bir heyet bölgede büyük nüfus sahibi bir aşireti milli cepheye kazandırdı.⁸⁰

Elbistan'ın işgal altında olmaması Maraş için bir merkez üssü durumunu doğurdu. Buraya gelen Doktor Mustafa Bey ve arkadaşları derhal Heyet-i Temsiliye'yi, hemen arkasından da Ali Rıza Bey başkanlığında Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurdular.⁸¹

Mustafa Kemal Paşa da, bölgede gizli milis teşkilatlarının kurularak halkın ayaklanmasını sağlamak ve bu şekilde Fransızları vurmak gerektiğini bir beyanname ile açıkladı.

3. Kolordu Komutanlığı bunun üzerine, Malatya'dan bir Süvari Birliğini, iki makineli tüfek birliği katkısı ile Binbaşı Suzi komutasında bir kuvveti Elbistan'a takviye olarak gönderdi. Özel haberleşmeler Elbistan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti aracılığı ile yapılacak ve sonuçtan 3. Kolordu Komutanlığına bilgi verilecekti.⁸²

31 Ekim 1919 günü bir grup sarhoş asker, Uzunoluk caddesinden geçerken rastladıkları, kucakında iki yaşında çocuğu ile değirmenden gelmekte olan Elbistanlı Asaf'ın eşi Elife'ye, bu olaydan yarım saat sonra da hamamdan çıkan kadınlara sarkıntılık yapmaya başladılar. Kadınların bağırışları üzerine yörede bulunan kişiler Olaya müdahale ettiler. Fransızların açtığı ateşle Çakmakçı Said ve CaffarKabuloğlu Osman yaralandılar.Said kurtarılamayarak şehit oldu. Olayı gören Sütçü İmam Said'i şehit eden askeri öldürdü. Sütçü İmam olay yerinden hemen uzaklaşarak Bertiz'e bağlı Ağabeyli Köyündeki arkadaşı Beyazidoğlu Muharrem Bey'in yanında saklandı. Daha sonraları savaşta katılan Hacı İmam mücadelenin sembolü olarak tarihe geçti. Fransız birliğinden Ermeni asıllı bir askerin öldürülmesi üzerine Ermeniler dehşet saçmaya başladılar ve Zülfikâr Çavuşoğlu'nu şehit ederken, İmam'ın dayısının oğlu Tiryakioğlu Kadir'in ellerini, ayaklarını bağlayıp burun ve kulaklarını kestikten sonra da boğarak şehit ettiler. Ermeni saldırılarının artması üzerine, kent ileri gelenleri, Antep'te bulunan Fransız Komutanlığı nezdinde 2 Kasım'da durumu protesto etmelerine rağmen olaylar devam etti ve 14 Kasım'da polis memuru Suphi ayağından yaralanırken, Aşık Mustafa oğlu Ökkeş de şehit edildi.⁸³

⁸⁰Şevki Karabekiroğlu-age, s.144,145 / Prof.Dr. Yaşar Akbıyık-age, s.164-182 /Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age,s.92 / Yalçın Özalp-age, s.34"

⁸¹Şevki Karabekiroğlu-age, s.76,80,124,127 / Prof.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.161-164 / Yalçın Özalp-age, s.37 / ATASE-K.256,D.4,F.62

⁸²Şevki Karabekiroğlu-age, s.76,80,124-127 / Prof.Dr.Yaşar Akbıyık-age,s.161-164 /ATASE-K.256,D.4,F.62

⁸³Adil Bağdatlı-Uzunoluk İstiklâl Harbinde Kahraman Maraş, Kervan yay.1974, s.49 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.83,84 / bkz.www.kahramanmaras.gov.tr-tarihce.aspx / Prof.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.124-128,129 / Yalçın Özalp-age, s.43-45 / Em.Tuğ.Gen. Cengiz Gönen-age, s.101-103

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Sütcü İmam

*“Senin attığın kurşun, bize ön ayak oldu
Senin attığın kurşun millete dayak oldu
Kurşunlar çok atıldı o mübarek ellerle
Kalemizin burcundan, inmeyen bayrak oldu.”⁸⁴*

İşgal kuvvetleri Zeytun Ermenilerini silahlandırırken, Yarbaşı kilisesini silah deposu haline getirdi.

Kısa bir süre sonra, Adana’da işgal kuvvetleri tarafından vali olarak görevlendirilen Albay Bremond, Mutasarrıf Ata Bey’e, Osmaniye Governörü Yüzbaşı Andre’nin, Maraş Governörlüğüne de getirildiğini bildiren bir telgraf gönderdi. 26 Kasım günü yanında bir süvari birliği ve Osmaniye eşrafından birkaç kişi ile Maraş’a gelen Governör Andre, Mutasarrıf Ata Bey’le görüşürken Mutasarrıflık Binası önündeki Türk Bayrağının indirilmesini istedi. Ata bey’in çok büyük olayların çıkacağını belirtmesi üzerine sinirlenerek binayı terk etti. Ertesi gün Perşembe gecesi, Ermeni Hırlakya’nın evinde, onuruna verilen yemek esnasında Hırlakyan’ın torunu Helena’yı dansa kaldırmak istedi. Helena “*Türk Bayrağı’nın dalgalandığı yerde, kendimi aşağılanmış ve esir olarak görüyorum, bu yüzden dans teklifinizi kabul edemem,*”demesi üzerine, Andre derhal emir vererek kaledeki Türk bayrağını indirdi ve yerine Fransız bayrağı çekildi. 28 Kasım Cuma günü, asırlardan beri kalesinde dalgalanan şanlı bayrağını dalgalandığı yerde göremeyen Maraşlı ayağa kalktı. Mehmet Ali Kısakürek derhal bir bildiri hazırladı, bildiri Ulucami’de dağıtıldı. Halkın “Bayraksız Namaz kılınmaz” demesi üzerine, cami imamı da “*Kalesinde düşman bayrağı dalgalanan bir millet hürriyetini kaybetmiş sayılır. Hürriyetin olmadığı bir yerde Cuma namazı kılınmaz*” dedi ve halk kaleyi bastı.

*“Hür olmak için bayrağının esmesi lâzım
Esmezse eğer, nafiledir bil ki namazın*

⁸⁴bkz. www.k.maras.com ;Hıdır İhsan Hurma şiiri

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

*Kılma namazın bayrağının çöktüğü yerde
Düşman elinin, Türk kanını döktüğü yerde.
Sarsıldı bu feryat ile Ulucamii
Bir sel gibi taşıtı köprüden dopdolu camii
Allah, Allah sesi yükseldi semaya heyecandan
Kuvvet alarak kükredi nabzındaki kandan.”*

Maraş Kalesine Bayrağın Çekilmesi

Maraş halkı Fransız bayrağını indirerek kale burcuna şehit kanlarından rengini almış ayyıldızlı bayrağı dikti ve ardından büyük bir coşku ile kalede Cuma namazını kıldı. Namazdan sonra halk topluca hükümet binasına giderek Mutasarrıf Ata Bey'e "Kaledeki ve hükümet binasındaki bayrakların hiçbir zaman indirilmemesi, hükümet binasındaki Fransız Jandarmasının ve askeri valinin binadan çıkarılmasını, bu sağlanmadığı takdirde işgal komutanlığına giderek bunu isteyeceklerini, istekleri yerine getirilmediği takdirde de bunu sağlamak için ne gerekirse yapacaklarını." Bildirdiler. İsteklerinin yerine getirilmesi üzerine halk dağıldı.⁸⁵

⁸⁵"bkz. www.kahramanmaras.bel.tr/adile_kanger_siiri/
Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen- age, bs.2, Ankara 2015 s.160 "Hayrettin Muji'nin yağlı boya çalışması" / Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.105-112 / Yalçın Özalp-age, s.54,55 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.90-102,103 / Yaşar Alparslan,Serdar Yakar-age, s.21-24 / Yard.Doç.Dr. Yaşar Akbıyık-age, s.122-127"

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Andre, üstünlüğü elinden kaçırdığını hissetmesi üzerine 30 Kasım 1919 günü, Mutasarrıf ve kent ileri gelenlerini bir mektupla Belediye binasında toplantıya çağırdı. Yapılan toplantıda, sert bir durum takınan Gouverneur'e, toplantıya gelenler de sert karşılık verdiler. Bunlardan Ali Sezai Bey "...*bu millet Bayrağına ve istiklaline ölümüne düşkündür. Bu nedenle sizin işgalinizi haksız görüyor ve tanımıyoruz. İşgali kaldırın ve kenti terk edin*" dedi. Maraş'da gelişen bu olayların, bir ayaklanmanın başlangıcı olduğunu anlayan Andre, Antep'ten asker takviyesi istedi. Bunun üzerine, yaşananlarla ilgili rapor vermek üzere, 3 Aralık'ta Antep'e ve arkasında da Adana'ya çağırıldı ve Maraş'a bir daha dönmedi, yerine Yüzbaşı Morbieu atandı.

1 Aralık 1919 günü; Suriye, Kilikya Yüksek Komiseri olarak ve Antep, Urfa, Maraş'ın da içinde bulunduğu Doğu Bölgesi Baş Kumandanlığına, General Querette (Keret) atandı ve yazı ile bunu 3 sancağa duyurdu. 15 Aralık günü, Antep Askeri Valisi Flye Saint Marie ile birlikte Maraş'a geldi. Mutasarrıf ve kentin ileri gelenlerini karargâhta toplantıya çağırdı. Toplantı sert tartışmalarla geçti. Bunun üzerine. General bir şey söylemeden ve sinirli olarak yanındaki vali ile birlikte toplantıyı ve Maraş'ı terk etti.⁸⁶

Fransız işgal kuvvetleri, General Querette'in toplantıda söylediği gibi, kente asker takviyesi yaparken, Çukuroba Camiine Ermeni'lere bomba kondu ve minarede ezan okumakta olan müezzine ateş edildi. Bu olaylar kentte tansiyonun yeniden yükselmesine neden oldu.

Evliya Efendinin hazırladığı ve 447 imza taşıyan protesto yazısı, 21 Aralık günü Maraş Mutasarrıflığı tarafından General Querette'e gönderildi. Bundan ayrı, Pazarcık ileri gelenleri de hazırladıkları "...*Medeniyet dünyası, mülkümüzü harabeye çevirmek, masum ve mazlum mezarına döndürmek ve insanlık bir katliama tanık olmak istemiyorsa, ey hak ve adaletin sığınağı beşer vicdanı, bu zulme son veriniz. Aksi takdirde çocuklarımıza kadar son varlığımızı feda etmeye ve kanlarımızı akıtmaya hazırız,*" şeklindeki protestoyu İtilâf Devletleri elçiliklerine, Beyrut'da bulunan General Gauraud'a ve Adana'da bulunan Fransız işgal kuvvetleri kumandanlığına gönderdiler.⁸⁷

⁸⁶Yaşar Alparslan,Serdar Yakar-age,s.64,65 /Bkz.www.yeniasya.com.tr./ Şevki Karabekiroğlu-age,s.105-117 Bkz.www.kahramanmaras.gov.tr-tarihce.aspx / Prof.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.160"

⁸⁷"Yalçın Özalp-age, s.55,67, 68 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.118-120"

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Kaledeki bayrak olayından kısa bir süre sonra, Fransız'ların baskısı nedeni ile Maraş ileri gelenleri, örgütlenmenin derhal yapılması gerektiğini dile getirdiler ve hemen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Başkanlığına da Arslan Bey (Toğuzata) getirildi.

Arslan (Toğuzata) Bey

Cemiyet; Maraş'ı on bölgeye ayırdı ve her bölgede örgütlendi. Bölgeler arasında, Ulaşım ve haberleşmenin kolay sağlanabilmesi için de Maraş evlerinde bir takım düzenlemeler yapılmasına karar verdi. Bilindiği üzere o dönemlerde Maraş evleri bitişik nizam, genellikle iki kat ve taştan yapılırdı. Bu evlerin ilk katı ahır, samanlık veya depodan oluşurdu.

Ahır, samanlık veya depo olarak kullanılan kısımlar arasındaki taş duvarlara birer insanın geçebileceği delikler açılarak birleştirilmeye başlandı. Bu şekilde, yeraltı yolları oluşturuldu. Sokağa gelen duvarlarda da birer mazgal deliği açılarak, geceleri, orada, silahla nöbet tutulmaya başlandı. Halkın geceleri rahat hareket etmeleri için, halk ağzında parla olan, parola, bölge oluşumları vasıtası ile her gün değiştirilerek gizlice halka iletildi. Parolayı öğrenemeyen kişiler o gece sokağa çıkmıyorlardı. Parolaya cevap vermeyenlere ateş edilerek yok ediliyordu.⁸⁸

Maraş örgütlenmesinden sonra; köyler de, bölgelere ayrılarak, örgütlenme tamamlandı. Silah ve cephane konusu da, Jandarma gizli depolarında bulunan 850 silah ve bin sandık mermi, Mutasarrıf Vekili Cevdet Bey'in emri ile Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine, gizlice teslim edildi. Bu şekilde, Maraş kenti ve köyler savaş için silahlandı.

21 Aralık 1919 günü; Maraş işgal kuvvetlerini takviye etmek için, Fransız'lar, Binbaşı Roze De Ordens komutasında bir top bataryası eşliğinde bir taburu, Antep'ten Maraş'a, Karabıyıklı üzerinden yola çıkardı. Kılıç Ali Antep-Maraş yolunun Ufacıklı kısmını, Teğmen Hayri ve Yedek Subay Abdullah Bey de Aşağı Pazarcık bölgesini, 300 savaşçı ile kontrol altına aldı. Fransız ve Türk birlikleri Gavurboğazı yöresinde çatışmaya girdilerse de işgal birliği az bir kayıp vererek Maraş'a ulaştı.⁸⁹

Maraş'a gelen Binbaşı Roze De Ordens, Türklerin haberleşme sistemi ile ilgili bir rapor hazırlayarak, Adana'da General Dufieux'a göndermek üzere, altı muhafız askerden oluşan birliği yola çıkardı. Birlik, İslâhiye Kömürler Bölgesinde, Türk çeteler tarafından pusuya düşürüldü, tamamı öldürüldü. Bunun üzerine General, 2 Ocak 1920 günü, 17nci Senegal Alayından bir müfrezeyi, iki makineli tüfek grubu ve iki bölük ile takviye ederek ve Binbaşı Corneloup emrine vererek

⁸⁸Yaşar Alparslan, Serdar Yakar-age, s.28,29 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.131-135,203,209,214 / Prof.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.165,166 Ankara 1999

⁸⁹Yalçın Özalp-age, s.98 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.141 / Prof.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.169 / Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.11”

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Türk çeteleri üzerine gönderdi. Bu kuvvet de Kömürler-Maraş arasındaki Sarılar mevkiinde pusuya düşürüldü; 7 ölü ve 24 yaralı veren birlik dağılarak kaçtı. Daha sonra toparlanan birlik, Maraş'a ulaşmak için yürüyüşüne Eloğlu (Türkoğlu) yönünden devam etti. Birliğe; 5 Ocak 1920 günü, Ceceli Köyü yakınlarında, yüz kişiden oluşan, Muallim Hayrullah ve Benli Ökkeş Kuva-yi Milliye birliği pusu kurdu. Ancak, ağır silahları bulunan işgal müfrezesi karşısında geri çekilmek zorunda kaldı ve savunmasız kalan Ceceli Köyü Fransızlarca yağmalanarak ateşe verildi.⁹⁰

Bu felaket üzerine; diğer Türk kuvvetleri, Eloğlu (Türkoğlu) yöresine yürüyüşe geçti. Ancak, Maraş ve Adana'dan gelen işgal kuvvetleri birleşerek Türkoğlu'nu işgal ettiler. Ceceli bölgesinde bulunan Muallim Hayrullah, bölgedeki birlikleri takviye etmek için, Eoğlu'na (Türkoğlu) hareket etti, fakat çatışma sırasında ağır yaralandı ve kurtarılamayarak şehit oldu.

Kuvvetlerinin birleşmesi üzerine, Fransız'lar köyleri tahrip etmeye ve halka zulmetmeye başladılar. Karargâhını; bazı kayıtlara göre 06 Ocak 1920 de, bazı kayıtlara göre de 13 Ocak 1920 de 1500 kişilik bir kuvvetle, Antep'ten, başkaldırı merkezi olarak görülen, Maraş'a taşıyan General Querette, hareketleri ile halka gözdağı vermeğe başladı. Ancak Türkoğlu bölgesinde süren çarpışmalarda Fransız'lar çembere alınarak 60 ölü ve yüzlerce yaralı verdiler, üstünlük Türk çetelerine geçti.⁹¹

Binbaşı Corneloup'tan haber alamayan General Dufieux; İslâhiye'den Yarbay Thibault ve Antep'ten Binbaşı Marty yönetiminde, bir dağ topçu bölüğü, bir süvari mangası ve bir dağ tahlîye birliği eşliğinde, toplam 41 subay, 1406 er ve 477 hayvandan oluşan iki birliğin, Sakçagöz'de, 14 Ocak 1920 de buluşmak üzere, yola çıkmalarını emretti. Bu emir, Pazarcık'ta bulunan Milli Kuvvetler tarafından haber alındı ve Karayılan emrinde bulunan kuvvetten Antep yolunun kesilmesi istendi. Pusuya düşürülen Marty yönetimindeki Fransız birlikleri, iki ölü ve yirmi üç yaralı vermelerine rağmen yollarına devamlı, 13 Ocak günü Araçlar Köyüne geldiler. Köy halkı dağlara çekildi. Fransız askerleri köyü talan ederken, köyde kalan on beş Türkü de katlettiler. 14 Ocak'ta, köyden ayrılarak Safça köyüne doğru hareket eden Fransız'lar, Bacoba'da Boynuoğlu Memik ve Karayılan Yusuf emrindeki milli kuvvetlerle çarpışmaya girdiler ve elli civarında ölü, bir o kadar da yaralı verdiler. Buradan, Binbaşı Corneloup tarafından yıkılan, yakılan terk edilmiş Eoğlu'na (Türkoğlu) gelen birlik, 17 Ocak tarihinde de Maraş'a vardı ve Yarbay Thibault komutasındaki kuvvetler Amerikan Yüksekokuluna, Binbaşı yönetimindeki kuvvetlerde Latin Kilisesine yerleştirildiler.⁹²

3'üncü Kolordu Kumandanlığı, Maraş'a devredilmek üzere, 731 tüfeği Elbistan'a gönderirken, bunun yanında da Malatya'dan ağır silahlar ve Gürün'den de bir bölük piyade takviyesi yaptı. Maraş'ın kuzeyinde yer alan Ahır Dağı'nda,

⁹⁰Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.125,126 / Yalçın Özalp-age, s.117 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.145,146

⁹¹Yalçın Özalp-age, s.123 / Bkz.www.k-maras.com / Şevki Karabekiroğlu-age, s.147-150 / Em.Tuğ.Gen. Cengiz Gönen-age, s.126,127

⁹²Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age,s.127-129 /Yrd.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.168-170 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.156-159

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Beyazıtöğlu Zafer Bey'in oluşturduğu Kuvay-i Milliye, Bertiz yöresini de tutmuştu. Bu şekilde Maraş kuzeyinde bir savunma ve destek kuvveti sağlandı.

General Querette, 19 Ocak'ta Mutasarırf Vekili Cevdet Bey'e, karargâhında "...hükümet işlerini beraberce yürütmek ve daireleri kontrol altına almak için Binbaşı Morbieu'yu Gouveneur olarak atadığım, ona Hükümette bir oda verilmesini" istediğini bildirdi. Cevdet Bey bu teklifi reddetti.⁹³

Fransızların Antep ve Belpınar'dan beklediği takviye, Pazarcık Kılıç Ali milisleri ve Karabıyık'da Karayılan tarafından engellemeleri sonucunda, tam olarak sağlanamadı. Antep-Maraş yolu bu şekilde, Türk milislerinin kontrolü altına girdi. Olayların yalnızca bir çete olayı olmadığı ve bunun arkasında Maraş ileri gelenlerinin de bulunduğu Generalce de anlaşıldı.

Querette, 21 Ocak 1920 günü Maraş ileri gelenlerini Karargâhına davet etti. Heyete "*Pazarcık'ta Kılıç Ali adında birisinden bizlere gönderilen tehdit dolu telgraflar geldi. Ayrıca; Maraş'a gelmekte olan konvoyu bunlar tarafından el konulmuş, askerlerimin bazıları öldürülmüştür. Bu olayların sorumlusu sizlersiniz. Bunların hesabını soracağım*" diyerek heyette var olan, Mutasarırf Vekili Cevdet, Belediye Reisi Bekir Sıtkı, Jandarma Kumandanı İsmail Hakkı, Mühendis Abdüllatif, Kocabaş Hacı Nuri ve şişmanzade Arif Beyleri tutukladı ve diğerlerini de halkı yatıştırmak için serbest bıraktı. Konuşmaları duyan, kapıda bekleyen polis memuru Mehmet "*Heyet hapsedildi. Silah başına*" diye bağırdı ve haber bekleyen Arslan Bey de bunun üzerine "*Arkadaşlar! Harp başlamıştır. Allah'ın inayeti, Peygamber'imizin ruhaniyeti ve inananların fedakârlığı ile son bireyimiz kalıncaya kadar savaşımız sürecektir. Gayret bizden, yardım Allah'tandır!*" şeklinde bir bildiri ile savaşın başladığını duyurdu. Daha önceki günlerde birimlerine, atılacak fişeklerle savaşın fiilen başladığı bilgisini verdiği için, kentte işaret fişeklerini atan silah sesleri duyulmaya başlandı.⁹⁴

BİR MİLLİ ZİKRE BAşLAR TÜRK "MARAş, MARAş" DİYE VE

MARAş HÜRRIYET İÇİN AYAĞA KALKTI...

İşgal gücü, 2195'i Ermeni, 3805'i Fransızlardan oluşan, toplam 6000 mevcut ile Dedepaşa konağı, Alman Hastanesi, Alman Çiftliği, Abarabaşı Manastırı, Tekke, Kırklar, Hatuniye Mahallesindeki Katolik Kilisesi, Protestan Kiliseleri ve civarında, Akdere, şekerdere, Amerikan Kız Koleği, Alman Öksüz Yurdu'na yığınak yapmışlardı. Askeri güç içinde; bir ağır makineli tüfek bölüğu, altı adet 40 mm.lik top, 65 mm.lik iki topçu bataryası da vardı. Bu güce, 8 şubat'ta gelen iki batarya ve savaşın sonuna doğru, Albay Normand emrindeki 3000 işgal kuvveti de katıldı. Türkler ise; savaş başında 1350 muharip güce sahipken, savaşınbitimine yakın, Pazarcık ve Çardak'tan 1000 savaşçı ve Cemil Cahit komutasında makineli tüfek takviyeli yaklaşık 600 kişilik piyade taburu da

⁹³Yrd. Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.174,175 / şevki Karabekiroğlu-age, s.166,167 / Yalçın Özalp-age, s.144

⁹⁴řevki Karabekiroğlu-age, s.169,170,196-199 / Yard. Doç.Dr. Yaşar Akbıyık-age, s.176,177 / Yalçın Özalp-age, s.154,155/ Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.150,151 / Ergün Aybars-TÜRKİYE CUMHURİYET TARİHİ I, Ege Ün.Rd.Fak.yay. bs.2, 1986 s.254

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

çarşımalara katıldı. Türk savaşıçılarının elinde 2500 piyade tüfeği, 2 veya 3 adet hafif makineli tüfek, birkaç sandık el bombası, halkın elinde bulunan av tüfekleri, balta, kama, kılıç vardı. Kuvay-i Milliye Karargâhı Hükümet civarında, Katipzade Mehmet Efendi'nin alt katında bulunuyordu ve harekât buradan Toğuzata Arslan Bey tarafından yönetiliyordu.⁹⁵

Fransız birlikleri General Querette emri ile derhal tahkim edilmiş, hastane, okul gibi binalara yerleşerek zamanla bölgelerini genişletecekler, daha önce belirlenen, stratejik öneme sahip hedefleri, topçu ateşini çokça kullanarak işgal edeceklerdi. Türk'ler, Fransız'lara göre daha zayıf olan ateş gücünü, elde mevcut olanaklarla en iyi şekilde kullanabilmek için, zayıf olan bölgeleri kapamayı düşünmüşlerdi. Bunun yapılabilmesi için, savaşıçılarının, verilen emirleri eksiksiz ve zamanında yerine getirmeleri gerekiyordu. Her konuda düşman kuvvetlerinden önce hareket edilecek, Mercimek Tepe ve doğudaki kritik bölgeler ele geçirilecek, işgal kuvvetlerinin müstahkem mevkiileri top olmadığından yakılarak yok edilecekti. Fransız'lara, Antep'ten gelebilecek yardımlar Kılıç Ali tarafından engellenecekti.⁹⁶

21 Ocak 1920 günü duyulan ilk silah sesi üzerine, bütün Maraş silah seslerine boğuldu. Maraşlılar kendilerine verilen görevleri, cesurca ve titizlikle yapmaya ve daha önce belirtilen yerlere saldırarak işgal etmeye başladılar. Yollarda görülen düşman devriyeleri öldürüldü. Fransızların haberleşme sistemleri tahrip edildi. Amerikan Koleji dışında, kent içindeki bütün savunma yerleri kuşatıldı. Bu arada, Ceza Reisi Cemil Bey şehit düştü. Yoğun çatışma nedeni ile birkaç gün cenazesi sokakta kaldı. Çarşı, Ermeni ve Fransız'larca işgal edildi ve Türk iş yerleri yağmalanarak tahrip edildi. Bu sırada, çarşıdan evlerine kaçmakta olan üç kişi Ermenilerce yakalandı, biri kaçmayı başardı, diğer ikisi gözlerinden ve kulaklarından çivilenerek, ölüleri çarşı girişine asıldı.

İşgal kuvvetleri, Elbistan'dan gelecek yardımları karşılamak için, Kışlanın batısındaki Yumurta Tepesi'ne, doğusundaki Alıçsekisi'ne ve kentin batısındaki Mercimek Tepe'ye ellişer kişilik kuvvet göndererek, Maraş'a hâkim olan bu yerleri, tahkime başladı.

Dâhiliye Nazırlığı, Mutasarrıflığa gönderdiği telgrafla olaylarla ilgili bilgi istedi. Bu arada Albay Selahattin Bey'de Harbiye Nezaretine; “...21 Ocak 1920. Fransız Generali Querette, mutasarrıf ve bölge eşrafını tutukladığından kentte karışıklık çıkmıştır. Bunun üzerine durmalarına izin verilen kışladan ve evlerden, Fransız ve Ermeni'ler kente top ve makineli tüfek ateşi başlatmıştır. Ayrıca, şehir dışındaki Fransız ve Ermeni askerleri de kente hücum etmektedirler. Maraş halkı da Jandarma Birliği'ndeki silahları yağmalayarak kazdıkları siperlerde kendilerini korumaktadır. Bilgilerinize.” tarzında bir telgraf çekti ve “Fransız'larca yapılan zulme mani olunamadığı takdirde, ertafteran gelecek halkın

⁹⁵Şiir Behçet Kemal Çağlar / Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.135-138 / Yrd.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.177,178 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.198

⁹⁶Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.141-146 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.191,192

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

da katılımı ile çok daha fazla kan döküleceğini, buna mani olmak için de gerekli politik girişimlerin derhal yapılması gerektiğini “ bildirdi.⁹⁷

22 Ocak 1920 günü, sabahın erken saatlerinden itibaren, kenti gene yoğun silah sesleri, top sesleri ve barut kokusu sardı. Kentin güneyinden gelen, Türkoğlu Mustafa Çavuş, Yedek Subay Abdullah ve Nedirlili kuvvetler tarafından, Mercimek Tepe’ye yapılan saldırı başarı sağladı ve tepe Fransız’lardan alındı.

Yoğun top yayılım ateşleri, civar köylerden, Maraş’a yardıma, gelen halka da kayıplar verdirdi. Ancak geride kalanlar, bazı mahalleleri ele geçirdiler. Bu arada Türk Bertiz Birliği, Ahırdağı’nın arkasından batıya doğru yürüyerek, Yumurta Tepesi’nin kuzey-doğusunda bulunan, Sulutarla’yu, kışlanın kuzeyindeki Taşocağına bakan Kandil sırtlarını işgal ettiler.

Bu arada Mutasarrıf Vekili Cevdet Bey; General tarafından daha önce yazdırılan ve Mutasarrıf Vekili, Jandarma Komutanı, Belediye Reisi tarafından imzalanan *“Ey ahali! Yaptığınız hareketle memleketi mahvedeceksiniz. Allah’ını, Peygamberini seven artık bu kanlı maceraya son versin... Memleket menfaatleri bunu icap ettirir.”* şeklinde kibir bildiriye halka duyurmak üzere serbest bırakıldı. Arslan Bey’in eline geçen bu bildiri sureti yırtıldı. Mutasarrıf Vekili Cevdet Bey, Dâhiliye Nezareti ile 3. Kolordu Kumandanlığı’na da; Maraş’taki durumu açıklayan ve Fransız kuvvetlerinin, insanlığa ve medeniyete aykırı olarak, kenti top ateşleri ile tahrip ettiğini, yaktığını ve General tarafından kendilerine *“Siz ahmaksınız”* denildiğini ve vurulan Ceza Reis’inin cenazesinin üç gündür kaldırılamadığını belirten bir rapor gönderdi. Bu haberleri almış bulunan 3.Kolordu Komutanlığınca da durumu belirten bir genelge hazırlanarak Hükümetten yardım istendi.

Bertiz Kuvvetleri, gece işgal ettikleri bölgeden sabahleyin saldırıya geçti. Taşocağı ve Yumurta Tepe’de bulunan düşman kuvvetleri ile karşılaşan Bertiz Birliği, tahkim edilmiş bu bölgeden top, ağır ve hafif makineli tüfek atışları karşısında başarılı olamayarak geri çekilmek zorunda kaldı.⁹⁸

23 Ocak 1920 günü; Antep yolundan gelmekte olan bir Fransız birliği, Âlemlî milisleri tarafından, Şeyhadil yöresinde pusuya düşürülerek subaylarının birçoğu öldürüldü, 13 esir alındı, silah ve cephanelerine el konuldu. Fransız topçusunun şiddetli ateşi ile Kışla önünde ve Pınarbaşı’ndaki evlerin büyük çoğunluğu yıkıldı veya yandı.

Ateş üstünlüğü ve Stratejik bir konumda olan Tekke Kilisesi, Evliya Efendi tarafından basıldı ve orada bulunan Ermeni’ler yok edildi. Civarda bulunan Ermeniler de mermilerinin bitmesi üzerine evlerini yakarak, Manastıra ve Amerikan Koleji’ne kaçtılar, bir kısmı da esir edildi. Ermeni evleri ve işyerleri yakılmaya başlandı. Hatta Ermeni mahallesine veya işgal kuvvetlerine ait bir askeri merkeze ulaşılması için, Maraş halkı, kendi evlerini bile yakmağa başladı. Kılıç Ali

⁹⁷Yard.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.178,179,182 / Şevki Karabekiroğlu- age,200-202,216,217 / BOA.HR. SYS.2544-1.1.2.6-11

⁹⁸Yrd.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.179,180 / Yalçın Özalp-age, s.157-160, / ATASE-K.2708,D.7,F.63 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.206-208

/Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.153,154 /

bkz.www.uslanmam.com./cumhuriyet-tarihi-milli-mücadele-maras-savunması

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bey, 400 kişilik birlik ile Harabe üzerinden Maraş'a gelerek, Arapkirli çiftliğinde karargâh kurdu. Derdiment bölgesinde siperler kazdırırken, kentin sıkışık yerlerine de kuvvetler gönderdi. Halkı desteklemek üzere "*Memleketi kurtarmak, düşmanla göğüs göğüse çarpışmak için kente geldim. Allahın inayeti ile düşmanı Maraş'tan kovacağı.*" şeklinde bir bildiri yayınladı. Bu arada Pazarcık Dehliz'de bulunan Yakup Hamdi, Yusuf hacılı ve Beşenli köy kuvvetleri de kente geldiler.

Ahır Dağı'na, Elbistan üzerinden gelen, ellerinde silah olarak, yalnız 16 tüfek bulunan, 30 kişilik bir keşif kolu, Devebağirtan yöresinde top ateşi altında kalmasına rağmen, Kırbağır Deresi üzerinden taş ocaklarına geldiler ve akşama kadar süren çarpışmada bir şehit verdiler. 7 ölü veren Fransız'lar Kışlaya kaçtılar ve keşif kolu tarafından, Suçatı, Ahır Dağı'ndan Kandil Tepe'ye kadar bölge ele geçti. Ayrıca; Alman Çiftliği, Zülkadiroğlu Süleyman Bey tarafından işgal edilirken, bir tabur Fransız Birliği de imha edildi.⁹⁹

Elbistan'da bulunan Doktor Mustafa, Temsil heyeti talimatlarını, 3'üncü Kolordu Komutanı Selahattin Bey'den alarak, Maraş Cancık mağarasına yerleşti ve Sivas'la bağlantıyı, Sarıçukur'da bulunan telgraf makinesini Maksutluya aktararak sağladı. Bu arada, Ezcacı Lütfü Bey de kuvvetinin bir bölümünü, Pazarcık milislerine katarak, Doktor Mustafa ile beraber Maraş'ın batı cephesini yönetti.¹⁰⁰

24 Ocak 1920 günü; soğuklar nedeniyle kentte yiyecek ve devamlı çarpışma dolayısı ile de cephane sıkıntısı görülmeye başlandı. Bu arada Pişkinzade Ali Rıza Efendi kuvvetleri Karataşlık'ta, 12 arabalık bir Fransız koluna saldırarak askerlerinin hepsini öldürdüler ve getirmekte oldukları erzaka el koydular.

Abdullah Çavuş; kendi evini ateşe vererek komşu Ermeni evlerinin de yanmasını sağladı. Evliya Efendi'nin evini yakmak için, Ermeni Seferoğlu da kendi evini ateşe verdi. Bu arada Abdullah Çavuş çetesi ile birlikte, garnizon olarak kullanılan bir Ermeni evini bastı. Bu baskında çok sayıda Ermeni asker öldürürken, çok sayıda da esir alındı.¹⁰¹

25 Ocak 1920; Evliya Efendi'nin mücadele günlerinde gösterdiği başarı gözlerden kaçmadı ve köylerden mücadeleye katılmak için gelenleri kendine çekerek kuvvetine güç kattı. Güçlenen bu kuvvet ile Evliya Efendi, Acemli'den Şekerdere'de bulunan kiliseye ve Fransız karakoluna saldırdı. Bu saldırı sırasında bir şehit ve üç yaralı verdi. Fransız birlikleri birçok Türk evini yaktı. Bu arada Alman Hastanesini ateş altında tutan birliklerin bulunduğu binayı, Fransız topçularının bombaladığı görüldü. Fransız Birliklerince tahkim edilen ve yığılmak yaptıkları Kaledibi Kilisesine ve çevresindeki evlere taarruzla, buralardan yapılan saldırılara son verildi.

Kılıç Ali Bey kuvvetleri; geldiklerinde, yerleştikleri Arapkirli'den ileri hareketle, doğuda bulunan Fransız'ların çekilmesini sağladı ve savaşın başından beri kuşatma altında tutulan, Ermeni'lerin yoğun olarak yaşadıkları, Küçük Zeytun diye adlandırılan Kümbet ve Kuyucak mahallelerine geldi. Kuşatmayı sürdüren

⁹⁹Yalçın Özalp-age, s.164 / Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age,s.154,156 /

Yard.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s. 180-183 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.210

¹⁰⁰ Şevki Karabekiroğlu-age, s.214

¹⁰¹Yard. Doç.Dr. Yaşar Akbıyık-age, s.182 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.216,217 / Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.157 / Yalçın Özalp-age, s.167

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

milis kuvvetlerini takviye ederek buraları ele geçirdiler. Kurtulan Ermeni'ler, Fransız Birliklerinin bulunduğu kiliselere sığındılar.

İslâhiye'den seksen kişilik bir kuvvetle gönderilen 16 araba cephane ve ikmal malzemesi, Zülkadiroğlu Süleyman Bey kuvvetlerince, pusuya düşürülerek ele geçirildi ve Fransızlardan bir kısmı öldürüldü.

Doktor Mustafa'nın Temsil Heyeti ile temasları sonunda; Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile Sivas'tan, Sakallı Bedri takma adı verilen, Yüzbaşı Kâmil Bey komutasında, sivil kıyafetli 200 kişilik bir süvari birliği, 2 top, üç teğmen ile birlikte, Maraş'a gelip Cancık Mağarası civarında karargâh kurdular ve toplar, buradan Kışla üzerine atışa başladılar.¹⁰²

26 Ocak 1920 günü; Fransız'lar yangın çıkarmağa devam ettiler, birçok ev yandı. Ev yakma öyle bir duruma geldi ki Türk evlerinin yanabilmesi için onlara komşu Ermeni evleri bile yakılmağa başlandı. Evleri yanan Ermeni'ler, eşyalarının bir kısmını kurtararak, Alman Öksüz Yurduna sığındılar. Yangınlar yayılırken, çıkan rüzgâr Protestan Kilisesinin ahşap çan kulesini de tutuşturdu. Kulenin ayak dikmeleri, zorlukla kesilerek, içinde Fransız ve Ermeni'lerin bulunduğu bina yanmaktan kurtarıldı.

Kılıç Ali, Zülkadiroğlu Süleyman Beyler ile Yakup Hamdi Efendi Karargâhlarını, Haznedarlıya nakletti. Buradan, Dikilitaş'ta bulunan düşman birliklerine saldırdı. Bulanık yolunu kesen Fransızlarla, Şeyhadil Karakolundaki Fransız'lar öldürüldü ve Maraş içindeki düşman kuvvetleri tam bir çember içine alındı. Çıkan çatışmada Peynirdereli Hacı şehit düştü.¹⁰³

Evliya Efendi kuvvetlerinin saldırısından çekinen Ermeniler evlerini yakarak Bedesten civarındaki evlere sığındılar. Maraş halkının bu kahramanca direnişi, kısa sürede yöre halkını da ayağa kaldırdı. Göksun ve Süleymanlı'dan hareket eden savaşçılar, Sivas'tan gelip, Cancık -Mağaralarında karargâhını kuran Yüzbaşı Kâmil Bey kuvvetlerine katıldılar.¹⁰⁴

27 Ocak 1920 günü Yüzbaşı Kâmil Bey, Arslan Bey'le temas kurarak Maraş'a bir miktar cephane gönderdi. Kâmil Bey'in Elbistan'dan beklediği takviye hava şartlarının elverişsiz olması nedeniyle gecikiyordu. Buna rağmen Arslan Bey, General Querette'e, şehrin 24 saat içinde derhal boşaltılmasını, aksi takdirde bütün işgal kuvvetlerinin imha edileceğini belirten bir haber gönderdi. Arslan Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya; savaşın başarı ile devam ettiğini, ancak gıda ve cephaneye acele ihtiyaç duyulduğunu bildiren bir telgraf çekti. Mustafa Kemal Paşa da telgrafa, gerekli yerlere emir verildiğini belirten bir cevap verdi.

Evliya Efendi; Kanlıdere'den Kışlaya çıkan yoldaki ve Abarabaşı, Şekerdere, Zimyan'daki bütün Ermeni evlerini yaktı.

¹⁰²BOA. HR.SYS.2544-1.2.6-12 (3.Kol.Kom.Seşahattin Bey'in Harbiye nez.hal.bld.) / Şevki Karabekiroğlu-age, s.219-225 / Yrd.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.182,183 / Em.Tuğ.Gen. Cengiz Gönen-age, s.160-162

¹⁰³Yard. Doç.Dr. Yaşar Akbıyık-age, s.182,185 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.227-233 / Yalçın Özalp-age, s.172

¹⁰⁴Yrd. Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.185-186 /Şevki Karabekiroğlu-age, s.232,233 / Em.Tuğ.Gen. Cengiz Gönen-age, s.165

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

İslâhiye'den gelen bir Fransız takviye birliği, Kapıçam yöresinde, Benli Ali kuvvetlerince pusuya düşürülerek imha edildi. Çarpışma sırasında, Benli Ali de şehit düştü. Ayrıca, Antep'ten gönderilen diğer bir yardım kolu da aynı akıbete uğradı ve kaçabilen Fransız'lar Atizi çiftliğinde bulunan diğer kuvvetlere katıldılar. Bu olayı 3. Kolordu Komutanı Selahattin Bey, Harbiye Nezareti'ne ve komşu kolordulara telgrafla bildirdi. "...Makineli tüfek ve bir topa sahip olan bir bölük kadar Fransız kuvveti, savaşımlar tarafından Maraş civarında Çam mevkiinde tevkif edilmiştir. Bunların Antep yönünden gelen kuvvet olmaları olasıdır. 27 Ocak 1920."¹⁰⁵

28 Ocak 1920 tarihinde; Evliya Efendi Abarabaşı'ndaki Kuyumcu sokağına, Kulağıkurtlu mahallesine baskın yaparken, tahkim edilmiş evlerden birisi de yakıldı. Çarpışmalar sırasında kırk Ermeni öldürülürken çok sayıda da esir alındı. Bazı Fransız askerleri de bir Türk evine girerek erkekleri öldürdü ve evde bulunan bazı hanımlara tecavüz etti. Yardıma yetişenler tarafından hepsinin kafaları koparıldı.

Fransızlar ve Ermeniler, şehir giriş ve çıkışındaki bazı noktaları, kenti kontrol etme düşüncesi ile işgal ederek, buralara makineli tüfek ve toplar yerleştirdiler. General Querette'e, Kılıç Ali Bey de, Arslan Bey'den sonra, kentin 24 saat içinde boşaltılmasını, aksi takdirde dökülecek kanların sorumlusunun kendisinin olacağını bildiren bir yazı gönderdi ise de herhangi bir cevap alamadı.¹⁰⁶

Kentin kuzey-batısına yapılan saldırı ile buraları işgal edildi ve Fransız Birlikleri ile General Querette Amerikan Kolejine kaçtı. Binaya, Türk Birliklerinin saldırmayacağını düşünerek, Amerikan bayrağı çekildi. Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti de ABD. Komiseri Bristol'a, Fransızların kenti, yoğun bir şekilde bombalayarak, kente büyük zarar verdiğini, Fransız birliklerinde bulunan Ermeni'lerin de Türkleri öldürdüklerini belirten bir telgraf çekerek protestoda bulundu.

29 Ocak 1920 günü; Fransızlar kışladan, top ve makineli tüfeklerle, Ermeniler de Kulağıkurtlu yönünden sürekli ateşe başladılar. Bu ateş sonunda birçok Türk şehit oldu. Ermenilerin katliam olasılığını ortadan kaldırmak üzere, Evliya Efendi kuvvetleri saldırıya geçerek birçok Ermeni'yi esir aldı. Kılıç Ali Bey de, doğu bölgesinden şehir içine doğru harekete geçerek, Ermenilerin bulunduğu Bulgurcuoğlu'nun evi ve Kümbet Kilisesine saldırdı, ancak bu saldırıdan bir sonuç alınmadı. Hatuniye mahallesinde bulunan Katolik Kilisesi, düşman birlikleri arasında bağlantı ve haberleşmeyi sağlayan stratejik bir konumda idi. Buna mani olmak için, mahalle komutanı Medineoğlu Abdullah Çavuş komutasındaki kuvvetler saldırıya geçtiler de, başarılı olamadılar ve bu saldırıda bir kahraman olarak tanınan Abdullah Çavuş şehit düştü.

Savaşçıların elinde başlangıçta az olan tüfek sayısı, Fransızlar ve Ermenilerle yapılan çarpışmalarda ele geçen silahlarla takviye ediliyordu. Elde edilen ve daha önce var olan silahlarda kullanılan cephanenin de azalması üzerine

¹⁰⁵BOA. HR. SYS.2544-1.2.6-11"

¹⁰⁶Em. Tuğ. Gen. Cengiz Gönen-age, s.169,170 / Yrd. Doç. Dr. Yaşar Akbıyık-age, s.187, 188 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.238 / Yalçın Özalp-age, s.178, 179

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Kılıç Ali Bey, Besni ve Malatya'dan yardım istedi, buralardan 10 sandığa yakın mermi geldi. Ancak bazı sandıklarda mermi yerine taş çıktı. ¹⁰⁷

30 Ocak 1920 tarihinde; Evliya Efendi milislerinin saldırısı ile Tekke Kilisesi yakıldı ve kaçan Ermeni ve Fransızlar öldürüldü. Kılıç Ali ileri hareketle Kümbet Kilisesi'ne ve iyi tahkim edilmiş bulunan Bulgurcuoğlu'nun evine yeniden saldırdı. Buna karşılık; Tuzhan, Yukarı Bedesten ve Kırklar Kilisesinde bulunan Fransız ve Ermeni'ler, Antep ve İslâhiye yönünden gelen, ancak 27 Ocak günü Kapıçam'da Benli Ali çetesinin baskınına uğrayarak kayıp veren, sağ kalanların da Atizi Çiftliğine sığınan yardım kollarının Maraş'a varmalarını kolaylaştırmak düşüncesi ile Aşağı Bedesten ve Arasa Hanını işgal ettiler. Taşhan'da bulunan birliklerle birleştiler. Yolları açılmak istenen bu yardım kolları, gene milislerin baskısı ile çok sayıda ölü vererek Eoğlu (Türkoğlu) yönüne kaçmak zorunda kaldılar. ¹⁰⁸

Maraş Kanlıdere Köprüsü civarında, bir tepe üzerinde kurulmuş bulunan, kız ve erkeklerin okulu ile piskoposluk binasından oluşan, Ermeni Katolik Kilisesi'nde Yüzbaşı Joly komutasında bir bölük askerle birlikte 400 erden oluşan bir kuvvet bulunuyordu. Bu kuvvete, Bahtiyar Yokuşundaki dikiş yurdundan kaçan erlerin de gelmesi ile asker sayısı 800'e çıktı. Diğer bölgelerden kaçıp buraya sığınan Ermenilerle kilisede 3000 kişi toplandı. Buraya yapılan saldırılarda Medineoğlu Abdullah Çavuş şehit düştü. Saldırıları başarılı olmadı.

Maraş'ın direnişi bölge halkını da ayaklandırdı, Urfa'da halk demiryollarını bozarak harekete geçti. Andırın'da ise Türk-Ermeni çatışmasına neden oldu ve birçok Ermeni öldürüldü. ¹⁰⁹

31 Ocak 1920. Bir gün evvel Fransızlar ve Ermenilerin Bedesten ve Arasa Hanını işgal ederek, Taşhandaki kuvvetlerle birleşmeleri üzerine, Kuvay-i Milliye kuvvetleri de bunları dağıtmak üzere saldırıya geçti. İşgalci birlikler dükkânlardaki kasaları soyarak, bir kısmı Katolik Kilisesine sığındılar, bir kısmı da Belediye'yi işgal ederken, Aşağı Bedestendeki Üdürgücü Camiini ve Mevlevihaneyi ateşlediler. Akşam saatlerinde Milis kuvvetleri, 3000 Ermeni ve 500 kadar Fransız askeri bulunan Katolik Kilisesine saldırarak, oradakilerin büyük bölümünü öldürürken kilisedeki okulu da ateşe verdiler. ¹¹⁰

1 Şubat 1920 günü; Maraş top ateşine tutuldu. Bu atış sonunda Çarşı ve Pazar büyük yıkıma uğradı. Bu atışlar ve sokak savaşlarında çok ölü veren Fransız ve Ermenilerin yanı sıra milisler de çok şehit verdi. (-18°) olan çok soğuk havada Şeyh Mahallesi ile Ermeni Protestan kilisesi arasındaki sığınak ele geçilirdi ve

¹⁰⁷Em. Tuğ. Gen. Cengiz Gönen-age, s.169,170,182 / Yalçın Özalp-age, s.180 /Şevki Karabekiroğlu-age, s.240-242 / Yrd. Doç.Dr. Yaşar Akbıyık-age, s.180, 181

¹⁰⁸Yard. Doç.Dr. Yaşar Akbıyık-age, s.190 /Şevki Karabekiroğlu – age, s.245,246 / Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.174 / Yalçın Özalp-age, s.182

¹⁰⁹Şevki Karabekiroğlu-age, s.246 / Yard.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.190,191 / Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.174, 175

¹¹⁰BOA. HR. SYS.2544-1.1.2.6-11 / Yard.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.191-193 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.250,251 / Yalçın Özalp-age, s.183-189 / Em.Tuğ.Gen. Cengiz Gönen-age, s.178

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

böylece aralarındaki bağlantı kesildi. Kırklar Kilisesine yapılan saldırı buranın yakılması ile son buldu. Buradan Şihmat Hanına kadar kaçabilenler imha edildi ve kentin batı bölümü Kuva-yi Milliye eline geçti. Bu arada, Kılıç Ali Bey'in ileri harekâtı başarılı olarak devam etti.¹¹¹

2 Şubat 1920 günü Albay Selahattin Bey, son durumla ilgili olarak, XX. Kolordu komutanına "...çatışmalar devam etmektedir. Şekerdere Kilisesi yakılarak, orada bulunanlardan ufak bir bölümü öldürüldü. Kiliseden 6 sandık cephane, 20 bomba ve bir makineli tüfeğe el konuldu. Atizi'nde gizlenen Fransızlarla 28/29 Ocak'ta çıkan çatışmada bir kısmı öldürülmüş ve geri kalanlar İslâhiye yönüne kaçmışlardır" şeklinde bilgi verdi. Devam eden çarpışmalar sonunda, Yukarı Bedesten, Belediye Dairesi ve kentin büyük bölümü Kuvay-i Milliye Birliklerinin eline geçerken, Arslan Bey de karargâhını Fatmalioğlu Dervişin evine taşıdı ve burada Kılıç Ali Bey'le buluşarak, durum değerlendirmesi yapıldı. Kılıç Ali Bey yönetimindeki birlikler, Şeyh Mahallesine saldırırken, buradaki son derecede tahkimli Topaloğlu Ohannes'in evinin yakılmasını da Fatmalioğlu Derviş çetesi üstlendi. Göksun'dan Yörük Selim; 80 süvari ve 120 piyade ile gelerek, Sulutarla'da karargâhını kurdu. Bu arada Elbistan'dan, iki ağır makineli tüfek takviye olarak gönderildi. Yörük Selim ve Bertiz kuvvetleri, Ahır Dağı ve kent arasına yerleşen Süvari Yüzbaşı Kâmil Bey kuvvetleri ile birleşerek, Maraş'ın kuzeyinden saldırıya geçtilerse de başarı sağlayamadılar. Bu saldırının tek faydası, Fransız toplarının buraya yönelmesi ile kentin biraz rahatlaması oldu.¹¹²

3 Şubat 1920 günü Kılıç Ali Bey, milisleri ile Kümbet Mahalle ve kilisesine saldırı düzenlediler, fakat başarılı olamadılar. Ayrı bir milis kuvveti de, Tekke'nin güney doğusundaki, 31 Ermeni'nin koruduğu Asdvadsadzin Kilisesine saldırdı. Kiliseyi çatısından açılan iki delikten gazyağı dökerek yaktılar. Kaçan 17 Ermeni'nin bir kısmı da açılan ateş sonucu öldürüldü. Fransızların işgali altında bulunan, Bedestene yapılan saldırı sabaha kadar sürdü ve bu saldırıda Türk'ler, 3 şehit ve 6 yaralı verdiler. Fransızların topçu ateşi ve şehrin yanışı devam etti. Gelen bir uçaktan, Fransız mevzilerine bazı evrak atıldı.¹¹³

4 Şubat 1920 günü Evliya Efendi Kuvvetleri; Kırklar Kilisesini yakıp içindeki Fransız ve Ermeni'lerin büyük bir kısmını öldürdüler, Bedesteni işgal ettiler ve Taşhan'ı da şiddetli topçu ateşi olmasına rağmen çembere aldılar. Bu çatışmalar sırasında; Evliya Efendi, Çeçen Şahin ve Hafız Ökkeş şehit oldular. Topçu ateşi büyük yangınlar ve yıkıma neden oldu. Bu arada Albay Normand komutasında bir Fransız takviye birliği, Maraş'a gelmek üzere İslâhiye'ye ulaştı.¹¹⁴

¹¹¹Şevki Karabekiroğlu-age, s.256-259 / Yard.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.193,194 / Yalçın Özalp- age, s.189 / Em.Tuğ. Gen. Cengiz Gönen-age, s.182, 183

¹¹²BOA. HR. SYS.2544-1.1.2.6-11 / Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.182,183 / Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.194,195 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.260 / Yalçın Özalp-age, s.190, 191

¹¹³Şevki Karabekiroğlu-age, s.264,265 / Yard.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık- age, s.195 / Em.Tuğ.Gen. Cengiz Gönen-age, s.186-188

¹¹⁴Yalçın Özalp-age, s.200 / Yard.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.196 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.271-274 / Em.Tuğ.Gen. Cengiz Gönen-age, s.188-190

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

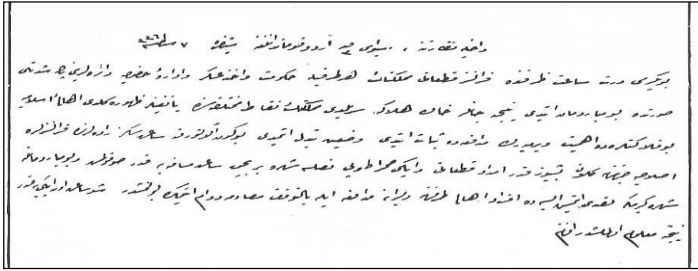
5 Şubat 1920; Topçu ateşi şehirde yıkım ve şehitlere neden olurken, Kılıç Ali Bey'in 3 Şubat günü başarı sağlayamadığı Kümbet harekâtı, Kümbet kilisesinin ve Öksüz Yurdunun işgali ile sonuçlandı. Çoğunluğu Ermeni olan köylerde Ermeni'ler, Türk çocuklarını duvarlara çarparak, gözlerini oyarak, kollarını ve bacıklarını kopararak öldürmeye başladılar, Aynı zamanda kadınlara tecavüz olayları da devam etti. Bunun üzerine, harekete geçen Türk milis kuvvetleri köyleri basarak bazılarını öldürdü.

Kuvay-i Milliye kuvvetlerinin cephanesi, bitmek üzere olduğundan, acele takviye istendi, Fransız ve Ermeni'ler ise açlık ve susuzluktan zor durumda idiler. Amerikalıların arabuluculuk teklifi, General Querette tarafından reddedildi ve İslâhiye'de toplanan Albay Normand takviye kuvvetleri Maraş'a gelmek üzere hareket etti.¹¹⁵

6 Şubat 1920 günü; gelen bir uçak, haberleşmede kolaylık sağlayabilecek şifreleri bir torba içinde Fransız mevzilerine attı.

Albay Normand kuvvetleri Belpınar'da, 200 kişilik Türk milislerince kuşatılan iki Ermeni bölüğünü kurtardı. Sarılar ve Bababurun köylerinde, bir görüşe göre Türkler, bir görüşe göre de birlik içindeki Ermeni askerlerce, evlerin tamamı yakıldı.¹¹⁶

7 Şubat 1920 de, Albay Normand'ın Aksu Köprüsü yönünde Atizin'de karargâhını kurduğu, kente yaklaştığı haberi yayıldı. Fransız topçu ve makineli tüfek atışları, Hükümet binası ile birlikte, bazı devlet dairelerini yıktı, Hükümet Binasındaki 600 silah yağma edildi, kentte büyük yıkım ve çok sayıda ölüm oldu. Son durum, 3.Kolordu Komutanı Selahattin Bey tarafından Dâhiliye Nezaretine bildirildi:

“ III. Kolordudan Dâhiliye Nezaretine şifre 7 Şubat 1920...

...24 saat içinde Fransız'lar kentin her yerinden Hükümet, Askerlik Şubesi ve Özel İdare Binalarını bombaladı. Birçok kişi toprağa verildi. Kentin her yerinde yangınlar çıktı...”

¹¹⁵Yard.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.196,197 / Yalçın Özalp-age, s.204,205 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.280-282 / Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.191-193

¹¹⁶Şevki Karabekiroğlu-age, s.294,285 / Yard.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.197-199 / Yalçın Özalp-age, s.204,205 / Em.Tuğ.Gen. Cengiz Gönen-age, s.193-196

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bunun üzerine Maraşlılar, eş ve çocuklarını kentten uzaklaştırıp civar köylere yerleştirdiler. Savaş sırasında zor durumda kalan, kadın ve çocuklar, çok soğuk havada, halk arasında kaç-kaç denilen göçle, ev ve yurtlarını terk edip, güvenli bölgelere, yöredeki köylere gitmek zorunda kaldılar. Bu göç sırasında, büyük acılar yaşandı. Kucağında bebese ile kurşun yağmurundan kaçarken vurulup ölen kadın ve makineli tüfek ateşi nedeni ile onlara yardım edemeyen halk, ölmüş annesinin kucağında soğuktan donan süt bebeği. Kaçarken Fransız veya Ermeniler tarafından yakalanan ve defalarca tecavüze uğrayıp çalı diplerine çıplak ve boğularak atılan kadınlar. Sağ kalanları bulan milislere yalvaran gözlerle “*beni öldür*” diyenler. Çokça yaşanan benzeri acılar, acılar, acılar.

Fransız takviye birliklerinin, Maraş’taki işgal birlikleri ile birleşmemesi için Kuvay-i Milliye; Cancık, Elbistan, Bertiz ve Yenice kale milislerini görevlendirerek Mercimek Tepe’de tahkimat yaptı. Bu arada, milislerce Malatya’dan getirilen iki topta devreye girdi.¹¹⁷

8 Şubat 1920 günü; Albay Normand kuvvetleri Mercimek Tepe’yi işgal etti. Buradan, Sıtma Pınarı’na ve Aksu’ya yerleştiği toplarla kenti bombalamaya başladı. Düşman kuvvetleri ileri hareketle, Batı cephesine yoğun top ateşi ile yüklendi. Bölgedeki milis kuvvetleri kuzeye, Dereli Köyüne kadar çekildiler. Düşman kuvvetlerinin, kente de yönelik saldırıları üzerine halk, evlerine çekilip savunmaya geçti. Kaç-kaç devam etti, Bu arada Normand birlikleri, kuzeyde bulunan Jandarma Karakolunu zapt edip, General Querette birlikleri ile birleşti. Normand kuvvetleri gelirken, kış sezonu nedeni ile ikmal malzemesi getirememişti. Bir irtibat subayı, Querette’e, Adana Genel Valisi General Dufieux’un emrini ilettiler. Emir; 24 saat zarfında hâkimiyet sağlanamadığı takdirde, Maraş’ın terk edilmesi idi.¹¹⁸

9 Şubat 1920 günü kent; işgal güçlerinin ve takviye gelen Normand birliklerinin topları ile bütün gün bomba yağmuruna tutularak tamamen bir harabeye döndü. Bu arada milis kuvvetlerinin elinde mühimmatın çok azalması ve gelen Fransız takviye kuvveti nedeni ile olabilecek Ermeni katliamından korkan halk ve milisler arasında bazı dağlımlar ve kenti terk etme olayları görüldü. Eşraftan bazı kişiler geri çekilme düşüncesinde idiler. Ancak; bazı milisler de ölümüne kenti savunma düşüncesinde olduklarından, kentte mücadeleye karar verdiler. Kentin düşmesi durumunda, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Arslan Bey ve arkadaşları “...*geri çekilme; kentte büyük bir katliama neden olacağını ve yolun Sivas’a kadar açılacağını ve Sivas’ın elden çıkacağını, bunun da milli mücadeleye darbe vuracağını...*” belirterek direnme zorunda olduklarını açıkladılar.

¹¹⁷Yard. Doç.Dr. Yaşar Akbıyık-age, s.198,199 / Yalçın Özalp-age, s.217,218 / Şevki Karabekiroğlu_age, s.287-294 /Em.Tuğ.Gen. Cengiz Gönen-age, s.194-198

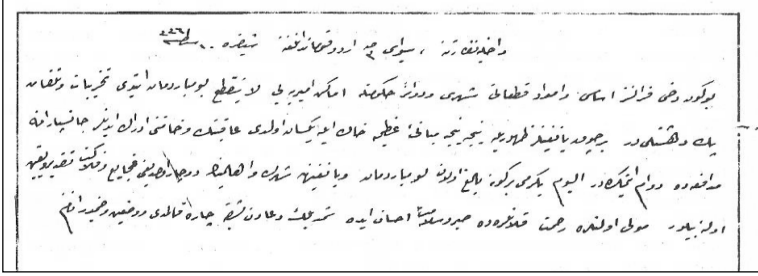
¹¹⁸Yalçın Özalp-age, s.218 / Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.199 /

Yard.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.200,201 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.295-298

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Türkler Maraş'ın kurtarılabilmesi için bu yokluk içinde daha neler yapılabileceği düşüncesinde iken, Fransızlar da Adana'dan gelen emir nedeni ile 10 Şubat gecesi, kenti hasarsız nasıl terk edeceklerinin planlaması peşindeydiler.¹¹⁹

10 Şubat 1920 günü 3. Kolordu Komutanı Selahattin Bey, 9 Şubat'taki Maraş olaylarını, Dâhiliye Nezaretine ve 3ncü Ordu Kumandanlığına, aşağıda

gösterilen şifreli telgrafla bildirdi:

“Dâhiliye Nezareti'ne Sivas 3.Ordu Komutanlığına-Şifre
10 Şubat 1920

...Fransız esas ve yardım birlikleri kenti ve hükümeti, âmirlikleri devamlı bombardıman etti. Hasar ve ölümler dehşet vericidir. Yangınlar nedeni ile birçok bina yerle bir olmuştur...”

Durumun kötüye gitmesi üzerine, Maraş ileri gelenlerinden bir kısmı Fransızlarla ateşkes sağlanmasını ileri sürerek Arslan Bey'e başvurular. Fransızların ana gayesinin Sivas olduğunu belirten Arslan Bey, teklifi gene geri çevirdi. Bunun üzerine Doktor Mustafa ve Hüsnü Beyler Amerikalıların aracılığı ile Qurette'den randevu alarak görüşmeye gittiler. General cevabını ertesi gün vereceğini bildirerek, heyeti geri gönderdi. Dönüş sırasında Ermenilerin açtığı ateş sonunda, Doktor Mustafa ve Hüsnü Bey şehit oldu. Ermeniler Divanlı Mahallesine saldırarak binaları yaktilar.

Bütün çabalara rağmen işgal kuvvetleri Maraş'ta tutunamayacaklarını anladılar ve kenti terk etme hazırlıklarına, götürmeyecekleri ağırlıklarını yakarak top ve makineli tüfeklerini tahrip ederek başladılar.¹²⁰

11 Şubat 1920 gece yarısından itibaren, Fransız kuvvetleri; soğuk ve yoğun kar yağışı altında, yiyeceksiz, İslâhiye yönüne çekildiler. 12 Şubat Eoğlu ve 13 Şubat günü de Belpınar'dan hareketle kademeli olarak Maraş'ı terk ettiler veFransa, zayıf ama vatan sevgisi ile dolu bir ulus karşısında bir şey yapamayacağını önce Maraş'ta anladı.¹²¹

¹¹⁹Yalçın Özalp-age, s.222 / Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age, s.202-205 /

Yard.Doç.Dr.Yaşar Akbıyık-age, s.201-203 / Şevki Karabekiroğlu-age, s.299-304

¹²⁰Yalçın Özalp-age, s.223,224 / Yard. Doç.Dr. Yaşar Akbıyık-age, s.203-206 /

Em.Tuğ.Gen.Cengiz Gönen-age s.205-209 / Şevki Karabekiroğlu- age, s.304-316

¹²¹Şevket Süreyya Aydemir-Tek Adam Mustafa Kemal (1919-1922) c.2 s.175

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş halkının mücadelesini yakından gören bir Avrupalı, bir Fransız Binbaşısı, Türk'ün kahramanlığını, ülkesi için verdiği savaşı hayranlıkla şöyle dile getirdi: “...Ben size Türklerin, kahramanlık ve vatanseverlik ile ilgili bizlerin hepimizden fazla olan bir özelliğini anlatacağım... Maraş'tan bahsetmek istiyorum... Çünkü bizzat orada idim... Termopilerleri okuduk, Acole Köprüsünün destanını biliriz, Verdüm Kalesi düşmanın yaylım ateşi altında kan rengine bulanırken ben orada idim... Hiç biri Maraş savunması ile kıyaslanamaz... Harbin sonu idi, topları tüfekleri yoktu. Fakat derme çatma kuvvetlerden oluşturulan birlikler ve kentlin halkı, dünyanın en muazzam ve galip ordusuna, bize karşı koydular. Kolsuz yaralıların silahlarının namlularını dişleri ile sıkıtklarını, kadınların omuzlarında cephane taşıdıklarını gördüm. İnsan havsası ve mantık denilen şeylerin saçmalığına o gün tanık oldum. Ordu taktikleri ve kitaplarda okuduğumuz strateji Maraş'ın önünde iflas etti, tarihin askeri ananeleri, kurmay subayların fenni planları Maraş'ın önünde durdu ve ilerleyemedi. Türkler bu kahramanlık ve cesaret sahnelerini normal bulurlar, tarihleri böyle yüzlerce olaylarla doludur. Fakat sade mantık, fen, plan ve projelere inanan biz batılılara bunu açıklamak olanak dışıdır...20. yüzyılda böyle şey olmaz, söylediğiniz insanlar daha yeryüzüne gelmemiştir derler... Bu önlerindeki engelleri yıkan iradelerin, düşüncelerine sadık insanların ve yılmayan göğüslerin hepsine lâyük olduklarına inanıyorum... Maraş'ta Türk iradesini, Türk göğsünü ben gördüm...”¹²²

Ve Maraş halkı gösterdiği bu kahramanlığın sonunda hürriyetini ve aşağıdaki güzellikleri kazandı:

“Düşmanın taarruzuna karşı kahramanca silaha sarılan Maraş'lı kardeşlerimiz, yirmi güne yaklaşan bir zamandan beri kan ve ateşler içerisinde istilacı Fransız'lara ve onların silahlandığı hunhar Ermeni'lere karşı savaşmakta idiler. 10-11 Şubat 1920 gecesi İslâhiye istikametinde firara mecbur edilerek, Milli varlıklarını kazanmayı başarmışlardır. Heyet'i Temsiliye Adına Mustafa Kemal”

“Maraş kahramanlarının Türklüğe has olan yiğitlik ve fedakârlıkları sonunda, sevgili bayraklarımızın yine Maraş üzerinde dalgalandığını haber almaktan bütün kolordum büyük sevinç duymaktadır. Öldünüz, fakat Türklüğü öldürtmediniz...”

15'inci Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir.”

TBMM, Maraş İline gönderdiği yazı ile mücadeleye katılanların isim listesini istemesi üzerine, Maraş'tan Meclise, çok anlamlı şu cevap verildi: “Maraş'ta mücadeleye katılmayan tek fert bile yoktur.”

Bu anlamlı cevap üzerine TBMM 5 Nisan 1925 tarihinde “İSTİKLÂL MADALYASINI” Maraş kentine verdi.¹²³

¹²²Bkz. www.kahramanmaras.bel.tr/kent-hakkında-avrupali—gözü-ile-marasin-kurtulusu

¹²³Bkz. www.tbmm.gov.tr/tutanaklar TBMM”

**ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU**

KAYNAKÇA

- Abdurrahman Kütük – Kurtuluş Savaşı'nda Yukarı Çukurova, Yük.Lis.Tezi
Adil Bağdatlı –Uzunluk İstiklal Harbinde Kahraman Maraş
Atatürk Araştırma Merkezi –Milli Mücadele'de Güney Cephesi Semp. Ankara 2015
ATASE-Genel Kurmay Başkanlığı, Atatürk Araştırma Etüt Daire Başkanlığı
BOA- Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Cengiz Gönen “Emekli Tuğgeneral” –ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞININ İLK
KAHRAMANI MARAŞ
Doç.Dr.İsmet Melek,Doç.Dr.Hamit Pehlivanlı-Devletten Millete Hatay Devleti,Bir
Sadakat Öyküsü
Doç.Dr./Prof.Dr.Yaşar Akbıyık –MİLLİ MÜCADELEDE GÜNEY CEPHESİ
MARAŞ
Ergün Aybars – TÜRKİYE CUMHURİYET TARİHİ I
Hatice Başkan – Türk Basınının Fransız İşgali Altındaki Maraş'ı İşlemesi,
Yük.Lis.Tezi.
Kahramanmaraş Belediyesi İnternet Sitesi
Kemal Çelik – Milli Mücadele'de Adana Havalisi (1918-1922)
Prof.Dr.İsmet Özçelik – Milli Mücadele'de Güney Cephesi (Urfâ) (30 Ekim 1918-
11 Temmuz 1920)
Serdar Yakar – Maraş Milli Mücadelesinde Arslan Bey
Serdar Yakar,Ömer Kaya –KAHRAMANMARAŞ'TA CERİDOĞULLARI
Şevket Süreyya Aydemir –Tek Adam Mustafa Kemal (1919-1922)
Şevki Karabekiroğlu – ŞUBAT 1920
TBMM İnternet Sitesi
Yalçın Özalp –Mustafa Kemal Ve MİLLİ MÜCADELE'NİN İlk Zaferi
Yaşar Alparslan,Serdar Yakar – İSTİKLAL SAVAŞINDA MARAŞ
Yrd.Doç. Dr. Yaşar Akbıyık – MİLLİ MÜCADELEDE GÜNEY CEPHESİ
(MARAŞ)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
KUVVAİ MİLLİYE KUMANDANLARINDAN ŞEHİT TEĞMEN MULLA
MEHMET KARAYILAN'IN VE ATMALI AŞİRETİ'NİN MARAŞ VE
ANTEP HARBİNDE VERDİĞİ ŞANLI MÜCADELE
Mehmet Demir ATMALI

Atmalı Aşireti Tarihi Ve Karayılan

Türkmenistan'dan İran Horasan'ına, oradan Irak, Türkiye, Suriye'ye kadar uzanarak dağılan bu göçer aşiretin aslı Oğuz Boyu Türkmenlerindedir. Prof. Mehmet ERÖZ(Doğu Anadolu'nun Türklüğü) ve Dr. Mahmut RIŞVANOĞLU'nun(Saklanan Gerçek c.1) ve **Moltke**'nin mektuplarında Pazarcık yöresinde yaşayan **ATMALI, SİNEMİLLİ ve KILIÇLI** aşiretlerinin Türkmen kökenli oldukları ve Atmalı Aşiretinin Beydilli Boyuna bağlı olduğu da vurgulanmaktadır. Ancak, Bizans Tarihi üzerinde çalışan Dç. Dr. Levent KAYAPNAR'IN ifadesine göre; Bizans kaynaklarında Osman Bey'e **ATMAN**, Osmanlı'ya **ATMANİK** diye hitap ettiklerini görmekteyiz. Tarihçiler de Ertuğrul Gazi'nin oğullarına Türkistan kökenli adları koyduklarını arada bir Arap adı olan Osman isminin bulunmasına anlam veremediklerini biliyoruz. Osmanlı halkı da zaten Osman Beye **OTMAN, ATMAN** diyordu zaten. Osmanlı Ailesi kendini ATMİ olarak tanıtmaktadır. Prof. Yalçın KÜÇÜK'ÜN ""**ATAMANOĞLU FATİH**"" adlı eserinde Osmanlı Devleti, Osmanlı adını almadan önceki adının **ATAMAN DEVLETİ** olduğunu vurguladığını görmekteyiz. Bu üç kelimenin günümüzde dahi Atmalı Aşireti arasında yaşatıldığını görmekteyiz. Atmalı Aşireti Urfa'da **ATMAN**, İran'da **ATMANİ**, Beytüşşebap ve Suvarlı'da **ATAMAN**, Doğu illerimizde **ATMANEK, ATMANİK** olarak kendilerini tanımladıklarını Kurultaylarımız sırasında tespit ettik. Bu üç kelimenin hem Osmanlı'da, hem Atmalı Aşiretinde yaşatılıyor olması, Atmalı Aşireti'nin Beydilli'ne bağlı değil de Kayı Boyu/Karakeçili Aşiretine bağlı olduğu sonucunu çıkarmaktayız. Atmalı, Beydilli'ne Bağlı Rışvan Aşiretinden de olsa, Kayı/Karakeçili de olsa, sonuç olarak Türkmen'dir. O dönemde merkezi Elbistan olan Atmalı Aşireti'nin Reisi **KARAHASANOĞLU MEHMET BEY**'in Dulkadir ve Osmanlı arasında çıkan savaşta Osmanlı tarafını tutması da Atmalı Aşireti'nin Osmanlı ile akraba olduğunu göstermesi bakımından bir tahmin yapabiliriz.. Bu savaşın sonra Osmanlı Devletinin "Atmalı Aşiretine teşekkür amacıyla Elbistan, Maraş ve Malatya bölgesinde **Karahasanoğlu Mehmet** Bey'e vergi toplamak için **TARHANLIK** vermesi de bu akrabalık bağlarını pekiştirmektedir. Karahasan'ın torunları **Süleyman BOZAĞA, Paşa Yakup Hamdi Bey, Ahmet BOZDAĞ ve Ali BOZDAĞ**, en son Atmalı Beyi ve Pazarcık Belediye Başkanı **Yakup BOZDAĞ** bölgede devam ettirmektedir.

ATMALI AŞİRETİ'NİN Türkistan'dan Horasan'a gelirken Şaman olarak geldiklerini, İran/Horasan'da konakladıklarında, İslam Dinini İranlılardan öğrendiklerini, haliyle **ALEVİLİK /BEKTAŞİLİK** Tarikatına gönül verdiklerini büyüklerimizden öğreniyoruz.. Aşiretin Ağrı'dan Anadolu'ya girişi sırasında tamamının **TÜRKMEN ALEVİLİSİ** olarak geldiklerini görmekteyiz. Maraş ve Malatya Tahrir Defterinde Aşiretin 1550-1650 yıllarında Türkiye'ye geldikleri anlaşılmaktadır. Atmalı Aşireti, Türk Tipi Askeri teşkilatlanmasına uyarak 12 oymak'tan oluştuğunu görmekteyiz. Bu oymaklardan Altı tanesinin Anadolu'da

**ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU**

Sünnileştiklerini görüyoruz. Altı oymağın da Alevi olarak yaşamına devam ettiklerini tespit ediyoruz.

ALEVİ OYMAKLARIMIZ:

- 1-KİZİRLİ
- 2-AĞCALAR
- 3-TİLKİLİ/RIFYON
- 4-TURUŞLU
- 5-HAYDARLI/ĞALKAN
- 6-KARALAR /KARKON

SÜNNİ OYMAKLARIMIZ:

- 1-KABALAR
- 2-MAĞIKANLI
- 3-SADAKALAR
- 4-KETÜLER
- 5-KARAHASANLAR
- 6-KIZKAPANLAR/ZETTİKAN

Bu saydığımız Atmalı oymaklarının bir benzerinin de İran Urmiye şehri, Salmas ilçesi civarında, Suriye Afrin ve Kobani bölgelerinde yaşadıklarını görmekteyiz. Yine bir benzer oymakların da Malatya İlçeleri, Adıyaman, Doğu illeri, Edirne Keşan yöresi, Yozgat İlçeleri, Kahramanmaraş'a bağlı Elbistan, Afşın ve Pazarcık yöresinde yaşadıklarını biliyoruz.

Türkçe ve Kürtçe konuşan ve aslen Türkmen olan Atmalı Aşireti, bölücülük hareketlerine prim vermemiş, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde sürekli Devletinin yanında olmuştur. Buna örnek olarak Mulla Mehmet KARAYILAN'ı, Paşa Yakup Hamdi'yi, Turgut ÖZAL'ı, Osman BÖLÜKBAŞI'nı verebiliriz.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE

MARAŞ SEMPOZYUMU

KARAYILAN'IN SOY KÜTÜĞÜ

ATMALI AŞİRETİ

I

KABA OYMAĞI

I

BABA MAMMO KARAYILAN

I (iki evli)

AYŞE İLE EVLİ

MAYRIKE KALE İLE EVLİ

I I I I I I I I I I

I AYŞE HATİCE MULLA M¹²⁴.

VAKKAS

ŞÜRO

HALİL(Basé) HANE

I Tilkili Künisler

KARAYILAN Ölü

MAMMO:

I

Kara

Sılo

I Köyü Köyü

(Şehit) Elifle Evli
Evli

+İBRAHİM(özü

I

İle

I +MERYEM I

+ELİF

+HALİL I

KAHRAMN I +AYŞE:

SELVİ:

+SELVİ

+MEHMET

ALİ

MUSTAFA I -Mehmet Hacı Sevimli

+M.MEHMET:

+İSMAİL

1898-1943 I -Murat İle Evli

-İBRAHİM

+NERGİZ

+MAHMUT I -Fatma

+Ş. MEHMET

-VEDAT

+ZAHİDE

+CUMALİ I

-Leman

+HÜSEYİN

-MEHMET

+HAVANA I

+ETHEM

-SETTAR

+ELİF -Çetin

+İBRAHİM

-SABİHA

+TEVHİDE -Belgin

+MEHMET -Serdar

-HATİCE

-Kemal -Erdal

-Murat

-Haluk

-A. Haluk

-Ferda

-Ayşegül

¹²⁴ Antep Harbi'ne Katılan Atmalı Mulla Mehmet Karayılan Ve Kardeşleri Ve Keskin Nişancı Şüro Mammo 'Nun Soy Kütüğü(1888-1920) (24.12.2007- Hazırlayan: Mehmet Demir Atmalı)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Karayılan'ın Nüfus Kaydı

Adı: Mehmet, Babası: Mamo, Anasının Adı: Ayşe, Doğum yeri: Besni-K.Elif Köyü, Doğum tarihi: Rumi1304 (miladi 1888), Ölüm Tarihi:1336 (1920), Medeni Hali: Evli Sanatı: Çiftçi, Hane:92/1, Cilt No:9, Karayılanın doğduğu köy: 1963 yılında Pazarcık ilçesinin Yukarı Höcüklü Muhtarlığına bağlanmış, 20-25 haneli (Kürt Elif) Köyüdür. Höcüklü köyleri, Kürt Elife yayan 15 dakika mesafedir. K.Elif Köyü Pazarcık'a 36 km. Gaziantep'e 46 km. uzaklıktadır.

Araban İlçesi'nin Hisar, başka adı ile Elif köyünden Dr. Ahmet ÇEVİK'in ifadelerine göre; "Dedesi Hıdır Bey; "kardeşim Müslüm, Mulla beyin çetesi idi"

Dermiş. Osmanlı Askeri Müslüm'ü vurmuş. Karakol, Karayılan ve arkadaşlarına bir gün köyleri sorulmuş, diğer arkadaşları Elif'li oldukları için Kürt elif demişler, Karayılan da **Kürt Elif** demiş ve öyle kayıtlara geçmiş. Aslında Atmalı Aşireti Kışın Höcüklü köyü civarında kışlayıp, yazın Malatya'nın Harapşehir beldesine bağlı Sırıklı Yaylasına çıkacaklardı. Kabalar Oymağımız yazın Akpınar(Kurtluca)da oturlardı. Aşiret Karayılan'm emrinde Antep Harbine katılınca, Höcüklü'de yazın da kalmış. Karayılan'm Höcüklü'ye bağlı Kürt Elif mezrasında(dumanlıda) doğduğu kanaatindeyiz. Araban İlçesi Elif doğumlu değildir. Sadece Nüfus kaydı Araban Elif'e bağlıdır.

Küçük Mehmet, Mulla Lakabını Alıyor

Mulla Mehmet KARAYILAN'ın ve Yazar Mehmet Demir ATMALI'nın ailesinin 276 yıl önce Malatya'nın Doğanşehir ilçesine bağlı Almalı Köyünden Elbistan Karahasanaşağı köyüne geldikleri, oradan Besni Hasankolar Köyünü kurdukları, oradan Atmalı Aşiretinin yoğun olduğu Pazarcık ilçesine bağlı Höcüklü köyü Elif Mezrasına göç ettiklerini görüyoruz. Antep ve Maraş Harbi sırasında Karayılanın ailesi Elif Mezrasında ikamet etmektedir. 12 yaşında iken babası tarafından Harapşehir'e bağlı Söğütlü Köyü'nün imamından Kur'an Dersleri alması için gönderilir. Başarı ile dini eğitimini bitiren Mehmet, hocasının elini öpmek için yanına vardığında, hocası ona bir Hamayli hediye eder: "**Bu Hamayli'yi üzerinde taşırsan seni ömür boyu tehlikelerden korur inşallah**" dedi ve gözlerinden öperek Elif Köyüne gönderdi. İşte köyde ara sıra namaz kıldığı için aşireti ona **MULLA** lakabını taktı ve **MULLA MEHMET** olarak anıldı.

PAZARCIKLI MULLA MEHMET'İN KARAYILAN LAKABI KENDİSİNE BABASINDAN KALDI:

KABALAR Oymağının Reisi ve Mulla Mehmet'in babası **MEMO**; çok yiğit ve savaşçı biridir. Kılıcını ve silahını çok ustaca kullanır. Bir gün Ermenilerden oluşan komşu köydeki çobanların, mer'amıza girdiler bahanesi ile

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

kardeşi Halil'in elinden 30 kadar koyunu rehin aldıklarını duyan baba MEMO, Küçük Mulla Mehmet'i de yanına alır, Ermeni köye baskın yapar. Oğlu Mehmet ile birlikte köyle harp eder. Bir elinde kılıcı ile köyün erkeklerini perişan eder. Köyün kadınları bakarlar ki MEMO, erkeklerin hepsini öldürecek, Türk töresinde "**Poşu Atma**", şimdilerde "**Havlu Atma**" geleneğine başvurmak zorunda kalırlar (Bir kadın hemen poşusunu ortaya atar ve Baba Memo ile Mulla Mehmet'i durdurabilirler. Türlerde kadın poşusunu erkeklerinin başına giymelerini teklif ettiği zaman savaşı başlatır, yine kadın poşusunu ortaya atar ve savaşı bitirir. Çıkmaz bir iş için kadın gönderilmiş ise, mutlaka o iş hal edilmelidir anlamına gelir).

Mulla Mehmet, koyunları çeker köye götürür. Civar köyler Ermeni köylüleri ayıpladılar: "**Ayıp size ayıp! Bir tek Atmalı ve oğlu hepinizi dövdü, hastanelik etti!**" deyince Ermenilerden biri şöyle dedi: "Yahu adamı yakalasaydık öldürecektik. Ancak adam elimize geçmedi ki, dövelim. **ADAM KARAYILAN GİBİ KAYIYORDU**" dediler. Baba Memo çok esmer olduğu için onu "**KARAYILAN'A**" benzetmişlerdi. Böylece **KARAYILAN** lakabı Mulla Mehmet'e babasından kalmıştı. Antep harbi sırasında Kuvva-i Milliye Kumandanları gerçek adlarını gizliyorlardı ve birer kod adı alıyorlardı. Mulla Mehmet de **KARAYILAN** kod adını aldı. Öyle Nazım Hikmetin dediği gibi, yılanı mermi deyince bunu gören Mulla Mehmet, Karayılan'a bakarak yiğitleşmiş de **KARAYILAN** olmamıştı maalesef. Ayrıca Nazım Hikmet **KARAYILAN DESTANI** adlı şiirinde **KARAYILAN**'ı korkak bir tarla sıçanına benzeterek aşağılamıştır. Bir akrabası olarak onu kınıyorum, sözlerini kendisine iade ediyorum.

Küçük Mehmet Aşiret Reisi Oluyor

Karayılan'ın 1888 yılında bu köyde doğduğu söylenmektedir. 1904 yılında Ermeni Çeteler intikam almak için Elif Mezrasına baskın yaparlar ve Memo'yu ayağından yaralarlar. O an **KARAYILAN** daha 16 yaşında idi. Yarası iyileşmeyen Baba Memo, ayağının kangren olduğunu anladı. Söğütlü imamına haber gönderdi; "Mulla gelsin başımda Kur'an okusun" dedi. Babasının Baş ucunda Kur'an okurken sessizce ağlayan Mulla Mehmet'in gözyaşı Memo'nun yanağına düşünce, Memo öfkelenerek doğruldu ve ; "**NE AĞLIYORSUN ULAN! BİZ ÖLDÜYSEK AŞİRETİN BAŞINDA SEN VARSIN! SEN ADAM OLUR DA BENİM YERİMİ TUTARSAN, AHA ŞU GÖRDÜĞÜN AĞABEYLERİN, AMCALARIN DAHİ SANA İTAAT EDECEKLER. BUNU BİLESİN!**" dedi. Böylece Mulla Mehmet **KARAYILAN**, **KABALAR** Oymağının Beyi olarak atanmış oldu.

Mulla Mehmet Gazi Oluyor

Mulla Mehmet, Höcüklü/Elif Mezrasından gönüllü olarak askere gider. Yemen, Doğu Cephesi derken, askerliğini toplam 8 yıl çavuş olarak yapmıştır. Doğu Cephesi Kumandanı **Kazım KARABEKİR**'in Emir Çavuşluğunu yapan Mulla Mehmet, cephede sağ ayağından yaralanınca Erzurum Devlet Hastanesi ve daha sonra Malatya Devlet Hastanesinde tedavi gördükten sonra 1917 yılında terhis edilir. Topallayarak Elif Mezrasına dönen Karayılan, aşiretin beyliğine devam eder.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Karayılan İngilizlere Karşı

19 Ocak 1919 yılında İngilizlerin Antep'e girmesinden sonra KARAYILAN, 13 Atmalı akrabası ile Elif Mezrasından çıkarak, Antep'teki İngiliz müfrezelerinin önlerini keserek taciz etmeye başladı. Altı ay Erzurum'dan gelecek olan bir topun gelmesini beklediler. Nihayet top geldi, Dülük Tepesine kuruldu ve bir tek atış yaptıktan sonra bir daha atış yapılmadı. Karayılan merak etti ve tepedeki topun yanına vardılar ki, görevli çete kulübede uyuyor. Neden uyuyorsun diyerek, çeteyi sorguya aldılar. Kulübede arama yaptılar ve bir teneke altın buldular. İngilizlerin bu Altınları Hurşit Ağa'nın eliyle bu çeteye ulaştırdıklarını öğendiler. Karayılan; **"Ulan bu şerefsizi öldürüp buraya gömsek, birileri gelir şehit diye başında bir Fatiha okur. Bunu en iyisi topun ağzına bağlayalım parçalansın gitsin"** dedi ve öyle de yaptılar. Adamın parçaları ta Antep Kalesinin yanındaki Tabakhaneye düştü.

Fransızlar Devri

-Pazarcık Kuvva-i Milliyesi Kuruluyor

29 Ekim 1919, yani bir sene sonra İngilizler Antep'i Fransızlara devrettiler. İşte tam o sırada Üsteğmen Asaf; KILIÇ ALİ PAŞA kod adı ile Atatürk tarafından Pazarcık'a gönderildi. Çünkü Maraş ve Antep işgal altında idi. Pazarcıkta teşkilatlanmak mümkün idi. Kılıç Ali, Pazarcıkta Atmalı Aşireti Resi ve Pazarcık Kaymakamı Paşa Yakup Hamdi Beyi, Sinemilli Aşireti Beyi Tapo Ağayı başına toplayarak Kuvva-i Milliye Teşkilatını kurdu.

Atatürk'ten Karayılan'a Mektup Var

Kılıç Ali, Pazarcık'a gelmişken Mulla Mehmet KARAYILAN'a Atatürk'ten ve Kumandanı Kazım Karabekir'den iki mektup getirdiğini ve onu görmek istediğini söyler. Paşa Yakup Hamdi Bey; **"Paşam, Mulla Mehmet KARAYILAN benim amcaoğlumdur ve Kabalar Oymağımızın da Beyidir."** Der. Kılıç Ali onu davet etmesini istedi. Paşa Yakup Hamdi KABALAR Obasına bir atlı gönderdi ve Mulla Mehmet KARAYILAN'ı Kılıç Ali ile görüştürdü. Karayılan şehit olduğunda üzerinde yakılan ağıttan bir dördlüğü Kılıç Ali'nin Ağzı ile söylemişlerdi:

Kılıç Ali Derki, gelsin göreyim.

Bu nasıl yiğitmiş, ben de bileyim.

Üç kızım var, birisini vereyim.

Vurun Antepçiler Namus Günüdür.

Vurun Türk Uşağı Namus Günüdür.

Kılıç Ali, Pazarcık'ta KARAYILAN ile tanışır nihayet. Türküde dedikleri kadar da varmış dedi içinden. Kılıç Ali Mektupları Karayılan'a takdim eder. Karayılan; **"Vay be! Kumandanlarım beni unutmamışlar demek"** der ve mektupları alır başına koyar öper. Mektuplarda özetle şunlar yazılıdır: **"Fransızlar Antep ve Maraş'a girecekler, onlara karşı Kuvva-i Milliye saflarında savaşmasını"** isterler. Paşa Yakup Hamdi Karayılan'a Al renkli Atını hediye eder; **"Amcaoğlu, sen Antep Cephesinde savaşacaksın, ben de adamlarımla Maraş Cephesinde savaşırız. İslâhiye ve Kömürler civarındaki Atmalı Aşiretimiz de Tahtaköprü Barajı ve Türkoğlu'ndan geçen Trenlerin önünü kesecekler"** der

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ve vedalaşırlar. Yani Atmalı Aşiretinin Antep ve Maraş Harbinde Pazarcık merkezli yönetildiğini, Aşiret Reisi Paşa Yakup Hamdi'den talimat aldıklarını öğreniyoruz. Mektupları köye götüren Karayılan, Kardeşleri Şüro Mamo'yu çağırır, derhal köylüyü toplamasını ve diğer Atmalı köylerine haber salmasını söyler. Anası Ayşe bu hazırlığı görünce; “**Milla Milla, sen bu kadar malı mülkü serveti bırakıp nereye gidiyorsun?**” der. Karayılan; “**Ana ana, sen doğuda Ermenilerin, Rusların bu millete yaptıklarını görseydin sen de durmaz giderdin. Hem benim kumandanlarım Gazi Mustafa Kemal'den ve Kazım Karabekir'den mektup gelmiş. Onların ricaları benim için emir sayılır. Ben onlara, Karayılan korktu kaçtı dedirtmem ana!**” dedi ve Osmanlı'nın Fes'ini çıkarıp, Kılıç Ali'nin verdiği Kuvva-i Milliye Kalpağını giydi. **Karayılan'ı Kürtçülükte kullanmak isteyenler, Karayılan'ın Gazi Mustafa Kemal'in mektubu ile harbe girdiğini unutmamalıdır.**

Atmalı Aşireti Üç Cepheden Fransızlara Karşı

1-Pazarcık Aksu Cephesinde Paşa Yakup Hamdi ve Tapo Ağa Çetesi yol keser.

2- Karabıyıklı Cephesinde ve Büyük Araptar Cephesinde Karayılan Çetesi Yol keser. Hurşit Ağa ovasına inmeyi başaran Fransız kuvvetlerini, Kömürler(Nurdağı) Atmalı Köyünden Kırmızı Hamo(Ammki Terik) Çetesi, Sakçagözü Hurşit Ağa ovasında önlerini keserler.

3- İslâhiye İlçesi'ne bağlı Atmalı Köyü'nden, Karayılan'ın akrabaları ve eski köylüleri, Atmalı Aşireti'ne mensup MUSA(Musé Kel İssıke: Kel İsmail'in oğlu Musa) Ağa Çetesi ile 10 Ocak'ta Halep'ten İslâhiye'ye, oradan Fevzipaşa, oradan Adana veya Maraş'a geçecek olan Fransız Treni'ne saldırı yapıldı.

1-Karabıyıklı Baskın

Karayılan 1600 baş koyun ve keçisini satar kardeşi Şüro'ya bir miktar para verir; “**Fransızlar'a, Ermeniler'e görünmeden, gizlice Maraş'a gireceksiniz. Çuhadar Oğlu'na gidin, o benim dostumdur, bu pusulamı verin. Size üç Katır yükü silah ve cephaneye verecek. Gene Fransızlar'a görünmeden şehirden çıkın, silahları acele köye getirin**” der. Atmalı köylerinden 82 çete ile 20 Ocak 1920 günü Karabıyıklı baskını yapar. Devret Dersinde onları sıkıştırır, hepsini öldürür.

Paşa Yakup Hamdi Fransız kumandan Alexandra'nın Müslüman Lejyonerler'den istihbarat için gönderdiği 7 Zenci asker Paşa Yakup Hamdi tarafından tutsak edilir ve Pazarcık'ta konuşturulur. Paşa onlara: “**Müslüman Müslüman'ı öldürür mü?**” Sorusunu sorar ve onlardan bilgi alır. Bu bilgi Karayılan'a verilir ve Karabıyıklı Cephesine görevlendirilir. Karayılan Baskını düzenlediği anda kaçan Fransızları Tulhum ovasında, Aksu köprüsü civarında Paşa Yakup Hamdi'nin kuvvetleri halleder.

Karabıyıklı Baskınında hiçbir Fransız sağ kurtulamadı. Cesetlerini dahi alamadılar. Kurtlara ve kuşlara yem oldular. Karayılan, Müslüman lejyonerlerden 93 esiri ve yüzlerce silahı cephaneyi alıp Elif köyüne getirdi. Karayılan'ın ailesi tam sekiz ay abu esirlere baktı. Günde 4 koyun kesmek üzere esirleri etle besledi. Fransızlar bir daha Karabıyıklı yolunu kullanmaya cesaret edemediler. Karabıyıklı

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

yolunun kesilmesi, Maraş'taki Fransız kuvvetlerini zor durumda bırakmış, Maraşlı Kuvva-i Milliyeciler'in işini kolaylaştırmıştı.

Erzak ve cephane yardımı alamayan Fransızlar, başka yollar denediler. Adana yolu üzerinde Büyük Araptar köyünden, Sakçağözü'nden Hurşitağa Ovasına inmeyi denediler. Büyük Araptar köyünde yollarını kesen Boynoğlu Mememik Ağa ve Karayılan Çetesi ve o yolu kullanmalarına da engel oldular.

Atmalı Aşiretinin Kuvva-i Milliyecileri bu saldırıları yapmakla düşmana büyük zayıflıklar verdirdiler ve Maraş'ın kurtuluşunun çabuklaşmasına katkıda bulundular...

Antep'ten Karayılan'a Davet Mektubu Var

Karayılan, Karabıyıklı Cephesini Pazarcıkta Paşa Yakup Hamdi Bey'den almış olduğu istihbaratla gerçekleştirmişti. Antep'in bundan haberi yoktu. Karayılan'ın Karabıyıklı baskınına duyan Antep Heyet-i Merkeziyesi, Elif köyündeki Karayılan'a bir mektup gönderdi ve Antep'e davet etti. Karayılan Antep'e gitmeden önce bölgedeki Eşkiyalarla da savaşıyordu. 150 Eşkiyası olan Eşkiya Bozan çetesini dağıttıktan sonra, onu Yavuzeli'nin Havuz köyünde bir ağaca astı. Sam ve Dülük ve Kızık köylerini kasıp kavuran namus düşmanı Samlı Kel Ahmet'i de yakalayarak Dülük Köyünde ağaca astı. Kılıç Ali de Antep'e girmek için Dülük Köyüne gelmişti. İdama şahit olan Kılıç Ali, "**sorgusuz sualsiz, mahkemesiz idam yapılamaz**" dedi itiraz etti. Karayılan elinin tersi ile Kılıç Ali'nin döşüne vurarak; "**senin aklın ermez bu işlere. Namus düşmanın sorgusu, suali mi olur. Atlıya ipi çecek**" dedi ve onu astı. Karayılan ve Kılıç Ali birlikte Antep'e gizlice girdiler. Mağarabaşı'nda Bekirbey Camisini karargâh olarak seçti. Heyet-i Merkeziye Başkanı Hâkim Hocasade Ferit Bey, Kuvva-i Milliye saflarında savaşa katılmaya davet etti. Karayılan; "**Bana teklif yapmanıza gerek var mı, zaten savaşı ben başlatmışım.**" Dedi. 21 Ocak 1920 günü 13 yaşında bir çocuk olan Kamil şehit edilmişti. Onun cenaze töreninde konuşan karayılan orada Şahin Bey ile, Özdemir Bey ile, Aslan Bey ve diğer çete reisleri ile tanıştırdı. Ferit Bey; "silah almak için paralarının olmadığını, zenginlerin para veya silah vermediklerini" söyleyince, Karayılan; "**Reis zenginlerin listesini bana verin, gerisine karışmayın**" dedi. Ertesi günü listeyi alan Karayılan, yanına kardeşi Şüro'yu ve adamların alarak Zenginlerin konaklarına misafir oldu. Birer kahvenizi içmeye geldim dedi ama masanın üzerine de silahı koydu.

"Bana bak filan ağa! Bu memlekette fakirler savaşıyor. Kaybedecekleri hiçbir şeyleri olmadıkları halde savaşıyorlar. Ama düşman Antep'e girerse senin malın mülkün beş para etmez. O zaman ya sen savaşacaksın, ya savaşacak adam vereceksin, ya silah yardımı ya da para yardımı yapacaksın. Bu dört şarttan birini yerine getirmen gerekir. Yoksa Antep kurutulursa, senin mallarını savaştan şehit ve gazilerin ailelerine pay ederim, haberin olsun!" deyince, üç bin altın, beş bin altın toplamak için mutemedi gönderdi. Birer sefer para veren bazı zengin aileler, Karayılan bir daha gelir de para ister diyerek başka şehirlere kaçtılar.

Karayılan gündüzleri cephede savaşır, geceleri 43 km. at sırtında Elif köyüne giderek esirleri kontrol eder, geri döner. Gümrük Hanındaki odasında harp planları yapardı. Birçok cepheye katıldı. Akşamları eve döndüğünde Şüro'nun

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

hanımı olan yengesi; “o kuşağını çözdüğünde bir kalbur mermi çekirdeği topladığımı bilirim” derdi. Söğütlü Köyündeki hocasının vermiş olduğu “HAMAYLİ”si onu koruyordu. Birçok cepheye katılan karayılan’ın ses getiren en önemli cephelerini özetlemek isterim:

Karayılan Antep Cezaevini Boşaltıyor

Karayılan Antep’e girdikten sonra birçok fincancı katırlarını ürkütür. Karayılan Cezaevi Müdürüne haber gönderir, savaştan adama ihtiyaç var, cezaevini boşaltsın. Müdür boşaltmıyor. Üçüncü de Karayılan’ın kendisi müdürü vurmak için gidiyor. Karayılan’ın geleceğini haber alan müdür saklanıyor. Karayılan silahla sıkarak cezaevinin anahtarını kırıyor, herkesi serbest bırakıyor. 14 kişi çıkıyor ceza evinden. Karayılan beyaz kefeni ile atın üstünde, tıpkı Alparslan gibi; “Benimle cepheye gelmek isteyenler gelebilir. Karırlarının yanına dönmek isteyenler de dönebilir.” Dedikten sonra, çok üzücü bir sonuçla oradan ayrılıyor. 14 kişiden bir tek bir kişi el kaldırıyor; “Benim gidecek yerim yok. Benim karnımı doyurursanız, sizinle gelirim” der. Bu adamın kellesi çok büyük, elleri ayakları çok büyük, tuhaf, geri zekâlı bir adam... Çeteler; “Reis bu deliyi alıp ne yapacağız. Bunun karnını dahi doyuramayız. Baksana öküz gibi bir adam...” Derler. Karayılan; “gelsin, ona da verecek bir ekmeğimiz var elbet.” Der ve adam peşlerine düşer karargâha gelir. O beğenmedikleri, alay ettikleri adam öyle bir işe yaradı ki; bir ordunun beceremeyeceği bir işi tek başına yaptı.

2.Sazgın Cephesi; Havaalanına yakın Sazgın Köyünden Halep’e giden Halep Arığının

önünü keserek araziye bırakır, her taraf çamur bataklık olur. Boynoğlu Memik Ağa Çeteleri ile birlikte Gece yarısı Ağcakoyunlu’dan Antep’e gelen Fransız Generali Normand’ın önünü keserler. Birçok askeri öldürürler. Normand arabasını bırakıp yaralı ayağı ile tekrara Halep’teki Fransız güçlerine atılır. Normand’ın hanımı arabada kalmıştır ve esir alınmıştır. Üç ay dağda Karayılan çetelerince rehin tutulur. Daha sonra esir değişimi ile kadın serbest bırakılır.

3.Kızılburun Baskını: 26 Mart 1920. Kilis’e yakın, Seve barajının yanında. 1. gün Norman’ın emrinde 20 bin kişilik Fransız ordusunu 200 kişilik düzensiz çete ile durdurmaya çalışırlar. Bu cephede Karayılan, Şahinbey, Boynoğlu Memik ve tüm çete reisleri çekilmek zorunda kalırlar.

4.Kertil Karakolu Baskını: 27 Mart 1920. Ertesi günü gece aynı çetelerle Kertil Karakolu civarında Karargâh kuran Fransızlara Karayılan tarafından gece baskını yapılır. Kertil Karakolu civarında, Kazıklı köyünde gece karargâh kuran Fransızlardan silah ve cephaneye araklamak gerekiyordu. Çünkü ertesi sabah Elmalı Cephesinde Fransızların önü kesilecek, silah ve mermi lazım. Karayılan gecenin karanlığında dürbünle Fransız karargâhını gözetliyor. Cephanenin yerini tespit etmeye çalışıyor. “İşte cephaneye şu kenarda, bir de nöbetçi asker var” diyor. Ancak o askerin sessiz sedasız etkisiz hale gelmesi gerekiyor ki, Fransızları uyandırmadan biraz silah, mermi çalmak gerekiyor. Kim yapar, kim gider tartışmaları sürerken, Karayılan Cezaevin boşaltıldığında bir deli peşlerine düşmüştü. Hani çeteler onu istememişlerdi. Karayılan da gelsin demişti. İşte bu deli adam Karayılan’a sorar; “siz şu askeri mi esir almak istiyorsunuz?”

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

dedi ve Karayılan; “evet, onu etkisiz hale getirebilirsek iş tamam” der. Deli adam; “Ben bu askeri alır size getiririm” dedi. Karayılan bir an kulaklarına inanmadı. “Sen mi gideceksin yani?”. “Evet ben...” dedi. Karayılan pek inanmadı bu adamın iş becereceğini. Ama yine de denmek lazım dedi kendi içinden. “Peki, hadi git al gel askeri! Sakın ses çıkarmayasın!” dedi. Adam cephaneye yüz metre kala yere yattı, ağzı üzeri sürünerek askerin ayaklarının yanına kadar vardı. Askerin arka tarafından ayağa kalktı ve askerin kafasını iki avuçlarının arasına aldı, askeri tüfek ve tesisatı ile havaya kaldırarak Karayılan’ın önüne indirdi. Karayılan gözlerine inanmadı. Deli adamın alnından öptü. Askeri esir aldılar. Cephaneye girip taşıyabilecekleri kadar silah ve mermi aldılar. Götüremediklerini de ateşe verdiler. Atlarına bindiler, bir de karargâhlarının arasından tırıs geçerek, silah sıkarak geçip gittiler. Arkalarından cephane patladı. Geri zekâlı, karnını doyuramayız dedikleri deli adam böyle bir başarı elde etti. Aslında Allah’ın yarattığı hiçbir yaratığını hor görmemek lazım, gör ki ne cevherler vardır.

5.Elmalı Cephesi: 28 Mart 1920 yani üçüncü gün bu defa Elmalı Cephesinde Fransızların önünü keserler. 20 bin askerle savaşarak onları Antep’e sokmamak için çok şehit verirler. Karayılan çekilmek zorunda kalır ve Şahinbey’e seslenir; “**Şahin çekil, düşman çok baskın geliyor. Dayanılacak gibi değil. Çünkü saklanacak bir yer yoktur. Karım, çocuklarını yetim bırakma, geri çekil!**” dediği halde Şahinbey cevap verir; “**BEN ANTEPLİLERE SÖZ VERDİM! DÜŞMAN ARABALARI CESEDİMİ ÇİGNEMEDEN GEÇEMEYECEK DEDİM. SÖZÜMÜ TUTMAM LAZIM!**” dedi ve mermisi biten Şahinbey tek başına Elmalı Köprüsünün üzerine çıktı, Süngü ile savaşmak istedi. Ancak kancık Fransızlar teke tek savaşmayı kabul etmediler. Şahin beyin de Karayılan gibi üzerinde muskası vardı. Mermiler işlemiyordu, onu süngü ile şehit etme yoluna gittiler. Çeteler onu üzerine bir Ağıt yaktılar:

Şahin’i sorarsan 30 yaşında.

Süngüyle vuruldu köprübaşında.

Çeteler oturmuş, ağlar başında

Uyan Şahin Uyan, gör neler oldu.

Sevgili Antebe Fransız doldu.

6.Sarımsaktepe Baskını: 24 Mayıs 1920. Bir Cuma günü. Cuma gecesi Karayılan’ın

Muskasını çalmışlardı. Karayılanın bundan haberi yoktu. Sabah namazını cemaate imam olarak kıldırın Mulla Mehmet KARAYILAN, Caminin İmamı Mehmet Ömer Bey’e Kamçısını ve Kamasını uzatarak; “**Al hocam bunları sana emanet ediyorum. Eğer bugün cepheden dönemezsem Pazarcık’ın Elif Köyünde biricik kızım Selvi’ye bunları verirsin. Yok, eğer dönersem emanetlerimi geri alırım**” dedi ve Sarımsaktepe’ye doğru yol almaya başladılar.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Sanki şehadeti kendisine ayan olmuştü. Kardeşi Şüro Mamo, Maraş şivesi ile ; **“Ede halkın morali çok bozuk, ne olur Karayılan Çeteleri ile birlikte Demirlikanne semtinden geçsin de Karayılan’ı bir görelim. Belki moralimiz düzelir demişler”** deyince Karayılan peki der ve Demirlikanne’den geçerken kadınlar çocuklar Karayılan’ı görmek için sokağa, damlara çıkmışlar. Kardeşi Şüro; **“Edemi Demirlikanne’de nazar ettiler. Ne olduysa o nazardan oldu”** diyordu. Daha sonra Mardin tepe’den geçtiler. Happa adındaki kadın Karayılan’a bakarak şunları söyledi; **“Kele kız şuna bakın. Ne kadar yakışıklı, her gözü fincan gibi!”** deyince bunu duyan Karayılan, **“işte ben bugün ölürüm. Çünkü bu kadının bana gözü deydi”**. Dedi. Ve Sarıpsaktepe’ye vardılar. Şiddetli çatışmalar başladı. Karayılan’ın 19 çetesi o gün şehit oldu. Düşman kaçıyordu, Karayılan onları takip etmek için Hayri’nin Bağının çitinin üzerinden atlarken yere düştü ve kardeşi Şüro’ya; **“vuruldum, sakın çeteye çaktırmayın, siz hücumla devam edin ben şimdi gelirim!”** dedi ama yarası çok ağırdı. Çünkü göğsünden girmişti, ciğerini parçalamıştı. Salaca aradılar bulmadılar. Nizip Rışvan Aşiretinden kan kardeşi **MAMATO**, çok babayiğit idi(Nizip’e bağlı bir Rışvan köyü olan Benamlı köyünde oturan Mamato, soyadı kanunu çıktıktan sonra **KARAYILAN** soyadını aldı). Hemen onu kucağına aldı, Sarımsak tepe’den aşağı indirdi, Hastane görevi yapan Şeyh Fethullah Camisine ulaştırdı ama çok kan kaybetmişti. Dr. Mecit Barlas, Amerikan hastanesine adamını gönderdi, Dr. Şefirt’in gelmesini rica etti. Dr. Şefirt Atına binerek geldi, muayene etti, ancak ümitsiz vaka dedi. 12 saat yaşadıktan sonra Şehit oldu. Çeteler Hastane avlusunda ağıtlar yakmaya başladılar. Yüreklere parçalanıyor o çetelerin bağrıışmasına... Teyzesinin oğlu Mısto Hoca Karayılanın üzerine şu ağıtı yaktı:

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

KARAYILAN TÜRKÜSÜ

Karayılan der ki harbe oturak,
Kilis yollarından kelle getirek,
Fransız adını birden batırak,
Vurun Antepli'ler namus günüdür!!!
Vurun çetelerim namus günüdür!!!

Atına binmiş de elinde dizgin,
Girdiği cephede hiç olmaz bozgun,
Çeteler içinde Yılanım azgın,
Vurun Antepliler namus günüdür!!!
Vurun çetelerim namus günüdür!!!

Sürerim sürerim, gitmez Kadana,
Fransız kurşunu değmez adama.
Kara haber verin garip anama...
Vurun Antepli'ler namus günüdür!!!
Vurun çetelerim namus günüdür!!!

Kılıç Ali der ki, gelsin göreyim.
Bu yiğit nasılmış, ben de bileyim.
Üç kızım vardır, birini vereyim...
Vurun Antepli'ler namus günüdür!!!
Vurun çetelerim namus günüdür!!!

Anama söyleyin, damda yatmasın.
Çuha Şalvarıma Uğçur dakmasın,
Oğlum gelir diye yola bakmasın;
Vurun Antepli'ler namus günüdür!!!
Vurun çetelerim namus günüdür!!!

Mulla'nın Çırcunda bir top alaca,
Getirdiler Cami'ye kanlı Salaca.
Kimim kimsem yok ki, salam ilaca
Vurun Antepli'ler namus günüdür!!!
Vurun çetelerim namus günüdür!!!

Karayılan oturmuş yazı yazıyor,
Kara Sılo Çeteleri diziyor.
Haveydili Kolordular bozuyor.
Vurun Antepli'ler namus günüdür!!!
Vurun çetelerim namus günüdür!!!

Karataş içinde toplar kuruldu
Vura vura dalım kolum yoruldu.
Yılan Beyim koltuğundan vuruldu.
Vurun Antepliler namus günüdür
Vurun Türk Uşağı vatan gidiyor.

Anonim Derleyen: Mehmet Demir ATMALI

Karayılan'ın Ceplerinden küçük bir Kur'an-ı Kerim, bir kâğıt, bir kalem ve 1600 baş

Koyundan 4mecidiye kalmıştı geriye. Şeyh Fethullah'ın Müritleri Karayılan'ın mezarını Caminin avlusuna kazdılar. Onu defnederken kendi aralarında

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

konuşuyorlardı: “**Vallahi bu şehittir. Baksana daha vücudunda sıcakkanlar akıyor**” diyorlardı. Müridin biri de şairmiş, şu mısraları okudu:

Mulla Mehmetti, oldu KARAYILAN.

Şehadet makamı ona AYRILAN...

Ağlayan Ve Ağlatan At Yollarda...

Bu arada Karayılan'ın Atı ortalarda yoktu. Bademşekeri ile beslediği Al Atı, Karayılan'ın öldüğünü anlamış olmalı ki; 43 km. uzaklıktaki Elif Köyüne ulaşmıştı bile. Atın sırtında Karayılan'ın olmadığını görenler, onun şehit olduğunu anlamışlardı. Köyün içerisinde bir feryad-ı figan başladı. At ağlıyordu, bir şeyler anlatmak istiyordu. Durmadan eşiniyordu. Onu sulamak için pınara götürecek olan kişiyi sırtına bindirmemişti. Karayılan'dan başkasını sırtına bindirmemişti. Ona ihanet etmek istemiyordu. Adam Atın başını çekerek pınara götürüp sulamak istedi. At üzüntüden bir damla su dahi içmemişti. Sürekli eşinen ve huzursuz olan atı teskin etmek için Karayılan'ın bir ceketini üzerine attılar. Biraz teskin olur gibi oldu, ancak Atın 3 gün sonra üzüntüden öldüğünü gördüler. Bu defa Atın üzerine ağıtlar yakıldı.

Höcüklü/Elif Köyüne doğru Koşan Temsili AT

*Atına binmiş de elinde dizgin,
Girdiği cephede hiç olmaz bozgun,
Çeteler içinde Yılanım azgın,
Vurun Antepliler namus günüdür!!!
Vurun Atmalılar namus günüdür!!!*

Elif Köyü'nde Acı Var, Yas Var

Annesi Ayşe sürekli ağıtlar yakıyordu. Onu susturmak mümkün değildi. Hanımı Elif bu acı haber üzerine sara nöbetleri geçirmeye başladı. Daha sonra felç oldu. Yatalak oldu. Tedavi için Antep'e taşındılar. Kızı Selvi daha bir yaşında, olup bitenlerin farkında değildi.

Pazarcık Lordin Çiftliğinde oturan Atmalı Aşiret Reisi Süleyman BOZAĞA ve oğlu Paşa Yakup Hamdi Bey, Elif köyünde Karayılan'ın çadırına misafir oldular. Baş sağlığı dileklerini iletirken, beraberinde birer koç getirmişlerdi. Paşa Yakup Hamdi, Karayılan ile olan anılarını anlattı. Merhum hakkında iyi güzel şeyler söyledi. Aşiretimiz için büyük bir kayıp oldu dedi. Atmalı Aşiretinde yas(yuğ) bir ay sürer. Aşiretin çok güzel ağıt yakan, güzel sesli kadınları çağrıldı ve Karayılanın elbiseleri ortaya serildi ve bu elbiselerin üzerine çok acıklı

Ağlayan AT

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ağıtlar yakarak bir ay boyunca aşireti ağlattılar. Sinemilli, Kılıçlı ve Demirçili Aşiretlerinin Reisleri de birer koç olarak baş sağlığına geldiler.

KARAYILANIN KAMÇISI VE KAMASI KIZINA TESLİM EDİLİYOR

Mulla Mehmet KARAYILAN, şehit olacağı gün Karagöz Camiinin imamı Mehmet Ömer'e kamçı ve kamasını emanet etmişti. "Dönmezsem eğer, Elif Köyündeki biricik kızım Selvi'ye teslim edersin. Yok, eğer dönersem emanetlerimi geri alırım" demişti. Maalesef o gün şehadeti kendisine ayan olmuştu ve dönmemişti. Camii'nin imamı Merhumun ölümünden makul bir süre sonra Elif Köyünün yolunu tutmuştu. Sora sora Karayılan'ın çadırını bulmuştu. Kendini tanıttı, emanetleri getirdiğini söyleyince Ayşe ananın yarası bir kere daha tazelenmişti. Emanetlerin üzerine ağladılar. Yeniden ağıtlar başlamıştı. Mehmet Ömer hoca, bir yaşında olan Selvi'yi dizinin üzerine aldı, onu sevdi: "Vay kaderi kara kuzum. Vay yetim kalan kuzum" dedi. Selvi küçük olduğu için olup bitenleri anlayamıyordu. Hocanın getirdiği kahke'yi ıslatarak yemeye çalışıyordu. Karayılan'ın hanımı sara geçirdiği için ona hocanın geldiğini haber vermediler. Emanetleri teslim eden Mehmet Ömer hoca izin istedi. Karayılanın yanı başında sürekli bulunan kardeşi Şüro, hocayı yolcu etti, çadıra döndü ve evdekilere; "Edemin bu emanetlerini çok sıkı saklayın. Bir tek ondan bize kalan hatırlar onlardır. Aman ha kaybetmeyin." Dedi.

KARAYILAN'IN ANNESİNE MADALYA VERİLİYOR

--Fransızların çekilmesi ile kısmen sükunete kavuşan ve yaralarını sarmaya çalışan Antep Şehitlerine ağlıyordu. Bu acıyı biraz olsun hafifletmek için, 2. Kolordu Kumandanı Selahattin Adil Paşa Antep'e gelerek, 59. Alay Karargâhı'nda, Şehit Aileleri'ne "Devlet Övünç Madalyası" vermek ve aynı zamanda onlara maddi yardım da bulunmak istedi. Bu talimat üzerine görevli Subaylar, Şehit Karayılan, Şehit Şahin Bey ve Şehitkâmil, Fedai Mehmet(kendisine), Şehit İsmail ve kurşuna dizilen Şehit 14 çocuğun hayatta kalan ailelerine haberler verildi. Tören günü 59. Alay Karargâhı'nda hazır bulunmaları istendi. Tören günü Şehit Ailelerinden sağ kalanlar törene katılarak tek tek Madalyalarını aldılar.

-Kambur Ayşe'nin Yerine Başlı Ayşe

Şehit Aileleri'ne haber verilirken, Elif Mezrası'nda Kıl Çadır'da oturan merhum Şehit Karayılan'ın Annesine de haber verilir ve Gaziantep'e gelmesi istenir. Bu davet üzerine Atmalı Aşireti'nin büyüklerini bir telaş alır. Atmalı Aşireti'nin İhtiyar Heyeti toplanır. Pazarcık'a bağlı Lordin Köyü'nde ikamet eden Atmalı Aşireti'nin Reisi Süleyman BOZAĞA ve oğlu Paşa Yakup Hamdi Bey de bu toplantıya davet edilir. Şehit Karayılan adına kimin madalya törenine katılacağı sıkıntı olmuştu. Bu konuda aşiret büyüklerinin bir karar vermesi isteniyordu.

Karayılan'ın annesi Ayşe çok küçük boyu ve kamburu ile yaşayan cefakâr bir anne. Ayrıca Kürtçe biliyor ancak Türkçe de bilmiyordu. Antep'te yapılacak olan Madalya Töreninde Komutan Selahattin Adil Paşa'dan Oğlunun madalyasını aldıktan sonra birkaç kelime konuşması gerekeceğinden, Aileyi bir kaygı sardı. Paşa, küçücük boyu ile Kambur Ayşe'yi görünce, dünyaya namı duyulmuş

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Karayılanın anası bu mudur diye soracaktır. Kocaman Atmalı Aşiretinin karizmasını çizecekti. Ancak Ayşe ana bu madalya töreninden haberdar olmuştu. Tutturmuş, Antep'e ille de ben gideceğim diyor. Oğulları Şüro, Halil bir türlü annesini Antep'e gitmekten vazgeçiremiyorlardı. Karayılan'ı ben doğurdum, ben büyüttüm, 8 sene askerde yolunu bekledim. Şehit olunca acısını ben yaşadım. Tabii ki madalyayı almak benim hakkım diyordu. Süleyman Bozağa ve oğlu Paşa Yakup Hamdi Bey' haber verildi. 12 oymağın beyleri de hazır bulundu. Tam bir Türk Kurultayı kurulmuştu adeta. Uzun tartışmadan sonra köyde adı Başlı Ayşe olan babayiğit, avukat gibi Türkçe bilen bir kadının Antep'e giderek madalyayı almasına karar verdiler. "Her ikisinin adı da Ayşe... O Ayşe olmasın da bu Ayşe olsun" dediler.

Başlı Ayşe ve Şüro Mamo birlikte Antep'e gittiler. Askeri Birliğe vardılar. Onları Paşanın emir subayı karşıladı ve oturacakları yeri gösterdi. Sıra Karayılan'ın madalyasını vermeye gelmişti. Adı okundu; ŞEHİT TEĞMEN MULLA MEHMET KARAYILAN! Şüro ve Başlı Ayşe paşanın yanına geldiler. Paşa Başlı Ayşe'ye madalyasını takdim edince, Karayılan ile ilgili bir konuşma yaptı. Sıra Başlı Ayşe'ye gelmişti: "**Benim oğlum Mulla Karayılan Vatan uğruna şehit oldu. Vatan Sağ olsun. Üç oğlum daha var. Onları da vatan için kurban vermeye hazırım kumandanım**" dedi ve esas duruş yaparak selam çaktı. Selahattin Adil Paşa duygulandı ve elini Başlı Ayşe'nin omzuna vurarak; "**Hah işte böyle analar, böyle evlat doğurur!**" dedi.

ŞEHİT MULLA MEHMET KARAYILAN'A MAAŞ BAĞLANMIŞ, ŞEHİDEN TEĞMEN RÜTBESİ VERİLMİŞTİ

Aslında Karayılan Askerde Çavuştu. Şehit olunca TBMM'nin kararı ile Şehiden Teğmenlik rütbesi verilmiş, maaş bağlanmıştı. Ancak yanlış adres ve yanlış bilgilerden dolayı ailesi bu maaştan haberdar olamamıştır. Pazarcıklı Emekli Müfettiş Halil ARIK'IN Pazarcık(Halil ARIK. Tarih ve Kültürel Özellikleri ile Pazarcık. Sf.72. Berikan Yay. Ank. 2013) üzerine yazmış olduğu kitapta bu Osmanlıca Maaşın bağlandığına dair belgeyi yayımlaması üzerine mesele 2015 yılında tarafımdan anlaşılmış ve torunlarına bildirilmişti. Fakat Karayılan'ın biricik kızı Selvi Sevimli vefat etmişti. 95 yıl boyunca biriken maaşlar devletin hazinesine kalmıştı. Devletimize maaşımız ve kanlarımız helal hoş olsun.

Karayılan Ailesine Maaş Bağlama KARARNAMESİ:

1-Pazarcık Kazasının Ufacıklı Kariyesinden Karabilal oğlu Molla Mehmet Efendi'nin İstiklal Harbinde "20.05.336" tarihinde Gaziyıntab'ın Sarımsak Tepesi nam mevkide teşkil ettiği yüz on kişilik bir müfreze kumanda ettiği esnada Şehiden vefat ettiği tebeyyün etmekle(anlaşılmakla) eytamına(yetimlerine) 408 numrolu kanun mucibince milis-i birinci mülazım(Teğmen) rütbesi üzerinden ve tarih-i şهادetinden itibaren maaş tahsisi tensib edilmiştir...

2-İşbu kararnamenin icra-yı ahkâmına müdafa-yı milliye vekili memurdur.

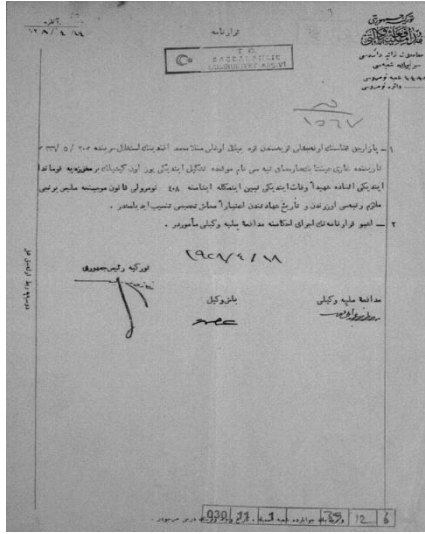
18.4.1928

Müdafa-yı Milliye Vekili Başvekil Türkiye Reiscumhuru Gazi M. Kemal

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Not: Yukarıda Latin harflerle Osmanlıcasını yazmış olduğumuz kararnamede “**PAZARCIK KAZASININ UFACIKLI KARIYESİNDEN KARABİLAL OĞLU** “ bilgisi yanlış olduğundan, yanlış adrese giden maaş ve terfi tebliğatı Ailenin eline geçmemiş ve bu nedenle aile 95 yıl boyunca biriken paraları alamamıştır. Ancak doğrusu “**PAZARCIK KAZASININ HÖCÜKLÜ KARIYESİNDEN KARAYILAN OĞLU MOLLA MEHMET EFENDİ**” yazılmış olsaydı, bu tebliğat ailesi tarafından alınacaktı ve Yetim kalan kızı Selvi babasının şehit maaşını alacaktı. Ancak ailesi varlıklı olduğu için Selvi’yi bir presses gibi büyüttüler. Kimseye muhtaç etmediler. Bu maaştan haberdar olmuş olsalardı belki de bu maaşı kabul etmeyeceklerdi. Çünkü o dönemin insanları Türkiye Cumhuriyeti fakirdir, biz nasıl ondan maaş alalım. Bize haram olurdu diye düşünüyorlardı. Karayılanla birlikte omuz omuza savaştan Batallı çavuş Mehmet Ali DERİC’İNin köyüne gelen görevli, Devlet Babanın ona maaş bağladığına dair tebliğatı uzatınca, Mehmet Ali Çavuş ağlamaya başlamıştı. Memur niye ağlıyorsun amca deyince; Mehmet Ali Çavuş; “demek benim devletim zengin olmuş da bana maaş bağlamış. Yok oğlum yok, devletim benden fakir. Ben maaş felan alamam. Maaşımı devletime bağışlıyorum” demişti.

İŞTE KARARNAMENİN OSMANLICA ASLI¹²⁵

¹²⁵ Halil ARIK. Tarih ve Kültürel Özellikleri ile Pazarcık. Sf.72. Berikan Yay. Ank. 2013

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU BASINDA KARAYILAN

Gaziantep'in ünlü şehitlerinden Molla Mehmet Karayılan, ölüm yıl dönümünde mezarı başında anıldı. 24 Mayıs. 2014.

Gaziantep'in ünlü şehitlerinden Molla Mehmet Karayılan, ölüm yıl dönümünde mezarı başında anıldı. Rışvanlar Federasyonu Genel Başkan Yardımcısı Osman Çiftçi, Şeyh Fethullah Camisi avlusunda yaptığı konuşmada, Şehit Molla Mehmet Karayılan'ı her yıl mezarı başında andıklarını söyledi. Akrabalarıyla, torunlarıyla ve Kuvayi Milliye Derneği ile birlikte her sene mezarı başında fatiha okumanın yetmediğini belirten Çiftçi, "Şehitler için ne yapsak yeridir. Şehitler, düşmanlara karşı cesaretiyle, soğukkanlılığıyla vatan

mücadelesinde en başta yer almış kişilerdir" dedi.

Şehit Karayılan'ın torunu Mehmet Demir Atmalı ise torunları olarak her yıl 24 Mayıs'ta bir araya geldiklerini belirterek, Şehit Karayılan rışvan olduğu için Rışvan Derneği Federasyonu'nun düzenlediği organizasyonla sürekli destek verdiğini ifade etti. Şehit Karayılan'ın torunu İbrahim Karayılan da konuşmasında, "**Milli mücadele uğruna canını kanını vermiş Türk şehitlerinin mekânları cennet olsun**" dedi. Daha sonra, Şeyh Fethullah Camisi avlusunda bulunan Molla Mehmet Karayılan'ın mezarı başında dualar okundu. - GAZİANTEP¹²⁶

¹²⁶ <http://www.haberler.com/gaziantep-in-unlu-sehitlerinden-molla-mehmet-2747427-haberi/>

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Molla Karayılan'ın kızı hayatını kaybetti

Kurtuluş Savaşı yıllarında Gaziantep savunmasında önemli bir rol oynayan Molla Mehmet Karayılan'ın kızı Selvi Sevimli, 93 yaşında hayatını kaybetti. 21 Aralık 2014

(Merhum Selvi Sevimli, Yazar Mehmet Demir ATMALI ve Torunu İbrahim Karayılan. 24.5.2009)

Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesine bağlı Kösüklü köyünde yaşayan Sevimli, geçtiğimiz ay beyin kanaması geçirdi. Yakınları tarafından Gaziantep Primer Hastanesi'ne kaldırılan Sevimli, yoğun bakıma alındı. Bir ay boyunca burada kalan Karayılan'ın kızı dün akşam saatlerinde vefat etti.

4 çocuk ve 10 torun sahibi olan Sevimli'nin cenazesi sabah saatlerinde Bahaeddin Nakıboğlu Camii'ndeki gasilhaneye getirildi. Şahinbey Kaymakamı Uğur Turan ve askeri yetkililer de camiye gelerek Sevimli'nin akrabalarına başsağlığı dileklerini ilettiler. Daha sonra alınan Türk bayrağına sarılı tabut, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'ne ait cenaze nakil aracıyla Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesine bağlı Kösüklü köyüne götürüldü. Sevimli'nin Kösüklü'deki köy mezarlığına defnedileceği belirtildi. Öte yandan, Sevimli'nin 4 oğlundan biri olan Ethem Sevimli, annesinin son günlerinde ibadetlerini aksatmamaya özen gösterdiğini ifade ederken, diğer yakınları da Sevimli'nin ölümünden duydukları üzüntüyü dile getirdi¹²⁷.

Yazar Mehmet Demir ATMALI, Şahinbey Kaymakamı Uğur TURAN Beyle Selvi Sevimliyi hastanede ziyarete gittiler. Atmalı, bir hafta sonra Kaymakam'ı telefonla aradı ve Şehidimizin kızı hakkın rahmetine kavuştuğuna dair haberi verdi ve devam etti; "efendim Karayılan'ın kızı için devlet töreni yapılmazsa, PKK sempatanları bunu istismar ederler; "bak işte Karayılan Kürt

¹²⁷ <http://www.sondevir.com/index.php?aType=haber&ArticleID=41068>

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

olduğu için devlet sahip çıkmadı” derler. Uğur Bey gerekli hassasiyeti göstererek hemen merkez komutanı Albay Tahsin Bey’i aradı. Tahsin Albay, Kaymakam Uğur Turan ve Yazar Atmalı sabah 08.00 da buluştular. Belediyeden Ambulans istendi. Merhumun cenazesi yıkandı. Tugay Komutanı Sayın Güneş’in talimatıyla Gaziantep 5. Zırhlı Tugayında üst düzey subayların tamamı konvoyla katılarak Gölbaşına bağlı Kösüklü köyüne gidildi. Köylüler Selvi Ananın tabutunu omuzlardan aldılar. Komutanlar ve köylü köyün camisinde saf oldular. Yazar Mehmet Demir ATMALI Karayılan ve Selvi Ananın özgeçmişini anlattıktan sonra cenaze namazı kılındı ve cenaze omuzlarda mezarlığa gidildi. Mezarda defin işlemi yapılırken Kaymakam Bey ve subayların tamamı birer kürek toprak attılar şehidimizin kızının mezarına. Daha sonra taziye için safa geçen aileye komutanlar ve kaymakam bey taziye dileklerinde bulundular. Tabuta sarılı Türk Bayrağı en üst rütbeli komutan tarafından öpülerek aile büyüğüne emanet edildi. Daha sonra toplu halde yemek yendi ve izin istendi. Böylece Devletin bu törene ciddi bir önem vermiş olması vatan hainlerinin istismarına izin vermediği gibi, Karayılanın ailesine ve Atmalı aşiretine gurur kaynağı oldu.

KARAYILAN DESTANI

*Haykırıyorum hey, yedi düvele!
Benimle Antep yeniden kurulur.
Bana Atmalı Karayılan derler.
Yemen, Sarıkamış bende ar olur.
Mustafa Kemal'den bir mektup aldım,
Fransız tümenine ansızın daldım.
Kâfire ölümcül korkular saldım.
Karabıyıklı da benden sorulur.
Kimin haddine ki, karşıma gele!
Ayyıldızı yapmışım atıma yele!
Hep olmak isterdim vatana köle!
Mulla Mehmetçiğe Antep yar olur...*

*Gemileri yaktım, geri dönemem!
İngiliz'i, Fransız'ı hiç tanımam!
Yükseklerde yaşar, çöle inemem!
Şahinler, Kamiller bende dirilir.*

*Şahin Ağam canım, kandaşım idi,
Şefik Özdemir Bey, kardaşım idi,
Boynoğlu Memik se, sırdaşım idi,
Elmalı Cephesi bizden ser alır.*

*Sarımsak tepede, bir cuma günü,
Bize nasip oldu şahadet anı.
En güzel armağan şehidin kanı;
Resul-ü Ekrem'e kanım sunulur...*

Mehmet Demir ATMALI

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE TÜRKÖĞLU CEPHESİ*

İlyas GÖKHAN**

Özet

Bu çalışmada ana kaynak ve tetkik eserlerden faydalanarak Maraş Kurtuluş Savaşında Millî Kuvvetlerin Türkoğlu Cephesinde Fransızlarla yaptıkları mücadele incelenecektir. Eski adı Eloğlu (İloğlu) olan ve küçük bir köy olan Türkoğlu, Fransızların ağırlıklı kuvvetlerinin bulunduğu Adana ve Antakya yol güzergâhında bulunmaktaydı. Bu bakımdan Türkoğlu stratejik bakımdan önemli bir konumdaydı. Fransızlar Maraş'a gönderdikleri kuvvetleri Türkoğlu üzerinden göndermekteydiler. Millî kuvvetler bunu bildikleri için Fransızların önünü Türkoğlu cephesinde çevirdiler. Bu bakımdan Millî Mücadele döneminde Maraş içindeki mücadelelerden sonra en fazla çatışmalar Türkoğlu Cephesinde olmuştur. Fransızlar Türkoğlu Cephesinde büyük katliam ve tahribatlar yaptılar. Buna karşılık bu cephede büyük kayıplar vermişlerdir.

1866'da Fırka-i İslahiye islahatı sırasında Tecirli aşiretine bağlı 47 hanelik İloğlu oymağının iskân edilmesiyle kurulan Türkoğlu bu aşiretten dolayı İloğlu veya Eloğlu adıyla anılmaya başlamıştır. Millî Mücadele dönemine kadar Maraş sancağının Şekeroba nahiyesine bağlı bir köy olan eloğlu 100 hane civarında olup 300-400 nüfusa sahipti. Köy ahalisinin tamamı Türk ve Müslüman olup çevrede bulunan Sarılar ve Çakıroğlu köyünde çok az oranında Ermeni nüfus bulunmaktaydı. 1909'a kadar bölgede Ermeniler ile Türkler arasında hiçbir sorun yaşanmamıştır. Bu tarihten sonra Ermenilerin bazı itaatsizlik içinde oldukları görülmektedir.¹²⁸ Türkoğlu bölgesi halkı, o zamanki adıyla Eloğlu, kurtuluş savaşı yıllarında etkin görevler yapmıştır. Bu yıllarda kendi halinde bir köy olan Türkoğlu, Maraş-Antakya ve Maraş -Adana yolları üzerinde olmasından dolayı stratejik bakımdan önemli bir konumdaydı. Çünkü Maraş'ı işgale gelen Fransızlar Narlı ya da Türkoğlu yolunu kullanıyorlardı.

1.İngilizlerin Maraş'ı İşgali

Mondros Mütarekesinin 7. Maddesine dayanan İngilizler 15 Ocak 1919'da işgal ettikleri Antep üzerinden gelerek 23 Şubat 1919'da Maraş'ı da işgal ettiler.¹²⁹ Maraş halkı İngiliz işgaline karşı tavır ve tepki göstererek Maraş-Antep yol güzergâhındaki Pazarcık'la Narlı Köyü arasındaki Aksu Köprüsü'nü

* Bu Bildiri 25-27 Aralık 2013'te Gaziantep Üniversitesi ve Atatürk Araştırma Merkezi tarafından düzenlenen“ Millî Mücadelede Güney Cephesi Sempozyumunda” bildiri olarak sunulmuş olup burada gözden geçirilerek genişletilmiştir.

**Prof. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

¹²⁸Nejla Günay, **1909'da Maraş'ta Ermeni Olayları**, Ukde Yay.,

Kahramanmaraş 2009, s.68, 82-83.

¹²⁹ Hüsameddin Karadağ, **İstiklal Savaşında Maraş**, Kahramanmaraş Kurtuluş Müzesi Kurma ve Yaşatma Derneği, Kahramanmaraş 1994, s.5, 6, 7.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

yıkıldılar.¹³⁰Maraş'a ulaşan İngiliz birlikleri Ermeniler tarafından karşılanmışlardır. İngilizler Maraş'ta Amerikan Koleji'ni karargâh yaparak, Ermeni Katolik kilisesi ile Alman çiftliği binalarına yerleşmişlerdir.¹³¹ İngilizlerin Maraş'ın işgali döneminde Ermenilerin bazı taşkınlıklarının dışında fazla bir olay olmamıştır. Temmuz 1919 yılında Fransa ve İngiltere arasında yapılan görüşmeler neticesinde Adana, Maraş, Antep, Urfa sancakları ile Suriye'nin bir kısmının Fransızlara bırakılmasına, Şam ve Halep şehirlerinde de İngilizlerin yerini Şerif Hüseyin birliklerinin alması ilke olarak kabul edildi. Bu görüşmeler sonunda İngilizler 1 Kasım 1919'dan itibaren Çukurova ve Güney illerinden çekilerek buraları Fransızlara devredecekti. İki taraf arasında 15 Eylül 1919'da Suriye antlaşması olarak tarihe geçen anlaşma ile söz konusu bölge Fransızlara bırakıldı.¹³²

2. Fransızların Maraş Bölgesini İşgali

Fransızlar, 29 Ekim 1919 Çarşamba günü Yüzbaşı Joly komutasında Maraş'a gelerek şehri İngilizlerden 30 Ekim 1919'da teslim aldılar.¹³³İngilizler 1 Kasım'dan itibaren Maraş'tan tahliye başladılar ve Antep istikametinde çekilip gittiler.¹³⁴ Fransızların Maraş'ı İngilizlerden teslim aldıkları günün ertesi 31 Ekim 1919'da, Uzunoluk Hamamı önünde Sütçü İmam Olayı meydana geldi.¹³⁵ Fransızlar Maraş'ı İngilizlerden aldıktan sonra Maraş'ta Ermenilerin Türklerle karşı baskı ve zulümleri arttı. Fransızlar Ermenilerin çıkardıkları olaylara seyirci kaldılar. Bu olayların artması üzerine, Fransızlar Cebel-i Bereket işgal valisi Yüzbaşı Andre'ye Maraş işgal valiliği görevini de verdiler. Andre Maraşlılara, Eloğlu'nakadar kendisini karşılamaya gelmelerini bildirmişti.¹³⁶Andre, yanında 150 kişilik bir Jandarma kuvveti olduğu halde, Türkoğlu üzerinden 26 Kasım 1919 Çarşamba günü Maraş'a geldi. 27 Kasım 1919 akşamı Andre'nin emriyle Türk Bayrağı kaleden indirildi. 28 Kasım 1919 Cuma günü kalede bayrağı göremeyen Maraş halkı, Cuma namazı sırasında Bayrak Olayı'nı başlattı ve bayrak tekrar göndere çekildi. Andre 3 Aralık 1919 tarihinde Maraş'taki olayları izah etmek için Antep'e oradan da Adana'ya gitti.¹³⁷

3. Millî Mücadele'de Türkoğlu Çarpışmaları

Fransızların Maraş'ı işgali üzerine, Adana-Antakya-Maraş arasındaki bağlantıyı sağlayan Türkoğlu'nun stratejik önemi artmıştı. Ayrıca burası, Bağdat Demiryolu hattının geçtiği İslâhiye istasyonuna 45 km mesafede idi. Maraş'a Adana ve Antakya üzerinden gelecek Fransız kuvvetlerinin Türkoğlu üzerinden

¹³⁰ Adil Bağdatlılar, **Uzunoluk: İstiklal Harbinde Kahramanmaraş**, Kervan Yayınları, 1974, s.25.

¹³¹ Bağdatlılar, s.25-26.; Akbıyık, s.8-9; İlyas Gökhan-Kemalettin Koç, **Tarihi Coğrafyası ve Kültürü İle Türkoğlu**, Ankara 2009, s.42-43.

¹³² Yaşar Akbıyık, **Millî Mücadelede Güney Cephesi Maraş**, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara1990, s.53.

¹³³ Karadağ, s.9; Bağdatlılar, s.45.

¹³⁴ Akbıyık, s.76-127.

¹³⁵ Akbıyık, s.124; Gökhan-Koç, 45-46.

¹³⁶ Bağdatlılar, s.53.

¹³⁷ Akbıyık, s.132-134-135-149.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

geleceği belli olduğundan, Millî kuvvetler bu cepheye önem vereceklerdir. Maraş'ta kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin aldığı karara göre, Maraş'ta ve çevre köylerde Millî kuvvetler meydana getirilecekti.¹³⁸ Bu karar doğrultusunda, Maraş'ın diğer bölgelerinde olduğu gibi İslâhiye-Türkoğlu-Maraş arasındaki köyler Fransızlarla mücadele için teşkilatlandırıldı. Maraş'a Eloğlu üzerinden ilerleyen Fransız işgal güçleri daha şehre girmeden 30 Ekim 1919'da Şerefoğlu ve Çakıroğlu köylerini makineli tüfek ateşine tutmuşlardı.¹³⁹

Fransızlar, Maraş'ı işgalleri sırasında Türkoğlu'nu bir üs olarak kullanmak istemekteydiler. Ancak bu durumu bilen Millî kuvvetler bu bölgeyi tutarak Fransızları engelleme çalışmışlardır. Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından Bertiz köylerini teşkilatlandırma görevi verilen Bayazıtıoğlu Zafer ve Muharrem Beyler topladıkları 400 kadar çete ile Türkoğlu'nun yakınındaki OrçanBanısı'na geleceklerdir. Bunların yiyeceğini Fatmalıoğlu Derviş temin ediyordu. Matematik öğretmeni Muallim Hayrullah da Elbistan'dan topladığı kuvvetlerle Bertiz üzerinden Kozludere, Ayaklıcaoluk, Yusufçacı köylerini geçip, halkı direnişe davet ederek, Pazarcık'a daha sonra da Türkoğlu'na intikal etti. Bu hazırlıkların tamamlanmasından sonra Millî kuvvetler düşman birliklerinin önünü kesmeye başlayacaklardır. Bu arada Fransızlara gelen şifreli haberlere göre çetelerin Türkoğlu çevresinde gezdikleri bildiriliyordu. O sıralarda Antep ve Adana'dan bazı Fransız memurları Maraş'a gelip gitmekteydiler. Bu memurlar fark ettirmeden arabalarla toplar, ağırlıklar, örgü telleri, cephaneler getiriyor ve bunlar mevzilere yerleştiriliyordu. Fransızların Maraş'ta bir savaşa hazırlandıkları anlaşılmaktaydı. 15 Aralık 1919'da Fransız işgal kuvvetleri komutanı General Querette, Maraş'a gelerek yetkililer ve eşrafı karargâhına çağırarak bir toplantı yapmıştır.¹⁴⁰

2 Ocak 1920 Cuma günü Ceceli köyünde, düşmanın geldiğini haber vermek için adet olan davul çalınması üzerine, Fransızlarla tartışmaya girildi. Burada birkaç el silah atıldı. Kimse ölmemişti ama silah atılması Fransızları öfkelenirdi.¹⁴¹ Querette, bu olay üzerine bir tehdit beyannamesi yayınladı. Beyannamede:

“Maraş ile İslâhiye arasında bir taş atılırsa tüfekte, bir tüfek atılırsa topla mukabele edeceğim. Bir Fransız neferi öldürülürse, Maraş eşrafından lâlettayin iki kişi idam edeceğim” diyordu.¹⁴²

Fransız Binbaşı Roz Rozordun Türk haberleşme sistemi hakkında hazırladığı gizli bir raporu Adana'da bulunan General Dufieux'a götürmek üzere bir kurye görevlendirmişti. Bu kurye ve atlı muhafızları İslâhiye yakınında Türkler

¹³⁸ Akbıyık, s.168.

¹³⁹ Yalçın Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadelenin İlk Zaferi**, Semih Ofset Matbaacılık, Ankara 1984, s.43.

¹⁴⁰ Bağdatlılar, s.74-75; Yalçın Özalp, **Ermeni İntikam Alayı Maraş'ta (vesikalar 1919-1920)**, Kahramanmaraş Belediyesi, Kahramanmaraş 2005, s.14-15; Gökhan-Koç, s.47-48.

¹⁴¹ Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.116.

¹⁴² Bağdatlılar, s.82; Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.116.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

tarafında pusuya düşürüldü. Kuryenin ve atlı muhafızların öldürülmesine hiddetlenen General Dufieux, 2 Ocak 1920'de XVII. Senegal Alayı'ndan teşkil edilen bir müfrezeyi, 412. Alayın iki bölüğünü, Ermeni bölüğünü ve iki makineli tüfek grubunu Binbaşı Corneloup'un emrine vererek Maraş'a gönderdi. Bunlara Antep-Maraş yolunda pusu kurmuş olan Türk kuvvetlerini yok etme görevi verilmişti.¹⁴³ Fransızların planına göre, 2 Ocak 1920'de İslâhiye'den gönderilecek XVII. Senegal Alayı Komutanı Binbaşı Corneloup, 4 Ocak 1920'de Sarılar mevkiinde Türk Millî kuvvetlerine saldıracak, Maraş'tan gelen Fransız kuvvetleri de Türklerin geri çekiliş hattını kesecek ve Sarılar üzerinde yapılacak bir çevirme harekâtıyla Millî kuvvetler teslim alınacaktı.¹⁴⁴

Ceceli Köyünün Tahrip Edilmesi

3 Ocak 1920 Cumartesi günü, Maraş'tan hareket eden Fransız birliği, Maraş'a dört saat mesafede bulunan Kılılı köyüne gelerek geceyi burada geçirdi. 4 Ocak 1920 Pazar gecesi Fransızlar Kılılı'yı olaysız terk ederek Türkoğlu'na geçtiler. Şafak doğmadan önce Ceceli köyünü abluka altına aldılar. Fransızlar köyü top, mitralyöz ve piyade silahı ateşi ile dövmeye başladılar. Gece karanlığından faydalanan Ceceli köyü halkı mallarını bırakarak dağlara sığındı. Fransız birliği geceyi burada geçirdikten sonra 5 Ocak 1920 Pazartesi günü Maraş'a doğru dönmeye başladı. Dönüş yolunda tekrar Türkoğlu üzerinde Çakallı köyünü geçerek Şerefoğlu köyünü bombalayarak Maraş'a ulaştılar.¹⁴⁵

Bababurnu Çarpışmaları

Bababurnu Beyoğlu Kasabası ile Ceceli köyü arasında olup Millî Mücadele döneminde en fazla çatışmaların olduğu yerlerden biridir. Bababurnu'nda Millî kuvvetler Fransızlara karşı büyük bir başarı kazanmışlardır. 5 Ocak 1920'de Maraş Müdafâ-i Hukuk Cemiyeti İslâhiye'ye ticaret maksadıyla bir adam göndererek, Maraş'a gelecek düşman kuvvetini ve ağırlığını önceden kendilerine bildirilmesini emretmişti. Bu adam elde edeceği istihbaratı yol üzerinde ve köylerdeki gizli postalara verecekti. Her köy bu istihbarat bilgilerini, kendi çevresindeki köyde veya yoldaki postalara verecek ve böylece bilgiler bu suretle dört-beş saatte Maraş'a ulaştırılacaktı. İslâhiye'den çıkan bir kuvvet 4-5 saat sonra Maraş'a yetişebiliyordu. Gelecek kuvvetler için önceden tedbir alınmış ve düşman kuvveti Bababurnu'ndan ileriye bırakılmayacaktı. Teşkilat ve tertibat o kadar düzenli yapılmıştı ki harp başladığında her mıntıkanın subayı ve ferdi silah başı yapacak, mevzi tutacaktı. Yeniden kuvvet sevkini haber alan mahalli hükümet, Maraş mevki kumandanı RozRozordun'a "*Askeri hareketlerin terk edilmesi, telefon hatlarının ve asayişin bozulmaması için*" ricada bulunuldu. Binbaşı, emri başkumandanlıktan aldığı, Kilikya'dan sevk edilen birçok kuvvetlerle takviye

¹⁴³Bağdatlılar, s.169; Akbıyık, s.170-183; İlyas Gökhan, *Kurtuluş Savaşında Türkoğlu Cephesi*, Kahramanmaraş Türkoçağı Gazetesi, Kahramanmaraş 1994, s.3

¹⁴⁴ Akbıyık, s.184.

¹⁴⁵ Özalp, *Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi*, s.131-132.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

edileceklerini bildirdi. Binbaşı RozRozordun'un dediği doğru çıktı ve İslâhiye'den Maraş'a sevkîyat başladı.¹⁴⁶

Binbaşı Corneloup'un müfrezesi de Bahçe kazasından Sarılarköyü (Beyoğlu) üzerinden Maraş'a doğru yürüyüşe geçirilmek suretiyle Maraş yolu üzerindeki ulaşım bu yönden de güven altına alınmak istendi.¹⁴⁷ Fakat Binbaşı, Kızılağaç'tan geçen yolu takip etmesi lazım gelirken yolunu şaşırıp bir başka yola saptı. Farkına varıp geri döndü ise de bir hayli vakit kaybetti. Bu suretle birlik zamanında yerine ulaşamamış ve plân bozulmuştu.

Bahçe kazasından hareket edip Sarılar köyü üzerinden Türkoğlu'na doğru ilerleyen Binbaşı Corneloup ve müfrezesi, Ceceli köyü civarına yaklaştığı sırada, durumu önceden haber alan Muallim Hayrullah ve Benli Ökkeş'in reisliklerinin yaptıkları 100 kişilik grubun pususuna düştü.¹⁴⁸ Fransızlar ile Millî kuvvetler arasında Sarılar mevkiinde yapılan muharebelerde Fransızlar 7 ölü ve 21 yaralı verdiler.¹⁴⁹ Ateş altında kalan Fransızlar, ilk şaşkınlıklarının ardından Ceceli köyüne doğru saldırıya geçtiler. Millî kuvvetler çarpışmalarda ağır silahlı Fransızlar karşısında geri çekilmek zorunda kaldı. Köy yakılıp yıkıldı, eşyalar yağmalanıp yiyecekler döküldü ve hayvanlar telef edildi. Buolay üzerine Maraş Müdafâ-i Hukuk Cemiyeti Zafer ve Muharrem beylere, Türkoğlu-Maraş yolunu kapatma ve Muallim Hayrullah'a yardım etme emrini verdi. Bu arada "Dehliz"¹⁵⁰ de bulunan Atmalı aşireti reisi Yakup Hamdi Bey'in müfrezesi de Bababurnu'na doğru harekete geçerek Türkoğlu'na geldi. Türk kuvvetlerinin amacı Fransızların Türkoğlu'na doğru ilerlemelerini engellemektir.

Türk kuvvetlerinin hazırlıkları yapılırken İslâhiye'den Maraş'a gelmekte olan bir tabur kadar Fransız kuvveti daha görüldü.¹⁵¹ Fransız birliği önce OrçanBanısı'ndan gelen 400 kadar Bertiz milislerinden oluşan Zafer ve Muharrem beylerin emrindeki kuvvetlerin taarruzuyla karşılaştı. Fakat Fransızlar Türkoğlu'na girmiş olduklarından yeterli bir sonuç alınmadı.¹⁵² Bababurnu mevkiindeki savaşlarda 8 Fransız askeri esir alındı. Esirler Pazarcık'a nakledildi. Ermeniler 5 yaralıyı Maraş'a getirdi.¹⁵³

Türkoğlu ve çevresindeki olaylar üzerine Maraş Mutasarrıf Vekili Cevdet Bey 5 Ocak 1920'de Dâhiliye Nezareti'ne şöyle bir telgraf çekmiştir:

¹⁴⁶ İlyas, Kurtuluş Savaşında Türkoğlu Cephesi, **Kahramanmaraş Türk Ocağı Gazetesi**, Kahramanmaraş 1994; Bağdatlılar, s.74-81-82; Akbıyık, s.169; Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.117; Gökhan, s.4.

¹⁴⁷ **Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.82.

¹⁴⁸ **Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.82; Bağdatlılar, s.82.

¹⁴⁹ Mustafa Okumuş, **Beyoğlu Beldesi-II: dünü bugünü (Karalar + Sarılar = Beyoğlu)**, Sakınmaz Ofseti, Kahramanmaraş 2006, s.18; Akbıyık, s.183.

¹⁵⁰ Dehliz Köyü Pazarcık ilçesine bağlı bir yerleşim yeridir.

¹⁵¹ **Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.82; Bağdatlılar, s.82; Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin ilk Zaferi**, s.120.

¹⁵² Bağdatlılar, s.46, 82-83; **Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.82; Akbıyık, s.185; Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin ilk Zaferi**, s.120; Gökhan, s.4.

¹⁵³ Akbıyık, s.185.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Dâhiliye Nezareti'ne Şifre

*“Şehre altı yedi saat uzaklıkta bulunan ve Maraş'a bağlı Sarılar ve Karalar civarı köyleri güya haberleşme ve asker gönderme işlerine karşı engeller çıkardıkları bahanesiyle Maraş, Osmaniye ve Bahçe'den birçok askeri kuvvet yollayan Fransızlar bu defa top, tüfek ve makineli tüfeklerle askeri harekâta başlaması ve askerler içinde Ermeni fedailerinin de bulunduğu haber alınması ve bu gece bir kahvehaneye atılan bir bombadan bir İslam'ın vefatı ve dört İslam'ın yaralanması ve Ermenilerin daima intikam peşinde koşması ve Fransızların da bunlara silah dağıttığı söylentilerinin yayılması bütün İslamları heyecanlandırmış ve memlekette düzen ve asayiş pek nazik bir noktaya gelmiştir. Bahsedilen askeri harekâtın durdurulması ve daha çok ölümlere ve asayişi bozacak durumlara meydan verilememesi lüzumu”.*¹⁵⁴

6 Ocak 1920 Salı günü Fransızların işgal kuvvetleri komutanı General Querette, 1500 kişilik bir kuvvetle tekrar Maraş'a geldi. General, aynı gün şehrin ileri gelenlerini topladı ve memlekette güvenliği sağlamak görevinin kendisine verildiğini, Kılıç Ali gibilerin de eşkiyadan başka bir şey olmadığını belirterek Türk Kuvayı Millîyesine hakaret etti.¹⁵⁵

Çakallı Köyünün Bombalanması

Maraş Millî Mücadelesi sırasında en fazla tahribata uğrayan yerlerden biri de Çakallı köyüdür. Fransızlar 6 Ocak 1920'de, General Dufieux'un planına uygun olarak 150 er, iki top ve birkaç makineli tüfekten oluşan bir Fransız müfrezesini, Maraş yolunu açmak ve İslâhiye'den gönderilecek yardımcı kıtaların güvenliğini sağlamak üzere Maraş'tan Türkoğlu'na doğru yola çıkarttı. Bu birlik Aksu'yu geçtikten sonra Çakallı köyüne ulaşarak köyün merasında otlayan koyun, keçi ve sığır sürüsünü mitralyöz ateşi altına aldı. Fransızlar bu köyden 9 Türkü şehit ettiler.

Şerefoğlu Köyünün Bombalanması

Fransızlar 6 Ocak günü Çakallı köyünün karşı tarafında bulunan Şerefoğlu köyünün güneyinde koyun ve keçi sürüsünü de top ateşine tuttu.¹⁵⁶ Burada birçok hayvan telef edildi.

Tanışman Tepe (Danişmend) çatışmaları: Kılılı Çatışmaları

5 Ocak gecesi Ceceli'den gelen Muallim Hayrullah60 kişilik müfrezesiyle Kılılı ile Çakallı köyü arasında bulunan Tanıştepe'de Maraş'tan gelen Fransız öncülerıyla şiddetli bir mücadeleye girişti. Millî kuvvetler makineli tüfek ateşi altında zor durumda kaldılar. Müfrezesinin moralini yükseltmek için tepeye tırmanıp askerlerine emirler veren Muallim Hayrullah, yanındakilerin kayayı siper etmesi şeklindeki uyarılarını dikkate almayarak, sağ baldırının kasığından ağır bir şekilde yaralandı. Birlikleri geri çekilmek zorunda kalan Muallim Hayrullah, daha

¹⁵⁴ Karadağ, s.33; Bağdatlılar, s.84-85; Akbıyık, s.188; Özalp, **Ermeni intikam alayı Maraş'ta**, s.23.

¹⁵⁵ **Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.81; Akbıyık, s.183.

¹⁵⁶ Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.132.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

sonra şehit oldu. Burada yapılan çarpışmalarda 30 kadar Fransız askeri esir alındı.¹⁵⁷

Türkoğlu çevresinde top ve mitralyöz gümbürtülerini duyan Fransız birliği, derhal harekete geçti. İslâhiye'den gelen birlikle Maraş'tan gelen birliğin birleşmemesi için gayret sarf edilmişse de bu iki kuvvet birleşerek Türkoğlu'nu işgal etti.¹⁵⁸ Millî kuvvetler bu iki kuvvetin birleşmesine engel olamadı.¹⁵⁹ Fakat Zafer ve Muharrem Beyler, Türkoğlu'nu kuşatan Fransız birliklerini muhasara altına aldı. Mevsim kış olup Türkler açıkta kalmıştı. Fransızlar Türkoğlu'nda evlere yerleşmişler, ateş yakmışlar, yemek pişirip açlıktan ve soğuktan kurtulmuşlardı.¹⁶⁰ Kadınlar daha evvel Kılılı'ya gönderildiğinden herhangi bir hadise olmadı.¹⁶¹

3 Ocak 1920 tarihinden itibaren Türkoğlu ve çevresinde başlayan Fransızlarla Millî kuvvetlerin savaşı, Maraş harbinin başlangıcı sayılır. Bu savaşta Fransız kuvvetleri çok hırpalanıp hiç beklemedikleri büyük bir darbe aldılar ve çok zayıt verdiler.¹⁶²

Türkoğlu'nu işgal eden Fransızlar İslâhiye'den aldıkları takviye kuvvetlerle Ceceli Sarılar, Kılılı, Gökpınar köylerini tahrip edip halka zulüm yaptılar. Eli silah tutan gençleri ayırdılar. Çeşitli işkenceler yaparak ihtiyarlar ile çocukları aç olarak perişan bir halde bıraktılar. Türkoğlu ve çevresinde yapılan savaşlardaki silah sesleri, Maraş'tan duyulmuş ve şehirdeki halkı heyecanlandırmıştı. Şehirdeki Ermeniler de sahip oldukları hazineleri saklamaya başladılar.

Zafer ve Muharrem Beyler ile Muallim Hayrullah öncülüğündeki Millî kuvvetlerin Fransız kuvvetlerine taarruzu, halk üzerine büyük bir heyecan meydana getirdi. Kimseden yardım alamayan Türkoğlu ve çevresindeki halka hiç olmazsa nakdi yardımda bulunmak üzere Elbistanlılar camide bir araya gelerek bir miktar para ve iâşe topladılar. Hükümetin bu mezalimin devamına engel olmasını veya kendilerine silah ve mühimmat verilmesini istediler.

General Querette'nin karargâhı Antep'te olup General Dufieux, Türk kuvvetlerinin Türkoğlu civarında Binbaşı Corneloup'a saldırdıklarını haber alınca, onun karargâhını Maraş'a kaldırmasını emretmişti. Bunun üzerine o da karargâhını 13 Ocak 1920'de Maraş'a taşıyacaktır.¹⁶³ Gittikçe kötüleşen Maraş sorunu Fransızları kaygıya düşürmüş olduğundan zaman zaman yardımcı kuvvetler göndermeye devam edeceklerdir.

Adana'da bulunan General Dufieux, Türkoğlu'nda kuşatma altındaki Binbaşı Corneloup komutasındaki birliklerinden bir haftadır haber alamamakta ve endişe içinde idi. General askerlerini bulmak, bu durumdan kurtarmak ve Maraş

¹⁵⁷Bağdatlılar, s.82-83; **Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.82-83; Akbıyık, s.184-185;Gökhan, s.4.

¹⁵⁸ Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin ilk Zaferi**, s.133.

¹⁵⁹ Akbıyık, s.185.

¹⁶⁰Bağdatlılar, s.83.

¹⁶¹ Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin ilk Zaferi**, s.120.

¹⁶² Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, MEB Yay., C. III, İstanbul 1991, s.194; Gökhan-Koç, s.49-50.

¹⁶³ Akbıyık, s.185-186.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

garnizonunu kuvvetlendirmek için biri Antep'ten diğeri İslâhiye'den gelip Belpınar'da birleşecek iki güçlü birlik gönderme planı yaptı.

Maraş'taki Fransız komutanı General Querette, Türkoğlu'nda kuşatma altında bulunan ve 3 gündür haber alınmayan Binbaşı Corneloup kuvvetlerini kurtarmak için hükümete müracaat etti ve yol üzerindeki Millî kuvvetlerin dağıtılmasını istedi. General Querette, hükümetin buna engel olamayacağını anlayınca, mutasarrıfa, yoldaki Millî kuvvetlere nasihat edip dağıtacak bir heyet hazırlanmasını emretti. Bunun üzerine bir heyet kuruldu.¹⁶⁴ Bu heyet Mutasarrıf Vekili Cevdet Bey'in teklifleriyle Hoca Refet, Müderris Hafız Ali, Belediye Reisi Hacı Bekir Sıtkı, Dede Ahmet, Karaküçük Hacı Mustafa, Kocabaş Hacı Naci, Vezir Mehmed, Şerefoğlu Hasan, Kısakürek Ahmet Efendi,¹⁶⁵ Jandarma Komutanı Binbaşı İsmail Hakkı, Mühendis Abdüllâtif, Dedezâde Mehmed Hilmi Bey'den oluşan bir heyet idi.¹⁶⁶

Heyet yanlarında bir Fransız muhafız taburu olduğu halde sabahleyin Maraş'tan hareket etti. Heyet önde askerler de 1 km arkada olmak üzere gittiler. Bu nasihat heyeti milis güçlerinin elinden Fransız kuvvetlerini kurtardı. Türk Milis kuvvetleri tarafından hırpalanan ve bu muharebelerde 60 ölü bırakan Fransız kuvvetleri, 10 Ocak 1920'de Maraş'a ulaştı. Nasihat heyetinin abluka altındaki Fransız birliklerini kurtarma hareketi milis güçlerine çok ağır gelmiş ve maneviyatını sarsmıştı.¹⁶⁷ Türkoğlu'nda muhasara altındaki Binbaşı Corneloup ve kuvvetlerinin kurtarılması, bölgedeki Fransızların askeri gücünü artırarak Maraş ve Türkoğlu Millî mücadelesinin daha çetin geçmesine yol açmıştır.

10 Ocak 1920'de Maraş Mutasarrıf Vekili Cevdet Bey tarafından Maraş ve çevresindeki olaylar nedeniyle Dâhiliye Nezareti'ne çektiği telgrafta 5-6 Ocak 1920 günü Fransızların Çukurova'dan yanlarında getirdikleri Ermeni çeteleri ile birlikte İslahiye- Eloğlu üzerinden Maraş'a asker sevk ettiklerini, burada şiddetli çatışmalarının yaşandığını, ahalinin dağlara kaçtığını bildirmektedir.¹⁶⁸

11 Ocak 1920'de Maraş Cemiyet Merkezi, Millî kuvvetlerinin mücadele azimlerini artırmak, durum değerlendirmesi yapmak ve çetelerin gönlünü almak amacıyla Maraş'tan bazı kişileri Türkoğlu'na gönderdi. Bu kişiler, Karaküçük Hacı Mustafa, Ali Sezai, Vezir Ahmet, Alçıoğlu Mehmet, Muhasebe Başkâtibi Remzi, Mahkeme Başkâtibi Rıza, İshakoğlu Durdu, Urfalı Nuri ve Kısakürek Mukbil'dir. Bu şahısların toplu halde Maraş'tan çıkışları Fransız ve Ermenilerin dikkatini çekeceğinden, şehirden birer birer çıkıyorlardı. Her giden, Araplar köyünde Türkoğlu Mustafa Çavuş'un evinde kalıyor, arkadan gelenleri bekliyordu. Bunlar Mustafa Çavuş'un evinde birleştikten sonra heyet olarak oradan ayrıldılar. Yanlarında çeteler için hediyeler de getirmişlerdi. Heyet, Fransızların Türkoğlu ve çevresinde yaptıkları mezalimi soruşturacak, zarar ve ziyanı yazacak, Kısakürek

¹⁶⁴ Karadağ, s.32-33; Akbıyık, s.186.

¹⁶⁵ Bağdatlılar, s.83; Karadağ, s.33; Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.123.

¹⁶⁶ Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.123.

¹⁶⁷ Karadağ, s.32-33; Bağdatlılar, s.83; Akbıyık, s.186.

¹⁶⁸ Dâhiliye Nezareti'ne, *Şifre 180/30 Nakleden Özalp, Ermeni intikam alayı Maraş'ta*, s.31.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Mukbil de götürdüğü makine ile bunları fotoğraflayacaktı. Heyet önce Orçan Banısı'nda (Uzunsöğüt) bulunan Zafer ve Muharrem Beylerin yanına vardılar. Onlarla görüştiler, çetelerin hediyelerini verdiler, hatırlarını sorup, yapılacaklar hakkında izahta bulundular. Oradan Türkoğlu'na indiler. Fransızların bazı evleri yıktıklarını, ağaçları yaktıklarını, köylülerin hububatını hayvan gübrelerine döktüklerini, Kur'anı Kerimleri parçaladıklarını, birçok hayvanı öldürdüklerini belgelediler. Köylülerin hayvanları, erzak ve eşyaları tamamen alınmıştı. Köylüler canlarını köyü terk ederek kurtarabilmişlerdi. Heyet gerekli incelemelerde bulunduktan sonra, fotoğraf ve belgelerle Maraş'a döndü. Heyet tarafından 14 Ocak 1920 tarihli Zabıt Varakası tanzim edildi. Bu zarar ve ziyanlar bir rapor halinde Mustafa Kemal Paşa ve gazetelere gönderildi.¹⁶⁹Türkoğlu ve çevresindeki savaşlardan ve zulümlerden haberdar olan Mustafa Kemal durumu Harbiye Nazırına şu şekilde bildirmiştir: “*Fransızların Maraş-İslâhiye yolu üzerindeki Şerefoğlu, Gölpınar, İloğlu, Ceceli, Sarılar, Şekerobası köylerini toplu bombardıman ederek ihsak eyledikleri, İloğlu köyünü üç yüz mevcutlu bir müfreze ile basarak yağma ve fecayi' ve şenaate başladıkları, Maraş'ta yerli Ermenilerden sekiz yüz mevcutlu bir kıtanın kışlada ihzar edildiği, bütün Ermeni gençlerinin teslimine başlandığı, Müteferrik Ermeni hanelerinin boşaltılarak tekmil Ermenilerin kilisede toplandığı, Çukuroba mahallesindeki Cami-i Şerif içine bomba atmak üzere saklanmış olan üç Ermeni derdest edildiği, bu esnada oradan geçen üç Fransız süvari neferinin Ezan-ı Muhammedi okuyan müezzine iki el silah attığı, Bababurnu'nda Fransızların sekiz yüz kadar kuvvetleriyle ahaliyi feci surette katletmekte oldukları bildirilmektedir. Ermenileri geri çekerek İslamlar aleyhindeki mezalime nihayet vereceklerini söyleyen Fransızların da bu defa müstereken İslam halkı katliam eyledikleri son derece şayan-ı dikkattir. Bu hal böyle devam eylediği taktirde Kuva-yı Milliyeninşedid ve kati müdahalesi zaruri olacak, tevessüünden hasıl olacak mesuliyet tamamen Fransızlara ait kalacaktır. Hükümet-i Seniyyenin de kati ve şedid bir surette harekâtı vakiayı protesto eylemesi ve Urfa, Maraş, Anteb'in tahliyesini talep eylemesi lazımdır.*

*Heyeti Temsiliyye Namına
Mustafa Kemal
(İmza)¹⁷⁰*

Türkoğlu çevresindeki Millî kuvvetlerin mücadeleleri başarılı olunca, Fransızlar bir daha bu güzergâhı kullanmaktan imtina ederek İslâhiye-Belpınar-Çakmak yolu ile Gavurgölü'nün batısından Hacıbebekli ve Şerefoğlu köyleri yolunu kullanarak Maraş'a gelmeye başladılar.¹⁷¹

Fransızlar ve himayelerindeki Ermeniler tarafından Maraş ve civarında halka yapılan saldırılarla ilgili olarak Pazarcık ileri gelenleri tarafından gönderilen 12 Ocak 1920 tarihli telgraf şöyledir:

¹⁶⁹ Karadağ, s.33; Bağdatlılar, s.84-85; Akbıyık, s.188; Bu tarih, Yalçın Özalp'in **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi** kitabı s.131 de, 15 Ocak 1920 olarak kaydedilmiştir.

¹⁷⁰ **Kahramanmaraş I. Kurtuluş Sempozyumu 10-11 Şubat 1986**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1987, s.97.

¹⁷¹ Bağdatlılar, s.85.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Sadrazam Paşa Hazretleri'ne

Madde 1-*Çete bahanesi ile Maraş ve civarındaki Ceceli köyü Fransızların beraberindeki Ermeni çetesi tarafından vahşi bir surette top vesaire ile yakılıp tahrip edilmiş ve birçok zayıat verilmiştir.*

Madde 2-*Binbaşı Leon (De Ordens) ile Karabıyıklı köyüne gelen Fransız müfrezesi parasız olarak istedikleri erzağın kendilerine verilmemesinden dolayı köy ahalisini silah kullanarak dövmüşler ve işkence yapmışlardır.*

Madde 3-*Maraş'a giden bir Fransız müfrezesi Karabıyıklı'dan gelmekte olan Jandarma Ali Çavuş'u katletmişlerdir. Alıp götürdükleri iki arkadaşının hayatta olup olmadıklarına dair bir haber alınamamıştır.*

Madde 4-*Fransız askerleri Maraş'ta ikamet ettikleri Ahur dağı civarında köylerine giden iki Müslümanı süngülerle öldürmüşlerdir.*

Madde 5-*İki aydır Fransızlar tarafından Maraş Ermenileri açıkça silahlandırılmakta, devamlı olarak mühimmat, top ve silah toplanmakta, Ermeni evleri ve Kilikya hisarları müstahkem bir mevki haline getirilmektedir. Bu gidişle Müslümanlar aleyhine bir katliam tertibi içinde olduklarına herkes tarafından inanılmaktadır.*

Madde 6-*Çete süsü verdikleri adamlar, millî haklarına yapılmakta olan tecavüzler karşısında son derece sükûnetle silah tutmaya hazır olan milletin fertleridir.*

Madde 7-*Bu köylülere çete bahanesi ile anlatıldığı üzere yapılan ve devam etmekte olan vahşiyane davranışları ve çete saldırılarını protesto ederiz.*

Madde 8-*Her tarafta bu gibi durumlara hemen son verilmesini talep ediyoruz.*

Madde 9-*Bundan sonra meydana gelecek ve millî haklara dokunacak bu tür davranışları tecavüz sayarak sorumluluğu saldırganlara ait olmak üzere hep beraber karşılık vermeye mecbur olacağımızı son kez arz ediyoruz.¹⁷²*

Bu telgraf üzerine Harbiye Nâzırı Cemal Paşa 13 Ocak 1920'de Maraş ve çevresinde askerî harekât yapan Fransız kuvvetlerinin işgallerine son verilmesi için Hariciye Nezâreti tarafından girişimlerde bulunulması istemiştir. Bu telgrafta Fransızların Maraş ve çevresini, Kuzey Suriye ve Kilikya işgal bölgeleriyle birleştirmek isteyen Fransızların son hareketleri Maraş'ın güneyindeki İmalı köyü halkının silahla karşılık vermesiyle sonuçlanmış, meydana gelen çatışmada seksen Fransız askerinin esir alınmış ve bundan sonrada Fransızlar Türk ahaliye Ermenilerle birlikte saldırarak birçok kişiyi şehit ettikleri belirtilmektedir.¹⁷³

Fransızların Maraş'a çok miktarda asker ve mühimmat getirmeleri üzerine bir olay çıkmaması için gerekli siyasî girişimlerde bulunulması talebi ile Hariciye Nezâreti'ne Dâhiliye Nâzırı adına çekilen telgrafta "Fransızların bu kez Kilikya'dan getirtmekte oldukları kuvvetler arasında Ermeni fedailerin bulunması, askerlerin önlere gelen köyleri yakıp ahalinin mal ve canlarına taarruzları sebebiyle iki günden beri İslâhiye yolu üzerinde ve Maraş'a beş saat mesafede

¹⁷²BOA. HR. SYS. 2544-1/27-30

<http://www.devletarsivleri.gov.tr/kitap/belge/995/006.doc>

¹⁷³BOA. HR. SYS. 2544-

1/20<http://www.devletarsivleri.gov.tr/kitap/belge/995/005.doc>

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

*bulunan Eloğlu köyü civarında dağlara ilticâ etmiş olan köylülere karşı tekrar saldırılar olmuştur. Can ve mal kayıplarının olduğu ve bu kuvvetin 10 Ocak günü Maraş'a ulaşacağı anlaşılmıştır..." şeklinde devam eden telgrafla Mutasarrıf vekilinden gerekli önlemleri alması konusunda bilgi verilmektedir.*¹⁷⁴

Maraş Mutasarrıf Vekili Cevdet, 16 Ocak 1920'de çektiği telgrafla Maraş'taki durumu Sivas'taki III. Kolordu Kumandanlığına bildirmekteydi. ".....Eloğlu'nda ileri gelenlerle, ulema tarafından yapılan öğütler üzerine Fransızların askeri Maraş'a gelmiş ve çarpışma bitmiş ise de yollarda güvenlik olmadığından kayıp miktarı henüz soruşturulamamıştır. Fransızlar köylerdeki eşkiyanın askere kurşun attığını çarpışmalara sebep olarak göstermekte iseler de, halk çarpışmaların Ermeni askerlerinin ırz, mal ve cana saldırısından kaynaklandığını söylemektedir ki hakikat bu olsa gerektir."¹⁷⁵

İslâhiye-Maraş ve Antep-Maraş yollarında Fransız ikmal kollarına baskınlar yapmakta olan sayıları değişik beş altı müfrezenin beş yüz kadar mevcudu vardı.¹⁷⁶ Bu yörede isimleri bilinen müfrezeler ve çete grupları şunlardır: Aksu Köprüsü civarında Ali Rıza Pişkin müfrezesi, Boynuyoğunoğlu Memik Ağa müfrezesi, Yamaç Obalı Dede Ağa müfrezesi, Karayılanlıoğlu müfrezesi, Hasan Efe'nin 80 kişilik müfrezesi, Doğanlı mevkiinde Paşo Ağa müfrezesi,¹⁷⁷ Bayazitoğlu Zafer ve Muharrem beylerin 400 kişilik Bertiz müfrezesi, Muallim Hayrullah ve Benli Ökkeş'in 100 kişilik müfrezesi, Dehliz'de bulunan Yakup Hamdi müfrezesi, Hopurlu köyü çeteleri, Türkoğlu Mustafa Çavuş çetesi.

4. Araplar Çarpışması Ve Fransızların Türkoğlu Üzerinden Maraş'a Ulaşmaları

General Dufieux, Türkoğlu'ndaki kuşatma altındaki Binbaşı Corneloup komutasındaki askerlerini kurtarmak ve Maraş garnizonunu kuvvetlendirmek için, biri Antep'ten diğeri İslâhiye'den gelip Belpınar'da birleşecek iki birlik gönderme planını uygulamaya koydu. Fakat bu birliklere, Binbaşı Corneloup ve kuvvetlerinin muhasaradan kurtulması haberi alınmasına rağmen, ilerlemeleri talimatı verildi. Antep'ten gelen Binbaşı Marty komutasındaki birlik, XVIII. Cezayir Avcı Alayı, bir dağ topçu bölüğü, bir süvari mangası ve bir dağ sıhhiye birliğinden oluşan 41 subay, 1406 er, 477 hayvan civarında idi. İslâhiye'den hareket edecek Thibault kuvvetlerinin 14 Ocak'ta hareket etmesi bekleniyordu. Ancak 15 Ocak'ta hareket edebildiler. Binbaşı Corneloup kuvvetlerinden haber alınmadığından bu gecikme önemsizdi. Yarbay Thibault'un birlikleri şöyle idi. 412. Piyade alayı, Miktarı, 10 subay, 354 er, 75 hayvan; XVIII. Cezayir Alayı, 5 subay, 191 er, 71 hayvan; Ermeni birliği, Yüzbaşı Fontaine komutasında olup 10 subay, 394 er, 79 hayvan; Süvari birliği Teğmen Lager komutasında olup 3 subay, 78 er, 92 hayvandan oluşmakta idi. Binbaşı Marty komutasındaki Fransızların Antep'ten Maraş'a ilerledikleri haberi alınır alınmaz Boynuyoğunlu Memik ve Yamaçobalı Dede Ağa'nın emrindeki birlikler tarafından izlenmeye başlandı. Fransızların hareketi

¹⁷⁴BOA. HR. SYS. 2543-

8/9, <http://www.devletarsivleri.gov.tr/kitap/belge/995/010.doc>

¹⁷⁵ Özalp, **Ermeni İhtikam Alayı Maraş'ta**, s.43.

¹⁷⁶ Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.150.

¹⁷⁷ Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.136, 143.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Pazarcık'ta haber alınınca Karayılanlıoğlu emrindeki bir kuvvet yolu kesmek üzere Antep istikametine yollandı. Bu sırada Pazarlık'ta 300 kadar Kuva-yı Milliyeye bulunuyordu. Binbaşı Marty kuvvetleri Antep'ten çıkıp kar fırtınası içinde ilerlerken kayalar arasına gizlenmiş Türk kuvvetleri tarafından pusuya düşürüldü. Üç saatten fazla süren çarpışmalarda Fransızlar iki ölü 23 yaralı bıraktı. Fakat bu birlik Belpınar'a ulaşmayı başardı.¹⁷⁸

13 Ocak 1920 tarihinde Antep'ten İslâhiye'ye bağlı Sakçagöz köyüne doğru hareket ettirilen Fransız askerleri, geceleyin saat altı buçuk yedi sularında Antep'in Büyük Araplar köyünde barınak ve yiyecek ihtiyacı için durdu. Burada subaylar için hazırlıkta bulunmuş ve kumandanın emriyle askerler de yerleştirilmişti. Müslümanlara karşı intikam fikriyle dolu olan Ermeniler derhal harekete geçerek arkadaşlarından kandırabildiklerine yol göstererek evlerin kapılarını zorlayıp içeri girip kadınlara saldırıp mukaddes dinî ve millî değerlere hakaret gibi kötülüklerde bulundular. Bunun üzerine köy ahalisi kurtarabildikleri çocuklarıyla gece karlar üzerinde dağlara doğru kaçtı. Bu köylülerin kapıları tahrip, hayvanları imha, malları yağma edildi.

Fransız askerleri arasındaki Ermeniler köyden 15 Türkü işkence ile öldürdüler. 14 Ocak 1920'de Araplar köyünden ayrılan Fransızlar, Safça köyüne doğru ilerlerken Türklerle çarpışmaya girdiler. Bu çarpışmada bir kişi öldü, iki kişi de yaralandı. Fransız kuvvetleri Bacoba yakınlarında Antep ve Pazarlık cephesinden yetişen Boynuyoğunu Memik Ağa ve Karayılanlıoğlu emrindeki Millî kuvvetlerin saldırısına uğradı. Türk kuvvetlerinin bir kısmı erzak, cephane, mühimmat ve teçhizat taşıyan arabalara saldırdı. Kılıç Ali'ye göre bu çarpışmalarda Fransızlar 1 subay, 50 ölü bir o kadar da yaralı verdi. Fakat Yarbey Thibault ve Binbaşı Marty, Antep ve İslâhiye üzerinden gelen Fransız birlikleri, birleşerek Türkoğlu'na ilerlediler. Civardaki köyler tamamen boştu. Binbaşı Corneloup'un saldırısına maruz kalan bu köyler, Türk kuvvetlerine yardım ettikleri iddiasıyla cezalandırılmıştı.¹⁷⁹ Millî kuvvetler Fransız birliklerine Sarılar köyü civarında saldırı düzenlediler. Saldırıda erzak, cephane ve mühimmat ele geçirildi.¹⁸⁰ Birleşik Fransız birliği, 16 Ocak 1920'de Türkoğlu'na vardı. Türkoğlu, kısa bir süre önce Corneloup müfrezesinin yaptığı ağır çarpışmalardan sonra harap durumda idi. Corneloup halka sert davranmıştı. Bu sebeple Türkoğlu halkı İslâhiye'den gelen Thibault birliklerini görür görmez köyü terk ettiler. Fransız kuvvetleri köyün yakınına gelince köyü boş buldular. Halk dağda gizlenmiş görünüyordu. Fransız kuvvetleri komutanı halk ile konuştu. Kötü niyetleri olmadığını belirterek herkesin evine dönmesini istedi. Bununla beraber kendileri Türkoğlu'nda iken ateş edilecek olursa bütün sorumluluğun köy halkına ait olduğunu belirtti. Bunun üzerine Türkoğlu muhtarı silahları olmadığını ve hiçbir surette ateş edilmeyeceğini bildirdi. Fransız kuvvetleri tüketim ihtiyaçları olan zahire ve hayvanı para vererek satın aldılar. Fransız birliği 17 Ocak 1920 saat sekizde herhangi bir girişimde

¹⁷⁸ Akbıyık, s.190-191.

¹⁷⁹ Akbıyık, s.191.

¹⁸⁰ Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.136.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

bulunmadan Türkoğlu'ndan Maraş'a hareket etti ve olaysız olarak gün batımında Maraş'a girdi.¹⁸¹

Fransız-Ermeni kuvvetlerinin Araplar köyü ahalisine reva gördükleri mezâlime karşı halkın tepkisi, General Querette'in görüşmek üzere davet ettiği Maraş ileri gelenlerine hakarete bulunması ve Fransızların Ermenilerle birlikte Maraş'ı sürekli ateş altında tuttuklarına dair III ve XIII. Kolordu Kumandanlıklarından telgraflar gönderilmiştir.¹⁸²

5.Fransızların Türkoğlu'na İlerleyişleri

İslâhiye-Maraş ve Antep-Maraş arasındaki Türk müfrezelerinin Fransız kuvvetlerine saldırmaları, General Querette'yi öfkelenmişti. Fransızların Adana bölge komutanı General Dufieux, General Querette'ye Maraş ve çevresinde Türk kuvvetlerinin saldırılarına son vermesi için emir gönderdi. Bu amaçla 18 Ocak 1920'de Maraş'tan Antep'e, 19 Ocak 1920'de de Antep'ten Maraş'a erzak temini için Fransız konvoyu çıkarıldı. Bu iki kuvvet yolda buluşacaktı. Fakat bu iki Fransız birliği de yolda pusuya düşürülerek kayıplar verdirildi. İslahiye üzerinden Maraş'a ilerleyen Fransız kuvvetleri Yüzbaşı Fontaine komutasında Belpınar'a ulaştı. Fontaine Belpınar'dan erzakları kamyonlara yükleyerek Maraş'a hareket etti. Önce artçı ve yancı kuvvetlerle emniyetli olarak Türkoğlu'na kadar ilerledi ve burada kamp kurdu. Konvoy tekrar yola koyulduktan sonra Aksu'ya doğru 1 mil bile geçmeden Türk kuvvetlerinin hücumuna uğradı. Akşama kadar süren çarpışmada bir subay ve 11 Ermeni askeri öldü, Teğmen Marshall yaralandı. Fransızlar gece harekete devam edip Aksu'yu geçtiler. Fakat kedilerine Türk birlikleri tarafından bir saldırı daha düzenlendi. Çarpışma gün boyunca devam etti ve 12 Ermeni askeri öldü. Yüzbaşı Fontaine ve Teğmen Marshall komutasındaki bir grup Fransız ve Ermeni askeri, Türk çemberini kırarak bütün ağırlıklarını kaybetmiş olarak Maraş'a dönebildiler. Yüzbaşı Fontaine hala şehre ulaşamamıştı. Hiçbir haber de yoktu. 3 Şubat 1920'de Yüzbaşı Fontaine'nin çarpışmaların geçtiği boğazda olduğu haberi alındı. Sonra Yüzbaşı Fontaine ve kuvvetlerinin bir Türk köyünü zapt etmiş orada kendilerini savundukları öğrenildi. Sonunda Fontaine sadece birkaç araba teçhizatla Maraş'a ulaşabildi. Diğer bütün yiyecek malzemeleri ve silah ve teçhizat Türklerin eline geçti. Bu çarpışmalarda 50 Fransız askeri öldü, 50'si esir alındı. 100 at ve katur, bir ağır iki hafif makineli tüfek, 20 sandık cephane, 100 kadar bomba ele geçti. Fransızlar tarafından Belpınar'dan yüklenen yiyecek ve cephanenin Türkler tarafından yapılan hücumlar sonucunda Fransız kafilesinin dağıtılması ile ele geçirilmesi, Fransızlar için büyük bir darbe oldu. Fransız konvoyunun Belpınar-Türkoğlu-Maraş hattında ele geçirilmesi Maraş'taki Fransızlar askerlerini teçhiz edemediler. Bu da Maraş Millî mücadelesinde başarısız olmalarında bir etken olmuştur. Bu başarı Millî kuvvetlerin moralini yükseltti. Öyle ki Türkler General Querette'ye kesin uyarı vererek Fransız birliklerinin 48 saat içinde teslim olmalarını istediler.¹⁸³

¹⁸¹ Akbıyık, s.192-193.

¹⁸² <http://www.devletarsivleri.gov.tr/kitap/belge/995/021.doc>

¹⁸³ Bağdatlılar, s.107-108; Akbıyık, s.193-196.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

21 Ocak 1920 Çarşamba günü General Querette, Maraş mutasarrıf vekili Cevdet ve ileri gelenleri toplayarak Kılıç Ali'nin kendini tehdit ettiğini, Eloğlu tarafında Bababurnu'nda Türk çetelerinin Fransızların yolunu kestiklerini belirterek yetkililerin bu çetelere mani olmalarını ve Kılıç Ali'ye itibar etmemelerini hatta onu Pazarcık'tan kovmalarını talep etmiştir.¹⁸⁴

21 Ocak 1920 Çarşamba günü, Maraş içinde çete savaşlarının başlaması üzerine başta Türkoğlu cephesinde de savaşan Zafer ve Muharrem beyler ile Kılıç Ali Paşa ve Yakup Hamdi kuvvetleri ile birlikte şehre girmişlerdir.¹⁸⁵

25 Ocak 1920'de İslâhiye- Eloğlu üzerinden Maraş'a giren 150 Fransız askeri, bir top ve 15 araba cephane getiren güçlü bir Fransız Birliği Maraş önlerinde imha edildi.¹⁸⁶

21 Ocak 1920'de Adana ve Maraş'ta Fransızlarla Ermenilerin Türklere karşı yaptıkları katliamlardan bahseden 12. Kolordu komutanı Fahreddin Paşa'nın hazırlattığı belgeden, Türkoğlu ve çevresindeki köylerde Fransızların katliamlarından bahsedilmektedir: “*İslâhiye ve civarında Ceceli, Sarılar, Karalar adlı köyler yanmakta, bu köylerin hayvan ve eşyaları Osmaniye'ye getirilerek müzayedeye satılmaktadır. Hasanbeyli ve o bölgedeki tüm Ermeni köylerinin silahlandırılıp, Müslümanlar üzerine saldırıldığı ve akla hayale gelmeyen eziyetler yapılmakta olduğuna dair son olarak Adana'dan haber alınmıştır.*”¹⁸⁷ Bu arada 28 Ocak 1920 Çarşamba günü İslâhiye'den Maraş'a gitmekte olan iki takım kadar Fransız süvari ve bir de nakliye kolu yolda çeteler tarafından imha edildi.¹⁸⁸ Aynı günlerde Antep yolunda Kapıçam mevkiinde bir grup Fransız kuvveti mahsur kalmışlardır.¹⁸⁹ Kapıçam üzerinden Atizi'ne (Şükrü Bey çiftliği) sığınan Fransız kuvvetlerine Millî kuvvetler baskın yaptılar. Baskından kurtulan Fransızlar Maraş'a doğru kaçarken, Göynüklü Uzun Yusuf kuvvetleri ile Millî Nuri kuvvetlerinin taarruzuna maruz kaldılar.¹⁹⁰ Taarruzla birlikte Eloğlu'na doğru kaçmaya başlayan düşmanı Millî kuvvetler takibe başladılar ve Türkoğlu'nda çarpışma oldu. Bu çarpışmada Fransızların birçoğu telef oldu.¹⁹¹ Millî kuvvetlerden Göynüklü Uzun Yusuf Şehit oldu. Burada tutunamayan Fransız kuvvetlerinin 20 kadarı İslâhiye yönüne doğru kaçtı.¹⁹²

31 Ocak 1920 Cumartesi günü, Türkoğlu ve Şerefoğlu arasında yakalanan bir Fransız birliğinden 3 makineli ve 3 otomatik tüfek ve çok sayıda mühimmat ve hayvan ele geçirildi. Fransız kuvvetlerinden elde edilen hayvanlardan bir nakliye kolu meydana getirildi. Ayrıca İslâhiye demiryolunu kesmek için Andırın'dan 300

¹⁸⁴ Bağdatlılar, s.91-93.

¹⁸⁵ Bağdatlılar, s.92, 102-103.

¹⁸⁶ Akbıyık, s.208; Başkan, s.85

¹⁸⁷BOA. HR. SYS. 2543-

7/58:http://www.devletarsivleri.gov.tr/kitap/belge/995/020.doc

¹⁸⁸ Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.346.

¹⁸⁹ Akbıyık, s.216.

¹⁹⁰ Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.182.

¹⁹¹ Akbıyık, s.216.

¹⁹² Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.182.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Türk kuvveti hareket ettirildi.¹⁹³ Maraş Millî mücadelesi başladığı zaman Fransızlar İslâhiye'den Maraş'a sevkiyata devam ediyorlardı.

Maraş'taki çatışmalarda durumun Müslüman halk lehine geliştiğine dair III. Kolordu Kumandanı Selahaddin Bey tarafından gönderilen 1 Şubat 1920 tarihli raporda “ *Eloğlu ile Şerefoğlu arasında yakalanan üç makineli, üç otomatik tüfek ve hayli cephane ganimet olarak alındığı ve Ahali ele geçirilen düşman hayvanlarından bir nakliye kolu oluşturdukları ve İslâhiye istasyonu yolunu kesmek üzere Andırın'dan 300 kadar mücahidin hareket ettiği bildirilmekteydi.*¹⁹⁴

2 Şubat 1920'de Fransızlar Maraş'ta mahsur kalan kuvvetlerine yardım için Adana'dan Albay Normand kumandasında güçlü bir askeri birlik gönderdiler. 500'den fazla piyade askerin bulunduğu ve çeşitli sınıflardan oluşan bu Fransız birliğinde 800 deve, 400 kadar araç, iki süvari bölüğü ile iki piyade taburu, biri uzun menzilli olmak üzere 4 batarya topu vardı.6 Şubat 1920'de Eloğlu'na ulaşan bu birlik karşısında çevrede olan köylerin boşaltıldı. Beynamazlı ve Sarılar köylerinden geçen yoldan gelen Albay Normand hatıralarında “*Türkler bütün köyleri boşalttılar. Sarılar Bababurnu yanyor*” demektedir. Fransız kuvvetleri ilerlerken yol üzerindeki Türk köylerini bombaladılar. 6 Şubat 1920'de Türkoğlu'na ulaşan Fransız birlikleri burayı tahrip ettiler. Fransız kuvvetleri içindeki Teğmen Maxime Berges Türkoğlu tahribatı hakkında şu bilgileri vermektedir:“*Türkoğlu ve Belpınar'da kaldık. 7 Şubat günü sabaha doğru kasabada birbirini takip eden yangınlar çıktı. Fransız birliği içindeki Ermeniler evlerin boş dolu olmasına bakmadan ve hiç telaş etmeden her tarafı ateşe veriyorlardı. Türkoğlu kısa sürede bir kor yığı halini aldı. Çatılardan ateş fişkırıyor, kor halinde dökülüyordu. Türkoğlu'nu sığınak olarak kullanarak terk edip çok uzaklaştıktan sonra bile geriye dönüp baktığımda gökyüzünde hâlâ yangının siyah dumanlarını görmekteydim.*” Türkoğlu'ndan 7 Şubat sabahı ayrılan Albay Normand komutasındaki Fransızlar aynı günün akşamı Aksu civarındaki şimdiki Bossa Fabrikasının yanındaki tepeye karargâhlarını kurdular.¹⁹⁵ Fransızların Eloğlu'ndan geçerek Maraş'a yaklaştıkları İçişleri Bakanlığı'na ve Sivas Üçüncü Kolordu Komutanlığı'na bildirilmiştir.¹⁹⁶ Bu arada Maraş'tan çekilen başka bir telgrafta Fransızların Maraş'a uçaklarının geldiği ve Bababurnu üzerinden de askerlerinin intikal ettiği ve bunların Maraş'ta durdurulmasının güç olduğu belirtilmekteydi.¹⁹⁷

Maraş'ta savaş başladıktan sonra, Ermeni kuvvetleri çevre köylere saldırmaya başlamışlardı. Türkoğlu ve çevresindeki köylerdeki çeteler, Maraş savaşı için köylerini bırakıp Maraş'a gidince, bilhassa Maraş'a bağlı Fındıcak köyü Ermenileri Türkoğlu yöresindeki savunmasız köylere saldırılar yapmaya başladı.

¹⁹³ Bağdatlılar, s.108; Akbıyık, s.219.

¹⁹⁴ <http://www.devletarsivleri.gov.tr/kitap/belge/995/034.doc>

¹⁹⁵, Karadağ, s.44; Bağdatlılar, s.116 Akbıyık, s.226-227. (Hüsameddin Karadağ Fransız imdat kuvvetini 300 olarak belirtir.); Özalp, **Ermeni intikam alayı Maraş'ta**, s.167.

¹⁹⁶ Özalp, **Ermeni İntikam Alayı Maraş'ta**, s.167;

<http://www.devletarsivleri.gov.tr/kitap/belge/995/047.doc>

¹⁹⁷ Özalp, **Ermeni İntikam alayı Maraş'ta**, s.171.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Halkın daha fazla zayıt vermemesi için eli silah tutmayan kadın, çoluk-çocuk ve yaşlıların güvenli köylere gönderilmesi kararı alındı. Bu olaya Maraş halk dilinde “kaç kaç” dendi. Türkoğlu ve çevre köyleri silah kullanamayacak çocuk, yaşlı ve kadınları Yenipınar taraflarına gönderildi.

Çakıroğlu üzerinden Gılbadan’a inen bir grup silahlı Ermeni, Sarılar ve Karalar köylerini kurşun yağmuruna tuttular. 8-11 Şubat 1920’de başlayan bu saldırıdan kurtulmak isteyen bu iki köy halkı, güneydeki İncebel’i aşarak Şekeroba’ya sığındılar. İncebel’den Şekeroba’ya kaç kaç sırasında düşmanın ateşiyle çok sayıda yaralanan oldu.¹⁹⁸ Maraş’ta “kaç kaç” hadisesi 29 Ocak 1920’de başladı.¹⁹⁹

11 Şubat 1920 Çarşamba günü, Fransızlar Maraş’ta yaptıkları savaşı kaybettiler. Hava çok soğuk, insan ve hayvanların yiyecekleri yeterli değildi. Ermeni ve Fransız kuvvetleri şehrin birkaç yerinde dağınık ve perişan halde Ermeni milisiyle 24 yaralı Fransız askeri bırakarak geri çekilmeye başladılar.²⁰⁰ Geri çekilme planı 10-11 Şubat 1920 gecesi uygulandı. Önce General Querette birlikleri akşam saat 21.00’de şehri terk etti. Saat 23.00’de geri çekilme ve çıkışı maskelemek için hep birden şehre ateş açıldı. Sabah saat 02.00’da General Querette ve tüm maiyeti Albay Normand’ın kampında toplandı. 03.30’da hareket emri verildi.²⁰¹ Fransızlar zor şartlarda çekilişe başladı. 11 Şubat 1920 sabahı Maraş’ın güneyinde Aksu köprüsüne geldiler. Bu köprü’nün batısına doğru uzayıp giden tepelerde Millî kuvvetler tertibat almışlardı. Binbaşı Bernard’ın komutasındaki Fransız öncü taburu Aksu köprüsünü geçmeye başlayınca Millî kuvvetlerin ateşiyle karşılaştı. Fransızlar bu ateşe topçu ateşiyle karşılık verdiler. Fransızların burada biri Ermeni olmak üzere 3 kaybı oldu.²⁰²

Fransız konvoyu 200’ü yaralı olmak üzere 4500 kişi, 1200 hayvan, 150 araba, 115 deveden oluşuyordu. Fransız güçleri Yeldeğmez mevkinden geçerek Çakıroğlu ve Çakallı köylerinin güneyinden ve Kılılı köyünün kuzeyinden ilerleyerek Fransız konvoyu 11 Şubat 1920 akşamı Türkoğlu’na ulaştı. Bu geçtikleri yerlerde ağır zayıtlar verdiler. Bir yandan soğuktan diğer yandan bugünkü isimleriyle Çakallı Çullu, Çakallı Hasanağa, Kılılı, Hopur, Önsenhopuru, Yavuzlar (Delicek), Yenipınar, Aydıncavak, Orçanbanısı ve Orçan (Yeşilyöre) gibi köylerin eli silah tutan ahalisi ile başka yerlerden gelen çetelerin saldırılarıyla Fransızlar ağır kayıplar verdiler. Düşmanın geldiğini gören köylülerdeki kadın ve çocuklar ise etraftaki köylere çekildiler. Çeteler ise yollara pusular kurarak saldırılarına devam ettiler. Türkoğlu’na giren Fransız konvoyu burada kamp kurdu. Fransızlar burada terk edilmiş hayvanları keserek et ile beslendiler. Soğuk şubat ayının bu gecesini Türkoğlu’nda geçiren Fransızlar, 12 Şubat 1920 sabahı saat 06.00’da Türkoğlu’ndan hareket ettiler. Fransız kuvvetleri geceyi geçirdikleri

¹⁹⁸ Okumuş, s.18.

¹⁹⁹ Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele’nin İlk Zaferi**, s.181.

²⁰⁰ Kazım Karabekir, **İstiklal Harbimiz**, Yüce Yayınları, İstanbul 1990, s.430; **Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.96.

²⁰¹ Akbıyık, s.235.

²⁰² **Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.96; Akbıyık, s.237-239; Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele’nin İlk Zaferi**, s.236.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Türkoğlu evlerini terk ederken bir kez daha ateşe verdiler. Buradan ilerleyen Fransızlar Şekeroba'yı da yaktılar. Bu arada Fransızlar Türkoğlu'na gelirken uğradıkları saldırıların aynısına uğradılar. Bir yandan Çeceli, İmalı, Beyoğlu ve Şekeroba gibi köylerin eli silah tutan ahalisi ve Millî kuvvetlerin saldırısından diğer yandan da şiddetli soğuklar yüzünden ağır kayıplar verdiler. Bu şekilde Belpınar'a doğru çekildiler. 13 Şubat günü Belpınar'dan ayrılan Fransızlar ağır kayıplar vererek 14 Şubat'ta İslâhiye'ye ulaştı.²⁰³Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Bristol'un verdiği bilgiye göre, Fransız birliğinin çoğunu Fransız sömürge askerleri ve Ermeniler oluşturuyordu. Bu birlikler Maraş'a gelirken cezalandırma ve intikam amacıyla birçok Türk köyünü tahrip ettiler.²⁰⁴ Burada bahsi geçen Türkoğlu köyleriydi.

Fransız kuvvetlerinin Maraş'ta yenilip kaçması üzerine Mustafa Kemal şu bildiriye yayınlamıştır: *“Düşman taarruzuna karşı kahramanca silaha sarılan Maraşlı kardeşlerimiz yirmi güne yaklaşan bir zamandan beri kan ve ateşler içerisinde istilacı Fransızlara, onların silahlandığı hunhar Ermenilere karşı savaşmakta idiler. 10-11 Şubat gecesi düşmanı İslâhiye istikametinde firara mecbur ederek mevcudiyet-i Millîlerini kazanmaya muvaffak olmuşlardır.”*²⁰⁵

Maraş ve çevresinde Fransızlara karşı verilen mücadelenin zaferle sonuçlanması üzerine Kazım Karabekir Paşa şu bildiriye yayınlamıştır: *“Maraş Kahramanlarını Türklüğe has olan celadet ve fedakârlıklar neticesinde sevgili bayraklarımızın yine Maraş üzerinde dalgalandığını haber almakla bütün Kolordum en büyük sevinçler duymaktadır. Öldünüz, fakat Türklüğü öldürmediniz. Tarih-i Millîmize kanınızla ve hayatınızla emsalsiz bir menkıbe-i celadet yazdınız. Maraşlıların ve sizin alınlarınızdan oper kolordumun hissiyat-ı samimiyesini arz eyerim.”*²⁰⁶

Maraş'taki Fransız kuvvetlerinin İslâhiye yönüne doğru geri çekildikleri Dâhiliye Nezareti tarafından da haber alınır: Fransızlar Maraş'ı terk edip Türkoğlu üzerinden İslâhiye'ye çekildikten sonra Kılıç Ali Maraş'a girdi. Maraş'ta düzeni sağlayıp organizasyonu sağladıktan sonra, düşmanı daha ileriler atmak için İslâhiye'ye doğru harekete geçti. Bu amaçla Kılıç Ali, müfrezesini ve Türkoğlu, Şerefoğlu ve Hacı bebekli köylerinden topladığı kuvvetleri yanına alarak Keferdiz üzerine hareket etti.²⁰⁷ Kumandan Morbiyo 16 Şubat 1920 tarihinde Adana'daki Ferda gazetesine verdiği mülakatta, Maraş harbi sırasında şehri müdafaaya gelen Maraş köyleri çetelerinin çok çetin olduğundan bahsetmektedir.²⁰⁸

Çocukluğumuz, Fransızların Türkoğlu ve çevresini işgalleri sırasında yaptıkları katliam ve tahribatları anlatan görgü tanıklarının dinleyerek geçti. Türkoğlu ve Maraş arasında şose olarak adlandırılan kara yolunu kullanarak gelip

²⁰³ Akbıyık, s.237-239.

²⁰⁴ Justin McCarthy, **Ölüm ve sürgün: Osmanlı Müslümanlarına Karşı Yürütülen Ulus Olarak Temizleme İşlemi 1821-1922**, çev. Bilge Umar, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1998, s.237.

²⁰⁵ **Kahramanmaraş I. Kurtuluş Sempozyumu**, s.100.

²⁰⁶ **Kahramanmaraş I. Kurtuluş Sempozyumu**, s.101.

²⁰⁷ Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.240.

²⁰⁸ Özalp, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi**, s.246.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

giden Fransız askerlerinin arasında çok sayıda bölgeyi bilen yerli Ermeniler bulunmaktaydı. Bu Ermeniler Fındıcak, Zeytun, Fırnız ve Murat Çakıroğlu gibi köylerde yaşayanlardı. Müslüman Türk ahali bu Ermenileri çok iyi tanımaktaydılar. Çarşıda pazarda alış verişte bunlarla birlikte olmuşlardı. Ermeniler Türk köylerine gelip ev yapımında ustalık yapmışlardı. Türk ahali ne oldu da bu komşularının binlerce kilometre uzaktan gelen Fransız düşmanı ile işbirliği yaptığını anlayamamıştı. Fransız elbisesi giyen ve ellik gavvuru denilen bu Ermeniler Türkleri isimleri ile çağırıyorlardı. Türkler bu Fransız elbisesi giymiş bu Ermenileri görünce şarmıştı. Bunlar Türkçe konuşuyorlardı. Çakallı köyü altında Yıkık köprüden Maraş'a giden ve yanında oğlu Mehmet olduğu halde Fransız birliği ile karşılaşan Mustafa Kâhya'yı (Önsenhopuru Muhtarı) tanıyan bir ellik Gavuru bir Ermeni emmi sakalını verde süpürge yapayım diye alay edince "Mustafa kahya git işine ellik gavuru" ifadesini kullanmıştır.

Yine köylüler 12 Şubat sabahı Çakallı köyü altındaki Kızılark mevkiinde soğuktan ve Türk çetelerinin saldırılarından ölmüş yüzlerce Fransız askeri ve Ermeni isyancıların cesetleri ile karşılaşmışlardır. Günlerce Çakallı-Kılılı-Türkoğlu-ceceli-beyoğlu ve Şekeroba köyleri arasından geçip giden şosede ölmüş Fransız askerlerinin cesetleri kalmıştır. Bu cesetleri kurtlar ve akbabalar parçalamasın diye Türk insanı defnetmişlerdir. Fransızların kaçıp giderken attıkları eşyalar ve mermi sandıkları bir hatıra olsun diye Türk köylüleri tarafından toplanmıştır. Yaptığımız araştırmalarda hala bunların köylülerin elinde olduklarını görmekteyiz.

Türkoğlu Cephesinde Şehitlerimiz

Fransızların Türkoğlu bölgesini işgali sırasında pek çok insanımızı şehit etmişlerdir. Biz burada ancak isimleri belli olanları tespit ettik. Türkoğlu cephesine Maraş ve diğer taraflardan gelip de şehit olan veya yaralanan birçok çete bulunmaktadır. Bunlardan en meşhuru Kılılı köyü yakınlarında Tanışman tepe çarpışmasında yaralanan Muallim Hayrullah'tır. Maraş'ta bulunan Alman hastanesine kaldırılmış ancak burada çalışan bir Ermeni doktortarafından zehirlenerek şehit edilmiştir.

Türkoğlu: Fransız işgali döneminde şehit edilen 14 kişinin isimleri şunlardır: 1-Alhasoğlu Mehmet 2-Alhasoğlu Mahmut 3-Halil adlı bir şahıs 4-Kırşehirlioğlu Abdullah 5- Antep'linin çobanı on yaşında Hasan 6-Küçük bir kız olan Zeliha 7-Abdullah oğlu Memik'in sekiz yaşındaki kızı Hüsne 8-Osman'ın kızı yedi yaşında Zekiye 9-Kadir'in oğlu beş yaşında Ahmet 10-Ali'nin oğlu dört yaşındaki Durdu 11-Ökkeş'in oğlu altı yaşlarında Ali 12-Fatih namındaki dul kadının on yaşındaki oğlu Ruşen 13- Çelik ailesinden bir yaşlı bir kadın 14-Mustafa adlı şahıs 15- Velice Süleyman.

Kılılı: 1-İbikiz Ahmet 2-Topaloğlu Kadir 3-Mulla'nın oğlu Mehmet

Ceceli: Fransızların Ceceli'de yakarak şehit ettikleri şahıslar şunlardır: 1- Hasan oğlu Gökçe 2-Hüseyinoğlu Bedir Ahmet 3-Ömer'in kızı Hatice 4-Osman'ın kızı Fatma 5-Osman'ın diğer kızı Ayşe.

Çakallı: Çakallı köyünde Fransızların şehit ettiği kişilerin isimleri: 1- Nasır Hasan oğlu Hasan'ın çobanı Hasan 2-Mulla Nasıroğlu'nun çobanı muhacir Abdi 3-Vahap'ın oğlu Memiş'in karısı Esmâ 4-Nasıroğlu'nun karısı Gülistan 5-

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Nasıroğlu'nun küçük bir kızı 6- Nasıroğlunun diğer bir küçük kızı 7- Nasıroğlu'nun bir başka küçük kızı 8. Nasıroğlu'nun bir oğlu 9-Nasıroğlu'nun bir diğer oğlu.

Murat Çakıroğlu: Bu köyde Türklerle Ermeniler birlikte yaşamaktaydı. İşgalci güçlerin kışkırtmalarıyla ayaklanan Ermeniler, masum ve silahsız komşularına saldırmışlardır. Anlatılan rivayetlere göre köyden 33 kadar Türk şehit edilmiştir. Köydeki Türk ahalinin bir kısmı ise Şekeroba'ya kaçarak kurtulmuştur. Bunlardan başka Türkoğlu köylerinde Ermeniler tarafından şehit edilen birçok Türk daha bulunmaktadır. Ancak isimleri tespit edilenler bunlardır.

Türkoğlu Köylerinde Fransızların yaptığı tahribatla ilgili raporun Değerlendirilmesi

Hazırlanan rapordan ve diğer kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Türkoğlu ve çevresinde çok miktarda zarar ve ziyan olmuştur. Adil Bağdatlılar, Türkoğlu ve çevresindeki zarar ve ziyarı şu şekilde özetler: 35 ev yakılmış ve tahrip edilmiş, 23 şehit, 400 kadar koyun telef olmuş, çoğunluğu koyun olmak üzere 2500 hayvanın ve birçok ev eşyası ve erzak yağma edilmiştir. Yazar, yöre halkının bu dönemdeki maddi zarar ve ziyanın 10.128.000 kuruş olduğunu belirtmektedir.²⁰⁹ Türkoğlu yöresinde özellikle Kılılı, Türkoğlu, Ceceli olmak üzere Şerefoğlu, Sarılar, Karalar, Araplar, İmalı, Şekeroba, Çakallı, Belpınar köyleri ağır hasar görmüştür. Evler tahrip edilmiş, Hayvan sürülerine el konulmuş, birçok insan şehit edilmiştir.²¹⁰

Türkoğlu bölgesindeki Fransız vahşet ve katliamın tutanağından anlaşıldığına göre; 1920 Ocak ayının başında Maraş'a doğru gelmekte olan Fransız birliği Kılılı köyünü kuşatarak geceyi orada geçirmişti. Ertesi günü sabaha üç saat kala Türkoğlu'na geçtiler ve şafaktan önce Ceceli köyünü abluka altına alıp ateşe başladılar. Gecenin karanlığından faydalanan halk evlerini, mallarını bırakarak dağa çekildiler. Sabahleyin köye giren Fransızlar kırk haneden 31'ini yakmış ve bu evler içinde 5 kişi ile zahire ve hayvanlar yanmıştır. Durum, kayalıklara çıkan köylüler tarafından görülmüştür. Ateş içinde yanan beş kişi: Hasan oğlu Gökçe, Hüseyin oğlu Bedir Ahmet, Ömer'in kızı Hatice, Osman'ın kızları Fatma ve Ayşe'dir. Ayrıca 43 baş hayvan küçük ve büyükbaş hayvan ve 90 kovan bal arısı imha edilmiştir. 31 ev ile yüz kadar nüfus aç ve evsiz kalmıştır. Ceceli'nin 1.176.800 kuruşluk zararı meydana gelmiştir. Bu kuvvet o geceyi Ceceli'de geçirdikten sonra ertesi günü Türkoğlu'na dönerek birçok hayvan aldılar ve zahireleri çöplüğe döktüler. Ev eşyalarını tahrip ettiler. Hayvanların bir kısmını imha edip kalan hayvanları yanlarına alarak Maraş'a hareket ettiler.

Şerefoğlu köyünü sebepsiz yere topa tuttular. Top ateşinde üç ev yandı, eşyalar tahrip ve hayvanlar telef oldu. Çakallı köyünün merada yayılmakta olan büyükbaş (sığır) sürüsü mitralyöz ateşine tutuldu. Çakallı ve Şerefoğlu köylerinin 368 baş hayvanı telef edilmiştir. Fransızlar Şerefoğlu'na 80.000 kuruşluk zarar vermişlerdir. Çakallı köyü halkı evlerini terk etmek zorunda kalmış, bütün zahire ve eşyaları yağma ve tahrip edilmiştir. Hasanoğlu Hasan'ın çobanı Hassa, Molla Nasıroğlu'nun çobanı Muhacir Abdivahap oğlu Memiş'in hanımı Esmâ, Nasır oğlunun hanımı Gülistan, üç kız çocuğu ve iki oğlan çocuğu şehit edildi. Kılılı

²⁰⁹ Bağdatlılar, s.83-84-85.

²¹⁰ Karadağ, s.33; Akbıyık, s.287.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

köyünden ibiksiz Ahmet, Topal oğlu Kadir ve Mehmet isminde şahıslar da bu esnada yoldan geçerken şehit edildiler. Fransız kuvvetlerinin bir kısmı Kılılı köyünde mezalimde bulunurken, İslâhiye tarafından gelen Türkoğlu'na gelen bir Fransız birliği köyü kuşattı, halk korkudan köyden kaçtı. Yakaladıkları Alhasoğlu Mehmet, kardeşi Mahmut, Halil, Kırşehirli oğlu Abdullah, Antepli'nin çobanı Hasan, çocuklarından Zeliha ve Abdullah oğlu Memik'in 8 yaşındaki kızı Hüsne, Osman'ın kızı 7 yaşındaki Zekiye, Kadirin oğlu 5 yaşındaki Ahmet, Ali'nin oğlu 4 yaşındaki Durdu, Ökkeş'in oğlu 6 yaşındaki Ali süngüleri takılarak diğerleri de iplere dizilip kurşunla vurulmak suretiyle şehit edildiler. Köyün işgali esnasında Fatış namında dul bir kadın, on yaşındaki Ruşen ve iki küçük çocuğu ile Hacıbebekli köyüne kaçmak için köyden çıkınca, Fransız askerleri yollarını kesti. 10 yaşındaki Ruşen kendini büklerin içine attı. Askerle dikenli büklerin içine giremediklerinden bir iki el ateş edip ölmüştür diye bıraktılar. Annesi ile iki çocuğunu alıp götürdüler. Ruşen, bir saat kadar bekledikten sonra köye gitmek için büklerin arasından çıkınca Fransız askerleri tarafından yakalandı ve süngü ile feci bir şekilde katledildi. Annesi de bu manzarayı gördü. Bunun yanında Fransız ve Ermeni askerleri 4 kadının namuslarına el uzattı. Evlerde bulunan Kur'an-ı Kerim kitapları parçalanmış, ayaklar altında çiğnenmiş ve üzerlerine pisenmiş olarak bulundu. Türkoğlu'nda 2055 küçük ve büyükbaş hayvan, 5000 kırat zahire, 500 batman yağ, 30 takım yatak, 1000 batman bakır, 5000 batman pekmez, 1000 adet çuval, 500 kilim, 600 keçe telef edilmiştir. Türkoğlu'nun zararı 7.365.000 kuruştur.

Bir hafta zarfında toplam 31 ev yanmış, 33 kişi şehit edilmiş, üç ev top ateşle tahrip edilmiş, beş kişi evleriyle birlikte yanmıştır. 2839 büyük ve küçükbaş telef olmuş, birçok zahire gübreliklere dökülmüştür. Birçok ev eşyası tahrip edilmiştir.²¹¹Ceceli, Kılılı, Gökpınar, Sarılar köylerinde eli silah tutan gençleri ayırdılar. Bunlara çeşitli işkenceler yaparak, ihtiyar ve çocukları aç olarak perişan bir halde bıraktılar.²¹²

Fransız kuvvetlerinin 03 Ocak-12 Şubat 1920 tarihleri arasında Türkoğlu ve çevresinde yaptıkları yağma ile maddi ve manevi tahribat, ziraatla uğraşan yöre halkına pahalıya mal olmuş ve ekonomik olarak çökertmiştir. Türkoğlu ve çevresinde Fransızlar ile yapılan mücadeleler ve onların katliamları **İrade-i Millîye Gazetesi, 19 Ocak 1920 sayısında "Elbistan Haberleri"**²¹³ ve **Hâkimiyet-i Millîye Gazetesinin 3 Mart 1920 sayısında çıkan "Maraş"** başlıkları altında tüm yurda duyurulmuştur.

Sonuç

Maraş- Antakya ve Adana yol güzergâhında bulunan Türkoğlu stratejik bakımdan önemli bir yerd. Adana- Osmaniye-Bahçe ile Antakya- İslahiye yolları üzerinden Maraş'a gelen Fransızlar Türkoğlu'ndan geçmekteydiler. Bunu bilen Millî kuvvetler Türkoğlu'nda Fransızların önünü keserek onlara ağır kayıplar

²¹¹ Akbıyık, s.188-189.

²¹² Akbıyık, s.185.

²¹³Hatice Başkan, **Türk Basımının Fransız İşgali Altındaki Maraş'ı İşlemesi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2006, s.27.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

verdirmişlerdir. Bu yüzden Fransızlar Türkoğlu ve köylerinde büyük bir katliama imza atmışlardır. Bu katliamdan onlarca Türk şehit olduğu gibi evler yakılmış, hayvanlar gasp edilmiş ve büyük bir tahribat yapılmıştır. Bu tahribat bir heyet tarafından yerinde tespit edilerek bir rapor hazırlanmıştır. Diyebiliriz ki Maraş Millî Mücadelesinde şehirden sonra en fazla kayıplar Türkoğlu ve çevresinde verilmiştir. Fransızların Maraş'ta yakıp yıktıkları köyler sadece Türkoğlu ve çevresindeki köylerdir. Türkoğlu Cephesinde Fransızlara karşı verilen mücadele ve şehitlerimizin hatırlanması için abideler dikilmelidir. Başta Türkoğlu olmak üzere Çakallı, Kılılı, Ceceli, ve Muratçakıroğlu gibi köylerimize şehitlerin adlarının yazıldığı anıtlar dikilmelidir.

EK:

Fransızların Türkoğlu ve Çevresinde Yaptığı Katliamların Bir Raporla Tespit Edilmesi

Maraş Cemiyet Merkezi 11 Ocak 1920'de Millî kuvvetlerinin mücadele azimlerini artırmak, durum değerlendirmesi yapmak ve çetelerin gönlünü almak, yapılan zulüm ve zararları tespit etmek, yakılan köylere yardım etmek amacıyla Maraş'tan bazı kişileri Türkoğlu'na göndermişti. Bu heyetin yaptığı incelemeler sonucunda Fransızların 3 Ocak 1920-10 Ocak 1920 günleri arasında Türkoğlu ve çevresindeki köylere hasarları heyet tarafından tespit edilmiş ve şu şekilde bir rapor halinde sunulmuştur:

RAPOR

15 Ocak 1920 Perşembe

Ocak üçüncü Cumartesi gününden onuncu cumartesi gününe kadar Fransız kıtası tarafından Maraş köylerinde vukua gelen hasarat hakkında müşahadat ve isthsal olunan malumatımız berveçhiati (her yönüyle) telhis (açıklama) ve beyan olunur.

Madde 1. Şehri Ocak üçüncü Cumartesi günü Maraş'tan gelen askeri birlikler o gün akşam Maraş'a dört saat mesafede bulunan Kılılıoğlu köyünü kuşatarak geceyi orada geçirmiş, ertesi günü yani ayın dördüncü Pazar günü sabaha üç saat kalarak hadisesiz oradan hareketle Eloğlu kasabasına geçerek tuluu fecirden daha evvel sebepsiz Ceceli köyünü abluka ile köyü takayyüd ettikleri top ve mitralyöz ve piyade ateşi altına almış ve gecenin karanlığından faydalanan ahali derhal evlerini, mallarını olduğu gibi bırakarak dağa çekilmişlerdir. Müteceviz kutaat-ı askeriye, sabahın hulul ve güneşin doğuşundan çok sonraya kadar top ve mitralyöz ve piyade ateşine devam etmişlerse de bir türlü tahribat meydana getirememişler, bunun üzerine piyade kutaatı köye yayılarak rast geldikleri haneyi ateşe verip kırk evi muhtevi olan köy evlerinden otuz birini yakmış ve bu haneler içerisinde tekml zahair ve eşya ve bazı hayvanat ve hastalıkları yüzünden diğer ahali arasında kaçmağa muktedir olamayan 5 nüfus insan da, canhıraş vuku bulan feryat ve figanları istimai olunmayarak mütecevizlerinin teması karşısında yanıp kül olmuştur. Ahval-ı vakia-i müessife, firar eden köy ahalisi tarafından köy civarına (...okunamadı) kayalıklar arasında müşahade olunmuştur.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Ateş içinde yanan insanlar, Hasan oğlu Gökçe, Hüseyinoğlu Bedir Ahmet, Ömer'in kızı Hatice, Osman'ın kızları Fatma ve Ayşe isimlerinde zayıf ve hastagandanmuhterik; Hayvanat ise Arefe'nin oğlu "Halil'in"²¹⁴ üç baş danası, Osman Ağa Oğlu Kadir Ağa'nın altı baş dana ve bir baş inek ve üç baş buzağı hayvanları, "Arefe'nin oğlu Ahmet'in 3 danası"²¹⁵ Nalbant "Ahmet'in"²¹⁶ validesi Esmâ'nın bir baş öküzü, Karanın oğlu Ahmet'in üç baş danası, Durdunun oğlu Ahmet'in yine üç baş danası, Velinin oğlu İbrahim'in iki baş ineği, Mehmet'in oğlu Osman'ın yavrulu bir baş ineği, Kurt İbrahim'in yirmi baş koyunu, Ali'nin oğlu Ali'nin elli petek bal arısı, Durdu Oğlu Durdu'nun kırk petek bal arısıdır. Şu vaka'da Ceceli karyesi ahalisi müfredatı ayrıca tanzim kılınan defterde muharrer olduğu üzere canlı mevaşi, zehair, vesairme'kutsal ve eşya-yibeytiyyeden bir milyon yüz yetmiş altı bin sekiz yüz kırk hasara düçar olmuş ve muhterik otuz bir hane ile büyük ve küçük yüz kadar nüfusun evsiz, aç ve çıplak kaldıkları görülmüştür.

Madde 2. İşbu kuvvet o gün ve geceyi Ceceli köyünde geçirdikten sonra ferdası yani ayın beşinci pazartesi günü avdetle Eloğlu köyüne Bazı zahair ve hayvanat almış ve bir çok zahairi de mezbeleliklere döküp saçmış kazan, teşt, leğen, tencere vesair bir takım bakır eşyayı da süngü ve kasaturalarla delik deşik etmek suretiyle... Müsvedde de rapor bildiğimize sebepsiz ve hadise köye dağılarak bazı hayvanat alup ve bazı tahribat icra ederek Maraş istikametini tutmuşlardır. Bu va'kada Eloğlu köyünün düçar olduğu hasarat yedinci maddede belirtilmiştir...

Madde 3. (Müsvette rapor) Aynı günde Eloğlu köyünde Maraş istikametine hareketle Gökpınar Çakallı köyüne civar ve Maraş semtindeki burundan yolun doğu tarafında bulunan ve kendilerine bir saat mesafede olan Aksu nehri, Şerefoğlu karyesine bilâsebeb on'u geçkin top mermisi atarak üç bab haneyi hedm ve içerülerindeki eşyayı tahrip on beş öküz ve inek hayvanını telef etmiş ve şu halde de bu köyde de seksen bin kuruşluk hasarat meydana getirmişlerdir.

Madde 4. Bu kuvvet aynı günde Maraş'a giderek ferdası yani ayın altıncı Salı günü geceden tekrar Maraş'tan çıkan kuvvet dahi Aksu köprüsünü geçtikten sonra GökpınarÇakallı köyüne muvasalatlarında Çakallı'nınmer'ada çobansız otlamakta olan hayvanat-ı bakariyesini mitralyöz ateşi altına ve aynı zamanda kendilerine bir saat mesafesi olan üçüncü maddede muharrer Şerefoğlu karyesinin cenup tarafında işbu köy ahalisinin davarlıkları önündeki ağnamı top ateşi altına almış, Çakallı köyü ahalisinin on dokuz baş inek ve yirmi bir baş koşu öküzü ve otuz iki baş üçer dönder yaşlarında tosun ve otuz yedi baş birer yaşlarında dana ve kırk yedi baş koyun altmış dokuz keçi, yedi baş düve ve Şerefoğullarının ağnamından yüz otuz altı baş telef olmuş ve şu halde havf ve heyecana düşerek dağa çekilen Çakallı köyü ahalisinin altmış evden ibaret olan meskenlerini de terk ettikleri dokuz yüz elli kırat şa'ir (arpa) ve bin yedi yüz kırat hinta (buğday) ve doksan yedi kırat küşne (burçak) ve iki yüz kırat darı ve halı ve kilim ve keçe ve çuval gibi eşyayı

²¹⁴Eloğlu'nda Fransız Vahşeti, **Dava Dergisi**, Sayı: 3, Kahramanmaraş 1994, s.20.

²¹⁵Eloğlu'nda Fransız Vahşeti, s.20.

²¹⁶Eloğlu'nda Fransız Vahşeti, s.20.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

beytiyeleri ile kâmilan talan ve yağma edilmiş ve mitralyöz ateşinden “Nasır”²¹⁷ Hasan oğlu Hasan’ın ağnam(koyun) çobanı Haso ve Mulla Nasıroğlu’nun çobanı muhacir Abdi ve Vahap’ın oğlu Memiş’in zevcesi, Esmâ ve Nasıroğlu’nun zevcesi Gülistan ve üç nefer sağır kız ve iki oğlan çocuğu şehit ve telef olmuştur. Bu hadise esnasında yoldan geçen Kılıloğlu karyesinden İbiksiz Ahmet ve Topaloğlu Kadir ve Mulla’nın oğlu Mehmet silahsız oldukları halde mitralyöz ateşi altında ilaf edilmişlerdir. Bu kişilerin hayvanlarıyla beraber o tarafa gitmekte oldukları bilinmektedir.

Madde 5. (Müsvedde rapordan olup raporun aslında yedinci maddedir) Bu kuvvet Çakallı köyünde icray-ı faaliyet etmekte iken altı saat mesafede Eloğlu köyüne İslâhiye tarafından ehemmiyetli bir Fransız kuvveti ve bir takım yağmacılarla beraber gelerek hemen sorgusuz sualsiz köyü kuşatmaya teşebbüs edilince köy ahalisi ikinci madde de beyan olunan bir gün evvelki hadiseden hasıl eyledikleri korku ve heyecanın şiddetinden dolayı hemen köyden firar ederler. Zaten kuta halinden çıkıp yağmakar eşkiya vaziyetinde köye de yanaşmakta olan asker, elde ettikleri Alhasoğlu Mehmet, biraderi Mahmut, Halil, Kırşehirlioğlu Abdullah, Antep’linin çobanı on yaşında Hasan, sağır Zeliha ve Abdullah oğlu Memik’in sekiz yaşındaki kerimesi hüsnâ, Osman’ın kerimesi yedi yaşında Zekiye Kadir’in oğlu beş yaşında Ahmet, Ali’nin Mahdumu dört yaşında Durdu, Ökkeş’in oğlu altı yaşlarında Ali adlı sabiler süngüleri takılarak ve diğerleri de iplerle dizilip kurşunla vurulmak suretiyle şehit edilmişlerdir. Köyün işgali sırasında Fatış namında bir dul karı, on yaşındaki Ruşen isminde ve iki de küçük çocuğu ile Hacıbebekli köyüne kaçmak için evinden ancak bir beygir ile müteveffa zevcinin yetimlerine bıraktığı ikiyüz Osmanlı lirasını alıp köyden çıkmasını meteakip köy civarında birkaç asker çevirip on yaşındaki çocuk kendisini derhal bük tabir olunan çalılık içerisine atar. Askerler çalı içerisine giremiyerek geriden birkaç kurşun atarlarsa da vuramazlar ve ihtimal öldürdüklerine kani olarak çocuğun annesi Fatış nam karı ve sair çocuk ve beygiri alup kendisini salıverirler. Zavallı çocuk Ruşen bir saat kadar çalının içerisinde bekler, validesi gelmeyince çıkarak köye doğru giderken tekrar yakayı ele verir. Bu defa düşmüş olduğu tuzaktan kurtulmak çaresi olmadığından süngülerle feci bir surette katl ve şehit edilir. Bu vak’anın şahidi de zavallı valide Fatış Hazır...

Bu arada vakit akşamın saat ikisi olunca Eloğlu civarındaki top ve mitralyöz tarrakalarını istimal eden Çakallı yönündeki kuvvet de gelerek onlara iltihak eder. Köy etrafında ve köyden kaçarken yakaladıkları Zeynep’in Osman’ın Ayalı Cennet, Gök Mehmet Ayalı Bağdat, Mirza Ağa’nın hemşiresi Durdu, Kürtçenin üvey kızı on dört yaşında bakire Hatice’yi dahi tutup her gece bir hanede bulundurmamak suretiyle dört gece yanlarında bıraktılar. Bu genç kadınlarla iki bakire her ne kadar namuslarına taarruz olunmadığını ifade etmekte iseler de vak’ayağılıyarak hikâye etmelerine sin ve hüsünlerine ve böyle her suretle masum kalmaları vazaif-i beşerin en mühimi ve ezher cihet müdafaaadan aciz olan bu gibi

²¹⁷ Hasan Erdal, **Millî Mücadele’de Türkoğlu Cephesi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tezi, Kahramanmaraş 2005.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

genç ve yakışıklı kadınları dört gece beraberlerinde buldurmalarında ve hatta şehit Ruşen'in validesi Fatış'ın hüsnü anı zail olmuş hasta olmasına binaen yakalandığından iki saat sonra salıverilmiş ve bu kadınları kızları alıkoymalarına hiçbir sebep ve bahane mevcut bulunmamışken dört gece ve gündüz tevkif edilmiş olmalarına nazaran herhalde ırzlarının hetkolunduğu tezahür eder. Eshabı inkar ve katmleri ise işbu muharreratın, kendi ırz ve namusları aleyhindeki vahşiyane bu tecavüzü umumiyeyealel husus kendilerini afife ve nezih tanımış zevc ve nişanlıları muvacehesinde işa ve namuslarını lekadar etmemek maksadından başka bir şey olmadığı... Yekdiğeriyle... Telakki eden bu iki kuvvet Salı akşamından başlayarak ayın onuncu cumartesi günü sabaha kadar icra-i faaliyette Maraş'tan giden heyet Fransız kıtaat-ı kumandanı ile Maraş'a çekilirler.

Bunun üzerine öteden beriden toplanan bazı köy ahalisi köyün yaşayanları kamilen ve görülebilin külliyetli zahire ve eşya ile maan sürüldüğü ve götürülemeyen zahairin gübrelikler içine dökülerek un, bulgur, buğday, arpa, darı ve cümlesi birbirine karıştırılarak üzerlerine takavvut olunduğunu ve hanelerin ve Jandarma karakolunun kapısı ve pencere, odalara döşenmiş tahtaların kamilen tahrip olduğunu ve İslam hanelerindeki müteaddit Kur'an-ı Azimüşan parçalanarak ayaklar altında çiğnendikten sonra kezalik üzerlerine takavvut olunarak yapraklarıyla kıçlarının silinmiş olduğunu görmüşler ve bu eşyanın da az bir kısmı Maraş tarafına ve kısmı küllisi yukarıda zikr olunduğu veçhile İslâhiye'den gelen kuvvetin beraberinde gelen yağmacılara teslimen İslâhiye tarafına sevk olunmuş ve köyün bu madde ile ikinci madde de beyan olunan maddi hasarı iki yüz elli dişi camuz, yüz elli baş erkek camız, dört yüz elli baş inek, yüz elli baş koşu öküzü, yedi yüz baş koyun, üç yüz baş keçi, otuz baş kısrak, yirmi baş beygir, beş bin kırat zahire ve beş yüz batman yağ ve otuz takım yatak ve bin batman bakar ve beş bin batman pekmez vesair kuru şire ve bin adet nakıştan mamul çuval ve beş yüz adet nakışlı kilim ve altı yüz adet keçe olmak üzere yedi milyon üç yüz altmış beş kuruştan ibaret ve kuvvet arasında gelmiş ve yağmaya iştirak etmiş bir çok Ermeni de bulunuyormuş.

Madde 6. Eloğlu köyünün hayvanlarını İslâhiye yönüne sevk eden yağmacılar, yol üzerinde bulunan Ceceli köyünün meradaki seksen baş inek, yirmi baş dişi camuz, otuz baş tosun, kırk beş baş koşu öküzü, üç baş kısrak dahi alup İslâhiye semtine gitmişler ve şu yağmada bu köy halkı da bu beşinci madde de beyan olunan hasarat ek olarak ikinci beş yüz kırk dört bin kuruş daha ziyana uğramışlardır.

Hülasası

Yukarıda hikâye ve beyan olunduğu veçhile bir hafta devam eden tecavüzatta altı köyde otuz bir hane yanmış, üç ev top ateşiyile tahrip, otuz üç nüfus şehit, beş nüfus haneleri ile beraber ateş içinde yanmış, üç yüz seksen dokuz hayvan top ve mitralyöz ateşleri ile telef, iki bin dört yüz elli baş mevaşi ve binlerce kırat zahire ve birçok eşyayı talan ve yağma edilmiş ve birçok zahire gübrelikler içine dökülerek yenilemez bir hale getirilmiştir. Ve külliyetli ev eşyası imha ve birçok evlerin kapu ve pencere vesaireleri tahrip olunmuş ve Eloğlu köyünden beş kadın ve kız dört gece askerler içinde alıkonulmuş, Alem-i İslamiyet'e haliki tarafından inzal olunup imam-ı kavi ile inanmış oldukları Kur'an-ı Azimüşanı ayaklar altında çiğneyup ve üzerlerine takavvut edilmek suretiyle Din-i İslamiye tezyif ve tahkir

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

edilmiş olduğu cümle-i istidlal ve meşhudatımızdan olmakla iş bu rapor tanzim edilmiştir.

15 Kânunusani 336

Şeyh Ali Sezai Efendi

Belediye Reisi Hacı Bey

Dedezade

Mehmet Efendi

İmza

İmza

İmza

Baş Kâtip Hacı Efendi

Nazıfzade Ahmet Efendi

Karaküçükzade

Mustafa Efendi

İmza

İmza

İmza

*Ve gayrihim*²¹⁸

BİBLİYOGRAFYA

- AKBIYIK, Yaşar, **Millî Mücadelede Güney Cephesi Maraş**, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara1990.
- BAĞDATLILAR, Adil, **Uzunoluk: İstiklal Harbinde Maraş**, Kervan Yayınları, 1974.
- BAŞKAN, Hatice, **Türk Basımının Fransız İşgali Altındaki Maraş'ı İşlemesi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2006.
- Eoğlu'nda Fransız Vahşeti*, **Dava Dergisi**, Sayı: 3, Kahramanmaraş 1994.
- ERDAL, Hasan, **Millî Mücadele'de Türkoğlu Cephesi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tezi, Kahramanmaraş 2005.
- GÖKHAN, İlyas, *Kurtuluş Savaşında Türkoğlu Cephesi*, **Kahramanmaraş Türkoğlu Gazetesi**, Kahramanmaraş 1994.
- GÖKHAN, İlyas-Kemalettin Koç, **Tarihi Coğrafyası ve Kültürü İle Türkoğlu**, Ankara 2009.
- GÜNAY, Nejla, **1909'da Maraş'ta Ermeni Olayları**, Ukde Yay., Kahramanmaraş 2009.
- KARABEKİR, Kazım, **İstiklal Harbimiz**, Yüce Yayınları, İstanbul 1990.
- KARADAĞ, Hüsameddin, **İstiklal Savaşında Maraş**, Kahramanmaraş Kurtuluş Müzesi Kurma ve Yaşatma Derneği, Kahramanmaraş 1994.
- MCCARTHY, Justin, **Ölüm ve sürgün: Osmanlı Müslümanlarına Karşı Yürütülen Ulus Olarak Temizleme İşlemi 1821-1922**, (çev. Bilge Umar) İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1998.
- OKUMUŞ, Mustafa, **Beyoğlu Beldesi-II: dünü bugünü (Karalar-Sarılar=Beyoğlu)**, Sakınmaz Ofseti, Kahramanmaraş 2006.
- ÖZALP, Yalçın, **Ermeni İntikam Alayı Maraş'ta (vesikalar 1919-1920)**, Kahramanmaraş Belediyesi, Kahramanmaraş 2005.

²¹⁸ Özalp, Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'nin İlk Zaferi, s.131-135.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

ÖZALP, Yalçın, **Mustafa Kemal ve Millî Mücadelenin İlk Zaferi**, Semih Ofset Matbaacılık, Ankara 1984.

Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi: İngiliz ve Fransızların Güney-Doğu Anadolu'yu İşgal Etmeleri, Millî Mücadele Hareketleri, Bu Bölgede Yapılan Muharebeler ve Revandiz Harekâtı (15 Mayıs 1919-20 Ekim 1921), C. 4, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara 1966,

TANSEL, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, MEB Yay., C. III, İstanbul 1991.

Kahramanmaraş I. Kurtuluş Sempozyumu 10-11 Şubat 1986, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1987.

<http://www.devletarsivleri.gov.tr/kitap/belge/995/006.doc>

<http://www.devletarsivleri.gov.tr/kitap/belge/995/005.doc>

<http://www.devletarsivleri.gov.tr/kitap/belge/995/010.doc>

<http://www.devletarsivleri.gov.tr/kitap/belge/995/021.doc>

<http://www.devletarsivleri.gov.tr/kitap/belge/995/020.doc>

<http://www.devletarsivleri.gov.tr/kitap/belge/995/034.doc>

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MİLLÎ KURTULUŞ MİLLÎ KİMLİK VE TÜRK ÜNİVERSİTE
LOGOLARI

Yrd. Doç. Dr. İbrahim ERŞAHİN
Emine ÇELİK

Özet

Kurumsal kimliğin temel unsurları olan ve çoğu zaman bütünleşerek veya birbirini tamamlatarak kullanılan isim ve logolar, kurum ve firmaların tanınmasında ve farkındalık oluşturmada önemli bir yere sahiptir. Her iki unsurun da kültürel bir arka planı bulunmaktadır.

Hele de söz konusu olan üniversite gibi bir bilim, kültür ve eğitim kurumuydu bu daha da özel bir öneme sahiptir. Biz Türk üniversitelerinin logolarını (isimlerini de söz konusu ederek) “millî” nitelikleri, özellikle de içerdikleri “millî kuruluş ve kurtuluş” teması bağlamında değerlendirdik.

Ülkemizde hâlihazırda faal durumda bulunan 183 üniversite bulunmaktadır. Üniversitelerden 36 adedinin isim, 26 adedininse logolarıyla konumuzla ilgili olduğunu belirtelim.

Anahtar Kelimeler: Üniversite, Logo, Millî Kimlik, Millî Kurtuluş

**NATIONAL INDEPENDENCE, NATIONAL IDENTITY AND TURKISH
UNIVERSITY LOGOS**

Abstract

Names and logos, which are fundamental elements of institutional identity and most of the time are used by becoming unified or completing each other, have an important place in the recognition of institutions and firms and creating awareness. Her iki unsurun da kültürel bir arka planı bulunmaktadır.

Especially when it comes to a science, culture and education institution like university, they have far more special importance. Turkish universities' logos (by also including their names) are evaluated in terms of “national” qualities, specifically in the context of “national foundation and independence” theme they consist.

There are 183 currently active universities in our country. Among those universities, the names of 36 of them and the logos of 26 of them are included in this research.

Keywords: University, Logo, National Identity, National Independence

1. Kurumsal Kimlik ve Temsil Araçları Olarak İsim ve Logo

Her varlığın tür, bazı varlıkların da daha özel olarak şahıs düzeyinde sahip oldukları isim/isimler, en önemli varlık ve kimlik unsurudur. Buna grup-topluluk adlandırmaları ile toplumsal planda ortaya çıkmış kurum, kuruluş, müessese gibi yapılara verilen adları da dahil edebiliriz.

İsmin kimlik unsuru oluşu kişilerin ve diğer varlıklar kadar kurum ve kuruluşlar için de söz konusudur. Bir kurum sahip olduğu ayırt edici kimlik özelliği/özellikleriyle diğerlerinden ayrılır. Bu ayırt edici unsurlar da onun “kurumsal kimlik”ini oluşturur. Şu halde bir kurumun adı onun kimliğinin veya kurumsal kimliğinin temel bir unsurudur.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bir kurumun logosu/amblemi ise hem ismini de içermiş olması hem de kendisini temsilen gittikçe daha fazla önem kazanmaya başlayan “görsel kimlik”i olması bakımından özel bir işleve sahiptir.

Logo/amblem ise bir sembolizasyondur. Yani “grafik” diliyle (kısmen yazılar da kullanılarak) birtakım anlamları sembolize eder ve temsil ettiği kurum veya firmanın “kurumsal kimlik” ögesidir.

Logo (amblem), bir kurum, ürün veya hizmetin yapısını ve özelliklerini belirtmek amacıyla tasarlanan ve kimliğinin önemli bir parçası olan görsel simge olarak tanımlanabilir.

Şu halde “görsel kimlik” veya daha yaygın kullanımıyla logo (amblem), kurumsal kimliğin çok önemli bir boyutunu oluşturur. Logoda (amblem), bir kurumun kimliğinin genel teması, unsurlarıyla oluşturulan bir kompozisyon dahilinde temsili olarak dile getirilmektedir.

Bir süreden beri bütün dünyada olduğu gibi bizim ülkemizde de hemen her kurum, kuruluş ve firmanın bir logosu bulunmaktadır. Bunlar arasında üniversiteler de vardır. Bu durumda isim ve logoyu (amblem) bir kurumun kurumsal kimliğinin en temel unsurları olarak değerlendirebiliriz.

Biz burada konumuz gereği ülkemizdeki üniversite isim ve logolarından bahsedeceğiz.

2. Türk Üniversitelerinin İsim ve Logoları

Ülkemizde hali hazırda faal durumda bulunan 183 üniversite bulunmaktadır. Bizim bu bildiriye ilişkin değerlendirmelerimizin kapsamını bunların oluşturduğunu belirtelim.

Üniversitelerin kurumsal kimliğinin ilk adımını ve belki de en önemli yönünü isimleri oluşturur. Bu yüzden üniversitelere kuruluşlarında uygun ve temsil özelliği yüksek bir ad vermeye çalışılır. Üniversite adlarında bilimsel veya kültürel öğeler bulunur. Üniversite isim ve logolarını temsil ettikleri anlamlara baktığımızda şu şekilde gruplandırabiliriz:

A. Kültür eksenli isim ve logolar

1. Yer-yöre eksenli isim ve logolar
2. Tarihi şahsiyet isim ve logolar
3. Millî kültür eksenli isim ve logolar
 - a. Genel olanlar
 - b. Fetih ve Millî Kurtuluş temalı olanlar

B. Bilim eksenli isim ve logolar

3. Üniversite İsim ve Logolarında “Millî Kurtuluş”

Bizim bildiri konumuzun isim ve logolar için yaptığımız yukarıdaki sınıflandırmada “Kültür eksenli isim ve logolar”ın “Millî kültür eksenli logolar” grubunun “Fetih ve Millî Kurtuluş temalı olanlar” alt grubuna karşılık geldiğini belirtelim.

Sözün burasında önce üniversite adları, daha sonra da logoları hakkında değerlendirmeler yapacağız.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

3.1. İsim

Üniversitelerin kurumsal kimliğinin en önemli temsil unsuru isimleridir. Bu isimler üniversitelerin misyonları kadar bilinirlikleri ve marka değerleri için de büyük önem taşır. Ayrıca isimler tabii olarak logoların da temel unsurlarından biridir.

Üniversite logolarının hemen tamamında kültürel öğeler bulunur. Özellikle buldukları yerin kimliğiyle ilişkili kültürel unsurlar logolarda temsil edilmeye çalışılır. Bunlar arasında daha özel bir grup ise bu kültürel unsurların “millî” nitelik kazanmış olanlarını logolarında temsil eder veya buna vurgu yapar.

Biz burada Türk üniversitelerinin isimlerini “millî kurtuluş” açısından değerlendirmeye çalışacağız.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla 36 üniversitenin isimleri “millî kurtuluş”la ilişkilendirilebilir. Bunlar Afyon Kocatepe, Ahi Evran, Alanya Alaaddin Keykubat, Atatürk, Bandırma Onyediy Eylül, Bilecik Şeyh Edebali, Celal Bayar, Cumhuriyet, Çanakkale Onsekiz Mart, Çankırı Karatekin, Dokuz Eylül, Dumlupınar, Eskişehir Osmangazi, Fatih Sultan Mehmet, Gazi, Gaziantep, Gaziosmanpaşa, İnönü, İstanbul Rumeli, İstanbul 29 Mayıs, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Karamanoğlu Mehmet Bey, Kilis 7 Aralık, KTO Karatay, Mardin Artuklu, Mehmet Akif Ersoy, Mustafa Kemal, Muş Alparslan, Ondokuz Mayıs, Ömer Halisdemir (Niğde), Sakarya, Selçuk, Trakya, Yıldırım Beyazıt, Yüzüncü Yıl üniversiteleridir.

Bu 36 üniversitenin adlarının “millî kurtuluş” (aynı zamanda millî kuruluş) ile ilişkisi çeşitli açılardan değerlendirilebilir.

Biz burada konuyu tarihsel (kronolojik, olay esaslı), coğrafi ve kişi esaslı olarak üç boyutta değerlendireceğiz.

A. Tarihsel Adlandırmalar

Burada öncelikle üniversite adlarını (isimlerin ilişkilendirildiği olay, tarih ve kişiler de dâhil) kronolojik bir tabloda yerleştirdik.

1. Selçuklu (11.-13. yüzyıllar)

- Selçuk Üniversitesi
- Ahi Evran Üniversitesi
- Muş Alparslan Üniversitesi
- Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
- KTO Karatay Üniversitesi
- Çankırı Karatekin Üniversitesi

2. Artuklu (12-15. Yüzyıllar)

- Mardin Artuklu Üniversitesi

3. Karamanoğulları (13.-15. yüzyıllar)

- Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

4. Osmanlı (14.-20. yüzyıllar)

- Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
- Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

- Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi
- İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
- Gaziosmanpaşa Üniversitesi

5. İstiklal Mücadelesi (20. Yüzyıl başı)

- Afyon Kocatepe Üniversitesi
- Atatürk Üniversitesi
- Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi
- Celal Bayar Üniversitesi
- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
- Dokuz Eylül Üniversitesi
- Dumlupınar Üniversitesi
- Gazi Üniversitesi
- Gaziantep Üniversitesi
- İnönü Üniversitesi
- Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
- Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- Mustafa Kemal Üniversitesi
- Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Sakarya Üniversitesi
- Yüzüncü Yıl Üniversitesi

6. Cumhuriyet (20-21. Yüzyıl)

- Cumhuriyet Üniversitesi

7. 15 Temmuz 2016

- Ömer Halisdemir (Niğde) Üniversitesi

B. Coğrafi Adlandırmalar

Coğrafi isimler “genel” ve “özel” olmak üzere iki grupta değerlendirilmiştir.

1. Genel Coğrafi Adlandırmalar

- Anadolu Üniversitesi
- Trakya Üniversitesi
- İstanbul Rumeli Üniversitesi

2. Özel Coğrafi Adlandırmalar (Tarihsel bir olayla alakalı)

- Afyon Kocatepe Üniversitesi
- Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi
- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
- Dumlupınar Üniversitesi
- Gaziantep Üniversitesi
- İnönü Üniversitesi
- Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

- Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Sakarya Üniversitesi

C. Kişilerle İlgili Adlandırmalar

Kişilerle ilgili adlandırmalar “Eski Kurucular-Fatihler”, “Atatürk” ve “Diğer Kişiler” olarak üç grupta değerlendirilecektir.

1. Eski Kurucular-Fatihler

- Ahi Evran Üniversitesi
- Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
- KTO Karatay Üniversitesi
- Muş Alparslan Üniversitesi
- Çankırı Karatekin Üniversitesi
- Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
- Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
- Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi
- Gaziosmanpaşa Üniversitesi

2. Atatürk

- Atatürk Üniversitesi
 - Gazi Üniversitesi
 - Mustafa Kemal Üniversitesi
 - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
 - Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Ayrıca dolaylı olarak şu üniversiteler de isimlendirilebilir:
- Afyon Kocatepe Üniversitesi
 - Dokuz Eylül Üniversitesi
 - Dumlupınar Üniversitesi

3. Diğer Kişiler

- Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
- Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- İnönü Üniversitesi
- Celal Bayar Üniversitesi
- Ömer Halisdemir (Niğde) Üniversitesi

3.2. Logo

Üniversitelerin kuruluş hikayesi ve misyonları adeta kurumsal kimliğini temsil eden logolarında gizlidir. Daha doğrusu bu grafiklerde simgesel olarak anlatılmıştır.

Biz burada Türk üniversitelerinin logolarını “millî kurtuluş” açısından değerlendirmeye çalışacağız.

Üniversite logolarının hemen tamamında kültürel öğeler bulunur. Özellikle buldukları yerin kimliğiyle ilişkili kültürel unsurlar logolarda temsil edilmeye çalışılır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bunlar arasında daha özel bir grup ise bu kültürel unsurların “millî” nitelik kazanmış olanlarını logolarında temsil eder veya buna vurgu yapar.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu 26 üniversiteyi Adıyaman, Afyon Kocatepe, Akdeniz, Atatürk, Avrupa Meslek Yüksekokulu, Bozok, Cumhuriyet, Çanakkale Onsekiz Mart, Dicle, Dokuz Eylül, Dumlupınar, Gazi, Gaziosmanpaşa, İzmir Katip Çelebi, Kadir Has, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Karamanoğlu Mehmet Bey, Kastamonu, Kilis 7 Aralık, Mehmet Akif Ersoy, Mustafa Kemal, Nevşehir Hacı Bektaş Veli, Ondokuz Mayıs, Osmaniye Korkut Ata, Selçuk, TED Üniversitesi olarak sıralatabiliriz.

a. Devlet (16 Türk Devleti)

-Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi

16 adet ferman, 16 Türk Devletini sembolize eder. Fermanlar birleşerek bütün Türk Devletlerini etkileyen bir güneş oluşturmuştur ve bu güneş her yerde Türkçenin konuşulmasını sembolize etmektedir.

b. Hükümrânlık (Çift Başlı Kartal)

Burada aynı zamanda Selçuklu Devleti’ni de temsil eden ve hükümrânlık sembolü olan çift başlı kartal vardır.

-Atatürk Üniversitesi

-Dicle Üniversitesi

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

- Selçuk Üniversitesi

c. Bayrak (ay-yıldız)

Bazılarında yalnızca hilal, bazılarında yıldız, bazılarında da ay-yıldız bulunmaktadır.

-Adıyaman Üniversitesi (bayrak-hilal)

-Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

-TED Üniversitesi

TED ÜNİVERSİTESİ

-Akdeniz Üniversitesi (yıldız)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

-Kadir Has Üniversitesi

-İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

İZMİR KATİP ÇELEBİ
ÜNİVERSİTESİ

-Avrupa Meslek Yüksekokulu

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

-Cumhuriyet Üniversitesi (bayrak)

Üniversitenin amblemindeki 5 hilalden her biri Cumhuriyet'le geçen 10 yılı simgelemektedir. Zira üniversite kurulduğunda (1974) 50 yıl henüz geride kalmıştır. Ortada bulunan yıldızla da Türk Bayrağı çağrıştırılmıştır.

-Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Üniversitenin logosunda, Çanakkale Şehitleri Anıtı ile birlikte bayrak bulunmaktadır.

-Dumlupınar Üniversitesi

Logo, Şehit Sancaktar Mehmetçik Anıtı'ndaki bayrak.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

-Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

d. Atatürk

Bazılarında Atatürk'ün silüeti, bazılarında ise imzası veya yazısı bulunmaktadır.

-Afyon Kocatepe Üniversitesi (atatürk-kocatepe)

Logo, Atatürk'ün Büyük Taarruz'dan önce Afyonkarahisar'ı yukardan görmek amacıyla çıktığı Kocatepe sırtlarındaki silüeti o meşhur silüetinden oluşmaktadır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

-Dokuz Eylül Üniversitesi
Atatürk'ün at üzerinde hedef gösteren ve “Ordular, ilk hedefiniz
Akdeniz'dir, ileri!” emrini temsil eden resmi.

-Ondokuz Mayıs Üniversitesi

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

-Gazi Üniversitesi

Logosunda Atatürk'ü temsil eden imza stilindeki "gazi" yazısı bulunmaktadır

Mustafa Kemal Üniversitesi

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

-Kastamonu Üniversitesi

Şehrin adını da temsil etmek üzere Atatürk'ün imzasında kullandığı
“Kemal”in “K”si kullanılmıştır.

-Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Şehrin adını da temsil etmek üzere Atatürk'ün imzasında kullandığı
“Kemal”in “K”si üniversiteyi temsil eden “Ü” ile birlikte kullanılmıştır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

-Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

-Bozok Üniversitesi

Üniversitesi'nin amblemi, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 3 Şubat 1934 tarihinde Yozgat'ı ziyareti sırasında Belediye Şeref Defteri'ne Yozgatlılar için yazdığı yazıdaki "Bozok" kelimesinin kaligrafisi esas alınarak çizilmiştir.

e. Diğer

Diğer iki üniversiteden birinin logosunda, bir savaşı (Plevne Savunması) temsilen akan kan, diğerinde ise vatan savunmasında gösterdiği cesaret ve fedakarlıkla bir istiklal madalyası bulunmaktadır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

-Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Üniversitenin logosunda, Çanakkale Şehitleri Anıtı bulunmaktadır.

-Dumlupınar Üniversitesi
Logo, üniversiteye adını veren Dumlupınar ilçesindeki Şehit Sancaktar Mehmetçik Anıtı görselini içermektedir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

-Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Logoda, Tokatlı Gazi Osman Paşa'nın Plevne Zaferi'ni ve şehitleri temsilen kan teması kullanılmıştır.

-Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

4. Özel Bir Örnek Olarak Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Logosunda ülkemizin kurtuluşu için de önemli bir adım olan ve sonradan Kahramanmaraş adını alacak olan Maraş'ın kurtuluşunun bir nişanı olarak şehre verilen "istiklal madalyası" yer almaktadır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Yukarıda solda bulunan logonun ilk şekli, sağdaki de bugünkü şeklindedir. Görüleceği üzere esasları aynı olmakla beraber küçük bazı farklılıkların bulunduğu ve bugünkü logonun daha bir görsellik taşıdığını söyleyebiliriz.

1994 yılında logoyu çizen Ali Koç içerdiği anlamı şu şekilde ifade etmiştir.

“Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi ambleminin merkezinde yer alan İsklal Madalyası ile üniversitenin bu şehre ait olduğu vurgusu yapılarak, kentin tarihsel ve sosyal yapısına sahip olma durumu anlatılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda kendini düşmanlardan kurtaran bir Anadolu şehri olması ile ‘Dünyada Tek Madalyalı Şehir’ olmasının önemli olduğu ifade edilmektedir. Madalyanın kırmızı üçgen bölümünün üst kısmı kavisli olarak anlatılırken şehirdeki akarsulara ve barajlara gönderme yapılmıştır. Bu kavisli bölüm ile gerek üniversitenin Avşar Kampüsü'nün çevresinin akarsularla ve barajlarla çevrili olması, gerekse Kahramanmaraş'ın bol su kaynaklarına sahip olması ifade edilmiştir. Madalyanın çevresindeki üniversite adının yer aldığı mavi

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

kısım, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nin yerel-ulusal ve evrensel bir çizgide mücadele yaptığını ifade etmektedir. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nin her alanda tüm dünyaya entegre, yüzü dışa dönük ve hareket halinde olduğu belirtilmektedir. Kısaca üniversite ambleminde şehrin coğrafi, tarihsel ve sosyal yönü belirtilerek, üniversitenin tüm dünyaya yönelik çalışmalar içerisinde olduğu anlatılmaktadır.”

5. Sonuç

Kurumsal kimliğin temel unsurları olan birer simge durumunda olan isim ve logolar, kurum ve firmaların kimliklerin dışa dönük ilk görünümünü ifade eder.

Kurumların isim ve logolarında simge niteliğinde bir varlığa sahip olan bu unsurlar, buldukları toplum için önemli arka planları bulunan kültürel birer göstergedir.

Konumuz olan üniversite logoları da isimleriyle beraber bu özelliktedir. Biz bu kültürel arka planı yalnızca “millî kuruluş ve kurtuluş” çerçevesinde irdelemiş olduk. Üniversitelerden 36'sını adı, 26'sının ise logosuyla değerlendirdik. Konumuz bağlamındaki isimleri tarihsel, coğrafi ve kişilerle ilgili olanlar şeklinde; logoları ise devlet, hükümlerlik, bayrak, Atatürk ve diğer şeklinde gruplandırdık.

Son olarak da özel bir örnek oluşturması bakımından Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nin isim ve logosunu değerlendirdik.

KAYNAKLAR

BEKTAŞ, D., 1997, Amblem, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt 1, YEM Yayınları, İstanbul

ÇİÇEK, Cengiz, 2006, “Kurumsal Kimlik Neden Gerekli?” ATSO Antalya Sanayi ve Ticaret Odası Yayınları 19.Sayı

ERŞAHİN, İbrahim, 2011, Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü, Ötüken Neşriyat, İstanbul

<http://aku.edu.tr/universitemizgenel-bilgiler/logomuz/>

<http://dumlupinar.edu.tr>

<http://gazi.edu.tr/>

<http://mehmetakif.edu.tr/universitemiz-logo>

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=147265&start=20>

<http://www.29mayis.edu.tr>

<http://www.adiyaman.edu.tr/>

<http://www.akdeniz.edu.tr>

<http://www.aku.edu.tr>

<http://www.artuklu.edu.tr/>

<http://www.atauni.edu.tr>

<http://www.bandirma.edu.tr>

<http://www.bilecik.edu.tr/>

<http://www.cbu.edu.tr>

http://www.cumhuriyet.edu.tr/dosya/Cumhuriyet_Universitesi_Kurumsal_Kimlik.pdf

<http://www.deu.edu.tr>

<http://www.gantep.edu.tr>

<http://www.inonu.edu.tr/>

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

<http://www.karatay.edu.tr>
<http://www.kastamonu.edu.tr/index.php/tr/>
<http://www.khas.edu.tr>
<http://www.kmu.edu.tr>
<http://www.mehmetakif.edu.tr>
<http://www.memurlar.net/haber/32332/>
<http://www.mku.edu.tr>
<http://www.nevsehir.edu.tr/>
<http://www.ogu.edu.tr>
<http://www.ohu.edu.tr/>
<http://www.omu.edu.tr/>
<http://www.osmaniye.edu.tr>
<http://www.rumeli.edu.tr>
<http://www.sakarya.edu.tr>
<http://www.selcuk.edu.tr/>
<http://www.tedu.edu.tr>
<http://www.trakya.edu.tr/>
<http://www.yok.gov.tr/web/guest/universiteler>
<http://www.yyu.edu.tr/>
<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87anakkale> Onsekiz Mart %C3%9Cniversit
esi
KOÇ, Ali, 2017, KSÜ Güzel Sanatlar Bölümü Okutmanı
ÖZTÜRK, Gülay, 2006, “Logonun Kurum Kimliği Üzerindeki Etkisi”, İstanbul
Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5, Sayı:9
PİLİCİ, Aliona, 2008, Tarihsel Süreçte Sembolden İkona: Logo, Mimar Sinan
Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanatta Yeterlik Tezi,
İSTANBUL
TAŞKIN, Ercan, 2011, Amblemin Kurumların Görsel Kimliğine Etkisi:
Dumlupınar Üniversitesi Örneği, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi Cilt
3, No 1, 2011 ISSN: 1309-8039 (Online)
www.alparslan.edu.tr
www.bozok.edu.tr/
www.comu.edu.tr
www.dicle.edu.tr
www.fsm.edu.tr
www.gop.edu.tr
www.karatekin.edu.tr
www.kilis.edu.tr
www.ksu.edu.tr

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE FRANSIZ İŞGALİ KARŞISINDA MARAŞ SAVUNMASI, EKİM 1919'DAN ŞUBAT 1920'YE KADAR SÜREDE YAŞANAN ÖNEMLİ OLAY VE ÇARPIŞMALAR *Dr. F.Rezzan ÜNALP* - Dr.Levent ÜNAL**

Özet:

Birinci Dünya Harbi sonunda İtilaf Devletlerinin Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7'nci maddesine dayanarak ateşkes çizgisini aşmaları ve Anadolu'nun güney bölgesini işgale girişmeleri bu bölgede direniş hareketlerini başlattı. Bölge önce İngilizler tarafından işgal edildi, daha sonra İngiltere ile Fransa arasında yapılan bir antlaşmayla Adana, Maraş, Antep ve Urfa Fransızlara bırakıldı. İngiliz işgali sırasında gerek halkın işgalin geçici olduğuna inanması, gerekse İngilizlerin halkın tepkisine yol açabilecek hareketlerden kaçınmaları nedeniyle önemli bir direniş hareketi görülmedi. Ancak İngilizlerin yerini alan Fransızların Ermeni azınlıkla işbirliği yaparak halkı sindirmek istemesi bu durumu değiştirdi. Bölgedeki ilk direniş ve teşkilatlanma faaliyetleri kendini savunmak durumunda olan bölge halkından geldi. Sivas Kongresinde Kuvayı Milliye kurulması ve bölgeye yakın askeri birliklerin yardımıda bulunması kararlaştırıldı.

Bu bildiriye Fransızlar tarafından Maraş'ın işgal edilmesinden tahliyesine kadar olan sürede cereyan eden olay ve çarpışmalara yer verilecektir. Maraşlıların mücadele bayrağını açmalarının ilk adımı olan Sütçü İmam olayından, Mustafa Kemal'in bölgeye gönderdiği Kılıç Ali ve diğer subayların direniş ve teşkilatlandırma faaliyetlerinden, yerli halkın kahramanlıklarıyla öne çıkan önemli şahsiyetlerinden bahsedilecek, sonuç bölümünde Fransızların bölgeyi tahliye etmelerinin nedenleri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Maraş, İstiklal Harbi, Kuvayı Milliye, Sütçü İmam, Kılıç Ali, Arslan Bey.

DURING THE NATIONAL STRUGGLE, MARAŞ DEFENSE AGAINST THE FRENCH OCCUPATION, SIGNİFİCANT EVENTS AND COLLİSİONS FROM OCTOBER 1919 TO FEBRUARY 1920

Abstract:

At the end of World War I, The Entente States' breaking the ceasefire line and the occupation of Anatolia's southern region ,basing on Article 7 of the Mondros Armistice, initiated resistance movements in this region. The region was first occupied by the British, then with an agreement between England and France, Adana, Maras, Antep and Urfa were left to the French. During the British occupation there was no significant resistance movement because both the people believed that the invasion is temporary, and the British avoidance of movements that could lead public's reaction. However when the French took over, their desire to suppress the people in cooperation with the Armenian minority changed the situation. The first resistance and organizational activities in the region came from the people of the region who had to defend themselves. At Sivas Congress, it was

*Dr.E.Hv.Öğ.Alb. Ufuk Üniversitesi/MSB Üniversitesi, rezzanunalp@mail.com

* Dr.E.Kur.Alb.Levent ÜNAL. MSB Üniversitesi, unallevent11@gmail.com

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

decided for the Kuva-yi Milliye to be established and the military troops near the region to help.

In this paper, the events and the collisions from the occupation of Maras by the English and French until the time of evacuation will be featured. From the Sütçü İmam incident which was the first step in opening the fighting flags for the Maraşians, Kılıç Ali and other officers' which were sent to the region by Mustafa Kemal, resistance and organization activities, important personalities featured with the heroism of the indigenous people will be mentioned, and in the result section, the reasons for the French to evacuate the region will be assessed.

Keywords: Maraş, Independence War, Kuva-yi Milliye, Sütçü İmam, Kılıç Ali, Arslan Bey.

Giriş:

Mondros Ateşkes Antlaşması Birinci Dünya Harbi'ni Osmanlı Devleti için sonlandıran sadece bir mütareke değil aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin tam bir teslimiyet belgesidir. İtilaf Devletleri, "*bağlaşıkların güvenliklerini tehdit edecek bir durum karşısında herhangi bir askeri noktayı işgal etmek hakkına sahiptirler*" hükmünü içeren 7'nci maddesine dayanarak Türk topraklarını işgal etmişlerdir.²¹⁹

Ateşkes Antlaşması imzalanmadan önce 7'nci Ordu Komutanı olarak Mustafa Kemal Paşa Halep'te bulunduğu sırada fırkaları teftişte yaptığı tespitler²²⁰ ve aldırıldığı güvenlik tedbirleri²²¹ ile elde kalan kuvvetleri istifade edilebilir bir hale getirmiş, bununla savunmayı muhtemel saldırılara karşı güçlü kılmayı amaçlamıştı. Karargâhıyla Katma'ya geldikten sonra Ayıntab (Gaziantep) Menzil Mıntıka Müfettişi Binbaşı Behram Bey'e 27 Ekim 1918'de gönderdiği telgrafla, "*Cerablus*"

²¹⁹Yücel ÖZKAYA, "Güney, Güney-Doğu'da Savunmalar ve 1920 Senesindeki Siyasi Olaylar", **Milli Mücadele Tarihi**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, s.27. Mütareke imzalandığında Yıldırım Ordular Grubu Karargâhı Adana'da, 2'nci Ordu ve 12'nci Kolordu Karargâhı yine Adana'da, 15'nci Kolordu Karargâhı Ceyhan'da idi. 7'nci Ordu karargâhı Raco'da, bağlısı 3'üncü Kolordu Karargâhı Kışla'da, 20'nci Kolordu Karargâhı ise Katma'da idi. 7'nci Ordu birlikleri Antakya-Reyhanlı-Dercemal-Telrifat-Ahterim ve doğusu hattını İngilizlere karşı savunmakta idi. Ancak 10 Kasım 1918'de Mustafa Kemal Paşa'nın Yıldırım Orduları Grup Komutanlığından ayrılarak İstanbul'a hareketinden önce 9 Kasım 1918'den itibaren İskenderun'un İngiliz ve Fransızlar tarafından işgaline başlanmıştı. Adana, Mersin, Kilis, Antep ve Urfa dâhil geniş bir bölgeyi, Toros tünellerini ve Ulukışla'yı da içine alacak şekilde sistemli bir hareketle İngiliz ve Fransız birlikleri Ermenilerden oluşturulan lejyon birlikleriyle beraber bütün Güney Anadolu'yu denetimlerine almakta gecikmemişlerdi. Bkz. **Mondros Mütarekesi ve Sevr Antlaşması**, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 2001, s.35.

²²⁰ATASE Arşivi, BDH, K.3705, D:28, F:42.

²²¹ATASE Arşivi, BDH, K:3705, D:29, F:9-7.

*Cerablus: Suriye'nin Halep iline bağlı bir kent. Fırat'ın batı yakasında, Esed Gölü'nün kuzeyinde, Türkiye-Suriye sınırında bulunmaktadır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

*köprüsünün özel bir müfreze ile işgal ettirilmesini, mecburiyet hâsıl olmadıkça son ana kadar köprüünün muhafaza edileceğini" emretmişti.*²²²

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından bir gün sonra Yıldırım Orduları Grup Komutanlığına atanan Mustafa Kemal Paşa, mütarekenin uygulaması hakkında Adana'dan İstanbul'daki hükümeti uyarmış, İngiltere'nin antlaşma dışı her isteğine boyun eğmemek gerektiğini önemle belirtmişti.²²³ Ancak 5 Kasım 1918'de İstanbul'dan verilen bir emirle İngilizlerin Halep civarındaki ordularını beslemek üzere İskenderun-Halep yolundan ve İskenderun limanından faydalanmalarına izin verildi. Bu durum İtilaf devletlerinin doğrudan doğruya İskenderun ve Adana bölgesini işgale hazırlandıklarını göstermekteydi. İngilizlerin İskenderun'u ve İskenderun-Halep yolunu işgal etmeleri henüz bu yolun güneyinde bulunan Türk kuvvetlerini tehlikeli bir duruma sokabilirdi. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa aynı tarihte birliklere verdiği emirde; *"20'nci Kolordunun zayıf bir emniyet birliği bırakarak gece yürüyüşü ile önce Katma ve yöresinde toplanmasını, sonra İslahiye'ye gelmesini"* emretti.²²⁴

Mustafa Kemal Paşa, *"İngilizlerin her ne sebep ve bahane ile asker ihracına teşebbüs edecek"* olmaları halinde, *"kendilerine silahla karşı konulacağını"* resmen açıkladı. *"İngilizlerin telkini ile bu tip bir hareketi uygulamaması yolunda bir karar alınması halinde, kendisinin buna uymaya yarattığının uygun olmadığını"* belirtti, itham altında kalmamak için *"kumandayı hemen teslim etmek üzere"* kendi yerine atanacak şahsın süratle bulunduğu yere gelmesini rica etti. Bununla birlikte aynı gün, 6 Kasım 1918 tarihinde, sadareten Mustafa Kemal Paşa'ya İskenderun'u işgal etmek isteyen İngilizlere karşı konulmaması bildirildi.²²⁵ Dolayısıyla bu şekilde Mustafa Kemal ile İstanbul hükümetinin yolları daha o tarihte ayrılmış oldu.

Yıldırım Orduları Komutanlığı ve 7'nci Ordu Karargâhı 7 Kasım 1918'de padişahın buyruğu ile lağvedildi, Mustafa Kemal Paşa ise Harbiye Nezareti emrine alındı.²²⁶ 10 Kasım akşamı Adana'dan trenle İstanbul'a doğru hareket eden Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'a gelmeden önce Antep eşrafından Ali Cenani ile Katma istasyonunda görüştü, ona silahlı işgallere karşı koymak için milis birlikleri kurulması gerektiğini söyledi. Eskişehir'den geçerken mutasarrıf Zekai (*Apaydın*) ile görüştüğünde ise ondan bölgesinde ne kadar silah bulunduğunu sordu.²²⁷ Bu

²²² **ATASE Arşivi**, BDH, K:3705, D: 29, F:36-1. Belgenin transkripti EK-2'de yer almaktadır.

²²³ Bilal ŞİMŞİR, **Atatürk Dönemi İncelemeler**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s.5.

²²⁴ **Türk-İstiklal Harbi, Güney Cephesi IV'üncü Cilt**, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s. 2-3.

²²⁵ **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD)**, Harp Tarihi Dairesi Yayınları, S.29, Ankara, Eylül 1959, Belge: 742, 743, 744.

²²⁶ **Atatürk İle İlgili Arşiv Belgeleri (1911-1921 Tarihleri Arasına Ait 106 Belge)**, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1982, Belge No: 18, **HTVD**, S.29, Belge: 745, 756.

²²⁷ Hikmet BAYUR, **Atatürk Hayatı ve Eseri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1990, s.188.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

görüşmeler Mustafa Kemal'in hangi düşüncelerle İstanbul'a geldiğinin anlaşılması bakımından da önemlidir.

Bu süreçte 9 Kasım 1918'de 15 kişilik bir müfrezle İskenderun'u işgal eden İngilizler²²⁸ mübarekeye aykırı olarak Adana ilinin de boşaltılmasını istedi, esasında bu süreçte Payas-Kilis hattının güneyi İtilaf devletleri tarafından işgal edilmişti. İngilizler bütün Türk birliklerinin bir an önce Toros Dağları kuzeyine çekilmesinde ısrar ediyorlardı. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 5'nci ve 16'ncı maddeleri gereği birçok birlik lağvedildi, lağvedilmeyen birliklerden 12'nci Kolordu Konya'ya, 3'üncü Kolordu Sivas'a ve 20'nci Kolordu Ankara'ya çekilme emri aldı. Müteakiben 11 Aralık 1918'de Fransız subayları idaresinde 400 kişilik yerli Ermenilerden oluşan bir Fransız taburu Dörtüol kasabasına girdi, 17 Aralık 1918'de çoğu Ermeni olmak üzere 1500 kişilik Fransız askeri birliği Mersin'e çıkarıldı. Bu kuvvetten ayrılan müfrezeler Tarsus, Adana, Misis ve Pozantı bölgesini işgal ettiler, bu işgalleri İngilizlerin 17 Aralık 1918'de Antep'i, 22 Şubat 1919'da Maraş'ı*, 24 Mart 1919'da da Urfa işgalleri izledi.²²⁹ Böylece Anadolu için işgalere karşı milli mücadele şartları oluşmaya başlamıştı.

İngilizlerin Maraş'ı İşgal Etmesi

Birinci Dünya Harbi'nden hemen sonra İngiliz ve Fransızların Adana, Urfa, Antep, Maraş bölgesini işgalleri, Osmanlı Devleti ile İtilaf devletleri arasında imzalanan ateşkesin ihlal edildiği anlamına geliyordu. Çünkü Mondros Ateşkes Antlaşması'na göre müttefikler ancak Toros tren geçidini ve müttefikler için bir tehdidin ortaya çıkmasına neden olabilecek herhangi bir stratejik noktayı işgal edebilirlerdi. Ancak Toroslarda müttefiklerin güvenliğini tehdit edebilecek

²²⁸ HTVD, S.29, Belge: 754.

* Maraş'ın ilk olarak ne zaman kurulduğu hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Maraş'ın tarihini üç bin yıl kadar geriye götüren araştırmacılar bulunmaktadır. Anadolu ilk olarak Halife Hz. Ömer zamanında İslam diniyle tanışır ve Maraş dahil bazı yerler fethedilir. Şehir zaman zaman Müslümanlar ve Bizanslılar arasında el değişir. 1071 Malazgirt Zaferi Türklerin Anadolu'ya yayılmalarını ve Anadolu'da kalıcı olmalarını sağlar. Selçuklular 1090'lı yıllarda Maraş'ı alırlar. Ancak bundan sonraki dönemde de Maraş birçok kez el değiştirir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından bir süre sonra 1337'de Dulkadiroğulları Maraş'a hakim olur. Maraş'ın Osmanlıların eline geçmesi ise 1522'de gerçekleşir. Osmanlı Devleti idaresinde Maraş 1834'e kadar Adana'ya bağlı olarak idare edilir. Bu tarihten itibaren bağımsız bir sancağa/mutasarrıflığa dönüştürülen Maraş, 1866-1915 yılları arasında Halep eyaletinin bir sancağı olarak kalır. Bkz. Bekir TANK, "Almanya ve Avusturya Belgelerinde Maraş 1878-1923", **Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu**, II. Cilt, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2013, s.410.

²²⁹ **Türk-İstiklal Harbi, Güney Cephesi IV'üncü Cilt**, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s. 2-3.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

herhangi bir tehlike olmadığı gibi, bu vilayetlerin işgal edilmesini gerektirecek geçerli bir neden de yoktu.²³⁰

Maraş, Mondros Mütarekesi günlerinde bağımsız bir sancaktı. Sancağın, Maraş Merkez kaza dışında, Elbistan-Göksun-Pazarcık ve Zeyton olmak üzere dört kazası daha vardı. Maraş İngilizler tarafından işgal edilmeden önce birtakım tedbirler alındı. Buna göre şehirdeki askeri malzeme Kayseri'ye nakledildi. Maraş halkı işgale engel olmak amacıyla Maraş-Narlı arasındaki Aksu köprüsünü yıkmış olsa da bu tedbirler işgali önlemeye yetmemiş, nehrin üzerinde dar bir köprü kurarak ileri yürüyüşlerine devam eden işgalci İngiliz askerlerini Maraş'taki Ermeniler sevinçle karşılamışlardı.²³¹

Maraş'ta Türk birliklerinden sadece kışla muhafızı olarak bulundurulmuş bir takım kadar piyade birliği vardı ve bu birliğe Teğmen Cemal komuta etmekteydi. Hükümet caddesinden yürüyüş kolu halinde kışla istikametinde ilerleyen İngilizler kışla önüne geldiklerinde Albay McAndrew, kışla komutanı Teğmen Cemal'in davranışından çekindi ve askerlerinin yönünü Amerikan Kolejine doğru çevirdi. Maraş'a ilk giren ve çoğunluğu Hintli olmak üzere bir alay kadar süvariden ibaret olan bu İngiliz birliği, Amerikan Koleji, Ahırbaşı Kilisesi, Ermeni ve Katolik Kiliseleri ile Alman Çiftliği binalarına yerleşti.²³²

İngilizlerin Maraş'ı işgali Anadolu'da büyük bir tepki görmüş ve sekiz ay sürmüştür. Bu süre içinde İngilizlerin Ermenilerin taşkınlıkları ve tahrikleri karşısında takındıkları yansız tavır olayların çıkmasını önlemişti.²³³

15 Ekim 1919 tarihinden itibaren Maraş halkı arasında İngiliz işgal kuvvetlerinin ayrılacağı ve yerine Fransız birliklerinin geleceği söylentisi dolaşmaya başladı. Nitekim 13'üncü Kolordu²³⁴ Komutanlığından Dâhiliye Nezareti'ne çekilen telgrafla, "*Bölgenin İngilizlerce tahliye edilip yerine Fransız kuvvetlerinin alacağı belli olduğu ve Fransızların Maraş, Antep ve Urfa'da*

²³⁰ Justin McCARTHY, **Osmanlı'ya Veda**, Çeviren Mehmet Tuncel, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006, s.255.

²³¹ Adnan GÜL, "Türk Milli Bağımsızlık Savaşında Maraş Müdafasının Önemi", **Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Sayı:11, Mart 2008, s.187. 1914 yılı sonlarına ait bir istatistiğe göre Maraş sancağında 152.645 Türk, 32.322 Ermeni ve 34 Rum vardır. Bkz. **ATASE Arşivi**, K:1541, D: 3.

²³² **Türk-İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.56.

²³³ **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 200, s.236.

²³⁴ İşgal sonrasında Türk milli kuvvetleri Güney cephesinin Fırat nehri batısına rastlayan Adana Cephe kesiminde Fransızlara ve Ermenilere karşı çarpıştı. Fırat nehri doğusuna rastlayan Elcezire Cephe kesimindeki İngilizlerle ise Revandiz Harekatı hariç bir çatışma olmadı. Elcezire bölgesinde sadece 2'nci ve 3'üncü tümenlerden oluşan zayıf 13'üncü Kolordu birlikleri vardı. Fırat doğusundaki bu Türk kolordusu karşısında Irak'ta İngilizlerin iki tümeni bulunuyordu. Fırat nehri batısındaki Adana Cephe kesimindeki düzenli ordu birlikleri Toroslar kuzeyine çekilmiş olduğundan burada sadece yerli halktan oluşturulan ve zamanla geliştirilen milli müfrezeler bulunuyordu. Bkz. İsmet GÖRGÜLÜ, **On Yıllık Harbin Kadrosu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s.303.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

kendilerine bağlı bir Ermeni devleti kurabilecekleri söylendiği, ayrıca Fransızların kuzeye doğru işgallerini genişletebilecekleri tahmin edildiği, bunun önlenmesi için Malatya'da bulunan 12'nci Süvari Alayını iki dağ topu ve iki makineli tüfikle takviye edip Besni'de mevzilendirdikleri, Fransızların Diyarbakır'a kadar sarkabilecekleri tahmin edildiğinden bunu önlemek için Karaburun ve Viranşehir'de kuvvetler bulundurulduğu, Elbistan'da da 3'üncü Kolordudan bir kuvvet bulundurulması gerektiği" bildirildi.²³⁵

Güney bölgesindeki önemli olayları daha yakından görmek amacıyla Sivas'tan Elbistan'a gelen 3'ncü Kolordu Komutanı Kurmay Albay Selahattin (Çolak) Bey'de gelişmelere bakarak Maraş'ın birkaç gün sonra Fransızlar tarafından işgal edileceğini anlamıştı. Albay Selahattin Bey Sivas'taki vekiline bu hususta Elbistan'dan bazı talimatlar verdi. Talimatında Maraş, Antep, Urfa vilayetlerinden İngiliz kuvvetlerinin çekilip yerine Fransız kuvvetlerinin geleceğini anlaşıldığını belirten Albay Selahattin Bey, şu tedbirlerin alınmasını istedi. *"İngilizlerin bölgeyi işgali aslında Mondros Mütarekesi hükümlerine aykırı idi. Bu sebeple bölgeyi başka devlete devretmesi, milletin haklarına ve Hükümetin haysiyetine vurulmuş bir darbe olacaktır. Bölgeye Fransız kuvvetleri gelmeden oradan filen milli teşkilatın kurularak, milletin haklarına sahip çıkılması işgale karşı koyması kutsal vazifedir. Maraş'ı ve bunun yanında Antep'i mümkün olduğu takdirde 3'üncü Kolordu koruyacaktır. Elbistan, Maraş ve Antep'te milli direniş teşkilatı düzenlenecek ve tertip edilecektir. Malatya'dan Maraş'a askeri müfreze gönderilmesi düşünülmektedir. 3'üncü Kolordunun Maraş'taki milli kuvvetleri ele alması ve organize etmesi için acele olarak Aziziye'den (Kayseri'nin Pınarbaşı İlçesi) bir süvari takımının güneye yollanması gereklidir. Sivas'tan bir subay ile iki hafif makineli tüfek bu müfreze yetişmek üzere yollanmalı ve müfrezenin masrafları verilmelidir. Müfreze subayı Elbistan ve Maraş'taki durumdan telgrafla Kolorduya devamlı bilgi verecektir. Hristiyanların mal ve canlarına dokunulmaması müfrezenin en kısa zamanda hareket etmesi ve hareketinin gizli tutulması gereklidir."*

Diğer taraftan Maraşlı Ermenilerden bir grup Adana'daki Fransız karargâhına giderek bir an önce Maraş'ı İngilizlerden teslim almalarını Fransız komutandan rica etmişler, bunu haber alan halk Fransızların Maraş'a gelişini protesto etmek amacıyla Ulu Cami'de bir miting düzenlemek istemişti. Ancak Elbistanlı Doktor Mustafa* tarafından hazırlanan miting, Fransızlarla iyi geçinmek isteyen mutasarrıf tarafından faydalı olmayacağı düşüncesiyle reddedildi.²³⁶

Ulu Cami'de halka bir konuşma yapan Doktor Mustafa, Fransızların yakın zamanda geleceğinden, Ermenilerin Adana'daki gibi işkence yapabileceklerinden bahisle halkı teşkilatlanmaya ve karşı koymaya davet etti.

²³⁵ Hasan İzzet ALTINANIT, **İşgal**, Babıali Yayınları, İstanbul 2016, s.165.

*Doktor Mustafa Efendi, Elbistanlı Kökerler ailesine mensup Müftülüzâde Hacı Ali Efendi'nin oğludur. Mektebi Tıbbiyenin 324 senesi (1908) mezunlarından olup Maraş'ta serbest doktor idi. 1920 Şubatında Alman hastanesinde arkadaşları ile beraber şehit edilmiştir. Bkz. Hüsameddin KARADAĞ, **İstiklal Savaşında Maraş**, Kahramanmaraş Kurtuluş Müzesi Yayınları, Kahramanmaraş, 1994, s.57, **Atatürk (Komutan, Devrimci ve Devlet Adamı Yönleriyle)**, Genelkurmay ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 1980, s.235.

²³⁶ **Türk-İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.57-58.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Müteakiben Ermenilerin yapabileceği taşkınlıklar, Fransızların tutuklamada bulunabilecekleri endişesiyle başta Doktor Mustafa olmak üzere Maraş ileri gelenleri (Kadızade Hacı Hasan Efendi, oğlu Mehmet Ziya, Doktor Mustafa Bey, Eczacı Ömer Lütfi Bey*, Katıpzade Mehmet, Vehbizade Hasib, Kocabaşzade Ömer, Tapağın oğlu Mustafa, İslâhiyeli Nazım Bey) işgalden bir gün önce, 28 Ekim 1919 tarihinde şehri terk ederek Elbistan'a çekildiler. Burada Kuvayı Milliye'nin (Milli Kuvvetler)* oluşturulması, silah ve cephane temin edilmesi ile uğraştılar.²³⁷

Milli Teşkilat Çalışmaları

Milli Mücadele döneminde ordu ile Kuvayı Milliye arasındaki ilişki "*Milli Ordu*" adı altında şekillenmiştir. Erzurum Kongresi'nin son günü olan 7 Ağustos 1919'da, millet adına ülkenin geleceğine sahip çıkmak amacıyla oluşturulan, Sivas Kongresi'nde vatanın bütünü temsil edeceği esasına bağlanan Heyeti Temsiliye²³⁸ tarafından Güney Cephesinde Milli Ordu kurulmasına karar verildi. Bu ordu, "*Müdafaa-i Hukuk*" hareketi içinde ülkenin milli ve askeri güçlerinin birlikte hareket etmesini, ileride düzenli orduda birleşmesini sağlayacak Anadolu'da oluşan otoriteye güç verecek bir örgütlenme olarak ortaya çıktı. 11 Eylül 1919 tarihli karar ile Heyeti Temsiliye mevcut duruma ve Ermeni tehlikesine dikkat çekerek saldırılara örgütlü karşı koymak gerektiğini vurguladı.²³⁹

* Eczacı Lütfi Efendi (Köker) 1890-1965: Dr. Mustafa Bey'in kardeşidir. Mücadelede önemli bir kumandan olarak görev yapmıştır. Mücadele sonrasında, 1922-1925 yılları arasında Maraş Belediye Başkanı olmuştur. Maraş'ın ilk Türk eczacısıdır., Elbistanlıdır. Tıp fakültesinde eczacılık eğitimi almıştır. Eczanesi, 1909 yılında Çocuk Bahçesi civarında açılmıştı. Maraş'ın kendinden önceki bilinen ilk eğitilmiş eczacıları ise Alman Hastanesinde görev yapan Stefan Çorbacıyan ve Luther Orçanyan isimli iki Ermenidir. Maraş'ın Kurtuluş Mücadelesinde ağabeyi Doktor Mustafa Köker ile birlikte birçok cephede görev almıştır. Kurtuluş Mücadelesi sonrasında 1922-1925 yılları arasında Maraş Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır. Maraş Belediyesi tarafından seçilecek olan kurtuluş mücadelesinde üstün hizmet vermiş bir kişiye TBMM'nin İstiklal Madalyası verecek olması üzerine, başkanlığında toplanan belediye meclisi, İstiklal Madalyası'nı tüm Maraş halkının hak ettiğini içeren kararı Ankara'ya bildirmiş ve 5 Nisan 1925 tarihinde Maraş'a İstiklal Madalyası verilmiştir. Bkz. Adnan GÜLLÜ, "12 Şubat ve Elbistan Maraş'ın Kurtuluşunda Elbistan'ın Rolü", **Elbistan'ın Sesi**, 10 Şubat 2016 tarihli yazı.

* Kuvayı Milliye, Türk İstiklal Harbi içinde dar anlamda düzenli ordunun kurulmasından önceki direniş kuvvetlerini tanımlamak için kullanılmıştır. Geniş anlamda ise 19mayıs 1919'dan başlayarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu olan 29Ekim 1923 tarihine kadar geçen sürede işgale ve işgalci güçlere karşı yürütülen tüm çabaları kapsamaktadır. Bu nedenle Milli Mücadeleye katılan herkese Kuvayı Milliyeci denmiştir. Bkz. F.Rezzan ÜNALP, "Türk Milli Mücadelesinin Oluşumunda "Kuvayimilliyeye" Düşüncesi ve Bağlımsızlık Önderi Olarak Mustafa Kemal", **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, S.18, Ankara, Ağustos 2011, s.75.

²³⁷ Yaşar AKBİYİK, "Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Ege Üniversitesi Yayınları, Cilt:6, S.1, İzmir, 1991, s.109.

²³⁸ Dursun Ali AKBULUT, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Açılması, **Sivas Kongresi IV. Uluslararası Sempozyumu**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s.290-291.

²³⁹ Ahmet Emin YAMAN, "Kuvayı Milliyeden Düzenli Orduya Geçiş ve Ordu-Millet Dayanışması", **On İkinci Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri-I**, Genelkurmay ATASE

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Heyeti Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Albay Selahattin (Çolak) tarafından güney vilayetleri cephe vaziyetlerini görüşmek üzere Gürün'de bir toplantı yapıldı. Elbistan'dan Doktor Mustafa'da bu münasebetle Gürün'e giderek Albay Selahattin Bey ile görüşmüştü. Kongre kararı gereğince güney cephesi bir takım mıntikalara ayrılıyor, bu mıntikalarda Kuvayı Milliye teşkilatının icrası ve ikmalî için bir kısım subaylar seçiliyordu. Her mıntika mensup olduğu kolordular tarafından sevk ve idare edilecekti.

Pozantı'dan Sis ve Osmaniye hattına kadar olan kısım birinci mıntika idi. Bu mıntikanın merkezi Develi kazası idi ve sorumluluğu 20'nci Kolordu emrine verilmişti.

Fırat nehrine kadar olan ikinci mıntikanın merkezi Elbistan kazası idi. Bu da Sivas'taki 3'üncü Kolordu emrine verilmişti.

Fırat nehrinden Dicle nehrine kadar olan üçüncü mıntikanın merkezi ise Hüsni Mansur kazası idi. Bu mıntika ise Diyarbakır'da 13'üncü Kolordu emrine verilmişti.

Kolorduların kendi mıntıklarında ve işgal altında bulunan ahaliyi cesaretlendirmeleri için gereken silahları ve cephaneleri tedarik ve teminle harekâtın iyi bir şekilde sevk ve idaresi için Kuvayı Milliye kumandanlarını tayin etmeleri hususunda karar verilmişti.²⁴⁰

Bu doğrultuda Güney Cephesine çeşitli rütbelerde subaylar* gönderildi, daha önce gönderilen subaylar da doğrudan mıntikasında bulunduğu kolorduya bağlandı. Gönderilen subaylar, sivil kıyafetler ve takma adlarla harekâtı kolordulara

Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s. 422. Ayrıntılı bilgi için bkz. A.Emin YAMAN, "Millî Ordu", **Atatürk Yolu AÜ TİTE Dergisi**, S.2, Ankara, Kasım 1988, s.115-140. Sivas Kongresinden sonra Heyeti Temsiliye sorumluluğu kendi üzerine alarak, kongrelerin tüzük ve bildirileri dışında ve Sivas Kongresi Tüzüğüne ek olmak üzere "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kuruluş Tüzüğüne Ektir (1)" başlıklı, yalnız "üyeleri için ve gizlidir" kayıtlı, silahlı millî teşkilatlar için gizli bir yönerge düzenlendi. Düşmanla çatışılan yerlerde bu yönergeye göre, silahlı müfrezeler ve birlikler kuruldu (belge:188). Bkz. Kemal ATATÜRK, **Nutuk**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1994, s.169, Adnan SOFUOĞLU, **a.g.m.** s. 91-94.

²⁴⁰ Adil BAĞDATLILAR, **Uzunoluk İstiklal Harbi'nde Maraş**, Kervan Yayınları, İstanbul, 1974, s.79.

* Cephede görev yapan subayların belli başlıları şunlardır: Topçu Binbaşı Kemal Bey "Kozanoğlu Doğan Bey" takma adıyla Kilikya Kuvayı Milliye Kumandanı, Piyade Yüzbaşı Osman Nuri Bey "Aydınöğlü Nuri Bey" takma adıyla O'nun yardımcısıdır. Osman Nuri Bey, Amasya'da Mustafa Kemal Paşa'ya katılmış, Erzurum ve Sivas Kongrelerinde yanında bulunmuştur. Yüzbaşı Salim "Kurtöğlü Yörük Selim Bey", Üsteğmen Asaf "Kılıç Ali Bey", Edirne'li Yüzbaşı Ratıp "Tekelioğlu Sinan Bey", Yüzbaşı Kâmil Bey "Polat Bey", Teğmen Sait "Şahin Bey", Kilisli Üsteğmen Yusuf Rıza "Arslan Bey" takma adlarıyla isim yapmışlardır. Ayrıca: Yüzbaşı Ali Rıza, İstihkâm Üsteğmen Mustafa, Teğmen Celal, Asteğmen Besim, Silifke Askerlik Şube Başkanı Binbaşı Emin Arslan Bey, Yüzbaşı Abdullah ve Yüzbaşı Ali Saip, Güney cephesinin örgütlenmesi için çalışmış, millî direnişe büyük katkıları olmuş subayların bir bölümüdür. **Türk-İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s. 61, 68-79

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

bağlı olarak sevk ve idare edeceklerdi. Bazıları, Mustafa Kemal Paşa'nın yanında bulunmuş, bizzat O'nun tarafından görevlendirilmişlerdi. "*Cemaat-i İslamiye*" adı altında yapılan örgütlenmenin çalışmaları, Sivas Kongresi'nden sonra Müdafaa-i Hukuk adı altında Heyeti Temsiliye'ye bağlı olarak programlı biçimde sürdürüldü.²⁴¹ Sivas Kongresi'nde alınan karar gereği Elbistan ve Maraş havalisi, 3'üncü Kolordu Komutanlığı mıntikasına dâhil edildiğinden bu bölgelerdeki asker alma şubeleri de aynı kolorduya bağlandı. Maraş ve Antep bölgesinin kurtarılması ve teşkilatlanmak için merkez olarak seçilen Elbistan işgal altında olmadığı için Maraş'ın Fransızlar tarafından işgalinden bir gün önce şehrin ileri gelenleri Elbistan'a gelmişlerdi.

Sulh Hâkimi Ali Rıza Bey'in ve arkadaşlarının gayreti ile Elbistan'da kuvvetli bir Heyeti Merkeziye teşkili ile Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Mustafa Kemal Paşa Elbistan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Ali Rıza Bey'e gönderdiği bir yazıda; "*Fransızların Adana havalisi de dahil olmak üzere Urfa, Antep ve Maraş'ta Ermenistan oluşturmak gayesini güttüklerini, milli teşkilatın yaygınlaşmasının dışarıya karşı çok önemli ve lehte tesir yaptığını, şu anda en önemli işin işgal altında bulunan yerlerdeki teşkilatı genişletmek ve ahaliyi işgal aleyhine teşvik etmek, düşmanları zora sokmak*", olduğunu belirtti. "*Malatya'dan bir süvari bölüğü ile iki mitralyöz bölüğünün Elbistan'a doğru hareket ettiğini, bu kuvvetin milli teşkilatın dayanağı olacağını ve Elbistan deposundaki silah ve teçhizatın Kuvayı Milliye'ye dağıtılmasına karar verildiğini*" bildirdi.

Bunun yanında 3'üncü Kolordu Komutanlığı tarafından Binbaşı Suzi Bey komutasında bir kuvvet Elbistan'a gönderildi. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa tarafından istifa etmiş subaylardan Yüzbaşı Selim Bey (Yörük Selim) ve Yüzbaşı Asaf Bey (Kılıç Ali)'de bu bölgeye gönderildi.

Elbistan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Ali Rıza Bey, Selim (Yörük Selim) ve Asaf (Kılıç Ali) Beyler, Maraş ve civarında Millî teşkilatı yaygınlaştıracaklar ve idare edeceklerdi. Elbistan Şube Reisi Binbaşı Suzi Bey daimi üye sıfatı ile bulunacak, teşkilatın oluşmasına ve 3'üncü Kolordu ile haberleşmenin sağlanmasına çalışacaktı. Elbistan'a gönderilen Kılıç Ali, Yörük Selim ve Binbaşı Suzi Beyler, Maraş'tan gelenler ile faaliyet başladılar. Daha sonra Binbaşı Suzi Bey'in Sivas'a dönüşü ile yerine gönderilen Binbaşı Ali Bey de bu faaliyetlere katılmıştır.²⁴² 29 Ekim 1919 günü Doktor Mustafa ve kardeşi Eczacı Lütfü, Kadioğlu Hacı Hasan ve oğlu Ziya, Sarıkâtiipoğlu Mehmet, Kocabaşoğlu Ömer ve Muallim Hayrullah'tan oluşan bir grup Elbistan'da Binbaşı Ali Bey ile görüştüler ve Maraş'ta Kuvayı Milliye'nin kurulmasına karar verdiler. Yapılan görev bölümüne göre;

* Yüzbaşı Kılıç Ali Bey Pazarcık'ta Atmalı Aşireti Reisi Yakup Hamdi ve Memik Ağa ile birlikte halkı teşkilatlandırarak Fransızların Antep üzerinden Maraş'taki birliklerini takviye etmelerine engel olacak, bir kısım kuvveti ile de Eoğlu bölgesine intikal ederek İslahiye-Maraş yolunu kapayacaktı.

* Yüzbaşı Yörük Selim Bey Göksun'da, Eczacı Lütfü Bey Bertiz köylerinde teşkilatlandırma faaliyetlerini yürütecekti.

²⁴¹ Ahmet Emin YAMAN, "Millî Ordu", **a.g.d.**, s.135-136.

²⁴² Yaşar AKBIYIK, **a.g.e.**, s.152-154.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

* Binbaşı Sivaslı Ali Bey, Elbistan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Nakipzade Mehmet Bey ve arkadaşları ile Maraş ile Heyeti Temsiliye arasında irtibatı sağlayacak, temin edebileceği birliklerle Maraş'ı destekleyeceklerdi.

Bunların dışında Maraş'a yardım için çalışan Andırın kasabasının Kuvayı Milliye Kumandanlığına Yaycıoğlu İbrahim Ağa getirilmiş ve hazırlanan ilk müfreze Maraş'a gönderilmişti. Çukurova'nın doğusunun kurtarılması ile görevli Yüzbaşı Osman Tufan, Andırınlıları Kadırlı'nın kurtuluşu ile görevlendirmişti.²⁴³

Başlayan bu çalışmalar sonucunda Elbistan, Göksun, Pazarcık teşkilatlarının kurulması iki ay sürdü. Kurulan milis kuvvetlerinin önde gelenleri bu üç merkezde olmakla beraber bunun yanında Bertiz Müfrezesi de Fransızlara karşı büyük hizmetler gördü.²⁴⁴

Kılıç Ali* Maraş-Antep Cephesi Milis Kuvvetleri Komutanlığına nasıl görevlendirildiğine ilişkin hususlara anılarında yer vermiştir. Buna göre Heyeti Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa Sivas'ta buldukları sırada kendisini 12 Ekim 1919 tarihinde çalışma odasına gelmesini emretmiş ve daha sonra da Telgraf Memuru Mahmut Mahir tarafından Antep'ten çekilen telgrafi okumasını istemiştir. Söz konusu telgrafta kısaca "*bölgede teşkilat yapacak güç ve yetenekte subay gönderilmesi*" istenmektedir. Bu telgrafi okuduktan sonra Mustafa Kemal Paşa'nın kendisine nasıl emir verdiğini şöyle anlatmaktadır:

"Seni, Maraş-Antep havalisinde milli kuvvetler teşkilatını yapman için oraya gönderiyorum. Biliyorsun her savunma beldesi bir cephedir ve burada görev alanlar, cephe komutanlığı yetki ve sorumluluğuna sahiptir. Hizmet birliklerinden mümkün olan yardım yapılacaktır. Düşmanların amacı, Ege'de Yunan işgalini

²⁴³Ferhat BAŞDOĞAN, "Kahramanmaraş'ın Kurtuluş Savaşı", **Kahramanmaraş 1. Kurtuluş Savaşı Sempozyumu (10-11 Şubat 1986)**, Derleyen: Kahramanmaraş Belediyesi, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1987, s.67-68.

²⁴⁴ Yaşar AKBİYİK, **a.g.e.**, s.154.

*Ali KILIÇ (Asaf Kılıç): (1325-P.502) 1890 yılında Beşiktaş'ta doğdu, 1971'de İstanbul'da vefat etti. Asıl adı Emrullahzade Asaf'tı. Mustafa Kemal Paşa tarafından İstanbul Gedikli Küçük Zabıt Mektebinden (Astsubay Okulu) 3 Mart 1906'da astsubay rütbesiyle mezun oldu. Görevleri sırasındaki başarıları nedeniyle rütbesi 1909'da teğmenliğe yükseltildi. Çanakkale Muharebeleri ne katıldı. 1918'de Kafkas İslam Ordusunda Nuri Paşa'nın yaverliğini yaptı. Mütarekeden sonra ordudan ayrıldı. Milli Mücadeleye katılmak üzere Sivas'a geldi. Maraş, Gaziantep ve Havalisi Kuvayı Milliye Komutanı olarak atandı. Haziran 1920'de Yozgat'taki Çapanoğlu isyanının bastırılmasında etkili oldu. 25 Nisan 1920'de TBMM ne katıldı. Gaziantep milletvekiliği ve İstiklal Mahkemesi üyeliği vazifelerinde bulundu. 7 Haziran 1934'te askerlik mesleğinden emekli oldu. Soyadı Kanunu çıktıktan sonra Atatürk kendisine Kılıç soyadını verdi. Gaziantep milletvekili olarak 1939'a kadar parlamentoda kaldı. 1919'da Gaziantep ve Havalisi Kuvayı Milliye Komutanı, 1920'de Yozgat Tedip Kuvvetleri ve Sıkıyönetim Komutanı olması sebebiyle emeklilik işlemi 408 sayılı kanunun 3'üncü maddesi gereği Milis Albay olarak yapılmıştır. Bkz. **Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri**, Genelkurmay ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 2010, s.502-503.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

*serbest bırakırken, kendi ellerindeki toprakları bizden koparacaklarıyla genişletmek ve bağımsız Türk devletine imkan vermemek... İlk anda Fransızları karşımızda buluyoruz. Telgraftı okudum. Bu millet esir olur mu? Her yer, arkasından gidebileceği asker-sivil insan arıyor. Bu gün için en buhranlı bölge Urfa-Maraş-Antep...Bu konuda tecrüben var. O bölgenin halkını bilirim. Yiğit, sadık, fedakâr insanlardır.*²⁴⁵

Bundan sonra Sivas'taki Heyeti Temsiliye tarafından Yüzbaşı Selim Kurtoğlu Yörük Selim Bey ve Yüzbaşı Asaf Kılıç Ali Bey takma adlarıyla Maraş bölgesi Kuvayı Milliye teşkilatına memur edilmişlerdir.²⁴⁶ Mustafa Kemal Paşa'nın emrini büyük bir heyecanla kabul eden Kılıç Ali, söz konusu anılarında 16 Ekim 1919'da Sivas'tan ayrıldığını ve 21 Ekim'de Elbistan'a ulaştığını belirtmektedir.²⁴⁷ Sivas Kongresinde (9 Eylül 1919'da) Batı Anadolu Umum Kuvayı Milliye Kumandanlığına seçilen ve aynı zamanda Çukurova ve Güneydoğu Anadolu milli kuvvetlerinin de komutanı sayılan 20'nci Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa,²⁴⁸ Sivas Kongresinden sonra Kayseri'ye gelerek Doğan (Topçu Binbaşı Kemal/Kozanoğlu Doğan Bey/Kilikya Kuvayı Milliye Komutanı), Tufan (Yüzbaşı Osman Nuri/Aydınoğlu Tufan Bey/Doğu Adana Kuvayı Milliye Komutanı) ve Sinan (Edirneli Yüzbaşı Ratıp Tekelioğlu/Tekelioğlu Sinan Bey/Batı Adana Kuvayı Milliye Komutanı) Beylerle görüşmüştür.²⁴⁹

Maraş'ın Fransızlar Tarafından İşgali ve Maraş Savunması

Fransa Başbakanı Clemenceau ile İngiltere Başbakanı Lloyd George arasında 15 Eylül 1919'da imzalanan Suriye İtilâfnamesine bağlı olarak Fransızlar 29 Ekim 1919 günü Maraş'a girdiler ve 30 Ekim'de Maraş'ı İngilizlerden teslim aldılar. Fransız askerleri arasında 400 yüz kadar Ermeni, beş yüz civarında Cezayirli asker bulunuyordu.²⁵⁰ Fransız işgal birlikleri komutanının Türk halka

²⁴⁵ **Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları**, Derleyen: Hulusi Turgut, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2003, s. 82-83.

²⁴⁶ **Türk-İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.78.

²⁴⁷ **Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları**, s. 85.

²⁴⁸ Adnan SOFUOĞLU, "Sivas Kongresi ve Kuvay-i Milliye", **Sivas Kongresi IV. Uluslararası Sempozyumu**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s. 96-97.

²⁴⁹ **Türk-İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.79.

²⁵⁰ Yücel ÖZKAYA, "Güney, Güney-Doğu'da Savunmalar ve 1920 Senesindeki Siyasi Olaylar", **Milli Mücadele Tarihi Makaleler**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, 274. İngiltere ve Fransa Orta Doğu konusunda 15 Eylül 1919 tarihinde aralarında yeni bir anlaşma yapmış ve Orta Doğu'yu manda sistemi ile paylaşmışlardı. Buna göre Irak ve Filistin İngiliz mandasına, Suriye ve Lübnan Fransız mandasına bırakıldı. Dolayısıyla Antep, Maraş, Urfa Fransa'ya kalıyordu. Bu anlaşmaların sonunda İngilizler 29 Ekim 1919'da Kilis'i, 30 Ekim'de Maraş'ı ve Urfa'yı ve 5 Kasım 1919'da Antep'i Fransızlara devrettiler. Bkz. Ergün AYBARS, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1995, s.440.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

yayınladığı bildiri, Fransızların nasıl bir tutum içinde olduklarını açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Bu bildiriye göre; *"Ne için taşıdığını tahkikata bile lüzum görmeksizin üzerlerinde revolver bulunan bir adamın kurşuna dizilmesi, kargaşalık çıktığında ölen veya yaralanan Fransız askerine karşılık, halktan iki adamın kurşuna dizilmesi ve bunların kura ile seçilmesi, bir evden silah atılırsa yakılması, Osmanlı hükümeti memurlarının böyle bir durum ortaya çıkmasında idare haklarının ve hâkimiyetlerinin iskati ve sokaklarının mitralyöz, bomba ve gazlı mermilerle ateş altına alınması"* mümkün olacaktı.²⁵¹

Fransızların Maraş'ı henüz yeni işgal ettikleri sırada, 31 Ekim 1919 günü, Fransızlardan cesaret alan Ermeniler Maraş sokaklarına dağıldılar, önlerine gelen Türklere hakaret etmeye başladılar. Fransız askerleri ise bu duruma seyirci kaldı. Ermeni askerlerinden birisi hamamdan çıkan bir Türk kadınına saldırdı ve peçesini yırttı. *"Artık burası Türklerin değildir. Fransız memleketinde peçe ile gezilmez"* diyerek kadına saldırdığında olayı Kel Hacı'nın kahvesinden görenler hemen dışarı çıktılar ve olay yerine geldiler. Ermenilere ihtarda bulunarak yollarına devam etmelerini söylediler ise de Ermeniler çirkin sözlerle mukabele edip silahla karşı koydular. Bu sırada Ermeni kurşunları ile Çakmakçı Sait yaralandı ve yarının tesiri ile şehit oldu. Gaffar Kabuloğlu Osman'da yaralandı. Bu sırada olayı gören Sütçü İmam* tabancasını Ermeni askerlerine doğru ateşleyerek bir Ermeni askeri öldürdü ve olay mahallinden uzaklaştı. Silah seslerine henüz kenti terk etmemiş olan İngiliz askerleri de geldi.

Sütçü İmam, bu olaydan sonra gerek Fransız ve gerek Ermeniler tarafından çok arandı. Yakalanması için hükümet çok sıkıştırıldı ise de bir türlü bulunamadı ve izine kimse rastlamadı. Aslında Sütçü İmam olay yerine İngiliz ve Fransız devriyeleri gelmeden Nalbant Bekir'den aldığı at ile uzaklaşmıştı. Ahır Dağını başbakan Süleymanlı'dan (Zeytun) Maraş'a gelmekte olan bir Fransız müfrezesine İncebel'de tesadüf etmiş, ancak olaydan haberi olmayan Fransız askerler İmam'ın silahını aldıktan sonra kendisini serbest bırakmışlardı. Sütçü İmam daha sonra yoluna devam ederek Bertiz'in Ağabeyli köyündeki Beyazıtöğlu Muharrem'in yanına gitmişti. Ermeniler ise bu hadiseden sonra Türkleri öldüreceklerini, camilere çan takacaklarını bağırarak yaralıları kışlaya götürdüler. Bu sırada Ermeni askerlerin etrafa açtıkları ateşle Zülfikar Çavuşoğlu Hüseyin hayatını kaybetti. Sütçü İmam olayından bir gün sonra da İngilizler Maraş'ı terk ederek Antep istikametinde çekildiler.

Sütçü İmam hadisesinde öldürülen kişinin intikamını almak isteyen Ermeniler 1 Kasım 1919 gecesi Sütçü İmam'ın dayısının oğlu, Atoluğu mahallesinden Tiyeklioğlu Kadir'i yakalayıp Şeyhadil mevkiinde kollarını arkasından bağlayarak kulaklarını ve burnunu kestiler, bütün azalarını vücudundan

²⁵¹ Ergün AYBARS, **a.g.e.**, s. 440-441.

* Sütçü İmam, asıl adı İmam Ali (d. 1871-ö 25 Kasım 1922) süt satarak geçimini sağladığı için "Sütçü" lakabı verilmiştir. Uzunoluk semtinde süt satan, hem de fahri olarak bugünkü Çınarlı (eski Bektutiye) Camiinde imamlık yapan din adamı. Adnan GÜLLÜ, "12 Şubat ve Elbistan Maraş'ın Kurtuluşunda Elbistan'ın Rolü", **Elbistan'ın Sesi**, 10 Şubat 2016 tarihli yazı.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ayırarak feci şekilde şehit ettiler.²⁵² Ermeni saldırılarının artması üzerine şehrin ileri gelenleri Antep'te bulunan Fransız Komutanlığı nezdinde 2 Kasım'da durumu protesto etti. Komutanlık güvenliğinin sağlanacağına dair söz vermesine rağmen güvenlik sağlanamadı ve olaylar devam etti. Nitekim 14 Kasım'da polis memuru Suphi ayağından yaralanırken Aşık Mustafaoğlu Ökkeş'de şehit edildi.

Fransız işgal kuvvetleri, Zeytun Ermenilerini silahlandırırken Maraş kalesi ve Yarbaşı'ndaki kiliseyi de silah deposu haline getirdiler. Kısa bir süre sonra Adana'daki İşgal Kuvvetleri Valisi Albay Bremond, Mutasarrıf Ata Bey'e Osmaniye Valisi Yüzbaşı Andre'nin Maraş valiliğine getirildiğini bildiren bir telgraf gönderdi. Nitekim 26 Kasım günü yanında Osmaniye eşrafından birkaç kişi ve bir süvari birliği eşliğinde Maraş'a gelen Yüzbaşı Andre hükümet binasında Mutasarrıf Ata Bey ile görüştü. Bu görüşmede Yüzbaşı Andre Mutasarrıf Ata Bey'den bina önündeki Türk bayrağının indirilmesini istedi. Mutasarrıf Ata Bey'in çok büyük olayların çıkacağını belirtmesi ve dolayısıyla bu isteğini reddetmesi üzerine sinirlenerek binayı terk etti.²⁵³

27 Kasım 1919 günü şehrin Ermeni ileri gelenlerinden Agop Hırlakyan'ın konağında verilen davete katılan Yüzbaşı Andre, bu davette Hırlakyan'ın torunu Helena'yı dansa kaldırmak istedi. Ancak Helena, "*Ne Fransız ve ne de Ermeni bayrağının bulunmadığı bir şehirde dans etmem*" diyerek teklifi reddettiğinden Yüzbaşı Andre, Maraş kalesindeki Türk bayrağının indirilmesini emretti. 28 Kasım Cuma günü namaz kılmak için Ulu Cami'de toplanan halk Türk bayrağının indirildiğini görünce bu durumu şiddetle protesto etmiş ve müteakiben camide toplanmış olan ahali kaleye doğru tırmanışa geçmiştir. Kalenin tepesine ulaştınca da Türk bayrağını tekrar kale burcuna asmışlardır.²⁵⁴

Fransızların idareye müdahalesi, kaleye Türk bayrağı astırmak istememeleri, Ermenilerin Adana civarında yaptıkları işkence ve zulmü Maraş'ta da yapmak istemeleri Maraş'ta milli teşkilatlanmayı zorunlu kılmıştı. Teşkilat çalışmaları birbirinden habersiz olarak hem Kayabaşı mahallesinde hem de Şekerli mahallesinde çok gizli bir şekilde yürütüldü. Şekerli mahallesinin Kayabaşı grubuna katılmasıyla teşkilat çalışmaları birleşti ve Maraş Müdafaa-i Hukuk

²⁵² Yaşar AKBIYIK, **Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s.118-122.

²⁵³ Hasan İzzet ALTINANIT, **a.g.e.**, s.173-174.

²⁵⁴ Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, **a.g.e.**, s.237.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Cemiyeti kuruldu. Başkanlığına Arslan Bey*, ikinci başkanlığına Tapu Memuru Faik Bey, başkâtipliğe de Kırmacı Hacı Efendi seçildi.²⁵⁵

Muharebe esnasında düşmana karşı koyabilmek için yapılan teşkilat planına göre; Bayezitli-Resteabiye-Kayabaşı-Divanlı-Alemli-Şekerli-Hatuniye-Ekmekçi-Nahirönü-Devecili olmak üzere şehir on bölgeye ayrıldı Müteakiben para toplamaya, erzak biriktirmeye, silah ve cephane getirilmesine başlandı. Dışarıdan silah ve cephane getirilmesine devam edilmekle beraber jandarmanın elinde bulunan silahlardan da istifade edilmek istenmiştir. Jandarmanın gizli bir deposunda muhtelif cinsten 850 kadar silah ile 1000 sandık Rus cephanesi mevcuttu. Bunların halka dağıtılmasına Tabur Komutanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey razı olmasa da Merkez Bölük Komutanı Yüzbaşı Çerkez Mahmut Bey'in gayret ve cesaretiyle silahların hepsi devriyeye çıkan jandarmalar vasıtasıyla gerekli yerlere dağıtıldı.²⁵⁶

Maraş Dolaylarındaki Çarpışmalar

1 Aralık 1919 tarihinde Antep, Urfa, Maraş'ın da içinde bulunduğu Doğu Bölgesi Başkumandanlığına General Qurette (Keret) atandı. General Qurette 15 Aralık 1919 günü Antep Askeri Valisi Flye Saint Marie ile birlikte Maraş'a geldi. Mutasarrıf ve şehrin ileri gelenlerini karargâhta toplantıya çağırdı. Yapılan bu toplantı sert tartışmalarla geçti. Bu dönemde Fransız işgal kuvvetleri, General Qurette'in de toplantıda söylediği gibi şehre asker takviyesi yapmaktaydı. Aynı günlerde Çukuroba Camiine Ermenilerce bomba konulması ve minarede ezan okuyan müezzine ateş edilmesi, doğal olarak şehirde tansiyonun yeniden yükselmesine neden oldu.

Fransız İşgal Komutanlığı 21 Aralık 1919 günü Maraş işgal kuvvetlerini takviye etmek için, Binbaşı Roze de Ordens komutasındaki bir tabur askeri bir top bataryası eşliğinde Antep'ten Maraş'a Karabıyıklı üzerinden yola çıkardı. Bunun üzerine Kılıç Ali, Antep-Maraş yolunun Ufacıklı kısmını, Teğmen Hayri ve Yedeksubay Abdullah Bey de Aşağı Pazarcık bölgesini 300 savaşçı ile kontrol altına aldı. Fransız ve Türk birlikleri arasında Gavurboğazı yöresinde çatışma yaşandı, Fransızlar bu çatışmada az bir kayıp vererek Maraş'a ulaştı.

Bu sırada Fransızlar Pazarcık yöresindeki Kürt aşiretlerini kendi yanlarına çekme çalışmalarına başlamışlardı. Aşiretinde 4-5 bin silahlı kişi bulunan Tapo Ağa kendisine Fransız şeref madalyası ve gerekli silahların verilmesi, Maraş

* Arslan (Toğuzata) Bey: Maraş kurtuluşunun lideri ve sembol ismidir. Kafkas asıllı Çerkez Toğuzata ailesinin bir ferdi olarak Elbistan'a bağlı iken sonradan Gökşun"a bağlanan Fındık köyünde (1883) doğmuştur. Eşi Nazmiye Hanım'ın ifadesiyle, "Elbistan'ın Hacı Hazma Mahallesinden Çerkez Hasan Beyzâde Abdullah Efendi ile Nazire Hanım'ın oğludur." İlkokul ve Rüştiyeyi Elbistan'da okuduktan sonra medrese tahsiline de burada devam etmiş, sonra Halep Polis Okuluna giderek oradan komiser yardımcısı olarak mezun olmuştur. Tüm resmî evraklarında "Memleketi: Elbistan" kaydı vardır. Savaş sonunda, Atatürk tarafından, "Üstün Hizmet Belgesi" ile taltif edilmiştir.

²⁵⁵ Yaşar AKBİYİK, a.g.e., s.162-163.

²⁵⁶ Hüsamettin KARADAĞ, *İstiklal Harbinde Maraş*, Mersin, 1943, s.26-27.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

yöresinde bulunan bütün Kürt aşiretleri üzerinde hâkimiyetinin tanınması karşılığında işbirliğine razı olabileceğini bildirdi. Bunun üzerine Fransız komutan anlaşma şartlarını konuşmak için otomobil göndereceğini bildirerek Tapo Ağa'yı Antep'e çağırdı, ancak bu buluşma sağlanamadığı için anlaşma yapılamadı.²⁵⁷ Esasında Pazarcık Atmalı Aşiretinin reisi Yakup Hamdi Ağa ile onun kayınbiraderi olan Sinemilli Aşireti reisi Tapo Ağa, Kuvayı Milliye karşıtı gözükerek İngiliz Gizli Servis Ajanı Binbaşı E.W.C. Noel'den silah temin etmek istemişler, Sivas'ta yapılan kongreye de bağlılık telgrafi göndermişlerdi. Noel'den silah temin edip etmedikleri konusunda kesin bir bilgi olmasa da milli mücadeleye destek verdikleri bilinmektedir. Nitekim 15 Eylül 1919'da Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kuranlar arasında yer almışlardı. Milli Mücadele kazanıldıktan sonra da TBMM'nin 23 Mayıs 1926 tarihli oturumunda alınan kararla Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri ve Yakup Hamdi, Kurtuluş Savaşı'nda gösterdikleri üstün hizmetlerden dolayı "Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası" ile taltif edilmişlerdir.²⁵⁸

1920 Ocak ayı başından Maraş şehri içinde cereyan eden muharebelerin başlayacağı 21 Ocak'a kadar olan sürede Maraş civarında Fransız kuvvetleri ile Kuvayı Milliye grupları arasında sırasıyla;

Eloğlu/Türkoğlu Çarpışmaları (5-7 Ocak 1920), Araplar Çarpışması (13 Ocak 1920), Harabe Çarpışması (19 Ocak 1920) yaşandı. Bunun dışında Bertiz milli kuvvetlerinin taarruzu ile Fransızlar ağır kayıplara uğradılar.

Fransız kuvvetlerinin elinde yeterli miktarda haberleşme aracı bulunmuyordu. Bu nedenle Binbaşı Roze Des Ordons, Türk haberleşme sistemi hakkında hazırladığı gizli raporu Adana'da bulunan 3'üncü Fransız Tümeni Komutanı General Dufieux'a götürmek üzere bir kurye görevlendirdi. Ancak bu kurye, İslahiye yakınında Türkler tarafından pusuya düşürüldü ve öldürüldü. Bu durum hiç şüphesiz Beyrut'tan telsiz teçhizatı göndermeyi ihmal eden Fransız subayların başarısızlığının bir bedeliydi.²⁵⁹

Bundan sonraki süreçte Maraş'taki gelişmeler Fransızları kaygıya düşürmüştü olduğundan Fransızlar bölgeye yardımcı birlikler göndermeye devam etti. 5 Ocak 1920'de bir Fransız müfrezesi Maraş yolunu açmak ve İslahiye'den gönderilecek yardımcı birliklerin güvenliğini sağlamak üzere Maraş'tan İslahiye'ye doğru yola çıkarıldığında Türkoğlu (Eloğlu) kuzeyinde Muallim Hayrullah'ın müfrezesinin, 7 Ocak 1920'de İslahiye'den Maraş'a gönderilmekte olan bir tabur kadar Fransız askeri (*Binbaşı Corneloup emrinde; 17'nci Senegal Alayından teşkil edilen bir müfrezeye, 412'nci Alayın iki bölüğü, Ermeni bölüğü ve iki makineli tüfek grubundan oluşan bir kuvvet*) ise bu kez Eloğlu'nun güneybatısındaki Ceceli civarında yine Muallim Hayrullah ve Benli Ökkeş Kuvayı Milliye grubunun pususuna düşmüşlerdi. Üstün Fransız kuvvetleri karşısında Türk müfrezeleri geri çekilmek zorunda kalınca Fransızlar Ceceli köyü ile Türkoğlu (Eloğlu) köyüne girdiler, bu çarpışmalar sırasında Muallim Hayrullah şehit düştü.²⁶⁰

²⁵⁷ Hasan İzzet ALTINANIT, a.g.e, s.176-180.

²⁵⁸ Hayrettin YILDIRIM, www.kizkapanli.com/kulturumuz/marasin-kurtulusu-ve-atmalı-asireti/, 13 Şubat 2017.

²⁵⁹ Yaşar AKBİYİK, a.g.e, s.176-177.

²⁶⁰ Türk-İstiklal Harbi Güney Cephesi, s.92-93

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

General Dufieux Türkoğlu civarında Türk kuvvetleri tarafından Binbaşı Corneloup'a saldırıldığını haber alınca General Querette'ye karargâhını Maraş'a taşımasını emretti. General Querette'de bunun üzerine karargâhını 13 Ocak'ta Maraş'a nakletti.²⁶¹

Bu çarpışmalardan sonra Antep'teki kuvvetlerinden bir kısmı ile Maraş'ı takviye etmek isteyen Fransız Komutanlığı süvari ve piyade kuvvetleriyle takviyeli 450 kişilik yeni bir müfrezeyi Maraş'a doğru yürüyüşe geçirdi. 12/13 Ocak gecesini Araplar köyünde geçiren Fransız müfrezesi, 13 Ocak 1920 günü Sarılar köyü kesiminde cereyan eden çarpışmada Memik Ağa ve Karayılanoğlu emrindeki milli kuvvetlerin karşısında dağıldılar.

Antep yolunun Pazarcıklılar tarafından kapatılması Fransızları Maraş'ı takviye edememek kaygısına düşürdü. Bu nedenle 19 Ocak 1920'de bir Fransız taburu Pazarcık'a yürüyüşe geçti. Bunu haber alan Yüzbaşı Kılıç Ali, Pazarcık'ın bir kilometre kadar batısında Hacı Ahmet mevkinde pusu kurdu, Pazarcık Kuvayı Milliyesinden Yakup Hamdi Müfrezesi de Pazarcık'ın güneyinde, Pişkin Ali Rıza Müfrezesi ise Aksu köprüsünde uygun şekilde yerleşti. Yüzbaşı Kılıç Ali Pazarcık batısında ve Aksu çayının kuzeyinde bulunan Harabe köyü sırtlarına da ayrıca güvenlik için küçük bir müfreme gönderdi. Bu çarpışmalarda her taraftan sarılan Fransızlar yenilgiye uğradılar, kurtulabilenler Maraş'a dönerek canlarını zor kurtarabildiler.

Maraş şehri içinde bulunan Fransız kuvvetleri daha çok Ahır dağı üzerinden ve Bertiz tarafından gelmesi beklenen Elbistan milli kuvvetlerinin taarruzundan çekinmekteydiler. Maraş Kuvayı Milliyesinin yardımına gelen Doktor Mustafa, Ezcacı Lütfü ve Yedek Subay Ökkeş Beylerin komutasındaki Bertiz Kuvayı Milliyesi, Fransızların düşündüğü gibi Ahır dağlarının kuzeyinden ilerleyerek bir baskın tarzında taarruzunda bulundularsa da Fransızların şiddetli makineli tüfek ateşi karşısında ilerleyemediler. Bununla beraber yapılan taarruzun amacı, Elbistan-Göksun yollarını kapatmak ve Fransızların buldukları yerden daha kuzeye geçmesini önlemek olduğu için yapılan bu baskın amacına ulaşmıştı. Ayrıca Mercimektepe'de bulunan Fransız kuvvetine güneybatıdan gelen Türkoğlu Mustafa Çavuş'un Müfrezesi ile Bertiz Müfrezesinin diğer bir grubunun kuşatıcı taarruzları da Fransızlara ağır kayıplar verdi.²⁶²

Maraş Şehri İçinde Meydana Gelen Muharebeler

General Querette'nin Maraş'ta topladığı kuvvet Senegalli, Cezayirli, Ermeni ve Fransız askerlerden müteşekkil olarak takriben 4000 kişi kadardı. Fransız karargâhı Amerikan Kolejinde şehre hâkim bir yerde idi. Fransız kuvvetleri şehir içinde kiliselere, Ermeni mekteplerine ve Ermenilere ait büyük binalara yerleştirilmişlerdi. Düzenli Fransız kuvvetlerinden başka Fransızlar tarafından silah altına alınmış yerli Ermenilerde büyük bir yekûn tutuyordu. Zeytun Ermenileri de bunların ihtiyatları olarak bekliyordular.²⁶³

²⁶¹ Yaşar AKBİYİK, **a.g.e.**, s.179.

²⁶² **Türk-İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s. 94-97.

²⁶³ Hüsamettin KARADAĞ, **a.g.e.**, s. 38-39.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş'ta Ermeniler ile Türkler ayrı ayrı mahallelerde değillerdi. Karışık bir halde her mahallede Türk evleri yanında az çok Ermeni evleri de bulunmaktaydı. Bununla beraber Pınarbaşı'nın Kolej semti, Restebaiye'nin Akdere tarafı, Şekerdere, Zimyan, Kuyucak mahalleleri hemen hemen Ermeni evlerinden müteşekkildi. Kümbet ve Tekke mahallelerinde Ermeniler çoğunlukta idi. Bektutiye, Çukuroba gibi mahallelerde yarı yarıya idi. Diğer mahallelerde de az çok Ermeni evleri bulunmakta idi. Ermeni ve Fransızların ellerindeki müstahkem mevzilerin yakınlarında Türklerin evleri de vardı. Fransızlar karışık mahallelerdeki Ermenileri müstahkem mevkilere yerleştirerek evlerini boş bırakmakta ve düşmanın müstahkem mevkiine bitişik olan Türkler de evlerini terk etmekte idiler.²⁶⁴

Türk milli kuvvetlerinin karargâhı Bayezitli mahallesinde hükümet konağı civarında Katıpzade Mehmet Efendinin evinin alt katında kurulmuştu. Maraş Heyeti Merkeziye Reisi Arslan Bey harekâtı buradan idare ediyordu. Telgrafhane Bertiz'in Maksutlu köyüne kaldırılmış idi.²⁶⁵ Fransızların Maraş'ı

²⁶⁴ Ali BAĞDATLILAR, *a.g.e.*, s.90.

²⁶⁵ Hüsamettin KARADAĞ, *a.g.e.*, s. 38-40. Elbistan'da bulunan Doktor Mustafa, temsil heyeti talimatlarını 3'üncü Kolordu Komutanı Selahattin Bey'den (Albay Selahattin Çolak) alarak Maraş Cancık mağarasına yerleşti ve Sivas'la bağlantıyı Sarıçukur'da bulunan telgraf makinesini Maksutlu'ya aktararak sağladı. Bu arada Eczacı Lütfü Bey de kuvvetinin bir bölümünü Pazarcık milislerine katarak Doktor Mustafa ile beraber Maraş'ın batı cephesini yönetti. Bkz. Hasan İzzet ALTINANIT, *a.g.e.*, s.188.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

devraldığı 30 Ekim 1919'dan beri iki ay gibi kısa bir süre içinde yurtlarını savunmak için Maraşlılar başarılı bir şekilde teşkilatlanmışlardı. Maraş'ta bulunan Kuvayı Milliye'nin durumu ise şöyleydi:

Antep-Maraş yolu ile İslahiye, Maraş yollarında Fransız ikmal kollarına baskın yapmakta olan sayıları değişik beş-altı müfreze halinde, ayrı ayrı milis komutanları emrinde 500 kadar er vardı. Bu erler Pazarcık, Elbistan, Bertiz ve Maraş dolaylarındaki köylerden Milli Mücadeleye katılmışlardı. Maraş şehri halkı da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin direktiflerine göre şehrin içinde Ermeni ve Fransız kuvvetlerine karşı kendi mahallelerini savunmaktaydılar. Bunların sayıları değişik olmakla beraber ortalama 1500-2000'den fazla değildi. Ancak milli kuvvetler topçudan mahrum bulunuyorlardı.²⁶⁶

Fransızlar bu gergin duruma rağmen idari işleri baskı altında yürütmek istemişlerdir. 20 Ocak 1920 günü General Querette hükümet binasını işgal etmeye yetkisi olduğunu, muhalefet edilirse harekete geçeceğini ve sorumluluğun muhalefet edenlere ait olduğunu mutasarrıflığa bildirdi. 20 Ocak 1920 günü yazdığı tezkere ile kararının ileri gelenlere duyurulması amacıyla mutasarrıf vekili ile hükümet memurlarının, halkın ileri gelenlerinin 21 Ocak 1920 günü karargâha gelmelerini istedi.²⁶⁷

Bu davete Mutasarrıf Vekili Cevdet, Jandarma Komutanı İsmail Hakkı, Belediye Reisi Hacı Bekir Sıtkı, Nafia Müdürü Mühendis Abdülatif, Polis Komiseri Cemil Beyler ile Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerinden ve şehrin ileri gelenlerinden Kocabaşzade Hacı Naci, Şişmanzade Arif, Müftü Hacı Mehmet, Dedezaade Mehmet, Rafet Hoca, Beyazıtzaade Mehmet, Hafız Ali Sezai katıldılar.²⁶⁸ Bu durum Pazarcık ve Sivas'a bildirildi.

General Querette toplantıda, *"Kılıç Ali'nin kendisini tehdit ettiğini, Kuvayı Milliye'nin yolları keserek açıkça harp ilan ettiklerini, bunun Fransız hükümetine karşı gelmek olduğunu ve Maraş'tan idare edildiğinin anlaşıldığını"* söylemiştir. *"Bu nedenle bütün sorumluluğun Maraşlılarda olduğunu ve eğer sorumluluk kabul edilmiyorsa ve berat isteniyorsa bunun için Fransız askerleriyle birlikte Pazarcık' gidip Kılıç Ali'yi yola getirmelerini"* emretti. Bu konuşmaya Müftü Rafet Hoca, *"Kuvvet göndermezden evvel bir zabıt ver, beraber gidelim. Vaziyeti görüp size haber getirelim, ona göre tertibatınızı alabilirsiniz."* sözleriyle karşılık verdi. Bu öneriye General Querette, *"Öldürülecek zabıtım yoktur."* dedi ve müteakiben bir kısım davetli bir odaya hapsedildi, diğerleri de işgal kuvvetlerine itaat etmeleri için halka nasihat vermek üzere serbest bırakıldı. Dışarı çıktıklarında milli müfrezelerin harp tertibatını aldıklarını görmüşlerdi.²⁶⁹

²⁶⁶ **Türk-İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.98.

²⁶⁷ **Maraş Milli Mücadelesinde Arslan Bey**, Hazırlayan: Serdar Yakar, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2014, s.70.

²⁶⁸ A.Saim EMİRMAHMUTOĞLU, **Türk Kurtuluş Savaşında Maraş Mücadelesi'nden Kısa Notlar**, **Maraş-Fransız Harbi**, Hazırlayanlar: Yaşar Alparslan-Serdar Yakar, Öncü Basımevi, Kahramanmaraş, 2012, s.141.

²⁶⁹ Maraş Milli Mücadelesinde Arslan Bey, **a.g.e.**, s.71. Serbest bırakılanlar; Müftü Hacı Mehmet, Hoca Rafet, Hafız Ali Sezai, Dedezaade Mehmet, Komiser Cemil ve Beyazıtzaade Mehmet Beylerdi. Bkz. A.Saim EMİRMAHMUTOĞLU, **a.g.e.**, s.141.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bu tutuklama heyecanlı bir bekleyiş içerisinde olan halkın yoğun tepkisine yol açtı. General Querette'in emriyle Maraş top ve makineli ateşine tutuldu. Böylece yirmi gün sürecek Maraş direnişi başlamış oldu.²⁷⁰ Şehrin batı kesiminde bulunan Mercimek Tepe'de tahkimat yapmaya çalışan Fransızlar, 22 Ocak 1920 günü Türkoğlu Mustafa Çavuş kuvvetlerinin baskını karşısında Mercimek Tepe'den çekilmek zorunda kaldılar. Gelişmelerden endişelenen General Querette, bu kanlı mücadeleye son verilmesi ve teslim olunması konusunda Maraş Mutasarrıf Vekili Cevdet, Belediye Reisi Sıtkı ve Jandarma Komutanı İsmail Hakkı'nın imzaladığı bildiriye halka duyurmak üzere Mutasarrıf Cevdet Bey'i serbest bıraktı. Fakat bu teslim belgesini başta Yüzbaşı Mahmut olmak üzere Kuvayı Milliyeciler kabul etmediler.²⁷¹

Maraş'ta çarpışmalar başlayınca şehre Yüzbaşı Kılıç Ali, Fransızlarla muharebe başladığını bir bildirge ile halka duyurdu. Bundan sonra sık sık yayınladığı bildirimlerle şehir halkının moralini kuvvetlendirmeye çalıştı.²⁷² Yakup Hamdi'nin Dehliz'deki kuvvetini Maraş'a getirerek Arapkırlı çiftliğinde kurmuş olduğu karargâhını şehre daha yakın olan Haznedarlı'ya taşıdı. Çarpışmaların yedinci günü Sivas'tan Elbistan'a ve buradan da Maraş'a gelen Süvari Yüzbaşısı Kâmil (Albay Polat)²⁷³ ile birlikte Binbaşı Cemil, Binbaşı Hasan, Yüzbaşı Yörük Selim, Yüzbaşı Mahmut'ta Maraş'a gelerek muharebelerin sonuna kadar çarpışmışlarda yer aldılar.²⁷⁴ Maraş Evkaf Müdürü ve aynı zamanda Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyesi Evliya Efendi'nin gösterdiği başarı gözlerden kaçmadı. Köylerden mücadeleye katılmak için gelenleri alarak güçlenen kuvveti ile Acemli'den Şekerdere'de bulunan kiliseye ve Fransız karakoluna saldırdı, çok sayıda cephane ele geçirildi. Albay Selahattin Bey Maraş'taki son durumla ilgili olarak 2 Şubat 1920 tarihinde 20'nci Kolordu Komutanına gönderdiği telgrafta Evliya Efendi ve adamlarının kazandığı başarıdan da söz etmişti. Söz konusu telgrafta, "*çatışmaların devam etmekte olduğu, Şekerdere Kilisesinin yakılarak kiliseden 6 sandık cephane, 20 bomba ve bir makineli tüfek ele geçirildiği*" yer alıyordu.²⁷⁵ Fransızların şehrin her tarafını bombardımana tuttuğu 4 Şubat günü Ermenilerin başlattığı sokak muharebesinde Maraş Evkaf Müdürü Evliya Efendi maalesef şehit olmuştur.²⁷⁶

²⁷⁰ Atatürk'ün Sırdışı Kılıç Ali'nin Anıları, s.92.

²⁷¹ Maraş Milli Mücadelesinde Arslan Bey, s.124.

²⁷² Ali BAĞDADLILAR, Uzunluk İstiklal Harbi'nde Maraş, Kervan Yayınları, İstanbul, 1974, s.94.

²⁷³ Maraş Milli Mücadelesinde Arslan Bey, s.81.

²⁷⁴ Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi, a.g.e., s. 100.

²⁷⁵ Hasan İzzet ALTINANIT, a.g.e., s.188, 194.

²⁷⁶ ATASE Arşivi, ATA-ZB, K:25, D: 148, F: 148-1. Evkaf Müdürü Evliya Efendi, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti heyeti merkeziyesinin fedakâr bir üyesi, aynı zamanda Acemli heyeti idaresinin reisi idi. 4 Şubat 336 tarihinde Arasta hanı muharebesinde şehit düşmüştür. Acemli Camisinin avlusunda medfundur. Bkz. Hüsameddin KARADAĞ, a.g.e., s.56.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Doktor Mustafa'nın General Querette ile Görüşme İsteği

Fransız ikmal kollarının Maraş'a ulaşamaması ve yollarda parça parça yok edilmesi dolayısıyla 8 Şubat 1920'de İslahiye'den Maraş'a Albay Normand komutasında büyük bir takviye kuvveti gönderildi.²⁷⁷ Bu gelenlerle birlikte Fransız kuvveti yarım tünden fazla bir sayıya yükseldi. İki bin Ermeni ile birlikte mevcutları yedi bine yaklaştı. Bu müfreze gelirken baskına uğratıldıysa da kente varışı önlenememişti (9 Şubat 1920).²⁷⁸

Albay Normand kuvvetleri Mercimek Tepe'yi işgal etti. Sıtma Pazarı ve Aksu'ya yerleştirilen toplarla şehir bombardımana tutuldu. Bölgedeki milis kuvvetleri kuzeye, Dereli Köyüne kadar çekilmek zorunda kaldılar. Milli kuvvetlerin elindeki mühimmatın çok azalmış olmasının yanı sıra Maraş'a gelen Fransız takviye kuvveti nedeniyle olabilecek Ermeni katliamından korkan halk ve milli müfrezeler arasında bazı dağılmalar ve şehri terk etme olayları görüldü.²⁷⁹ Halk Pazarcık istikametine doğru göçe başladı.²⁸⁰ Eşraftan bazı kişiler geri çekilme düşüncesindeydiler. Fransızların şiddetli bombardımanı üzerine manevi gücü kırılan halk Kadir Paşa'nın konağında toplandı. Kadir Paşa ve taraftarları arasında büyük bir telaş başladı. Vaziyetin kötüye gitmesi üzerine Mutasarrıf Vekili Cevdet bey, Kuşcuoğlu Hamdi, Baytar Müdürü Hüsametdin Türk karargâhına geldiler. Durumun tehlikeli olduğunu ileri sürerek mütareke yapılmasını istediler.²⁸¹ Ancak karargâhtakiler şehir de mücadeleye devam etmek ve ölümüne şehri savunmak düşüncesindeydiler. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Arslan Bey ve arkadaşları "*geri çekilmenin şehirde büyük bir katliama neden olacağını ve yolun Sivas'a kadar açılacağını, Sivas'ın elden çıkacağını ve bunun da milli mücadeleye darbe vuracağını*" belirterek direnmek zorunda olduklarını açıkladılar.²⁸²

Fransızlara teslim olmak için ahaliyi teşvik eden ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine öteden beri muhalif olan Beyazıtlı ailesinin ısrarı üzerine Doktor Mustafa, General Querette ile görüşmeye gönderildi.²⁸³ Doktor Mustafa Bey tabur kâtibi olan babasıyla dolaşırken askerlikle yakından ilgilenmiş, 1915'te Maraş taburu ile Fındıcak, Zeytun, Haçin ve Urfa müsademe hareketlerine iştirak etmiş, Şam merkez hastanesinde, Mezze askeri hastanesinde baş hekim olarak çalışmış, milli duygusu kuvvetli atılgan bir vatanseverdi.²⁸⁴ General Querette ile konuşması neticelendikten sonra dönüşte Hınçak Komitesine mensup olan Doktor Artin ve Eczacı Leon'un ihanetine uğrayarak Balcioğlu Ali birlikte şehit edilmiştir..²⁸⁵

²⁷⁷ Ali BAĞDADLILAR, **a.g.e.**, s.107.

²⁷⁸ Celal ERİKAN, **Kurtuluş Savaşı Tarihi**, Hazırlayan: Rıdvan Akın, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2014, s.120.

²⁷⁹ Hasan İzzet ALTINANIT, **a.g.e.**, s.197.

²⁸⁰ **Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi**, K:320, G:6, B:6.

²⁸¹ Yaşar AKBİYİK, **a.g.e.**, s.221.

²⁸² Hasan İzzet ALTINANIT, **a.g.e.**, s.197-198.

²⁸³ Yaşar AKBİYİK, **a.g.e.**, s.222.

²⁸⁴ Mustafa Fehmi KOCABAŞ, " Maraş Harbi", **Maraş-Fransız Harbi**, s.101.

²⁸⁵ Ali BAĞDADLILAR, **a.g.e.**, s.120..

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

İstiklâl Harbi sırasında ve onu takip eden senelerde Maraş'ta Baytar Müdürü olarak görev yapan, işgali günü gününe takip eden Hüsameddin Karadağ bu olayı notlarında şöyle anlatmaktadır:

*"Elbistan'dan gelmiş olan Doktor Mustafa, şehrin duçar olduğu acınacak durumdaki müteessir olarak bazı kimselerle görüşmeler neticesinde işin barış yoluyla bitirilmesi çaresini düşünmek arzusu ile kendisini işgal kuvvetleri komutanı ile görüştürmek üzere mektup yazmış ve bunlardan olumlu cevap aldığı beyan ederek Alman hastanesine gideceğini söylemiş. Doktorun bu hareketi her ne kadar şahsına ait ise de Fransızlar bunu resmi bir müracaat olarak değerlendireceklerinden Heyeti Merkeziye tarafından buna izin verilmemişti. Bununla beraber Doktor akşamdan sonra yanında fener taşıyan bir arkadaşı olduğu halde kendi kendine Alman hastanesine doğru gitmiş. Doktorun Fransızlar tarafına hareket eylediği Heyeti Merkeziye duyulması üzerine düşman bölgesine geçmesine izin verilmemesi, ısrar eylediği takdirde vurulması yolunda emir verilmiş ise de bu emir yerine varıncaya kadar Doktor hududu aşmış ve Alman hastanesine ulaşmıştır. Fransızlar o gece Maraş'tan kaçmak hareketleri ile meşgul olduklarından Doktor General ile görüşemeyerek hastanede kalmış ve arkadaşları ile birlikte Ermeniler tarafından orada öldürülmüştür. Bir rivayete göre de generalin yanından dönerken hastane yakınında şehit olmuştur."*²⁸⁶

Doktor Mustafa'nın kendisine bilgi vermeden General Querette ile görüşmek istemesini yanlış bir hareket tarzı olarak değerlendiren Arslan Bey bu konudaki düşüncesini, *"Esasen teşkilatın bidayetinden itibaren kendi kafasıyla hareket eden Doktor, Kadir Paşa'nın odasına toplanan memleketin ileri gelenlerinin kendisine karşı gösterdikleri teveccüh dolayısıyla irade zaafına düşerek, mütareke yapmak üzere Balcıoğlu Mehmet'i de beraber alarak Fransızlara gitmişti."* sözleriyle açıklamaktadır.²⁸⁷

Fransızların Maraş'tan Çekilmesi

Türkler Maraş'ın nasıl kurtulacağı hususunda planlar yaparken Fransızlar da geri çekilmeyi planlıyorlardı. Fransız yardım kuvvetleri komutanı Albay Normand, General Querette'ye barış hemen sağlanmadığı takdirde geri çekilmeye dair General Dufieux'un emrini iletmişti. Çünkü Fransız askeri imkânları ve Maraş garnizonunun yeniden ikmal ve ihaşesini yetersiz olması derhal bir karar alınmasını gerektiriyordu. Bu sebeple Maraş'ı şimdi terk edip yiyecek ve cephane sağlandıktan sonra geri gelmek, yeni bir ikmal yapmaktan daha kolaydı. General Querette Albay Normand'dan geri çekilmek için 10 Şubat'a kadar beklenmesini rica etti. Mümkün olan en son sınırdaki bu idi. Şiddetli soğuğa rağmen Fransız askerleri yarım öğünle besleniyorlardı. Hayvanlar için artık bir şey kalmamıştı. Katır ve atlara ancak birer kilogramlık un verilebiliyordu. Kar etrafı kapladığından hayvanların otlardan beslenmesi imkânı yoktu. 9 Şubat gecesi saat 21'e doğru Fransız komuta karargâhında General Querette ile Albay Normand buluşup durumu görüştüler. General Querette Türk kuvvetlerinin bir kısmının dağılıp şehri terk ettiğini ileri sürerek bir süre daha kalmak istedi ise de Albay Normand, durumun ciddiyetini

²⁸⁶ Hüsameddin KARADAĞ, a.g.e., s.45-46.

²⁸⁷ **Maraş Milli Mücadelesinde Arslan Bey**, s.91.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

anlayıp görevin ifa edildiğine kanaat getirerek çekilme kararı verdi. General Querette bu görüşe katılmak zorunda kaldı ve şehri 10 Şubat gecesi boşaltma kararı aldı.²⁸⁸

Fransızlar şehri terk etme hazırlıklarına götüremeyecekleri ağırlıkları yakmak, top ve makineli tüfeklerini tahrip etmekle başladılar. 11 Şubat 1920 tarihinde gece yarısından itibaren soğuk ve yoğun kar yağışı altında yiyeceksiz İslahiye yönünde çekilmeye başladılar. 12 Şubat günü Türkoğlu ve 13 Şubat günü de Belpınar'dan hareketle kademeli olarak Maraş'ı terk ettiler. Çekilme Urfa Kuvayı Milliye Komutanının (Yzb. Revandizli Ali Saip Ursavaş/Namık) 24 saat mühletle Urfa'daki Fransız taburuna verdiği notayı izleyen günlere rastladığından; büyük ihtimalle Mustafa Kemal'in 24 Ocak tarihli talimatını* ele geçirmiş olan bu Fransız görevlileri verdikleri çekilme kararını uygulamışlardır. Ancak çekilen Fransız kuvvetleri serbest bırakılmamış, İslahiye'ye kadar takip edilmişlerdir.²⁸⁹

Fransızlar Maraş'ı terk ederken Jandarma Komutanı İsmail Hakkı Bey, Şişmanzade Arif Bey, Kocabaşzade Hacı Naci ve Mühendis Abdüllatif Bey ve Belediye Reisi Hacı Bey'i yanlarında götürdüler. Jandarma Komutanı İsmail Hakkı Bey dipçik darbelerine rağmen yürümeye mecali kalmayınca götürülmesinden vazgeçerek yolda bırakıldı. Fransızları takip için Maraş'tan çıkan Kuvayı Milliye tarafından bulundu. İsmail Hakkı Bey Maraş'a götürüldü ise de el ve ayakları donmuş olduğundan kutulamayarak 22 Şubat 1920 tarihinde vefat etti.²⁹⁰

12 Şubat 1920'de Kerhan köyünde bulunan Kılıç Ali'ye Fransızların çekildiği haberi ulaşınca Kılıç Ali derhal Maraş'a geldi ve Arslan Bey, Yörük Selim Bey ile görüşerek Ermeni askerlerinin ve silahların teslim alınması için heyetler oluşturuldu. Kilise ve evlere toplu halde sığınan Ermenilerin tamamı güvenlik altına alındı. Alınan tedbirler sayesinde Maraş'ta asayiş çok kısa sürede sağlandı, 3'üncü Kolordu Komutanı Albay Selahattin Bey, durumu bir raporla Ankara'da bulunan Heyeti Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal'e bildirdi.²⁹¹

²⁸⁸ Yaşar AKBİYİK, **a.g.e.**, s.220.

* Atatürk ve Ali Fuat Paşa'nın imzası ile "Güney cephesindeki hareketler ve yapılması gereken hususlar" hakkında ilgililere genelge yayınlanması: "...Kolorduların bu direktife ve evvelce verilen plana göre milli kuvvetleri hemen teşkil ve harekete hazır bulundurmaları lazımdır". Bkz. Utkan KOCATÜRK, **Doğumundan Ölümüne Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007, s.194. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV**, Derleyen: Nimet ARSLAN, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, II. Baskı, Ankara, 1964, s.169-171.

²⁸⁹ Celal ERİKAN, **a.g.e.**, s.120-121.

²⁹⁰ Yaşar AKBİYİK, **a.g.e.**, s.226. Diğer kişilerin kurtarılması için Mustafa Kemal Paşa Harbiye Nazırı Başyaveri Salih Bey'e bir telgraf çekerek, hükümetin gerekli teşebbüste bulunmasını istedi. İstanbul hükümetinin teşebbüsü ve Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Bristol'un ricası üzerine Fransızların Ortadoğu Orduları Başkomutanı ve Beyrut Yüksek Komiseri General Gouraud, götürülen Türk heyetinin bırakılmasını razı oldu. Bkz. Yaşar AKBİYİK, **a.g.e.**, s.230.

²⁹¹ **Türk-İstiklal Harbi Güney Cephesi**, s.109-110.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Sonuç

Fransa Türk milli kuvvetleriyle savaşırken aynı zamanda Suriye için de Araplarla savaşmak zorunda idi. Maraş'ta direnişin başladığında Mustafa Kemal Paşa Suriye'de bulunan Arap direniş kuvvetleri ile Türk direniş gücünün birlikte hareket ederek Fransızları iki ateş arasına alıp ezebileceğini düşünüyordu. Nitekim Mustafa Kemal'in görevlendirdiği kişiler Suriye'deki Arap yetkililerle yakınlık kurdu, güçlü propaganda ile Halep yöresinde bu işbirliği fikri taraftar kazandı. Bu cephedeki savaşlar ve Türk direnişi Fransa'yı şiddetle sarstı ve Suriye mandasını tehlikeye soktu.²⁹²

Suriye İtilafnamesine bağlı olarak Maraş, Antep, Urfa ve Adana bölgesini İngilizlerden devralan ve kısa zamanda bölgedeki kontrollerini genişletmek isteyen Fransızlar, işgal sırasında Ermeni lejyonunun üyelerini bölgeye göndermişlerdi. Bu dönemde yaklaşık beş bin Ermeni asker ve subayı, özellikle Türklere karşı mücadele etmek için Fransız birliklerine yazılmışlar, daha sonra da Fransız sömürge birliklerine dâhil olmuşlardı. Bunlar aynı zamanda Ermeni ihtilalci örgüt üyeleriydiler. Şiddetli Müslüman düşmanı olan bu Ermeni askerler, Fransız ordusuyla bölgeye gelmiş olan Cezayirli Müslüman birliklerle bile çatışmaya giriyorlardı.

Bir süre sonra Ermenilerin halka karşı işlediği soygun, silahlı saldırı, yağma, tecavüz ve cinayet gibi faaliyetlerin bir süre sonra Müslümanlara olduğu kadar Fransız çıkarlarına da zarar verdiği görüldü. Fransızlar ileride yönetmeyi planladıkları bu bölgede yaşanan olayların kendilerine zarar vereceğini anlayınca Ermeni lejyonu dağıtıldı. Ancak görevlerinden alınan lejyonlar kaçarak teşkilatlar halinde örgütlenip yeniden faaliyet göstermeye başladılar ve Türklere yaptıkları saldırıların şiddetini daha da artırdılar. Fransızlar yine de Ermenilerle işbirliğini sürdürdüler, Ermeni birliklerine görev vermeye devam ettiler. Türklere el konularak alınan silahları yerli Ermeni halka dağıttılar, dolayısıyla Müslüman halka saldırılar devam etti. Oysaki Fransızlar Ermenilere güvenmeseler, Fransızlar adına hareket eden ve eylemlere girişen Ermenileri engelleyebilselerdi bu bölgeyi ellerinde tutabilmeleri, en azından bu bölgede uzun süre kalabilmeleri mümkün olabilirdi.

Bütün bunların yerine Fransızlar, Ermenilerin Türklere saldırmasına göz yumdular ve beklenmedik bir direnişle karşılaştılar. Sonuçta artık kendileri için asıl menfaatin Kilikya'da değil, Suriye'de olduğunu idrak eden Fransızlar ciddi kayıplar vererek uzak bir mesafede olan Doğu Akdeniz sahiline ulaşmaya çalışırlarken kaçanlar arasında yerli Ermeniler de vardı.²⁹³

Ermeni çetelerin ve sömürgelelere ait birliklerin bölgede Fransız egemenliğinin genişletilmesinde kullanılmaları işe yaramamıştı. Sonuçta Türklere bölgenin en büyük şehirlerinden biri olan Maraş'ı Fransızlardan geri almayı başarmıştı. Güney Cephesinde gerçek anlamda bir halk hareketi olarak ortaya çıkan direniş, verilen mücadele, vatanseverlik ve Türklük duygusuna dayanıyordu. Bu direnişte sadece erkekler değil, çocuk yaştaki gençler, kadınlar da korkusuzca savaşmışlardı.

²⁹² Ergün AYBARS, **a.g.e.**, s.442-449.

²⁹³ Justin Mc CARTHY, **a.g.e.**, s.257-258..

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş'ın kurtuluş mücadelesinde Bitlis Defterdarının adı verilmeyen eşinin Maraş'taki çarpışmalarda cesaretle ortaya atılması Türk kamuoyunda büyük yankı yapmıştı. Anadolu halkı O'nun büyük bir kahramanlıkla silah kullandığını, Antep Mutasarrıflığının verdiği bilgiye dayanarak Mustafa Kemal'in bütün Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine, Sivas, Kayseri ve Amasya Anadolu kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyetlerine çektiği 2 Şubat 1920 tarihli telgraf sayesinde öğrenmişti. Buna göre Maraş'ın Kayabaşı mahallesinde oturan Bitlis Defterdarının eşi, evinden açtığı mazgaldan Müslüman mahallelerine canavarca saldıran düşmanlarla çarpışmalara katılmış, aynı günde akşama kadar sekiz kişiyi telef etmeyi başarmış, akşamüstü ise erkek elbisesiyle fiilen çarpışmalara girmişti.²⁹⁴

Diğer bir kadın kahraman, Senem Ayşe idi. Haveydi aşiretinden arkadaşları ile beraber çete kurup savaşan eşi Ramazan Bey'in şehit düşmesinin ardından onun silahlarını alarak savaşa katılmıştı. Evinin yakınında bulunan bir Ermeni evinin cephanelik olarak kullanıldığını fark ettiğinde kendi evini ateşe vererek cephaneliği havaya uçurmuş, Ermeni ve Fransız askerlerinin mevzilendiği Hemhane Kilisesine de üç arkadaşı ile birlikte baskında bulunmuş, burada bulunan silah ve cephaneleri ele geçirmişlerdi. Kadınlardan ayrı olarak her yörede olduğu gibi Maraş'ta da savaşan milli kuvvetlere Sarı İbrahimli köyünden Duran gibi yemek, su ve cephane taşıyan, posta görevinde bulunan, tren raylarını sökerek düşmanın hareketini engelleyen, Sarıca köyünden Ali gibi Aksu köprüsünü uçurma görevini üstlenen yaşları küçük çocuklar da vardı.²⁹⁵

Sonuçta Maraş halkı vatani için büyük fedakârlıkla savaşmış, 15'nci Kolordu Komutanı Kazım Karabekir'in kutlama telgrafında ifade ettiği gibi, *"Maraş halkı ölmüş ama Türklüğü öldürmemiştir."*²⁹⁶

TBMM Maraş'ı 5 Nisan 1925 tarihinde İstiklal Madalyası vererek takdir etmiş ve şereflendirmiştir. 7 Şubat 1973 tarihinde ise Milli Mücadeledeki

²⁹⁴ Zeki SARIHAN, **Kurtuluş Savaşı Kadınları**, Remzi Kitapevi, Ankara, 2007, s. 276. Telgrafın sonunda Mustafa Kemal Paşa, *"Harp sahnelerinde bile kadınları erkekleriyle yarışan milletimizin fedakârlığı sayesinde mevcudiyetimizin muhafazasını ve bağımsızlığımızın kurtarılmasını hedef alan milli gayede muvaffak olacağımız hakkındaki sonsuz kanaatimizi, bu fedakârlık timsali de takviye etmektedir"* demektedir.

²⁹⁵ Hasan İzzet ALTINANIT, **a.g.e.**, s.199-201.

²⁹⁶ Kazım KARABEKİR, **İstiklal Harbimiz**, 1. Cilt, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s.509. 13 Şubat'ta Erzurum'da "Maraş Faciaları" temsili esnasında Maraş'ın kurtulduğu müjdesini alan 15'inci Kolordu Komutanı Kazım Karabekir'in aynı gün Maraş Mutasarrıflığına gönderdiği telgrafta şu satırlar yer almaktaydı: *"Maraş kahramanlarının Türklüğe has olan celadet ve fedakârlıkları neticesinde sevgili bayraklarımızın yine Maraş üzerinde dalgalandığını haber almakla bütün kolordum en büyük sevinçler duymaktadır. Öldünüz, fakat Türklüğü öldürmediniz. Tarih-i milletimize kanınızla ve hayatınızla emsalsiz bir menkibe-i celadet yazdınız. Maraşlıların ve sizin pâk alınlarınızdan öper, kolordumun hissîyât-ı samimanesini arz eylerim."*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

fedakârlığından dolayı Maraş şehrinin adı TBMM kararı ile Kahramanmaraş olarak değiştirilmiştir.²⁹⁷

EK-1*
Şifre

Katma/27/10/34

Ayntab Menzil Mıntıka Müfettişi Binbaşı Behram Bey'e

²⁹⁷ Kurtuluş Savaşı sonrasında Maraş'a bir yazı gönderilir, Millî Mücadele'ye katılan kahramanların listesi istenir. Şehrin ileri gelen yöneticileri toplanır ve bir durum tespiti yaparlar ve sonunda Ankara'ya şu mesajı gönderirler: "*Maraş'ta Millî Mücadele'ye katılmayan tek fert bile yoktur.*" Bunun üzerine, 5 Nisan 1925 yılında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, İstiklal Madalyasının Maraş'ta fertlere değil, şehir halkına verilmesi kararlaştırılır ve akabinde Maraş bir adet kırmızı şeritli İstiklal Madalyası'yla ödüllendirilir. Maraş şehri, Millî Mücadele'deki fedakârlığından ötürü Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 7 Şubat 1973 tarihinde "kahramanlık" payesiyle ödüllendirilir ve şehrin adı bundan sonra "Kahramanmaraş" olarak adlandırılır. Bkz. **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem:23, Cilt:14, Yasama Yılı:2, 2008, s.147.

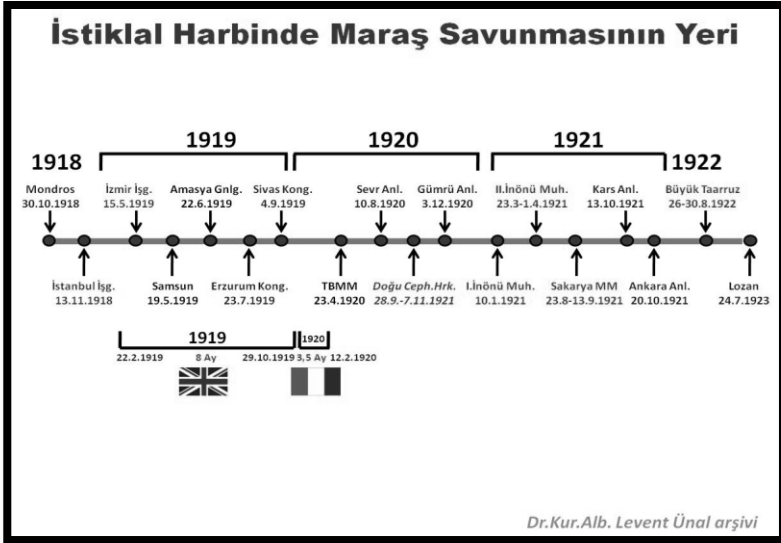
***ATASE Arşivi**, BDH, K:3705, D: 29, F: 36-1. Yedinci Ordu Komutanı Mustafa Kemal'in 27 Ekim 1918'de Katma'dan Cerablus köprüsünün muhafazasına ilişkin telgrafı.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

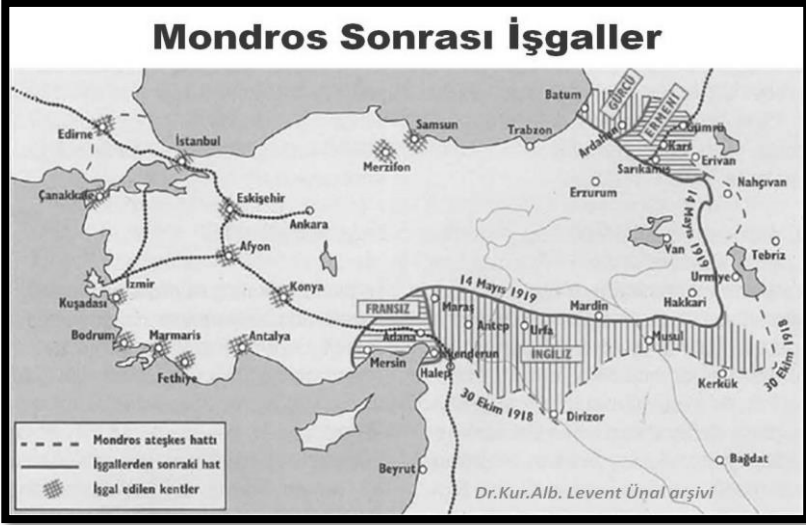
Cerablus Köprüsü hususi bir müfreze ile işgal ettirilip mecburiyyet-i kat'iyye olmadıkça son ana kadar muhafaza ettirilecektir. Zaruret-i mutlaka halinde istihzarat vechile tahrib edilib müfreze şimale çekilmelidir. Bu babda bundan başka hiçbir makamatın emrine riayet edilmeyecektir. Bu emrin Cerablus Menzil Nokta Kumandanlığına tebliğ olunarak ve onun tarafından mahrem tutulacaktır. Orada tahrib için gönderilmiş Alman Müfrezesi var ise mezkur müfrezenin kendi başına veya başka taraftan alacağı emir üzerine vaktinden evvel tahribat yapmasına kat'iyyen mu'manaat olunarak ve fakat zaruret-i kat'iyye halinde tahrib keyfiyeti te'min edilmiş bulunacaktır. Bu emrin icrasının temin edildiği bana bildirilecektir.

Fahr-i Yaveri Hazret-i Şehriyari
Yedinci Ordu Kumandanı
Mustafa Kemal

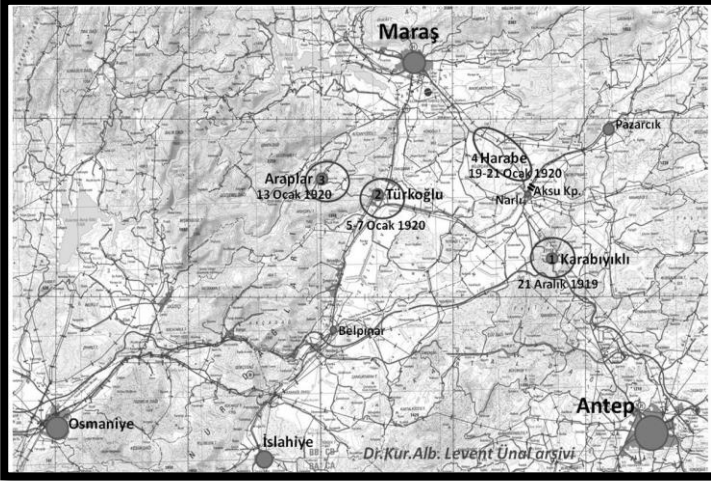
EK-2

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

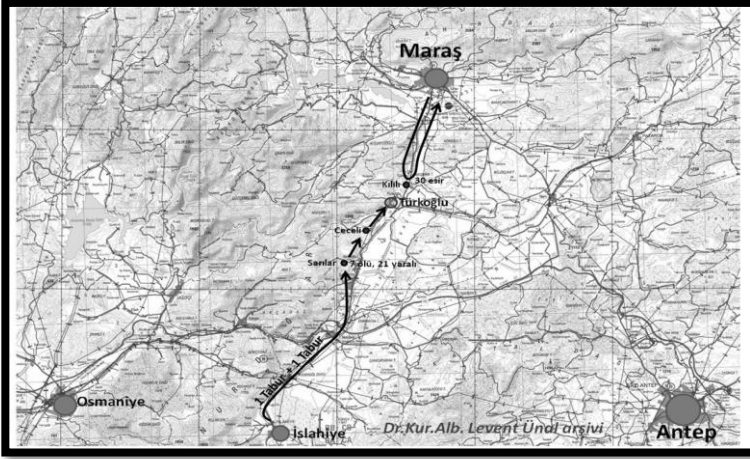

EK-2 Devamı

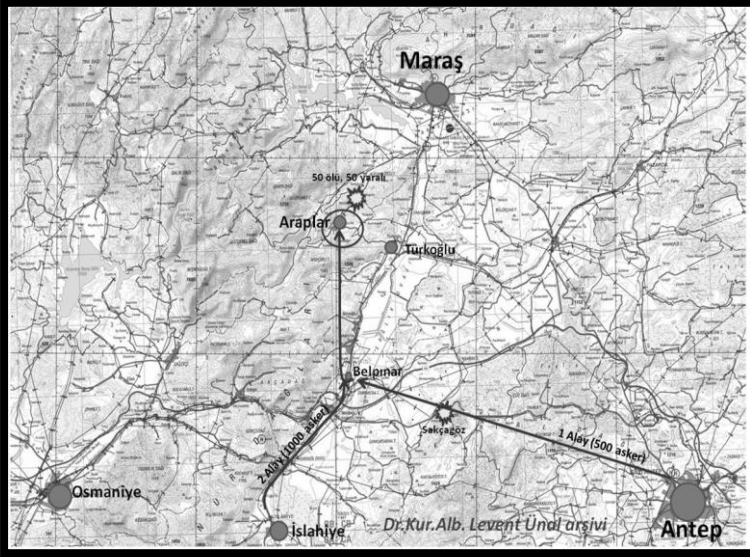
Fransız İşgalinin İkinci Döneminde Cereyan Eden Çarpışmalar
21 Aralık 1919-21 Ocak 1920

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

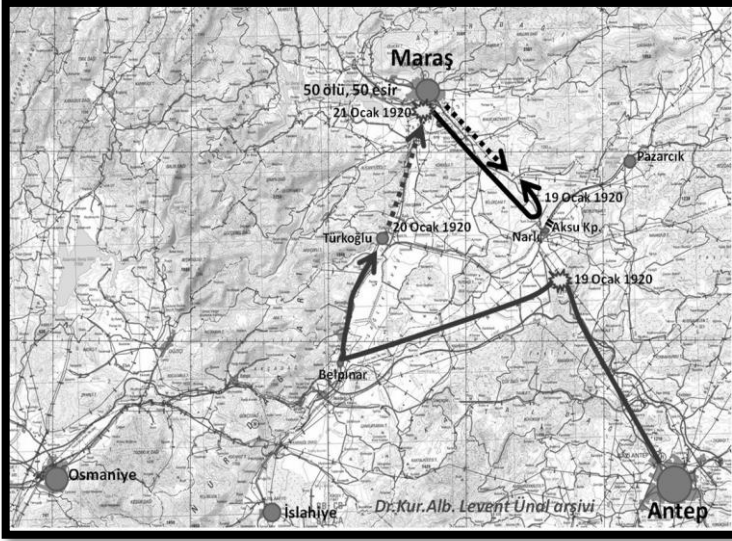
Türkkoğlu Çarpışması / 5-7 Ocak 1920

EK-2 Devamı

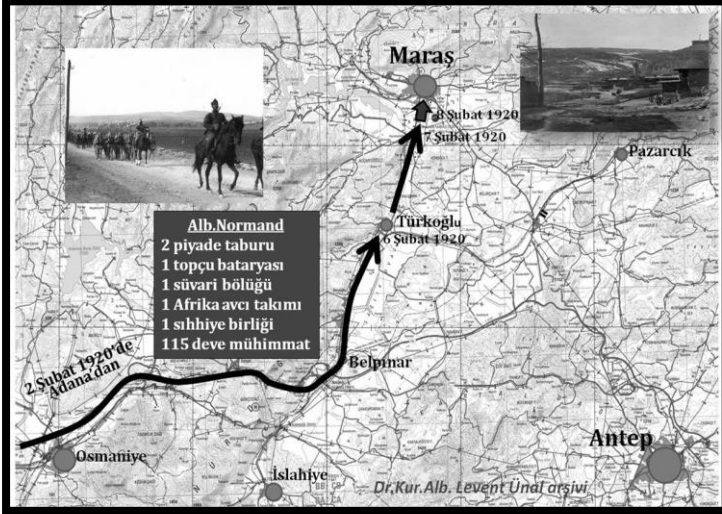
Araplar Çarpışması / 13 Ocak 1920

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

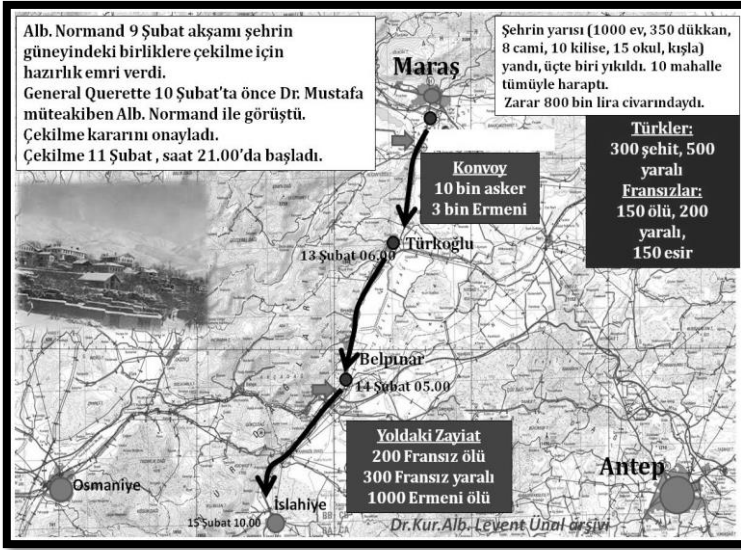
Harabe Çarpışması/ 19-21 Ocak 1920

EK-2 Devamı

Fransız Kuvvetlerinin Takviye Edilmesi

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Fransız Kuvvetlerinin Çekilmesi/ 11 Şubat 1920

EK-3

Arslan Bey ve Üç Küçük Mücahit

(Merhum Şahin Bey'in mahdumu Hayri Bey, Mehmet Ali Efendi ve İsmail Efendi)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

ATASE Arşivi

Kılıç Ali Bey

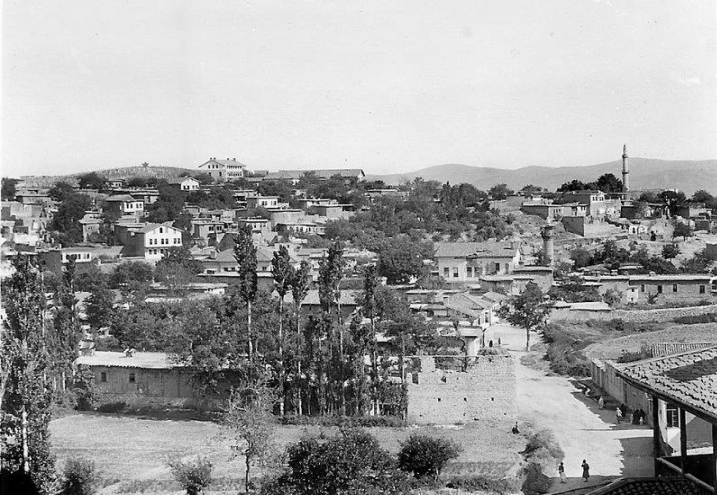

Doktor Mustafa (Köker) Bey

Kılıç Ali, Yörük Selim, Arslan Bey ve Arkadaşları/TİTE Arşivi
(Ortada soldan üçüncü Kılıç Ali, sağdan ikinci Yörük Selim, arkada sağdan ikinci Arslan Bey)

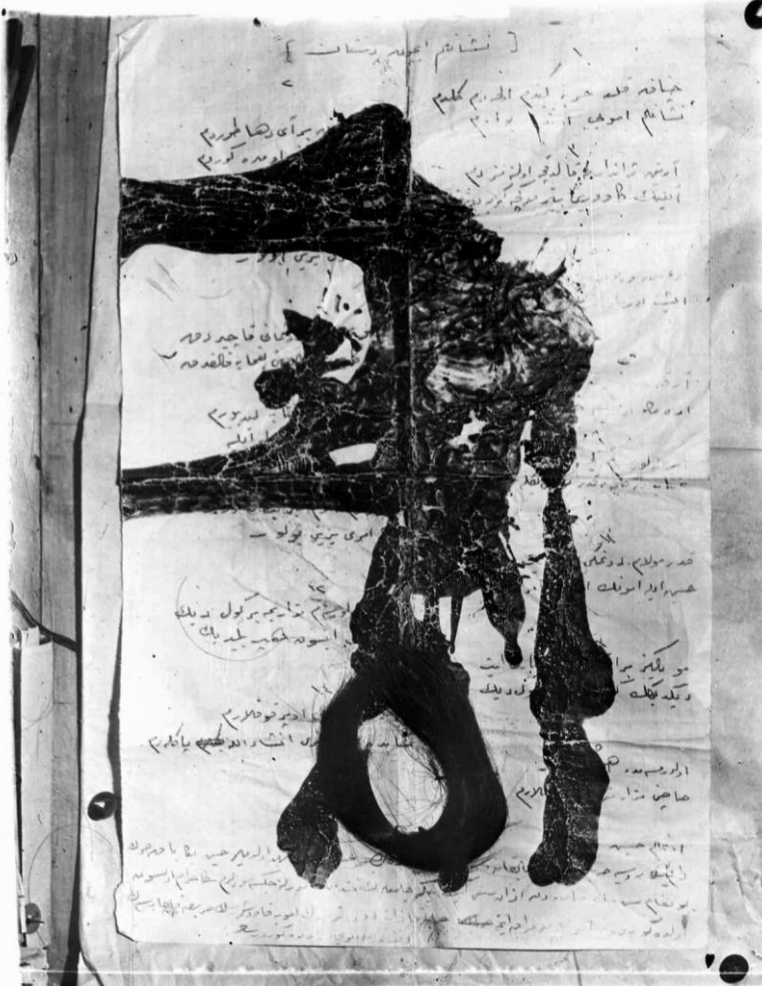
ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş'tan Bir Görünüm-1919/Dr.Stanley E.KERR Arşivinden
EK-5²⁹⁸

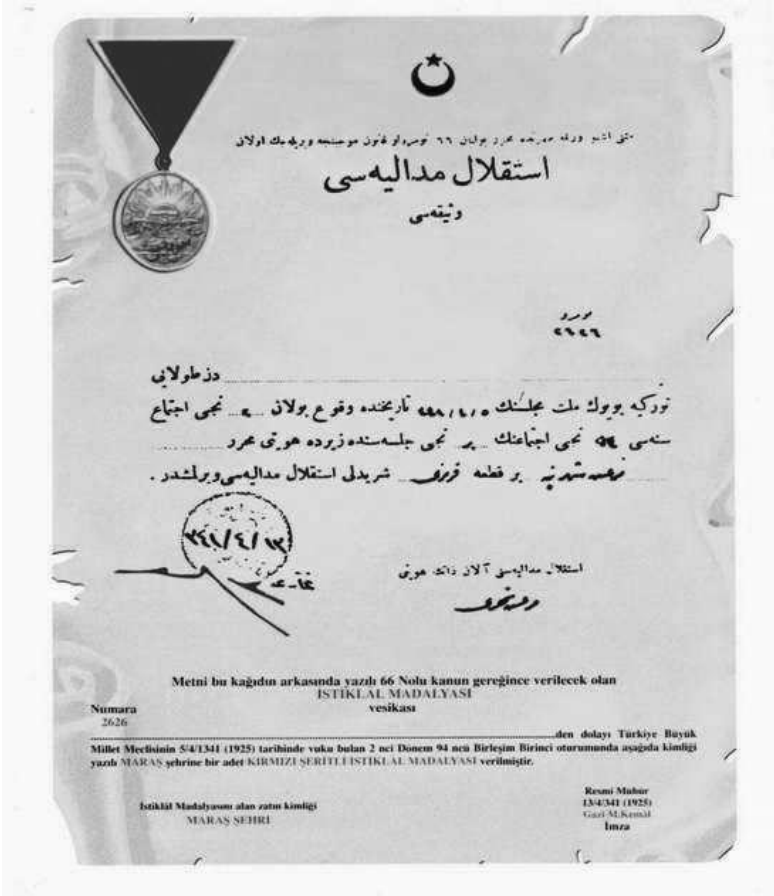
²⁹⁸ **TİTE Arşivi**, K:24, G: 125, B: 125-1. Antep harbinde şehit düşen Maraş'lı Er Hüseyin'e ait kanlı mektup ve nişanlısının saçını ihtiva eden belge.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

EK-6

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş'a TBBM tarafından Tevcih Edilen İstiklal Madalyasının Beratı
5 Nisan 1925

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

KAYNAKLAR

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Arşivi.

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi.

AKBIYIK, Yaşar, "Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Ege Üniversitesi Yayınları, Cilt:6, S.1, İzmir, 1991.

....., **Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015.

ALTINANIT, Hasan İzzet, **İşgal**, Babıali Yayınları, İstanbul, 2016.

Atatürk İle İlgili Arşiv Belgeleri (1911-1921 Tarihleri Arasına Ait 106 Belge), Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1982.

ATATÜRK, **Nutuk**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1994.

Atatürk (Komutan, Devrimci ve Devlet Adamı Yönleriyle), Genelkurmay ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 1980.

Atatürk'ün Sırdışı Kılıç Ali'nin Anıları, Derleyen: Hulusi Turgut, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2003.

AYBARS, Ergün, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1995.

BAĞDADLILAR, Ali, **Uzunluk İstiklal Harbi'nde Maraş**, Kervan Yayınları, İstanbul, 1974.

BAŞDOĞAN, Ferhat, "Kahramanmaraş'ın Kurtuluş Savaşı", **Kahramanmaraş 1.Kurtuluş Savaşı Sempozyumu (10-11 Şubat 1986)**, Kahramanmaraş Belediyesi Yayını, Ankara Ün.v. Basımevi, 1987.

BAYUR, Hikmet, **Atatürk Hayatı ve Eseri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1990.

EMİRMAHMUTOĞLU, A.Saim, Türk Kurtuluş Savaşında Maraş Mücadelesi'nden Kısa Notlar", **Maraş-Fransız Harbi**, Hazırlayanlar: Yaşar Alparslan-Serdar Yakar, Öncü Basımevi, Kahramanmaraş, 2012.

ERİKAN, Celâl, **Kurtuluş Savaşı Tarihi**, Hazırlayan: Rıdvan Akın, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2014.

GÖRGÜLÜ, İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

GÜL, Adnan, Türk Milli Bağımsızlık Savaşında Maraş Müdafaasının Önemi", **Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Sayı:11, Mart 2008.

GÜLLÜ, Adnan, "12 Şubat ve Elbistan Maraş'ın Kurtuluşunda Elbistan'ın Rolü", **Elbistan'ın Sesi Gazetesi**, 10 Şubat 2016 tarihli yazı.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD), Harp Tarihi Dairesi Yayınları, S.29, Ankara, 1959.

KARABEKİR, Kazım, **İstiklal Harbimiz**, 1.Cilt, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.

KARADAĞ, Hüsameddin, **İstiklal Savaşında Maraş**, Kahramanmaraş Kurtuluş Müzesi Yayınları, Kahramanmaraş, 1994.

KOCABAŞ, Mustafa Fehmi, " Maraş Harbi", **Maraş-Fransız Harbi**, Hazırlayanlar: Yaşar Alparslan-Serdar Yakar, Öncü Basımevi, Kahramanmaraş, 2012.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

- KOCATÜRK, Utkan, Doğumundan Ölümüne Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007.
- Maraş Milli Mücadelesinde Arslan Bey**, Hazırlayan:Serdar Yakar, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2014.
- McCARTHY, Justin, **Osmanlı'ya Veda**, Çeviren Mehmet Tuncel, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006.
- Mondros Mütarekesi ve Sevr Antlaşması**, Genelkurmay ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 2001.
- ÖZKAYA, Yücel, "Güney, Güney-Doğu'da Savunmalar ve 1920 Senesindeki Siyasi Olaylar", **Milli Mücadele Tarihi**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002.
- SARIHAN, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Kadınları**, Remzi Kitapevi, Ankara, 2007.
- SOFUOĞLU, Adnan, "Sivas Kongresi ve Kuvay-i Milliye", **Sivas Kongresi IV. Uluslararası Sempozyumu**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006.
- ŞİMŞİR, Bilal, **Atatürk Dönemi İncelemeler**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006.
- TANK, Bekir, "Almanya ve Avusturya Belgelerinde Maraş 1878-1923", **Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu**, II.Cilt, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2013.
- Türk-İstiklal Harbi, Güney Cephesi IV'üncü Cilt**, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 2009.
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.
- YAMAN, Ahmet Emin, "Kuvayı Milliyeden Düzenli Orduya Geçiş ve Ordu-Millet Dayanışması", **On İkinci Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri-I**, Genelkurmay ATASE Bşk. Yayınları, Ankara, 2009.
-, "Milli Ordu", **Atatürk Yolu Ankara Üniversitesi TİTE Dergisi**, S.2, Ankara, Kasım 1988.
- Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri**, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.
- ÜNALP, F.Rezzan, "Türk Milli Mücadelesinin Oluşumunda "Kuvayimilliyeye" Düşüncesi ve Bağımsızlık Önderi Olarak Mustafa Kemal", **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayınları, S.18, Ankara, Ağustos 2011.
- YILDIRIM, Hayrettin, www.kizkapanli.com/kulturumuz/marasin-kurtulusu-ve-atmali-asireti/, 13 Şubat 2017.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
“KIRMIZI ŞERİTLİ İSTİKLAL MADALYASI” VE MARAŞTA
KAHRAMANLIK DESTANI

Arş.Gör. Elçin İBRAHİMOV²⁹⁹

Özet

Kurtuluş Savaşı, İstiklâl Harbi ya da Millî Mücadele olarak adlandırılan, I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun İtilaf Devletleri'nce işgali sonucunda Misak-ı Millî sınırları içinde ülke bütünlüğünü korumak için girişilen çok cepheli siyasi ve askeri mücadele. 1919-1922 yılları arasında gerçekleşmiş ve 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesi ile fiilen, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile resmen sona ermiştir.

Bu yazımızda Millî Mücadele döneminde Maraşın gösterdiği kahramanlık savaşından bahsetmeğe çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: *Kurtuluş Savaşı, İstiklâl Harbi, Millî Mücadele, Maraş, Kahramanlık Savaşı*

**MEDAL OF INDEPENDENCE WITH RED LANE AND MARAŞ HEROIC
LEGEND**

Abstract

The multi-faceted political and military struggle, called the War of Independence, the War of Independence or the National Struggle, aimed at protecting the integrity of the country within the borders of the National Pact as a result of occupation of the Ottoman Empire defeated by the First World War. It took place between 1919 and 1922 and officially ended with the Treaty of Lausanne, which was signed on 24 July 1923 with the Mudanya Armistice, which was signed on 11 October 1922.

In this article we will try to talk about the war of heroism that Maras showed during the National Struggle.

Key words: *War of Independence, War of Independence, National Struggle, Maras, war of heroism*

Kurtuluş Savaşı, İstiklâl Harbi ya da Millî Mücadele olarak adlandırılan, I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun İtilaf Devletleri'nce işgali sonucunda Misak-ı Millî³⁰⁰ sınırları içinde ülke bütünlüğünü korumak için girişilen çok cepheli siyasi ve askeri mücadele.³⁰¹ 1919-1922 yılları arasında gerçekleşmiş ve 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesi³⁰² ile fiilen, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile resmen sona ermiştir.

²⁹⁹ Bakü-Azerbaycan elchinibrahimov85@mail.ru.

³⁰⁰Adnan GÜL, “Türk Millî Bağımsızlık Savaşında MARAŞ Müdafasının önemi” SBArD Mart 2008, Sayı 11, sh. 177 – 199

³⁰¹E.SemihYalçın, *TürkİnkılâpTarihiveAtatürkİlkeleri*, Ankara 2003, s.98-99, SinaAkşin, “KurtuluşSavaşı'ndaveLozan'daİngiltereveFransaİleİlişkiler”, İstanbul 1978, s. 58.

³⁰²MondrosMütarekesi'nin 25 maddesihakkındagenişbilgiçinbkz. E. SemihYalçın, *age*, s. 104-109.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Milli Mücadele döneminin Maraş³⁰³ savaşı 21 ocak 1920'de başlamıştır. Fransız ve müttefiklerinden oluşan birliklere karşı kahramanlık mücadelesi veren Maraşlılar 22 günlük mücadeleden sonra Milli Mücadele tarihine kanlarıyla adlarını yazdırdılar. 22 gün 22 gece Kahramanmaraş savaşı 12 şubat günü sabah namazı sularında resmen sona erdi.

22 gün 22 gece süren Kahramanmaraş Kurtuluş Savaşı³⁰⁴ 12 Şubat 1920 günü sabah namazı sularında resmen sona erdi. Artık savaş bitmişti. Bütün Kahramanmaraşlılar ve civar köylerden gelen binlerce vatansever, cefakar Kahraman-Gaziler sabahın erken saatlerinde şehrin merkezine toplanarak, sevinç gözyaşları içinde birbirlerine sarıldılar. Birbirlerine sarılarak sevinç gözyaşları ile herkesin adeta ağladığı görüldü. Kardeşliğin, birlik ve beraberliğin Türk gurur ve şuuru ile İslam ahlakının en güzel örnekleri burada sergilendi. İkramlar, sevinçler, saygınlık, sevgi, bağlılık, Türk örf adetleri ile millet sevinçten adeta coştı. Artık acılı günler geride kalmıştı. İnançlı, azimli ve şuurlu Kahramanmaraşlılar'a yan gözle bakan düşmanın gözünün her zaman oyulacağı söylendi. Vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü altın harflerle tarihe geçiren Kahramanmaraşlı sevincinin haklı gururunu yaşıyordu artık. Bu coşku ve sevgi yumağı öğle sonuna kadar artarak devam etti. Ağıtlar yakıldı, türküler söylendi, folkloric yore oyunları sergilendi. Evlerden halka ikramlar dağıtıldı.

O günden sonra her yıl 12 Şubat günü köylüsü ile mahallelisi ile hep bir olup el ele vererek kucaklaşma, sevinç, bayram yapılması gelenek haline getirildi. 12 Şubat Kahramanmaraş Kurtuluş Bayramı'nın devlet töreni ile de her yıl kutlanması kararlaştırıldı. Bu nedenle, her yıl 12 Şubat günü Türkiye'nin en görkemli ve muhteşem Kurtuluş Bayramı Kahramanmaraş'ta kutlanmaya başlandı. Kahramanmaraş Kurtuluş Bayramı'nın şehirde olduğu gibi bütün Türkiye'de de ayrı bir yeri ve önemi vardır.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN TELGRAFİ:

“Düşmanın taarruzuna karşı kahramanca silaha sarılan Maraşlı kardeşlerimiz yirmi güne yaklaşan bir zamandan beri kan ve ateşler içerisinde istilacı Fransızlara ve onların silahlandığı hunhar Ermenilere karşı savaşmaktadırlar. 10-11 Şubat 1920 gecesi düşmanı İslahiye istikametinde firara mecbur ederek, mevcudiyet-i millilerini kazanmaya muvaffak olmuşlardır.”³⁰⁵

Hey'et-i Temsiliye Adına-Mustafa Kemal

KAZIM KARABEKİR'İN TELGRAFİ:

“Maraş kahramanlarının Türklüğe has olan celadet ve fedakarlıkları neticesinde sevgili Bayraklarımızın yine Maraş üzerinde dalgalandığını haber almakta bütün Kolordum büyük sevinç duymaktadır. Öldünüz fakat Türklüğü

³⁰³Besim Atalay, Maraş: Tarihi ve Coğrafyası, İstanbul 1973, s. 187.

³⁰⁴<http://marasili.blogcu.com/kurtulus-savasinda-maras/3059366> (indirilme tarihi: 10.01.2017)

³⁰⁵<http://marasili.blogcu.com/kurtulus-savasinda-maras/3059366> (indirilmetarihi: 10.01.2017)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

öldürmediniz. Tarih-i Millimize kanınızla ve hayatınızla emsalsiz bir menkibe-i celadet yazdınız. Maraşlıların ve sizlerin alınızdan öper, Kolordumun hissiyatı samimiyesini arz ederim.”³⁰⁶

15. Kolordu Komutanı- Kazım Karabekir

TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa (ATATÜRK), Maraş Belediyesinden savaşta yararlılık gösteren kişilerin isim listesini göndermelerini istedi ve bu kişilere İstiklal Madalyası verileceğini açıkladı. Fakat dönemin Lütfi Köker Başkanlığında toplanan belediye meclis üyeleri uzun tartışmalar sonucu, tüm Maraş halkının Maraş zaferinin kazanılmasında eşit payı olduğunu ve sadece birkaç kişiye madalya verilmesinin haksızlık olacağına karar verdiler. Bu kararlarını da telgrafla TBMM ‘sine bildirmeleri üzerine, TBMM. ‘ce İstiklal Madalyasının Maraş İline verilmesine karar verildi. Bu muhteşem savaşla elde edilen Kahramanmaraş Zaferi önce TBMM tarafından 5 Nisan 1925 tarihli ve 2626 sayılı kararı ile KIRMIZI ŞERİTLİ İSTİKLAL Madalyası ile onurlandırılmış ve şehir Dünyada ve Türkiye’de İlk madalyalı şehir unvanını kazanmıştır. İkinci olarak; TBMM 5 Nisan 1926 günü, Maraş Savaşında yararlılık gösterdikleri için ödüllendirilmesi şehir tarafından önerilen 271 kişiden 166 kahramanın istiklal madalyası ile taltif edilmesi kararlaştırılmıştır. Listenin 153’üncü sırasına ” **Maraş Namına İstiklal Madalyası İtasi**” yazılarak kurtuluş hareketine katılan bütün Kahramanmaraş halkı ada ayrıca taltif edilme onuruna sahip olmuştur. Üçüncü olarak; TBMM 12 Şubat 1973 tarihinde 14446 sayılı kararı ile Maraş ilinin adını, maalesef kurtuluşundan 53 yıl sonra, KAHRAMANMARAŞ olarak değiştirmiştir.³⁰⁷

Kahramanmaraş Kurtuluşu, 21 Ocak 1920 ile 12 Şubat 1920 tarihleri arasında 22 gün ve 22 gece cereyan eden anlamlı bir topyekûn savaş sonucu elde edilmiştir.³⁰⁸

Ben sunumumun sonunda sonuç olarak “Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası” yla ilgili konuşmak isterdim. Dünyada ve Türkiyede ilk madalyalı şehir ünvanını Maraş almıştır. Elbette Milli Mücadele Türkiye tarihinin adından da belli olduğu gibi milli, topyekûn mücadelesiydi. Türkiye devlet olarak büyük devletlere karşı tarihinin her döneminde büyük sınavlar karşısında kalmıştır.

Devlet olarak kurulduğu XIII asırdan günümüze kadar Türkiye devleti büyük savaşlar görmüştür.³⁰⁹ Elbette bu savaşların hemen hemen hepsinden kahraman, yiğitleri savaşçıları sayesinde başarıyla çıkmıştır. Bu topraklar her zaman zalimin ilgisinde olmuş, bugünde Türkiye’ye, Türkçe, Türk insanına karşı kalleşçe, şerefsizce saldırılar devam ediyor.

Ancak bu kalleşçe savaşa katılanlar, onlara destek verenler bir ve esas olanı unutmuşlar: **“Türkler bir ölü, bin dirilir”!**

³⁰⁶http://www.k-maras.com/a_dos/k_savasi.htm (indirilmetarihi: 15.01.2017)

³⁰⁷İbrahim Sarı “TürkOrdusu” s.121

³⁰⁸<http://www.elbistan kaynarca.com/milli-mucadelede-kahramanmaras-ve-elbistan-30yy.htm> (indirilmetarihi: 03.01.2017)

³⁰⁹Mustafa Turan, “Destanlaşan Çanakkale”, Sarı Papatya Yayınları, İstanbul/2006, say.28

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

KAYNAKÇA

- Adnan GÜL, “Türk Millî Bağımsızlık Savaşında MARAŞ Müdafaasının önemi”
SBArD Mart 2008, Sayı 11, sh. 177 – 199
- Besim Atalay, Maraş: Tarihi ve Coğrafyası, İstanbul 1973, s. 187.
- E.SemihYalçın, Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri, Ankara 2003, s.98-99,
İbrahim Sarı “Türk Ordusu” s.121
- Mustafa Turan, “Destanlaşan Çanakkale”, Sarı Papatya Yayınları, İstanbul/2006,
say.28
- Sina Akşin, “Kurtuluş Savaşı'nda ve Lozan'da İngiltere ve Fransa İle İlişkiler”,
İstanbul 1978, s. 58.
- <http://marasili.blogcu.com/kurtulus-savasinda-maras/3059366> (indirilme tarihi:
10.01.2017)
- http://www.k-maras.com/a_dos/k_savasi.htm (indirilmetarihi: 15.01.2017)
- [http://www.elbistankaynarca.com/milli-mucadelede-kahramanmaras-ve-elbistan-
30yy.htm](http://www.elbistankaynarca.com/milli-mucadelede-kahramanmaras-ve-elbistan-30yy.htm) (indirilme tarihi: 03.01.2017)

**ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
ANDIRIN ÇETE ÖRGÜTLENMESİ VE AĞITLARDA KALANLAR
İsmail ARSLAN**

Asya'nın zenginliklerini Avrupa'ya taşımak için Akdeniz'e uzanan tarihi kervan yolu, Akyol, Andırın' dan geçmekteydi. Andırın sınırları içinde, ticaret kervanlarının güvenliğini sağlamak adına yapılmış, yol güzergahına hakim, irili ufaklı 17 kale vardır. Akyol, Fırkayı İslahiye öncesinde, konar-göçer Türkmen aşiretleri döneminde, Çukurova'yı Uzunyayla' ya bağlayan göç yolu olarak da bilinir. Milli Mücadele döneminde, özellikle Çukurova'nın kurtarılması için çete örgütlenmesinin yapıldığı Andırın, konum itibari ile jeostratejik bir öneme sahiptir.

Tarihte denizci kavimlerin gemi yapımında kullandıkları ve Ceyhan Nehri üzerinden salla Akdeniz'e taşıdıkları sedir ormanları, Andırın'dadır. Bağdat ve Hicaz Demiryolu'nun yakıt ihtiyacını karşılayan kereste ve odunların Andırın ormanlarından karşılandığını elimizde bulunan arşiv evraklarından anlıyoruz.

Ermeniler için düşer ülkesi sayılan Çukurova'nın, o günkü adıyla Kilikya Ermeni Krallığının son kralı VI. Leon, 1375 yılında Memlük Türkleri tarafından, Andırın'a bağlı Geben kalesinde yakalanarak Kahire'ye götürülür. Leon'un Geben'de yakalanmasıyla, Çukurova Ermeni Krallığı düşü sona erse de Ermeniler, hayallerine son darbenin vurulduğu Andırın'ı ve Geben 'i unutmazlar. Ne mi yaparlar? Ağıtlardan soralım.

Yıl 1895, Geben, Sisne ve çevre köylerindeki Ermeniler, Zeytin'den aldıkları güçle bu kez daha bir acımasız çullanmıştır Geben üstüne. Öldürdükleri onca insandan sonra, seçtikleri 7 gelini de alıp gitmişlerdir. Bir gün sonra dağda ölüleri bulunan gelinler, salla köye getirilip yan yana yatırılmıştır- ki o anda unutulmaz bir dram gerçekleşir. Öldürülen gelinlerden birinin bebeği, emekleyerek yan yana yatanlar arasından kendi anasını bulur, iki günün açlığı ve özlemiyle, emmeye başlar. Gerisini ağıtlardan dinleyelim.

*Akşamınan bir yel esti
Yatsıyanın gavur bastı
İnsafi yok kara gavur
Yedi gelin birden kesti*

*Aldım geldim bebek seni
Yeşilyurdun yakasından
Elleri emmeyen bebek
Bildin'mana kokusundan.*

Yıl 1910, Ermeni baskınlarından yılan Andırınlıların Mustantık'ı Abazaoğlu Durdu Bey'in evi de Geben'dedir. Durdu Bey, Geben, Sisne ve Bunduk yöresinde bulunan ve çevre köylere sürekli baskınlar yapan Ermenilerin Zeytin'deki Ermenilerin yanında ikametleri için İstanbul hükümetine rapor ve dilekçe gönderir. Bunu duyan Ermeni çeteleri, Geben'i basar, birçok insanla birlikte Abazaoğlu Durdu Bey'i de öldürdükten sonra, gözlerini kama ile oyarlar. Ağıtlarda kalanlara bakalım

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

*Evinde yeşil sandığı
İçinde altın fındığı
İstanbul'a haber vermiş
Hükümetin mustantığı*

*Andırın'ın altı bayır
Tüfek öter çayır çayır
Çiçekliler yok muyudu
Andırın'ı aldı gavar*

*Hota Durdu Bey'im hota
Silkinir de biner ata
Öldürmüşler Durdu Bey'i
Süngüyünen düрте düрте*

*Öldüğünü beyler duymuş
Asbabını gavur almış
Gavurumuş gavur düşman
Gözün gamayınan oymuş*

Yıl 1919, Osman Tufan Paşa'nın deyimiyle Andırın, konum olarak Çukurova'nın karnına bir süngü gibi saplanmıştı. Sınır komşuları olan Maraş, Osmaniye, Düziçi, Kadirli, Kozan, Feke, Saimbeyli (Haçın) işgal altındadır. Yerli Ermenilerden çok çekmiş olan Andırın'a şimdilik Fransız askeri ayak basmamış olsa da eli kulağındadır. Kaldı ki işgalciler yalnızca Fransızlar değil, Fransız destekli Ermeni çeteleri de vardır. Endişe ve yılgınlık, bir karakuş, bir zulüm, bir illet gibi çullanmıştır halkın üstüne. Kul bunalmayınca hızır yetişmez denir ya, işte öylesine yetişir 1920 yılının ilk aylarında bir kurtarıcı Andırın köylüklerine.

Dağlar kar, memleket işgal altındayken Aşağı Andırın'da Yaycioğlu İbrahim Ağa'nın odasına üç Tanrı misafiri gelir. Gelenlerden biri Kozan eşrafından Kurdoğlu Hulusi Bey - ki Ağa odasında daha önce de kalmıştır. Birisi de Feke taraflarından eşkiya Arap Ali'dir. Üçüncü konuk ise kendini Hafız Bekir olarak tanıtan gariban bir Tanrı misafiridir. Konukluğun sabahında, Kurtoğlu Hulusi ve Arap Ali, heybelerindeki Kuvva-yı Milliye bildirimleri ve İrade-i Milliye gazeteleri ile memleketlerine uğurlanırlar. Kimselerin tanımadığı Hafız Bekir, Ağa odasının ve Andırınlıların müdavim konuğudur. Gelenektir, konuğa nerden gelip nereye gittiği ve ne zaman gideceği sorulmaz. O Tanrı misafiridir, atına arpa, kendisine şekerli kahve verilir.

Gizemli konuk, Sivas'ta Mustafa Kemal tarafından Çukurova'nın Doğu Kilikya bölgesini yani Seyhan Nehri'nden başlayarak tüm doğu Çukurova'yı kurtarmak için görevlendirilmiş, Üsküp doğumlu Yüzbaşı Osman Tufan'dır. Görevi gizlidir. Kayseri Develi'den satın aldığı Maraş abası, Tomarza şalvarı giyitleri ile kendini yerli halka benzetmiştir. Bir atı ve beylik tabancasından başka görünürde bir varlığı yoktur. Özel eşyalarının bulunduğu tahta bavulunu, Develi'de Kamberli Osman Efendi'ye emanet bırakmıştır. Bilip tanımadığı bir bölgede, kendisini bir top ışık gibi bir bilinmez karanlığa savurmuştur. Balkanlarda kalmış

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

memleketi Üsküp nere, Andırın nere? Yalnız kendisi miydi bu kavganın ışıkları. Maraş'a Kılıç Ali, Antep'e Şahin, Düziçi taraflarına Yörük Selim, Çukurova'ya Kozanoğlu Doğan, Batı Çukurova'ya Tekelioğlu Sinan, Mustafa Kemal'ce verilen nam -ı müstearlarıyla salınmamışlar mıydı güney illerini kurtarmak için? İşte kendisi de Aydınlioğlu Tufan adıyla salınmıştı bereketli Çukurova'nın karnına kama gibi saplanan Andırın düzüne.En büyük gücü ve en büyük varlığı, zulasında kutsal bir sır olarak taşıdığı Heyeti Temsiliye tarafından verilmiş özel yetki belgesiydi.

Kadirli ve Kozan'da bulunan işgal komutanları ve yerli işbirlikçiler, her tarafta bulundurdıkları adamlarıyla kimseye göz açtırmıyorlar, nerede ne olmuşsa haber alıyorlardı. O nedenle Osman Tufan, kendisini Hafız Bekir adıyla tanıtır, ferasetle etrafı tanımaya çalışıyor, Mustafa Kemal'in verdiği talimatlar doğrultusunda işgal alanlarında bulunan yurtseverlerle haberleşme olanakları bulmaya çalışıyordu.

Maraş'ta çete savaşı çoktan başlamıştır. Evinde konuk olduğu yörenin en itibarlı ağası İbrahim Yaycıoğlu'nun damadı Hacı Evliya Efendi, Maraş'ta Ermenilerle girdiği bir sokak çatışmasında şehit düşmüştür. Damat Evliya Efendi'nin şehitlik haberi, yalnızca Yaycıoğlu ailesinde değil, tüm Andırın'da dehşet ve öfkeyle karşılanır. Ağa odasında artık her gün ne yapılması gerektiği konuşulmakta, bir çare, çözüm yolu aranmaktayken, olanlar olur. O Maraş abası ve Tomarza şalvarı giyimli halim salim Tanrı misafiri gariban Hafız Bekir, yerinden doğrulur ve adeta devleşir. Beklenen Hızır yetişmiştir. Zulastaki Heyeti Temsiliye'nin verdiği Mustafa Kemal imzalı yetki belgesini göstererek, umudun bitmediğini, memleketin sahipsiz olmadığını, yakında kırk bin kişilik Yeşil Ordunun Döldül Dağlarının arkasından İşgal altındaki Çukurova'yı kurtarmak için bu topraklara geleceğini, buraya öncü olarak gönderildiğini duyurur. Kendisinin bu güne kadar bilindiği gibi Hafız Bekir olmayıp, Aydınlioğlu Yüzbaşı Osman Tufan olduğunu açıklar. Orada bulunanlar sevinç ve gözyaşı içinde birbirlerine ve genç Osman Tufan 'ın eline sarılarak, emrine hazır olduğunu söylerler.

Kırk bin kişilik Tufan Ordusu gelecek, demiş olsa da öyle bir ordunun olmadığı gerçeğini yalnız kendisi bilmektedir. General Osman Tufan, anılarını yazdığı, Kozan Mutasarrıflığı ve Mülhakatının Kurtuluşu,adlı kitabında ,bu sırrı yalnızca, sırdaşımdı, dediği Bölük kumandanı Yaycıoğlu Ali Ağa ile paylaştığını söyler. Ne yapılacaksa orada bulunan yoksul halkın kendi öz gücüyle yapılacaktır.O nedenle de cesareten öte feraset gerekiyordu.

Balkan savaşlarından, Edirne'ye giren Harekat ordusundan, Irak cephelelerinden, Rauf Orbay'la birlikte yola çıktıkları Ege Örgütlemelerinden; Amasya'dan Erzurum'a, Erzurum'dan Sivas'a varan Anadolu'daki örgütlenme süreçlerinde, Mustafa Kemal'le birlikteydi ve deneyimliydi.Ancak Osman Tufan,tanımadığı bir bölgede, elindeki sıfır gücüne yoksul halktan nasıl bir çete oluşturacak ve Çukurova'yı nasıl kurtaracaktı ?

Osman Tufan, aklını, bilgisini, cesaretini ve ferasetini ve en önemlisi de vatan sevgisini kullanarak, yöre halkını, bilinçlendirdi, kurtuluşa inandırdı, güven verdi, örgütledi. Emrinde askeri ve silahı olmadığı halde bu işi nasıl mı başardı Osman Tufan: Sivas'ta yabancı gazetecinin Mustafa Kemal'e ,ordunuz yok, silahınız yok,cephaneniz yok, halk yokluk içinde ,buraya gelirken sokakta yalın

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ayak gezenleri gördüm, başkasının yardımı olmadan siz bu ülkeyi nasıl kurtaracaksınız ? dediğinde Mustafa Kemal: Ordu yok, kurulum, para yok, bulunur, silah yok, alınır,söz konusu vatansa gerisi teferruattır, dediğinde, Osman Tufan Sivas'tadır ve konuşmanın şahididir.O da aynı inanç ve kararlılık içindedir. Söz konusu vatan olunca:

Andırın'ın sözüne itibar edilen, güvenilir ağalarını, eşrafını, müderrisini, mütegalibesini davaya ve kurtuluş azmine inandırır. Resmi kayıtlara geçen şu örgütlenmeyi yapar.

*Doğu Kilikya Kumandanı
Aydınlioğlu Tufan*

*Gurup Kumandanı
Yaycıoğlu İbrahim Ağa*

*Birinci Bölük K.
Abazaoğlu Abdurrahman*

*İkinci Bölük K.
Yaycıoğlu Ali Ağa*

*Üçüncü Bölük k.
Zülfikaroğlu Hacı Bey*

*Dördüncü Bölük K.
Bayazıtıoğlu Musa Bey*

*Beşinci Bölük Komutanı
Yüzbaşı Şakir Bozdoğan*

*İaşe işleri
İaşe işleri Reisi: Nebi Efendi*

İaşe Memurları: Süleyman Tecirlioğlu, Ahmet Tecirlioğlu, Kenan Efendi (Kayran),Bekir Ağa(Berker), Bursalı Hacı Çavuş, Derviş Efendi, Gürcüoğlu Hasan, Hacı Karamaça,

Merkez Sevkiyat: Süleyman Ağa (Yaycıoğlu),

Sihiye Heyeti: Halil Çavuş ve elemanları.

Tabur ağarlığı: Abdil Ağa (Gökahmetoğlu)

Takım Kumandanları: Balklı Celil Hoca, Sarıfakı Ahmet Hoca, Kabağaçalı Ahmetçik İbrahim,

Süvari Takımı: Erzinlioğlu Ali Kahya

Andırın çetebaşılardan diğerleri: Tufan Paşa'nın sancaktarı Akifiyeli Çerkez Uzun Salih, Kümbetirli Üzeyir Ağa, Çerkez Nuri Çavuş,Abazalı Mehmet Ağa, Araboğlu Süleyman (Rişvanoğlu),Turabi Garip,Muhtar Ali,Bekir Ali, Mulla Osman, Pehlivan Ağa.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Yukarıdaki örgütlemeden sonra yapılması gereken ilk iş, elde bulunan çete ,silah ve at sayısının tespitiydi. Bölük komutanlarının her biri, atlı, yaya ve silahlılardan oluşan 100'er kişi peydahlayacaktı. Rekabet içinde olan Andırın Ağaları, mahçup olmamak ve aşağı kalmamak için gayret içindeydiler.Andırın'da bir şeyler döndüğü duyumunu alan İşgal komutanı Tayarda ve Mösyü Subi, ajanları aracılığı ile bilgi topluyorlardı.Onları kuşkulandırmamak gerekiyordu. O nedenle mevcut silahları ve silahlı kişileri tespit için, Ağa'nın çeltiğine domuz dadanmış, sürekle avı yapılacak, elinde silahı olan silahıyla, olmayanlar kıya ve ava katılmak üzere Kesim köyünde toplansın, haberi gönderilir. Sürekle avına katılanlar, bölük komutanlarınca çete örgütlenmesine kazandırılır.

Osman Tufan, Ağa odasında bulunanları heveslendirmek için, İşgal komutanı Tayarda'nın atını almış olsak, itibarlı konuk Müderris Hacı Ahmet Efendi'ye, Nürpet Komutanının atını da Ali Ağa'ya veririm, der. Ali Ağa, akıl eder ve bir gün sonra çeteleriyle Nürpet karakoluna baskın yapar. Karakol komutanı canını ve atını kurtarır, kaçar. Jandarmalar atlarıyla karargahın kurulduğu Andırın'ın Kesim köyüne getirilir. Bu baskını duyan işgal bölgesindeki karakollarda bulunan Türk jandarmalar, gönüllü olarak silahları ile birlikte Osman Tufan kuvvetlerine katılır. Serezli Hüseyin Çavuş komutasındaki 20 kişilik gönüllü jandarma, Osman Tufan'ın emrinde eğitilmiş ve çekirdek ilk vurucu gücü oluşturur.

O günlerde, Çukurova'dan Osman Tufan'a raporlar gönderen Sarıbahçeli Ahmet Ağa, Fransızlar tarafından yakalanır ve asılmak üzere Ceyhan'a götürülürken Arkadaşı Avcı Mehmet tarafından kurtarılır. İki Fransız askeri yaralanır, gerisi kaçar. Andırın'a sığınan Ahmet Ağa'nın ailesinin işgal alanından çıkartılması gerekmektedir. Durumun aciliyetini bilen Osman Tufan, Bayraktarı Uzun Salih, Serezli Hüseyin Çavuş, Muhtar Ali, Pehlivan Ağa, Avluklu Ahmet Torun'u görevlendirir. Canları pahasına da olsa Sarıbahçeli Ahmet Ağa'nın eşi ve çocukları kurtarılacak, Fransız karakolları basılacak, silahlarına el konulacak, telgraf telleri kesilecek, Fransız karakollarında görev yapan Türk, Çerkez ve Kürt jandarmalar Andırın'a getirilip çetelere katılması sağlanacaktır, emrini verir.

İşgal alanına dalan Andırın fedailer, üç- beş gün sonra, Ahmet Ağa'nın ailesini kurtarmış, telgraf tellerini kesmiş, karakolları basmış olarak, on deve yükü silah ve cephaneye ile geri dönerler Bu baskın Çukurova ve Andırın'da düşmana korku, halka cesaret ve umut vermiştir. Andırın çeteleri, Maraş-Antep işgal güçlerine silah, cephaneye ve erzak götüren tren yolunu da Yarbaşı'nda bozarak, ulaşımı engeller. Kozan'dan Haçın Ermenilerine silah ve cephaneye taşıyan 92 katırlık ikmal kolu, Osman Tufan'ın yönlendirdiği 30 kişilik Deli Hacı Ağa çetesi ve yöre halkının katkısıyla Kargapazarı düzündeki vurulur.

Andırın'da oluşturulan çete bölükleri, Yüzbaşı Osman Tufan komutasında sürekli eğitime tabi tutulur. Çeteye katılanların çoğu kendi silahını kendileri bulur.Yörenin ileri gelen müderris ve din adamları , vatanın kurtuluşu için öküzünü satıp silah almak en büyük ibadettir,fetvasını verirler. Çetelerin kıyafetleri yörenin yerli kıyafeti olan aba,şalvar ve çarıktır. Kumandanların rütbesi mermidir. Takım komutanının düşünün üzerinde bir mermi, bölük komutanlarında iki, grup komutanında üç mermi vardır.

Çetelerin yemekleri halktan toplanan erzaklardan toplu karavana şeklinde verilmektedir. Yerli çeteler kendi evinde yatmaktadır. Yayıoğlu İbrahim Ağa'nın

**ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU**

dağarcığında bulunan bir çok belge ve kayıtlardan ikisini örnek olarak bilginize sunmak isterim.

BELGE 93

Andırın Grup Kumandanı Yayıcıoğlu İbrahim Ağa'ya
Andırın nahiyesinde Kuvayı Milliye için bağış kampanyasında 15.4.1920 de toplanan bağışların listesidir
3281 şinik buğday
65 adet sığır
512 adet davar
520 şinik arpa
66 adet çuval
16 dirgen
19 helke
280 kaşık
12 kazma
10 kürek
29 çuval çadır
21 adet karavana
649 kıyye yağ

Canıyla çete örgütlenmesine katılan Andırın halkı, sofrasındaki son lokmayı da ortaya koyar, kuvayı Milliyeye verir. Bu özveriden duygulanan Osman Tufan, Andırın Grup komutanlığına duygularını şu notla bildirir.

BELGE 94

Andırın Grup Kumandanlığına
Andırın yöresinin vatanperver insanları tarafından Kuvayı Milliyenin iâşe ve diğer ihtiyaçlarına sarf edilmek üzere teberru ettikleri eşya ve erzakın miktarı yukarda yazılmıştır. Küçük bir miktarda büyük bir kıymette verilen iâşe hamiyetli ahalimizin, vatan yolunda can ve mallarını feda edeceklerine büyük bir misal göstermiştir.Bu mntıka insanlarını takdire şayan gördüm.Bütün dindaşlarımıza bu numunei hamiyeti ilan ediyorum. (15 Nisan 1920)

TUFAN

Kayıtlara geçmesi için toplanan yardımların sarfına ilişkin belgeyi de İbrahim Ağa arşivinden sunmak isterim.

BELGE : 58

Geçen sene Andırın Kuvayı Milliyesi iâşesine Sarf edilen Meblağın Beyanıdır. (1920 yılı kastediliyor)

Para kuruş Bakiye Fiyatı

630 15 42

1600 arpa kırat-Artık Hasan'ın oğullarından Maraş harbinde posta neferine verilen
30 Asker için buğday eleyen hademe kadına verilen

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

- 200 on kıyye tütün Maraş'ta Yörük Selim Bey'e Yayıcızade Süleyman ağa yedi ile gönderilen
175 kıyye tuz Kars'tan gelenin
800 200 fışek için Çardak Çerkezlerine, 4 kuruştan alınan
3200 kırat arpa .Kızıklı Hasan'ın oğlundan süvari efradı için
60 ..6 kilo pirinç 10 kuruştan Kars (Kadirli) jandarmalarına çorbalık
1837 ...100 adet Çardaklı Çeçenlerden alınan
750 ... 15 kıyye yağ ,Darendeli Nuri Efendi
240... Haruniye'ye asker geçerken Ali Ağa'nın
1200... Cephaneler için gönderilmiş Maraş mekkarelerine verilen
22 Maraş'tan cephaneye ve mavzer mekkarecilere verilen
30...K. Milliye Komutanı Musa Bey'e verilen
350 ...100 kıyye tuz Darendelilerden
50... 5 kilo jandarmalara mübaya edilen
20 Artık Hasan'ın oğluna verilen mih parası
195... fırıncı hademesine verilen
1940... Maraş'tan gelen yük kirası
58 ... Bayrak yapmak için bez
84... Asker için
12...Buğday
20...10 kıyye soğan bedeli verilen
13...4 kırat bir tas arpa bedeline verilen
22...7 kırat arpa bedeli
480.. 16 kırat arpanın
36...7 kıyye 100 dirhem yağ bedeli
6... Buğday temizleyen avratlara verilen
640 ..Hasan Efendi'den ve İshak Kahya'dan alınan arpa bedeli
100...Ali Kahya'ya verilen 2 kıyye yağ bedeli
8650.. Ali Ağa'dan alınan 10 kırat buğday
320.. Develerden nakil
60... iki kırat arpa müfrezelere
25... Geben Müfrezesi geldiğinde alınan 150 dirhem yağ
195... fırıncılara on beş
1320..yirmi iki kırat buğday bedeli
840.. keza on dört buçuk kırat buğday
320 ...100 adet Alman Fışeğine verilen
320...Yüz kırat arpa bedeline verilen
160..Çerkez Salih Efendi'nin getirdiği fışek
30 Şakir Bozdoğan Efendi'nin mekkare hayvanları
45.. Defa bayrak bedeline verilen
75..iki buçuk kırat arpa bedeli İsa Kahya'ya verilen
160 ..Kars'a hareket ederken Kuvayı Milliye Bölük K.Hacı Bey'e verilen arpa bedeli
150.. Tuza verilen
50 Kars'ta tüfek askerine verilen
255 Bölük komutanı Musa Bey'e Ali Ağa'ya şeker sabun bedeli

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

75..iki bölüm...

50 Kağıt ve zarf bedeline verilen

40..Kars'ta hastanede bulunan efradın defterini yapmak için kağıt bedeli

Kars'ta bulunan Andırın Kuvayı Milliyesine aşî Ali'nin...

100..Ali Ağa'ya Çukurköprü'ye gönderilen Kağıt ve zarf bedeline

100..İkinci bölümü eminine

800.. İkinci defa Kuvayı Milliye grubuna verilen

60..Kuvayı Milliye Bölük komutanı Hacı Bey'e verilen

54.. Grup için kağıt ve zarf bedeli

300...Andırın'da Kuvayı Milliye uyuz illetine müptela olanların tedavisi için ilaç bedeli.

15.. Musa Bey'e kağıt bedeline

80..Şeker kahve bedeli

500.. Musa Bey'in Kuvayı milliye için aldığı davar badeline verilen

BELGE :58 (30 Eylül 1920)

Kuvayı milliye efrat ve hayvanlarının iyâşe ve ihtiyacı sairelerine malumatları tahtında sarf edilmiş olmakla işbu defter ziri bittetkik Yayıncıade İbrahim Ağa yedine verilmiştir.

Aşağı Andırın Heyeti İdare Reisi

Aza Ali Aza Musa Aza Ali Katip

Yukarda listede görülen sarfiyat gözden geçirilmek üzere Yayıncıade İbrahim Ağa'ya teslim edilmiştir.

Halkın bu vatani kurtarmak için neler verdiğini ve o verilenlerin nerelere hangi titizlikle sarf edildiğini yukarıdaki belgelerden anlıyoruz.

Andırın'da kurulan çeteler, Zülfikaroğlu Hacı Bey Bölüğü ile Osman Tufan komutasında Haruniye-Düziçi çarpışmalarına katılmıştır. Kadırlı'nın savaşı boşaltılması için şöyle bir mizansen hazırlanır: Kadırlı ve Kozan işgal komutanlığınca Andırın'da çete örgütlemesi yapıldığı duyumu alınmıştır. Kırk bin kişilik yeşil ordudan da söz edilmektedir. Bu söylentinin gerçek mi yoksa psikolojik bir taktik mi olduğu konusunda bilgiye ihtiyaçları vardır. Andırın'la Kadırlı'yi ayıran sınır Keşiş çayı çok az yerden geçit vermektedir –ki oralar da Fransızlar karakollar kurmuşlardır. Çukurova'dan Andırın'a gelip giden işgalcilerin kontrolündedir. Sınır karakollarından yapılan izleme ve gözlemler sonucunda işgal kuvvetlerine verilen raporda Andırın düzü hava karardıktan sonra hareketlenmekte ve kıpır kıpır binlerce asker kaynaşmaktadır. Andırınlılar bu algıyı oluşturmak için akşamları her yerde ateşler yakmakta, ne kadar hayvanları varsa onların boynuzlarına, sırtlarına çam ve çıralar bağlayarak dolaştırmakta, hareket halindeki binlerce hayvanın gece uzaktan görünüşü İşgal komutanının önüne konulan , on binlerce askerin Andırın düzündeki bulunduğu, raporuna dönüşmektedir. Durumun gerçek olup olmadığını anlamak için Tayarda Yakın dostu ve Yayıncıade İbrahim Ağa'nın da bacanağı sayılan Darendeli Mustafa Ağa'yı Andırın'ın Kesim köyüne gönderir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Kadirli tarafından kimselerin gelemediği bu dönemde Mustafa Ağa'nın istediği zaman elini kolunu sallayarak Andırın'a gelmesinden Osman Tufan işkillenir ve kanaatını Sırdaşım dediği Yaycıoğlu Ali Ağa ile paylaşır. Ali Ağa'da aynı kanattadır. O zaman ava çıkan avlanmalıdır ki işte tarihi kurgulama o anda yapılır. Yörede kimsenin bilip tanımadığı iki kişi bulunur, bunlara askeri kıyafet giydirilir ve at koşulları ordu malı nizamındadır. Yeşil Ordu komutanının ağzıyla şöyle bir mektup yazılır ve çok uzaklardan geliyormuş gibi ter ve kar içinde mektubun Osman Tufan'a verilmesi istenir. İşi Ali ağa organize eder.

Karargah olarak kullanılan Ağa odasındaki sohbette Tayar'danım ajanı Darendeli Mustafa Ağa'da vardır. Mustafa Ağa, söze girer ve yapılanları küçümseyerek "Teh!.. şimdi siz koskoca Fransız ordusuyla başa mı çıkacaksınız, Fransızlar gelirse sizleri ipe çeker, yurdunuza da arpa eker." der demez bir köşede sessizce oturan Osman Tufan, Maraş Abasının altında gizlediği tabancasını çekerek yerinden ok gibi fırlar ve tabancayı, Mustafa Ağa'nın ağzına dayayarak ,aç ağzını, ağzının içinden vururum seni" diye gürlür. Bu olumsuzluğun Yaycıoğlu İbrahim Ağa'yı üzeceğini düşünen hatırlı kişiler, araya girer ve daha fazla hırpalatmadan Osman Tufan'ın elinden Mustafa Ağa'yı alırlar. Canını kurtarmış olan ajanın süngüsü düşmüştür. Yaşanan olaydan sonra meclisin tadı kaçmıştır ki o anda dış kapı şiddetli bir şekilde çalınır, kapıyı çalan "postaaa, Osman Tufan Hazretleri burada mı?" diye sorar ve asker selamından sonra elindeki kapalı zarfı Osman Tufan'a verir. Odada bulunan herkes ne ola ki diye merak içindedir. Osman Tufan Mektubu sessizce okur ve yüzü ışıır, sevinç içindedir, mektubu Yaycıoğlu Ali Ağa da okumaktadır- ki büyük ağabeyi ve grup komutanı Yaycıoğlu İbrahim Ağa, bu durumdan alınmıştır. Önemli şeyler oluyor, yaş ve konum olarak kendinden daha küçük kardeşi Ali Ağa okuyor da bu önemli sır kendisinden saklanıyor. Öfkeyle Ali Ağa'nın okuduğu mektubu alır ve sessizce okumaya başlar. Mektubu yarılalıktan sonra, ayağa kalkıp bağırarak " Ne var bunda ,neden saklıyorsunuz, işte beklediğimiz, bu değil miydi?" Diyerek mektubu odada bulunanlara sesli olarak okur. Mektupta şunlar yazılıdır:

Doğu Çukurova Bölgesi Komutanı Hafız Bekir Hazretlerine

Kırk bin kişilik süvari ve piyade kuvvetlerimle Meryemçil Belini aşarak Geben Ovasında karargah kurdum. Ağır topları Meryemçil Belinden aşırarak zor ve meşakkatli oldu. Geben Ovasında birkaç gün istirahat mecbur kalacağız. Burada soğuktan buz tuttuğu için değirmenler çalışmamaktadır. Dinlenip hazırlığımızı tamamladıktan sonra geleceğim. Biz gelinceye kadar bin çuval un, bin çadırılık kazık, bin giyim nal, yeteri kadar arpa, saman gibi ihtiyaçların teminini rica ederim.

İmza Yeşil Ordu Komutanı Osman Tufan Paşa

Odadakilerde bir sevinç ve kucaklaşma olur.

Osman Tufan, o anda şu açıklamayı yapar. Arkadaşlar, çok şükür kurtulduk. Yalnız bu haberi burada bulunanlardan başka kimse bilmeyecek. Boşboğazlık eden olursa cezası idamdır. Yeşil Ordunun geldiği haberi Fransızların kulağına giderse hem tedbir alırlar, hem de silah ve cephaneliklerini kaçırırlar. Aman ha ağzınızı sıkı tutun." Der. Orada bulunan Darendeli Mustafa Ağa'da alınan haberden sevinmiş görüntüsü verir ve bu muştuyu bir an önce Kadirli Kuvayı Milliyecilerden Müftü Efendi ile Tevfik Coşkun Bey'e ulaştırmak istediğini söyler.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Buna inanmış gibi görünen Osman Tufan, haberin Fransız komutan Tayarda ‘ya ulaşacağını bilir- ki zaten amacı da odur. Gitmesine izin verilir. Mustafa Ağa haberi ve Andırın’da gördüklerini İşgal komutanlarına bildirir.

Ertesi gün Keşiş çayı boyunca Fransız karakollarına yakın yerlerde davullar çaldırılır, sinsin ateşleri yakılır, şenlikler ve kalabalık gösteriler yapılır. Yeşil ordunun Andırın’da bulunduğu ve Kadırlı’ye yürüyeceğine inandırılan Adana işgal komutanı Bremon’dan: “Derhal Kadırlı’yi tahliye ediniz” emri gelir.

Andırın’da yapılan bu mizansen ve psikolojik savaş taktiği ile Kadırlı savaşı boşaltılır. 7 Mart 1920 günü, 700 kişilik Andırın çetesi, Kadırlı’ye girer..Şunu da ilave etmek zorundayım. O dönemde Tayarda dostu olan Darendeli Mustafa Ağa Kadırlı’nin kurtuluşundan sonra Kuvayı Milliye hizmetinde önemli görevler yapmıştır.

Kadırlı’nin boşaltılmasından sonra, sıra işgal altındaki Kozan, Feke, Saimbeyli, Ceyhan, Osmaniye gibi yerlere gelmiştir- ki bunların hepsinde Andırın çeteleri, Osman Tufan’ın en vurucu gücü olmuştur. Andırın Çetelerine ilişkin gerçeği Yaycıoğlu İbrahim Ağa’nın dağarcığında bulunan belgelerden görelim. Aslı Osmanlıca olup Dr. Necat Yaycıoğlu tarafından Latin harflerine transkripsiyonunun yapıldığı belge, Osman Tufan Paşa tarafından Andırın Grup Komutanı İbrahim Yaycıoğlu’na çekilmiş bir telgriftir. Çukurova’da Karboğazı hezimetinden sonra Menil Taburu teslim alınmış ve Fransızlarla 20 günlük bir ateşkes imzalanmıştır. Bundan yararlanan Osman Tufan, aylardır cepheden cepheye koşan Andırın çetelerine hasatlarını dermeleri için bir ay izin vermiştir. Maraş çete komutanı Aslan Bey’den gelen yardım çağrısı üzerine Osman Tufan, izinli gönderdiği Andırın çetelerinin durumuna ilişkin Aslan Bey’e, Binbaşı Kozanoğlu Doğan Bey’e ve bilgi için Andırın grup komutanı Yaycıoğlu İbrahim Ağa’ya şu telgrafi çeker:

BELGE:3

23.6..1920 .Tufan Bey’den Kozan

Andırın Grup Komutanı Yaycıoğlu İbrahim Ağa’ya

Bu kez de başımıza Maraş çıktı. Andırın çetelerini her yer çağırıyor. Dünyayı Andırın mı alacak? Kadırlı, Kozan, Ceyhan, Osmaniye ve Haruniye. Bu kez de İslahiye. Bakalım daha başka nereye isteyecekler. Doğrusu gitmemiz uygun değildir. Kars, Kozan kuvvetlerini biliyorsunuz. Ana kuvvetimiz Andırın’dır. Buradan çekilen düşman, birkaç gün sonra yeniden Kars’a, Kozan’a saldırırsa ne yapacağız? Nitekim Ermeniler Adana dolaylarında İslam köylerini yakmaya ve yok etmeye başladılar. Şimdi kozan’da yeni örgütlenme yapıyorum. Daha aşağıya ineceğim. Sizin tarım işlerinin biraz yoluna girmesi için, Andırın çetelerini çağırmamıştım. Şimdi hemen bölük merkezlerinde bölükler toplansınlar. Yakında bir yere göndermek için haber göndereceğim. Aslan Bey’e yazdığım şifreyi hemen çekiniz. Eğer İslahiye’ye sıkı bir yardım gerekiyorsa bildirmelerini yazdım. Bu durumu Doğan Bey’den sordum. Siz Aslan Bey’den bana cevap gelinceye kadar merkezlerinizde toplu bulununuz. Tanrı göstermesin İslahiye tarafında bir bozgunluk işitirseniz o zaman yardıma koşarsınız.

Yiyecekleriniz ne durumdadır? Onlar da hazırlansın.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Telgraf tellerini kurdunuz mu? Kozan'a dek Kars'tan tamir yapıldı. Siz de yaparsınız. Kozan'dan Andırın'la görüşeceğiz. Ne kadar tele ihtiyaç varsa bildiriniz. Bölük kumandanlarına ve bütün arkadaşlara selam ederim efendim.

Kuvayı Milliye Komutanı
Tufan

İşgal sahası dışında kaldığı için Milli Mücadelenin en güçlü çete örgütlenmelerinden biri Andırın'da yapılmıştır. Ne yazık ki Andırın çete örgütlenmesi ve Milli Mücadeleye katkısı görmezlikten gelinmiş hak ettiği değeri bulamamıştır. Andırın çetelerinden savaşlarda yiğitlik gösterenlerin hakkı, TBMM Meclisince verilen madalyalarda ve Andırınlılarca yakılan ağıtlarda kalmıştır.

Andırın çete örgütlenmesinde bölük komutanı olan Yaycıoğlu Ali Ağa'nın ölümü üzerine uzun ağıtlar yakılmıştır. Kızı Mahire şöyle demektedir Ali Ağa için:

Aman söyletmeyin beni
Yaralarım gayet derin
Zafer kazanan babamın
Tarihte yerini görün.

Kozan'ın Kurtuluşu ve Ermeni Katolikos Kilisesinin alınması sonrasında Andırın çete kumandanı Musa Bey, Kozan'ı yönetmeye memur edilmiştir. Ölümü üzerine karısı Fadime Hatun Kozan başarısına gönderme yaparak şöyle der:

Bomba boynunda takılı
Süngü belinde sokulu
Beyim Manastır kralı
Katolikos ellik vekili

Bacısı Musa Bey için yaktığı ağıtta yine Kozan cephesindeki kahramanlığına gönderme yapar.

Çeteleri çek kardeşim
İstihkama dök kardeşim
Manastır'ın kalesine
Bayrağımı dik kardeşim

Ağ kardeşim beğ kardeşim
Tufan Bey'e teğ kardeşim
Çetelerin toplanmışlar
Gururlusun öv kardeşim

Çetelerin bölük komutanı Zülfikaroğlu Hacı Bey ağıdında denir ki:

Patos salaktan yürüdü
Duman dağları bürüdü

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Ne yatıyon vezir emmi
Düşman ayağı yürüdü.

Sevgili dostlar,
Günümüzde yine dağlar dumanlıdır. Şehitler adına ağıtlar yakılmaktadır. Yine iç ve dış düşman sinsî, yine gözü vatanımızdadır. Yatmanın değil, yekinmenin ve Kuvayi Milliye ruhunda birleşmenin günüdür.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ANDIRIN CEPHESİNDE OSMAN TUFAN PAŞA

Yusuf Necat YAYCIOGLU

Milli Mücadelede Maraş Cephesi konulu sempozyumda Çukurova'da Kuva-yı Milliye Döneminin Efsane komutanı General Osman Tufan' ı sunacağım.

Ben tıp doktoruyum, Atatürk ve Çukurova Kitabı ile Osman Tufan Paşa kitaplarını da yazdım. Meslek ve bilgi alanımın dışında kalan bu konular neden ve nasıl ilgi alanıma girmiştir? Milli Mücadele dönemiyle ilgilenmek, araştırma yapmak ve o konularda kitaplar yazmak, merakım nereden geldi, nasıl oluştu? Bir iki cümle ile ona değindikten sonra, bildiri konum Osman Tufan'a geleceğim.

Birinci nedenim uzun yıllar yurt dışında kaldım, tıp ve uzmanlık eğitimini Amerika'da aldım, yurt özleminin ne demek olduğunu yaşayarak öğrendim. İkinci ve asıl neden:

Mustafa Kemal'in Çukurova'yı kurtarmak için Sivas'tan gönderdiği ve görevlendirdiği Yüzbaşı Osman Tufan, Dedem İbrahim Yayıcioğlu'nun evinde kalmış ve orayı kurtuluş için karargâh olarak kullanmıştır. Ben 90 yaşına yaklaştım ve gözümü Kuvayı Milliye çetecilerinin içinde açtım. Onların öyküleri ile büyüdüm. Ailemizde hep kuvayı Milliye dönemi anlatılırdı. Efsane komutan Osman Tufan, sanki aileden biriydi. Kitabını yazmak bana kısmet oldu.

Kimdi Osman Tufan?

Mustafa Kemal, Suriye'den Adana'ya geldikten sonra ve İstanbul'a gitmeden önce ilerde başlatacağı kurtuluş savaşının kararını Adana'da verir ve daha oradayken altyapıyı hazırlar. İşgalcilere teslim edilmesi gereken silah ve cephaneyi bölge halkına dağıtılmak üzere yedemine verir.

Mustafa Kemal, Sivastan güney bölgesini örgütlemek ve kurtarmak için komutanlar gönderir. Antep'e Şahin'i, Maraş'a Kılıç Ali'yi, Yörük Selim'i, Çukurova'ya Kozanoğlu Doğan Bey'i, Tekelioğlu Sinan Bey'i gönderir. İşte o kahramanlardan birisi de Aydınlioğlu Tufan namı müstearı ile Doğu Kilikya bölgesini kurtarmak için gönderilen Yüzbaşı Osman Tufan'dır.

Osman Tufan kimdir?

Gerçek adı, Osman Nuri'dir ve 1816 yılında Balkanların Üsküp kentinde doğmuştur. Babası Kasım Ağa, annesi, Rahime Hanımdır. Manastır askeri lisesinden mezun olduktan sonra, İstanbul'da Harbiye okulunda okudu. Yüzbaşı olarak Ege Bölgesinde işgalci Yunanlıların karşısında silah arkadaşlarıyla cephe kurmak istemiş, başarılı olamayınca, Ali Fuat Cebesoy ve Rauf Orbay'la beraber 19 Mayıs'ta Samsun'dan karaya çıkan Mustafa Kemal Paşa'nın ekibine katılmıştır.

Siva'ta Mustafa Kemal Paşa tarafından Tufan takma ismi verilerek Doğu Kilikyada cete teşkilatını kurmak üzere Andırın'a gönderilmiştir. Takriben 1920 yılının başında Meryemçil Beli'ni geçerek Andırın'da, Dedem Yayıcioğlu İbrahim Ağa'nın Beylikteki misafir odasına yerleşmiştir. Gizli görevini açıklayana kadar orada Hafız Bekir takma adıyla yalnızca bir Tanrı misafiri olarak kalmıştır. Eniştemiz Hacı Evliya'nın Maraş'ta Ermenilerce şehit edilmesinden sonra, Osman Tufan Çukurova'yı kurtarmak için gönderildiği gerçeğini ifşa etmiştir. Andırınlıların desteğini alan Osman Tufan, Kadırlı'nın hudud köylerinde bulunan

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Fransız karakollarına baskınlar düzenlemiş ve o karakollarda bulunan Türk jandarmalar, beser- onar kaçarak, Tufan Bey'in Beylik'teki karargâhında yer almışlardır.

Andırın'da her biri 100 kişiden oluşan beş bölük olmuştur. Dedem İbrahim Ağa, grup komutanı, Amcam Yaycıoğlu Ali Ağa ise bölük komutanıdır. Andırın'ın ileri gelen aileleri de Abazaoğlu Abdurrahman Ağa, Zülfikaroğlu Hacı Bey, Bayazitoğlu Musa Bey ve Bozdoğanlı Şakir Bey Komutanlıklarında 100'er kişiden oluşan bölükler kurmuşlardır. Bunların komutanı Yüzbaşı Osman Tufan'dır. Emrindeki çetelerle, Fransızların sınır karakollarına baskınlar düzenlemiş, oralardan edindiği silah ve cephaneyi Karargah merkezi olan Andırın'ın Beylik(Kesim) köyüne getirtmiştir.

Üç ay kaldığı Andırın'da, örgütlediği çetelerle, yaptığı baskınlarla, Çukurova'da öylesine korku yaymıştır ki işgal güçleri, 40.000 kişilik Tufan Paşa Ordusu geliyor, söylentisine inandırılmış ve bir tek kurşun atmadan Kadırlı'yi kaçarcasına 7 **Mart'ta boşaltmışlardır.**

27 Mart'ta beş bölük halindeki Andırın çeteleri, **Kadırlı'yi zaptetmiştir.**

Çukurova'dan Dogu Anadolu'ya asker ve silah sevkinin **önlemek için** Osman Tufan **komutasındaki Andırın** çeteleri, Haruniye'deki demiryolunu tahrip etmiştir. Kadırlı'den sonra Mercin ve Kozan zaptedilmiştir.

Kadırlı, Kozan, Tomarza, Everek çeteleriyle birleşen Osman Tufan Komutasındaki Andırın çetesi Rumca adı Haçın olan Ermeni kenti Saimbeyli'yi kurtarmışlardır. Çukurova'nın efsane komutanı Yüzbaşı Osman Tufan'ın adı, halkın gönlünde Osman Tufan Paşa'dır artık. Çukurova'daki görevini tamamlayan Osman Tufan, 5 Aralık 1920'de Mustafa Kemal'in isteği üzerine Önce Ankara'ya gitmiş, Atatürk'ün mahiyetinde çalışmış, 127. Alay komutanı olarak ikinci İnönü ve Büyük Taarruz'a katılmış, İzmir'e ilk giren komutanlardan biri olmuştur. Kurtuluş savaşı sonrası general olarak Siirt'te bulunmuş ve Dersim İsyanını bastırmıştır. 133. Tümen komutanı olan Osman Tufan, İzmirli bir hanımla evlenmiş, Gülen ve Sevda isimli kızları olmuştur.

Osman Tufan, cenazesi Anıtkabire nakledilirken Atatürk'ün tabutunu taşıyan generaller içinde 7 silah arkadaşından biridir.

Osman Tufan 1886 yılında doğmuş ve 1944 yılında İstanbul'da emekli iken vefat etmiştir. Zincirlikuyu mezarlığına defnedilmiştir. Ölünceye kadar Çukurova ve Andırın'la temaslarını sürdürmüştür.

Yaycıoğlu İbrahim Ağa ile mektuplaşmıştır./ İbrahim Ağa 1942 de **vefat etmiştir.**

Andırın Barış ve Kurtuluş Derneği tarafından Andırın'a gelişinin 91.yılında kutlaması yapılmış ve bu kutlamaya Osman Tufan'ın torunları da katılmış, dernek üyelerinden bir grupla beraber savaştığı yerler gezilmiştir.

Andırın'da, Kadırlı'de, Kozan'da, Düziçi'nde, Osmaniye'de, Feke'de, Saimbeyli'de yani Çukurova'nın **birçok** yerinde caddelere Mahallelere, okullara ve doğan erkek çocuklarına Osman Tufan Paşa adı verilmiştir.

Bu vatanın evlatları vefakârdır ve uğruna can verenleri unutmayacaktır. Vatan hizmetinde canını ve ömrünü verenlere saygı ve selam olsun.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
CUMHURİYET DÖNEMİNDE YAPILAN MARAŞ KURTULUŞ
ŞENLİKLERİ
Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU³¹⁰

ÖZET

Maraş'ın kurtuluşu hadisesi, gerek işgal kuvvetleri ve onların işbirlikçilerine karşı Türk Bayrağı etrafında şekillenen milli ruh bakımından, Milli Mücadele tarihinin sembol hadiselerinden birisidir. Bu hadise, gerek kurtuluş günlerinde, gerekse daha sonraki yıllarda, ulusal basında geniş yer bulmuştur. Bu bildiri, Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1950'ye kadar geçen süre içinde, Maraş'ın düşman işgalinden kurtuluşunun yıldönümlerinde yapılan anma ve kutlamaların ulusal basına yansımaları ele alınacaktır. Bildiri hazırlanırken, Halk, Ulus, Hâkimiyet-i Milliye, Akşam, Vakit, Kurun ve Tanin gazetelerinden istifade edilmiştir.

İncelenen dönemde, 1920'deki Maraş'ın kurtuluşunda bizzat savaşmış olanların önemli bir kısmının hayatta olmaları nedeniyle, bu kahramanların isimleri ve anılarına da gazetelerde sık sık yer verilmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında hızlanan modernleşme sürecinin kurtuluş yıldönümlerinde yapılan kutlamalara yansımaları, gazeteler incelenirken karşımıza çıkan ilginç bir husustur. Kurtuluş törenlerinde balo düzenlenmesi ve Avrupa parçalarının çalınması gibi hususlar dikkat çekicidir. Özellikle, kurtuluş mücadelesinde çekilen sıkıntıları bizzat yaşamış olanların, acı hatıralar karşısında yaşadığı hüznün ile kutlamalar sırasında yapılan bazı eğlenceler, kurtuluş yıldönümlerinde bir araya gelmiştir.

Aynı zamanda, kurtuluş şenlikleriyle birlikte, incelenen dönemde Maraş şehrinin nasıl ve ne suretle modernleştiği, şehrin görünümünün nasıl değiştiği de gazetelerde anlatılmaktadır. Yazımızın ilgili yerlerinde, konumuz çerçevesinin dışına çıkmadan, bu hususta da bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Maraş, Kurtuluş, Gazete, Kutlama, Modernizm

**MARAŞ LIBERATION FESTIVALS PERFORMED IN THE REPUBLIC
PERIOD**

ABSTRACT

The event liberation of Maras', in terms of national spirit that shaped around the Turkish flag is a symbolic event of National Struggle, against the occupation forces and the collaborators. This event both in independence days and in the later years have widespread media coverage in national media. In this paper, memorials and celebrations during the anniversaries of the liberation day period from the first years of Republic until 1950 in national media are studied. When this paper is prepared, Halk, Ulus, Hâkimiyet-i Milliye, Akşam, Vakit, Kurun and Tanin newspapers were used.

In the studied period, a significant part of those who fought in the liberation of Maras in 1920, were alive so that names and memoirs of the heroes were often given wide publicity in newspapers.

³¹⁰ Erzurum Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

The reflection of rapid modernization in the first years of the Republic on liberation anniversary celebrations in newspapers is another interesting aspect. In liberation ceremony is particularly striking that such as the arrangement of ball and the listening of European compositions. Especially, those who experienced the troubles in the struggle, in painful memories and sadness during the celebrations mix with entertainment and fun in the anniversary of liberation.

At the same time, together with the festivals of liberation, how Maras modernized and how appearance of the city changed, also can be found in newspapers. In our study's relevant sections information will be given in this matter.

Key Words: Maras, Liberation, Newspaper, Celebration, Modernism

Giriş

Maraş'ın kurtuluşu hadisesi, işgal kuvvetleri ve işbirlikçilerine karşı, Türk Bayrağı etrafında şekillenen milli ruh bakımından, Milli Mücadele tarihinin sembol hadiselerinden birisidir. Bu hadise, gerek kurtuluş günlerinde, gerekse daha sonraki yıllarda, ulusal basında geniş yer bulmuştur. Bu bildiri de, 1930'dan 1950'ye kadar geçen süre içinde, Maraş'ın düşman işgalinden kurtuluşunun yıldönümlerinde yapılan anma ve kutlamaların ulusal basına yansımaları ele alınacaktır. Bildiri hazırlanırken Halk, Ulus, Hâkimiyet-i Milliye, Akşam, Vakit, Kurun ve Tanin gazetelerinden istifade edilmiştir.

İncelenen dönemde, 1920'de Maraş'ın kurtuluşunda bizzat savaşmış olanların önemli bir kısmının hayatta olmaları nedeniyle, bu kahramanların isimleri ve anılarına da gazetelerde sık sık yer verilmiştir.

Yine incelediğimiz gazetelerde, kurtuluş günleri münasebetiyle, Kılıç Ali, Selahattin Engin, Siret İstemi, İhsan Üngüt, Abidin Mümtaz Kısakürek, Hasan Reşit Tankut, Halide Nusret Zorlutuna, Besim Atalay, Behçet Kemal Çağlar, M. Nedim Evliya gibi isimler Maraş ve Maraş'ın kurtuluşuna dair çeşitli yazılar kaleme almışlardır.

Özellikle 1930'ların ortalarında hızlanan modernleşme sürecinin kutlamalara yansımaları, gazeteler incelenirken karşımıza çıkan ilginç bir husustur. Bu dönemde şehrin elektriğe kavuşması, çeşitli anıtların ve caddelerin açılması, kurtuluş ve kutlamalarla yakından ilgilidir. Böylece, kurtuluş şenlikleriyle birlikte, incelenen dönemde Maraş şehrinin nasıl ve ne suretle modernleştiği, şehrin görünümünün nasıl değiştiği de konumuz çerçevesinde ele alınacaktır.

Yine kutlamalarda balolar düzenlenmesi ve Avrupa tarzı müzik icrası gibi hususlar dikkat çekicidir. Özellikle, kurtuluş mücadelesinde çekilen sıkıntıları bizzat yaşamış olanların, acı hatıralar karşısında yaşadığı hüznün ile kutlamalar sırasında yapılan bazı eğlenceler, kurtuluş yıldönümlerinde bir araya gelmiştir.

İlk Anma Programları:

Maraşlılar, kurtuluşun hemen ertesinde, bu önemli günün anısına yıldönümü programları yapmışlardır. Örneğin, kurtuluşun ikinci sene-i devriyesinde Maraş Kalesi'nde bir tören yapılmıştır. Maraş Mutasarrıfı Edhem Bey tarafından Şubat 1922'de Büyük Millet Meclisi'ne gönderilen telgrafta göre; şehrin her tarafı al bayraklarla donatılmış, Ulucami'de mevlit okutulmuş, şehitlerin

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ruhlarına Fatihalar gönderilmiş, bir kahramanlık hatırası olarak kaledeki tarihi bayrağın altında ordunun başarısı ve vatanın diğer kısımlarının kurtarılması için dualar okunmuş ve ardından Meclis'e hürmet ve tazimlerin sunulması için mutasarrıf vekil tayin edilerek merasime son verilmiştir.³¹¹

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere, ilk yıllarda yapılan törenler oldukça sadeydi. Fakat, özellikle 1930'lardan itibaren, bilhassa İstanbul ve Ankara'da yapılan programların içine çeşitli eğlence unsurları girecektir.

Yine, ilk yıllarda Maraş'ın kurtuluş yıldönümü 11 Şubat olarak kabul edilip belirtilen günde anma programları yapılırken, 1937'den itibaren kutlamalar 12 Şubat'ta yapılmaya başlanacaktır.

Kutlamalar Nasıl Yapılırdı?

İncelenen dönemde Maraş'ta görev yapmış olan Siret İstemi'ye göre Maraş, 1940'lardaki yıldönümlerine özenerek ve bezenerek hazırlanmaktaydı. Bayrama bir hafta kala halktan birçokları sandıklardan efe (yani çete) elbiselerini çıkarır, ütüler ve giyerdi. O hafta her tarafta böyle süslenmiş çeşitli elbiselerle gezen insanlara rastlanmaktaydı. Bunlara köylerden gelmiş olanlar da karışıyordu.

Bir zaman sonra her bucaktan davul ve zurna sesleri yükselirdi. Efeler (Çeteler) kafileler halinde ocaklarda toplanırdı. Bu haller bayramın yaklaştığını gösterirdi. Elllerinde parti bayrakları ve kılıç kalkanları olduğu halde, şehrin bir ucundan diğer ucuna kadar geziler yapan ve muhtelif yerlerde milli oyunlar oynayan bu insanlar, halkı iyice coştururdu. Her kafleden ortaya atılan genç ve yaşlı efelerin karşılıklı kılıç kalkan oyunları ve yanyana dizilerek ve kaynaşarak halay çekmeleri, seyrine doyum olmayan manzaralardı.

Nihayet 12 Şubat gelirdi. O gün bütün Maraşlılar, mücadele senelerinin namlı tepelerinden atılan top ve silah sesleriyle uyanırdı. Çekilen ıstırapların yıllar önce sona erdiğini hatırlatan bu sesler üzerine herkes neşe içinde sokaklara dökülürdü. Halk, tören yeri olan belediye önüne akın ederdi. O gün herkes coşkun gibi sevinç içindeydi. Buna rağmen dünü unutmayanlar da pek çoktu.

Çünkü 25 yıl önce Fabrika civarından şehre giren düşman kuvvetleri, önde bandoları olduğu halde bu sakin şehrin inişli yokuşlu sokaklarını tırmanmış ve o dönemde Maraş'ta yaşayan bazı hainlerin çılgın alkışları arasında kışlalara yerleşmişti.³¹²

1946'daki kurtuluş şenliklerinde bulunan Halide Nusret Zorlutuna ise kurtuluş şenliğinin nasıl yapıldığını şöyle anlatır:

“Her yıldönümünde Maraş, bir hafta, hatta bir ay önceden gizli gizli bayrama hazırlanır ve 9 Şubat'tan itibaren her tarafta şenlikler başlar.

O ne şenliktir Allah'ım, o ne coşkunluktur.

Maraş kurtuluşunda, her birinin ayrı ayrı hassas olan civar köyler halkı da, bayramı kutlamak için Maraş'a akın etmişlerdir.

Sabahın erken saatlerinden gece yarıklarına kadar, sokaklardan bir renk, ses ve parıltı seli akar.

³¹¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem, I, Cilt: 17, 23.2.1338, s.109.

³¹² Siret İstemi, “Maraş'ın Kurtuluş Bayramı Gününde”, Ulus, 14 Şubat 1945.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Anneler gelinlik elbiselerini kızlarına giydirirler, nineler ninelerinden kalma altınları, incileri küçük kızların başlarına, boyunlarına takarlar; delikanlılar dedelerinin sormalı cepkenlerini giyerler. Davul zurnalar durmadan çalınır...

(1946'daki kutlama töreninde) camiden boşalan halkın (ki içlerinde hala, o ilk günkü hücumla katılmış olan kahramanlar vardı) kaleye tırmanışları bir eşsiz manzaraydı...

Merasim devam ediyordu. Evvela vali ve general dolaştı. Halkı ve askeri kutludular. Nutuklar şiirler söylendi. Sonra meydanı pek güzel pek zengin milli kıyafetler giyinmiş gençler ve çocuklar doldurdu. Milli oyunlar oynanıyordu. Sinema alıcı makineleri bir taraftan işliyordu. Bundan sonra asker, görenleri hayran bırakan bir intizamla geçit resmi yaptı. Nihayet türlü türlü sürprizlerle süslenmiş okullar ve en sonunda esnaf cemiyetleri. Böylesini hiç görmemiştım. Her esnaf, kendi metaini etrafa cömertçe saçıyor, savuruyordu ve havadan yağın bu nimetleri halk, çocuk çocuk sevinç çılgınlıkları ile kapışıyorlardı. Baklavadan tutun da terliğe, çoraba kadar, aklınıza ne gelebilirse... Renkli külahlar içinde şekerleri avuç avuç, fıstıklar mı, allı morlu krepler, eşarplar mı istersiniz, hepsi, buzlu ve aydınlık havanın içine savrulurken, onları kapmak için açılan ellere düşüyordu. Hatta bazan açılmayanlar da, nitekim benim elime de –kıymetli bir hatıra olarak muhafaza ettiğim- mini mini bir terlik düşmüş, göğsüme iri bir mandalina çarpmıştı..."

1940'lı yıllardaki kutlamalarda milis kuvvetlerinin, kaleye temsili bir hücumla, Türk bayrağını, tıpkı 1920'de olduğu gibi yerine asmaları, o günleri yaşayan halkı gözyaşlarına boğmaktaydı.

Halkevi civarında sıra ile toplanan milis kuvvetleri, orta ve ilkokul talebeleri, izciler, resmi ve hususi teşekküllere mensup olanlar, çeşitli esnaf cemiyetleri, bir dizi halinde Yiğitler Bulvarını takip ederek belediye önünde düzenli bir resmigeçit yaptılar.

Burada yapılan konuşmalar ve okunan şiirlerden sonra, Şehitler Abidesine gidilerek çelenkler konulmaktaydı.

Gece fener alayı yapılmaktaydı. 1940'ta ise Halkevi salonunda milletvekilleri ile halk bir araya gelerek hasbihaller yapmıştı. Böyle bir tören ilk kez 20. Kurtuluş yıldönümünde 1940'ta yapılmıştı. Yine 20. Yılda gerçekleşen önemli bir hadise ise Köy Enstitüsü'nün Maraş'ta açılmasına bu yıldönümü sırasında karar verilmiş olmasıydı. Köy Enstitüsü İloğlu/Eloğlu mıntikasında açılacaktı.³¹³

İstanbul'daki Kutlamalardan Örnekler:

İstanbul'daki kutlamalar Sirkeci'deki Şahin Paşa Oteli, Saraçhane başında Hayriye Lisesi, Darülfünunkonferans salonu, Taksim Belediye Gazinosu, Park Oteli, Perapalas, Eminönü ve Beyoğlu Halkevleri gibi yer ve mekânlarda yapılmaktaydı. Bu kutlamalar ve törenler, Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri düzenlenmekteydi.

1930'larda kutlamaları organize eden en önemli teşkilat, Toros Gençler Birliği idi. Bu toplantılarda Muallim Haydar Niyazi Bey, Mükrimin Halil Bey, Kılıç

³¹³Ulus, 23 Şubat 1940.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Ali Bey, Hayriye Mektebi Müdürü Sedat Bey, Şevket Süreyya Aytaç, Damar Arıkoğlu, Tarihçi Şemsettin Bey, Necip Fazıl Kısakürek,³¹⁴ Hukuk Mahkemesi Reisi Suphi Bey gibi önemli isimler konuşmalar yaptı. Ayrıca Maraş mücadelesinde yararlıları görülen Pişkinzade Ali Rıza Bey, Kilisli Aslan Bey, Antepli Nuri, Maraşlı Süngü Turgut ve Antepli Cemil Efendi gibi kahramanlar gençlerle buluşur ve kürsüye çıkarak anılarını anlatırlardı. 1938'deki kutlamalara ise Münir Nurettin katılmış ve Maraş türkülerini söylemişti.³¹⁵

Yine bu toplantılar vesilesiyle 1933 yılında İstanbul'daki Maraşlıların "*Maraşlılar Cemiyeti*" kurmasına karar verilmişti.³¹⁶

Ankara'da Yapılan Kutlamalar

Ankara'daki toplantılar genellikle Halkevi'nde yapıyordu. Bu toplantılara Hasan Reşit Tankut ve Besim Atalay gibi mebuslar ve İhsan Üngüt gibi öğretmenler katılarak konuşma yaparlardı.

1938'deki kurtuluş şenliklerinin öncelerden daha gösterişli yapılması için büyük bir gayret sarf edilmişti. Maraş'tan, Maraş mamulâtı eşya ile Maraş mahsulleri Ankara'ya götürülüp sergilenecekti. Ayrıca bu sergiyi ziyaret edeceklere samsa ve sucuk ikram edilecekti.³¹⁷

1940'ların sonuna doğru sadece Maraş, İstanbul ve Ankara'da değil, diğer bazı şehirlerde de Maraş'ın kurtuluş yıldönümü kutlanmıştır. Mesela 1948 yılında Antakya'daki Maraşlılar böyle bir toplantı yapmışlardır.³¹⁸

Modernleşme ve Kutlamalar

1930'ların başındaki bazı milli bayramlarda, gece fener alaylarının yanı sıra, eski bir dinamo ile belirli binalar elektrikle aydınlatılıyordu. 1934 yılında, Çeltik Fabrikasına ilaveten yaptırılan elektrik fabrikasının inşaatı bitmişti. Gazete haberlerine göre, bundan böyle Maraş elektrikle aydınlatılabilecekti.³¹⁹ Fakat bu mümkün olmamıştır. "*Büyüköz*" denilen su ile çalıştırılmak istenen dinamodan bir sonuç alınamamıştı.³²⁰

Yine aynı yıl içinde, belediye binasının yanı başında akan ve Maraş kahramanlığının hatıralarını taşıyan pınar, Şişmanoğlu Arif Bey tarafından yaptırılan güzel bir çeşmeden akıtılmaya başlandı.³²¹ Bu çeşme Maraş'ın kurutulduğunda şehit olan kahramanlar anısına yaptırılmıştı. Belediye binası

³¹⁴ Necip Fazıl, 1937 ve 1938'de Eminönü Halkevi'nde yapılan kutlamalara katılmış ve dinleyicileri heyecanlandıran konuşmalar yapmıştır. Kurun, 13 Şubat 1937; Akşam, 14 Şubat 1938.

³¹⁵ Kurun, 11 Şubat 1938.

³¹⁶ Vakit, 11 Nisan 1933.

³¹⁷ Ulus, 1 Şubat 1938; Bu sergiye günümüzde, Ankara ve İstanbul gibi yerlerde yapılan tanıtım günlerinin ilk örneklerinden birisi olarak bakılabilir.

³¹⁸ Ulus, 14.2.1948.

³¹⁹ Hakimiyet-i Milliye, 4 Haziran 1934.

³²⁰ Ulus, 15 Haziran 1935.

³²¹ Ulus, 3 Ekim 1935.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

önündeki çeşmenin yüzüne “1920 Maraş Kahramanlarını Analım, 1934” yazılmıştı.

Dönemin gazetelerinde Maraş’ın kurtuluş yıldönümü haberleri verilirken, haberin yanında en çok kullanılan resim, bu çeşmenin resmiydi.

1936’daki kurtuluş şenlikleri için öncelikle nazaran çok daha ciddi hazırlıklar yapılmıştı. Öncelikle yapımına başlanan elektrik tesisatının bu şenlik öncesinde bitirilmesi için hummalı bir faaliyet yürütülmüştü. Maraş’tan Gaziantep’e çıkan yolun üstünde bulunan ve “Şadi” denilen büyük ve eski mezarlığın üstünde “asri mezarlık” ismiyle yeni bir mezarlığın yapımına başlanmıştı. Asri mezarlığın içinde bir meydan açılmış ve burada “Şehitler Anıtı” yapılmaya başlanmıştı.³²²

Asri mezarlıktaki abidenin 1.5 metre yüksekliğindeki sütunu kutlama törenlerine yetişmemiş, ancak Mayıs 1936’da Maraş’a ulaşmıştı. Bu sütun, belirtilen tarihten sonra abidenin üzerine konulmuştur.³²³

Yine yeni dönemde “Cumhuriyet Meydanı” olarak anılan alandaki şehrin tarihi kalesi üzerinde, bayrak direğinin önüne bir anıt yapılmaya başlanmıştı. Bu anıtın üzerinde şu ibare vardı:

“28 İkinciteşrin 1920’de Türk Maraş, silah gücile inen bayrağını inan gücile yeniden dalgalandırır. 1936.”

Abidenin diğer yüzünde ise şunlar yazılıydı:

“Yurdu İçin Ölenler, Ulusunun Yüreğinde Yaşarlar. Maraş 1920.

Abdullah Çavuş, Çuhadar Ali, Doktor Mustafa, Eşbah Osman, Evliya, Hayrullah, Karakazoğlu Zeki, MillişNuri, Türkoğlu Mustafa, Yusuf Çavuş, Yürük Selim ve arkadaşları.”³²⁴

Abidenin üstünde bir bayrak direği vardı ve bir bozkurt, bayrak direğini tutmaktaydı.³²⁵

Bu anıtlar da kurtuluş şenliklerine yetiştirilecekti.³²⁶

Nitekim bu anıtların yapımı kutlama şenliklerine yetiştirilmişti. Maraş mücadelesinde şehit düşenlerin kemiklerini taşıyan ve bayrağa sarılmış olan iki tabut, büyük bir törenle, halkın omuzlarında taşınarak anıta götürülmüş ve defnedilmişti.³²⁷

Başka bir abide ise 1936’da Sütçü İmam’ın hatırası için bir cadde üzerinde Uzunoluk Meydanında yapılmıştı. Gazete haberlerine göre anıtın sütununun üzerinde şu ibare yazılıydı: “30 Birinciteşrin 1920’de Sütçü İmam Türk namusunu Burada Korudu.”

Böylece 11 Şubat 1936’da yapılan kurtuluş şenliklerinde asri mezarlıkta kurulan şehitler anıtı ile kaleye dikilen abidenin açılışı yapılmış ve Maraş elektrige kavuşmuş, şehrin cadde ve sokakları bu suretle aydınlatılmıştı. Elektrik, çeltik fabrikasında yapılan tadilat sonucunda temin edilmişti.

³²² Kurun, 10 Şubat 1936.

³²³ Akşam, 24 Mayıs 1936.

³²⁴ Kurun, 23 Şubat 1936.

³²⁵ Akşam, 11 Şubat 1936.

³²⁶ Ulus, 26 Ocak 1936.

³²⁷ Ulus, 16 Şubat 1936.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

İşte bu törenler sırasında, Halkevi tarafından orta mektep salonunda bir balo verilmiş ve balo salonu baştanbaşa elektrikle donanmıştı.³²⁸

Abideler, atanmış belediye reisi Dr. Hasan Sükuti Tükel zamanında yaptırılmıştı. Tükel zamanında ayrıca hal, un fabrikası ve ekmek fırını açılmış, pis dere sularına ait mecralar kapatılarak, üzerleri yol ve bahçe haline getirilmiştir.³²⁹ Bilhassa Kanlıdere'nin³³⁰ üzerinin kapatılması şehrin görünümü ve temizliği bakımından çok faydalı olmuştur. Derenin üzerine, eski haline nazire olsun diye “*Sıhhat Bulvarı*” denilmiştir. Aynı zamanda şehrin kanalizasyon problemi de önemli oranda halledilmiştir.

Bu dönemde, su tesisatının yapımına başlanmıştır.

Bu iş bir şirkete ihale edilmiş ve Temmuz 1936'da iki su mühendisi projeyi hazırlamak üzere Maraş'a gelmişti. Su projesi, Eylül 1936'da tamamlanmıştı.³³¹ Maraş'ta iki memba suyu vardı: Kırkgöz ve Büyükköz. Büyükköz'ün suyu daha azdı. Bu sular çok temiz ve leziz sulardı. Fakat şehre bozuk yollardan getirildikleri için lağım sularıyla karışıyor;bu yüzden şehirde dizanteri ve tifo gibi hastalıklar eksik olmuyordu.³³² Hatta 1920'lerde, şehir içindeki dere suları içme suyu olarak kullanılmaktaydı. Şimdi bu iki su, heriki membadan fenni ve sıhhi bir vaziyette demir borular içine alınarak şehre getirilecekti.³³³

Su tesisatı ile birlikte, sudan elektrik üretimi için de tetkikler yapılmaktaydı. Bu tesisat yapılıncaya, Maraş, daha bol ve ucuz elektrige kavuşacaktı.³³⁴ Elektrik santrali Pınarbaşı'nda kurulacaktı. Sudan elde edilecek bol ve ucuz elektrik, bundan böyle sanayi tesislerine de verilecekti.

Yine bu dönemde, yani 1936'da eski kapalı çarşıların birçoğunun üzeri açılmış ve modern hale getirilmişti. Bu tür çarşılardan ilki, şehrin ortasında bulunan Kapalıçarşı 1934'te açık hale getirilmişti.³³⁵ Bu tür çalışmalar, Maraş'ın çehresini bir hayli değiştirmişti. Yine bu dönemde bir çocuk bahçesi, yanında aile bahçesi ve bir bando tesis edilmişti.

1937 yılında ise şehir imar planı yapılması kararlaştırılmıştı. Bu imar planı, şehrin batı tarafında, Göksun yolu üzerinde kurulacak olan yeni şehir içindi. Belirtilen yılda ayrıca spor sahası, et ve sebze hali ve bir sinema binası yapılması kararlaştırılmıştı. Ayrıca bir laboratuvar açılmıştı.

1938 yılı başında, belediye önünden Kışlaya kadar devam edecek olan Yiğitler Bulvarı'nın yapımına başlanmıştır.³³⁶ Maraş'ın kurtuluşu sırasında

³²⁸ Ulus, 16 Şubat 1936.

³²⁹ Akşam, 27 Temmuz 936.

³³⁰ Eski dönemlerde, bu derenin iki tarafında yaşayan güçlü iki zümre, birbirleriyle devamlı mücadele halindeymiş. Birbirleriyle boğazlaşır ve hasımlarının canlı vücutlarını bu dereye atarlarmış. İşte bu yüzden dere “Kanlıdere” ismini almış. Ulus, 16 Mart 1939.

³³¹ Akşam, 7 Eylül 1936.

³³² Ulus, 1 Mart 1937.

³³³ Akşam, 19 Ekim 1937.

³³⁴ Ulus, 29 Temmuz 1936.

³³⁵ Hakimiyeti Milliye, 8 Nisan 1934.

³³⁶ Ulus, 30 Ocak 1938.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

kahramanlar bu yoldan geçmişlerdi. Bu yolun ortasına bir de meydan saati konulmuştu.³³⁷ İnşaatına başlanmış olan Aile Parkı karşısındaki meydanda bulunan asri gazino 1938'de işletmeye açılmıştı. Yine aynı yıl içinde Maraş Halkevi tarafından bir tenis kortu yapılmıştı.³³⁸ 1938 yılı sonlarında ise Çocuk Bahçesinin yanında bir sinema binasının temeli atılmıştı.³³⁹

Kurtuluş mücadelesi döneminde beş bine yakın evi yanmış veya yıkılmış olan Maraş'ın harabiyetten kurtulması, özellikle 1933 sonrasında, yani Cumhuriyet'in 10. Yılından sonra yavaş yavaş mümkün olabildi. Bu tarihe kadar Maraş, harap vaziyetini muhafaza etmekteydi.³⁴⁰ Diğer taraftan, I. Dünya Savaşı'ndan harap bir şekilde çıkan, maddi unsurların yanısıra insan unsurunu da önemli oranda kaybeden Maraş, iktisadi bakımdan istenilen seviyeye getirilememişti. Geleneksel üretim tarzlarının pekçoğu artık tarihe karışmış; ticari canlılık ortadan kaybolmuştu.

1934'te Maraş belediye başkanlığına atanan Doktor Sükuti Tükel, 1940'ta Erzincan Valiliğine tayin edildi.³⁴¹ Tükel, 24 Mayıs 1940'ta yeni vazifesine gitmek üzere Maraş'tan ayrılmıştı.³⁴² Onun yerine Ali Ulvi Yetişen belediye reisliğine tayin edilmiş ve 3 Mayıs'ta görevine başlamıştı.

1945 yılındaki 25. yıldönümü vesilesiyle Maraş'ta 50 yataklı memleket hastanesi ile buna ait tesislerin temeli atılmış ve ilk harç, ricası üzerine Kütahya milletvekili Recep Peker tarafından konulmuştu.³⁴³

Kazım Karabekir Maraş'ta

1947'deki kutlamalara TBMM Başkanı Kazım Karabekir Paşa da katılmıştır. Karabekir, Maraşlıların daveti üzerine, 11 Şubat 1947'de saat 15.30'da Maraş'a gelmiş ve Eloğlu bucağından itibaren köylerden yollara dökülen milli kıyafetli binlerce halkın coşkun tezahüratıyla ve kurbanlar kesilerek karşılanmıştı.³⁴⁴ Karabekir ve diğer davetliler şehre 2 kilometre kala otomobilden inerek halkı selamladılar ve şehre yürüyerek girdiler. Belediyede bir müddet istirahat ettikten sonra ikametine ayrılan vali konağına gittiler.³⁴⁵

Kazım Karabekir, DP tarafından şerefine verilen öğlen yemeğinde bulunmuş ve bir konuşma yapmıştı. Gece ise CHP tarafından verilen ziyafete katılmıştı. Ertesi gün Dokumacılar Kooperatifi'nin³⁴⁶ verdiği öğle yemeğinde hazır bulundu. Öğlenden sonra komutanlığı ziyaret etmiş, ardından Ortaokul tarafından

³³⁷ Ulus, 16 Kanunusani 1938.

³³⁸ Ulus, 3 Teşrinisani 938.

³³⁹ Ulus, 4 Kanunusani 1939.

³⁴⁰ Akşam, 26 Teşrinievvel 1938.

³⁴¹ Akşam, 21 Mayıs 1940.

³⁴² Ulus, 26 Mayıs 1940.

³⁴³ Vakit, 14 Şubat 1945.

³⁴⁴ Akşam, 11 Şubat 1947.

³⁴⁵ Ulus, 11 Şubat 1947.

³⁴⁶ 650 dokumacının katıldığı kooperatif, çeşitli dokumalar meydana getirmekte ve memleket ihtiyacının mühim bir kısmını karşılamaktaydı. Fahri Dalsar, "Güzel Maraş", Ulus, 12 Şubat 1948.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

şerefine verilen ziyafete katılmıştı. Karabekir, bütün öğretmenlerin katıldığı bu toplantıda şu ifadeleri kullandı:

“Sayın Öğretmenler, Ben ana mektebi, ilkokul hocalığı yaptım ve hayatımda en büyük zevki, kucakladığım binlerce şehit yavrularını bağrıma basmakta buldum. Altı binden fazla şehit yavrusuna babalık ettim. Onlar için ne kadar zevkle çalıştığımı size ifade edebilmek maksadıyla, bu gece yapılacak toplantıda gösterilmek üzere, o zaman, o çocuklar için yapmış olduğum iki küçük müzikli oyunu (Türk Yılmaz) ve (Sanayi Oyunları) sizin ortaokul ve sanat okulu öğrencilerine bugün öğrettim. Bu akşam seyredeceksiniz.”

Böylece Karabekir, Milli Mücadele yıllarında Şark Cephesi Komutanı iken Erzurum ve Sarıkamış'ta yaptığı eğitim faaliyetlerini kısaca anlatmış ve şarktaki yetim çocuklara öğrettiği iki oyunu, Maraş'taki çocuklara kısa sürede öğretirek, kurtuluş şenlikleri sırasında sergilemelerini istemiştir.

1940'ların sonunda yapılan bazı kutlamalarda, Maraş'taki mücadeleye bizzat katılmış olan kişilerin ismi geçmektedir.

Örneğin, Ulus gazetesinin 15 Şubat 1947 tarihli nüshasında şöyle bir haber vardır:

“Evvvelki gece Maraş bayramında halk tarafından selamlanan Maraş'ta ilk ateşi açan Bayan Merzuka Selcen(Selcanoğlu) rahmetli Bitlis Defterdarı Hakkı'nın eşidir.”³⁴⁷

Yine Ulus gazetesinde 1950'deki kutlamalarla ilgili olarak verilen bir haber önemlidir. Bu haberde, kurtuluş mücadelesi sırasında Maraş kalesine Türk bayrağını çeken ve halen hayatta olan Onbaşı Osman Ercan'ın, 1950'deki törenlerde de kaleye bayrağımızı kendi elleriyle çektiği ve bu sırada atılan toplar arasında üç dakika saygı duruşu yapıldığı belirtilmektedir.³⁴⁸

Yararlanılan Kaynaklar:

TBMM Zabıt Ceridesi

Akşam gazetesi

Hakimiyet-i Milliye gazetesi

Halk gazetesi

Kurun gazetesi

Tanin gazetesi

Ulus gazetesi

Vakit gazetesi

Ekler

Ek-1

³⁴⁷Hakkı Bey, Bitlis defterdarlığı yanı sıra Kayseri Defterdarlığı da yapmıştı.

Hakkı Bey'in üç çocuğu vardı: Rasih, Fahim Selcanoğlu ile Mükrimeler. Rasih Bey, Ankara Sanayi Odası Meclis Başkanlığı yapmıştı. Hakkı Bey 1950 öncesinde, Merzuka Hanım 1973'te, oğlu Rasih Bey ise 1975'te vefat etmişti.

³⁴⁸ Ulus, 13 Şubat 1950.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Ek-2

Maraşlılar lise istiyorlar

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

**Maraş yakında temiz
suya kavuşuyor**

Sihhiye vekâleti su projesini tasdik etti
İmar haritası ve şehir stadi da yapılacak

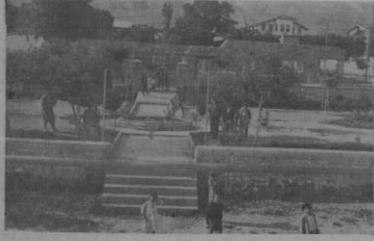

Maraştan bir görünüş.

Maraş mektupları

**Maraş kısa bir zamanda
çok imar edildi**

İstiklâl harbinden sonra harabe halinde olan
bu şehir şimdi yeniden canlandı

Maraş alle habüş

Kıymetli hatıralar

**Maraşın kurtuluşunun
yıl dönümü**

Kaledeki yabancı bayrak indirilerek
yerine nasıl Türk bayrağı çekildi?

Maraş kalesine Türk bayrağı çekilirken

Maraş 11 (Akşam) — Bugün kahraman Maraşlı düşmanları kurtuluşunun on beşinci yıldönümüdür. 11ubat 1936 emsaline pek fevrik surette kutlanacaktır. Bu-

Kale cihetini işaret edecek) asur- harbinde Ayyıldızın dolgalan- dı bu yerde şimdi yabancı bayrak duruyor. İy ki bu camin kubesi üzerimize yıkılmıyor.

Maraş (Akşam) — Maraş harbinde şehid düşen kahramanlar için asrî binarıktaki çok güzel bir abide yapmış ve şehidlerin kemikleri abidenin ortasındaki boşluğa gömülmüştür. Abidenin sütunu noksanıdır. O da bugünlerde gelecek ve dikilecektir. Yukarıdaki resimde şehidler abidesini yapıırken görüyoruz.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş'ın Kurtuluş Bayramı, hatırlayacağımız vechile, gecelerde büyük törenle kutlanmıştır. Bu resimde, milli kıyafetleri ile törene iştirak eden Maraşlılardan bir grubu görüyorsunuz.

MARAŞIN KURTULUŞU

On yedinci yıldönümü büyük törenle kutlandı ve şehid kemikleri anıta götürüldü.

Maraş, 15 (A.A.) — Maraş kurtuluşunun 17 inci yıldönümü dün çok parlak törenle kutlandı. Havanın çok yağmurlu olmasına rağmen onbinlerce halk heyecanla yurd uğrunda çalışanları takdir etti. Yurd ve ulus için ulu önder Atatürk için bir daha ant içildi. Maraş savaşında şehit düşenlerin kemiklerini taşıyan ve bayrağımıza sarılan iki tabut büyük törenle halkın omuzlarında taşınarak belediyece yaptırılan anıta götürüldü. Heyecanlı söylevler verildi.

Belediye tarafınlan tamamlanan şehrin elektrik tesisatının açılışı Maraşın kurtuluş bayramına yetiştirilmesi münasebetiyle, halkın duyduğu sevinç bayram sevincine katıldı. Halkevi tarafından orta mekteb salonunda bir balo verildi. Balo salonu baştanbaşa elektrikle donanmıştı.

Maraş kahramanlarına yaptırılan çeşme.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş'ta bayındırlık

**Maraş Cümhuriyet yıllarında
bir çok yeni eserlere kavuştu**

*Maraş'ın umumî görünüşü ve Maraş kurtuluş yıldönümünde
millî kurultay üyeleri*

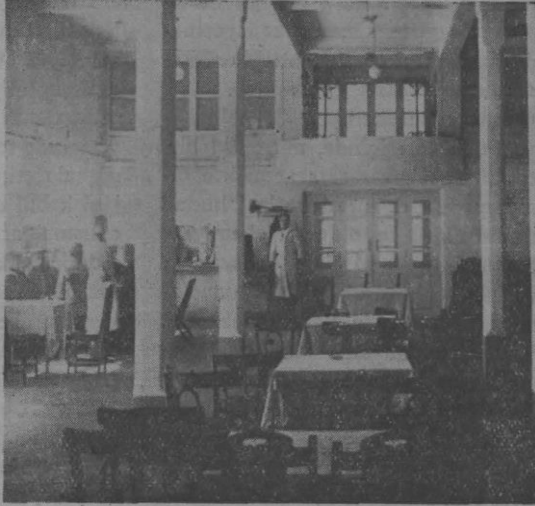
ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraşta modern bir gazino ve otel

Maraş, (Hususî) Belediye tarafından şehrimizde güzel ve kübik bir gazino yapılmış ve işlemeğe açılmıştır.

Gazinonun üstünde bir de modern bir otel yapılacaktır. Bu suretle Maraş, en titiz misafirleri de memnun edecek bir otel ve bir gazinoya sahip olmuş bulunmaktadır. Gazinonun dışını ve içini gösteren iki resim gönderiyorum.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Gazi Antep Kahramanı Anlatıyor:

23 günlük mücadeleden sonra Maraş kurtulmuştu

Neşrettiğim beyannameyi, Antep gençleri,
Fransız kumandanınının duvarlara yapış-
tırdığı beyannamenin üzerine astılar!

— 3 —

Kılıç Ali B. silâh arkadaşlarıyla birlikte

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
ANTEP SAVUNMASI ANA KAYNAKLARINDA MARAŞ

Doç. Dr. Halil İbrahim YAKAR³⁴⁹

Özet

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile, Anadolu'nun bazı yerleri Fransa, İngiltere, İtalya ve Yunanistan gibi devletlerin işgaline uğramıştır. Güney cephesinin iki önemli şehri olan Antep ve Maraş önce İngilizler, daha sonra Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. Maraş 12 Şubat 1920'de bağımsızlığına kavuşmuştur. Antep ise, 11 ay Fransız ve Ermeni kuvvetlerine karşı direnmiş, açlık ve cephanesizlik yüzünden şehir teslim olmak zorunda kalmıştır. Fransızlarla yapılan Ankara Antlaşmasıyla Gaziantep 25 Aralık 1921 tarihinde işgalden kurtulmuş ve tekrar bağımsızlığına kavuşmuştur. Maraş harbi ve Antep savunması ölüm kalım mücadelesi olan Milli Mücadele yılları içinde çok önemli bir yere sahiptir. Antep savunması ana kaynaklarında Maraş ile ilgili pek çok husus bulunmaktadır. Makalede Antep savunması ana kaynaklarından kısaca bahsedildikten sonra, savunma kaynaklarında Maraş'la ilgili kısımlar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Antep Savunması, Maraş Harbi,

Abstract

With the Mondros Armisticesigned on 30 October 1918 after the defeat of the Ottoman Empire in World War I, some parts of Anatolia have been invaded by states such as France, England, Italy and Greece. Antep and Maraş, the two major cities of the southern frontier, were first occupied by the English, then the French. Maraş got his independence on 12 February 1920. Antep had resisted the French and Armenian forces for 11 months and had to surrender due to hunger and lack of amphibians. With the Ankara Treaty with the French, Gaziantep was liberated from the occupation on December 25, 1921 and regained its independence again. Maraş War and Antep's defense have a very important place in the National Struggle years, which is the death and survival struggle. There are many issues related to Maraş in the main sources of Antep defense. After briefly mentioning the main sources of Antep defense, Makalede will focus on the parts related to Maraş in defense resources.

Keywords: Antep defense, Maraş war

Antep Savunması

Milli Mücadele yıllarında Güney Cephesinin önemli bir ayağını oluşturan Antep savunması, şanlı direnişiyle tarihteki yerini almıştır. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile, Anadolu'nun bazı yerleri Fransa, İngiltere, İtalya ve Yunanistan gibi devletlerin işgaline uğramıştır. Anadolu'daki işgaller I. Dünya Savaşı'nın devamı niteliğindedir. Güneydoğu Anadolu'nun etkin yerleşim merkezlerinden biri olan Antep, Güney Cephesi'nde önemli olayların geliştiği bir yer olmuştur. Suriye

³⁴⁹Doç. Dr. Halil İbrahim Yakar, Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edeb. Fak. TDE Bölümü, Gaziantep. email:halilibrahimyakar@gmail.com

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

kıtasına olan hâkim konumu ve stratejik mevki dolayısıyla işgalci güçlerin Mondros Mütarekesi'nden sonra göz diktiği Antep, kuzey-güney, doğu-batı istikametinde jeopolitik bir öneme sahiptir. Şehir, 17 Aralık 1918'de İngilizler tarafından işgal edilmiş, İngilizlerin geri çekilmesi sonucu 25 Ekim 1919 tarihinde de Fransız işgaline uğramıştır (Pamuk, 2009:71,88).

Fransız işgal kuvvetleri bir duyuru yayınlayarak bölgenin Osmanlı Devleti tarafından kendi himayelerine bırakıldığını belirtmiş ve herkesin emirlerine uymalarını istemiştir. Fransız ve Ermeni askerlerinden cesaret bulan Ermeniler taşkınlıklar yapmaya başlamışlardır (Pamuk, 2009:91). 10 Kasım 1919'da şehirde olaylar çıkmış, Antep halkı miting düzenleyerek işgali protesto etmiştir.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşu ile şehirde Fransızlara karşı direniş başlamış, 1 Nisan 1920'de Fransızlara karşı Antep halkı ayaklanmıştır. Maraş yolunu Fransızlara kapatan Antepliler, Katma ve Kilis tarafından Antep'e gelecek Fransız yardımını önlemek için tedbir almış ve bu görevi üslenen Şahin Bey başarılı faaliyetlerde bulunmuştur.

Fransızlar Kilis-Antep yolunu açmak için 26 Mart 1920'de büyük bir askeri birlikle Kilis'ten Antep'e hareket ettiriler. Şahin Bey'in idaresindeki kuvvetler, Kilis yolu üzerindeki Elmalı Köprüsü civarında mevzi almıştı. Fransızların üstün askeri kuvvetleri önünde sonuna kadar direnen Şahin Bey şehit düşmüştür. Fransızlar Kilis yolunu böylece açtıktan sonra Antep'e girmiş şehri kuşatma altına almıştır (Pamuk, 2009:182). 11 Ağustos 1920'de başlayan Fransız kuşatmasına karşı Antep halkı kahramanca savaşmıştır. Bir sonuç alamayan Fransızlar ilave kuvvetler alarak 21 Kasım 1920'de ikinci kuşatmayı başlatmıştır. Çok üstün düşman kuvvetlerine karşı açlık içinde savaşan Antep halkının direniş Anadolu'da dikkatli takip edilmiştir. Fransızlara meydan okuyan bu direniş üzerine Büyük Millet Meclisi 6 Şubat 1921'de aldığı bir kararla Ayıntabisini "GaziAyıntab" olarak değiştirmiştir (Pamuk, 2009: 304).

10 ay 9 gün Fransız ve Ermeni kuvvetlerine karşı Antep halkı direnmiştir. Savunmanın özellikle son 78 gününde (22 Kasım 1920-8 Şubat 1921) şehri dört bir taraftan kuşatarak dışarıyla bağlantıyı kesen Fransızlar, Antep'e yardım ve iase sağlayacak bütün kanallara engel olmuşlardır. Açlığa ve cephanesizliğe mahkum olan şehir, 9 Şubat 1921'de teslim olmak zorunda kalmıştır. 21 Ekim 1921 tarihinde Fransızlarla yapılan Ankara Antlaşmasıyla Gaziantep, 25 Aralık 1921 tarihinde işgalden kurtulmuş ve tekrar bağımsızlığına kavuşmuştur.

Maraş Harbi

Mondros Mütarekesinden sonra Maraş'ı önce İngilizler sonra Fransızlar işgal etti. Fransız işgali karşısında şehri savunma tedbirlerini almak amacıyla Maraş Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Elbistan'da kuruldu. Şehirde ulusal teşkilâtı genişletmek için Merkez Heyeti oluşturuldu ve başkanlığına Aslan Bey getirildi. Ayrıca şehir de Merkez Heyeti'ne bağlı olarak on bölgeye ayrıldı ve her bölgenin başkanları belirlendi. Bölge başkanları kendi aralarında İşgalcilere karşı direnme konusunda ortak karar aldılar.

Fransız işgalinin ikinci günü 30 Ekim 1919 Perşembe günü Müslüman hanımların taciz etmeye başladılar. Bu sebeple Sütçü İmam olayı meydana geldi. Kumandan Andre'nin talimatıyla 30 Kasım 1919 Cuma günü Maraş Kalesi'nden

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Türk bayrağı indirilince halk harekete geçerek bayrağı tekrar Kalenin burcuna dikti. Elbistan ve Pazarcık teşkilâtlarının baskısı ile tutuklu bulunan bir kısım Türkler serbest bırakıldı. Fransız ve Ermeni askerlerinin zulmü karşısında daha fazla dayanamayan Maraş'ta 20 Ocak 1920'de savunma savaşını başlattı.

22 gün süren savaşta Fransızlar, 11 Şubat'ta Maraş'tan çekilmeye mecbur oldular. İşgalcilere yardımcı olan Ermenilerin bir kısmı Fransızlarla birlikte şehirden ayrıldı. Bundan sonra Elbistan'da bulunan Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Maraş'a gelerek çalışmalara devam etti ve Antep'in savunmasına yardım için buraya milis kuvvetleri gönderdi. Maraş savunmasında 4000 Müslüman şehit oldu (Eyicil,2004:47).

Maraş harbi ve Antep savunması ölüm kalım mücadelesi olan Milli Mücadele yılları içinde çok önemli bir yere sahiptir. Maraş harbi 12 Şubat 1920'de sona erdiği için, Fransızlar bu tarihten sonra şehri terk etmişlerdi. Antep savunması kaynaklarında Maraş ile ilgili pek çok husus bulunmaktadır. Aşağıda Antep savunması ana kaynaklarından kısaca bahsedildikten sonra, savunma kaynaklarında Maraş'la ilgili kısımlar üzerinde durulacaktır. Antep savunmasının ana kaynaklarını şu şekilde sıralayabiliriz.

Antep Savunması Ana Kaynakları

1- Etraf-ı Şehir Cepheler Kumandanlığı Tahrirat ve Telgraf ve Telefon ve Tamim Defteri

Antep savunmasındaki yazışmaların yer aldığı *Etraf-ı Şehir Cepheler Kumandanlığı Tahrirat ve Telgraf ve Telefon ve Tamim Defteri* de Gaziantep Müzesi envanterinde 26 numara ile kayıtlıdır. Defterin müzeye ne zaman ve nasıl teslim edildiği belli değildir. Defter Müze Uzmanı Ü. Gülsüm Yaprak Pusat'ın gayretleri sonucu ortaya çıkarılmıştır. Defter dağınık vaziyette bulunduğu için sayfalar birbirine karışmış ve çok tahrip olmuştur. Defterde her yazışmaya bir numara verilmekle beraber bazı yazışmalar numaralıdır. Defterdeki ilk belge 417 son belge ise 580 numaralıdır. Numarasız yazılarla beraber toplam 218 belge bulunmaktadır. Defterde cepheler arası yazışmalar yanında günlük harp raporları da yer almaktadır. Ali Nadi Ünler *Gaziantep Savunması* adlı eserini kaleme alırken defterdeki yazışmaların bazılarında faydalanmıştır. Defterde savunma sırasında Etraf-ı Şehir Cepheler Komutanlığının başta Ankara olmak üzere cephelerle ve diğer illerle olan yazışmaları, telgraf, telefon, tahrirat ve tamimleri yer almaktadır. Defter tarafımızdan yayımlanmıştır³⁵⁰.

2-Antep Savunması Askeri İaşe Defterleri

Antep Savunması Askeri İaşe Defterleri 2014 yılında tarafımızdan yayımlanmıştır³⁵¹. **Antep Savunması Askeri İaşe Defterleri Gaziantep**

³⁵⁰ Halil İbrahim Yakar-Ü.Gülsüm Yaprak Pusat, *Antep Savunması Etraf-ı Şehir Cepheler Kumandanlığı Tahrirat ve Telgraf ve Telefon ve Tamim Defteri –Sessizliğin Çılgılığı*, Gaziantep 2015.

³⁵¹ Halil İbrahim Yakar-Ü.Gülsüm Yaprak Pusat, *Antep Savunması Askeri İaşe Defterleri-Açlığın Günlüğü*, Gaziantep 2014.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Müzesienvanterinde 1683, 1684 ve 1685 numaraları ile kayıtlıdır. Defterler kırmızı bez ciltle kaplanmıştır. Defterlerin kapağında günümüz Türkçesiyle “Antep Savaşında Askeri Ambardan Mücahit Topluluklarına verilen gündelik Erzak Defteridir. Teslim eden: Savaşta İaşe Ambar Müdürü olan Yedek Subay M. Tevfik Üner” yazılıdır. 1683 numaralı defterin orta kısmına ise Osmanlı Türkçesiyle “İaşe Ambarı Müvazene Defteridir, 12 Teşrinievvel 1336, 11 Şubat 1337” kaydı düşülmüştür. 1684 ve 1685 numaralı defterlerde toplanan erzakın, hangi mevzi ve cephelere dağıtıldığı, kime ne kadar erzak verildiği gün gün yer almaktadır. 1683 numaralı defterde ise İaşe Komisyonuna gelen erzakın genel toplamı bulunmaktadır. 3 defterden meydana gelen iaşe kayıtları toplam 210 sayfadır. Yıllardır özenle muhafaza edilen defterler Antep savunmasının kıymetli evrakları arasında çok önemli bir mevkie sahiptir. Savunmanın açlığa rağmen nasıl devam ettiği, Heyet-i Merkeziye’nin savaş ortamında iaşe konusunda nasıl titiz davrandığı, halkın ne gibi fedakarlıklarda bulunduğu bu defterlerle tescillenmiştir. Antep savunmasının en ateşli günlerinde cephede savaşan asker ve sivil kişilerin günlük yiyecek ve tedariklerini düzenli bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan İaşe Komisyonu, savunmanın son gününe kadar görev yapmıştır. Elde bulunan yiyecekler düzenli ve tasarruflu bir şekilde cephelere dağıtmıştır. Defterlere göre 16 Mayıs 1336/1920 ile 8 Şubat 1337/1921 tarihleri arasında cephelere erzak ve iaşe dağıtılmıştır.

3-Antep Savunması Hastane Defteri

Antep savunması ana kaynakları arasında yer alan Hastane Defteri, Gaziantep Müzesi envanterine 1686 numara ile kayıtlıdır. Defter 19x27 cm. boyutlarında ve 163 sayfadır. Sayfa numaraları sonradan yazılmıştır. 1 Nisan 1920-27 Mart 1921 tarihine kadar hastaneye gelen yaralıların bilgileri mevcuttur. 9 Şubat 1921’de şehrin Fransızlara tesliminden sonra da hastane yaralılara hizmet vermeye devam etmiştir. Defterde 2023 kişinin kaydı vardır. Antep Savunması Hastane Defteri 2014 yılında tarafımızdan yayımlanmıştır³⁵².

Şeyh Camii Hastanesi Hastane Defteri’nde her yaralı ve şehidin; sıra numarası, künyesi, doğum tarihi, hastaneye giriş ve çıkış tarihleri, memleketi, mahalle veya karyesi, kıtası, hangi mevkide ve ne ile yaralandığı, emaneti gibi hususlar yazılmış; teşhis ve mülâhazat başlığı altında da yaralıların durumları ortaya konulmuştur. Buradaki bilgilerden hareketle savunmada savaşan kişilerin her türlü bilgisine ulaşıldığı gibi, savunmanın seyri hakkında da çok değerli bilgiler ortaya çıkmaktadır. Teşhis kısmında yaralıların durumu hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

Defteri “Hangi mevkide ne ile cerh olunduğu” başlığı altında hastaneye gelen yaralıların hangi mevkide yaralandıkları yer almıştır. Antep savunmasında şehir içi ve şehir dışı cephelede düşman ateşine maruz kalan kimselerin yaralandıkları yerler -eğer biliniyorsa- belirtilmiştir. Buradan, Antep savunmasının hangi cephelede yapıldığı ve düşman askerlerinin nerelere saldırdıkları da

³⁵² Halil İbrahim Yakar-Ü.Gülsüm Yaprak Pusat, *Antep Savunması Hastane Defteri-Bir Şehrin Feryadı*, Gaziantep 2014.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

anlaşılmaktadır. Şehrin dört bir yanı muhasara altında olduğu için düşman, Antep'e her taraftan saldırmıştır. Mevkilere göre Antep'te düşman ateşine maruz kalmayan mahalle yok gibidir. Antep savunmasında şehir içi ve dışında düzenli ordudan gönüllü çetelere kadar pek çok askerî birlik görev almıştır. Hastane Defteri'nin "Kıtası" kısmında hastaneye gelen yaralıların bağlı buldukları askerî birlikler yer almıştır.

3-Antep Savunması Muhabere Defteri

Antep savunmasının ana kaynakları arasında yer alan *Muhabere Defteri* Gaziantep Müzesi envanterinde 24 numara ile kayıtlıdır. Defterin müzeye ne zaman ve nasıl teslim edildiği belli değildir. Defterin ilk sayfasında *Heyet-i Merkeziye Muhabere Defteri* başlığı yer almaktadır. Defterde her yazışmaya bir numara verilmekle beraber bazı yazışmalar numarasızdır. Siyah kaplı sarı yapraklı defterde toplam 212 yazışma mevcuttur. Ali Nadi Ünler *Gaziantep Savunması* adlı eserini kaleme alırken defterdeki bu yazışmalardan faydalanmış ve 88 tanesine kitabında yer vermiştir. Muhabere Defteri'ndeki yazışmalardan anlaşıldığına göre, Heyet-i Merkeziye savunma esnasında Antep'te vuku bulan her bilgi ve durumu savunma cepheleriyle, mıntika, fırka ve kolordu komutanlıklarıyla, Büyük Millet Meclisi ve Mustafa Kemal Paşa ile paylaşmıştır. Antep Heyet-i Merkeziye bazen bilgi vermek, bazen onay almak bazen de içinde buldukları durumun vehametini ortaya koymak amacıyla kritik olan her bilgi ve olayı başta Ankara olmak üzere bağlı oldukları üst makamlarla veya kendilerine bağlı kurul ve kurumlarla istişare ederek durum değerlendirmesi yapmışlardır. Defterde iâşe ve erzak eksikliği ile temini noktasında pek çok yazı vardır. Defterdeki belgelerde bazen resmî üsluptan çıkmış, çaresizliğin en son haddesini gösteren duygusal ifadelere yer verilmiştir. Yazılarda adeta açlığın ve çaresizliğin çığlıkları duyulmuştur. Umudun yitirildiği, elden bir şeylerin gelmediği anlarda bile savunmanın ciddiyeti ve savaşın acı yüzü yazışmalara yansımıştır. Defter yayımlanmıştır. (Celal Pekdoğan, *Gazi'den Gazi'ye-Mustafa Kemal ile Muhaberat*, Gaziantep 2014).

5-İstiklal Harbi Antep Askeri Zayıat Defteri

Şeyh Camii Hastanesine gelen yaralıların kayıtlarının tutulduğu iki defter vardır. Birincisi, yayınladığımız Antep Savunması Hastane Defteri'dir. İkincisi kayıtlarda İstiklal Harbi Antep Askeri Zayıat Defteri olarak geçmektedir. Defter uzun uğraşlar sonucu tarafımızdan gün ışığına çıkarılmıştır ve yayına hazırlanmaktadır.

6-Antep Savunması İaşe Satın Alma Defteri

Antep savunma esnasında, özellikle halkın çok büyük sıkıntılar yaşadığı dördüncü Fransız muhasarası sırasında, muhtaç ve fakir kişilere erzak temin etmek amacıyla Heyet-i Merkeziye'nin denetiminde ve gözetiminde Umumi İaşe Komisyonu oluşturulmuştur. Komisyon tüccar, esnaf ve halktan satın aldığı erzak ve malzemeleri fakir ve muhtaç kişilere dağıtmıştır. Komisyon satın aldığı erzakın türünü, miktarını ve ödediği meblağı gün gün ve tek tek kayıt altına alarak bir defterde toplamıştır. Ali Nadi Ünler, son muhasarada asker ve ahalinin iâşeleri için halktan satın alınan yiyecek maddelerinin kaydını gösteren bir defterden

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

bahsetmektedir (Ünler, 1969: 187). Ali Nadi Ünler'in bahsettiği defter, İaşe Satınalma Defteri'dir. Defterin üzerinde herhangi bir ibare yoktur. Antep savunmanın çok önemli ana kaynakları arasında bulunan ve adına İaşe Satınalma Defteri dediğimiz bu defter şu an Gaziantep Müzesi envanterinde 28 numara ile kayıtlıdır. Defterin müzeye ne zaman ve nasıl teslim edildiği belli değildir. Defter, Gaziantep Müzesi arkeologlarından Uzman Ü. Gülsüm Yaprak Pusat'ın üstün gayretleri sonucu ortaya çıkarılmıştır. Defterde alınan erzak ve malzemenin cinsi, fiyatı, miktarı yazılmış, erzak kimden alınmışsa o şahsın mührüne, imzasına veya parmak basımına yer verilmiştir. Belli aralıklarla temin edilen erzak listesinin her birine tarih ve numara verilmiştir. Defterdeki ilk sayfa ilk üç numarayı kapsamaktadır ama çok silik olduğu için okunamaz durumdadır. Buna göre 4 numaralı ilk tarih 4 Kanun-ı Evvel (Aralık) 1336/1920'dir. Defter tarafımızdan yayıma hazırlanmaktadır.

7-Genelkurmay Başkanlığı ATASE Belgeleri

Antep savunması hakkında en kapsamlı ve düzenli belgeler Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE)'de bulunmaktadır. Arşivde savunma ile ilgili pek çok yazışma mevcuttur.

8-Gaziantep'li aile ve şahıslarda bulunan belgeler

Antep savunması şehrin topyekun yaptığı bir savunma olduğu için, savunmaya ait resmi belgelerin yanı sıra, savunma sırasında bizzat görev yapan şahıslarda bulunan ve kayıtlara girmeyen ve varlığı pek bilinmeyen çok önemli belgeler de mevcuttur.

Antep Savunması Kaynaklarında Maraş İle İlgili Bilgi ve Belgeler

Antep savunması sonrasında Fransızlar savunmada aktif olarak görev yapan bazı Heyet-i Merkeziye üyelerini, subayları tutuklayarak Amerikan Koleji'nin taş binasına hapsedmişlerdir. Yedi ay burada esir edilen Antep'li iki defa idama mahkum edilmişlerdir. Yapılan yoğun çabalar sonucu Maraş'ta Türk ordusu elinde esir bulunan 62 Fransız askerine karşılık serbest bırakılmışlardır (Barlas, 2010: 49). Fransızlar idam için hazırladıkları Antep'lilerle birlikte 1337/1921'de bir hatıra fotoğrafı çektiler.

Maraş'ta bulunan 9. Piyade Alayı ile birlikte bir Rus dağ bataryası ve efradı da Antep'e gelmişti. Kılıç Ali Bey Maraş'tan gelirirken yanında iki Bragman hafif makinalı tüfek ile bir adet dağ topu da getirmişti (Ünler, 1969: 50). Norman birlikleri Antep'i muhasara ettiği zaman Dülük'te bulunan Kılıç Ali Bey ve bir kısım Antep'li muhasarayı yarmak için kuvvet toplamaya başlamıştı. Bu amaçla Maraş'ta bulunan 9. Piyade Alayı ve bir Rus dağ bataryası da Antep'e gelmişti. 9. Alay'ın komutanı Binbaşı Hamdi Bey'di. Bu kuvvetler 26/27 Nisan 1920 gecesi, sabaha karşı, Hacıbaba ve Çıksorut istikametinde taarruza geçmişlerdi (Ünler, 1969: 56). Fransızlarla yapılan mütareke devam ederken Heyet-i Merkeziye Antep'teki askerî hazırlıklara devam etti. Bu amaçla 310-314 doğumlu erlerden, gönüllü çalışanlar dışında olanlar silâh altına çağrılarak 9. Alay'a takviyeler yapıldı. (Ünler, 1969:62).

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

İaşe defterlerinde geçen 1. Tabur, Maraş'ta bulunan 9. Piyade Alayına bağlı olarak görev yaptı. Antep savunmasına destek için Nisan 1920'de bir Rus dağ bataryası ile birlikte Antep'e gelen 1. Taburun ilk başlarda komutanlığını Fikri Bey yürüttü ve İbrahimli köyünde konuşlandı (Ünler, 1969: 70). 9. Alay 1. taburun 500 piyade efradı vardı.

Antep'teki Milli kuvvetlerin, her türlü ihtiyaçları Heyet-i Merkeziye tarafından temin edildiği gibi 9. Alay'ın iaşesi de Heyet-i Merkeziye tarafından sağlanmıştır (Ünler, 1969:63). Antep Savunması Askeri İaşe Defterlerine göre, 9. Alay efradına aşağıdaki erzak temin edilmiştir: 11 Haziran 1920 Cuma: 40.250 sade, 5 tuz; 6 Temmuz 1920 Salı: 138 bulgur, 17.250 sade, 13.810 mercimek 13.810 nohut, 13.810 tuz, 6.900 soğan, 0.500 kırmızıbiber; 8 Temmuz 1920 Perşembe: 19.325 sade, 15.360 mercimek, 38.650 pekmez, 38.650 üzüm, 15.460 tuz. 9. Alay Topçulara, 7 Temmuz 1920 Çarşamba: 114.300 et, 38.100 bulgur, 3.810 sade, 15.240 tuz, 0.240 mercimek, 228.600 acur; 8 Temmuz 1920 Perşembe: 154.600 bulgur; 10 Temmuz 1920 Cumartesi: 116.100 et, 38.700 bulgur, 7.740 sade, 15.480 tuz, 15.480 sumak, 15.480 nohut, 232.200 acur, 15.480 mercimek; 11 Temmuz 1920 Pazar: 155.750 bulgur, 19.465 sade, 15.580 mercimek, 15.580 tuz, 38.850 üzüm, 38.850 pekmez. İbrahimli Karyesinde 9. Alay 1. Tabura Verilen, 27 Haziran Pazar: 4.050 pirinç, 0.540 sade, 2.700 yoğurt, 540 mercimek, 5.400 fasulye. 9. Alay Dülük'te bulunduğu için defterlerde "Hariçteki Alay" ifadesiyle erzak gönderilmiştir: 7 Haziran 1920 Pazartesi: 125 nohut, 125 tuz; 9 Haziran 1920 Çarşamba: 125 mercimek (Yakar-Pusat, 2014:154).

Büyük Millet Meclisi kurulup memleket idaresini ele aldıktan sonra, Heyet-i Merkeziye Başkanı Ferit Bey, Büyük Millet Meclisi başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya müracaat ederek savunmada gerekli olan iaşe ve teçhizat giderleri için yardım istemiştir. Yazıda 21 Ocak 1920'de Maraş'ta başlayan milli hareketin başarıya ulaşması için Kilis-Antep yolunu kesmek suretiyle Maraş'a gidecek olan düşman kuvvetlerini Antep'in engellemeye çalıştığı belirtilir. Muhabere defterindeki bir numaralı yazıda bu durum anlatılır (Yakar-Pusat, 2014:40).

*Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine
Üçüncü Kolordu Kumandanlığına, Beşinci Fırka Kumandanı Ali Bey'e
21 Kânun-ı sâni 36 tarihinde Maraş'ta başlayan harekât-ı
milliyeinâmâl-i milli dairesinde cereyanını, Kilis-Ayıntab yolunun seddi ile
Maraş'a düşman kuvve-i imdadiyesinin mürurunu men etmekte gören Ayıntab,
tarih-i mezkûrden itibaren bi-lâ fasıla harekât-ı umumiyeye iştirak etmiş oldu. Kilis
yolu üzerinde müteaddid defalar icra edilen müsademeler,
Akçakoyunludakimücahidlere hep Ayıntab'ın asar-ı ihtimamı, vatana karşı şefkat
ve fedakârlığının eseridir.*

Muhabere Defteri'ndeki aşağıdaki belgeye göre, Antep'te kış mevsiminin yaklaşması dolayısıyla Heyet-i Merkeziye, Maraş'ta bulunan askerî imalathaneden askerler için elbise talep etmiştir. İstenen askeri elbise miktarı 1552 olarak zikredilmiştir (Yakar-Pusat, 2014:47).

Adana Cephesi Kumandan Vekili Hayri Bey'e

.....

5-Heyet-i Merkeziyeninbidâyet-i teşkilinden beri hâcâta, levâzım ve

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

teçhizat-ı askerîye ve millîye dahi bir buçuk mâh evveline kadar îâşe heyetimiz kasasına tesviye edilmektedir. Vatan ve memleketin halâsı uğruna son kuruluşunu sarf eden ahâlimizin artık îâne vermeğe kudreti kalmamıştır. Kanyla, canıyla çarpışan ve bütün servetini bu uğurda sarf ve altı aydan beri kâr ve kisedenferâgat eden ahâliden bir para bile almak imkânı kalmadı. Musâfâtımız ve if'âmız ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınarak cebhâne ve teçhizatın cihet-i askeriyeden te'mîn ve i'tâ'siesbâbınınistikmâl buyurulması.

6-Mevsim-i şitânın takarrübü hesâbıyla bin beş yüz elli iki bin kat ilbâs-ı askerîye ihtiyaç hâsıl edilmekte olduğundan Maraş'dakışad edilmiş olan askeri imalathânesindeihzâr edilmesi hususunun te'min buyurulması ve mezkûr imalathânedede çalıştırılmak üzere sanâyi'-i efrâdalüzûm varsa gönderilmek üzere emir ve iş'âr buyurulması.

Heyet-i Merkeziye Reisi Ferid Bey 16/17 Eylül 1336/1920 günlü Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderdiği yazıda, erzak ve iâşe için paraya ihtiyaç olduğunu söylemiştir. Erzaksız ve iâşesiz günler geçirdiklerini, işsizlik yüzünden binlerce insanın aç olduğunu, kış yaklaştığı için de durumlarının felaket düzeyde bulunduğunu, memleketin kurtuluşu için yeterli düzeyde para gönderilmesini istemiştir. Yazının bir örneği de Maraş'ta konuşlanan Adana Cephesi Kumandanlığına bildirilir(Yakar-Pusat, 2014:51).

*“Büyük Millet Meclisi Riyâset-i Celîlesine
AyntâbMe'bûslarına*

Maraş'da Adana Cephesi Kumandanlığı Vekâletine

Ahvâl ve harekât-ı harbiyenintemâdisi sebebiyle Ayıntâb liva a'sârıylaemvâl-i umûmiyyesindentahsilât yapılması imkân hâricinde bulunmaktadır. Muhâsebeciliğe emir buyrulan şimdîye kadar senedat-ı mahsûse ile îâşe için cihet-i askerîye mu'tîmebâliğe ancak tekâbüledebilmiştir. Erzâk ve îâşe için mâdeni paraya ihtiyâc-ı kat'i vardır. Erzâksızıâşesiz kutaat-ı nizâmîyye ve millîyenin idâme ve istikrârı gayr-i mümkün olduğu bedihîdir. Bidâyet-i harekâtdan beri kırk gün evvelisine kadar tamam îâşeyi ve bugüne kadar cebhâne, eslihavesâir teçhizat ve hastanenin bütün ihtiyâcâtivesâik-i nakliyenin te'mîni için icâb eden mebâliğiahâliden muhtelif sûretlerleîâneten alınmış ve şimdî ise işsizlik ve sanatsızlık yüzünden mütevellid aç ve bîlaç binlerce ailenin az çok muâveneteşitâb eden ve ticaretin mühim bir sekteye ma'rûz kalması yüzünden erbâb-ı hümmetin menâbi'-i serveti kurumuş, kışın takarrübü, mevâdd-ı ihrâkiyyeninifkîdânı, kuvve-i nizâmîyye ve millîyeniniîâşesinininte'mîni ve gün be gün artmakta olan sefâlet-i umûmiyyeyechâresâz olmak üzere mütehayyir bir halde bulunuyoruz. Buraca piyasaya fazla çıktığından daha ziyâde tenzile düşeceği ve sarfı gayr-i mümkün olacağı müselleme düşmedi ise (650) guruşu bir liraya sarf edilmekte bulunan evrâk-ı nakdiyeden sarf-ı nazarla kuvve-i nizâmîyye ve millîyeniniîâşesine sarf edilmek üzere kâfi miktardamâdeni paranın sür'atleirsâli bütün mahrûmiyyetler içerisinde yuvarlanmakta bulunan buranın ihtiyâcâtuninte'mînini selâmet ve bekâ-yı memleket nâmunaistirhâm eyleriz efendim. 16.17/9.336”. Heyet-i Merkeziye Reisi Ferid.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Muhabere defterindeki 19 Ekim 1336/1920 tarihli bir yazıdan anlaşıldığına göre Maraş Heyet-i Merkeziyesi, Antep halkı için 300 timin un ve bulgur temin etmiştir(Yakar-Pusat, 2014:58).

“Gücegi’de lâşe Anbar Me’mûru Mu’âvini Kebkebzâde Asım Efendi’ye

1-Maraş Heyet-i Merkeziyesinin Ayntâb fukarası için tedârik ettiği 300 timin " un ve bulgurun bir an evvel gönderilmesi için vesâdet ve delâlet-i âliyeniziricâ ederiz”19.10.36.

5/6 Kasım 1336/1920 tarihli aşağıdaki belgeye göre, Antep’in Gücegi mevkiinde konuşlanan Maraş Alay Kumandanlığına yazılan yazıda kış geldiği için hastane, mutfak, fırın ve cepheleer için odun ve kömür istenmiştir(Yakar-Pusat, 2014:40).

Gücegi’de Maraş Alay Kumandanlığına

Kış hulûl etti. Ayıntâb’da hastane, matbah, fırın ve cepheleer için birçok odun ve kömüre ihtiyaç vardır. Lütfen çok miktarda odun kömürün sür’at-i irsâlimü emennâdır efendim. 5/6.11.36.

13 Kasım 1336 tarihli yazıya göre şehirde İmalat-ı Harbiyenin kurulması üzere Maraş ve Urfa Heyet-i Merkeziyesinden pota talep edilmiştir. 13/14.11.1336 tarihli Özdemir Bey tarafından Maraş Heyet-i Merkeziye Riyâsetine ve Urfa Heyet-i Merkeziye Riyâsetine gönderilen telgraftan anlaşıldığına göre Antep Heyet-i Merkeziye imalat-ı harbiye tesisi kurmuştur ama henüz imalathane için gerekli olan potaya sahip değildir. Potaya şiddetle ihtiyaç vardır. Bu amaçla Maraş ve Urfa’dan ehemmiyetle yardım istenmiş, münasip bir potanın bulunmasıyla hemen gönderilmesi rica edilmiştir. İmalathane şimdiki Büyük Pasaj’ın başındaki Ermeni Kara Nazar’ın hanında (sabunhanesinde) kurulmuştur (Yakar-Pusat, 2015:118).

Telgraf, Ayıntâb 13/14.11.1336

Maraş Heyet-i Merkeziye Riyâsetine

Urfa Heyet-i Merkeziye Riyâsetine

Dâhil-i şehirde her nev’i eslihâ ve malzeme-i harbiye imâli için askeri bir imâlâthâneküşâd edilmiş, bomba imâlihusûsuizhâr edilmiş ise de “pota”yaihtiyâc-ı şedid vardır. Bomba dökmek için dökmecilerden büyük mikyâsda potanın tedârik ettirilerek irsâlimüdâfînin muhtaç olduğu bomba zaruretini ikmâl edecektir. Lütfen mikdâr-ı münâsib potanın sür’at-i ihzâr ve irsâlini kemâl-i ehemmiyetle ricâ ederim.

Antep savunması esnasında Heyet-i Merkeziye neredeyse kuruluşun hesabını yapmıştır. Parasızlığın ve işsizliğin son haddine dayandığı günlerde, 15 Eylül 1336/1920 tarihinde, Beylerbeyi’nde Pazarcık Kuvâ-yı Milliye Kumandanı Ufacıklı Ali Ağa’ya gönderilen yazıda devcilerle ödenen paradan bahsedilerek yarım mecidiyenin hesabı sorulmuştur (Yakar-Pusat, 2014:50).

“Beylerbeyi’nde Pazarcık Kuvâ-yı Milliye Kumandanı Ufacıklı Ali Ağa’ya

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

C. 15.9.36 tarihli tele.

Cemiyetimiz nâminamekkârecilere verilen yigirmi sekiz lira olmayıb, yigirmi yedi buçuk lira ile yarım mecdiyedir. Bunun yigirmi beş lira ile yarım mecdiyesi Pazarcık Heyet-i İdaresinin iş'arı üzerine mukaddemâmekkâreci Ökkeş oğlu Kâmil Ağa'ya te'diye edilmiş ve mütebâkîsi olan iki buçuk lira için de Pazarcık Heyet-i İdaresinden bir me'mûrla alındığını nâtuk makbuz ilmühaberinin irsâlinei'tâ' kılınacaktır efendim". 15/16.9.36.

Savunma esnasında yaralanan kişiler Şeyh Fethullah Camiinde oluşturulan hastanede tedavi edilmekteydi. Hastane Defteri'nde de görüldüğü gibi, durumu ağır olan bazı hastalar, Maraş Hastanesine gönderilmekteydi. Aşağıdaki belgeden anlaşıldığına göre, durumları ağır olduğu tahmin edilen 22 yaralının Maraş'a nakilleri zaruri görülmüştür. Yaralıların taşınması için 11 deveye ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır (Yakar-Pusat, 2015:142).

Numara: 460, Mıntika Kumandanlığına

Numara: 1216, 19-20/11/36 tarihli telefona:

Mıntika nakliyesine ilişik edilmeyeceği tabiidir. Hastaların Maraş'a nakli zarûri bulunmaktadır. Yirmi iki sedyemiz vardır. Müreffehen Maraş'a nakillerini temîn için on bir deveye ihtiyâç vardır. Mecrûhînin ameleler ile Maraş'a kadar sedye içinde nakilleri bi't-tabî olamayacağından muhtâcî bulunduğumuz develerin temînininensâade-i aliyyeleriniricâ ederim.

General Gobo Fırkası'nın Ayıntâb'ı muhâsara etmesini müteâkib Dokuzuncu Fırka Kumandanı Hayrî Bey'den gelen ilk güvercin postasının yazısı aşağıdadır.

Ayıntâb Etrâf-ı Şehir Cepheleri Kumandanlığına gönderilen yazıda, elde kalan tek alay olan Maraş Alayının, Antep'i kuşatan Fransız askerlerine karşı yapılacak taarruz hareketini nasıl icra edileceği hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Mektup güvercin postasıyla gelmiştir (Yakar-Pusat, 2015:212). Gücegi'den 26.11.336

General Gobo Fırkasının Ayıntâb'ı muhâsara etmesini müteâkib Dokuzuncu Fırka Kumandanı Hayrî Bey'den vürûd eden ilk güvercin postasının sûreti

Ayıntâb Etrâf-ı Şehir Cepheleri Kumandanlığına

Düşman kuvve-i seyyâresinin son üç gün zarfında vukû' bulan taarruzu dolayısıyla 5. fırka düşman tarafından ricate icbâr edilmiş ve toplarının kısm-ı azamı sahrâ topları olması dolayısıyla bir tehlikeye marûz bırakmamak için topların bir kısım piyâde kuvvetiyle Fırat'ın şarkına geçirmiş ve 25. Alay da Bağrsak Deresi ve Taşbaş Tepesi'nde düşman tarafından yarılarak 5. Fırka tarafına atılmış olduğundan elde yalnız Maraş Alayı kalmış ve 5. Fırka'nın Fırat'ın garbında kalan bir kısım kuvveti de bugün kâmilen Fırat şarkına geçmiş olacağından mezkûr fırkadan bu vaziyetde uzun bir zamân için Ayıntâb'ı muâvenetme'mül değildir.

Elde kalan Maraş Alayı ve mevcûd toplarla her ne bahâya mâl olursa olsun kasaba ile bir ittisâlpeydâ etmek üzere son bir teşebbüsde bulunarak bu gece Hacibaba'ya bir taarruz icrâedilecektir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

18 Aralık 1336/1920 tarihli yazıda Ankara Hükümetinin Antep'e gönderdiği 45 bin liranın Maraş'ta hazır olduğu, emir geldikten sonra bu paranın verileceği belirtilir (Yakar-Pusat, 2015:282).

18.12.1336, Koçlu

Ayıntâb Etrâf-ı Şehir Cepheleri Kumandanlığına

5. İâne dercinin memnûiyeti. Ayıntâb'ın vaziyet-i fevkalâdesi için olamaz. Maamâfih Heyet-i Umûmiyeyle Heyet-i Merkeziye azâlarının mazbata ve karârylamuvâfiktir. Hükümetin madenî 45.000 lirası Maraş'dahâzırdır. Emirden sonraki îânâtüstikrâz akdiyle bilâhare tesviye etmek icâb-ı maslahatdır.

8 Şubat 1921'de Antep'te sukut olduktan sonra Maraş'ta bulunan bazı Antep'liler, Antep'in içinde bulunduğu durumu ve düşman tarafından ele geçirilmesini 10 Şubat 1921 tarihli bir yazıyla Ankara'ya, Büyük Millet Meclisi reisi Mustafa Kemâl Paşa'ya bildirmişlerdir. Antep, Fransızlar tarafından artık işgal edildiği ve bütün resmî kurumlar Fransızlara geçtiği için yazı Maraş'tan Ankara'ya gönderilmiştir. Yazıda belirtildiği üzere, Antep'te bulunan bir avuç mücahit ve 16.000 kadar halk esir edilmişlerdir. Savunmayı yürütenler ve halk açlık yüzünden ot yiyerek ağaç köklerini kemirerek bu zamana kadar düşmana karşı savaşmışlardır. Fakat sonunda inleye inleye, açlık yüzünden teslim olmak zorunda kalmışlardır. Yazı duygusal ifadelerle biterken Antep konusunda bir şeyler yapılması için Paşa'dan yardım talep ettiler (Yakar-Pusat, 2015:336).

Maraş 818/300,

Gâyet mühim ve müsta'celdir

Ankara'da Büyük Millet Meclisi reisi Mustafâ Kemâl Paşa Hazretlerine

Târihin hiçbir sahife-i celâdetine kayd edemediği binlerce hamâset-i şehnâmeleri yaratan Ayıntâb millî davâmızın sübûtiçün bir seneye karîb bir zamândan beri kanını cânını ve bütün hân mânînfedâ etmesinin mükâfâtı olarak üç aydan beri mahsûr bulunuyor. Bu muhâsara düşmanın mücerreb ve katî olan cebâneti sâyesinde büyük bir ehemmiyeti hâiz değil iken içeride bulunan bir avuç mücâhid on altı bine karîbnisvânsıbyân aç ve bu açlık seyiyesiyle esâret zilletine âmâc kaldılar. İçerideki gayr-ı muntazam kuvvetten ayrılan yirmişer ellişer kişiden mürekkeb kuvvetle hârîçteki kuvvetlerin mahzâ eser-i tevehhümleri olarak yarılmaz zannıyla top düellosundan başka ciddî bir taarruzda bulunmamasına rağmen sâlif'ül-arz küçük kütalar muhâsara hattını bir çürük diş gibi söküp atarak mitralyöz ve otomatik i'tinâm ederek hurûç yapmaktadırlar. Ayıntâblıların mukaddesâtlarına millî haysiyetlerine izzet-i nefis-i ictimâiyelerine karşı ne derece sâdik ve muteassib oldukları bidâyetten beri vâki harekâtlarıyla sâbittir. Bu merbûtiyyet ve taassubhuzûr-ı devletlerini tasdiasebeb olmaktadır. Paşa hazretleri hiçbir Ayıntâblı zerresinin kemikleri üstünde Fransız ve Ermenî askerinin düğün yapmasına tahammül edemez. Bugünlerdeki vaziyetgâyetmeçhûl ve muzlim bir şekil aldı. Ne oluyoruz Ayıntâb sevgili Anadolu'nun istiklâl ve haysiyeti için her vakit bin cânla bin defa fedâ olan ve ölmeye hâzır bulunan Ayıntâb ne oluyor bu memleket teslim olmak zilletine râzî değildir ve olamaz. Şimdiye kadar hükümetin yardımından başka kendi kîsesinden milyonlarca lira sarf etmiş binlerce şehid vermiş bütün hân mânînlî hârâbına katlanarak elli milyon lira zarar-ı mâddiye uğramış ve böyle istîlâlaramarûz kalan en büyük en benâm şehirlerimizden daha

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Hudâ-pesendcelâletler göstermiş. Bu ana toprağı düşmana boyun eğemez gûnahtır. Paşa hazretleri, kadınlarına çocuklarına varıncaya kadar ot köküyle ağaç kabuğuyla tegaddî ederek istiklâl yolunda kurbân olmaya her ân ahd ü peymân eden Ayıntâb'ın böyle yardımsızlık yüzünden inleye inleye göçüp çökmesine nasıl râzî olacağız? 10 Şubat 37

*Heyet-i Merkeziyeazâsından Ahmet
Ayıntâb mahalli idâreazâsından Ahmet
Ayıntâb müderrisi Edîb
HâcîBattâl-zâde Kudsi
EşrâftanAlî Efendi-zâde İshak
AyıntâbeşrâfındanKethüdâ-zâde Gâlib
Ayıntâbeşrâfından Ali Efendi-zâde MahmûdFehmî
NeccârândanAlî
Burnu Kara-zâde Ahmet
HâcîHilmî Efendi-zâde Mustafâ
İcrâvekilleri Heyeti riyasetine 10/2/37*

*Erkân-ı harbiyye-i umûmiyye riyasetine 10/2/37
14/15 Kasım 1336/1920 tarihli aşağıdaki yazıya göre, Antep/Beylerbeyi mevkiinde konuşlanan Maraş Millî Tabur Komutanlığı'nın yapması gerekenler izah edilmiştir (Yakar-Pusat, 2015:120).*

No : 432, Telefon

Beylerbeyinde: Maraş Millî Tabur Kumandan Vekâletine

Şimdi kuvvetimiz bir saate kadar mezkûr tepeleri istilâm için hareket edecektir. Mıntıka kumandanlığının size verdiği alimâtı harfiyen icrâ etmenize mâni yoktur. Bu gönderdiğimiz kuvvetin yarın mezkûr tepelerde kalıp kalmayacağını mezkûr kuvvâ-yı şgâliye kumandanlarına tebliğ ediniz, iâşelerini de o yolda temîn ediniz.

14/15.11.1336, Alaturka gece Saat: 5/15

Telgraf Tamim Defteri'ndeki aşağıdaki belge 16 Kasım 1920 tarihinde Maraş Mutasarrıflığı'na yazılmıştır. Antep Akyol Mahallesinde oturan Adaş Mehmet oğlu Rüstem ve eşinin işledikleri bir suçtan dolayı tevkif edilerek Antep'e gönderilmeleri istenmiştir (Yakar-Pusat, 2015:124).

Numara: 437, Maraş Mutasarrıflığına

Semt kuvve-i milliye efrâdından olup İmâm Maraşlı Mehmed Efendi'nin oda kapusunu kararak iki beden âyine ve bir çifte vesâiresini sirkatle Maraş'a firâredüp Şekerdere Mahallesi'ne HüdâyîzâdeTahsîn Efendi'nin hânesidemukîmNûri Bey'in âilesi nezdinde buldukları anlaşılan Ayıntâb'ın Akyol Mahallesi'nden Adaş Mehmed oğlu Rüstem'in zevcesi Fâtıma ile maan ve mahfûzan buraya uğramaları içüncâb edenlere emir buyurulması mütemennâdır. 16/11/1336

Aşağıdaki belgeye göre, Antep'te bulunan telgrafhane tam olarak çalışmadığı için Maraş'ta bulunan telgrafhane vasıtasıyla yazdırılmıştır (Yakar-Pusat, 2015:72).

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Numara: 1231 30. Kasım. 1920 / 12.336

Dokuzuncu Fırka Kumandanı vâsıtasıyla AyıntâbEtrâf-ı Şehir Cepheleri Kumandanı Özdemir Bey'e, bir sûretiAyıntâb Mutasarrıflığına,

Şifrenizi aynen ve derhâl MaraşTelgrafhânesi vâsıtasıyla mahallerine keşide ettirdim. Milel-i muhtelifenintârih-i millîsindeki fedâkârlıklarınintârih-i âlem muvâcehesinde yapılacak bir müsâbakasınınAyıntâblılarınızamân ve vaziyete nazaran gösterdikleri havârik, besâlet ve şecâatin birinciliği ihrâz edeceğine şüphe yoktur. Buna bütün âlem şahîtdir. Başka türlü ifâdeedersek; tevârih-i millîdeki kahramânlık ve fedâkârlıklardan yapılacak bir tâc-i mefharenin sevgili Ayıntâbımız bir dürdânesiniteşkil eder. Hristiyanlık âleminin İslâm âlemini ve bilhâssa bunun nigezbânı olan Türk milletini boğmak ve ebediyyentârih-i âlemden silmek arzularınınpişdârlarınuteşkil eden Fransız ordusunun her türlü mebzûlvesâitine karşı nâmûs ve mevcûdiyet-i milliyeyi kurtarmağa çalışan ve bu uğurda fevkalâde fedâkârlıklar gösteren Ayıntâblılar ve şirin Ayıntâb şehri milletimizin göz bebeğidir. Bu itibârla millet de icâb eden fedâkârlıkları bütün mevcûdiyetiyle yapmağa ve Ayıntâb'utahlise azmetmiştir ve azminde sâbüdür. Ayıntâb kendisine hâs ve pek yüksek şerefiyle inşâallâh yakında kurtarılacaktır. Bu husûsdâümitsizliğe düşmek değil, metânet ve sebâtı cüzî bir sûretde sarsacak bir hâl mutasavver değildir.

Aşağıdaki belge, Antep savunması esnasında ihtiyaç duyulan ağır 15'lik obüslerin Maraş'tan yola çıkması için emir verildiğini ortaya koymaktadır (Yakar-Pusat, 2015:282).

18.12.1336, Koçlu

AyıntâbEtrâf-ı Şehir Cepheleri Kumandanlığına

2. Bazı esbâbdolayısıyla taarruz 19/20 gecesine bir gün tehir edilmişse de daha ziyâdetehirimünâsib görülmemiştir. Maamâfih bu katî teşebbüs olmaktan ziyâde size muvakkat bir yardım içindir. Ağır 15'lik obüslerin Maraş'dan yarın yola çıkması için emir verilmiş olduğundan inşâallâh bir haftadan evvel düşman[a] katî mukâbelemiz başlayacaktır. Fakat yarınki taarruzumuza tehir ve istikâmetin tebdil[i] mümkün değildir. Kasabadan çıkacak müfrezenin Ziyarettepe ve Hacıbaba gerilerinden baskın yapması kâfidir.

Antep savunmasında Fransız kuvvetler komutanı General Gobo'nun şehrin teslim edilmesi için verdiği nota Heyet-i Merkeziye tarafından reddedilince, Gobo bu defâ Antep halkını Heyet-i Merkeziye aleyhine tahrik ve isyana teşvik ederek içeride bir kargaşa meydana getirmek istemiştir. Bütün cephelere ve şehrin her tarafına aşağıdaki beyannameyi göndermiştir. Beyannamede şehrin birkaç aydan beri muhasara altında bulunduğu, Maraş ve Urfa'dan gelen askerlerin mağlup oldukları bundan dolayı dışardan Antep halkına artık kuvvet ve erzak gelemeyeceği vurgulanmıştır. Antep halkının beyaz bayrak çekerek teslim olması istenmiştir. Teslim olunursa kimsenin ailesine, malına ve mülküne zarar verilmeyeceği ve savaş tazminatı istenmeyeceği belirtilmiştir. Aksi takdirde şehrin şiddetli bir şekilde bombardımana tutulacağı beyan edilmiştir (Yakar-Pusat, 2015:364).

Ayıntâb Ahalisine

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Birkaç aydan beri harbin felâketlerine düçâr olmaktadır. Şehriniz muhâsara edilmiştir. Urfa'dan ve Maraş'tan onu tahlise gelen kitaât-ı askerîye mağlûb olup firara mecbûr olmuştur. Hâriçten size hiç bir imdat ve hiç bir erzak gelemeyecektir.

Hanelerinizi ve aileleriniz toplarımızın ateşi altındadır. Onları kurtarmak istemiyor musunuz? Muhârebedenfâriğgelüp silâhları terk ediniz. Beyaz bayrağı rekz ediniz! Harbe hitâm vermek üzere Fransız Kuvva-yı Askeriyesi karargâh-ı umûmisine bir heyet-i Murahhasa gönderiniz. Heyet-i mezkûre nezâketle kabul edilip hüsn-ü muâmele görecektir. Eğer böyle yaparsanız şahıslarınıza emvâlinize ailelerinize riâyet olunacaktır. Size karşı hiç bir cebir ve şiddet isti'mâl edilemeyecektir. Size hiçbir suretle tazminat-ı harbiye tahmîl edilemeyecektir. Aksi takdirde bombardımanın ve hücumların bilcümle tehlikelerine marûz kalacaksınız. Fransa ile Türkiye arasında sulh muâhede inza edilmiştir. Niçün verilen va'de karşı hareket ettiniz? Niçünmuâhedeleri inkâr eden ve sizi harâbiyet ve ölüme sevk eden muharrıklere ittibâ ediyorsunuz?

AyuntâbAhâlisi!

Mevcudiyetinizi, ailelerinizi ve emvâlinizi kurtarınız! Size emir veren ve sizi iğfâl eden adamları silâhlarını bir tarafa koymağa icbâr ediniz! Muhârebeyi durdurunuz. Ve kendinizi Fransa'nın uluvv-ü cenâbına emanet ediniz. Selâmetiniz kendi elinizdedir.

4 Kanunuevvel 336/1920,

Fransız Kuvve-i Askeriye Kumandanı General Gobo

Antep Savunması Hastane Defteri'nin "Mûlahazat" kısmındaki bilgilere göre, Şeyh Camii Hastanesi'nde tedavi altındayken Maraş Hastanesi'ne 17 yaralı gönderilmiştir. Yaralıların hangi sebeplerle Maraş Hastanesi'ne nakledildikleri bilinmemektedir. Maraş Hastanesi'ne sevk edilenler için mevcut hastanenin koşullarının yetersizliği bir neden olarak görülmüş olabilir (Yakar-Pusat, 2014a: 107).

Maraş Hastanesi'ne gönderilenler

Çavuşoğullarından Vakkas oğlu Yusuf (sıra 194)

Hasan oğlu Mehmed (sıra 195)

Ömer oğlu Mehmed (sıra 248)

Kara Mehmed oğlu Mehmet Ali (sıra 368)

Maksudoğullarından Mehmet oğlu Ahmed (sıra 394)

Salih oğlu Mehmet Selim (sıra 631)

Derviş bin Mehmed Emin Efendi (sıra 828)

İbrahim oğlu Ahmed (sıra 854)

Memik oğlu Mehmed (sıra 1139)

Ali oğlu Ali (sıra 1253)

Karamanzade Mehmet oğlu Ahmet (1280)

Deli Memik oğlu Şeyh Mehmed (sıra 1390)

Halil oğlu Mehmet (sıra 1419)

Hasan oğlu Vakkas (sıra 1421)

Mustafa oğlu Mehmet (sıra 1486)

Kahkeci Mehmet oğlu Ali (sıra 1502)

**ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU**

Hacı Abdülkadir oğlu Ahmed (sıra 1584)

Antep savunması her ne kadar büyük oranda Antepli kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa da savunma için Antep dışından gelen askerî birlikler ve gönüllü çeteler de vardır. Maraş'ta bulunan 9. Alay savunmaya katkı sağlamak için Dülük Köyü'nde karargâh kurmuştu. Hastane Defteri'nin "Memleketi" kısmında yaralanan her kişinin memleketi ve biliniyorsa mahalle veya karyesi de yazılmıştır. Memleket bilgilerinden anlaşıldığına göre, Anadolu'nun pek çok yerinden asker savunmaya destek vermiştir. Hastaneye getirilen yaralı ve şehitlerden anlaşıldığına Antep savunmasına yakın illerden gelip katılanlar olmuştur. Özellikle Maraş'tan gelen milis kuvvetleri ön plana çıkmaktadır. Deftere göre Maraşlı milis sayısı 44'tür.

Sıra No	İsim ve Şöhreti	Memleketi	Mahalle veya Karyesi	Tevellüdü
176	Reşid oğlu Ali	Maraş	Kayabaşı	
148	Katırcı MehmedBey oğlu Ejder	Maraş	Çavuşlu	
149	Kuzu Oğlan oğlu Mehmed	Maraş	Uyuz Pınarı	
79	Hacı Ömer oğlu Ökkeş	Maraş	Ekmekçi	
70	Hüseyin oğlu Maho	Pazarcık	Karagöl	313
179	Hüseyin oğlu Osman	Pazarcık	Nacar	
194	Çavuş Oğullarından Vakkas oğlu Yusuf, 9. Alay 1. Bölük	Pazarcık	Büyüknacar	313
200	Yusuf oğlu Kadir 9.Alay, 1. Bölük	Maraş	Şavez	311
201	Halil oğlu İbrahim 9.Alay, 1. Bölük	Maraş	Döngeli	311
202	Durdu oğlu Ali 9.Alay, 1. Bölük	Elbistan	Aliste	313
203	Mehmed oğlu Ökkaş 9.Alay, 1. Bölük	Maraş	Ayasulu	313
207	Halil oğlu Ökkaş 9.Alay, 1. Bölük	Maraş	Bertiz	
208	İbrahim oğlu Ali 9.Alay, 2. Bölük	Pazarcık	Avan Uşağı	313

**ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU**

209	Hacı oğlu Mehmed Ali	Elbistan	Yapalak	313
241	Mehmed Bin Osman, 2. Tabur 1. Bölük	Süleymanlı	Çardak	
245	Mustafa oğlu Ökkaş	Maraş	Ekmekçi Mahallesi	310
246	Hacı İsmail oğlu Sabit	Maraş	Acemi	
248	Ömer oğlu Mehmed	Pazarcık	Çalgakan	
249	İşçi oğullarından Mustafa oğlu İbrahim	Süleymanlı	Büyük kızılıcık	311
272	Halil oğlu Mehmed	Maraş	Orhanlı	310
290	Mehmed oğlu Abdullah Efendi	Maraş	Hatuniye	318
294	NurlıMehmed oğlu Ali	Maraş	Duraklı	310
328	Mustafa oğlu İbrahim	Maraş	Pendirdere	
352	Karayılan oğlu Molla	Pazarcık		
427	Ahmet oğlu Bekir	Elbistan	Hacı Yakup	310
483	Halil oğlu Ahmet	Maraş	Çavuşlu	303
629	Hacı Hüseyin oğlu Durdu	Maraş	Kutyol	313
654	Mehmed oğlu Mehmed Berber Maho Oğullarından	Maraş	Duraklı	
711	Hasan oğlu Seydo	Maraş	Divanlı	
783	Osman oğlu Ömer	Maraş	Killice/Yeklice	310
784	Hacı İbrahim oğlu Hasan	Maraş	Deveci	303
788	Ali oğlu Ahmed	Maraş	Şekerci	309

**ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU**

820	Osman oğlu İbrahim	Maraş	Dartlı	Yaşı 50
828	Derviş Bin Mehmed Emin Efendi	Maraş	Kayabaşı	317
850	Hacı Mehmed oğlu Arab Hüseyin	Maraş	Hıdvanlı/Cedvanlı	302
854	İbrahim oğlu Ahmed	Maraş	Karaca	315
855	Hafız oğlu Ali	Maraş	Ekmekçi Mahallesi	305
869	Mahmud oğlu Memik	Pazarcık	Çarkaya	295
944	Ahmed oğlu Hasan	Pazarcık	Karabıyıklı	316
1013	Yahudi Musa oğlu Murad	Maraş	Hatuniye	313
1195	Yusuf oğlu Murad	Pazarcık	KaraYayık	316
1280	Karamanzade Mehmet oğlu Ahmet	Maraş	Şadiye	312
1391	Torun İsmail oğlu Ömer	Elbistan	Erbistin	282
1972	Mustafa oğlu Ali	Maraş	Şeyhli Cedidi	297

Antep savunmasında Maraş'tan gelen sivil çeteler de gönüllü olarak yer almışlardır. Hastane Defteri'ne göre, Maraşlı Hüseyin Efendi Çetesi (sıra 69) ve Maraşlı Hayri Efendi Çetesi de görev almışlardır (sıra, 70).

Antep savunmasında şehrin 20 km kadar uzağında iki tane eksik kadrolu alay vardı. Bunlar 25. ve 27. Alay olarak şehirde hizmet veren hastane ile malzeme konusunda yardımlaşmamaktaydı. 25. Alay'ın doktoru Hamit Uras'tı. 27. Alay'da doktor yoktu. Maraş'tan gelen 9. Alayın askerî doktoru Hayri Bey'di. (Ünler, 1969:216).

Antep savunması bir şehrin topyekün verdiği bir şehir savunmasıdır. Savunma esnasında uzun yıllardır Türklerle birlikte yaşam süren Ermeniler Fransızların yanında yer alarak Türklerle karşı acımasızca düşmanlık yapmışlardır. Bunun yanında sayıları 800-850 civarında olan Yahudiler nasıl bir tutum sergiledikleri savunmayı birinci elden anlatan kaynaklarda belirtilmemekle beraber savaş anılarına göre Yahudiler Türklerin yanında yer almışlardır. Bu durum resmî olarak ilk defa hastane defterlerinde karşımıza çıkmaktadır. Defterlerde fırın efradı olarak savunmada görev yapan Yahudilerin varlığı görülmektedir. Fırında çalışırken yaralanan bir Yahudi tedavi edilmek üzere hastaneye yatırılmıştır. Diğer

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

yandan evlerine bomba düşmesi sonucu yaralanan Yahudiler yine hastanede tedavi edilmeye çalışılmıştır. Hatta Maraş Hatuniye Mahallesine kayıtlı 1313 doğumlu, Yahudi Musa oğlu Murad (sıra 1013), Maraş'tan gelerek Antep savunmasında çarpışmış, 14 Eylül 1920'de hastaneye yatmış, 25 Ekim 1920'de taburcu olmuştur.

Sonuç

Antep savunması hem devam ederken hem de bittikten sonra Büyük Millet Meclisi ve hükümetine bazı katkılar sağlamıştır. Antep savunmasından sonra bazı birlikler Batı Cephesi'ne kaydırılarak, Büyük Taarruz'da yararlanıldı. Milli Mücadele döneminde Adana, Maraş, Antep ve Urfa'da vuku bulan savunmaların önemi büyüktür. Bu savunmalar sayesinde Büyük Millet Meclisi'nin dış politikada eli güçlenmiş ve olumlu sonuçların alınmasına zemin hazırlanmıştır. Fransızlar Maraş ve Urfa'dan çekildikten sonra Güney Cephesi'nde ellerinde sadece Antep kalmıştı. Ancak Antep'te sıkışık durumdaydılar. Bu nedenle Mayıs 1920'de doğrudan Ankara'ya başvurarak mütareke istediler. Bu, Fransa'nın Ankara'yı tanınması açısından son derece önemli bir gelişmeydi. 29/30 Mayıs gecesinden başlamak üzere Güney Cephesi'nde 20 gün için ateşkes kararı alındı (Özalp, 1998: 116). Mustafa Kemal Paşa, Fransızlarla yapılan yirmi günlük ateşkes anlaşmasıyla, hem zaman kazanıp millî birlikleri düzenlemek, hem de o güne değin Türkiye'yi ilgilendiren bütün işlerde yalnız İstanbul Hükümeti'yle görüşen Fransızlara Anadolu'daki Milli Mücadele'nin siyasal varlığını tanıtmak istemişti.

Antep savunması esnasında Atatürk'ün "önemli bir siyasi nokta" olarak gördüğü Milli Mücadele'nin ilk mütarekesi, Antep'te (30 Mayıs-19 Haziran 1920) Fransızlarla yapılmıştır. Maraş, Urfa ve Antep'te cereyan eden şehir savunmaları Türk ordusunun, "Asıl Cephe"de Yunanlılara karşı yaptığı mücadelede rahat hareket etmesini sağlamıştır.

Milli Mücadele döneminde kader birliği yapan Maraş ve Antep halkının İngiliz, Fransız ve Ermenilere karşı gösterdikleri üstün müdafaa gayretleri geçmişin şanlı bir dönemi olarak tarihteki yerini almıştır. Antep Savunması kaynaklarında geçen Maraş ile ilgili hususlar da göstermektedir ki, Milli Mücadele döneminde emparyalizme karşı konulan ortak tavır, bir ülkenin ölüm kalım mücadelesinde bir olmanın, beraber olmanın bir sonucuydu.

KAYNAKÇA

- Ahmet Eyicil (2004), "Maraş Savunması", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Ankara.
- Ali Nadi Ünler (1969), *Türk'ün Kurtuluş Savaşı'nda Gaziantep Savunması*, Kardeşler Matbaası, İstanbul.
- Bilgehan Pamuk (2009), *Bir Şehrin Direnişi: Antep Savunması*, IQ Yayıncılık, İstanbul.
- Emre Barlas (2010), *Dr. Mecit Barlas'ın Anıları*, İstanbul.
- Halil İbrahim Yakar-Ü.Gülsüm Yaprak Pusat (2014), *Antep Savunması Askeri İşlemler ve Defterleri-Açılışın Günlüğü*, Şehitkamil Belediyesi Yayınları, Gaziantep.
- Halil İbrahim Yakar-Ü.Gülsüm Yaprak Pusat (2014a), *Antep Savunması Hastane Defteri-Bir Şehrin Feryadı*, Şehitkamil Belediyesi Yayınları, Gaziantep.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Halil İbrahim Yakar-Ü.Gülsüm Yaprak Pusat (2015), *Antep Savunması Etraf-ı Şehir Cepheler Kumandanlığı Tahrirat ve Telgraf ve Telefon ve Tamim Defteri – Sessizliğin Çığığı, Şehitkamil Belediyesi Yayınları, Gaziantep.*

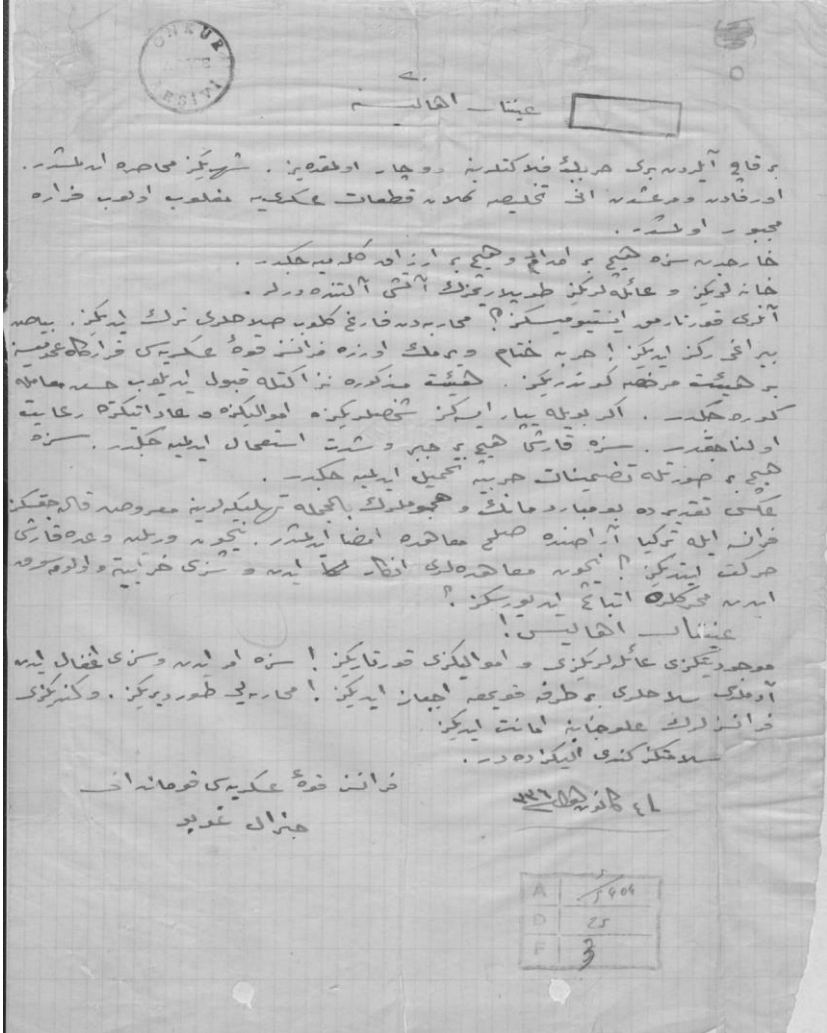
EKLER

Maraş'taki 62 Fransız Esire Karşı Serbest Bırakılan Antepli Mücahitler Ve Fransız Askerleri

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

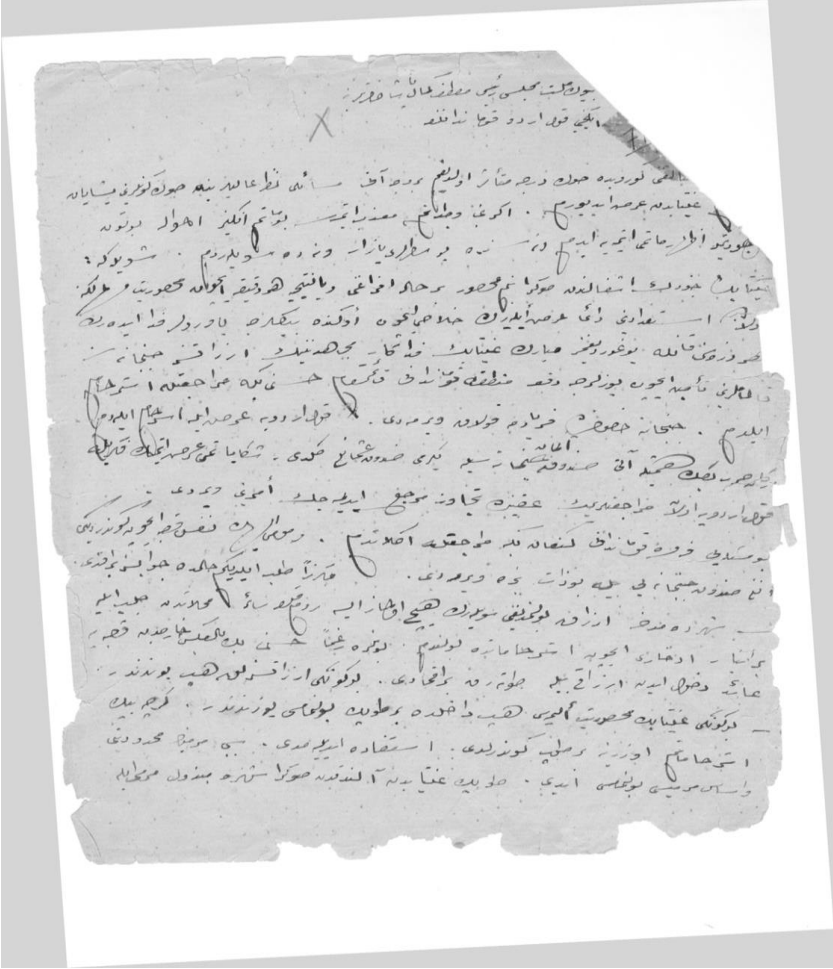
Genelkurmay Arşivinden Bir Sayfa

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

تاریخ	محل	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم
۲۷			۲۷	عینا	۲۷	عینا	۲۷	عینا	۲۷	عینا
۲۸			۲۸	عینا	۲۸	عینا	۲۸	عینا	۲۸	عینا
۲۹	x	نداره	۲۹	عینا	۲۹	عینا	۲۹	عینا	۲۹	عینا
۳۰			۳۰	عینا	۳۰	عینا	۳۰	عینا	۳۰	عینا
۳۱	x	نداره	۳۱	عینا	۳۱	عینا	۳۱	عینا	۳۱	عینا
۳۲			۳۲	عینا	۳۲	عینا	۳۲	عینا	۳۲	عینا
۳۳	x	نداره	۳۳	عینا	۳۳	عینا	۳۳	عینا	۳۳	عینا
۳۴			۳۴	عینا	۳۴	عینا	۳۴	عینا	۳۴	عینا
۳۵			۳۵	عینا	۳۵	عینا	۳۵	عینا	۳۵	عینا
۳۶			۳۶	عینا	۳۶	عینا	۳۶	عینا	۳۶	عینا
۳۷			۳۷	عینا	۳۷	عینا	۳۷	عینا	۳۷	عینا
۳۸			۳۸	عینا	۳۸	عینا	۳۸	عینا	۳۸	عینا
۳۹			۳۹	عینا	۳۹	عینا	۳۹	عینا	۳۹	عینا
۴۰			۴۰	عینا	۴۰	عینا	۴۰	عینا	۴۰	عینا
۴۱			۴۱	عینا	۴۱	عینا	۴۱	عینا	۴۱	عینا
۴۲			۴۲	عینا	۴۲	عینا	۴۲	عینا	۴۲	عینا
۴۳			۴۳	عینا	۴۳	عینا	۴۳	عینا	۴۳	عینا
۴۴			۴۴	عینا	۴۴	عینا	۴۴	عینا	۴۴	عینا
۴۵			۴۵	عینا	۴۵	عینا	۴۵	عینا	۴۵	عینا
۴۶			۴۶	عینا	۴۶	عینا	۴۶	عینا	۴۶	عینا
۴۷			۴۷	عینا	۴۷	عینا	۴۷	عینا	۴۷	عینا
۴۸			۴۸	عینا	۴۸	عینا	۴۸	عینا	۴۸	عینا
۴۹			۴۹	عینا	۴۹	عینا	۴۹	عینا	۴۹	عینا
۵۰			۵۰	عینا	۵۰	عینا	۵۰	عینا	۵۰	عینا
۵۱			۵۱	عینا	۵۱	عینا	۵۱	عینا	۵۱	عینا
۵۲			۵۲	عینا	۵۲	عینا	۵۲	عینا	۵۲	عینا
۵۳			۵۳	عینا	۵۳	عینا	۵۳	عینا	۵۳	عینا
۵۴			۵۴	عینا	۵۴	عینا	۵۴	عینا	۵۴	عینا
۵۵			۵۵	عینا	۵۵	عینا	۵۵	عینا	۵۵	عینا
۵۶			۵۶	عینا	۵۶	عینا	۵۶	عینا	۵۶	عینا
۵۷			۵۷	عینا	۵۷	عینا	۵۷	عینا	۵۷	عینا
۵۸			۵۸	عینا	۵۸	عینا	۵۸	عینا	۵۸	عینا
۵۹			۵۹	عینا	۵۹	عینا	۵۹	عینا	۵۹	عینا

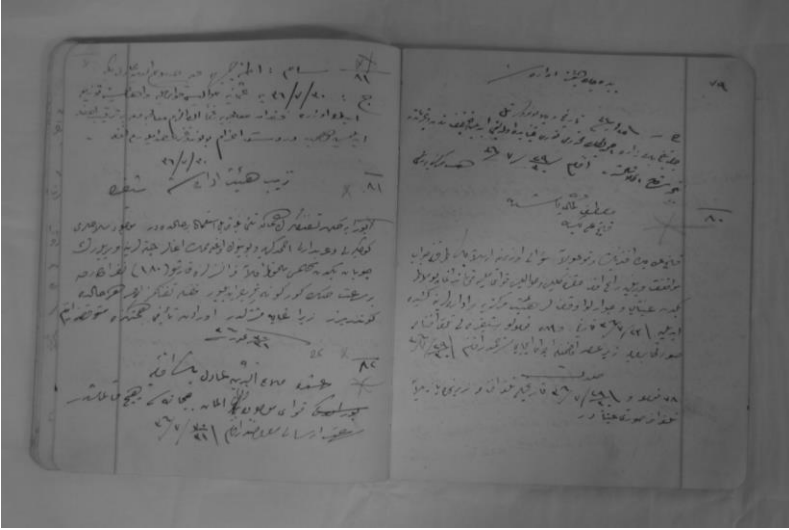
Hastane Defterinden Bir Sayfa

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Telgraf Tamim Defterinden Bir Sayfa

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Muhabere Defterinden Bir Sayfa

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

MARAŞ SAVUNMASINDA ELBİSTAN'DA BİR KUVA-İ MİLLİYE KARARGÂHI TARİHİ NAKİBZÂDE KONAĞI (NAKİBZADE MÜNİR AĞA KONAĞI ETNOGRAFİK SANAL MÜZESİ)

Doç. Dr. Abbas KETİZMEN

ÖZET

Nakibzade Ailesinin soy kütüğü, mevcut kayıtlara göre ve miladi 1400 yılları başında Dulkadiroğlu Beyliği döneminde Bağdat, Şam, Halep üzerinden Elbistan'a gelip yerleşen Hz. Hüseyin ve Zeynelabidin neslinden Abdülbari Es-Seyyid Nurullah Çelebiye dayanmaktadır. Aile, Seyyit'tir. Şeriyye Siciller Arşivinde Seyyitlik şahadetleri olan kadıları vardır. Seyyitleri temsil eden, kayıtlarını tutan, kontrol eden Nakibü'l-Eşraf Kaymakamlığı görevi yapanlar vardır. Aile yüzyıllar boyunca pekçok müftü, Osmanlı Sarayına müderris ve kadı yetiştirmiştir. Elbistanlı Bağdat ve Bosna Kadısı Tuhfe Şarihi Hayati Ahmed Efendi ve Nakiboğlu Kadı Mustafa Kamil Efendigibi geçmişte iz ve eserler bırakanlar vardır.

Aile Elbistan'da söz sahibidir. Milli Mücadelede cesaret ve fedakarlıkları kayıtlara geçmiştir. Aile Elbistan'ın şehir merkezinde birbirine yakın 5 tarihi yapıdaki büyük konakla yerleşke kurmuştur. Burası, hafızalardan silinmeyecek güzellikte Ceyhan nehrini geçtiği köprübaşısıdır. Maraş'ın müdafaasında bu konaklardan biri çok önemli görevlere ve olaylara ev sahipliği yapmıştır. Bu konak Tarihi Nakibzade Konağıdır. Son 40 yılda tükenen konaklardan ayakta kalan tek eserdir. Yıllarca Elbistan'ı tanıtan kartpostallara ve birçok belgeye konu olmuştur.

Özgün Osmanlı mimari dokusu, Bağdadi tarzda cumbalı yapısı, büyük avlu kapısı ve yaklaşık 125 yıllık geçmişi olan konağın korunma altına alınmasını gerektiren özellikleri şunlardır.

Nakiblik Şahadetlerinin yapıldığı Nakib-ül Eşraf, Seyyid hanesidir. Maraş Harbinde Elbistan Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Nakipzade Mehmet Efendi ve Nakip Nuri Ağanın Elbistan Kuva-i Milliye Çete Reisleri karargâhidir. Maraş işgaline karşı Elbistan Mitingi ve Elbistanlıların Mukarreratının(Reddiyesinin)hazırlanıldığı konaktır. İlk belediye konağı ve başkanlık konutudur.2009 yılında Kültür Bakanlığınca korumaya alınmış ve tescillenmiştir.

2011 yılı 29 Ekim sabahı kısmen yakılmıştır. Tarihi düşündürücüdür. Üç tarafı tamamen boş tek tarafı ise Ceyhan Nehrine 5m mesafedeki konağın yangın söndürülmesinde maalesef iş makinalarında ağırlıklı kullanılmıştır. Yangından kurtulan yarısı için yazışmalara ve görüşmelere rağmen gereklice yeterli önlem alınmamış, talan edilmiş, tavanı, mertekleri ve duvarları kalmıştır. Ancak yangından 2 yıl önce Kültür Bakanlığınca korumaya alınmış, binlerce fotoğraf ve kayıt ile tescillenen konağın tarihe şahitlik yapan bölümüne ait(mimarlar tarafından) rölöve ve restorasyon projesi yangın öncesinde yapılmıştır. "Nakipzade Münir Ağa Konağı Etnografik Sanal Müzesi" olarak ta Gazi Üniversitesi Teknoparkında Akademisyen kuruluşlarca projelendirilmiştir. Sandıklarda bekleyen çok değerli tarihi hatıratlar ve belgelerin başışı için Kültür Bakanlığınca, projesiyle yeniden yapılmayı beklemektedir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Anahtar Kelimeler: Ketizmen, Nakibzade, Hz. Hüseyin ve Zeynelabidin nesli, Seyyit Nakibü'l-Eşraf, Hayati Ahmed Efendi, Nakiboğlu, Maraş Müdafası, Nakibzade Konağı, Elbistan Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Nakipzade Mehmet Efendi, Kuva-i Milliye Çete Reisleri Nuri Ağa, Nakipzade Abbas Ağa, Nakipzade Münir Ağa Konağı Etnografik Sanal Müze Projesi.

Nakibzade Ailesi

Nakibzade Ailesinin soy kütüğü; mevcut kayıtlara göre ve miladi 1400 yılları başında Dulkadiroğlu Beyliği döneminde Elbistan'a gelip yerleştiği ailenin Hz. Hüseyin ve Zeynel Abidin neslinden Abdülbari es-Seyyid Nurullah Çelebiye dayanmaktadır³⁵³. Dulkadirilerin daveti üzerine Bağdat'tan Halep'e gelir, bir oğlu burada kalır, kendisi ise Elbistan'a gelir yerleşir. Bu soy'a ait bir kol ise Maraş'ta Çelebizadeler olarak devam eder³⁵⁴. Aile, Seyyit'tir. Yani Hz. Muhammed'in Hz. Hüseyini takip eden soyuna mensupturlar.

Ailede, seyyitleri temsil eden, kayıtlarını tutan ve hatta kontrol eden Nakibü'l-Eşraf Kaymakamı olarak görev yapanlar vardır. Zaten bu özelliklerinden dolayı ailenin bir koluna 'Nakip' unvanı verilmiş ve halk tarafından "Nakipler" olarak anılmışlardır³⁵⁵.

Evliya çelebi 17.yüzyılın Maraş'ını anlatırken "**Maraş şehrinde Şeyhülislâm, Nakibüleşraf, Sipahi, Kethüdayeri, Yeniçeri Dergâhi, Serdarı, Dizdarı, Bilgin, dindar ve seçkin kişilerivardır**" sözlerinde **Nakibüleşraf** olan bu ailenin varlığından bahseder³⁵⁶.

³⁵³Ömer Hakan ÖZALP, TUHFE Şarihi Hayati Ahmed Efendi, Özgü Yayınevi, 2010

³⁵⁴ Maraşlı Divan Şairlerinden Çelebi-Zade Ali İlmi ve Gebeli Zade Rahmi, Çeviri Yazı Tıpkı Basım Ydr. Doç. Dr. Lütfi ALICI, Arş. Gör. Gülcan ALICI. 2014, Kahramanmaraş.

³⁵⁵ Arif BİLGİN <http://www.yesilafsin.com/makale/amp/205>

³⁵⁶ EVLİYA ÇELEBİ 17.YÜZYILIN MARAŞ'INI ANLATIYOR "**Maraş şehrinde şeyhülislâm, nakibüleşraf, sipahi kethüdayeri, yeniçeri dergâhi, serdarı, dizdarı, bilgin, dindar ve seçkin kişileri vardır.**"

<http://madalyalisehir.blogcu.com/evliya-celebi-17-yuzyilin-maras-ini-anlatiyor/1394885>.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Elbistan bu ailenin batıdaki yerleşim merkezi olmuş, Bugüne kadar (19-20 kuşak) büyüyerek bu güne gelmiştir. Aile yüzyıllar boyunca pekçok ve ünlü müftü, müderris ve kadı yetiştirmiştir. Elbistanlı Bağdat ve Bosna Kadısı Tuhfe Şarihi Hayati Ahmed Efendi ve Nakiboğlu Kadı Mustafa Kamil Efendi, eserleri günümüz Türkçesine çevrilen bu ailenin yetiştirdiği önemli şahsiyetlerdendir. Aile yüzyıllar içerisinde Nakibul Eşraflık göreviyle bir çok kadı ve Osmanlı İmparatorluğu Sarayı'na müderrisler, Osmanlı Padişahlarına hocalar yetiştirmiştir, Elbistan'dan bu görevle ayrılanların bir çoğu Basra Körfezinden Bosna'ya kadar olan coğrafyada görev yaptıkları yerlerde nüfus yapmış tekrar dönüş yapan çok az olmuştur Ailenin bütün bölümleri ağırlıklı Naib³⁵⁷ çıkarır. Geleneği asırlarca sürdürür. Naiblik ilimle olur. Alimler şairler çıkarır. Karakterini bozmaz Günümüze gelirken okumuşlar aydınlar çıkarır³⁵⁸. Denildiğine göre Elbistan Osmanlıya senede ortalama 70-80 kadar naib kadı verir³⁵⁹.

Aile bu günde yetiştirmiş olduğu seçkin mensuplarıyla bilimden-Siyasete, edebiyattan ve Sanat dünyasına bir çok alanda yetiştirdiği hayır sahibi önemli konumlardaki bir çok mensubuna rağmen övgü ve ayrıcalığın günahından kaçarak, sessiz varlığını korumakta yoksulluğunu gizlemekte, Allah yolunda Peygamber ahlakıyla yürümeye devam etmektedir. Seyyid ailesi; geçmişte dolu dolu hatıratlarıyla iz bıraktığı, Maraş savunmasında Elbistan Kuvai Milliyecileri Karargâhı, Elbistanın tek canlı şahidi, Kültür Bakanlığınca tescilli son kalan tarihi eseri Nakibzade Konağının yakılmasına ve yağmalanmasını görmezden gelen ve adeta seyirci olan, nesline düşmanlık yapanlara ise elinden geldiğince cevap vermeye çalışmaktadır.

Soyadı kanunundan sonra Aile Elbistan'da Nakiboğulları, Müftülüler (Köker) ve Hayatizadeler (Ayhan) olarak kollara ayrılmıştır. Nakiboğlu, Ketizmen, Soydan, Hilmioğlu, diğer kolu ise Köker, Ayhan, soyadlarını almışlardır. Maraş Müdafaasındaki önemli isimlerden şehit Dr. Mustafa ve Ezcacı Lütfi KÖKER'de Elbistan Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Nakibzade Mehmet Ağa ile amcazadelerdir. Bu ailenin Maraş'taki kolundandır.

³⁵⁷NÂİB; İslâm devletlerinde hükümdar, vali, kadı gibi devlet ricâlinin vekili, temsilci veya yardımcısı.

<http://www.diyaretislamansiklopedisi.com/naib/>

^{6.7} Nazmü'l-Fünun" Yemliha Zade Mustafa KAMİL, Yaşar ALPARSLAN, Çeviri; Doç. Dr. M.Akif ÖZDOĞAN,Uzm.Ahmet TEMİZKAN,Abdullah DİNÇ

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Tarihi Nakibzade konağı

19. Yüzyıldan beri şehir merkezini süsleyen bir inci oldu. Yıllarca Elbistanı tanıtan kartpostallara ve belgelere konu oldu. Yöresel özellikleri yansıtan cumbalı yapısı, büyük avlu kapısı ve özgün Osmanlı mimari dokusuyla yaklaşık olarak 125 yıllık geçmişi olan konağın korunma altına alınmasını gerektiren özellikleri ;

1.Nakiblik Şehadetlerinin yapıldığı Nakib-ül Eşraf³⁶⁰, Seyyid Hanesi:

³⁶⁰ Nakibüleşraf (Nakibüleşraf, Nakibü'l-Eşraf): Hazret-i Fâtımâ ile Hazret-i Ali'nin evlâdından Hazret-i Hüseyin'in soyundan gelenlere seyyid; Hazret-i Hasan'ın soyundan gelenlere şerif denir. Evlâd-ı Resûl olan bu kıymetli insanlara Abbâsîler, Memlûkler gibi İslâm devletlerinde hürmet gösterilirdi. Osmanlı Devletinde de gösterilen hürmetin yanında, onlara âit işleri görmek için vazîfeli memur tâyin edilmiştir. Nakibüleşraf adı verilen ve sâdâttan (seyid ve şeriflerden) seçilen bu memûr, Peygamber efendimizin torunlarının işlerine bakar, neseplerini kayd ve zapteder, doğumlarını ve vefatlarını deftere geçirir, onları âdi işlere ve şânlarına uygun olmayan sanatlara girmekten men ederdi. Fenâ hâllere düşmelerine mâni olur, haklarını korurdu. Fey ve ganîmetten onların hisselerini alıp aralarında dağıtırdı. Bu sülâleden olan kadınların küfvü, dengi olmayanlarla evlenmelerini men eylerdi. Nakibüleşraf bütün bu vazîfeleriyle, Peygamber efendimizin torunlarının umûmî bir vasîsi durumunda idi. Osmanlı sultanları, Osmanlı topraklarına gelen seyyid ve şeriflere, başka memleketlerde misli görülmeyen bir sevgi ve saygı gösterirlerdi. Onların râhat ve huzur içinde yaşamaları için gereken her türlü hizmeti yaparlardı. Onları her çeşit vergiden muâf tutarak, bunları belgeleyen birer berât verirlerdi. <https://www.turkcebilgi.org/tarih/osmanli-tarihi/nakibulesraf-nakibulesraf-nakibul-esraf-31734.html>

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

2.Elbistan Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Merkezi

3.Maraş Harbinde Elbistan Kuva-i Milliye Çete Reisleri

Nakibzade Mehmet Ağa, Nuri Ağa, Ali Ağa, Muin Ağa ve Abbas Ağa'nın Karargahı,

4.Maraş ve İzmir'in işgaline karşı Elbistan'da düzenlenen Elbistan Mitingi ve

Müdafa-i Hukuk cemiyeti reisi Nakibzade Mehmet Ağa'nın, Maraş'ın işgaline karşı Elbistanlıların Mukarreratını (reddiyesini) hazırladığı konak,

5.İlk belediye konağı başkanlık konutu,

6.Elbistan'ın merkezinde bulunan en eski binası,

7.Tarihi Konağın Mimari özelliğidir.

1- Nakiblik Şahadetlerinin yapıldığı Nakib-ül Eşraf, Seyyid Hanesi:

(Şer'iyye Siciller Arşivi,1677 numaralı sicil dosyası)

Ailenin soy kütüğünün Hz. Hüseyin ve Zeynelabidin neslinden Abdülbari es-Seyyid Nurullah Çelebiye dayanmaktadır. Aile 600 yıl boyunca Elbistan'da Nakiplik ve Çelebilik yaparak halkın sevgi ve saygısını kazanmıştır.³⁶¹

Kullandığımız şekliyle var olan bu secere aynı aileden Elbistanlı Nakiboğlu meşhur Kadı Mustafa Kamil Efendinin büyük ağabeyi Konağın ilk sahibi Nakib Nuri ağa tarafından hazırlanmıştır. Secerenin osmanlıca yazılı hali (Şer'iyye Siciller Arşivi,1677 numaralı sicil dosyası) mevcut olup yazar Ömer Hakan Özalp'in "Elbistanlı Nakiboğlu Kadı Mustafa Kamil Efendi"adlı 2007 yılı basımı eserinde yayımlanmıştır.

³⁶¹Ömer Hakan ÖZALP, "Elbistanlı Nakiboğlu Kadı Mustaf Kamil Efendi", Özgü Yayınevi, 2007

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Tarihi Konak 2010 yılında Kültür Bakanlığınca tescillendi. Cumbalı köşk önünde son sahibi, Makbule KETİZMEN evini inceliyor. Bir zamanlarını hatırlıyor, sesler arıyor, Ceyhanın çağılısında. Belkide bir izler görüyor kapıda hala kaybolmayan.

Konağın sahibi Nakibzade Nuri Ağanın kardeşi Elbistanlı Nakiboğlu meşhur Kadı Mustafa Kamil Efendi için hazırlanan Tercüme-i hal varakası, Osmanlı Tezkiresi ve Nakiplik Şahadetnamesinin yapıldığı Camiinin ilk haliyle Nakıplı Cami olarak bilindiği (sonra Aşağı Cami-şimdilerde Ceyhan Cami) ve konum olarak ta tarihi konağın 5 metrelik bir sokaklabatısında yer aldığı bilinmektedir. Ailenin dini görevlerini de diğer konaklarının aynı yerleşkede, çok yakın olması nedeniyle çoğunlukla bu camide yerine getirdiği söylenmektedir. Kayıtlardaki bu şahadetname; Elbistanda Nakşibendi Tarikatı Uleması, Müderrisler, Alimler, sayılı Aile büyükleri, ve ilçe eşrafının ileri gelenleri, mahalle muhtarı, ihtiyar heyet, din alimleri, ve ulemalardan oluşan 20 kişilik bir heyetin huzurunda yapılan seceresinin hal vedurumunun, heyetin imza ve mühürleriyle tescil ettiği 2 Temmuz 1902 de sicilini oluşturan şer-i vesikasıdır.³⁶²

2-Elbistan Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Merkezi

Tarihi konak; çevresinde bulunan aileye ait diğer 4 konağa göre daha gösterişli ve etkili yapısı, Elbistan'ın merkezi, köprübaşının mansap kısmındaki konumu, ilk ve sosyal mekan ve tesis olan dönemin meşhur Nuri Ağa'nın kahvesi ile bitişik durumu itibarıyla, Nuri Ağa'nın ağabeyi Nakibzade Mehmet Ağa

³⁶²Ömer Hakan ÖZALP, "ELBİSTANLI NAKİBOĞLU KADI MUSTAFA KAMİL EFENDİ", Özgü Yayınevi, 2007

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

tarafından Müdafı-i Hukuk Cemiyeti Merkezi olarak ta kullanıldığı ve bir çok önemli tarihi toplantıların ve görüşmelerin, Kuvai milliyetçi teşkilatlanma faaliyetlerinin bu konakta yapıldığı yazılı kaynaklar, dönemin yaşayan şahitleri ve eşraf tarafından bilinmekte ve hatırlanmaktadır.

Burhan Cahit MORKAYA'nın, Kurtuluş Savaşı anılarını yazdığı eserlerinden 1932 yılı basımı "Gazinin Dört Süvarisi" kitabında "Konak" ile ilgili bölümde şöyle yazmaktadır;

"Maraş'tan gelen yolcuların getirdikleri tehlikeli haberler (Elbistan) içinde henüz yayılmıştı ki şimal istikametinden yıldırım süratiyle gelendört süvari kasabaya daldılar ve doğru eşraftan Nakipzade Mehmet Efendinin evine indiler. Tepeden turnağa kadar müselleh dört süvarinininkimler olduğunu anlamak isteyen halk evin önünde kaynaşıyordu. Birden taze bir haber top gibi patladı: Mustafa Kemal Paşa yardımcı göndermiş, arkadan kuvvet de geliyormuş. Bu haber doğru idi. Ve içeride Müdafı-i Hukuk Reisinden (Nakipzade Mehmet Efendi) vaziyet hakkında malumat soran bu küçük müfrezenin kumandanı Kılıç Ali Bey'di... Silah yoktu, cephaneye yoktu. Hatta bu muntıkayı idaresinde bulunduran Kolordunun bile muntıkada yirmi beş neferden başka kuvveti yoktu..."

Kılıç Ali Bey (Piyade Yüzbaşı Ali Asaf) Hatıralarında Elbistan'daki ilk çalışmalarını hakkında şu bilgiyi vermektedir: "2Ekim 1919 günü bir küçük müfrezeye ile Elbistan'a hareket ettim. Ayın Onunda Elbistan'a vardım Doğruca Müdafı-i Hukuk Cemiyeti Reisi Nakip Zade Mehmet Efendi'yi arayıp buldum ve onun evine indim. Derhal Sulh Hukuk Hakimi Alırza Bey'i buldurttum Görüşüp işe başladım"³⁶³

İlerleyen günlerde Kılıç Alinin faaliyetlerini de bu konakta sürdürdüğü, bu konakta toplantılar düzenlediği, bu toplantılardan bazılarına, hüviyetini gizleyerek katıldığı hatıratlarında veyazılı kaynaklarda mevcuttur.

3- Maraş Harbinde Elbistan Kuva-i Milliye Çete Reisleri Nakibzade Mehmet Ağa, Nuri Ağa, Ali Ağa, Muin Ağa ve Nakibzade Abbas Ağa'nın Karargâhı,

İki katlı konak 400m² lik bir zemine inşaa edilmiş olup mimari yapısıyla üst katta 12 oda 2 cumbalı büyük salon ve iki holden oluşmakta alt kat ise 8 oda ve at ahırlarından oluşmakta idi. Alt katı bakıcılar ve görevlilere tahsis edilen konağın üst katı bu mücadele döneminde bölünmüş ve Ceyhan nehrine bakan bağdadi tarzdaki cumbalı cephesi (Köşk odası) tamamen karargah ve toplantı merkezi ve önemli konukların korunması ve barınması için tahsis edilmiştir.

Elbistan Müdafı-i Hukuk Cemiyeti Reisi Nakibzade Mehmet Ağa'nın Maraş harbinde Elbistan Kuva-i Milliye çetelerinin teşkilatlanmasını Kılıç Ali ile birlikte bu konakta organize ettiği, Maraş Savunmasına başta ailesinden olmak üzere kendine bağlı 300 kişilik Elbistanlılar birliğiyle katıldığı söylenmektedir.

Savunmanın başladığı günlerde Nakipzade Mehmet Ağa, Elbistan Jandarma Bölük Komutanı Yüzbaşı Muhtar Bey ve Elbistan'da hemen her evden

³⁶³ 1Adnan GÜLLÜ " 12 Şubat ve Elbistan" Bizim Elbistan Gazetesi 10 Subat 2016

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

bir kişinin katıldığı emrindeki 300 kişi ile Maraş'ın batısına Cancık'a mevzilenir.³⁶⁴ Meşhur ipek yolu olarak bilinen Maraş yolu üzerindeki kısık boğazıda dahil Maraş'ın kuzeyi oğlu Nakibzade Abbas Ağa'ya bağlı birliklerce kontrol altına alınmıştır. Kendinden hiç ayrılmayan ve sağ omzunda kendiyile birlikte gezen bir atmacasıyla hatırlanır. Onun korkusuyla bölgedeki eşkiya Elbistan'a gelememiştir.

Eğitimci yazarlarımızdan Osman Necati Erginöz Bey, anılarını topladığı kitabında şöyle yazmaktadır. *"Elbistan'dan bu mücadeleye Nakipoğlu Mehmet kumandasında 150, Müftülüzade Hacı Efendi kumandasında 200, Rıza Efendizade Tahir Efendikumandasında 150 kişilik müfrezelerle, bizzat kendi oğulları ve yakınlarının katıldığı bu güçler Cancık Cephesi'ni, Arslan Bey'in Çerkezlerinden kurulu vurucu gücü ve yine Pazarcıklı Atmalı Aşireti Reisi Paşo Ağa'nın 350 kişilik Kürt kolu, Maraş merkez halkı ile birlikte Maraş'ı sarmışlar ve düşmanla amansızca mücadele etmişlerdir."*³⁶⁵

(Müftülüzadeler aynı kökten olup Nakiblerin Elbistandaki diğer bir koludur ve Köker soyadını almışlardır.)

Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Reisi ve Elbistan Kuva-i Milliye Reisi Nakibzade Mehmet Ağa-Nuri ağa ve kardeşi ve oğulları ve torunu bir gurup Osmanlı Komutanları ile *"Ortada Oturan beyaz sakallı kişi büyük dedem Nakipzade Mehmet Ağa, Arkada siyah paltolu uzun kişi, muhtemelen Nakipzade Kadı Mustafa Kamil Efendi, Sol tarafta oturan siyah takımlı kişi Nakipzade Nuri Ağa (üç Kardeş), Nuri Ağanın arkasındaki üç kişi ise uzun olan Nakip Ağa, Solundaki Sait ağa, önlerindeki çocuk ise Mehmet Ali Ağadır. Askerler hakkında bir bilgim yok Muhtemelen Elbistan'da bulunan*

³⁶⁴Yrd. Doç. Dr. Necati Demir, Gazilerin Anıları II, <http://www.yesilafsin.com/makale/amp/352>

³⁶⁵ Osman Necati ERGİNÖZ, "Eğitimde 60 yıl ve Anılar", Elbistan Yayınları, 2002

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

garnizon komutanı. Yer ise Ketizmen. 70'li yıllarda yıkılmış olan iki katlı bağdati tarzdaki cumbalı büyük konak önündeler.

“O dönem Aileye ait silahlı birlikler vardır. Nakipzade Mehmet Ağa yalnız Elbistan, Maraş civarında değil bölgede (Diyarbakır-Sivas-Adana üçgeninde) söz sahibi hatırlı bir kişidir”

Not: Bu bilgiler Gazi Üni. Öğrt. üyesi Doç.Dr. Abbas Ketizmen tarafından sunulmuştur.)

Not: Tarih 1921 yazılmış,1919 olduğunu tahmin edilmektedir.

4- Maraş ve İzmir'in işgaline karşı Elbistan'da düzenlenen Elbistan Mitingi ve Müdafai Hukuk cemiyeti reisi Nakibzade Mehmet Ağa'nın, Maraş'ın işgaline karşı Elbistanlıların Mukarreratını(reddiyesini) hazırladığı konak,

Anadolu'da başlayan kurtuluş hareketinin yayın organı olan “İrade-i Milliye” Mustafa Kemal'in çalışmaları sonucunda Sivas'ta çıkmıştı.Basının önemini çok iyi bilen Mustafa Kemal, henüz Sivas Kongresi'nin toplandığı ilk günkü oturumda bu konuyu ele almıştı.³⁶⁶

Nakipzade Mehmet Ağa'nın Elbistan'daki en büyük 3 aile ile akrabalık ve hısımlıkları vardır. Bölgedenunun sözü dinlenir, onun verdiği kararlar uygulanırdı. Maraş'ın İşgalinde itilaf devletlerine karşı, İrade-i Milliye gazetesinde Elbistanlıların Mukarreratı başlıklı reddiyeinin de ilk yayımlanan reddiyelerden olması, Milli Mücadelede Elbistanlıların cesaret ve fedakarlıklarını gösteren en önem ki belgelerden biridir. Reddiye altındaki mühürlere bakıldığında başta Nakipzade Mehmet Ağa'nın mührü görülmekte ve Elbistanlı diğer kişilerin çoğu ile bağ ve yakınlıkları da bilinmekte ve hala devam etmektedir.

Reddiyenin de bu tarihi konakta tahsis edilen karargah ve toplantı salonunda hazırlanmış olduğu ve Elbistan mitinginde şehir merkezi konumunda bulunan köprübaşının da yani konağın önündeki köprü ve yolda yapıldığı dönem yaşayanlarınca bilinmektedir. Reddiyede bahsi geçen miting “Tarihi Elbistan Mitingi” olup, o dönem Maraş ve çevre ilçelerinde düzenlenen benzer tüm faaliyetler Maraş adına yapılmış ve yazışmalarda temsilen ve özellikle Maraş adının kullanıldığı da görülmektedir. Reddiye “Maraşlıların Kararları” olarakta yayımlanmıştır.

³⁶⁶ Hüseyin YILDIRIM, “İrade-i Milliye Gazetesi”, T.T.Başbakanlık,Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi., <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-23/irade-i-milliyegazetesi>

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Nakibzade Mehmet Ağa Elbistan da yapılan İtilaf devletlerine karşı Protesto Mitinginde Elbistanlıların Mukarreratını (Kararlarını) okurken

Konakta Hazırlanan Reddiye

Nakibzade Abbas Ağa
(Abbas KETİZMEN)

Reddiyeden kısa bir alıntı;

“Düvel-i İtilafiye Mümessillerine (İtilaf Devletlerine)

Üç gün mukaddem (önce) Maraş'a gelen Fransız Generali "Gouraud)" celbeylediği (topladığı) eşraf, Rüesa-yı memurin-i mahalliyeye (mahalli daire amirlerine) hitaben vuku' bulan beyanatına Fransa kuvvet ve kudret-i askeriyesinden bahisle tehdidatda (korkutmalarda) bulunduğu ve izzet-i nefs-i millimizin (milli onurumuzun) bu vesile ile de tahkir edildiğine kani olan Maraş ahalisi bu gün azim ve heyecan tenevvür (ışıldayan) bir miting akd ederek mukarrerat-ı atiyenin (aşağıdaki kararların) tarafımızdan iblağına mezun kıldığımızı (duyurulması ile görevlendirildiğimizi) arz ile kesb-i fahr eyleriz(övinç duyuyoruz),” 22 Kanunievvel 1335 (22 Aralık 1919)İrade-i Milliye Gazetesi - Sivas.

5- İlk belediye konağı başkanlık konutu,

Milli Mücadelenin sona ermesi ve Cumhuriyetin ilanından sonra Elbistan ilk belediye başkanlığına Nakipzade Nuri Ağa seçilmiştir. Nakipzade Nuri Ağa, Maraş Savunmasından sonra Kuva-i Milliye karargahı olarak kullanılan konağının cumbalı köşk odasını uzun müddet başkanlık makamı olarak kullandığı bir çok kararlarını burada aldığı bilinmektedir.

Zira, konağı Köprübaşı yönündeki ve bitişik konumundaki Meşhur Nuri Ağa Kahvesi, dönemin bir çok vilayetlerinde dahi benzeri bulunmayan gösterişte ve özellikle yapılmış bir sosyal merkezdi. Bir kahvehane olmanın dışında önemli

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

gösteriler ve tiyatroların sunumun yapıldığı, kutlamalar ve düğünlerin yapıldığı toplumun tüm kesimlerinin buluşabildiği bir sosyal tesisti. Elbistan Belediyesine ait büyük ve önemli toplantılar için seçilen yer de burası idi. Ancak bu aileye karşı gizli düşmanlıklar sürekli devam etmiş, bu önemli sosyal merkez bir kundaklama sonucu yakılmış, büyük bir yangınla tamamen yok olmuştur. Konakta yaşayanlar 10m mesafedeki bu büyük yangının konağa sıçramaması için tüm halı ve yorganları Ceyhan'dan ıslatarak damdan duvarlara sarkıttıklarını balkonlara serdiklerini anlatmaktadır.³⁶⁷ Can kaybı olmadan ve çevre konaklara sıçramadan yangının söndürülmesi sonucu Nakipzade Nuri Ağa'nın anında bir büyük danayı kurban olarak kesmiştir.

Konakta Yaşayan 3 kuşak

6.Elbistanın merkezinde bulunan en eski binası,

1960 öncesi Elbistan. Köprübaşı olarak anılan şehir merkezi görenleri büyüleyecek ölçüde görsel güzelliğe sahipti. Zaman içerisinde çarpık betonarme yapılaşma ve nehir yatağının kanala dönüştürülmesi tüm bu güzellikleri yok etmiş

³⁶⁷ Makbule Ketizmen (Nakipzade Münir Ağa'nın Hanımı)“Nuri Ağadan Derlenen Hatıratlar” 2016

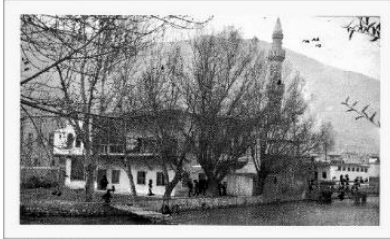
ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

geriye sadece bulunduğu dönem itibariyle şehrin en güzel konaklarından biri olarak kabul edilen ve yıllarca (1935'den beri) birçok kartpostallarda ve kitaplarda yer almış olan tarihi Nakibzade konağı kalmıştır.

1950 Kartpostalı

1963 Kartpostalı

1975 Kartpostalı

1998 Kartpostalı

Zengin bir tarihi geçmişe sahip Elbistan'ın eski şehir dokusu (1960 öncesi) klasik bir Osmanlı kasabasının çok ötesinde, yaşayanların hafızasından çıkmayan güzellikte idi. 3 km. uzaklıktan (pınarbaşı) çıkan Ceyhan nehri, şehrin merkezi köprübaşı geldiğinde tarihi Selçuklu hamamı ile aynı dönemde yapıldığı sanılan ve bildiri'deki tarihi resimlerde de görülen uzun bir taş köprüyle buluşur, memba kısmı geniş tutulan köprü (yaklaşık 150 m) suyu küçük bir baraj gibi tutar ve kısmende olsa geniş gölet oluştururdu.

Bu baraj-göleti içinde bulunan ve Elbistan'ın en eski okullarından biri olan Gazi Paşa İlkokulu (1980'lerde yıkıldı) ada içinde bulunur. Dört bir yanı suyla

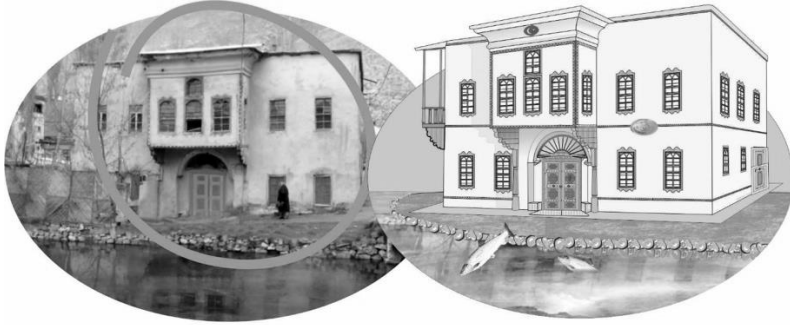
ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

çevrili olduğu için, ana köprüden küçük bir tahta köprüyle okula ulaşırdı. Yine şehrin korunmaya alınmayı bekleyen diğer bir anıtsal yapılarından tarihi Selçuklu Hamamı'nın suyuda bu köprünün memba kısmının hemen kuzey köşesinden taş ve seramik oluklarla sağlanırdı.

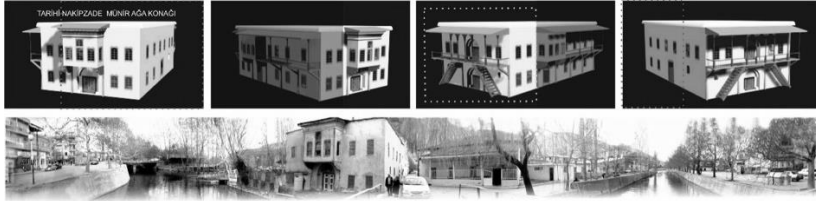
Elbistan da Ceyhan suyu içme suyu olarak kullanılır ve asla kirletilmezdi. Yöre halkı tarafından kabul edilen, bu suyun Cennetten doğduğu inancı ise bu geleneği pekiştirirdi.

Nakibzade ailesini önceki kuşakları tarafından köprüyle aynı dönemlerde yaptırıldığı tahmin edilen mansap kısmındaki 15 kadar değirmenin (vakıf) işletmesi de bu aileler tarafından yapılmaktaydı. Elbistan'ın şehir merkezi olan bu bölgede köprünün mansap kısmında 1976 yıllarına kadar ayakta kalan aynı aileye ait 5 büyük konak vardı. Köprünün memba kısmında ve kuzey doğusunda ise 12 büyük konak mevcuttu.

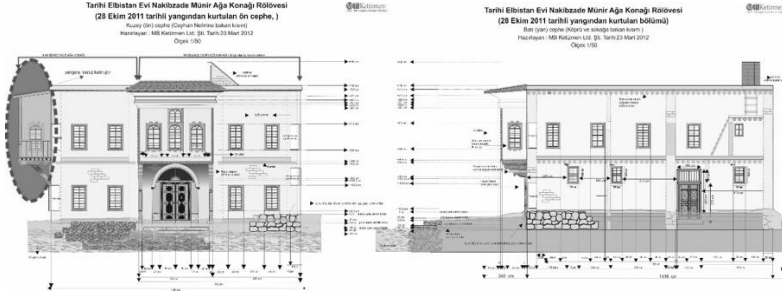
Elbistan'ın en önemli kayıplarından biride 30 yıl öncesine kadar sayıları 50'yi bulan özgün Osmanlı-yöresel mimari özellikleriyle tarihi şehir dokusunu zenginleştiren konakların bu gün bir'i hariç hepsinin yok edilmiş olmasıdır.

Konak Yapıldığında (Mimari proje resmi)

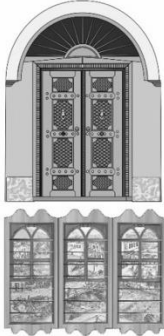

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARŞ SEMPOZYUMU

7.Tarihi Konağın Mimari Özellikleri

Binanın özgün yapısal özellikleri: temel büyük ardıc kazıklar ve üzerine kesme taş, 2 ana 1 kuzu olarak tabir edilen iki büyük, arada 1 küçük kerpiçlerle ve her iki sırada çam, ardıc ve kamalak cinsi ağaçlardan hazırlanmış yöresel dilde katıl olarak adlandırılan 10x15 cm kalınlığında uzun ağaçlarla destekli örülmüş yaklaşık 85 cm kalınlığında duvarlar, hezen ve merteklerle örülü dam yapısı ve ilk yapıldığında 400 m2 lik temele oturan (3 konağın birleşimi) üst katı; 12 oda 2 salon, alt kat; 2 avlu ve 8 odadan oluşan ve avlu girişindeki mermer köşe taşları ve geniş giriş basamağıyla ve Bağdadi tarzındaki özgün cumbalı yapısıyla tipik bir Osmanlı Mimarisi örneğidir.

Bağdadi tarzda tipik cumbalı Osmanlı mimari

Uzun avlu girişi ve Avlu kapısının içi

Ağaç işleme pencere ve süslemeler

Ağaç oyma demir kafesi büyük avlu kapısı

Tüm kapıağaç oyma sanat eserleri

Temel; büyük ardıc kazıklar ve üzerine kesme taş

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

KAYNAKLAR

- ALICI, L.ALICI, G. “Maraşlı Divan Şairlerinden Çelebi-Zade Ali İlmi ve Gebeli Zade Rahmi”,Kahramanmaraş Yayınevi,2014
- ALPARSLAN, Y. “Nazmü'l-Fünun” Yemliha Zade Mustafa Kamil”, Çeviri; ÖZDOĞAN,M,A., TEMİZKAN, A., DİNÇ, A.Kahramanmaraş. Yayınevi,2016
- BİLGİN,A.“Makale” <http://www.yesilafsin.com/makale/amp/205>, İnt.erişim 2016
- ERGİNÖZ,O,N. “Eğitimde 60 yıl ve Anılar”, Elbistan Yayınları,2002
- GÜLLÜ, A. “ 12 Şubat ve Elbistan” Bizim Elbistan Gazetesi 10 Subat 2016
- KETİZMEN, M. “Nuri Ağadan Derlenen Hatıratlar” 2016
- ÖZALP, Ö,H. Tuhfe Şarihi Hayati Ahmed Efendi, Özgü Yayınevi, 2010
- ÖZALP,Ö,H. “Elbistanlı Nakiboğlu Kadı Mustafa Kamil Efendi” Özgü Yayınevi, 2007
- “EVLİYA ÇELEBİ 17.YÜZYILIN MARAŞ'INI ANLATIYOR”
-<http://madalyalisehir.blogcu.com/evliya-celebi-17-yuzuyilin-maras-ini-anlatiyor/1394885>-İnternet erişim 2016
- “NÂİB”, <http://www.diyaneislamansiklopedisi.com/naib/>İnternet erişim 2016
- Nakibüleşraf.<https://www.turkcebilgi.org/tarih/osmanli-tarihi/nakibulesraf-nakibulesraf-nakibul-esraf-31734.html>,-İnternet erişim 2016
- YILDIRIM, H. “İrade-i Milliye Gazetesi”,T.T.Başbakanlık,Atatürk Kültür, Dil ve Tarih -Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi.<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-23/irade-i-milliyegazetesi>,İnternet erişim 2016.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
KURTULUŞ SAVAŞINDA MARAŞ ŞEHİR İÇİ ÇARPIŞMALAR VE
İŞGAL GÜÇLERİNİN MARAŞTAN ÇEKİLMELERİ 21 OCAK- 11
ŞUBAT 1920

Yrd. Doç. Dr. Yaşar BÜYÜKOĞLU³⁶⁸

ÖZET

Milli mücadele döneminde henüz “Düzenli Ordu”nun kurulmasından önce işgalci güçlere karşı bağımsızlık mücadelesi Güney Anadolu’daki şehirlerde başlamıştır. Urfa ve Maraş şehirlerinin kendilerini kurtarmaları, Antep ve Adana’da direnişlerini başlatıp sürdürmeleri Milli Mücadele tarihimizde bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Fransız kuvvetlerinin Maraş şehir- dışı çarpışmalarında Türk Milli kuvvetlerine karşı başarısızlıkları Fransızları endişeye sevk etmişti. General Querette; şehir-dışı başarısızlıkları bir yandan ört bas edebilmek, diğer taraftan da şehir halkına gözdağı verebilmek amacıyla 20 Ocak 1920’den itibaren Maraş Şehir-içi savaşlarını başlatmıştır. Bu çarpışmalar 22 gün aralıksız devam etmiş ve 11 Şubat 1920’de Maraş’tan Fransız kuvvetlerinin çekilmesiyle son bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Maraş, Güney Anadolu, Fransız, Ermeni.

THE MARAŞ INNER CITY COMBATS DURING THE INDEPENDENCE
WAR AND WITHDRAWAL OF INVADING FORCES FROM MARAŞ 21
JANUARY - 11 FEBRUARY 1920

Assistant Prof. Dr. Yaşar BÜYÜKOĞLU*

ABSTRACT

The independence struggle against invading forces started at the cities of South Anatolia before "The Regular Army" was founded during the National Struggle for Independence. The self-rescuing of Urfa and Maraş besides Antep's and Adana's starting and maintaining the resistance have been a milestone in our National History.

The failures of French forces against Turkish national forces during the upstate combats made the French worried. General Quartette led the Maraş inner city combats on one hand to cover up the failures of upstate fights and on the other hand to menace the people of the city on January 20,1920. These clashes went on for 22 days without cease and came to an end by withdrawal of French forces on February 11,1920.

Key Words : National Struggle, Maraş, South Anatolia, French, Armenian.

GİRİŞ

Mondros Mütarekesinin imzasını takiben bölge meydana gelen haksız işgalleri, Fransız- İngiliz ittifakını daha sonra bu ittifakın ayrılmasını işgal kuvvetlerinden güç ve destek alan yerli ve diğer bölgelerden gelen Ermenilerin faaliyetlerini, yine bölge şehirlerinde bulunan Kürt aşiretlerinin (Özellikler Antep, Urfa ve Maraş çevresinde) bir Türk-Kürt ayrımı içerisinde kalmadan işgale uğrayan

³⁶⁸ Gaziantep Üniversitesi, Nizip M.Y.O Öğretim Üyesi.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Türk vatanını düşmanlardan ve onlarla birlikte hareket eden Ermenilerden kurtarmak için bölge halkının bu işgallere karşı mücadele ettiklerini görmekteyiz.

Maraş'taki haklı mücadele, işgale uğramamış bütün Anadolu kasaba ve şehirleri üzerinde etkisini hissettirmiştir. Her fırsatta, bu haksız işgalleri protesto etmiş ve bu yersiz işgallerin sona erdirilmesi için üzerlerine düşeni yapmışlardır. Bu konuda işgal devletleri nezdinde yapılan protesto ve tepkiler Anadolu'da birlik ve beraberliğin ne kadar sarsılmaz ve sağlam olduğunu göstermiştir. Güneydoğu Anadolu bölgesinin İngiltere tarafından Suriye İtilafnamesi³⁶⁹ gereğince Fransızlara devredilmesi olaysız geçmesine rağmen, Fransız işgal dönemi ile birlikte bölgenin her tarafından Fransızlara ve onlarla işbirliği içerisinde olan Ermenilere karşı büyük Türk direnişi başlamıştır. Bu kapsamda Maraş 30 Ekim 1919'da Fransızlar tarafından işgal edilmiştir.

MARAŞ ŞEHİR-İÇİ ÇARPIŞMALARI 21 OCAK-11 ŞUBAT 1920

Türk milli kuvvetleri ile Fransız kuvvetlerinin Maraş şehir dışı çarpışmaları Fransızları endişeye sevk etmişti. Bu çarpışmalarda Fransız kuvvetlerinin kesin bir üstünlük sağlayamamaları ve büyük ölçüde erzak, cephane ve asker kaybetmeleri şehir içerisinde buluna Fransız kuvvetlerini ümitsizliğe sevk etmişti. Ayrıca 3. Kolordu komutanlığının Elbistan'a silah göndermesi, Malatya'dan- Elbistan'a ağır silahların sevkiyatı³⁷⁰, Maraş'ta bulunan Fransızları Elbistan'dan gelebilecek Milli Kuvvetlerin taarruzundan çekinmeye sevk etmişti. Bu nedenle Bertiz bölgesine bir süvari müfrezesi göndererek silah toplamaya teşebbüs edilmiş olsa da Beyazıtöglü Muharrem Bey komutasındaki Türk müfrezesi bu harekete engel oldu.³⁷¹

Bu sırada Maraş Kuvayı-ı Milliyesine yardıma gelen Doktor Mustafa, Eczacı Lütfi ve Ökkeş Beylerin komutasında bir Türk kuvveti şehrin kuzeyinde Yumurta tepedeki Fransız kuvvetlerine baskın düzenledilerse de arazinin çıplak oluşu Fransızların şiddetli makineli tüfek ateşi karşısında geri çekilmek zorunda kaldılar.³⁷² Maraş şehir dışındaki çarpışmaların şehir içerisinde de başlaması bir an meselesi idi. Fransızlar bu gergin duruma rağmen idari işleri baskı altında yürütmek istiyorlardı. Nitekim General Querette 20 Ocak 1920'de Maraş hükümet binasını işgal edileceği hakkında emir aldığı Mutasarrıfa bildirmişti. General Querette, kararını şehrin ileri gelenlerine bildirmek maksadıyla 21 Ocak 1920 Çarşamba günü Maraş ileri gelenlerini toplantıya çağırdı. Toplantıya, Mutasarrıf vekili Cevdet Bey, Jandarma Kumandanı İsmail Abdüllatif, Beyazıtöglü Mehmet, Müftü Hacı

³⁶⁹Gothard, Jeaschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi: Mondros'tan Mudanya'ya Kadar 30 Ekim 1918-11 Ekim 1922*, Cilt1, TTK. Yay. Ankara, 1970, s.64. Gothard, Jeaschke, *Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz Belgeleri*, TTK. Yay. Ankara, 1971, s. 46. , Nimet, Arsan, *Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri*, Cilt4, Ankara, 1964, s.119., *Peyam Gazetesi*, 1 Teşrin-i Evvel 1335 s. 2, *Albayrak Gazetesi*, 23 Teşrin-i Sani 1335 s. 46.

³⁷⁰ Harp Tarihi Vesikaları dergisi Yıl1955 vesika no: 427.

³⁷¹ Sami Beyazıt, *Kahramanmaraşta Beyazıtöğulları Tarihi ve Albümü*, Ankara (Baskı Tarihi bulunmuyor). S.77., *Türk İstiklal Harbi 4* , s.86.

³⁷² T.İ.H, s. 86

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Mehmet, Karaküçükzade Hacı Mustafa, Hafız Ali Şişmanzade Arif, Kocabaşzade Hacı Nuri Beyler katıldılar.³⁷³

Fransızlara göre bu Maraş ileri gelenleri Türk Kuvayı-ı Milliyesinin hareketleri ile ilgisi olduğunu ve onları tahrik ettiklerini tahmin etmekteydi. Grup toplanır toplanmaz General tabur kumandanına habercisini göndererek şehrin stratejik noktalarının işgal edilmesi emrini verdi. General Maraş'a gelmekte olan konvoyun komutanı ve adamlarının öldürülmesinden dolayı Maraş ileri gelenlerinden bazılarını tutuklaması, diğerlerini ise halkı yatıştırmaları için serbest bırakılması Maraş'ta milli mücadelenin başlangıcını teşkil etmektedir.³⁷⁴ Maraş şehir içinde 21 Ocak 1920'de başlayan ve 22 gün süren bu muharebeler başlangıçta Türkler açısından çok başarısız görülmüyordu. Özellikle ilk iki gün çok kritik geçti. Çünkü sivil halkın kurduğu küçük müfrezeler, düzenli ve her türlü teçhizata sahip olan Fransız askerleriyle çarpışmak zorundaydılar. Ateş sesi üzerine evlerine dönmek isteyen halk Ermenilerin de saldırısına uğruyordu. Şehrin hâkim noktaları, giriş ve çıkış yerleriyle sokak başları ellerinde olan Fransız ve Ermeniler, daha ilk günde çarşı kısmına da hâkim olmuşlardı. Bu suretle mağaza ve dükkânlardaki eşya da yağma edilmişti. Fransızlar binaları topçu ateşiyle yakıp yıkmışlardı. Moralleri asla sarsılmamış olan Türkler ilk iki günün şaşkınlığını üzerlerinden atarak yavaş yavaş duruma hâkim olmaya başladılar. Maraş'ta Fransızların müstahkem 7 adet askeri merkezi bulunuyordu. Bunlar; Amerikan Kız Koleji, Alman Öksüz Yurdu, Alman Hastanesi, Ermeni Katolik Kilisesi, Latin Manastırı, Gregoryen Kırk Çocuklar Kilisesi, İlk Ermeni Evengalçal kilisesi idi. Bunlara ek olarak Fransızlar Dede Paşa Konağı, Alman Çiftliği, Abarabaşı Manastırı, Akdere, Kaledeki Şekerdere, Tekke ve Kırklar Kilisesi, Hatuniye Mahallesi Katolik Kilisesi, Protestan Kilisesi de yeniden elden geçirilip savunmaya hazır vaziyete getirilmiştir.³⁷⁵ O dönemde Maraş'ta bulunan Fransız ve Ermeni kuvvetlerinin sayısı 4000 civarında idi.³⁷⁶ Maraş Türk Kuvayı-ı milliyesinin karargâhu Beyazıtlı mahallesinde hükümet konağı civarında Katipzade Mehmet Efendinin evinin alt katında kurulmuştu. Heyeti Merkeziye reisi Arslan Bey harekâtı buradan idare ediyordu.³⁷⁷

Arslan Bey savaşın başlamış olduğunu ilan eden bir bildiri yayımlayarak halkı Fransızlara karşı koymaya çağırırdı.³⁷⁸ Bu bildiri de Arslan Bey Maraş halkına şunu ilan ediyordu: *"Arkadaşlar, harp başlamıştır. Allah'ın inayeti, Peygamberin ruhani-yeti, din kardeşlerin fedakârlığı ile her şey göze alınmıştır. Gayret bizden, yardım Allah'tan..."* "Fransızların şehir-içi işgal harekâtları karşısında Ermeniler de boş durmadılar. Her tarafa giden telgraf tellerini kestiler. Şehirde ilk günlerden itibaren yangınlarda başlamıştı. İşgalin üçüncü günü (23 Ocak 1920)'de Kılıç Ali

³⁷³ Hüsamettin Karadağ, *İstiklal Savaşında Maraş*, Mersin, 1943, s.33.

³⁷⁴ ATASE Arşiv, no 1/218, Dosya 153-15, Fihrist. 2-1,3.

³⁷⁵ Yalçın Özalp, *Gazilerin Dilinden Milli Mücadelemiz*, cilt1, Ankara, 1986, s.150.

³⁷⁶ ATASE, Arşiv no: 1/1, Dosya 167, kıl, 43, fih.22.

³⁷⁷ Yaşar Büyükoğlu, *Milli Mücadele döneminde Güneydoğu Anadolu*, Ekin Yay., Bursa, 2012, s.106.

³⁷⁸ T.İ.H, IV, s.89.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

maiyeti ile birlikte Harabe üzerinden Maraş'a geldi. Halkın moralini düzeltmek için bir beyanname yayınladı.³⁷⁹

Maraş'taki olaylar, 3. Kolordu Kumandanı Albay Selahattin Bey tarafından raporlar halinde Heyet-i Temsiliye Başkanına duyuruluyordu. 24 Ocak 1920'de Maraş'ta yer yer yangınlar devam etmekteydi. Evliya Efendi kuvvetleri ile Hatuniye semtinden taarruz eden Medine oğlu Abdullah Çavuş Ermenilere karşı çatışmalara devam etmekteydi. Dâhiliye nezareti Maraş Mutasarrıflığına bir telgraf çekerek olayın mahiyeti ve derecesi hakkında bilgi ve ne gibi kararlar alındığının bildirilmesini istedi. Pişkinzade Ali Rıza kuvvetleri Karataşlık mevkiinde Fransız erzak koluna bir taarruz düzenleyerek askeri güçleri saf dışı edip erzakları ele geçirdiler. Bu olay Heyet-i Temsiliye tarafından bütün teşkilata müjdelendi.³⁸⁰

24 Ocak 1920'de Fransızlar, birçok Türk evini ateşe veriler. Bu sırada Pazarcık'tan gelen 400 kişilik bir müfreze Maraş'ın Doğusunda Arapkirli Çiftliği bölgesinde mevziye sokularak Kılıç Ali'nin emrine girdi. Bu kuvvetler 80 kişilik Fransız askerinin bulunduğu Alman Çiftliğine baskın yaparak bu bölgeyi ele geçirdi. Sağ kalan Fransız askerlerini esir aldılar. Kılıç Ali kuvvetleri Maraş'ın doğusunda bulunan bütün Fransız ve Ermeni müfrezelerini geriye atarak ve kısmen de esir ederek Alman Yetim Evi ve şehrin doğusundaki Kuyucuk mahallesini ele geçirdi. Mutasarrıf vekili Cevdet Bey şehrin devamlı ateş altında olmasından dolayı halk içeri ve dışarı çıkamıyordu. Çatışmalar devam ediyordu. Bu sırada Fransızların İslâhiye'den getirdikleri 150 kadar kuvvet bir top ve 15 araba cephaneye yolda el konuldu ve askerler esir alındı.³⁸¹ 26 ve 29 Ocak 1920 tarihleri arasında şehirde Fransızlar ve Ermeniler tarafından birçok yangın meydana getirilmiş ve Türk evlerine girilerek erkekleri öldürülüp kadınlara tecavüz edilmiştir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından İstanbul'daki ABD Yüksek Komiseri Tuğamiral Bristol'e telgraf çekilerek Fransızların Maraş'ın doğusundaki bombardıman altına aldığı, Fransız üniforması giymiş Ermenilerin Türkleri katle başladıkları, böyle giderse bütün dünyanın altını üstüne getireceklerini bildirdiler.³⁸²

Kılıç Ali Bey ise Fransız Generali Querette'ye bir ultiimatom göndererek 24 saate kadar teslim olduğu takdirde Adana'ya kadar dönüşlerini temin edeceğini aksi takdirde dökülecek kanlarının mesulünün kendisi olacağını bildirdi. Fakat karşı taraftan herhangi bir cevap gelmedi.³⁸³ 29 Ocak 1920'de Kayabaşı mahallesindeki şiddetli çarpışmalardan Bitlis Defterdarının hanımı büyük yararlılık gösterdi. Türk'ün kanının haksız yere dökülmesinden ve birçok evin yakılmasından galeyana gelen bu Türk Hanımı evinden sokağa açtığı mazgal deliğinden çarpışmalara iştirak etti. Akşama kadar karşı taraftan 8 kişiyi öldürdü. Akşamüzeri

³⁷⁹ T.İ.H, IV, s.90.

³⁸⁰ T.İ.H, IV, s.90.

³⁸¹ ATASE; Arşiv no/1774, Dos.6, Fih,43,43-1.

³⁸² Yalçın Özalp, *Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İlk Zaferi*, Ankara, 1984; *Gazilerimizin Dilinden Milli Mücadelemiz*, Ankara, 1986. S.175-177.

³⁸³ Cahit Burhan, *Gazinin 4 Süvarisi*, İstanbul, 1932, s.47.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

erkek kıyafeti ile Türklerin safına katıldı.³⁸⁴ 30 Ocak 1920'de ise Tekke Kilisesi kuşatıldı. Antep yolundaki Kapıçam mevkiinde buluna Fransız kuvvetleri Maraş'a kadar geldiler ise de şehre giremediler. Fransız kuvvetlerinin bulunduğu Bahtiyar yokuşundaki Dikiş yurduna taarruz edildi. 400'den fazla Fransız ve Ermeni Katolik Kilisesine sığındı. Ayrıca Heyet-i Merkeziye adına hazırlanan Kuvayı-ı Milliye birliği Maraş'a doğru harekete geçti.31 Ocak 1920'de Fransız kuvvetlerinin çarşıdaki hücumuna karşılık verilerek Bedesteni geri aldı. Fransız ve Ermeni kuvvetleri bunu üzerine Katolik kilisesine sığındı. 12 Şubat 1920'de ise Fransız askerleri tarafından Çarşı ve pazarın büyük bir kısmı ateşe verildi, belediye dairesi ve Suluhan yandı. Maraş halkı müdafaya devam etti.³⁸⁵

3 Şubat 1920'de ise şehir-içi çarpışmalara aralıksız devam etti. İçinde Ermeni fedailerin bulunduğu Şekerdere Kilisesi yakıldı. Aynı gün 80 süvari ve 120 piyade ile Göksu'ndan gelen Yörük Selim, Sulutarla'da karargâh kurarak harbe iştirak etti. 4 Şubat 1920'de ise sokak çatışmaları ve şehirdeki yangınlar devam etti. Birkaç Cami ve kilise yandı.³⁸⁶ Aynı gün bir Fransıztayyaresi gelerek Fransızlara bazı evraklar atıp geri döndü.³⁸⁷ 5 Şubat 1920'de ise Fransız bombardımanı şiddetli bir şekilde devam etti. Şehirde büyük yangınlar çıktı. Sokak muharebelerinde Maraş Evkaf müdürü Evliya Efendi Şehit oldu.³⁸⁸Şehir çatışmaları devam ederken yaralıların çoğu şehit oldu. Her iki tarafta da erzak sıkıntısı baş gösterdi. Arslan Beyin verdiği bilgiye göre; top mermisine ihtiyaç duyulduğu, Elbistan müfrezesinin getirdiği 20 sandık cephaneden başka cephane kalmadığı bildirildi.³⁸⁹ Aynı gün Kümbet Kilisesi Kılıç Ali kuvvetleri tarafından zapt edildi. Birçok Türk şehit oldu. Şehrin ileri gelenlerinden birkaç kişi, şehirdeki Amerikalılara başvurarak sulhun sağlanması için Fransız generali ile görüşülmesini istediler.³⁹⁰

6 Şubat 1920 tarihinde Adana tarafından gelen bir Fransız tayyaresimuhtelif mahallelere Fransızca kâğıtlar atıldı. Bunlar insan ve cephane durumunu bildiren çeşitli işaretlerden oluşuyordu. Amerikan misyonerleri harekâtın durdurulması için Mutasarrıflığa geldiler. Mutasarrıf vekili Cevdet Bey istenilen şartlar dâhilinde olursa millete tebliğ edeceğini bildirdi, öğleden sonra bir tayyare daha geldi vebirtakım evraklar atarak oda geri döndü. Yine Ermeni ve Fransızların gelmesini bekledikleri Normand kuvvetlerinin İslâhiye'den Maraş'a doğru hareketinin duyulması Türklerin moralini olumsuz etkiledi.³⁹¹ 7 Şubat tarihine gelindiğinde; Fransızlar hükümet binasını, askerlik dairesini ve özel idare binalarını top ateşine tuttular. Birçok kayıp verildi, yeni yangınlar çıktı, İslâhiye'den gelen Normand kuvvetleri şehri bir buçuk saat mesafeye kadar

³⁸⁴ İrade-i Milliye, 2 Şubat 1336; Saka Cahit, Tarih Boyunca Kadın, Ankara, 1948, s.64; Aynur Mısırlıoğlu, Kuvayı-ı Milliye'nin Kadın Kahramanları, İstanbul, 1976, s.107.

³⁸⁵ Hizmet Gazetesi, 3 Şubat 1953; Yalçın Özalp, a.g.e, s.189.

³⁸⁶ Yalçın Özalp, a.g.e s.199.

³⁸⁷ Hizmet Gazetesi, 6 Şubat 1953.

³⁸⁸ Tercüman gazetesi, 24 Nisan 1970, sayı 3061.

³⁸⁹ ATASE: Arşiv no: 5/1774, Dos.6, Fin.61-2,2,61-3.

³⁹⁰ Yalçın Özalp, a.g.e s, s. 211.

³⁹¹ Hizmet gazetesi, 6 şubat 1953.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

sokuldu. Darendede halkından yardım için gönderilecek olan Yıldırım taburunun işesi için yardım toplandı. Aynı gün Fransızların Antep ve İslâhiye'den Maraş'a getirmekte oldukları cephane silah ve erzaktan birçoğu yapılan baskınlar sonucu ele geçirildi. Diğer taraftan Maraş Kuvayı-ı Milliyesi Pazarcık ve Elbistan civarı ile sağlam bir irtibat teşkil etti. Telgraf telleri Ermeniler tarafından kesilmiş olmasına rağmen günü gününe her tarafa bilgi gönderilmekteydi. Ayrıca Maraş etrafındaki Türk kuvvetleri de çoğalmıştı. Bu durumdan rahatsız olan Fransızlar, şehirdeki Amerikalılara müracaat ederek anlaşmak istediklerini belirtmelerine rağmen yardım kuvvetleri ve cephane gelene kadar da Türkleri oyalama taktiği güdüyorlardı.³⁹² 8 Şubat'ta ise Fransız kuvvetleri şehri bombalamaya devam ettiler. İslâhiye'den gelen kuvvetler şehre iyice yaklaştılar. Şehre girme teşebbüsleri Türk kuvvetleri tarafından engellendi.³⁹³

Albay Normand kuvvetleri 8 Şubat sabahı şehre hücumla başladılar. Bu hücum halkın moralini tamamen bozdu. Öğleden sonra Normand kuvvetlerinin hücumu arttı. Türkler evlerini müdafaada bulundular. 9 Şubat 1920'de ise Maraş içindeki ve dışındaki Fransız kuvvetleri şehri bombalamayı sürdürdüler. Türk kuvvetlerinin bir kısmı dağıldı. Halk Ermenilerin katliam yapmasından korktuğu için Pazarcık istikametine doğru göçe başladı.³⁹⁴ Zira cephane tamamen tükenmişti. Fransızlar arasında ise ger çekilme planları yapılmakta idi. Albay Normand General Qurette'ye sulhun hemen temin edilmediği takdirde geri çekilmeye dair Duffieux'un emrini iletmişti. General Qurette geri çekilmek için Albay Normand'dan 10 Şubat'a kadar beklemesini rica etti. Albay Normand ise 10 Şubat gecesi şehri boşaltma kararı konusunda Qurette ile anlaştilar. 10 Şubat 1920 tarihinde ise Fransızların şiddetli bombardımanı üzerine manevi gücü kırılan halk Kadir Paşa'nın konağında toplandı. Mutasarrıf vekili bugün için verdiği raporda: "Şimdilik duadan başka yapılabilecek bir şeyin kalmadığını durumun çok kötü olduğunu" kaydetmekteydi.³⁹⁵

Doktor Mustafa buradakilerin baskısı ve Amerikalıların yardımı ile General Qurette'ye görüşme teklif etti. Amerikalı Wilson, Doktor Mustafa'yı Generale takdim etti. Bu görüşmeden dönerken Doktor Mustafa yolda Ermeniler tarafından şehit edildi. Dolayısıyla General ile ne görüştüğünün mahiyeti anlaşılmadı.³⁹⁶

FRANSIZ KUVVETLERİ'NİN MARAŞTAN ÇEKİLMESİ: 11 ŞUBAT 1920

Maraş şehri içinde devam eden sürekli çarpışmalar ve şehrin tamamen yakılıp yıkılmasının halk üzerindeki etkileri giderek derinleşiyordu. Bu durum bir kısım halkın savunma gücünü de yavaş yavaş azaltıyordu. Milli kuvvetlerden bir kısmı köylerine dönmek istediklerinden savaş gücü daha da zayıflamaya başlamıştı. Buna rağmen özellikle Maraş müdafaayı Hukuk Cemiyeti başka Arslan Bey mücadeleyi teşvik ediyor ve teslim olma fikrini ileri sürenlere bütün gücüyle karşı

³⁹²T.İ.T.E Arşivi, belge no: 114/53961

³⁹³ATASE; Arşiv no: 5/1774, dos.6, fin, 64-1.

³⁹⁴T.İ.T.E Arşivi, belge no: 114/53964.

³⁹⁵Yalçın Özalp, a.g.e s, s.223.

³⁹⁶T.İ.H, IV, s. 94.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

çıkiyordu, özellikle yiyecek sıkıntısı yüzünden morali günden güne kırılan bir kısım halk arasında teslim olma isteği belirmişti. Türk tarafındaki bu gelişmeler üzerine karargâhtan gelen Doktor Mustafa'nın General Qurette ile teslim şartlarını görüşmeye gitmesi ve dönerken yolda Ermenilerce şehit edilmesi Fransızların düşünceleri konusunda bilgi alınamamasına sebep olmuştu.³⁹⁷ Fransızlar açısından ise durum daha değişikti, İslâhiye'den gelerek şehirdeki Fransız kuvvetlerini ve Ermenilerin moralini yükselten Albay Normand kuvvetleri Beyrut'taki Fransız yüksek Komiseri General Gouraud'dan aldığı bir emir gereğince geri çekilme kararı vermişti.

Albay Normand'a göre; Urfa'da bir ayaklanmanın hazırlanmış olduğu ve bunun nerede ise patlak vereceği bir sırada Maraş'ta kalmak doğru olmazdı. İslâhiye'ye çekilip Urfa'nın yardımına yetişmesinin daha uygun olacağını düşünmüştü.³⁹⁸ Çekilme 11-12 Şubat 1920 gecesi uygulandı, önce General Qurette birlikleri akşam saat 21.00'de şehri terk etti. Saat 23.00'te aydınlatma fişegi atıldı. Geri çekilme ve çıkışı gizleyebilmek için hep birden şehre ateş açtılar. Bütün bataryalar yerlerini terk etmeden önce son bir defa daha ateş ediyordu. Fransızlar için İslâhiye'ye doğru zorlu bir geri çekilme başladı. Aksu köprüsü civarında Türklerin saldırısına uğrayan Fransız kuvvetleri biri Ermeni olmak üzere 3 kayıp verdiler. Fransız konvoyu 200 yaralı olmak üzere 4500 kişiden ibaret idi. Bunların 3000 kadarı Ermeni idi. Ayrıca konvoyda 1200 hayvan, 150 araba, 115 deve de bulunmaktaydı. Türkler Fransızların çekilişini İslâhiye'ye kadar takip ettiler. 12 Şubat 1920'de Kerhan köyünde bulunan Kılıç Ali'ye Fransızların çekildiği haberi verilince derhal Maraş'a geldi. Yakup Hamdi ve dahası bazı Kuvay-ı milliyeye Komutanlarında emrindeki müfrezelerle şehre girdiler. Fransızların geri dönme ihtimaline karşı tedbir almayı birinci derecede önemli gördüler. Özellikle Maraş'a giden yollar üzerinde mevziler hazırlamaya başladılar.

Maraş'tan Fransızların geri çekilmesi bu devletin basınında yankı uyandırdı. Bir Fransız subayı La Matin muhabirine verdiği demeçte Maraş çekilişini için" bu Rusyari'atinin bir safhası oldu" dedi.³⁹⁹ Fransız Meclisi Hariciye Encümeni Kâtibi Andre Fyerburg, La matin gazetesine verdiği demeçte, bir taraftan Türklere bir taraftan da Şam'da Araplara karşı yeni muharebeler açılmasının tenkit ederken, Fransa'nın 25 milyon tebaaya sahip olduğunu, Müslüman askerlerle Müslüman Türklere karşı savaşmanın doğru olmadığını, Fransa'yı bu siyasete İngiltere'nin sürüklediğini, yarın İngiltere'nin Müslümanların baskısıyla ihtiras politikasını bırakacağını, İtalya'nın Türkler lehine bir politika güttüğünü bu durumda Türkler karşısında yalnız Fransa'nın kalacağını belirtti ve işlerin bu safhaya gelmesini beklenmemesi gerektiğini ileri sürdü.⁴⁰⁰

³⁹⁷Adil Bağdatlılar; Uzunoluk, *İstiklal Harbinde Kahramanmaraş*, 1974,s. 120.

³⁹⁸T.İ.H, IV, s. 94.

³⁹⁹Yahya Akyüz, Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuyu; 1919-1922, TTK., Ankara, 1975, s.124.

⁴⁰⁰Hakimiyeti Milliyeye gazetesi, 5 Temmuz 1336, sayı 43.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

MARAŞ'IN KURTULUŞU: 10-11 ŞUBAT 1920

22 günlük çetin bir mücadeleden sonra 10 Şubatı 11 Şubata bağlayan gece Maraş'taki Fransız kuvvetleri şehri şiddetle bombardıman ettikten sonra İslahiye yönüne doğru çekildiler. Fransızların Maraş'tan çekilmesini takiben hükümet binasına ve resmi dairelere Türk bayrağı çekildi. Şehrin asayişini temenni için Elbistan'da bulunan askeri kuvvetler Maraş'a hareket etti.⁴⁰¹ Fransızlar Maraş'ı terk ederken muharebenin ilk günü tutukladıkları belediye reisi Hacı Bey, Şişmanzade Arif, Kocabaşzade Hacı Naci ve Mühendis Abdüllatif Beyleri de beraberinde götürdüler bu kişilerden bir haber alınamaması üzerine Mustafa Kemal Paşa Harbiye Nazırı Baş Yaveri Salih Bey'e bir telgraf çekerek, bu heyetin kurtarılması hususunda hükümetin gerekli teşebbüste bulunmasını istedi.⁴⁰²

İstanbul hükümetinin teşebbüsü ve Amerika Yüksek komiserliği Amiral Bristol'un teşebbüsü üzerine Fransızların Ortadoğu orduları başkomutanı ve Beyrut Yüksek Komiseri General Gourand götürülen Türk heyetinin bırakılmasına muvaffak oldu.⁴⁰³ Bu heyetle birlikte götürülen jandarma komutanı İsmail Hakkı Bey yolda yürüyemeyecek kadar rahatsızlandığı için Fransızlar tarafından Aksu nehri kenarında bırakılmıştı.⁴⁰⁴ İki üyenin şehit olması dört üyenin de Fransızlar tarafından götürülmesi üzerine dağılan Maraş Heyet-i Merkeziyesi tekrar kuruldu.⁴⁰⁵ Mustafa Kemal yeniden teşkil edilen Maraş Müdafai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesine muvaffakiyetler diledi.⁴⁰⁶ 12 Şubat 1920'de Kılıç Ali Bey, Arslan Bey ve Yörük Selim Beyler buluştular. Ermeniler bu silahların teslimi için bir heyet seçtiler. Jandarma teğmeni Ramazan, Karaküçük Hacı Mustafa, Fatmalı Derviş, Vezir Mehmet Ali, Rıza Pişkin ve Efe Hasan bu heyeti teşkil ediyorlardı. Amerikalı Doktor Wilson, Mitur Laymen'de çağrılarak bu heyete dâhil edildiler.⁴⁰⁷ Amerikalılar ellerinde beyaz bayrakla Heyeti Temsiliyeye gelerek teslim olacaklarını söylediler ve bu teslim oluşla beraber birçok Ermeni subayı, kadın, ellerinde bulunan silahlarla beraber teslim alındı.⁴⁰⁸

Türkler Maraş çarpışmaları esnasında 300 civarında şehit 500'de yaralı verdiler. Şehirde Tekke Mahallesi tamamen, Divanlı Mahallesi kısmen, Kumbat mahallesi tamamen, Çukuroba mahallesinin ve Abarabaşı Kilisesinin doğu ve kuzey taraflarındaki evler ile Kuyucuk mahallesi tamamen belediye çarşısı tamamen yandı, tüccarların malları Fransızlar tarafından yağma edildi. Fransızlar geri çekildikleri gece kışlayı da yaktılar.⁴⁰⁹ Yaklaşık 1000 ev, 350 dükkân, 5 Cami, 10 Kilise, 15 mektep yandı ve harap oldu. Maddi kayıp o günkü değerler ile 800.000 lira civarında idi.⁴¹⁰

⁴⁰¹T.İ.T.E Arşivi, Belge no: 10/2830.

⁴⁰²ATASE; Arşiv, Dosya. 1336/13 3,Fih.52-1.

⁴⁰³ATASE; Arşiv, Dosya. 1336/13 3,Fih.52-5.

⁴⁰⁴ATASE; Arşiv, no:1/218, Dos.146. Dolap 73, Göz 13.

⁴⁰⁵ATASE; Atatürk Arşivi, Dos.1336/13-3, Fih.48-1.

⁴⁰⁶ATASE; Atatürk Arşivi, Dos.1336/13-3, Fih.48-2.

⁴⁰⁷Adil Bağdatlılar, *a.g.e.*, s.122.

⁴⁰⁸İzmir Doğru Gazetesi, 18 Şubat 1336, num.31.

⁴⁰⁹ATASE; Arşiv, no:1/218, Dos.146. Dolap 73, Göz 13.

⁴¹⁰ATASE; Arşiv, no:1/218, Dos.153/15. Dolap 73, Göz 13.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Erzurum'da bulunan 15. Kolordu kumandanı Kazım Karabekir Paşa Maraş'a mutasarrıflığına çektiği telgrafta *"Maraş Kahramanlarının Türklere has celadet ve fedakârlıkları neticesinde sevgili bayrağımızın yine Maraş üzerinde dalgalandığını haber almakla bütün kolordum büyük sevinç duymaktadır. Öldünüz fakat Türklüğü öldürmediniz. Milli tarihimize hayatınızla emsalsiz bir menkıbe-i celadet yazdınız. Maraşlılar ve sizin alnularınızdan öperim. Kolordunun samimi hislerini arz eylerim."* Diyerek kurtuluşu tebrik etti. Mutasarrıf Cevdet Bey, mukabil bir telgrafla Kazım Karabekir Paşaya teşekkür etti.⁴¹¹

Maraş'ın kurtuluşu Urfa'da Fransızlara karşı savaşıyan halka moral kaynağı oldu. Türkler 13 Şubatta Urfa'daki Fransız kuvvetleri komutanlığına bir kesin uyarı verdiler, ultiatomda; Maraş'taki Fransız kuvvetlerinin Türkler karşısında tutunamadıklarını ve geri çekildiklerini bildirerek teslim olmalarını istedi.⁴¹²

SONUÇ

30 Ekim 1918 Mondros Mütareke'sinden sonra Maraş'ı önce İngilizler daha sonra ise Fransızlar işgal etti. Fransız işgaline karşı koymak için şehri savunma tedbirlerini almak amacıyla burada Maraş Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Elbistan'da kuruldu. Şehirde ulusal teşkilatı genişletmek için Merkez Heyeti oluşturuldu ve başkanlığı'na Aslan Bey getirildi. Yanısıra şehri savunmak için kuvayı Milliye güçlerini Merkez Heyeti'ne bağholarak on bölgeye ayrıldı ve her bölgeye başkanları tayin edildi. Seçilen bu bölge başkanları kendi aralarında işgalcilere karşı direnmehususunda ortak karar aldılar.

Fransız işgalinin ikinci günü olan 30 Ekim 1919 Perşembe günü Sütçü İmam olayı meydana geldi. Sütçü İmam Fransız askerlerinin taciz etmeye kalkıştığı Türk kadınlarını savunmak için ilk kıvılcımı atan kişidir. Bu olayı müteakiben kumandan Andre'nin talimatıyla Fransız askerleri 30 Kasım 1919 Cuma günü Maraş Kalesi'nden Türk bayrağını indirince halk harekete geçerek bayrağı tekrar Kalenin burcuna dikti. Daha önce Fransızlar tarafından tutuklanan şehrin ileri gelenleri Elbistan ve Pazarcık teşkilatlarının baskısı ile serbest bırakıldı. Fransız ve Ermeni askerlerinin zulmü karşısında daha fazla dayanamayan Maraş'ta 20 Ocak 1920'de savunma savaşını başlattı.

Maraş 22 gün süren savaşta Fransızlara karşı kahramanca direnmiş, bu direniş neticesinde Fransızlar, 11 Şubatta Maraş'tan çekilmeye mecbur oldular. İşgalcilere yardımcı olan Ermenilerin bir kısmı Fransızlarla birlikte şehirden ayrıldı. Bundan sonra Elbistan'da bulunan Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Maraş'a gelerek çalışmalara devam etti ve Antep'in savunmasına yardım için buraya milis kuvvetleri gönderdi. Maraş savunmasında 4000 Müslüman Şehit oldu. Fransızlar ve Ermeniler ise toplamda 16.000 kayıp verdiler.

Maraş savunması başarı ile sonuçlanınca buradaki kuvvetler Antep savunması için harekete geçmişlerdir.

⁴¹¹Kazım Karabekir, *Günlükler (1906-1948) c1-c2*, Yapı Kredi Yay. İstanbul, 2009, s. 439.

⁴¹²Saip Ursavaş AU, *Kilikya Faciaları ve Urfa'nın Kurtuluş Mücadelesi*, Ankara, 1340, s.113.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

KAYNAKLAR

- AKYÜZ, Yahya, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu; 1919-1922*, TTK., Ankara, 1975
- BAĞDATLILAR, Adil; Uzunoluk, *İstiklal Harbinde Kahramanmaraş*, 1974.
- BEYAZIT, Sami, *Kahramanmaraş'ta Beyazıtogulları Tarihi ve Albümü*, Ankara (Baskı Tarihi bulunmuyor).
- CAHİT, Burhan, *Gazinin 4 Süvarisi*, İstanbul, 1932.
- JEASCHKE, Gothard, *Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz Belgeleri*, TTK. Yay. Ankara, 1971. ARSAN, Nimet, *Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri*, Cilt4, Ankara, 1964.
- JEASCHKE, Gothard, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi: Mondros'tan Mudanya'ya Kadar 30 Ekim 1918-11 Ekim 1922*, Cilt1, TTK. Yay. Ankara, 1970.
- KARADAĞ, Hüsamettin, *İstiklal Savaşında Maraş*, Mersin, 1943.
- KARABEKİR, Kazım, *Günlükler (1906-1948) c1-c2*, Yapı Kredi Yay. İstanbul, 2009, s. 439.
- MISIRLIOĞLU, Aynur, *Kuvvey-i Milliye'nin Kadın Kahramanları*, İstanbul, 1976.
- ÖZALP, Yalçın, *Gazilerin Dilinden Milli Mücadelemiz*, cilt1, Ankara, 1986.
- ÖZALP, Yalçın, *Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İlk Zaferi*, Ankara, 1984; *Gazilerimizin Dilinden Milli Mücadelemiz*, Ankara, 1986.
- SAKA, Cahit, *Tarih Boyunca Kadın*, Ankara, 1948.
- URSAVAŞ, Saip AU, *Kilikya Faciaları ve Urfa'nın Kurtuluş Mücadelesi*, Ankara, 1940.
- Yaşar Büyükoğlu, *Milli Mücadele döneminde Güneydoğu Anadolu*, Ekin Yay. , Bursa, 2012.

ARŞİV ESERLER VE GAZETELER

- Albayrak Gazetesi*, 23 Teşrin-i Sani 1335 s. 46.
- ATASE Arşiv*, Dosya. 1336/13 3, Fih.52-1.
- ATASE Arşiv*, Dosya. 1336/13 3, Fih.52-5.
- ATASE Arşiv*, no/1774, Dos.6, Fih.43,43-1.
- ATASE Arşiv*, no: 5/1774, dos.6, fin, 64-1.
- ATASE Arşiv*, no: 5/1774, Dos.6, Fin.61-2,2,61-3.
- ATASE Arşiv*, no:1/218, Dos.146. Dolap 73, Göz 13.
- ATASE Arşiv*, no:1/218, Dos.146. Dolap 73, Göz 13.
- ATASE Arşiv*, no:1/218, Dos.153/15. Dolap 73, Göz 13.
- ATASE Arşiv*, no1/218, Dosya153-15, Fihrist. 2-1,3.
- ATASE Atatürk Arşivi*, Dos.1336/13-3, Fih.48-1.
- ATASE Atatürk Arşivi*, Dos.1336/13-3, Fih.48-2.
- ATASE Arşiv*, no: 1/1, Dosya 167, kıl, 43, fih.22.
- Hakimiyeti Milliye gazetesi*, 5 Temmuz 1336, sayı 43.
- Hizmet Gazetesi*, 3 şubat 1953.
- Hizmet Gazetesi*, 6 Şubat 1953.
- Hizmet gazetesi*, 6 şubat 1953.
- İrade-i Milliye*, 2 Şubat 1336;
- İzmire Doğru Gazetesi*, 18 Şubat 1336, num.31.
- Peyam Gazetesi*, 1 Teşrin-i Evvel 1335 s. 2,

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Harp Tarihi Vesikaları dergisi, Yıl1955 vesika no: 427.

T.İ.H, IV, s. 94.

T.İ.H, IV, s. 94.

T.İ.H, IV, s.89.

T.İ.H, IV, s.90.

T.İ.H, IV, s.90.

T.İ.H, s. 86

T.İ.T.E Arşivi, Belge no: 10/2830.

T.İ.T.E Arşivi, belge no: 114/53961

T.İ.T.E Arşivi, belge no: 114/53964.

Tercüman gazetesi, 24 Nisan 1970, sayı 3061.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
ERMENİ ANLATILARINDA MARAŞ VE KİLİKYA

Dr. Mustafa Tayfun ÜSTÜN⁴¹³

ÖZET

İşgal kuvvetlerine karşı 1918'in Aralığında Dört Yol'da atılan ilk kurşunla başlayan asimetrik savaş, Adana, Maraş, Urfa ve Antep olarak bilinen Kilikya bölgesinde Türk hâkimiyetinin kesin zaferi ile 1921'de son bulmuştur. Kilikya bölgesinde gösterilen direniş Osmanlı Hükümeti'nin teslim olmasına karşın Birinci Dünya Savaşı'nın Türkler açısından bitmediğini göstermesi açısından önemlidir. Bölge halkının göstermiş olduğu kahramanlık ve fedakârlıklar tartışmasız şekilde Türk tarihine altın harflerle yazılmıştır. Fakat Güney cephesinde yaşananlar Ermeni tarih yazımını da derinden etkilemiştir. Türkler için olduğu kadar Kilikya bölgesi 19.yy'da milliyetçilik rüzgârına kapılan Ermeni siyasi aktörleri içinde önemli bir bölge olmuştur. Bölgeye yerleşmiş olan Ermeni nüfus bahane edilerek hayal edilen Ermeni devletinin sınırları bölgeyi kapsayacak şekilde yeniden düşünülmüştür. Gerek itilaf devletleri gerekse Ermeni siyasi aktörleri (bağımsız ya da manda denetimi altında) Ermeni devleti düşüncesini siyasi gündemlerinden hiç çıkarmamıştır. Bunun bir sonucu olarak silahlı Ermeni gruplar bölgede işgal güçlerine yardımcı olmaktan çekinmemiştir. Ermeni tarih yazımı açısından düşünüldüğünde Güney cephesinde yaşanan çatışmalar "Ermenileri özgürleştirme" çabası olarak görünmektedir. Türklerin galibiyeti ile kapanan Güney cephesi sadece Ermeni siyasal aktörlerinin hayallerini yıkmamıştır aynı zamanda sonraki kuşaklar için de farklı bir tarih anlatısının ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1921'de Ankara Antlaşmasının bir sonucu olarak Fransızlar ile birlikte bölgeden ayrılan Ermeniler beraberinde bu farklı tarih anlatısını da götürmüştür.

Bu tebliğ Maraş ve Kilikya'nın diasporada yaşayan Ermeniler tarafından nasıl hatırladığı hakkındadır. Birinci kısımda, hatırlama sürecinin nasıl gerçekleştiği ve sosyal hafıza biçiminde karşımıza çıkmış "hatırlanan tarihin" nasıl oluştuğu soruları cevaplanacaktır. Bu kısım sosyal hafıza biçimine dönüşmüş olan tarihin teorik arka planını ve kavramların sınırlarının anlaşılması açısından önem teşkil etmektedir. İkinci kısımda ise Ermenilerin hatırladıkları tarih çerçevesinde 1918-1921 arası dönemi nasıl anlattıkları üzerinde durulacaktır. Ermeni siyasi elitlerinin dönemi nasıl algıladığı, faaliyetleri ve siyasi işbirliklerinden bahsedilecektir. Bu kısım, tarih yazımında ortaya çıkan farklılıkları göstereceği için önemlidir. Genel olarak söylenebilir ki, Güney cephesinde yaşanan olaylar Türkler ve Ermeniler arasında farklı biçimlerde algılanmakta ortaya iki farklı tarih anlatısı çıkmaktadır. Kopuntusal mekânlarda sosyal hafıza biçiminde sonraki kuşaklara aktarılan bu anlatı, diasporanın genç üyelerinin kendilerini kısmen de olsa yerel kimliklerle tanımlamasını mümkün kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Maraş, Ermeni Lejyonu, Sosyal Hafıza, Kilikya

⁴¹³ Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
ARMENİAN NARRATİVES ON MARASH AND CİLİCİA

ABSTRACT

The asymmetric war, which started in the December of 1918 in Doryol against the Allies, ended up the victory of Turkish troops. This victory guaranteed Turkish presences in the region of Cilicia. Also this victory and resistance of Turkish people showed that the First World War did not finish for Turkish people even if the government had to sign the armistice Mondros. Their resistances and heroism in the battles went down in history. However, the events and battles in the Cilicia affected the Armenian historiography.

The region of Cilicia was an important place for Armenian political actors who had been influenced from nationalism. It was considered as a part of “Armenian state”. In order to reach their political aims, they did not hesitate to mobilise the Armenian population and help the Allies throughout the occupation years. According to Armenian point of view, the fights in the region between 1918 and 1921 can be seen as “a liberation of Armenians”. However, the victory of Turks not only destroyed dreams of Armenians about independent state, but also it created “alternative history” for next generations. Once the Armenians left the region with French troops in 1921, they also took away their memories. Later on, these memories became a history for next generations in diasporic spaces.

This paper is about Armenian narratives on Marash and Cilicia. It will be focused on how they are remembered and shared. In the first section, the remembering process and construction of the social memory will be discussed. This section allows us to understand theoretical background and borders of the concepts. Later on, it will be focused on how Armenians remembered the period of 1918-1921. It will be mentioned activities, cooperation and perceptions of Armenian political elites and legionaries. This section is highly important because it creates an alternative historical point of view. Overall, it could be said that events in the southern fronts between 1918 and 1921 are remembered in different ways by Turks and Armenians. As a result of having different social memory, Armenians living in diasporic spaces tend to define themselves with local identities which had been transmitted from their grandparents as such.

Key words: Marash, Armenian Legion, Social Memory, Cilicia

Giriş

Osmanlı topraklarında kendi tasarruflarını gerçekleştirmek isteyen Avrupalı güçlerin çıkarlarına göre sınırları değişiklik gösteren “Kilikya bölgesi” tarihin seyri içerisinde jeopolitik ve stratejik önemini hiç kaybetmemiştir.⁴¹⁴ Alanya’nın doğusundan başlayarak, Konya ovasının güneyi ve Çukurova

⁴¹⁴ Kilikya bölgesinin kullanımı ve sınırları konusunda bir oydaşmanın olduğunu söylemek zordur. Her ne kadar Türkçede de kullanılmasına ve Milli Mücadele döneminde Kilikya ismiyle çeşitli kuruluşlara rastlanmasına karşın, “Kilikya” kelimesi yabancı kökenli bir sözcük olarak uluslararası literatürde kullanılmaktadır. Ermeniler sahip oldukları tarihsel birikimin ve milliyetçiliğin bir sonucu olarak Türklerin Çukurova olarak adlandırdıkları bölgeyi Kilikya (կիլիկիա) olarak adlandırmaktadır. Tebliğ boyunca Ermenilerin hatıralarını özetleyeceğimiz için Kilikya kelimesini kullanmak daha tutarlı olacaktır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

bölgesinin tamamını isimlendirmek için kullanılan Kilikya, uygarlıkların ilk kurulmaya başladığı günden itibaren değişik milletlere ve topluluklara ev sahipliği yapmıştır. Önceleri Bizans denetiminde olan Kilikya, 12. ve 14. yüzyıllar arası Ermeni hanedanlıkların hâkimiyeti altına girmiştir. Rubenid (1000–1261), Hethumid (1226–1373) ve Lusignan (1341–1375) bölgede hüküm sürmüş aileler olarak bilinmektedir.⁴¹⁵

Fakat Anadolu'ya yapılan göçler ve Müslümanların bölgeye hâkim olması ile birlikte Ermeni hanedanlıkları güç kaybetmeye başlamıştır. Özellikle Moğolların İslam dinini seçmesinden sonra bölgede ittifak kuracak bir gücün kalmayışı Ermeni toplumunun farklı imparatorlukların altında yaşamasına yol açmıştır.⁴¹⁶ Bu süreçte Ermeni nüfusunun bir kısmının yer değiştirildiğini belirtmek gerekir. Abramson'un ifade ettiği gibi Ortadoğu'daki kutsal yerleri ve şehirleri ele geçirmek için oluşturulan Haçlı seferleri Ermenilerin yer değiştirmesinde etkili olmuştur.⁴¹⁷ Bölgeye gelen Haçlı ordularına Ermeniler öncülük etmiş ve Ortadoğu'ya geçişlerine yardımcı olmuştur. Ortadoğu'ya açılan önemli geçitlerin Kilikya bölgesinde olduğu unutulmamalıdır.⁴¹⁸ Bu işbirliği Katolik olan haçlılar ve Ermeni prensler arasında etkileşimin güçlenmesine katkı sağlamıştır. Sayıları birkaç binle ifade de edilse Ermeniler Haçlılar ile Suriye ve Lübnan'a göç etmiştir.⁴¹⁹ Maruniler ile kaynaşarak Ortadoğu'da Ermeni toplumunun çekirdeğini oluşturmuştur.

Bölgede Türklerin hâkimiyetinin başlaması ile beraber Ermeni hanedanlıkları ortadan kalkmıştır. Bu tarihten itibaren Ermeniler Anadolu coğrafyasında herhangi bir siyasi oluşum oluşturamamıştır. Maraş özelinde bölgeye odaklandığımızda öncelikle Dulkadiroğlu beyliği daha sonra ise Osmanlı imparatorluğunun çatısı altında Ermeniler yaşamaya başlamıştır. Ermeni milliyetçilerinin aksine bu bölgede Ermenilerin toplam nüfus içerisinde çoğunluğu oluşturduğunu söylemek pek mümkün değildir. Yavuz Sultan Selim'in doğu politikasının bir sonucu olarak sadece Kilikya bölgesi değil aynı zamanda Ortadoğu bölgesi de Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Suriye, Irak ve Mısır'ın Osmanlı İmparatorluğuna dâhil olması bölgenin bütüncül bir şekilde entegre olmasına yol açmıştır.

Millet sistemi içerisinde kendilerini temsil imkânı bulan Ermenileri Osmanlı imparatorluğunda gerek siyasi gerekse sosyal açıdan önemli kademelere gelmişlerdir. Osmanlı ekonomisinin önemli bir kısmını teşkil eden Ermeni tüccarlara ek olarak devlet kademelerinde de Ermeni cemaatinden kişilere rastlamak mümkündür. Dadyan, Balyan ve Düzyan aileleri akla gelen ilk isimler olarak çeşitli

⁴¹⁵Mack Chahin, *The Kingdom of Armenia* (England: Curzon, 2001), s.243.

⁴¹⁶Günay Göküsü Özdoğan et al., *Türkiye'de Ermeniler* (Istanbul: Bilgi Üniversitesi, 2009), s 44.

⁴¹⁷ Scott Abramson, "Lebanese Armenians; A Distinctive Community in the Armenian Diaspora and in Lebanese Society," *The Levantine Review* 2, no. 2 (2013), 118-119.

⁴¹⁸ Chahin, a.g.e., s.244.

⁴¹⁹Nikon B Schalgalidian, "The Political Integration of an Immigrant Community into a Composite Society: The Armenians in Lebanon, 1920-1974.," (n.p., 1979).

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

imtiyazlar elde etmiştir.⁴²⁰ Bir yandan Osmanlı'nın zenginleşmesine ve modernleşmesine katkı sağlarken diğer yandan Ermenilerin Osmanlı toplumuna uyumuna ve cemaatin güçlenmesine yardımcı olmuştur. Bundan dolayı Ermeniler uzun yıllarca millet-i sadıka olarak isimlendirilmiştir.

Fakat Osmanlı İmparatorluğu'nun 19.yy da iyice güç kaybetmesi denetlediği alanlarda ayaklanmaların ve huzursuzlukların başlamasına neden olmuştur. Bir ideoloji olarak milliyetçilik ile tanışılması önce Balkanlardaki topraklarında daha sonra ise çok etnikli ve dini olan Ortadoğu'da sosyal ve siyasal yapıyı bozmuştur.⁴²¹ Ermeniler örneğinde görüldüğü gibi siyasi oluşumların ortaya çıkmıştır. Milliyetçilik ideolojisi ile beslenen Ermeni siyasi elitleri bir yandan cemaatin diğer üyelerini aynı potada toplamaya çalışırken diğer yandan da Osmanlı aleyhine siyasal projeler geliştiren Avrupalı devletlere yakın durarak Ermeni cemaatinin çıkarlarını korumayı amaçlamıştır.⁴²² Doğu sorunu olarak literatüre geçen mesele sadece Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının uyum içinde nasıl paylaşılması ile ilgili değildir beraberinde bağımsız bir Ermenistan'ın da sınırlarını saptamaya yöneliktir.⁴²³ Bu nedenden olayı bağımsız devlet hayali kuran Ermeni siyasi elitlerinin başta Kilikya ve doğu Anadolu bölgesi olmak üzere silahlı eylemlere destek vermekten çekinmemiştir.

19.yy Osmanlı coğrafyası farklı etnik ve dini grupların karşı karşıya geldiği, misyonerlerin cirit attığı ve çeşitli isyanların vuku bulduğu bir alan olarak tasvir edilebilir. 1894 Sason, 1895 Van, 1862 ve 1878 Zeytun önemli isyanlar olarak ifade edilebilir.⁴²⁴ Bu isyanlar sadece otoriteye yönelik olmadığı için sivil halk da yakından etkilenmiştir. Şüphesiz iddia edilebilir ki Osmanlı tebaası olan Ermeniler ve Müslüman halk arasında huzursuzluğu artırmıştır. Bu isyanlar ve devamında gelen mücadele sadece siyasi ve askeri tarih açısından değerlendirilmemelidir. Sosyal yönleri göz ardı edilmemelidir çünkü yaşanan olaylar Müslüman ve Ermeni tebaanın sahip olduğu kolektif hafızayı (sosyal hafıza) da yakından etkilemiştir. Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse, Birinci Dünya Savaşı başladığında hem Ermeniler hem de Müslümanlar birbirleri hakkında olumsuz yargılara zaten sahiptiler. Ermenilerin başarısız isyanları ve Müslüman tebaanın bu isyanlara karşı gösterdiği refleksler kolektif hafızanın çekirdeğini oluşturduğu söylenebilir.

⁴²⁰ Özdoğan et al, a.g.e., ss. 118-125.

⁴²¹ Milliyetçilik fikri öncelikle gayri-müslim tebaada yayılmaya başlamıştı. Sırp İsyanları 1804-1815 ve Yunan İsyanları 1821-1829 bağımsızlıkla sonuçlanan Osmanlı'nın Balkanlardaki topraklarını küçülten önemli isyanlardır. Ayrıca Anadolu ve Ortadoğu'daki diğer tebaalar içinde diğer örnek teşkil etmiştir. Ermeni komitacılar bu hareketlerden yakından etkilenmiştir.

⁴²² Anaide Ter Minassian and A M Berrett, *Nationalism and Socialism in the Armenian Revolutionary Movement (1887-1912)* (Cambridge, MA: Zoryan Institute, 1984).

⁴²³ Kamuran Gürün, *Ermeni Dosyası* (TTK: Ankara, 1983), s.149.

⁴²⁴ Justin Mccarty, "The Armenian Upsiring and The Ottomans," *Review of Armenian Studies* 7-8, no. 2 (2005).

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Büyük savaşın başlaması ile birlikte Osmanlı imparatorluğu Kafkas, Çanakkale, Kanal, Irak ve Suriye-Filistin cepheleleri olmak üzere 5 kendini savaşıırken bulmuştur. Genel itibariyle imparatorluğun savaşta konumu savunma düzeninde olduğu söylenebilir. Çünkü Kafkaslardan Rus ilerleyişini, batıda itilaf devletlerinin Çanakkale çıkartmasını engellemeye çalışması ve Ortadoğu'da Fransız ve İngilizlerin yerel unsurların yardımı ile çatışmaların başlaması Osmanlıyı kısa surede topraklarına hapsedmiştir. Yaşanan bu çatışmaların hem düzenli ordulara hem de düzensiz birliklere karşı verildiğinden bahsetmek gerekir. Ortadoğu'da Araplar, Anadolu'da ise Ermenilerin oluşturduğu düzensiz birlikler itilaf devletlerine stratejik üstünlük kazandırmıştır.⁴²⁵

Dönemin haritaları incelendiğinde Osmanlı'nın Ortadoğu'daki topraklarına ek olarak Kilikya bölgesinin de işgal planları içerisinde yer aldığını görülmektedir. Kilikya'nın sahip olduğu geçitler Ortadoğu'daki topraklar ile beraber düşünüldü kritik öneme sahip olmuştur. İtilaf devletleri Anadolu'nun içlerine bu geçitlerden ulaşabileceğini düşünmüşlerdir. Hatta İngiliz ve Fransa arasındaki yazışmalardan Çanakkale yerine İskenderun'dan Anadolu'ya girilip girilmemesinin tartışıldığını görmekteyiz.⁴²⁶1916 yılında İngiliz ve Fransız dış işleri bakanları arasında gizli olarak imza edilen Sykes-Picot Osmanlı'nın Ortadoğu ve Anadolu'da kitaplarının nasıl paylaşılacağını göstermesi açısından önemli bir belgedir. Bu anlaşmaya göre; Osmanlı'nın Ortadoğu'daki topraklarının ikiye ayrıldığını görmekteyiz. Mavi ve Kırmızı renklerde işaretlenen alanlar sırasıyla Fransız ve İngilizlere doğrudan ya da dolaylı yönetimler kurmasına imkan sağlıyordu. Mavi bölge Batı Suriye, Lübnan, Kilikya ve Orta Güney Anadolu'dan oluşuyordu. Diğer yandan, A ve B olarak ayrılan nüfus bölgelerinde ise Arap devleti ya da konfederasyon kurulması noktasında anlaşmaya varılmıştı.⁴²⁷

Bu anlaşmadan anlaşıldığı üzere İngiltere ve Fransa'nın sadece toprakları paylaşmak niyetinde olmadığı aynı zamanda bölgede yer alan etnik unsurlara da bir takım vaatler verdiği gözden kaçmamaktadır. Arap ve Ermeni siyasi aktörlerini bu paylaşımında kendilerine yer bulmaya çalışan iki önemli etno-dini grup olarak değerlendirmek gerekmektedir. Her ne kadar Ermeni siyasi partiler arasında yönetsel farklılıklar bulunsu da üzerinde anlaşılan "bağımsız Ermenistan" tarifi vardır. Sykes-Picot ile belirlenen sınırlar Ermenilerin arzu ettiği bağımsız Ermenistan'a denk gelmektedir.⁴²⁸

Fakat Bolşevik devriminden sonra anlaşmanın deşifre olması ve Rusya'nın savaştan çekilmesi ile beraber kurulması öngörülen Ermeni devletinin kuzey sınırları gerçekleşmemiştir. Doğu cephesinin kapanması ile beraber

⁴²⁵Halil Aytekin, *Kıbrıs 'Ta Monarga (Boğaztepe) Ermeni Lejyonu Kampı* (Ankara: TTK, 2000).

⁴²⁶Gülsüm Polat, I. Dünya Savaşı'nda Müttefiklerin (İngiltere-Fransa) İskenderun Çıkartması Planı ve İkinci Çanakkale Korkusu, s 25.

⁴²⁷Omer Kürkçüoğlu, *Osmanlı Devleti'ne Karşı Arap Bağımsızlık Hareketi 1908-1918* (Ankara Üniversitesi: Ankara, 1983), 102.

Garabet K Moumdjian, "Cilica Under French Administration: Armenian Aspirations, Turkish Resistance and French Strategies," in *Armenian Cilicia*, ed. Ricard G Hovannisian and Simon Payaslian (California: Mazda, 2008), s.458.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Türkiye'nin doğu sınırları da Kars ve Gümrü Antlaşmaları ile güvence altına alınmıştır. Ermenilerin devlet hayalleri sadece Kilikya bölgesinde, Fransızların teşvikiyle 1921 tarihine kadar devam etmiştir. Mondros ateşkes antlaşması ile işgale başlayan Fransa, Kilikya bölgesinde Ermeni Lejyonu'nu kullanmıştır. Ermeni tarihçi Moundjian Lejyonun esas görevinin "...sadece Levant bölgesinde kullanılıp, Kilikya'ya Türk egemenliğinden özgürleştirmek..." olduğunu söylemektedir.⁴²⁹

Adana merkez olmak üzere 4 işgal bölgesine ayrılan Kilikya (Maraş, Urfa, Antep ve Kilis), Ermeni Lejyonu'nun çalışma bölgesi olarak belirlenmiştir. 1919-1921 tarihleri arasında Fransızların işgali altında kalan Kilikya'da Ermeni güçler sadece Fransızlara yardımcı olmamıştır aynı zamanda kendi ajandalarını da uygulamışlardır. Şüphesiz 1915'de uygulanan tehcirin intikamını almak lejyona katılan Ermeniler için yadsınamaz bir motivasyon olmuştur. İşgal kuvvetlerinin destekleri ile hoyratça davranan Ermeni askerler çoğu zaman yerel halkı taciz etmekten çekinmemiştir. Maraş'daki faaliyetleri çerçevesinde hamamdan çıkan kadınlara sarkıntılık edilmesi ya da kaleye bayrak dikilmesi yerel halkı galeyana getiren en bilindik örneklerdir. Ermenilerin bu faaliyetleri "Sütçü İmam" ve "Bayrak olayı" biçiminde hikâyeleştirilmiştir. Fakat bu anlatıların Türklerle ilgili olduğunu ve Türkler tarafından yapıldığını belirtmek gerekir.

Tıpkı Türk tarihinde olduğu gibi Maraş ve yaşanan olaylar hem yerel Ermenilerin hem de bölgeye gelen Lejyonerlerin (tabii devamında sonraki kuşak diaspora Ermenilerinin) tarih algısında önemli bir yer tutmayı başarmıştır. Bu anlatılar Türklerin anlatılarından oldukça farklı bir biçimde paylaşılmaktadır. Ermenilerin tarih anlatısının detaylarından bahsetmeden önce bu farklılığın nedenlerine odaklandığımızda tarihin sosyal hafıza biçiminde üretilmesinden kaynaklandığını gözlemlemekteyiz. Sosyal hafıza biçimine dönüşmüş olan "tarih" geçmişle diyalog kurma sürecine işaret etmektedir. Hatırlama aktif ve çaba getiren bir süreç olduğu için geçmiş bilinçli bir şekilde yeniden tasarlanmaktadır. Bir yandan kahramanlar yaratırken diğer yandan bazı şeyler unutulur ya da hatırlanmaz. Dolayısıyla rastgele bir hatırlama ya da unutmadan söz etmek mümkün değildir.⁴³⁰

Sosyal hafıza biçiminde üretilen tarih bir sürecin sonucunda ortaya çıkmış doğruluğu ya da yanlışlığı sorgulanma gereksimi duyulmayan bir üründür. Sosyal çevreden bağımsız şekilde üretilmesi mümkün değildir.⁴³¹ Dolayısıyla sosyal hafızayı sosyal bir gruptan bağımsız düşünmek eksik olacaktır. Sosyal hafıza biçiminde üretilen tarih yenilenen ve kuşaklar arası transfer edilebilen bir özelliğe sahiptir. Bu yönü ile bakıldığı zaman kimlik oluşumuna da katkı sağlamaktadır. Hep bireysel düzeyde hem de toplumsal düzeyde kimliği şekillendirebilmektedir.⁴³²

Kurumsallaşma noktasından sosyal hafıza biçimindeki tarihe yaklaştığımızda kuşaklar arası aktarıma ihtiyaç duymaktadır. Aile, okul ya da

⁴²⁹ Moundjian, a.g.e, s.464.

⁴³⁰Barbara A. Misztal, *Theories of Social Remembering* (MAIDENHEAD: Open University Press, 2003), s.10.

⁴³¹ Misztal, a.g.e, s. 12-13.

⁴³² Misztal, a.g.e, s. 14.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

diasporada bulunan kulüpler bu hafızanın genç kuşaklarla buluşmasına imkan sağlamaktadır.⁴³³

Oppenheime azınlık ve göçmen aileleri üzerine odaklandığı makalesinde sosyal hafızanın alternatif bir tarih ürettiğini söylemiştir.⁴³⁴ Bu bakış açısına göre genç kuşaklar özellikle diasporik mekanlarda farklı bir tarih algısına sahip olabilmektedir. Sosyal hafızanın ve tarih arasındaki bu ilişki dünya ve sosyal olguların nasıl kavramsallaştırdığı ile ilgilidir. Epistemolojik ve ontolojik olarak sosyal inşacılık paradigmasının referans alınması gerçekliğin birden farklı biçimlerde ortaya çıkabileceğini varsaymaktadır. Dahası insanların doğrudan anlamı belirleyen aktörler olarak kabul etmektedir.⁴³⁵ Buna göre "gerçek" bireylerin sosyal ilişkileri, etkileşimleri, deneyimleri ve sahip oldukları ağlar çerçevesinde oluşmaktadır. Zaman ve mekan faktörüne bağlı olarak, farklı anlamlar üretilmekte ve paylaşılmaktadır.

Bir üretim sürecinin sonucu olduğu için sosyal hafızanın değişken ve göreceli bir yapısı olduğunu unutmamak gerekir. Zamanın şartlarına göre farklı anlamlar kazanabilir. Geçmiş günümüze getirdiği için şimdi ile ilgilidir. Bu bağlamda bir an için Ermenilerin ve Fransızların 1919-1921 arası dönemde başarılı oldukları ve Kuvay-ı Milliye'nin bölgeyi terk etmek zorunda kaldığını düşündüğümüzde, bugün Maraş ve Kilikya bölgesine ait anlatılar çok farklı biçimde gerçekleşmiş olacaktır. Farklı bir biçimde ifade edersek, Ermeniler başarılı olsaydı lejyonerlerin anılarında nostaji ögesini bulmak mümkün olmayacaktı.

Ermeni anlatılarında 1919-1921 arası dönemin farklı biçimde hatırlandığını ve isimlendirildiğini gözlemlemekteyiz. Bu farklılık Ermenilerin bölgeye geldiklerinde kabul etmiş oldukları misyondan ortaya çıkmaktadır. Dönemi ve bölgeyi tasvir eden kaynaklar açısından baktığımızda bir 2 ana kaynağın olduğunu söylemek gerekir. Bunlardan birincisi, Ermeni lejyonunda görev almış Ermenilerin hatıratları, ikincisi ise bölgede görev yapmış misyonerlerin günlükleridir. Dickran Boyajian'ın "Armenian Legion: Historical Memories", "Memories from the Days of the Cilician Legionnaire Movement" ve "Autobiography of Legionnaire Hovhannes Garabedian" basılmış lejyoner hatıralarından en bilinen kaynaklardır. Şüphesiz, Stenly Kerr'in "Lions of Marash" adlı kitabı da bölgede görev yapmış bir misyonerin yazmış olduğu ve dönemi farklı bir şekilde tarif eden kaynaklardan biridir. Hatıratların bir kısmı İngilizceye çevrilmiş olmasına karşın büyük bir kısmı Fransızca ve Ermenice olarak diaspora toplumlarında paylaşılmaktadır. Bu paylaşım genç kuşakların geçmişle bağlantı kurmasına yardımcı olmakta ve Türklerden farklı bir şekilde Maraş ve Kilikya hakkında algıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

⁴³³ Misztal, a.g.e., s. 19-22.

⁴³⁴ Louis Oppenheimer and Ilse Hakvoort, "Will the Germans Ever Be Forgiven? Memories of the Second World War Four Generations Later," in *The role of memory in ethnic conflict*, ed. Ed Cairns and Micheal D Roe (New York: Palgrave Macmillan, 2003).

⁴³⁵ Peter Burger and T Luckmann, *The Social Construction of Reality* (New York: Doubleday, 1966).

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Yukarıda bahsedilen kaynaklar incelendiği zaman Ermenilerin Maraş ve Kilikya'ya yönelik anlatıları şu şekilde özetlenebilir. Öncelikle, Maraş'da 29 Ekim 1919'da başlayan Fransız işgali ve devamında gelişen çatışmalar hakkında Ermeni kuvvetleri kendilerini farklı bir noktaya koymaktadır. Ermenilerin bakış açısına göre işgalden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü Ermeni lejyonu oluşturulurken belirlenen hedef Ermeni siyasal aktörlerince belirlenmiş olan "Ermeni vatanını" özgürleştirmektir. Bu düşünce Ermeni milliyetçiliğinin temelinde yer almaktadır. Aralarında yönetsel farklılıklar olmasına karşın Taşnak, Hınçak ve Armenakan adlı siyasi partiler Ermenileri ve dolayısı ile Ermeni vatanı olarak hayal edilen yerleri (kabaca Kilikya'dan bugünkü Ermenistan topraklarına kadar) Osmanlıdan kurtarmayı amaçlıyorlardı.⁴³⁶ Dolayısıyla, Ermeni anlatılarında bir işgalden bahsetmek mümkün değildir. Aksine gelen Ermeni ve Fransız kuvvetlerden bir memnuniyet vardır.

Kerr'in kitabına odaklandığımız zaman bu bakış açısını çok net olarak görebiliyoruz. Çünkü Maraş'ın yerel Ermenilerinden olan Nishan Saatjian'ın tasvirini aktararak Fransız kuvvetlerinin ve Ermeni lejyonerlerin nasıl sevgi gösterileri içersinde karşılandıklarını belirtmektedir. Buna göre "... İki Fransız bölüğü sonunda Ekim'de Maraş'a vardı. Sivri şapkalı ve ışıldayan gözleri ile iki Ermeni taburu Kilikya topraklarında yerel Ermenileri sevgiyle selamlıyordu. Bizim sevinç ve entuziasm zirveye ulaşmıştı ve şehit olan kardeşlerimizin ruhları etrafımızda geziyordu. Bunlar yakında son bulacak mutlu günlerimizi..."⁴³⁷Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Kerr, Türkleri ise kadim Ermeni topraklarını gasp eden ve Fransızlara karşı savaşan asiler olarak görme eğilimindedir. Maraş'ta Ermenilerin sayısı Türklerden hiçbir zaman fazla olmamasına karşın, Kerr Maraş'ı doğrudan Ermenilerle ilişkilendirmektedir. Kitabın geneline odaklandığımız da Ermenileri tamamen masum olarak tanımlamakla kalmayıp ve önceki olaylardan yani Müslüman ve Ermeni çeteler arasında geçen çatışmalardan bahsetmemektedir.

Bu görüşe paralel olarak, Ermeni Lejyonu ve Kuvay-ı Milliye arasında yaşanan çatışmalarda Ermeni kaynaklarında savunma savaşı olarak bahsedildiğini görmekteyiz. Türklerin işgale karşı vermiş oldukları mücadele ise Maraş isyanı olarak anlatılmaktadır. Farklı bir deyişle, Ermeni lejyonerleri Maraş'ı savunmuş ve "isyancı Türklerle" karşı kaybetmişlerdir. Hatta Maraş'ta yaşanan çatışmalar dönemin İngiliz gazetelerine de benzer minvalde yansımıştır. Örneğin, The Times gazetesi, 2, 6, 13 ve 15 Mart 1920 günkü sayılarında Maraş'ı manşetlerine taşımıştır.⁴³⁸ Görgü tanıklarının ifadelerine dayanan haberlerde Ermenilere yönelik

⁴³⁶ Ter Minessian, a.g.e.,

⁴³⁷Stenly E Kerr, *The Lions of Marsh: Personal Experiences with American Near East Relief, 1919-1922* (Albany: State University of New York Press, 1973), s.62.

⁴³⁸ (FROM OUR OWN CORRESPONDENT.). "Marash Massacres." Times, 15 Mar. 1920, p. 16. The Times Digital Archive, tinyurl.galegroup.com/tinyurl/4F66r2. Accessed 20 Jan. 2017. (FROM OUR OWN CORRESPONDENT.). "The Marash Massacres." Times, 2 Mar. 1920, p. 16. The Times Digital Archive, tinyurl.galegroup.com/tinyurl/4F69r1. Accessed 20 Jan. 2017.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

bir katliamın olduğunu yazmıştır. Yukarıda bahsedildiği gibi Ermeni lejyonerler sadece asker değil aynı zamanda tercüman olarak da kullanılmıştı. Yabancı basında çıkan haberleri bu görevin bir sonucu olarak düşünmek gerekmektedir.

Ermeni lejyonerlerin sahip olduğu bu bakış açısı çerçevesinde, lejyon bir özgürleştirme ordusu olarak görülmüştür. Moundjian'ın aktardığına göre, lejyonun temel amacı Kilikya bölgesini özgürleştirmektir.⁴³⁹ Ayrıca tehcirde Müslümanların yanında olan Ermeni kadın ve çocukları toplama görevi verilmiştir. Özgürleştirme ile 2 noktanın anlaşıldığı varsayılmaktadır. Bunlardan birincisi açıkca ifade edilmese de Fransız mandası altında bir Ermeni devletinin temellerini atmaktır. İkinci nokta ise, 1915 öncesi duruma geri dönüştür. Bu düşüncenin devamı olarak 1915'de bölgeden ayrılan Ermeniler geri gelmeye teşvik edilmiştir. Ermeniler açısından geriye göç yaşanmıştır. Yerel Ermenilere ek olarak bölgeye Ermeniler gelmiştir. Net sayılara sahip olunmamasıyla beraber Yücel güçlü Fransızlarla beraber 172.000 Ermeni'nin bölgeye geldiğini bunlardan 80.000 kadarının Suriye, 25 ile 30.000 kadarının ise İskenderun civarına yerleştiğini söylemektedir. Geri kalan nüfusun ise Kilikya bölgesine dağıldığını varsayabiliriz.⁴⁴⁰ Ayrıca, Fransız arşiv belgelerine gönderme yapan başka bir kaynak Maraş'tan 1921'den sonra 400 Ermeni'nin tahliye edildiğini yazmaktadır.⁴⁴¹

Ermeni lejyonerlerin hatıralarına odaklandığımızda Maraş'a gelmenin ve Fransızlarla beraber savaşılmasının altında yoğun bir milliyetçilik duygusunun olduğunu görmekteyiz. Örneğin, ABD'de yaşayan lejyoner Manag, Ermeni lejyonuna neden katıldığını şöyle açıklamaktadır; "...Amerika'da rahat yaşantımızı bırakıp neden Kilikya'ya gelip kendimizi ölümün önüne attığımız sorulduğu zaman, cevabımız hep aynı olacaktır. Gerçek bir Ermeni, ailesi Türklerin boyunduruğunda yaşarken ve katledilirken, tüm ulusu aşağılanırken hayatın son anlarının ne anlamı olabilir. Tüm ulus katledilirken bir bireyin hayatının ne anlamı olabilir? Rövanş ve adalet için seve seve hayatını kurban edebilir..."⁴⁴² Manag'ın hatıratına dayanarak, milliyetçilik duygusunun esas motivasyon olduğunu söylemek abartı olmaz.

Diğer yandan Maraş ve Kilikya bölgesinde yaşananlar Ermeni sosyal hafızasını derinden etkilemiştir. Hem kendi toplumlarına bakışı hem de Fransızlara bakışında farklılaşmalar olmuştur. Kendi toplumları açısından baktığımızda bir

"The Marash Massacres." Times, 6 Mar. 1920, p. 13. The Times Digital Archive, tinyurl.galegroup.com/tinyurl/4F64c0. Accessed 20 Jan. 2017. (FROM OUR OWN CORRESPONDENT.). "Marash Massacres." Times, 13 Mar. 1920, p. 16. The Times Digital Archive, tinyurl.galegroup.com/tinyurl/4F66B1. Accessed 20 Jan. 2017.

⁴³⁹ Moundjian, a.g.e, s. 465

Yücel Güçlü, *The Question of the Sanjak of Alexandretta: A Study in Turkish-French-Syrian Relations* (Ankara: Turkish historical society, 2001), s.23.

⁴⁴¹ Greenshields, Thomas Hugh. "The Settlement of Armenian Refugees in Syria and Lebanon, 1915-1939." n.p.: Durham University, 1978.

⁴⁴² Aktaran Barbara Merguerian, "Betrayed Dreams the Armenian Legion 1916 1920," *ARMENIAN MARTYRS' MEMORIAL*, 2008, <http://ammri.org/PDF/Betrayed%20Dreams%20The%20Armenian%20Legion%201916-1920.pdf>, s.1.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

kahramanlık mitosunun yaratıldığını görmekteyiz. Ermeni askerler çoğu zaman 1915'in öcünü alan "kahramanlar" olarak tarihe geçmiştir. Ermeni topraklarını özgürleştiren askerler. Burada gözden kaçan bir nokta vardır her ne kadar sonraki kuşaklar görmezden gelse de Ermeniler ve Türkler resmi olarak savaşmıştır. Ermeni millî delegasyonu Bugos Nubar Paşa hem Rus ordusu içerisinde hem de müttefik ordularına yardımcı kuvvet olarak Ermenilerin görev aldığı dile getirmiştir. Ayrıca, bu durum lejyonerler tarafından da dile getirilmiştir. "...Ermeni lejyonu uzun yıllardan sonra organize olmuş Ermeni ordusudur... Bizim temel amacımız Ermeni soykırımı için düşmanla hesaplaşmak ve olabildiği kadar Türk'ü adalet önüne getirmektir..."⁴⁴³ Lejyonerlerin birer kahraman olarak algılandığı söylenebilir. Özellikle sonraki kuşaklarda lejyonerler hatırasına dikilmiş anıtlara rastlamak mümkündür. Örneğin, Marsilya'da 1973 yılında açılmış olan anıt buna örnek verilebilir. Anıtın üzerinde "...özgürlük ve Fransa için ölenler anısına" yazmaktadır.⁴⁴⁴

Ermenilerin kahramanlık mitlerine ek olarak, lejyonerlerin Maraş ve Kilikya'daki deneyimleri Fransızlara karşı da bakış açılarının değişmesine neden olmuştur. Özellikle ilk kuşak Ermenilerin ciddi çekinceleri olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü, Ermeniler Fransızların çıkarları için planları değiştirdiğinin farkına varmıştır. 1921'de Fransızların Ankara anlaşmasını imzalaması ve bölgeden askerlerini çekmesi, Ermenilerin de bölgeden çekilmesine yol açmıştır. Ermenilerin bir kısmı Fransızlarla birlikteliğini devam ettirerek İskenderun sancağına, Suriye ve Lübnan'a göç etmiştir. Diğer kısmı ise, Sovyet Ermenistanına ve başka ülkelere göç etmiştir. Kaynaklar incelendiği zaman Fransızlara güvenilmesinin büyük sorunlar oluşturduğunu yazan Ermeniler vardır.⁴⁴⁵

Önce Ankara anlaşması daha sonra ise Lozan antlaşması ile devlet hayalleri sona Ermeniler bölgeden tamamen ayrılmıştır. Maraş ve Kilikya ise sosyal hafızada, sokak ve kilise isimlerinde yaşatılmaya çalışılmıştır. Lejyoner Hrant, Fransızların bölgeden ayrılmasından sonra Ermenilerin içinde bulunduğu durumu ve psikolojiyi şöyle özetlemiştir; "...kafasını sallayarak üzgün bir şekilde, delikanlı, her şey bizim için bitti. En azından Amerika'ya gidip ulusumuzun özgürlüğü bir yıldız gibi parlamaya kadar davamız için insanlarımızın ilgisini canlı tutmaya çalışmalıyız..."⁴⁴⁶ Ermeni lejyonunun dağılması ve bölgeden çekilmesinden sonra Maraş ve Kilikya hafızalarda yaşamaya başladığını söyleyebiliriz. Çünkü Ermenilerin göç ettikleri yeni yerlerde bu hatıraların yaşatılmaya çalışıldığını söyleyebiliriz. Örneğin yoğun yaşadığı bölgelerden biri olan Lübnan ve Uruguay'da Maraş ve Kilikya isimlerine rastlamak mümkündür. Lübnan'da Maraşlıların yaşadığı mahalle, iş hanları ve kilise bulmak mümkündür. Benzer

⁴⁴³ Aktaran Merguerian, a.g.m, s.4.

⁴⁴⁴ Aktaran Aytekin, a.g.e, s.3. Anıtın orijinali için bkz: http://www.armenian-genocide.org/Memorial.72/current_category.63/offset.20/memorials_detail.html#memorial_image

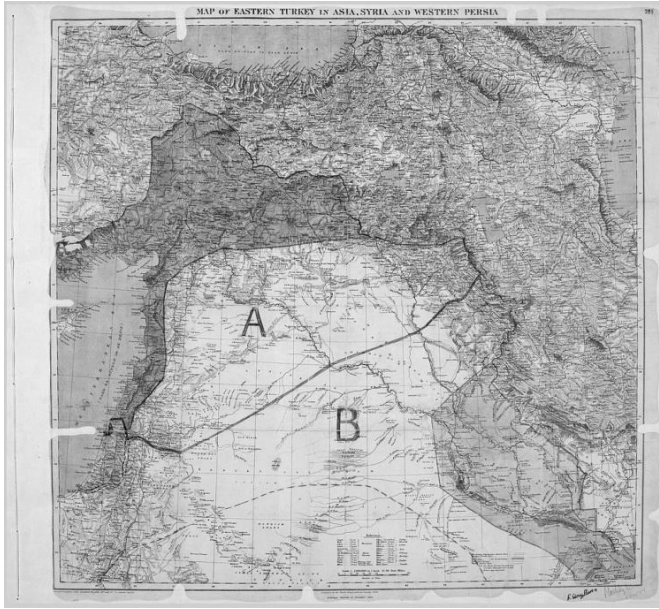
⁴⁴⁵ Moundijan, a.g.e, s.9.

⁴⁴⁶ aktaran Merguerian, a.g.m, s.7.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

şekilde Uruguay'da bulunan Ermeni toplumun üyelerinin aslında Maraş kökenli oldukları çeşitli belgesel ve kaynaklara konu olmuştur.⁴⁴⁷

Sonuç olarak, Ermeni anlatılarında Maraş ve Kilikya hakkında farklı bir bakış açısının geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal hafıza biçimine dönüşmüş olan bu anlatılar, diasporada yaşayan Ermeniler için birincil kaynak olarak kullanılmaktadır. Ermeni lejyonuna katılmış olan lejyonerlerin hatıraları ve bölgede görev yapmış misyonerlerin günlükleri tarih anlatısının üretilmesine kullanılmaktadır. Ortaya çıkan sosyal hafıza biçimine bürünmüş tarih anlatısının Ermeniler açısından bir kahramanlık mitosu yaratığına şüphe yoktur. Fransızlarla birlikte savaşmaya gelen her bir lejyoner “özgürlük savaşçısı” olarak hatırlanmaktadır. Bu hatırlanma süreci içerisinde ise Ermenilerin neden Fransızlarla birlik olup vatandaşı oldukları Osmanlıya ve müslüman komşuları ile ters düştikleri ise unutulmaktadır. Son söz olarak söylenebilir ki Türklerin bağımsızlığı için ve Kuvay-ı milliye ruhunun geniş kitlelere yayılması için vazgeçilmez bir önemi olan Maraş ve devamında yaşanan mücadeleler, diasporada yaşayan Ermeniler içinde kimliklerinin devamı açısından öneme

Şekil 1: 1916 yılında imzalanmış Skyes-Picot Anlaşmasına göre Ortadoğu ve Kilikya

⁴⁴⁷Mehmet Ali Doğan, “Armenios de Marash a Montevideo, Uruguaydaki Maraşlı Ermeniler. Mehmet Ali Dogan,” *YouTube*, December 16, 2013, posted February 21, 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=l4094X8XxKg>.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Şekil 2: Ermeni Lejyonunda Görev Almış Askerlere Verilen Nişan

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

KAYNAKÇA

- Abramson, Scott. "Lebanese Armenians; A Distinctive Community in the Armenian Diaspora and in Lebanese Society." *The Levantine Review* 2, no. 2 (2013): 188–216.
- Aytekin, Halil. *Kıbrıs'Ta Monarga (Boğaztepe) Ermeni Lejyonu Kampı*. Ankara: TTK, 2000.
- Burger, Peter and T Luckmann. *The Social Construction of Reality*. Newyork: Doubleday, 1966.
- Chahin, Mack. *The Kingdom of Armenia*. England: Curzon, 2013.
- Doğan, Mehmet Ali. "Armenios de Marash a Montevideo, Uruguaydaki Maraşlı Ermeniler. Mehmet Ali Dogan." *YouTube*. December 16, 2013. Posted February 21, 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=l4094X8XxKg>.
- Greenshields, Thomas Hugh. "The Settlement of Armenian Refugees in Syria and Lebanon, 1915-1939." n.p.: Durham University, 1978.
- Gürün, Kamuran. *Ermeni Dosyası*. TTK: Ankara, 1983.
- Güçlü, Yücel. *The Question of the Sanjak of Alexandretta: A Study in Turkish-French-Syrian Relations*. Ankara: Turkish historical society, 2001.
- Kerr, Stenly E. *The Lions of Marash: Personal Experiences with American Near East Relief, 1919-1922*. Albany: State University of New York Press, 1973.
- Kévorkian, Raymond H., ed. *REVIEW OF CONTEMPORARY ARMENIAN HISTORY*. n.p., 1999. <http://www.imprescriptible.fr/rhac/tome3>.
- Kürkçüoğlu, Omer. *Osmanlı Devleti'ne Karşı Arap Bağımsızlık Hareketi 1908-1918*. Ankara Üniversitesi: Ankara, 1983.
- Mccarty, Justin. "The Armenian Upsiring and The Ottomans." *Review of Armenian Studies* 7-8, no. 2 (2005).
- Merguerian, Barbara. "Betrayed Dreams the Armenian Legion 1916 1920." *ARMENIAN MARTYRS' MEMORIAL*. 2008. <http://ammri.org/PDF/Betrayed%20Dreams%20The%20Armenian%20Legion%201916-1920.pdf>.
- Misztal, Barbara A. *Theories of Social Remembering*. MAIDENHEAD: Open University Press, 2003.
- Moundjian, Garabet K. "Cilica Under French Administration: Armenian Aspirations, Turkish Resistance and French Strategies." In *Armenian Cilicia*, edited by Ricard G Hovannisian and Simon Payaslian, 457–94. California: Mazda, 2008.
- Oppenheimer, Louis and Ilse Hakvoort. "Will the Germans Ever Be Forgiven? Memories of the Second World War Four Generations Later." In *The role of memory in ethnic conflict*, edited by Ed Cairns and Micheal D Roe. New york: Palgrave Macmillan, 2003.
- Schalgalidian, Nikon B. "The Political Integration of an Immigrant Community into a Composite Society: The Armenians in Lebanon, 1920-1974." n.p., 1979.
- Ter Minassian, Anaide and A M Berrett. *Nationalism and Socialism in the Armenian Revolutionary Movement (1887-1912)*. Cambridge, MA: Zoryan Institute, 1984.
- Özdoğan, Günay Göksü, Füsün Üstel, Karin Karakaşlı, and Ferhat Kentel. *Türkiye'de Ermeniler*. Istanbul: Bilgi Üniversitesi, 2009.

**ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
KILIÇ ALI'NİN ÇEKİLİŞİ VE ALİ RIZA PIŞKİN**

Serdar YAKAR

21 Ocak 1920 tarihi Maraş'ta Sokak muharebelerinin başladığı ve 22 gün sürecek olan savaşın ilk günüdür. Tarihte emsali görülmeyen bu savaş Maraş'ın "Kahraman"lığının da isbatı ve delilidir.

Arslan Beyin "Arkadaşlar harp başlamıştır! Allah'ın inayeti Peygamberimizin ruhaniyeti ve inananların fedakârlığı ile son ferdimiz kalıncaya kadar savaşımız sürecektir. Gayret bizden, yardım Allah'tandır." Mesajı tüm teşkilatlara ulaştırılır ve havaya sıkılan bir el silah sesi ile beklenen işaret verilir.

Bugünün bir gün öncesinde Nedirli Cennet Ali ve çeteleri şehrin batısından Mağralı'ya kadar gelmiş ve Fransız devriyeleri ile çatışmaya girerek onlara zayıat vermiştir. Yine aynı gün Karayılan namı ile bilinen Molla Mehmed de Karabıyıklı civarında Antep'ten Maraş'a gelmekte olan bir Fransız birliğini pusuya düşürüp zayıat vermiştir.

Onca topuna tüfeğine ve de askerine rağmen Maraş halkının özellikle Bayrak Olayı'ndan sonra teşkilatlanması ve baş kaldırması düşmanı kaygılandırmış olmalı ki şehrin yönetici ve ileri gelenleri kışlaya çağırılmış, yapılan nasihatlerin ardından bunların bir kısmı salıverilir iken bir kısmı da tutuklanarak alıkonulmuştur. İşte bu tutuklama olayı bardağı taşıran ve şehir içi muharebeleri başlatandır.

Bu çatışmalar her gün şiddetini artırarak 22 gün sürecek ve şehrin ahşap olan binaları top mermileri ile vurulup yakılacak, şehir koca bir yangın yerine dönecektir.

Başta Evliya Efendi olmak üzere Millî Nuri, Yusuf Çavuş gibi çete reislerinin şehadetleri ile moralleri bozulduğu, Kadir Paşa konağında toplanan zevatın teslim olma düşüncesini seslendirdiği bir günde kötü haber şehre bomba gibi düşer. Sivas'tan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile Maraş'ta teşkilatlanma çalışmalarını yürüten, tehdit telgrafları ile düşmana korku salan Kılıç Ali Paşa kuvvetleri şehri kaderine terk ederek çekilmiştir. Tarih 9 Şubat 1920...

İlginç bir anekdot; Kılıç Ali'nin hatıralarını derleyip toplayarak Hulusi Turgut'a veren ve Hulusi Turgut'un hazırladığı "Kılıç Ali'nin Anıları" kitabına "Babam Kılıç Ali" başlığı ile bir önsöz kaleme alan Altemur Kılıç 9 Şubat 1920 tarihini babasının Maraş'ta düşmanı yendiği gün olarak göstermesidir.

Gerek Kılıç Ali'nin hatıralarından gerekse millî mücadeleyi bizzat gerçekleştirmiş olan kahramanların kaleminden 9 Şubat'ta neler oldu sorusuna geçmeden önce asıl üzerinde durmak istediğimiz isme, Ali Rıza Pişkin'e geçmek isterim.

Kimdir Ali Rıza Pişkin?

Hem istiklâl hem de istikbâl mücadelesinin köşe taşı isimlerinden biridir Pişkinzâde Ali Rıza Bey. Maraş'ta 1899'da doğar. Babası Pişkinzâde Hacı Mehmet Efendi, annesi Sultan Hanımdır. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarında ilk ve orta öğreniminin yanı sıra tenekeçilik mesleğini öğrenmek için de çırak olarak çalışır. Bilâhare öğretmen okuluna kaydolar. Öğrencilik yılları savaşlar ve yenilgilerin yaşandığı yıllardır. Koskoca imparatorluk küçüle küçüle bir avuç Anadolu toprağına sıkıştırılmış, o da dört bir yandan ablukaya alınmıştır. Ülkenin hali bu

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

içler acısı durumunda iken okul okumak, hele hele okulu bitirip görev almak ne mümkün. Pişkinzâde Ali Rıza Bey de bitiremez okulunu. 1917-1918 öğrenim döneminde Yedek Subay olarak orduya dâhil olur.

Henüz 17-18 yaşında iken yedek subay olup orduya katılan Ali Rıza Beyin ilk görev yeri İstanbul Bostancı askeri birliğidir. Bostancı askeri birliğinde makineli tüfek eğitmeni olarak görev yapmakta iken düşman kuvvetlerinin İstanbul'u işgaline şahidlik eder.

Birliği dağıtılmış, silahı elinden alınmıştır.

Tüm bir yurdu nasıl ki bir keder kaplamışsa Ali Rıza Beyi de öyle bir keder kaplar. Genç yüreği yaşananları kabul edememekte, dolup taşmaktadır. Bu acıya artık bünye de katlanamaz hale geldiğinde kendini Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'nde bulur.

Sanki tüm bir imparatorluğun kederi yüklenmiştir sırtına...

Koskoca bir imparatorluk gibi o da yok olup gitmenin eşiğindedir.

Hele hele doğup büyüdüğü baba yurdu Maraş'ın da işgal edildiği haberini duyduğu an tüm dünyalar yıkılır başına. Bu hastane odasında yok olup gitmek mi, memleketine vatan borcunu ödemek mi noktasında gider gelir günler günü...

Sevdikleri gelir gözünün önüne... Sonra memleketi...

Gençlik günlerini sokaklarında yaşadığı güzel Maraş...

O hastane odasından çıktığı gün yepyeni kararların da eşiğindedir.

Düşünür ne yapabilirim diye... Silahı elinden alınmış yetkisiz bir askerdir sadece. Üstelik esaret altındadır. İlk fırsatta esaret zincirinden kurtulmak ve yeniden diriliş için Anadolu da soluğu almaktır hedef. Ve bunu başarır da... Bin bir zorlukla da olsa işte Maraş'tadır. Maraş'ın, Maraşlının şanlı direnişinde onun da yeri hazırdır.

Sütçü İmam ve Bayrak Olayı'nın ardından hızla teşkilatlanma çalışmalarına başlamıştır Maraşlı. Kayabaşı'nda Veliefendi oğlu Ziya'nın evinde Vezir Hoca'nın başkanlığında yapılan ilk toplantılarda hazır ve nazırdır Ali Rıza Bey.

Kayabaşı ve Çiçekli mahallesinde ayrı ayrı ortaya çıkan teşkilat çalışmaları birleştirilmiş ve Müdafai Hukuk Cemiyeti kurulmuş, Arslan Bey cemiyetin başına geçmiş, mahalle teşkilatları oluşturulmuştur.

Maraş direnişin ve dirilişin eşiğindedir...

Her bir Maraşlı tıpkı Ali Rıza Bey gibi kulağı tetikte görev beklemektedir.

Büyük hesaplaşmanın yakın olduğunu sezen Governör Andriya Antep ve Adana üzerinden Maraş'a bol miktarda mühimmat getirme kararını aldığı Müdafai Hukuk Cemiyeti de çoktan yolları kontrol altına almak ve şehre yardım girişini engellemek için tedbirlerini almıştır bile... Bu tedbirler doğrultusunda Pişkinzâde Ali Rıza Bey emrindeki kuvvetlerle Pazarcık istikametine, Muhacir Abdullah da Arablı'ya Türkoğlu Mustafa Çavuş'a gönderilir.

Pazarcık bölgesine Sivas'tan gönderilen Kılıç Ali Bey ile buluşan Ali Rıza Bey onun en büyük yardımcılarından biri olur teşkilatlanma çalışmalarında. Yakup Hamdi Bey ile Dehliz mevkiinde görev alarak Maraş'tan Kılıç Ali üzerine gönderilen Fransız birliklerini Aksu köprüsü civarında büyük bir bozguna uğratar.

Şehir içi çatışmaların başlaması ile emrindeki kuvvetlerle şehre girerek çatışmalara en önde katılır. Alman çiftliğini kendilerine üst edinen Fransız birliklerine yaptığı baskınla onları darmadağın eder. Düşman kuvvetlerinin Adana

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

tarafından erzak ve mühimmat getirmekte olduğunu haber aldığımda ise hızla harekete geçerek düşman kuvvetlerinin şehre girmesine fırsat vermeden Şeyhadil mevkiinde düşmanı bozguna uğrattır.

Girdiği her muharebede yüz akı ile mücadele eden Pişkinzâde Ali Rıza Bey, 11 Şubat 1920 gecesi düşmanın ardına bile bakmadan kaçıp gitmesi ile yeni bir görev daha üstlenir.

Maraş'ın düşmandan temizlenmiş olması yepyeni bir ümidi de beraberinde getirmiştir. Yenilmez sanılan koca Fransız devleti, üstelik işbirlikçisi Ermeniler ile birlikte işte Maraş'ta dize getirilmişti. Neden bu başarı Antep'te, Urfa'da ve tüm bir yurttta gösterilmesini...

Maraş'ta oluşturulan Akıncı Birlikleri ile bölge harplerine de katılan Pişkinzâde Ali Rıza Bey bilahare Ayvalık askeri mutasarrıflığına atanmış ve bir süre de orada görev yapmıştır.

İstiklâl savaşının sona ermesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile istikbalin sanayide ve ticarete olduğunu idrak eden Ali Rıza Bey kardeşleri Mustafa, Osman, Kasım ve Abdullah'ı da kendilerine ortak ederek "Binbirçeşit" adında bir mağaza açarlar. Bu mağazanın açılışında en büyük destekçileri baba dostu Müderris Ali Efendi (Ali Bilgili) olur. Binbirçeşit Mağazası Maraş'ta Cumhuriyet döneminde kurulan ilk büyük ticari işletmedir.

Ali Rıza Bey bu ticari işletmenin yanı sıra işsiz güçsüz gençleri başına toplayarak Maraş İdman Yurdu Spor'u kurar.

Binbirçeşit Mağazası Ali Rıza Bey'in ticari ufkunu açar. Sık sık İstanbul'a giderek mal alır getirir. Bu gidiş gelişlerde Maraşlı diğer tüccarların da siparişlerini takip ederek ufkunu ve çevresini daha bir genişletir.

Yıl 1930'dur ve Ali Rıza Bey önemli bir karar alarak mağazayı Mehmet Pişkin'e bırakıp ailesiyle birlikte İstanbul'a yerleşir. Sirkeci de açtığı yazlıhanede hayvan bağışıklarını toplayıp tenekeler içerisinde salamura yaparak Almanya'ya ihraç yapmaya başlar. Daha sonra Eminönü'nde de bir ticarethane açarak pirinç ticareti ile uğraşır.

Hatay'ın 1938'de Türkiye'ye ilhakı onun kafasında yepyeni projeler geliştirir. İskenderun limanı Anadolu'nun Avrupa'ya açılan kapısıdır. Bu bakımdan Hatay'ın önemli bir ticaret ve sanayi merkezi olacağını tahmin eder. Bu düşüncelerle İskenderun'dan bir arazi satın alarak tren garına yakın bir yerde İskenderun'un ilk çeltik fabrikasını ağabeyi Kasım ile birlikte kurar. Bu çeltik fabrikası Hatay'da kurulan ilk Türk fabrikasıdır. Açılışa vali ve garnizon komutanı da katılır. Fabrikanın işletmesini ağabeyi Kasım'a bırakan Ali Rıza Bey İstanbul'a döner ve pazarlama işini İstanbul üzerinden yürütür.

Ticari hayattaki başarısı onu ulaşılmaz kılmaz. Tam tersi gönül ve kültür insanı olur. Adil Bağdadlıoğlu'nun kaleme aldığı "Uzunluk (İstiklâl Harbinde Maraş)" adlı eseri 1942'de bastırarak memleketine karşı bir hizmeti daha yerine getirir.

Çevresi her geçen gün büyüyen Ali Rıza Bey 1943'de hemşehrisi Necip Fazıl Kısakürek'in yayınlamakta olduğu Büyük Doğu Mecmuasının en büyük destekçisi olur.

Henüz yeni yayın hayatına başlayan Büyük Doğu dergisinin maddi sıkıntı içerisinde olması dolayısıyla karısı Neslihan Hanım'ın astırganan kürkünü koluna

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

attığı gibi soluğu Ali Rıza Bey'in bürosunda alır Üstad Necip Fazıl. Amacı kürkü rehin bırakarak Ali Rıza Bey'den birkaç bin lira borç istemektir.

Üstad'ın bu müracaatı karşısında Ali Rıza Bey "ağlıyacak kadar müteessir olmuş; rehini reddetmiş ve Necip Fazıl'a senetsiz, sepetsiz istediği parayı vermiştir." Bu hakikat bizzat Üstad'ın kaleminden Büyük Doğu'nun ilk devresinin 14. sayısında ayrıntılı bir şekilde yer alır.

Fikir ve sanat yazıları ile gönüllerde yer eden Büyük Doğu, Ali Rıza Beyin bu maddi desteğinden sonra daha düzenli bir şekilde yayını sürdürürken bir de kadrosuna yeni bir yazar kazandırmıştır. Tüccar olmakla birlikte öğretmen okulu kökenli olan Ali Rıza Bey 10. sayıdan itibaren Büyük Doğu da iktisadi yazılar yazmaya başlar.

Dünyanın iktisadi bir buhran içerisinde olduğu yıllarda Ali Rıza Bey'in iktisat yazıları yol gösterici ve ışık tutucu olur. Yıllar yılı ticaret hayatında kazandığı tecrübelerin ışığında ortaya koyduğu çözüm önerileri ile dikkat çeken bir yazardır artık Ali Rıza Bey. Üslup itibarıyla Üstad'a oldukça yakın yazılar kaleme alan Ali Rıza Bey bu yazı faaliyetlerini Büyük Doğu ile sınırlamaz, Maraş Talebe Birliği'nin yayın organı olan Edik'te de uzun yıllar devam ettirir.

Ali Rıza Beyin gönlünde Maraş Talebe Birliği ayrı bir yer tutmaktadır. 1940'lı yılların sonlarına doğru dernekleşme faaliyetini başlatır ve yine çevresinin desteği ile Fındıkzade'de bir arsa alınmasına öncülük eder. 1960 Aralık ayında yapılan kongrede ise derneğin başkanlığına getirilir. İçlerinde hukuk öğrencisi Erdem Bayazıt'ın da bulunduğu bir gurup genç ile birlikte bu görevi uzun yıllar sürdürür ve Fındıkzade Öğrenci Yurdu'nun temelleri bu yıllarda atılır.

Ticari hayatta Ali Rıza Bey'in 1945'de tamamen kendisine ait bir konserve fabrikası kurduğunu, ürünlerini iç pazarın yanı sıra İngiltere, Almanya gibi Avrupa ülkelerine de ihraç ettiğini görüyoruz.

Ali Rıza Bey'in Büyük Doğu dergilerinde yayınlanan yazıları ve ortaya koyduğu öneriler iktisat tarihi açısından büyük önem arz ediyor olmasına rağmen yazıların kitaplaşmamış olması gözden uzak kalmasına neden olmuştur. İktisat yazılarını Büyük Doğu'dan sonra Edik Dergisi'nde de devam ettiren Ali Rıza Bey burada ayrıca Maraş millî mücadele dönemi ile ilgili anılarını da kaleme alır.

1973'ün 28 Ağustos günü Bolu'da bir trafik kazası sonucu vefat eden örnek insan gazi ve müteşebbis Ali Rıza (Pişkin) Beyi rahmetle anarken tekrar Maraş millî mücadelesine dönmek isteriz.

12 Şubat 1960 tarihli Edik dergisinde Ali Rıza Pişkin'in "Kurtuluş" başlıklı yazısından bir bölüm:

"Maraş da hadiseler birbirini takip ederken, Fransız kumandanlığının başlıca endişesi, Pazarcık teşkilatı üzerinde toplanmıştı. Çünkü Pazarcık Kuvayı milliyesinin kudretinin neden ibaret olduğunu bilmiyordu. Bu askeri sırrı keşfedebilmek maksadile yerli Ermenilerin kılavuzluğu sayesinde Pazarcık istikametine bir bölük keşif müfrezesi göndermişti. Bu esnada Pazarcık kuvvetlerinin komutanı olarak Pazarcık Maraş arasında Dehliz köyünde bulunuyordum. Vakit öğleden biraz evvel karlı ve fırtınalı bir gün, devamlı irtibat halinde bulunduğumuz Tomsuklu Karakol jandarmalarından iki suvari dört nal geldiler. Bir düşman süvari müfrezesinin dağ yollarından ve Aksu'nun Maraş kıyısını takiben Aksu'nun geçit yeri (Haraba) mevkiine doğru yürüyüş halinde

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

olduklarını haber verdiler. Bu haber üzerine emrimdeki kuvvetleri üçe ayırarak en kuvvetlisini Paşo Ağa kumandasında geçit mevkiine (Haraba) istikametine diğer birini Aksu köprüsü civarında düşmanın çekilebileceği istikamete yerleştirdim. Üçüncü kuvvetlerimizle de Hasan Çavuş kumandasında Aksu köprüsü ile Tomsuklu Karakolu arasında düşmanın ricat güzergahına mevzilere yerleşmesini temin ettim. Ben merkezi olarak ikinci mevzilerde kaldım. Düşman keşif müfrezesi imkan bulsa idi geçidi geçip Pazarcık istikametine yürüyüşüne devam edecekti. Fakat bu imkan önlenmişti. İlk müsademe (Haraba) geçit mevkiinde başladı. Paparayı yiyen düşman dayanamadı var kuvvetiyle Aksu kıyısını takiben geldiği tarafa doğru kaçmaya başlamıştı. Bu sırada ikinci pusumuzun önüne gelen düşman süvarileri kuvvetlerimizin hücumuna uğradı. Burada da nasibini aldıktan sonra artık Kuvayı Milliye tecavüzünden kurtulmuş olduğunu zan eden bu düşman, Tomsuklu karakoluna doğru çekiliyordu. Bir anda o civara yerleştirdiğimiz üçüncü kuvvetlerimizin hücumuna maruz kaldı. Bu ani tecavüz ve hareketlerimiz karşısında süratle kaçabilmek için terkilerindeki ağırlıklarını atarak ve üç yaralı esir bırakarak kaçmışlardı. Bu keşif müfrezesinin Pazarcık Maraş arasında muhtelif yerlerden ve mevzilerden hücumlarımıza uğraması Fransız kumandanlığına Pazarcıkdaki kuvvetimiz hakkında teyakkuzumuzu öğretmişti. Pazarcık Kuvayı Milliye kumandanı Kılıç Ali Bey bu hadisenin cerayanından sonra Maraşdaki Fransız kumandanına telefonla ultimatom vererek Maraş Türklerine herhangi bir tecavüz olduğu takdirde Maraş'a gelerek bu tecavüzü önleyecek kudrette olduğunu ve icabında Fransız kuvvetleriyle Maraş ovasında karşılaçağımı ve her türlü Harp mesuliyetinin Fransız işgal kumandanlığına ait olacağını kat'i bir ihtarla bildirmişlerdi.”

Edik, 12 Şubat 1960

Ali Rıza Bey Maraş'ta 1920'de yaşanan olayları kırk yıl sonrasında, 1960'lı yıllarda yayınlanan Edik dergilerinde yayınlamaya devam ederken şu kanaatini de altını çizerek tekrar eder:

“Tarih yazan müverrihler bir gün gelecek Maraş'ın ve Maraşlının başardığı bu mücadele ile Türkiye Cumhuriyetinin temelini atılmış olduğunu kaydedeceklerdir.” *Edik Dergisi, 12 Şubat 1963.*

Kendi yazdıklarının yetersizliğinin farkında olan Ali Rıza Pişkin bir başka yazısında adres vererek şu çağrıda bulunur:

“Esefle üzüntü ile söyleyelim ki milletler tarihinde benzeri bulunmayan, Tanrı'nın Maraşlılara nasip ettiği mefahirlerle dolu kurtuluş savaşımızın vesikalara dayanan büyük tarihi yazılamadı. Bu hususta sorumlu bulunan, ihmalleri görülen Kılıncı Ali ve Arslan beyler halen hayattadırlar. Her iki zatın bu millî savaşta hizmetleri inkâr edilemez ki sonsuzdur. Maraş'ın savaş tarihi yazılırken fedakârâne yararlıklarını vesikalara açıklayacak ve te'yit edecektir. Mücadelemize ait canlı vesikaları bavullarımızda çürütmekle şahıslarımızın, Maraş kahramanlarının büyük Türk milletinin malı olan tarihi kıymetleri yok etmiş oluyorsunuz.” *Edik Dergisi, 12 Şubat 1962*

Bu açık çağrıya rağmen ne var ki ne Arslan Bey ne de Kılıç Ali Bey bir bütünlük içerisinde hatıraları kaleme almazlar. Gerçi Arslan Bey İstiklal Mahkemesi'nden yakayı zor kurtarmış ve uzun yıllar gözetim altında kalmıştır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Buna rağmen bazı hatıraları dostlarına aktarmış, birkaç gazete ve dergiye de röportaj vermiştir ama yetersizdir.

Kılıç Ali Bey ise bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından “Maraş başarısının sebep ve kahramanı” olarak görüldüğü için üzerine bir söz söylemeye gerek duymamıştır.

Ne zaman ki Altemur Kılıç’ın çabası ile Hulusi Turgut tarafından Kılıç Ali’nin hatıraları yayınlanır ancak o vakit hakikat ortaya serilir diyeceğiz ama o da mümkün olmaz. 2005’de ilk baskısı yapılan 796 sayfa tutarında hacimli bir kitaptır Kılıç Ali’nin hatıratı. Ne var ki Maraş’a ayrılan bölüm on sayfayı geçmez ve o da hatalarla doludur.

Misal; 28 Kasım 1919 Cuma günü yaşanan Bayrak Olayı’nı şu cümlelerle anlatır: “Öğleye doğruydu. Bir Fransız müfrezesi kaleye giderek Türk bayrağını indirdi, yerine Fransız bayrağını çekti. O gün cuma idi. Yüzyıllardan beri Maraş kalesinde dalgalanmakta olan bayraklarını göremeyen halk, çıldırmış gibiydi. Sokakları, meydanları doldurmuştu. Büyük bir kalabalık, müthiş bir uğultu halinde kaleye doğru aktı. Yollarda kendilerini engellemek isteyen Fransız müfrezelerini ve Çerkez gönüllülerini çiğneyip geçerek kaleye vardılar.” (sh. 87)

Bu anlatının neresi düzeltilmeli bilmem ki...

Bu on sayfalık anlatıda hakikate işaret eden cümleler de yok değil. En azından şu anlatı hakikate uygun:

“Maraş’ın Şekerli Camii civarında şiddetli bir sokak çatışması oluyordu. Bir aralık yanımda bir kadın belirdi. Bir eliyle bir gaz tenekesi taşıyor, öteki elinde birkaç altın tutuyordu. Halinde büyük bir telaş ve heyecan vardı. Yalvarır bir sesle:

“Aman paşam” diyordu, “evimin bitişiğindeki evde Fransız ve Ermeni kuvvetleri var. Oradan size ateş ediyorlar. İşte şu bir teneke gazı getirdim. Benim evimi yakın ki, onların barındığı ev de yansın! Bu paraları da yakan yiğide ödül olarak verin!” (sh. 95)

Kılıç Ali Bey’in hatıratında 9 Şubat ile ilgili hiçbir bilgi yok. Doğrudan 12 Şubat’a geçen Kılıç Ali Bey şunları kaydetmekte:

“Fransızlar son bir ümitle, 12 Şubat 1920’de güçlü bir takviye birliğini Maraş’a soktular. Birlik, şehrin güneyindeki Elbistan kuvvetlerini oradan atarak tepeyi ele geçirdi ve şehirde kuşatılmış durumdaki askerlerini ateşle koruyarak kaçırmayı başardı.”

Anlatılanların hepsi bu kadar...

Oysa kendi emrinde görev yapan ve geri çekilen kuvvetlerin de komutasını üstlenen Ali Rıza Pişkin o günü şöyle anlatıyor:

“Şehrin yarısından fazlası yanmış bir harabe yığını haline gelmişti. Savaşa başlanıldığının 18 inci gününde büyük bir Fransız kıt’asının Eoğlu istikametinden Maraş’a doğru gelmekte olduğu görüldü.

Düşman topçuları şehri devamlı bombardıman ediyorlardı. Mahfuz mahaller sığınaklar, korunma yerleri yoktu. Savaş dışı kadın, çocuk, aile toplulukları şehirde barınamaz hâle gelmişlerdi. Karlı fırtınalı günlerdi. Aile reisleri çocukluğunu civar köylere yerleştirmek üzere şehir boşaltılıyordu. Başlangıçta dış cephede Kılıç Ali Bey bu çekilişe mâni olmak istedi ise de imkân olmadı. Çekilen insanlar içinde silâhli gidenler de bulunuyordu. Dış cephede muhasaraya

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

iştirak eden kuvvetlerde çekilen topluluğa katılmıştı. Kılıncı Ali bey yanındaki subaylarla bir harp meclisi kurdu, vaziyetin nezaketi incelendi ve şu karara varıldı:

1-Ovada çekilmekte olan ahaliyi düşman tarafından takip ve tenkil etmek gibi bir durum hasıl olursa bu tecavüzü durdurmak, melhuz bir katliamı önlemek.

2-Süratle yeniden toparlanmak, şehirde savaşılanları takviye ederek mukavemetin devamını sağlamak,

3-Bu tedbirleri tahakkuk ettirmek için Göllü'ye kadar çekilmek.

Askerce verilen bu karar süratle tatbik edildi, savaşın 19 uncu akşamı (9 Şubat 1920) Göllü'ye varıldı." *Edik Dergisi, 12 Şubat 1962*

Şimdi de o günü diğer kaynaklar nasıl kaleme almış ona bir bakalım:

Şeyh Ali Sezai Efendi:

"Tesadüf olarak o gün Yüzbaşı Yörük Selim Bey komutasında 70 kadar silahlı Çerkes milli süvarisi gelmişti. Kılıç Ali Bey bunları Normand komutasında İslahiye'den gelmekte olan Fransız taburlarına karşı yolladı. Kendisi de şehrin kenarında tertip aldı. Normand'ın imdat kuvveti Aksu yakınına geldiklerinde Yörük Selim Bey'in süvarilerinin saldırı ateşine ve yöre köylerindeki silahlı savaşıların baskısına uğradılar. Gece yürüyüşünü tehlikeli gören Normand, sürekli top ve mitralyöz ateşleri açmakla güvenini sağlayarak saldırıyı önlemişti. Durumu öğrenen Kılıç Ali Bey, Hatuniye mahallesinden yedek subay Pişkinzade Ali Rıza emrine önemli sayıda milli bir müfreze vererek gelen düşmanı sıkıştırmak ve mümkün olduğunda baskın yapmak üzere yollamıştı. Fakat bu kuvvetler de ileri varma cesaretini gösteremeyerek bir tarafa çekilmişti. Şube Binbaşısı Mustafa Cemil Bey komutasındaki kuvveti de öncekilere arka ve yardım olmaları amacıyla, Kılıç Ali Bey arkadan göndermişti. Bunlardan da bir hareket gözlenmemişti. Yörük Selim Bey emrindeki Çerkes süvarileri de geri çekilmeyi zorunlu görmüşlerdi. Binbaşı da milli efratla dönerek Mercimektepe cephesine gelmişlerdi.

Düşman daha çok şehrin doğu ve batı cephelerine şiddetli top ve mitralyöz ateşi açarak yaklaşıyordu. Sabahleyin Albay Normand komutasındaki taburların ivedi olarak ilerlediği görüldü. Memleketin önemli noktaları ile karargah tutulan doğu ve batı taraflarını yakıcı ve yıkıcı biçimde ateş altına aldı. Bu pek şiddetli bombardıman derhal etkisini gösterdi; Dışarı çeteleri ile Kürt aşiretler yer yer kaçmaya başladılar. Bu arada bir bölüm yerliler de dayanma güçlerini yitirmeye başlamışlardı.

Normand komutasındaki taburların en çok memleketin doğu ve batı yönlerine ve çokça savunma silahları atılmakta olan mercimektepeye sürekli top ve mitralyöz ateşi açılmakta idi. Yeterli karşılık verecek durumu bulunmayan Elbistan ve Bertiz çeteleriyle Mustafa Çavuş efradı uzağa çekilmek zorunluluğunda kalmışlardı. Durumun gelişmesinden korku ve telaşa düşen Devecili, Karamanlı, Mağralı mahallelerindeki silahlı efrat, ailelerini bağevlerine yerleştirmek ve ayak bağı olmalarını önlemek maksadıyla taşınmaya başlamışlardı. Bu mahallelerdeki boşalma, işgal kuvvetlerine yol açılmasına neden olmakta idi.

Divanlı mahallesinin şehrin en yüksek bir yerinde bulunuşu sebebiyle cami ile evlerden şiddetli ateş yükselmesi her yerden görülmekte idi. Şiddetli ateş Elbistan, Bertiz, Yenice kale ve yöre köylerden Cancığa toplanan ve daha önce uzağa çekilmiş bulunan çeteleri korkutmuştu. Şehrin Fransız işgal kuvvetlerinde

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

tamamıyla zaptolunduğu sanıldı. Böylece hep birlikte savunmayı bırakarak kendi köylerine dönmek üzere yola çıktılar. Eczacı Ömer Lütfi Bey de doğudaki Gafarlı Köyüne gitmiş olan ailesi yanına gitmişti. Karaküçük Keskin Hacı Mustafa, Müderris Hafız Ali Efendiler, Zülkadir Süleyman Bey odasında Kuva-i Milliye komutan katipliği görevi yapan Tasfiye memuru İsmail Hakkı Efendi'nin yanına gelirler. Şehrin batı cephesinde bulunan Kuva-i Milliye ile bazı mahalleler ahalisinin şehirden gitmiş ve bir kısmının da hala gitmekte olduklarını haber verirler. Kendilerinin de Beşenzade Nuri Bey ve bazı kimselerle ailece Kozludere, Bulanık köyleriyle Arifi Beylerin Ağyar'daki yerlerine gidip sonucu bekleyeceklerini bildirirler. Bu dehşet verici haber üzerine yapılan keşif sonucu, doğu ve batı cephelerinde silah atılmadığı ve Divanlı mahallesi ile diğer bazı yerlerin tamamıyla yanmakta bulunduğu ve çetelerin tümü ile savuşup gitmiş buldukları öğrenilir. Kılıç Ali Bey'in de müşkil durumda kalarak top ve mitralyözünü kullanan birkaç efratla önce Göllü'ye ve oradan Kerhan Köyü ve Sarısakızlı obasına taşınmış olduğu anlaşılır.

Arslan Bey:

Harbin 17 inci günü Maraş'a gelen bir düşman tayyaresi kuvvetlerinin fena durumda olduğunu görmesi üzerine Sivas'a sevke hazır olan bir fırka düşman kuvvetinden bir alayı ayırarak seri toplarla Maraş'a sevk edildiğini ve Maraş'a gelerek Aksu da karargâhını kurduğunu haber aldık. Maraş bu vaziyet karşısında ciddi bir tehlike karşısında idi. Derhal garp ve şark cephelerine vaziyet bildirildi ve tertibat almaları emir verildi. Düşman 2 inci günü bir taarruzla Mercimek tepe'yi işgal etti.

Çekilmeğe başlayan Divanlı Mahallesi halkını gören düşman, bunları bombardumana başladı ve Kılınc Ali'nin idaresindeki şark cephesi de bu yüzden tamamen çöktü.

Mercimek tepenin düşmesi Kılınc Ali cephesine asla tesir etmemesi lâzımken Kılınc, her şeyi hatta yemek için kesilen et gövdelerini dahi ağaçta asılı bırakmak suretile kadın erkek, çocuk çoluk arasına karışarak Göllü köyündeki sayfiye damlarına iltica ettiği haberini aldık.

Kılınc Ali ile birlikte bu bozgunluğa sebebiyet verenler ki bunları bu memleket halkı pekâlâ bilir canlarını, kahraman ve aziz şehitlerin canlarından üstün gören ve fakat memleketi terk etmek suretile şark cephesinin bozulmasına sebep olan bir takım gâfiller kahramanlık taslayarak umûmi efkârı aldatmak suretile memleketin ve memleket kahramanlarının malı olan mukaddes bir varlığı başkalarına mal etmek isteyenler, harp yıllarında akan kanın, sönen yuvaların, harap olan evlerin, yağma edilen malların acısını tatmayan nankörlerdir.

Hiçbir taraftan maddî ve manevi yardım görmeyen kahraman Maraş silahını kendisi temin etmiş, teşkilatını kendisi kurmuş, harbin sevki idaresini kendisi planlaştırmış, bağrında yetiştirdiği evladını şehit vermiş, kendi evini eli ile yakmış, malını, mülkünü, canını, fedâ ederek memleketini kurtarmıştır.

Aziz şehitlerin ruhunu incitmeyiniz, Maraş'ın müdafii onlardır, kahraman Maraşlılardır. Bunu itiraf etmek bizim için bir borçtur. Tarih bunu böyle yazacaktır.

Maraş Postası, Yıl 1, Sayı 86, 1 Mart 1948

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Adil Bağdathoğlu:

Düşman, gemi azıya aldı, var kuvvetile önce batı cephesine yüklendi, top ateşile onları dağıttıktan ve Kazmamusluğu'na doğru sürdükten sonra topun ağızını doğuya çevirdi. Kılıç'ın yanındakilerden birçoğunun kaçmasına sebep oldu. Kılıç yalnız nefşini değil topunu da düşünüyordu. Etrafında pek az kimse kaldığını görünce şaşırıp, ne yapacağını bilmez oldu. Şehir içerisinde ise panik başlamıştı. Bazılarının maneviyatı bozulmuş, kaçmak yolunu tutmuşlardı. Bu hallere rağmen silâh kullananlardan fedakârlığın, gayretin son kertesine varanlar hiç bir şeyden yılmayarak sebat ve metanet gösterenler ekseriyeteydi. Bunlar ümitsiz olmamış ve neticenin iyi olacağı hakkındaki kanaatlerini diğerlerine aşlamaya çalışmışlardı. Bununla beraber şehir boşalıyordu. Ailesini, çocuklarını bulabilenler birlikte, bulamayanlar tek başına köy yollarını tutmuşlardı. Erkeklerini bulamayan kadınlar erkeksiz çıkıyorlardı. Maşer gibi herkes her şeyden evvel nefşini düşünüyordu. Kış şiddetli, kar ve fırtına pek fazla idi. Küçük çocuklardan taşıyamadıklarını yollarda atanlar görülüyordu. Zalim düşman imhakârlığını burada da gösterdi. Kaçanları top ateşine tutması, beşeriyeti kan ağlatacak şenatlerdendi. Bazı mahalleler tamamen boşalmıştı, bazıları kısmen. Kaçmayan mahalleler Hoca Durdu, Cıgıcı, Boğazkesen, Bektutiye, Restebaiye, Şeyh ve kısmen Çavuşlu idi. Bu mahallelerin etrafı düşmanla çevrili olduğundan kaçamamışlardı.

Beklemenin fayda vermeyeceğini anlayan Kılıç da topu ile beraber Dereli köyüne gitti. Oradan da Kerhan köyüne geçti.

Arslan Bey:

Kılıç Ali ile aramızdaki mestur posta yolu olmadığı için Divanlı Mahallesi'nin bozgunluğu, Kayabaşı'na da sirayet etti. Kılıç Ali ümitsiz bir hale düşmüştü. Halkın cereyanına karışarak Dereli Köyü'ne, oradan da Kerhan Köyü'ne çekilmişti. Kılıç Ali cephesi içinden yıkılmıştı. Düşman topluluklarına karşı tutulan cephe bozulmuş, düşman Hatuniye semtinden ilerleyerek yukarıda kaydedildiği şekilde birleşerek, Evliya'nın şahadeti ile neticelenen vaziyet hasıl olmuştu.

Ve son söz Ali Rıza Pişkin'in:

Maraş istiklâl savaşı, bir başkumandanın emrindeki askerî kuvvetlerin savaşı değildir. Bir şehir halkının ölüm kalım mücadelesidir. Mücadelenin oluşunu sağlayan manevi bütünlüğün ilhamından doğan kudretle sarsılmayan azim ve iman mahsulüdür. Maraş Türkleri modern silâhlarla mücehhez bir Fransız generalinin kumanda ettiği ordularını nankör Ermeni sürülerini kısa zamanda Maraş'tan çıkarmış ve perişan etmişti. Askerce yapılan ve düşünülen her hareket mücadelemiz içinde faydalar sağlamıştır. Savaş içinde cereyan eden hadiselerin tahlil ve tenkidini askerî bilginlere bırakmak yerinde olur. Yalnız açıkta ve boşlukta kalan şudur ki Maraş istiklâl savaşının tarihi yazılmalıdır. Sorumlu olanlardan tekrar rica ediyoruz: Bu eseri yazmak ve yazdırmak imkânları yoksa vesikaları İstanbul'da Maraş Okutma ve Yardım Derneğine göndersinler, kısa zamanda eserin intişarı tahakkuk ettirilecektir.

Edik Dergisi, 12 Şubat 1962

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

KAYNAKÇA

- ALPARSLAN, Yaşar ve YAKAR, Serdar (2008), “İstiklal Savaşında *Maraş*”, Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş.
- ALPARSLAN, Yaşar ve YAKAR, Serdar (2009), “*Maraş Meşhurları*”, Kahramanmaraş Valiliği Yayını, Kahramanmaraş.
- ALPARSLAN, Yaşar ve YAKAR, Serdar (2012), “*Maraş – Fransız Harbi Belgeler-Hatıralar*”, Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş.
- BAGDATLIOĞLU, Adil (1942), “*Uzunluk İstiklal Harbinde Maraş*” Ülkü Matbaası İstanbul.
- KARADAĞ, Hüsameddin (1943), “*İstiklal Savaşında Maraş*” Ata Çelebi Basımevi, Mersin.
- PİŞKİN, Ali Rıza (1960), “*Kurtuluş*” Edik Dergisi, İstanbul.
- PİŞKİN, Ali Rıza (1962), “*Maraş İstiklâl Savaşının Tarihi Rolü*” Edik Dergisi, İstanbul.
- PİŞKİN, Ali Rıza (1963), “*Maraş İstiklal Savaşı Hakkında*” Edik Dergisi, İstanbul.
- TOĞUZATA, Arslan (1948), “*Maraş Müdafî Kahraman Maraşlılardır*” Maraş Postası Gazetesi, Maraş.
- TURGUT, Hulusi (2011), “*Atatürk’ün Sırdaşı Kılıç Ali’nin Anıları*”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- YAKAR, Serdar (2012), “*Maraş Milli Mücadelesinde Bayrak Olayı ve Aşıkhoğlu Hüseyin*” Ukde Yayınları, Kahramanmaraş.
- YAKAR, Serdar (2012), “*Maraş Milli Mücadelesinde Şeyh Ali Sezai Efendi*” Ukde Yayınları, Kahramanmaraş.
- YAKAR, Serdar (2014), “*Maraş Milli Mücadelesinde Önden Gidenler*”, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş.
- YAKAR, Serdar (2015), “*Millî Mücadele Kahramanlarımız*”, Kahramanmaraş Belediyesi, Kahramanmaraş.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MİLLİ MÜCADELE BİLİNCİNİ CANLI TUTMAK İÇİN OKUMA VE
TARİH OKUMALARININ ÖNEMİ

Alpaslan YURTSEVER⁴⁴⁸

ÖZET

Millî mücadele bilincini canlı tutmak için çeşitli yazılı ve görsel materyaller hazırlanmakta gezi programları düzenlenmektedir. Dinimizin ilk emri “oku”, okumanın önemini fark etmemiz açısından önemli bir mesajdır. Okuma davranışı ile beyindeki aktif olan nöronların sayısı artarak unutmayı önlemektedir. Bilgi edinme ve öğrenmenin temelinde de okuma davranışı önemli bir yer tutmaktadır. Millî mücadele ve yaşanmış tarihi olayları gelecek kuşaklara anlatmak ve hafızalarda kalıcı hale gelerek tekrür etmemesi için tarih okumalarının artırılması gerektiğine inanılmaktadır. Bu kapsamda genel de okumanın önemi özelde ise tarih okumalarının önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Millî Mücadele dönemi ile ilgili yazılan dokümanlar ve yazılı metinler taranarak incelenmiş ve okunması durumunda neler kazanılacağı ve bunun yetişen nesillere katkısı konusunda öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Okuma, Tarih Okumalarının Önemi, Kahramanmaraş, Millî Mücadele.

ABSTRACT

To keep alive the consciousness of national struggle, various visual and written materials are prepared and travel programs are organized. The first command of our religion is “Read”. It’s an important message to realize the importance of reading. Reading behavior prevents to forget by increasing the numbers of neurons in our brain. Reading behavior takes an important place under the base of both knowledge acquisition and learning as well. Is believed that in order not to make historic failure again, there is a necessity of rising to read our own real history to make it permanent in memories. In this context, in general, the importance of reading is special. The importance of history reading have been emphasized. The written documents, related with the era of the national struggle and the written texts have been investigated by scanning. It has been offered suggestions from the point of contribution to the growing generations, what will be gained in the case of reading?

Key Words: History, Reading, The importance of reading history, Kahramanmaraş, National struggle.

1.GİRİŞ

Tarih Nedir? Nasıl Tarif Edilir?

Tarih, insanın ve kâinatın geçmişidir. Tarihi; rehber ilim, kılavuz ilim, yol gösterici ilim şeklinde tarif etmek mümkün olduğu gibi uyarıcı ilim, aydınlatıcı ilim, kişi ya da kişilerin değişim ve dönüşümünü sağlayan ilim şeklinde de tarif etmek mümkündür. Eğer bu tarifleri gerçekleri saptıran, uyutucu ve sömürgeci bir mantıkla yaparsak, tarih ilmini kişi ya da kişileri kandıran, uyutan, hakikatleri

⁴⁴⁸ Kitap Yaprığı Topluluğu/Kahramanmaraş Sosyal Bilimler Lisesi
pdryurtsever@hotmail.com.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

saptıran, kişinin değişim ve dönüşümünü durduran, sömürgeye açık hale getiren ilim dalı olarak tarif etmek de mümkün olur.

“Tarihini almayan bir millet, babasını bilmeyen bir çocuk gibidir” der, Avrupalıların Dragut dediği Turgut Reisimiz.

Cemil Meriç ise Tarih nedir? sorusuna “Muhteşem maziye mükemmel bir geleceğe inşa etme sanatıdır” diyerek cevap vermiştir.

Okuma Nedir? Okuma – Öğrenme İlişkisi Nedir?

Okuma, dil kurallarına uyarak yazılı iletişimleri, sözlü iletişim hâline getirmek, kavramak, kıyaslamalar yapmak, yorumlamak, fikir yürütmek ve yargıya varmaktır. Okuma sırasında, okuyanın zihninde okuduğu sözcükler değil sözcüklerin anlamları belirir. Okuma işlemi sürerken hem okuduğumuzun anlamını kavramaya çalışır, doğru okuyup okumadığımıza dikkat eder hem de okuduklarımızın ne oranda gerçeğe uygun olduğunu araştırırız. Okurken anlamının yanı sıra kıyaslama, yorumlama ve yargılama da işin içine girmektedir.

Bir başka açıdan okuma, basılı iletileri duyu organları yoluyla algılayıp bunları yorumlama, anlamlandırma amacı ile zihnimizin duyu organlarımızla ortaklaşa yaptığı bir etkinliktir. Okuma işleminde esas amaç, işaretlerden düşüncelere hızla geçmeyi sağlamaktır.

Hayatın anlamıdır okumak bu neden ile Peygamber Efendimize (ASM) ilk gelen ayet ve Yüce Yaratıcımız Allah(CC) ilk emridir. Bilgiye ulaşmanın ilk ve en önemli aşaması olan okuma davranışımız ile beynimiz ve zihnimizde mükemmel değişimler gerçekleşmektedir.

Bu değişimlere kısaca değinecek olur isek ortalama her insanın beyinde ortalama 100 milyar bulunmaktadır. Yine en zeki dediğimiz insanlar bile bu nöronların %10 kullanıyor. Aktif olmayan %90’lık nöronların kullanılır hale gelmesini sağlayan ise beynimize ulaşan her bilginin bir nöronu aktif etmesidir. Kişi ne kadar çok bilgiye ulaşır ise o kadar fazla nöron aktif olacak, bilgiye ulaşmak ise okumak ile mümkün olduğuna göre aktif ve bol nöronlu beyinlere ulaşmak için bol bol okumamız gerekmektedir. Bol bol okuyan insan beyinlerindeki nöronları aktif ettikleri zaman;

*Unutkanlık azalmakta, Hatırlama artmakta,

*Bilgileri zihnimize göndermemiz ya da zihnimizden çağırmamız daha hızlanmakta,

*Daha kısa sürede daha hızlı okuma,

*Bu özelliklerin etkisi ile bulunduğumuz ortam ve şartta başarılı ve etkileyici olma,

*... vb.

Bu değişimler ile birlikte hayata anlam katmakta ve etkilenen değil etkileyen olmaktayız. Buradan anlıyoruz ki; ne kadar çok okur isek hayatta o kadar gelişiyor ve etkin oluyoruz.

Okumanın anlam ve tanımında olduğu gibi okuma amaçları da toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarına göre farklılık göstermektedir. Onwubiko okuma amaçlarını dört ana başlıkta ele almaktadır (Ogunrombi ve Adio, 1995, s.50):

*Zevk almak, serbest zamanı değerlendirmek ve rahatlamak için okumak,

*Genel anlamda bilgilenmek için okumak,

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

*Profesyonel ve mesleki anlamda bilgilenmek için okumak,

*Yukarıda belirtilen okuma amaçları birleştirilerek çeşitli kombinasyonlar oluşturmak da mümkündür.

2. GELİŞME

TARİH OKUMALARININ ÖNEMİ VE MİLLİ MÜCADELE BİLİNCİ

Tarih, bir boyutu ile bilgi ve tecrübe elde etme, bunları gelecek nesillere miras olarak bırakma ilmidir. Gelecek kuşaklar, kendi zaman diliminin bilgi, tecrübe, ihtiyaç ve zaruretleri ile geçmişini sentez ederek yolunu, geleceğini aydınlatmaya çalışır. Tarihte yaşamış kahramanların başarı ve başarısızlıkları iyi analiz edilir, onlardan ders alınır, yaşanan zaman diliminin bilgi ve ihtiyaçları ile doğru sentez edilebilirse, insanoğlu hata ve yanlıştan en az ziyatla kurtulmuş olur. Kişiler için söylenenler, milletler için de geçerlidir. Türk Tarihi bu açıdan oldukça zengin bilgi ve tecrübelerle doludur. Türklerde; Millet, Devlet ve Vatan kavramları kutsaldır. Her zaman korunacak Kızılma'dır. Bu kavramlar iyi anlaşılırsa, Osmanlı Devleti'nde ve Hanedanın içinde Fatih Sultan Mehmet Han döneminde başlayan kardeş katlini daha iyi anlamak mümkün olacaktır.

Mustafa Kemal Atatürk, tarih okumanın ve öğrenmenin faydalarını belirten "Türk çocuğu ecdadını tanıdıka daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır" ve "Büyük devletler kuran ecdadımız büyük ve şümüllü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur" sözleri ile de bizlere ışık olmuştur.

Tarih bilinci, kişilerin kendi milletinin bilgi ve tecrübelerini öğrenmesi, ondan yeteri kadar istifade etmesi, kendi geleceği için bu bilgi ve tecrübeleri zamanın icabına göre sentez ederek doğru ve etkin kullanmasıdır. Bu tarifi, evrensel olarak biraz daha genişletirsek; kişilerin, insanoğlunun geçmişteki bilgi ve tecrübelerini öğrenmesi, zamanın icabına göre sentez etmesi, doğru ve etkin olarak kullanması şeklinde de tanımlamak mümkündür. Bu tariflere göre tarihi anlarsak tarih bilinci oluşur ve insanlar arasındaki etnik, dini, mezhebi, siyasi kavgalar asgari düzeye inmiş olur.

Tarih okumak, tarih öğrenmek ve tarih çalışmak yalnızca profesyonel ya da amatör tarihçiler veya tarih eğitimcilerinin ilgilendiği, üzerinde düşündüğü bir alan değildir ve belki de tarihsel zamanın hiçbir döneminde yalnızca belirtilen gruplara has bir konu olarak görülmemiştir. Çeşitli alanlarda çalışan entelektüeller ve özellikle de sosyologlar, siyaset bilimciler ve uygulayıcı kimliği ile siyasetçiler ve öğretim programlarını hazırlama görevini üstlenen eğitim bürokrasisinin çeşitli zamanlarda hangi tarih konularının, hangi amaçlar doğrultusunda öğretilmesi gerektiği üzerine düşünceler geliştirdiklerine tanık olunmaktadır. Tarih eğitimcisi Prof. Peter N. Stearns tarafından yazılan ve Amerikan Tarih Kurumu tarafından 1998 yılında yayımlanan bir makalede, tarih çalışmanın ve tarih öğrenmenin neden önemli ve gerekli olduğunu kapsamlı bir şekilde tartışması yanında, bireye kazandıracağı beceri ve kapasiteleri de açıklaması bakımından önemlidir. İnsanlar bugünde yaşar; gelecek için kaygı duyup, planlar yaparlar. Fakat tarih, geçmiş hakkında çalışma demektir.

Tarihçiler, kalp nakli ameliyatları yapmazlar, otoyol tasarımları geliştirmezler, ya da suçluları tutuklamazlar. Haklı olarak, eğitimin işe yarar

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

amaçlara hizmet etmesinin beklendiği toplumlarda tarihin işlev ve fonksiyonlarının belirlenmesi mühendislik veya tıp gibi alanlardakinden çok daha zordur. Tarih gerçekten çok işe yarayan ve aslında vazgeçilmez olan bir disiplindir. Fakat bir tarih çalışmasında ortaya konulanlar, diğer disiplinlere ait ürünler kadar elle tutulabilir veya somut olmayabilir. Geçmişte tarihin ve tarih öğrenmenin gerekçesi olarak sunulan nedenlerin birçoğu artık kabul edilebilir değildir. Mesela tarihin eğitimdeki yerini günümüzde de korumasının sebeplerinden biri, eski liderlerin, bazı tarihsel olguları bilmenin eğitimi bir kişiyi, bir cahilden ayırt etmeye yaradığına inanmalarıdır.

Tarih, insanların ve toplumların nasıl davrandıkları hakkında bizlere bilgiler sunan bir depo gibidir. Tarihin insan davranışlarındaki değişmeyi anlama ve açıklamadaki yeri hiç de önemsiz bir düşünce değildir. Tarih ayrıca insanlara kimlik edinmede yardımcı olur ki bu aslında çağdaş ulusların şu ya da bu şekilde, sorgulamaksızın tarih öğretimini teşvik etmelerinin nedenlerinden biridir. Tarihsel veriler aileler, gruplar, kurumlar ve bütünüyle ülkelerin nasıl oluştuğunu ve kendi içlerinde uyumlarını korurken tedrici olarak nasıl geliştiklerini içerir.

Tarihi bir hadiseyi, dönemi veya şahsı anlamaya çalışmak, o şeyin daima yeniden inşasını ve kurgulanmasını gerektirir. Tarihi oluşturan malzemelerden bir “ortak tarih algısı”nın oluşturulabilmesidir. Sadece okumak ben diyen insanı bize dönüştürüyor ise tarih okumaları ise kişileri ortak tarih algısı oluşturmaya götürür. Bu algının oluşmasında ise efsaneler, destanlar, kahramanlık hikayeleri, masallar, türküler, şiirler, gezgin hikayeleri, ...vb tarih anlatıları önemli yer tutmaktadır. Bu kaynakların üretilmemesi bireylerin tarih öğrenmelerini olumsuz etkilemektedir. Bireylerdeki tarih öğrenmelerinin azalması veya yok olması ise toplumsallığın sona ermesine neden olmaktadır.

Toplumsallığın sona ermesi tarih bilinci algısının sona ermesine sebep olmaktadır. Tarihin birinci koşulu toplumsallıktır; bir ortak yaşama kültürüne sahip insanların üzerinde uzlaştıkları ortak bir geçmiş algısıdır. Bir toplumun var olma kuvvetlerinden biri, o toplumun ihtiyaç duyduğu bir ortak geçmiş hikayesine/anlatısına dayanmalarıdır. Francis Fukuyama'nın “Tarihin Sonu” adlı makalesinde vurguladığı tarihin bitişi, geçmişin tükenişi herhalde bu olsa gerek. Bu büyük tarihi anlatıların sona ermesinin tarihin sona ermesi olarak gören filozoflar haksız değildir. Bu hikayeler toplumların birlikteliği sağlamlaştırarak insanların tarihten ders almalarını da sağlar. Alınan ders sonrasında tekrerrütmesi de önlenmiş olur. Tarih deneyim olması sebebi ile şimdiki zamandır. İnsan kendi tarihi içinde kendini anlamaktadır.

Tarihi olayların okunup, düşünüp, ders alınması ile sadece yerelde değil ulusal çapta da milli bilincin ayakta kalmasında önemli katkıları olmaktadır. Örneğin Maraş'ın kahramanlarını anlatan öykü, roman ve hikayeleri okuyan insanlar bunu kendi illeri ve ülkeleri içinde kullanacak şekilde içselleştirirler. Bu içselleştirme sadece vatan savunmasında değil eşi ve işi ile olan problemleri çözmesinde bile mükemmel katkılar sağlar. Sorunlu değil sorumlu bireylerinde temeli atılmış olur. 31 Ekim 1919'da Ermeni-Fransız Lejyon askerlerin Uzunoluk Hamamı'ndan çıkan peçeli Türk kadınlarına el uzatmaları sonucunda ayaklanan Türkler'in şanlı ve kahraman mücadelesi yeni nesillere yazılı ve görsel olarak yeni

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

nesillere aktarıldığında bu milli bilincin etkisi ile sadece Kahramanmaraş değil Türkiye güvende ve bağımsız olacaktır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Okuma sadece akıl edebilen insana Yaradan tarafından verilen; mükemmel özelliklerden biridir. İnsanoğlu bu özel gücünü yaşamında kullanabilir ise etkin bir birey olabilmektedir. Okuma insanlarda iki açıdan değişim ve gelişim etkiler.

Okumanın birinci etkisi insanı sağlıklı ve kişilikli ben yapabilesidir. Bunu da Yunus Emre'ninde şu dörtlüğünde daha net görmekteyiz;

“İlim ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir,
Sen kendini bilmez isen,
Ya nice okumaktır.”

Okumanın ikinci etkisi ise ben den bize yöneltmesidir. Bunu da Koca Yunus'un diğer bir dörtlüğünde kendini fark ettirir;

“Okumaktan mana ne,
Kişi Hakk'ı bilmektir,
Niçin okudun bilmezsen,
Ha bir kuru emektir.”

Şu bir gerçek ki sağlıklı bir ben olmadan sağlıklı bir biz gerçekleşmez. Bu toplumlar ve milletler içinde aynıdır. Eğer sağlıklı bireylerin azınlıkta olduğu bir toplumda düzensiz, huzursuz ve çatışmalı olacaktır. Milletler mücadelesinde başarılı olmak istiyor isek önce neslimizi tek tek düşünebilen ve akıl edebilen bireyler olarak yetiştirmemiz gerekmektedir. Akıl edemeyen bir nesilden; okuma yapmasını, tarihten ders almasını ve milli bilincinin yüksek olmasını beklemek imkansızdır. Bunun içinde kişinin anne karnına düştüğü andan itibaren okumasını sağlanması (anne-baba okumaları) yada huzur veren konuşmalar ile dünyaya gelmesi sağlanmalıdır. Dünyaya geldikten sonrada ev içinde okuma ve huzur veren konuşmalar olmalıdır. Çocuk ilk okumaya başladığında okumayı sevdirmek için ne tür kitap, gazete ve dergi dikkatini çekiyor ise onları okuması desteklenmelidir. Daha sonraları ise istediğimiz kaynakları sevdirecek okumalarını tavsiye etmeliyiz. Biz de ilk okumalarımız da Tarkan ve Kara Murat gibi dergiler ile zamanımızdaki Teksas, Tommiks ve Zagor gibi kitaplar ile başladık zamanla daha derin ve fikri okumalara yöneldik. Okumaların yanında o dönemdeki Kara Murat ve Tarkan filmleri de bizdeki tarih bilincini başlattı. Köroğlu, Battal Gazi, Dede Korkut, ... vb. sözel anlatımlar ile gelişti. O zaman ki okuma kaynakları daha göre çizgi roman türünde olduğu için okuyucuyu sıkımsıyor ve ilgisini çekiyordu. Özellikle çocukları okumaya alıştırmak için hazırlanan tarihi kahramanların çizgi romanları milli bilinç kazandırmaya da önemli etkileri olacaktır. Bu kapsamda aileler ve devlet kurumlarına büyük sorumluluklar düşmektedir.

Neslimize Millî Mücadele ve Tarih Bilincini Kazandırmak için;

Tarih öğretiminde yazılı ve görsel materyallerin en üst düzeyde kullanılması,

Video, Resim, yazı ve yazı-resim ağırlıklı hazırlanan dokümanlara halkın kolaylıkla ulaşımının sağlanması,

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Kütüphaneler gerçek kimliğine kavuşturularak okuma salonlarına dönüştürülmeli etüd ve ders çalışma ortamı için farklı alternatifler üretilmesi,

Tarih öğreticilerin düz anlatımdan ziyade yaşayarak öğrenme amaçlı ödevlendirmeler yapması,

Özellikler yerel kaynaklar hazırlanır iken destan, hikâye, roman, türküler, şiirler, ...vb. ağırlık verilmeli ve bu yöndeki eserler desteklenmesi.

...vb. çalışmalara gerekli hassasiyetler gösterildiğinde okuma alışkanlığının artacağı ve bu artışında tarih okumalarına yansıtacağına inanılmaktadır. Tarih okumalarındaki artış ise milli mücadele bilincine sahip neslin yetişerek vatanına, milletine, devletine sahip çıkacaktır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ümit, Okuma Serüveni, Çıra Yayınları, İstanbul, 2008.
Ayaydın, Kibar, Kitap ve Okuma Ufku, Işık Yayınları, İzmir, 2005.
Boz, Duran, Kitaba Çağrı Sınavında İnsan, Kahramanmaraş Valiliği, 2009.
Emre, Yunus, Güldeste, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
Maraşlı, Ahmet, Okumaya Sevdirmenin Yolları, Bilge Yayınları, 2009.
Polat, Cavit, Maraş Bibliyografyası, Ukde Yayınları, 2009.
Sevuk, İsmail Habip, Atatürk İçin (Ölümünden Sonra Hatıralar ve Hayatındayken Yazılanlar), İstanbul, 1939.
Timuçin, Afşar, (1998). Doğru Bilinç Oluşturmada Tarih Eğitiminin Önemi. Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları, (Haz.: Salih ÖZBARAN), (1. Baskı), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
Yaylamaz, Selahattin, Okuma Zekâsı, Hayat Yayınları, 2012.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MARAŞ SAVUNMASININ ZAFERLE SONUÇLANMASINDA ETKİLİ
OLAN UNSURLAR

Prof. Dr. Memet YETİŞGİN⁴⁴⁹
Okt. Sevim. C. DUMANOĞLU

ÖZET

Maraş, Mondros Ateşkes Anlaşmasına⁴⁵⁰(30 Ekim 1918) aykırı olarak önce İngilizler sonra Suriye İtilafnamesi gereği Fransızların işgaline uğramıştır. Güneydoğu Anadolu ve Çukurova bölgesine hâkim olmayı isteyen Fransızlar, şehre girdikleri ilk günden itibaren önemli tahribatlara ve olaylara sebep olmuşlardır. Fransız işgalcilerin ve Ermenilerin artan baskıları ve geleceğin belirsizliği Maraş'ta uzun ve kanlı bir mücadelenin doğmasına yol açmıştır.

Maraş savunmasının zaferle sonuçlanmasında etkili olan unsurlar; savunmayı yapan, çatışmaların büyük kısmını üstlenen ve savaşın ağır yükünü taşıyan şehir halkı, Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğindeki Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri, Kuvayi Milliye güçleri, çevre kasaba ve şehir katkılarıdır. Başta Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal olmak üzere millî mücadele önderleri Maraş'ın kurtuluşu için ellerindeki mevcut bütün imkânları kullanmışlardır. Çevre köylerde yaşayan Müslüman halk bir yandan Maraş'ta zor durumda kalan kadın ve çocuklar için imkânlarını seferber ederken bir yandan da savunmaya destek olmak üzere şehre gelmişleridir. Düşmana karşı başarılı olmada psikolojik savaşın bir örneği olan mitingler, protestolar ve yiyecek, giyecek para şeklinde yapılan destekler Maraş savunmasında önemli bir yer işgal etmiştir. Ayrıca savunulmasında kadınlar da oldukça önemli rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Maraş, Fransız İşgali, Ermeniler, Mustafa Kemal Paşa, Türkler.

ABSTRACT

Marash was occupied by both English and French military respectively after the Armistice of Mudros signed on 30 October 1918. Trying to establish their space of influence in Chukurova and the Southern Anatolia, the French committed many atrocities in Marash and in the region. Because of French invaders' and Armenians' increasing pressures, a long and bloody struggle took place in Marash.

Victory in Marash struggle was won by the Turks. In this victory, Marash city folk played the most important part, while Defense of Rights organizations led by Mustafa Kemal Pasha and surrounding peoples provided important helps. *Heyet-i Temsiliye* founded in Sivas Congress and led by Mustafa Kemal Pasha worked very hard to win the victory. Surrounding villages helped women and kids of the city and participated the fighting in Marash. As a psychological warfare, meetings, demonstrations and protestations against the French occupation of the

⁴⁴⁹Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi memyet@gmail.com-
sevimeylan17@hotmail.com

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

city were important. Foods and Money were sent to Marash. Women took place in bloody struggle against the French occupation, too.

Key words: Marash, the French Occupation, Armenians, Mustafa Kemal Pasha, the Turks.

Giriş

Osmanlı toprakları Birinci Dünya Savaşı sırasında İtilaf Devletleri'nin aralarında yaptıkları gizli antlaşmalar ve paylaşım planları ile bölünmüş, savaş sonrasında da bu gizli planlar ve anlaşmalar yürürlüğe sokulmak istenmiştir. Bu çerçevede Osmanlı toprakları sürekli işgallere maruz kalmıştır. Güneydoğu Anadolu ve Suriye toprakları dacoğrafi konumu gereği Fransa ve İngiltere'nin nüfuz mücadelesinin etkilerini yaşamıştır. Bu devletler, 9-16 Mayıs 1916'da yaptıkları gizli antlaşma Sykes-Picot ile bölgenin taksimini gerçekleştirmiştir.⁴⁵¹

I. Dünya Savaşı sonunda İngiltere, Mondros Antlaşma şartlarına aykırı olarak 3 Kasım 1918 tarihinde Musul'u, 9 Kasım 1918 tarihinden de İskenderun'u işgal etmiş ve harekâtını Maraş-Antep-Urfa yönüne genişletmiştir. Albay Philip Max Andrio komutasında askeri birliği ile 22 Şubat tarihinde Maraş'ı işgal etmişti.⁴⁵²

15 Eylül 1919 tarihine gelindiğinde İngiltere ve Fransa arasında karşılıklı değişimlerin yapıldığı Suriye İtilafnamesi imzalanmıştır. Bu İtilafname ile İngiltere önemli bir stratejik konuma sahip olan Musul'u ele geçirmiş, Fransa ise Güneydoğu Anadolu ve Çukurova bölgesini ele geçirmişti. Bu bölge, Fransızlar için dokuma ve ipek endüstrisinin hammadde kaynağı idi. Fransız kamuoyu bu bölgeyi iyi tanımamakla birlikte Kilikya olarak tabir ettikleri Çukurova'yı Suriye'nin bir parçası olarak görüyorlardı. Resmî makamlar ise Kilikya'yı koloni haline getirmenin planlarını yapıyorlardı. Bunlardan biri Beyrut'taki Fransız Yüksek Komiserliği mensuplarından ziraat mühendisi Achard'a yaptırılmıştı. 1919'da bölgeyi dolaşan mühendis raporunda; "Marsilya'ya çok uzak olmayan Kilikya, Fransa'nın bütün pamuk ihtiyacını karşılayabilir. Bu nedenle Kilikya ile kuzey Suriye'yi elimizde tutmakta ve pamuk üretimini geliştirmekte çıkarımız vardır..." şeklinde değerlendirme yapmıştır. Ayrıca Albay Bremond, Kilikya ile ilgili yaptığı çalışmada bölgeye "Alp dağına sahip bir Mısır" şeklinde tanımlamıştır.⁴⁵³ Paul, duVeou'ya göre; Çukurova'nın sağlayacağı pamuk Fransız tekstil endüstrisi için yeterli miktarda idi.) Bölgede yetişen pamuk (Fransızların bölgeye olan ihtiraslarını sürekli canlı tutmuştur.⁴⁵⁴Fransa kendisi için önemli olan bu bölgeleri ve Suriye'yi

⁴⁵¹ Memet YETİŞİGN, "Osmanlı Çöküş Sürecinde Güney Bölgesine Yönelik Paylaşım Projeleri," Milli Mücadele Güney Bölgesi Sempozyumu, Ankara, 2015, s. 715-745.

⁴⁵² Ali Sezai Kurtaran, Maraş Kurtuluş Savaşı ile İlgili Basılmamış Notlar,

⁴⁵³ Yahya Akyüz, Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1+919-1922), TTK, Ankara, 1988: 175-176

⁴⁵⁴ Paul duVeou, La Passion de la Cilicie, 1919-1922, Paris: 1937, s. 2; Memet Yetişgin, "Maraş Savunması: Amaçlar, Kişiler ve Sonuçlar, Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine, Kahramanmaraş 2008, 276).

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ele geçirmek için bölgenin kuzeyini oluşturan Maraş, Antep ve Urfa gibi vilayetleri de askeri açıdan elinde bulundurması gerektiğine inanıyordu.

İtilaf Devleti ülkeyi amaçları doğrultusunda ele geçirmek için işgallere başlarken, memleketin her tarafında Hıristiyan azınlıklar gizli veya açıktan kendi özel amaçlarını gerçekleştirmek ve devleti bir an evvel yıkmaya çalışıyorlardı.⁴⁵⁵Maraş'ta da azınlık durumda olan Ermeniler,⁴⁵⁶kurtarıcısı gibi gördükleri batılı devletlerin desteklerini elde ettiklerini düşünerek bölgede Bağımsız bir Ermeni Devleti oluşturabileceğini ve kendi kuracakları devlette Türkleri azınlık durumuna düşürmeyi planlamışlardı.Ermeniler, Maraş'ta diğer illere göre önemli bir çoğunluğu oluştursa da Türkler bölgede ezici çoğunluğuna sahipti. Ermenilerin merkez kaza ve Zeyton (Süleymanlı) kazasında çoğunlukta olduğu görülmektedir.⁴⁵⁷ Maraş civarında 28 veya 22 Ermeni köyü olduğu iddia edilmekte olup (bu sayı toplam köylerin yüzde 10-11'ini oluşturmakta) Maraş'taki köylerin büyük kısmı Türk köyleri idi.⁴⁵⁸

Fransızlar, bu bölgede işgali kolaylaştırmak ve kalıcı olmak için Ermeni gönüllülerine, askerlerine, milislere güvenmiştir. Birlikte yaşama anlayışını terk etmiş olan Ermeniler, bu topraklarda bağımsız bir Ermeni devleti kurmak için Maraş'ı ilk işgal eden İngilizlerden medet ummuşlardır. İngilizlerden aradığı yakınlığı bulamayan Ermeniler, Fransızların şehri bir an evvel işgal etmesini istemişlerdir. Bu düşüncelere sahip olan Ermeniler, Fransız işgal güçlerinin 29 Ekim 1919'da şehre ilk girdiğinde onları büyük bir coşku ile çiçekler ile karşılamışlardır.⁴⁵⁹Fransız işgalinin başlamasıyla Türkler, Maraş'ta bulunan Ermenilere işgal döneminde kendi yanlarında olmalarını teklif etmiş fakat kabul etmemişler bunun üzerine Türkler tarafsız kalmalarını istemiş Ermeniler buna da yanaşmamışlardır. Bundan sonra Türkler sadece Fransızlar karşı değil Ermenilere karşı da şehrinin savunmak zorundan kalmıştır.⁴⁶⁰

⁴⁵⁵Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, haz. Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi, 2006, 1

⁴⁵⁶Fransız işgali sırasında savaş başlamadan 18.000 ile 27.000 arasında değişen oranda Ermeni yaşadığı belirtilmiştir. (Stanley E. Kerr, TheLions Of Marash, 1973, 196;The 22 Days ofMarash: Papers on theDefense of teh City Against Turkish Forces, Jan-Feb 1920 The Armenian Rewiew, vol 30 (Winter 1977-78), s.392; Memet Yetişgin, "Maraş'ta Ermeni Nüfusu: Osmanlı Son Dönemi, Mütareke ve Milli Mücadele Yılları, OTAM, S. 17, 2005, s.10). Bağdadlılar eserinde Maraş Savunması öncesi Maraş'ta 14.000 nüfuz olduğunu kaydetmektedir. (Adil Bağdadlılar, Uzunoluk: İstiklal Harbinde Kahramanmaraş, Kervan Matbaası, Kahramanmaraş, 1974, s.123).

⁴⁵⁷Yetişgin, agm, 2005, s. 5

⁴⁵⁸Ahmet Hulki Saral, Vatan Nasıl kurtarıldı: 1970, 123; Yetişgin, a.g.m, 2005, s.7.

⁴⁵⁹Kerr,age, s. 62

⁴⁶⁰The 22 Days of Marash: Papers on theDefense of the City AgainstTurkishForces, Jan-Feb 1920 The Armenian Rewiew, vol 31 (Spring 1977-78), s. 65; Memet Yetişgin, Ermenilerin Maraş'tan Ayrılmalar 1920-1922, ATAM, C. XX, Ankara, 2004, s.4

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu durum belirsizlikler, İstanbul hükümetinin sorumluluklarını yerine getirememesi, düşman işgalinin yurdun her köşesinde başlaması ve baskı ve şiddetin artması söz konusu iken Türk milletine onurlu bir gelecek vadeden ve Mustafa Kemal önderliğinde önemli bir güç haline gelen Kuvayı Milliye güçlerinin çalışmaları sonucu işgallere karşı ciddi mücadeleler başlamıştır.22 güren kanlı çatışmaları için bir takım maddeler öne sürülmüş ve büyük kayıplar verilmiştir.⁴⁶¹

Norman kuvvetlerinin şehre ulaşarak savaşa katılması, savunma yapan Türkler arasında kararlılığı kısmen kırmış, birkaç gün sonra Türk tarafından bir kesim Dr. Mustafa'yı Fransızlarla anlaşmak üzere Fransız karargâhına göndermiştir. Burada General Querette tarafından Dr. Mustafa'ya barış şartları taşıyan bir mektup verilmiştir. Mektupta General, askerlerini İslâhiye'ye çektiğini ve yakında geri geleceğini söyleyerek Anlaşma şartları için bir takım maddeler öne sürdüğü görülmektedir. Bu maddeler; Maraş'ın tamamen teslim olması, Osmanlı bayrağı kaldırılarak beyaz bayrak dikilmesi, Türk ve Ermeni ileri gelenlerinin birlikte geçici bir hükümet kurması ve bu kurulacak hükümetle iletişim kurması, Maraş dahilinde 48 saat içerisinde ateşin durdurulacağı ve bütün cephaneyi, mitralyözleri, top ve her çeşit silahın bir an evvel teslim edilmesi şeklinde olmuştur. Ayrıca 22 Şubat saat yedi itibariye saldırıda bulunmayacağı ve verilecek cevabın Amerikalı Dr. Vilson'a bildirilmesini söylenmiştir.⁴⁶² Anlaşma metni incelendiğinde bunun büyük oranda Fransızların isteklerinin kabulü anlamına geldiği görülmektedir. Dr. Mustafa görüşmeden dönerken refakatinde olan genç Mustafa ile birlikte şehit edilmiştir. Söylentiye göre Dr. Mustafa ile genç Mustafa'nın katledilmesini Ermeniler üstlenmiştir. Zira Dr. Mustafa anlaşmanın yapıldığı gece Fransızların şehirden ayrılacağını öğrenmiştir. O bu bilgiyi Türklere ulaştırmasını diye katledilmiştir zira bilgiyi getirmiş olsaydı Ermeniler daha bir baskı altına girebilirdi.

Gerçekte de anlaşmanın yapıldığı günün gecesi Fransızlar, beraberlerinde onlarla birlikte kaçan binlerce Ermeni olduğu halde şehri terk etmiştir. Norman kuvvetlerinin desteği, kaçkaç olayı ve Dr. Mustafa ile yapılan anlaşma ile avantajlı duruma gelen Fransızların şehri terk etmeleri bir muammadır. Bu ancak Fransızların BMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa ile yaptıkları görüşmeler neticesinde Anadolu'da bağımsız bir Türk varlığını kabul ettiklerini bu bağlamda da güneydeki işgal ettikleri yerleri peyderpey terk etme kararı aldıkları ihtimalini güçlendirmektedir.

11 Şubat 1920'de Fransızların şehirden çekilmeleri ile sonuçlanan kanlı çatışmalar Türkler için zaferle sonuçlanmıştır. Maraş savunmasının zaferle sonuçlanmasında etkili olan unsurlara baktığımızda bunlardan ilki savunmayı yapan, çatışmaların büyük kısmına üstlenen ve savaşın ağır yükünü taşıyan şehir halkıdır. Diğer gurup Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğindeki Kuvayı milliye güçleri, çevre köylerdeki halk, çevre kasaba ve şehir katkılıarı yer almaktadır.

⁴⁶¹Memet Yetişgin, "Turkish-Armenian Relations under the French Occupation in Maraş" Review of Armenian Studies: A Quarterly Journal of History Politics and International Relation, vol 2, no 6 (2004): s.63-83.

⁴⁶² Karadağ, age, s.46-47

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Üçüncü grup ise şehir işgalini mitinglerle protestolarla durdurmaya çalışan mevcut kuvvetlerini, işlerini Maraş halkı ile paylaşan, destek olan diğer şehir ve kasaba halkıdır.

Maraş Şehir Halkının Savunmadaki Roller

Maraş halkı, erkeğiyle kadınıyla çocuğuyla şehirde önce gerçekleşen, geçici olan İngiliz işgalini ve Suriye İtilafnamesi ile Fransızlara devrini kabul etmemiş şehrini amaçları uğruna işgal eden güçlere karşı savunmuşlardır. Halk, İngilizler şehre gelmeden önce kesin tavırlarını almışlar, İngilizlere engel olma amacıyla Narlı yakınındaki Aksu köprüsünü yıkmışlardır.⁴⁶³ İngilizler, Max Andrio komutasındaki bir süvari alayı ile Maraş'ı işgal ettiklerinde bölgenin Müslüman oluşunu da göz önünde bulundurmamıştır. İşgallerinde bölgenin dini dokusuna önem veren ve bunu çok iyi kullanan İngilizler, Maraş'ta da bunu uygulamak istemişler bölgeye Müslüman askerler göndererek bölge halkının tepkisini çekmemeyi amaçlamışlardır. Şehrin savunulmasında önemli rol oynayan Mehmet Cebe (Cebe soyadı Atatürk tarafından verilmiştir.) bu durum ile ilgili şunları söylemiştir: "İngilizler Maraş'a Hint Müslüman askerleri gönderiyorlardı. Böylece halkın dini duygularını okşayacak sözde adil bir şekilde idare edeceğini anlatıyordu fakat bunlar işe yaramayacaktı. Çünkü Maraş halkı esir ettikleri diğer halka benzemezdi. Maraşlılar, milliyetlerini ve dinlerini seven hür yaşamak isteyen insanlardı."⁴⁶⁴ Görüldüğü gibi halk, Batılı devletlerin şehirlerine gelerek neler yapmak istediğinin farkında olup, yaşanan ilk olaylardan itibaren bağımsızlıkların önemini vurgulamaya çalışmışlardır.

Ayrıca İngilizler, Maraş Mutasarrıfı Ata Bey'e güvenliği temin etmek amacıyla işgal ettiğini bildirmiş, durumdan memnun olmayan Ata Bey ise güvenliği bozan bir hal olmadığını, kendilerini misafir olarak kabul ettiklerini söylemiştir.⁴⁶⁵ Hatta İngilizler mutasarrıflığa bir yazı yazarak bütün telgrafların sansür edileceği bütün asker ve jandarma toplama veya sevkinin menedildiğini bildirmesi üzerine Mutasarrıf bu isteklerin devletin iç işlerine karışmak olduğunu söylemiş, Harbiye nezaretinin bu durumda ne yapacağını bildirmesini istemiştir.⁴⁶⁶ Mutasarrıf Bey ve Maraş halkı işgal kuvvetlerine karşı kesin tavır takınmış ve işgali hiçbir zaman kabullenmemişlerdir.

Suriye ve Kilikya işgal kuvvetlerinin karşılıklı değişiminin söz konusu olduğu Suriye İtilafnamesi ile bu bölgelerde İngiliz işgal dönemi sona ererek Fransız işgal dönemi başlamış ve bu dönemde de şehrin savunulmasında halkın tepkisi devam etmiştir. İngilizlerle Fransızların yer değişme hareketine karşı Türk muhalefeti şiddetlenmiş halk, propaganda ile galeyana getirilmiştir. Ermeniler ise aradığı yakınlığı bulamadığı İngilizlerin şehri terk ederek Fransızların bir an önce

⁴⁶³ Yalçın Özalp, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele'nin İlk Zaferi, Kahramanmaraş, 1984, 17; Ali Sezai Kurtaran, a.g.e., s.1

⁴⁶⁴ Yaşar Akbıyık, Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s.8

⁴⁶⁵ Özalp, a.g.e., 1984, s. 17; Hüsamettin Karadağ, İstiklal Savaşında Maraş, haz. Mehmet Yusuf Özbaş, Kahramanmaraş, 1994, s.9

⁴⁶⁶ Akbıyık, a.g.e., s. 9-10; Ali Sezai Kurtaran, a.g.e., s.2,

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

şehre gelmesini istemişlerdir. 30 Ekim 1919'da Fransızlar, Yüzbaşı Fouquet komutasında Maraş'ı işgal etmiştir⁴⁶⁷. Fransızları büyük bir coşku ile karşılayan Ermeniler'in faaliyetleri karşısında Maraş halkı metanetini korumuş ise de taviz verecek hiç bir harekette de bulunmamıştır. Ermeni Hırlakyan Ağop Ağa'nın işgalcileri davul ve zurnalarla karşılaşmasını istediği Abdal Halil Ağa'nın bu isteği reddetmesi ve işgale tepki göstermesi önemli bir örnektir.

Fransız işgalinin bölgede kalıcı olması korkusu, Fransız işgalcilerin şehir halkının değerlerine ve tarihi hassasiyetlerine önem vermemesi ve daha vahim olarak şehirde yaşayan ve bölgede "bağımsız" bir Ermenistan kurma hayalleri kurmak ve tehcirin öcünü almak isteyen Ermenilerin Müslümanlara yönelik kindar ve düşmanca davranışlarına destek vermeleri şehrin Müslüman-Türk halkını oldukça kaygılandırmıştır. Şehir halkı, kaygıları arttıkça, kendilerini savunma yolunda bazı önemli adımlar atmış ve önemli olayların çatışmaların yaşanmasına sebep olmuştur. Fransızların, Ermenilerin bu girişimleri, Maraş'ta teşkilatlanmayı zorunlu kılmıştı.

Fransızlar şehre gelmeden bir gün önce Kadızade Hacı Hasan Efendi, büyük oğlu Mehmet Ziya, Doktor Mustafa, Eczacı Ömer Lütfi, Katipzade Mehmet, Vehbizade Hasib, Kocabaşzade Ömer, Tapağın Mustafa, İslâhiyeli Nazım Bey diğer kimselerle birlikte Fransızlar gelmeden bir gün önce Maraş'tan ayrılmışlardır. Bertiz'in Başdervişli köyüne oradan da Elbistan'a geçmişlerdi. Böylece işgalden uzak olan Elbistan'da Kuvay-i Milliye'nin güçlendirilmesi ve silah temin ile meşgul olmuşlardı.⁴⁶⁸

Fransızların işgalinden hemen sonra olaylar büyümeye başlamıştır. 31 Ekim 1919 Cuma günü yaşanan Sütçü İmam (Uzunoluk) olayı halkın işgaller karşısındaki ilk büyük tepkisi olmuştur. Fransızlardan destek bulan Ermeniler, Maraş sokaklarına dağılarak önlere gelen Türklerle hakaret etmeye, millete, dine dil uzatmaya,⁴⁶⁹ Türk kadınlarını taciz etmeye başlamışlardı. Çıkan kargaşada Çakmakçı Sait, Ermeni kurşunu ile şehit olmuş, Gaffar Kabuloğlu yaralanmış ve bir Ermeni askerde Sütçü İmam'ın tabancasından çıkan kurşunla ölmüştür. Yaşanan olaylar Ermenilerin gözünü korkuturken ve Türklerin manevi gücünü yükseltmiştir. Aynı zamanda Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasındaki düşmanlığı derinleştiren⁴⁷⁰Sütçü İmam olayı Türkün kendi vatanında esareti yabancı dayatmasını, yabancılar tarafından dine ve geleneğine saldırıyı şiddetle reddedeceğini göstermiştir.

Fransızlar, 28 Kasım 1919 yılında Ermenilerin kıskırtması ile şehirdeki Türk yönetimine son vermek düşüncesine kapılmış ve kaledeki Türk bayrağını indirmiştir. Bu durum metanetini koruyan Maraş halkının sabrını taşımıştır. Kaleden bayrağın indirilmesi ve halkın canı pahasına bu duruma karşı gelmesine sebep olmuştur. Kalede Türk bayrağının indirilmiş olduğunu hasta olarak yattığı evinden gören Kısaküreklerden Mehmet Ali, duyduğu üzüntünün sonucu olarak

⁴⁶⁷Bağdadlılar, age, 45; Karadağ, age, s.13

⁴⁶⁸Bağdadlılar, age, s.35; Akbıyık, age, s.78; Karadağ, age, s.14

⁴⁶⁹Kerr, age, s. 63

⁴⁷⁰ Ali Sezai Kurtalan, age, 16-17; Yetişgin, agm, 2008, s.284

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

vatani ve milli gayretle beş adet uyarı beyanamesi yazmıştır.⁴⁷¹ İki nüshasını Cuma namazından önce Ulu Camiinin avlusuna birer nüshasını da Çarşıbaşı, Sarayaltı, Arasa camilerinde göze çarpacak yerlere oğlu Şahabettin vasıtası ile bırakmıştır.⁴⁷² Böylece halkın birlik beraberliği sağlanmaya ve bayrak için ölmenin her Türk'ün görevi olduğunu hatırlatılmıştır.

Bayrak olayından sonra milli teşkilat kurma faaliyetleri hız kazandı. Maraş ileri gelenlerden oluşturulan heyet ile çalışmalara başlanılmış ve mahallelerde teşkilat kurulması kararına varılmıştır. Mutasarrıflığa gelen Müdafaa-i hukuk tüzüğü ile beyanamesinin alınması ile Faik ve Arslan Bey tarafından hazırlanmış olan geçici talimatname okunmuş, semtlere dağıtılmak üzere örnekleri çoğaltılmıştır.⁴⁷³ Böylece Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuş başkanlığına Arslan Bey, ikinci başkanlığına tapu memuru Faik Bey, başkâtipliğe de Kırmacı Hacı Efendi seçilmiştir. Yapılan teşkilat planına göre muharebe esnasında düşmana karşı koyabilmek için şehir on bölgeye ayrılmıştır. Her bölgenin de yönetim kurulu oluşturulmuştur. Merkeze bağlı köylerde grup grup bu bölgelerin emrine verilmiştir.⁴⁷⁴ Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulduktan sonra para toplamaya, erzak biriktirmeye, bir taraftan da silah ve cephane getirilmeye başlanmıştır. Herkes üzerine düşeni gönüllü olarak yapmıştır. Silahlarını ise askerlik şubesinden ve benzeri yerlerden kendilerine verilen silahlarla takviye etmişlerdir. Bu silahlar, çoğunlukla piyade silahları olup, ağır silahlardan uzaktı zira mütareke gereğince Osmanlı ordusu terhis edilmiş, ağır silahlarına el konulmuştu. Maraş'ın köylerine birilerini gönderilerek buralarda da kısa sürede teşkilatlanma kurulmuş ve milli kuvvetler meydana getirilmiştir. Yenice kale Nahiyesi müdürü Hacı Yüzbaşıoğlu Nuri'nin batı köylerinin teşkilatlanmasında önemli hizmetleri olmuştur. Beyazıtıoğlu Zafer ve Muharrem Bertiz'den aldıkları 400 kadar silahlı kuvvet ile güneye inip Eoğlu (Türkoğlu) yakınlarında mevzii almıştır. Muallim Hayrullah Elbistan'dan ayrılarak Bertiz üzerinden Kozludere Ayaklıca oluk, Yusuf hacılı köylerine geçti. Halkı direnmeye ve müdafaaya teşvik ederek oradan Pazarcık'a gitmiştir.⁴⁷⁵ Teşkilat ve tertibat o kadar muntazam ve esaslı yapılmıştı ki harp başlar başlamaz her bölge sorumluları silahlarını alarak bütün caddeleri ve köşeleri tutacaktı. Bertiz Müfrezesi Maraş'ın kuzey ve kuzey batısındaki noktaları tutacak, Elbistan ve Göksun yollarını kapatacak haberleşmeyi temin edecek ve elden geldiği kadar kolej ve kışladaki düşman kuvvetlerini taciz ederek düşmanın kuvvetini kuzeye çekecek ve şehir üzerindeki baskıyı hafifletecekti.⁴⁷⁶

General Querette'nin Maraş'a gelmesi ve yaptığı toplantıda Maraş'a silah ve asker sevk edeceğini söylemesi, Çukuroba Camiine bomba atılması ve müezzine kurşun sıkılması hadisesi halkı rahatsız etmişti. Bunun üzerine Evliya

⁴⁷¹ Ali Sezai Kurtalan, age, s.21; Kerr, age, s.71

⁴⁷² Akbıyık, age, s.138; Karadağ, age, s. 18; Kerr, age, s.71

⁴⁷³ Bağdadlılar, age, s.69; Özalp, age, 1984, s.80

⁴⁷⁴, Karadağ, age, s.25

⁴⁷⁵ Yalçın Özalp, age, 1984, s. 86; Yaşar Akbıyık, "Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu", Tarih İncelemeleri Dergisi, 6 (1), 2015, s.110-112

⁴⁷⁶ Akbıyık, age, s.169

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Efendi'nin gayretleri ile 447 imzalı bir protesto bildirisini hazırlanarak 17 Aralık 1919'da General Querette'e vermesi için Maraş Mutasarrıf vekili Cevdet Bey'e teslim edilmişti. Fransızların faaliyetleri Maraş halkı tarafından protesto edilmişti. Fransızların bu faaliyetlerinin Pazarcık'ta duyulması üzerine kaza ileri gelenleri de bir protesto telgrafı çekerek bu devletin tutumunu kınamıştır. Pazarcık halkı protestonun bir suretini Beyrut'ta General Gauraud'a bir suretini de Adana da Fransız İşgal Kuvvetleri Kumandanlığına bir suretin de İtilaf Devletleri elçiliklerine göndermişti. Bu girişimlerle, yaşanan mezalime son verilmesini istemişlerdir.⁴⁷⁷

Barış ortamının bir türlü sağlanamaması, Fransız işgalcilerin ve Ermenilerin artan baskıları ve geleceğin belirsizliği Maraş'ta uzun ve kanlı bir mücadelenin doğmasına yol açmıştı. 21 Ocak 1920'de şiddetli çatışmalar başlamıştır. 22 gün süren çetin mücadelede Maraş halkı şehri savunmada çok önemli rol oynamıştır. Savunmada; Fransızların işgal ederek tahkim ettikleri Mercimektepe, Türkoğlu Mustafa Çavuş kuvvetlerinin taarruzu sonucunda ele geçirilmişti. Fransızlar şehri şiddetle topa tuttıkları, Pınarbaşı'ndaki Türk evlerini topçu ateşi ile yakıp yıktıkları sırada Ermeniler de boş durmamış Teke kilisesindeki yerleri ateşe vermişlerdi. Evliya Efendi ve emrindeki kuvvetler harekete geçerek bu kilisedeki Ermenileri yok etmiş ve önemli başarılar kazanmıştır.⁴⁷⁸ Evliya Efendi ve kuvvetleri ayrıca Şekerdere'deki Fransız karakolunda ve Şekerdere kilisesinde savunmaya geçmişlerdi Pişkinzade Ali Rıza kuvvetleri Karataşlık mevkiinde Fransız erzak koluna bir taarruz düzenleyerek askerleri öldürerek mallarını ele geçirmişlerdi. Bu olay Heyet-i Temsiliye tarafından bütün teşkilata müjdelenmiştir.⁴⁷⁹

Çevre köylerde yaşayan Müslüman halk bir yandan Maraş'ta zor durumda kalan kadın ve çocuklar için imkânlarını seferber ederken bir yandan da savunmaya destek olmak üzere savaşmak için şehre gelmişleridir. Dahası isimleri ilk başta olumlu hava estirmeyen "çeteler" de Maraş savunması için düşmanla ciddi bir savaşa tutuşmuşlardır. Devletin aciz kaldığı, düşman işgalleri altında ezilen halkın zorluklarla karşılaştığı dönemlerde halktan kimseler çete olarak kendi hak ve hukukunun çiğnendiği dönemlerde çeteler düzenici olmuştur. Kuvayi Milliye içerisinde önemli rol oynamışlardır.⁴⁸⁰

Maraş'ın savunulmasında sadece erkekler değil kadınlarda oldukça önemli rol oynamıştır. Kadınlar eziyet görmüş, geleneksel yaşayışlarına ve inanışlarına saldırılar söz konusu olmuş bunlar karşısında büyük fedakârlıklar göstermişlerdir. Evlerinin yıkılarak yakılarak ve dehlizler yapılarak düşmanla savaşılmasına uygun hale getirilmesine müsaade eden kadınlar, savaşan eş, kardeş ve oğullarına yardımcı olmuşlardır.⁴⁸¹ 29 Ocak 1920 Kayabaşı mahallesinde Bitlis defterdarı hanımının yaptığı fedakârlık bu duruma önemli bir örnektir. Halkın kanının haksız yere dökülmesinden ve birçok evin yakılmasından üzüntü duyan bu hanım evinden sokağa açtığı mazgal deliğinden çarpışmalara destek vermiştir.

⁴⁷⁷Özlap, age, 1984, s.96-97,101, 102

⁴⁷⁸Kerr,age, s. 100

⁴⁷⁹ Özalp, age, 1984, s.168; Akbıyık, age, s.203-206

⁴⁸⁰Özalp, age, s.242-248; Yetişgin, agm, 2008, s.287

⁴⁸¹Yetişgin,agm, 2008, s.287

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Akşama kadar 8 Fransız askerini öldürmüş, akşamüzeri erkek kıyafeti ile Türklerin safında mücadeleye devam etmiştir.⁴⁸² Senem Ayşe kocasının siperde şehit düşmesi üzerine kendisi onun mavzeri ile savaşa devam etmiş çarpışmaların sonuna kadar siperde çatışmıştır.⁴⁸³ Ayrıca Pazarcık ve civarında milli teşkilat kurulması için çaba gösterildiği sırada Mehmet Cebe ve Muallim Hayrullah gittikleri bir köyde büyük nüfusa sahip aşiret reisinin milli kuvvetlere katılmak istememesi üzerine aşiret reisinin annesi buna karşı gelmiştir. Aşiret üzerindeki hatunluk hükmünün sürdüğünü dile getirerek milletin yanında olacaklarını, milli mücadeleye destek verecekleri söylemiş, aşiretin fikrini değiştirmiş milletle birlikte düşmana karşı koyarak önemli katkılar sağlamıştır.⁴⁸⁴

Çevreden Gelen Yardımlar;

Maraş'ın başarı ile savunulmasında önemli rol oynayan bir diğer kısım Maraş'ın işgali sırasında şehir merkezi dışında gelip de şehirdeki çatışmalara destek veren teşkilatlanmayı sağlayan kısımdır. Bunlar arasında Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğindeki Kuvayı Milliye güçleri, çevre köylerdeki halk, çevre kasaba ve şehir katkıları yer almaktadır. Başta Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal olmak üzere millî mücadele önderleri Maraş'ın kurtuluşu için ellerindeki mevcut bütün imkânları kullanmışlardır. Mustafa Kemal Paşa daha Yıldırım Orduları Komutanı iken günün birinde Türkün kendi vatanını kurtarmak için silaha sarılacağını görmüştü. Bu nedenle Çukurova taraflarında yerli ileri gelenlerle yaptığı toplantılarda silah ve cephanelerin güvenli yerlerde saklanmasını tavsiye etmiştir.

Maraş'ın işgale uğradığı dönem, Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçtiği, kongrelerin yaptığı ve işgaller karşısında olan yeni idareyi kurmakla meşgul olduğu bir dönemdir. Bu dönemde İstanbul Hükümeti'nin işgaller karşısındaki tavrı, İtilâf Devletlerini kızdıracak herhangi bir hareketten kaçınmak iken Mustafa Kemal, İstanbul Hükümetinin bu politikasına karşı olmuş, işgalleri kabul etmemiştir. Bu sebeple diğer işgal bölgelerinde olduğu gibi Maraş'ın işgali karşısında da halkın yanında yer almış ve şehrin savunulmasının her safhasında Anadolu'dan gönderdiği talimatlarla önemli rol oynamıştır.

Sivas Kongresi'nin açıldığı gün bir konuşma yapan Mustafa Kemal Paşa, işgalleri engellemek için gizli teşkilatlar kurulmasını, halkın işgal aleyhine teşkilatlandırılmasını ve kurulacak milli kuvvetlerle Fransız kıtalarının vurulmasını savunmuştur. Yayınladığı tamimle, İngiltere- Fransa arasında yapılan Suriye Antlaşma maddelerini Türk milletine ve bölge halkına duyurmuş ve İstanbul hükümetini de bu hususta uyarmıştır. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin işgallere karşı müdafaa ve karşı koyma fikrini kabul ettiğini, tarafsız kalmanın mümkün olmadığını, bölge halkının önce işgali protesto edeceğini, Fransızlar tarafından itibar edilmediği takdirde milletin her yola başvurarak işgale karşı koyacağını belirtmiştir. Merkezi hükümetin de gerekli tedbirleri alması gerektiğini

⁴⁸² Fevziye Abdullah Tansel, İstiklal Harbi'nde Mücahit Kadınlarımız, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1991, s.41; Akbıyık, age, s.214

⁴⁸³ Bağdatlılar, age, s.153 (ekler), Özalp, age, 1984, s.195-196

⁴⁸⁴ Akbıyık, age, s.182

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

bildirmiştir.⁴⁸⁵ Bu tamim üzerine Türkiye'nin her tarafında işgale karşı protestolar ve mitingler yapılmıştır. Hatta İngilizler tamimden sonra kendilerine Türkiye'nin çeşitli il ve ilçelerinden 81 protesto telgrafı geldiğini söylemişlerdir.⁴⁸⁶

İşgalden önce Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adına Hayrullah Bey, Sivas'ta bulunan Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekerek "Salı günü Fransızların Maraş'a geleceğinin kesinleştiğini, bu sebeple acele olarak tertip edilecek hareket hattının kendilerine bildirilmesini istemiştir.⁴⁸⁷ Bu müracaatla Maraş halkı İstanbul hükümetinden ümidini kesmiş onlar ümitlerini Anadolu Bağrında kurulmakta olan yeni idareye Mustafa Kemal'e bağlamışlardır.⁴⁸⁸

Sivas Kongresi'nden alınan kararlar neticesinde Elbistan ve Maraş bölgesi 3. Kolordu Kumandanlığı'na dâhil edildiği gibi bu bölgelerdeki asker alma şubeleri de aynı kolorduya bağlanmıştı. Maraş ve Antep bölgesinin kurtulması ve organize edilmesi için işgal altında olmayan Elbistan merkez olarak seçilmiştir. Burada son derece fedakâr, dürüst subay ve sivillerden oluşturulması planlanan teşkilat gizli tutulacaktı. Mustafa Kemal Paşa, bölgedeki millî teşkilâtı kurmak ve organize etmek vazifesiyile görevlendirdiği Elbistan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti reisi Sulh hâkimi Ali Rıza Bey'e gönderdiği bir yazıda; Maraş, Antep ve Urfa'nın işgali hakkında siyasi ve askeri tedbirler alınmasını bildirmiş, halkın manevi gücünün takviyesi ile göçe meydan verilmemesini istemiştir. Malatya'dan bir süvari bölüğü ile iki mitralyöz bölüğünün Elbistan'a doğru hareket ettiğini, bu kuvvetin millî teşkilatın dayanağı olacağını ve Elbistan deposundaki silah ve teçhizatın Kuvayı Milliye'ye dağıtılması gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca 3. Kolordu tarafından Aziziye'den (Pınarbaşı) hareket ettirilen süvari bölüğü ile irtibat kurulmasını, haksızlığa karşı tereddüt edilmemesini, ihanet eden kişiler hakkında gereğinin yapılmasını istemiştir. Asker alma şube reisleri bulunduğu kazanın Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çalışmalarını takip edecek ve idareye yardımcı bulunacaktı. Asker alma şubesi subayları millî bir orduyu oluşturacak erlerin ve silahların mevcudunu tespit edecektir. Asker ve silah mevcudu ile ihtiyaç derecesi tespit edilip 3. kolorduya bildirilecekti. Subayların tespiti ve mahalline bildirilmesi 3. kolordu merkezince yapılacaktı.⁴⁸⁹

Mustafa Kemal Paşa'nın Antep-Maraş havalisi Kuvayı Milliye kumandanlığına tayin ettiği Kılıç Ali Bey, 16 Ekim 1919'da Sivas'tan ayrılarak Elbistan'a gitmiş⁴⁹⁰, Yörük Selim Bey (Kurtoğlu Selim Bey)'de bu bölgeye gönderilmiştir. Elbistan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Ali Rıza Bey, Yörük Selim ve Kılıç Ali beyler Maraş ve civarında millî teşkilatı yaygınlaştıracaklar ve

⁴⁸⁵ Bekir Sıtkı Baykal, Heyet-i Temsiliye Kararları, TTK Ankara, 1989, s. 34

⁴⁸⁶ Bilal Şimşir, İngiliz belgelerinde Atatürk 1919-1938, C. 1, TTK Yayınları, Ankara, 2000, s. 223

⁴⁸⁷ Akbıyık, age, s. 72-83

⁴⁸⁸ Orhan Doğan, "Millî Mücadele'de Maraş ve Mustafa Kemal", Tarih Dergisi, S. 42, 2005, s. 212

⁴⁸⁹ Baykal, age, s.34; Akbıyık, age, 82,162

⁴⁹⁰ Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları, Derleyen, Hulusi, Turgut, İş Bankası Yay, İstanbul, 2016, s. 83-85

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

idare edeceklerdi. Elbistan şube reisi Binbaşı Suzi Bey ise daimi aza sıfatı ile bulunacaktır.⁴⁹¹

Elbistan'a gelen Kılıç Ali, teşkilatlanma ve harekâtın sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için Maraş'tan Arslan Bey, Evliya Efendi ve ulemadan Hafız Ali Efendi'nin içerisinde bulunduğu bir heyet oluşturmuştur. Heyet ile toplantı yaparak harekât tarzını belirlemiş, yeni semt ve mahalle savunma teşkilatları oluşturarak kuşatmaya karşı yeni önlemler almıştır. Kılıç Ali Bey, Elbistan'da askerlik şubesindeki silahları halka dağıtmış ve teşkilatı canlandırmıştır.⁴⁹² Maraş'ta hadiselerin yaygınlaşması ve bayrak olayının yaşanması üzerinde Kılıç Ali, Elbistan'ı hareket merkezi olarak uygun görmemiştir. İki mitralyöz, piyade ve süvariden oluşan küçük müfrezesi ile karargâhını Antep-Maraş arasında stratejik önem sahip olan ve işgale uğramayan Pazarcık'a nakletmiştir. Buradan yapılacak hareket Fransızların Antep ile ilgisini kesebilirdi. Kılıç Ali, burada aşiretler arasında da teşkilatı güçlendirmişti.⁴⁹³Bu bölgede gerçek tehlikeyi gören halk, öküzünü hububatını satarak silah ve cephane temin etmiş ve işgaller karşısındaki yerini almıştır. Depolardaki silahlar ve cephaneler buradaki halka dağıtılmış, kısa bir süre içerisinde köyler de silahlı hale getirilmiştir.⁴⁹⁴. Ayrıca bubölgede kasaba halkından Batumlu Hançeroğlu Muhacir Ali başkanlığında bir heyet Elbistan'da yapılan görüşmeler sonucunda 17 kişilik heyet ile Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni oluşturmuşlardı.⁴⁹⁵

Yapılan bu çalışmalar sonucunda Elbistan Pazarcık ve Göksun teşkilatlarının kurulması iki ay içerisinde tamamlanmıştır. Bunun yanında Eczacı Lütfü Bey ve arkadaşları Bertiz müfrezesi faaliyetleriyle Fransızları taciz etmiş büyük hizmetler görmüştür.⁴⁹⁶ Afşin bölgesinde oluşturulan kuvvetlerinde savunmaya önemli destekleri olmuştur.Maraş Fransızlar tarafından işgal edildiğinde Afşin'de Heyet-i Merkeziyi kuran Köşoğlu Süleyman Efendi, Mustafa Kemal'e telgraf çekerek 250 kişi topladığını, çetelerle birlikte Maraş harbine gittiğini fakat bunların hepsine silah yetişmediğini bildirmiştir.⁴⁹⁷Andırın kasabasında milli kuvvetlerden 300 Türk kuvveti İslahiye demiryolunu tahrip etmek için görevlendirilmişti.

Bayrak olayından sonra İslâhiye'den gelen Binbaşı Corneloup kuvvetleri ve bunlarla birleşmek için Maraş'tan hareket eden Fransız kuvvetlerine karşı önemli çatışmalar yaşanmıştır. Karabıyıklı Çarpışması bunlardan biri olup burada işgalci güce karşı önemli başarılar kazanılmıştır. Fransız kuvvetlerinin Aksu'yu geçip Karabıyıklı mevkiinde dağ yolunda ilerledikleri sırada Pazarcık civarında 300 kadar Türk silahlanarak Antep-Maraş yolunda Fransızları pusuya düşürmüş,

⁴⁹¹ Akbıyık,age, s. 161

⁴⁹²Kılıç Ali'nin Anıları, 87

⁴⁹³Bu konuda detaylı bilgi ve Albay FlyeSainte Marie -Tapo Ağa hakkında bilgi için bkz. Kerr, age, s.84-85).

⁴⁹⁴ Kılıç Ali'nin Anıları, s. 88

⁴⁹⁵Özalp,Gazilerin Dilinden Milli Mücadelemiz, Kahramanmaraş, 1986, s.251-252

⁴⁹⁶ Akbıyık, age, s.163

⁴⁹⁷ Mustafa Köş Milli Mücadele'de Afşin, web. <http://www.yesilafsin.com/milli-mucadelede-afsinli-kahramanlar-ve-maras-savasi-makale.311.html> 01.02.2017

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Fransızlar ile Kuvayı milliye arasında çatışma çıkmıştır.⁴⁹⁸ Burada yaşanan olaylar Maraş'ta galeyanın artmasına ve Fransızlar aleyhinde propagandanın tekrar canlanmasına sebep olmuştur.

Türkoğlu Çarpışmaları'nda ise Maraş'tan hareket eden Fransız kuvvetleri, Türkoğlu'nun kuzeyindeki Kılılı köyüne vardığı zaman Muallim Hayrullah emrindeki 60 kişilik Türk müfrezesinin pususuna düşmüş ve kayıp vererek çekilmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca 100 kişilik Muallim Hayrullah ve Benli Ökkeş grubu İslâhiye'den gelmekte olan Binbaşı Corneloup kuvvetlerine Ceceli köyünde pusu kurmuş fakat Türk kuvvetleri Fransız saldırıları karşısında zor durumda kalmıştır. Ceceli köyünün Fransızlar tarafından tahrip edilmesi ile o civarda bulunan Zafer ve Muharrem Kuvay-i Milliyelerine emir verilerek Muallim Hayrullah'ında takviyesiyle Türkoğlu-Maraş yolunu kapatılması istenilmiştir. Dehliz'de bulunan Yakup Hamdi müfrezesi de Atmalı aşireti Kuva-yı Milliyesiyle Türkoğlu bölgesine gelerek burayı savunmuşlardır. Ceceli'den gelen Muallim Hayrullah Tanıştepe'de Fransızlara şiddetle karşı koymuş ve şehit olmuştur. Fakat Zafer ve Muharrem Bey'in kuvvetleri Türkoğlu'nu tekrar kuşatarak Fransız kuvvetlerini muhasara halinde bırakmışlardır.⁴⁹⁹ Bu başarılar halk üzerinde büyük heyecan yaratmıştır. Buradaki halka nakdi yardımda bulunmak üzere Elbistanlılar camide bir araya gelmiş bir miktar para ile işe toplamışlardır. Ayrıca hükümetten de bu mezalime engel olmalarını istemişlerdir.⁵⁰⁰

Antep'ten yola çıkarak Maraş'a doğru ilerleyen Fransız kuvvetlerine Küçük Arabdar'daki ulusal kuvvetler tarafından da baskınlar yapılmış ve 12 Ocak 1920 tarihinde gerçekleşen bu baskınlarda Fransız kuvvetler ağır kayıplar vererek dağılmıştır. Hatta bu çatışmada ilk kez ganimet ele geçirilmiş olup bunlar iki makineli, çok sayıda piyade tüfeği cephane ve hayvandı.⁵⁰¹

Mustafa Kemal Paşa, Fransız Yüksek Komiseri George-Picot ile güney cephesinin boşaltılması hususunda 8 Aralık 1919'da bir görüşme yapmıştı. Picot Beyrut'tan Paris'e giderken Sivas'a uğramış ve Sivas'ta Mustafa Kemal ile bir araya gelmiştir.⁵⁰² Burada yapılan görüşme ile hiçbir sonuç elde edilememiştir. Maraş'taki olaylar şiddetlenerek devam etmiştir. 21 Ocak'tan itibaren 22 gün sürecek olan çarpışmalar başlamıştır. Oldukça çetin ve kanlı çatışmaların yaşandığı bu günlerde Kılıç Ali, Besni ve Malatya'ya adamlar görevlendirerek cephane ve mühimmat yardımını sağlamaya başlamıştır. Muharebelerin 3. günü 400 kadar maiyeti Maraş'a gelerek şehrin güneydoğu bölgesinde yer alan Alman çiftliğini ele geçirmiş ve bölgede çatışmaları sürdüren "Süleyman Dulkadir" ile birleşmiştir.⁵⁰³Kılıç Ali, 26 Ocak 1920'de karargâhını Haznedarlı'ya nakletmiş⁵⁰⁴ ve Dikilitaş mevkiinde düşman kuvvetleri karşısında taarruza geçmiştir. Şeyhadil

⁴⁹⁸Kerr, age, s.78; Akbıyık, age, s. 179

⁴⁹⁹Kerr, age, s.80; Özalp, age, 1984, s.117-123; İlyas Gökhan-Kemalettin Koç, Tarihi Coğrafyası ve Kültürü İle Türkoğlu, Kahramanmaraş 2009, s. 49-51

⁵⁰⁰ Akbıyık, age, s.184-185.

⁵⁰¹ Kılıç Ali'nin Anıları, s. 90

⁵⁰² Akbıyık, age, s.159-160

⁵⁰³ Yetişgin, agm, 2008, s.288

⁵⁰⁴ Yalçın Özlup, age, 1984, s.164,172

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

karakolundaki Fransız kuvvetleri imha edilmiştir. Maraş içindeki çarpışmalardan istifade eden bazı kişilerin şehirde yağma ve talana başlamaları üzerine durumun önlenmesi için Kılıç Ali tarafından Maraş çarşısında ve Divanlı Mahallesi'nde karakol kurulması çalışmalarına başlanmıştır.⁵⁰⁵ Ayrıca Kılıç Ali, sık sık yayınladığı bildirilerle Maraş halkının moralini düzeltmek için de önemli bir çaba gösteriyordu.⁵⁰⁶

Savunmanın yaşandığı sırada pek çok çevre illerden de destekler yapılmış ve savunmasının başarılı olmasında önemli rol oynamışlardır. 26 Ocak 1920'de Keban Heyet-i İdaresi namına Hamdi Bey, Heyet-i Temsiliye'ye çektiği telgraf ile Maraş'ın Fransızlar tarafında yakıldığını ve oradaki Türk mücahitler için üzerlerine düşen görevi yapmaya hazır olduklarını kendilerine bu hususta emir verilmesini sabırsızlıkla beklediklerini bildirmişlerdir. Bünyan Müdafaa-i Milliye Reisi Nail Bey'de Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafta hem Maraş'a yardım hem de Haçın (Saimbeyli) de vuku bulacak bir tecavüze karşı hazır bulunmak amacı ile kendilerine 500 tüfek ve yeterli miktarda cephanenin gönderilmesini isteyerek her türlü emre hazır olduklarını bildirmiştir. Darende halkı da Maraş'a yardım için Yıldırım adında teçhizatlarıyla birlikte bir tabur kuvvet hazırlamış ve bu taburunun işesi için 15.000 kuruş para toplamış ve ikinci yardım kabilelesini de oluşturmak için çalışmalara başlanmıştır. Tokat ve Mesudiye'den Heyet-i Temsiliye'ye çekilen telgraflarda Maraş'ın maruz kaldığı felaketin buralarda büyük tepki uyandırdığını ve her türlü yardıma hazır olduklarını bildirmiştir. Şarkışla Müdafaa-i Milliye Reisi Hüseyin Bey, Sivas Kuvayı Milliye Heyet-i Temsiliyesi'ne bir telgraf çekerek Maraş'a yardım için Şarkışla halkının hazır olduğunu bildirmiştir.⁵⁰⁷ Şubat 1920 tarihinde 80 süvari ve 120 piyade ile Göksun'dan gelen Yörük Selim, şehrin kuzey batısındaki Sulu tarla'dakarargâh kurarak ve harbe katılmıştır. Teğmen İhsan, bölüğü ile Üsteğmen Hamdi Efendi ve Ester Süvari Bölük Komutanı Kamil Bey de bu kuvvetlere katılmıştır. Bu kuvvetler, Sulu Tarla'nın güneyinde bulunan ve düşmanın kuzeyini koruyan Fransız Kuvvetlerine karşı taarruza geçti.⁵⁰⁸

Maraş olaylarının şiddetlenmesi ve Ermeni mezaliminin dayanılmaz boyutlara ulaşması Heyet-i Temsiliyece bir takım yeni kararların alınmasını gerektirmişti. Bu amaçla Batı Anadolu Umum Kuva-yı Milliye Kumandanı Ali Fuat Paşa ile Mustafa Kemal, 24 Ocak 1920'de bir takım tamim ve tebliğler hazırlamışlar ve gerekli yerlere göndermişlerdi. 26 Ocak 1920 tarihinde 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir de Heyet-i Temsiliye'ye bir telgraf göndererek Maraş'taki katliamı 3. Kolordu istihbaratından öğrendiğini ve her tarafta olayın protesto edilmesi için mitingler yapılması gerektiğini bildirmiştir.⁵⁰⁹

⁵⁰⁵ Akbıyık, age, s. 209-214

⁵⁰⁶ Hale Şıvgın, "Mustafa Kemal'in Maraş'ın Kurtuluşu İçin Faaliyetleri", Atam, C. IV, S. 11, 1988, Ankara, s. 9

<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-11/mustafa-kemalin-marasin-kurtulusu-icin-faaliyetleri>

⁵⁰⁷ Akbıyık, age, s.210-225

⁵⁰⁸ Özalp, age, 1984, s.190-91

⁵⁰⁹Kazım Karabekir, İstiklal Harbimiz, İstanbul, 1969, s. 432-33; Hale Şıvgın, agm, s. 8

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Sonuç olarak Maraş'ın Savunulmasında Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa, oluşturduğu Müdafâ-i Hukuk Cemiyetleri, Kuvayi Milliye örgütlenmeli ile önemli katkılar sağlamıştır. Bu durum, Türk milletinin artık İstanbul Hükümetinden bir beklentisi olmadığını, bütün ümidini Anadolu'daki Heyet-i Temsiliye'ye bağladığını göstermesi bakımından önemlidir. Yaşar Akbıyık Mustafa Kemal'in başarısını eserinde şu sözlerle açıklamıştır; “Kazanılan her zaferin arkasında büyük bir kumandan vardır. Maraş'ta kazanılan zaferin görünen kahramanı Maraş halkı, görünmeyen büyük kumandanı da Mustafa Kemal Atatürk'tür.⁵¹⁰

Diğer Destekler ve Yardımlar

Maraş Savunmasının başarılı olmasında etkili olan bir diğer unsur ise diğer illerden verilen destekler ve yapılan yardımlardır. Bu destekleri ve yardımları işgalci güçlere karşı düzenlenen mitingler ve protestolar ve yiyecek, giyecek para yardımı şeklinde yapılan yardımlar olarak ayırabiliriz. Düşmana karşı başarılı olmada psikolojik savaşın bir örneği olan miting ve protestolar Maraş savunmasında önemli bir yer işgal etmektedir. Bu protestolar, mitingler ile Türk milletinin teşkilatlanıp tek vücut olarak bütün dünyaya sesini duyuracağı, düşmana karşı koyacağı ve bu toprakların kesinlikle işgal edilemeyeceği dile getirilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongresi sonrası bütün vilayet ve Heyet-i Merkeziyelere gönderdiği tamimle işgallerin protesto edilmesini istemiştir. Bu istek üzerine Türkiye'nin her tarafında işgale karşı protestolar ve mitingler yapılmıştır. Mitingler ve Protestolar, milli teşkilatın oluşturulmasında ve işgalci güçlerin işlerini güçleştirmede oldukça etkili olmuştur. Nitekim İstanbul'da bulunan İngiliz Yüksek Komiseri Robeck, 12 Kasım 1919'da Lloyd George'a gönderdiği raporda Suriye ve Güneydoğu Anadolu'nun İngilizlere ve Fransızlara devri konusunda ortaya çıkan tepkilerin öneminden ve buranın ayrılmasının mümkün olmadığından bahsetmiştir. Ayrıca İstanbul'daki Müttefik devletlerin Yüksek Komiserliği'ne protesto telgraflarının geldiğini, milli hareketin teşkilatlanmasının hızlandığını ve Mustafa Kemal tarafından 12 Kasım 1919'da yayınlanan genelgenin özellikle Fransızlar tarafından büyük endişe yarattığını bildirmiştir.⁵¹¹

İngilizlerin Maraş'ta çekilerek bölgeye Fransızların geleceğini öğrenen Maraş halkı bunu önlemek için faaliyete başlamışlardır. Şehrin ileri gelenlerinin telgraf ile durumu protesto etmeleri istenmiştir. Ülkenin pek çok yerinde Fransızların bölgeye gelmesi ve işgal etmesi protesto edilmiştir. Bunlar; Antep Protestosu, Tokat Protestosu, Kulp Protestosu, Erzincan Protestosu, Sivas Anadolu Kadınları Müdafâ-i Vatan Cemiyeti'nin Protestosu, Çemişkezek Protestosu, Silvan, Eğin (Kemaliye) Protestosu, Akdağmadeni Protestosu, Mutki Prootestosu,

⁵¹⁰Yaşar Akbıyık, “Maraş'ın Düşman İşgalinden Kurtulmasında Atatürk'ün Rolü”, ATAM, C.IV, S.10, Ankara 1987, 231.web <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-10/marasin-dusman-ısgalinden-kurtulmasında-ataturkun-rolu>

⁵¹¹Yaşar Akbıyık, “Milli Mücadele Sırasında Maraş'a Yapılan Yardımlar”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt 7, Sayı: 21, 1991, Ankara, s. 2-3 web. <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-21/milli-mucadele-sirasında-marasa-yapılan-yardımlar>

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Sivas Protestosu; Arapkir Protestosu, Diyarbakır Protestosu, Mardin mitingi ve protestosu, Siverek protestosu, Nusaybin Protestosu, Isparta Protestosu, Genç Protestosu, Feke Protestosu, Resulayn Protestosu, Kastamonu Mitingi, Palu Mitingi ve Protestosu, Bitlis Protestosu, Alanya Protestosu, Adıyaman Protestosu, Emet Protestosu, Erzurum Protestosu, Viranşehir Protestosu, Sürmene Protestosu, Hakkâri (Çapakçur) Protestosu, Erzurum Kadınlarının Protestosu, Kayseri Mitingi'dir.⁵¹²

Maraş savunması sırasında Türk kadınının göstermiş olduğu kahramanlıklar üzerine Amasya Anadolu kadınları Müdafâ-i Hukuk-u Vatan Cemiyeti Reisi, Asiye Remzi hanım gazetede yayınlanmak üzere Heyet-i Temsiliye'ye bir tebrik telgrafi göndermiştir.⁵¹³Bunun üzerine Heyet-i Temsiliye namına Mustafa Kemal bütün Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti idarelerine ve Sivas, Kayseri, Amasya Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Heyet-i Merkeziyelerine bir telgraf çekerek; kadınların erkekler ile beraber savaştığı bu savaşta, varlığımızın ve hâkimiyetimizin kurtarılmasında başarılı olunacaktır, demiştir.⁵¹⁴

Türk basını da protestoların yayınlanması ve başka yazılarla işgallere karşı kamuoyu oluşturulmasında önemli rol oynamıştır. Bütün faaliyetleri yokluklar içerisinde gerçekleştiren Anadolu basını Milli Mücadelenin destekçisi ve savunucusu olmuştur. Sivas'ta Milli mücadeleye yarar sağlamak, Türk milletinin sesini duyurmak, protestoları, mitingleri dile getirmek amacıyla Heyet-i Temsiliye adına 14 Eylül 1919'da İrade-i Milliye gazetesi kurulmuştur.⁵¹⁵ Kastamonu'da Açıksöz, Erzurum'da Albayrak ve Ankara'da yayınlanan Hakimiyet-i Milliye Gazeteleri Maraş ve diğer güney vilayetlerinin Fransızlar tarafından işgaline tepki göstermiş ve bu konuda gazetelerinde çeşitli yazılar yayınlamışlardır.⁵¹⁶

Maraş içerisinde şiddetli çarpışmaların yaşandığı, Fransız kuvvetler ve Ermeniler tarafından ateşe tutulduğu, şehrin yakıldığı zaman dabiçok şehir ve kasabada mitingler yapılmış, İtilaf devletleri elçiliklerine İstanbul hükümetine ve basın organlarına bu işgali kınayan protestolar gönderilmiştir. 22 gün süren şehir harbi sırasında miting yapılan şehir ve kasabalar; Aydın, Alaçam, Elbistan, Sivas, Söke, Kayseri, Bolu, Amasya, Develi, Tokat, Niksar, Samsun, Darende Muğla, Kastamonu, Garzan, Trabzon, Bünyan, Elazığ, Çivril, Pasinler, Gürün Havza, Burdur, Kütahya, Elmalı Isparta, Erzurum. Protestolar gönderen şehir ve kasabalar ise; Nazilli Süleymanlı, Yabanabat (Kızılcahamam), Narman, Niğde, Mucur, Erbaa, Palu, Dersin (Tunceli), Kengiri (Çankırı), Diyarbakır, Erzincan, İspir, Pülümür, Gerze, Antalya, Midyat Nusaybin, Denizli, Van, Çerkeş, Tefenni, Ergani,

⁵¹² Akbıyık, age, s. 87-110

⁵¹³ Baykal, age, s.64-65

⁵¹⁴ Akbıyık, age, s. 215

⁵¹⁵ İzzet Öztoprak, Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele, TTK Yayınları, 2014, Ankara, s.?

⁵¹⁶ İsmail Özçelik, Milli Mücadele'de Anadolu Basınında Güney Cephesi (Adana, Antep, Maraş Urfa 1919-1921), Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 2005, Ankara, s. 8-25

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Arapkir, Düzce, Edirne, Eskişehir, Erzurum, Antep, Adana, Söke, Akdağ, Viranşehir, Toryum, Uluborlu, Malatya, Silvan'dır.

21 Ocak'ta başlayan ve 11 Şubat 1920 tarihine kadar devam eden şehir içindeki çarpışmalar sırasında Maraş halkı varını yoğunu harcamış, birçok Türk ailesi perişan olmuş, savaş sırasında yiyecek-giyecek eksikliği hissedilmiştir. Bunu tespit eden Mustafa Kemal Paşa, 10 Şubat 1920'de yurt çapında bir genelge yayınlamıştı. Genelgede; “insaniyetin tüylerini ürpertecek zulümlere maruz kalan Maraşlı kardeşlerimizin ihtiyaçlarını karşılamak ve imdatlarına yetişen kahraman Kuvayi Milliye fertlerinin zaruri efratlarına medar olmak üzere toplanacak yardımların Maraş Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi emrine ödenmek üzere Ziraat Bankası-Elbistan şubesine gönderilmesi rica olunur.” denilmiştir. Böylece çatışmaların sonlarına gelinmesi sebebiyle şehrin ve halkın bitkin düştüğü görülmüş ve yardımların yapılması sağlanmıştır. Ayrıca Dâhiliye Nezareti, Sivas Valiliği'ne bir emir göndererek Maraş'ta çarpışmalar sonrasında yiyeceğe ihtiyaç olduğundan en yakın kazalardan mümkün olduğu kadar zahirenin Maraş'a gönderilmesini istemiştir. Böylece yurdun çeşitli yerlerinden gönderilecek olan maddi yardımlar Elbistan Ziraat bankası şubesinde toplanacak 3. kolordu kumandanı Selahattin Bey'in nezaretinde ilgili yerlere ulaştırılacaktır.⁵¹⁷Bu genelge üzerine Anadolu'nun pek çok yerinden Maraş'a yardım gelmeye başlanmıştı. Yardım yapan şehirler ise şu şunlardır; Sivas Yardımı, Kastamonu Yardımı, Amasya, Merzifon, Samsun Denizli Antalya, Boyabat, Elbistan, Bolu, Çankırı, Cide, Gerede, Burdur, Isparta, Tefenni, Eğridir, Havza, Gümüşhacıköy, Çivril, Darende, Gürün'dür. Ayrıca Kastamonu kadınları, Mekteb-i Sultani konferans salonunda Maraş halkına yardım amacıyla bir musiki yarışması düzenlemiş buradan elde edilen para Ziraat bankası Elbistan şubesine yatırılmıştır. Boyabat (Sinop), Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı, İzmir ve Maraş'ın mağdur halkına yardım için bir yarışma düzenmiş, Dağıstanlı Hafız Hakkı tarafından musiki konseri verilmiştir. Toplanan para Maraş ve İzmir halkına gönderilmiştir.

Bazı şehirler kasabalar Maraş halkına yardımda bulunamadıkları için üzüntülerini dile getirirken bazı şehirlerde ferdi yardımlar yapılmıştır. Bayburt halkından küçük Mustafa'nın yardımı, buna güzel bir örnek teşkil etmiştir. Küçük Bayburtlu Mustafa, Maraş halkına yardım için elinde mevcut olan bir miktar para ile silahını vermiş ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine şu mektubu göndermiştir: “Bu aciz evlâdınız Bayburt muhacirlerindedir. Hicret esnasında annem ve babam vefat ettiğinden kimsesiz kaldım. Kendim henüz küçük bir çocuğum. Fakat dinim büyüktür. Deveyi yiyen bilir, acıyı tadan bilir, fetvasınca, şu son zamanlarda Maraş'taki İslam kardeşlenme yapılan facialar bende de intikam hissi uyandırdı, işte intikam maksadı ile tedarik etmiş olduğum cüzi bir para ile bir adet fişengimin kabul buyurularak, çaresiz kalan İslâm kardeşlerime ulaştırmanızı efendilerimden istirham ederim”.⁵¹⁸

⁵¹⁷ Akbıyık, agm, 1991, s.3-7

⁵¹⁸ Akbıyık, agm, 1991, s. 6

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

SONUÇ

Görünüşte Maraş savunması tamamen bir şehir mücadelesi gibi görülse de gerçekte savunmanın zaferle sonuçlanmasında dış desteklerin rolü büyüktür. Elbette çatışmaların ağır yükünü evlerini ve insanlarını kaybeden şehir halkı çekmiştir. Bununla birlikte dışarıdan gelen destekler ve daha önemlisi Mustafa Kemal Paşa'nın zafere taşıdığı muzaffer bir Türk milletinin bir bütün olarak tam bağımsız bir devlet olma çabası Maraş savunmasının da tasdiki anlamına gelmiştir.

Maraş Savunması her şeyden önce Mustafa Kemal'in önderliğinde örgütlenmekte ve düşmanı yurttan atmaya yönelik mücadele için bir araya gelen Kuvayı Milliye güçlerinin düzenli ve planlı çabası ile zafere ulaşmıştır. Sivas'ta bulunan 3. Kolordu Kumandanı Albay Selahattin Bey, Elbistan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanı emekli Sulh hâkimi Ali Rıza Bey, Elbistan-Pazarcık Kuvayı Milliye Kumandanı Kılıç Ali (Piyade Yüzbaşı Ali Asaf Bey), Göksun Kuvayı Milliye kumandanı Yörük Selim (Yüzbaşı Salim Kurtoğlu), Binbaşı Suzi Bey, Andırın Kuvayı Milliye Komutanı Yayıoğlu İbrahim Ağa ve Bertiz bölgesinde teşkilatlanma sağlayan Eczacı Lütfi Bey ve arkadaşları, Heyet-i Temsiliye başkanı Mustafa Kemal Paşa, önderliğinde muntazam bir şekilde örgütlenerek Maraş'ın savunmasının başarıya ulaşmasında oldukça önemli rol oynamışlardır.

Maraş Savunması bölgenin ve bölgeye gönderilen aydın, iler görüşlü asker ve sivil kimselerin çabaları ve Maraş Türklerinin fedakârlıkları ile kazanılmıştır. Mehmet Ali Kısakürek'ün yazdığı bildiri, tarihi ve dini konularda bilge Ali Sezai Efendi'nin açık sözlülüğü, Sütçü İmam'ın cesaretliliği, polis komiseri Arslan Bey'in teşkilatçılığı, Doktor Mustafa'nın bilgi ve görüşleri, Muallim Hayrullah'ın çeteciliği, Rıdvan Hoca'nın halkın duygularını dile getirmesi, Evliya Efendi'nin ve maiyetindeki Türkoğlu Mustafa ve Yusuf Çavuş'un şehirde çarşı ve pazarı almak için giriştikleri gerilla benzeri hareketleri, Hatuniye semtindeki Kuvayı Milliye kumandanı Medineoğlu Abdullah Çavuş'un yiğitliği, kadınların başarıları ve daha bir çoklarının cesaret ve fedakarlığı ile şehir savunmasının zaferle sonuçlanmasını sağlamıştır.

Ayrıca Maraş savunması sırasında Anadolu halkının yapmış olduğu mitingler, çektiği protesto telgrafları, diğer şehirlerden gelen yiyecek, giyecek, para ve silah yardımları milli birlik ve dayanışmanın önemini ortaya koymuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde başlayan Milli Mücadele hareketi devam ederken Maraş'ta milli mücadelenin ilk zaferinin kazanılmış olması milli kuvvetlerimizin itibarının artmasını sağlamıştır. Maraş ile birlikte Antep, Urfa ve Çukurova'nın düşman işgalinden kurtarılmasında örnek olmuştur. Bu başarı bölgesel gibi görünse de sonuçları bakımından ulusal olup büyük önem taşımaktadır. Maraş Savunması ve elde edilen başarı ile Türklerin vatanlarını koruma konusunda hiçbir fedakarlıktan kaçmayacağını herkese göstermiştir. Savunmanın zaferle sonuçlanması gerek bölge gerekse tüm ülke için bir kutlama vesilesi olmuştur. İstiklal madalyası ile ödüllendirilmiş, kahraman payesi ile onurlandırılmıştır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

KAYNAKÇA

- AKBIYIK Yaşar, “Maraş’ın Düşman İşgalinden Kurtulmasında Atatürk’ün Rolü”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi C.IV, S.10, Ankara 1987
web:<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-10/marasin-dusman-ısgalinden-kurtulmasında-ataturkun-rolu>
- “Milli Mücadele Sırasında Maraş’a Yapılan Yardımlar”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.7, Sayı: 21, 1991, Ankara web: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-21/milli-mucadele-sirasında-marasa-yapılan-yardımlar>
- , “Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin Kuruluşu”, Tarih İncelemeleri Dergisi, 6 (1), 2015
- , Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999
- AKYÜZ Yahya, Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922), TTK Yay., Ankara, 1988
- Ali Sezai Kurtaran, Maraş Kurtuluş Savaşı ile İlgili Basılmamış Notlar ATATÜRK Mustafa Kemal, Nutuk, haz. Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi, 2006
- Atatürk’ün Sırdaşı Kılıç Ali’nin Anıları, Derleyen, Hulusi, Turgut, İş Bankası Yay, İstanbul, 2016
- BAĞDADLILAR Adil, Uzunluk: İstiklal Harbinde Kahramanmaraş, Kervan Matbaası, Kahramanmaraş, 1974
- BAYKAL Bekir Sıtkı, Heyet-i Temsiliye Kararları, TTK Yay., Ankara, 1989
- DOĞAN Orhan, “Milli Mücadele’de Maraş ve Mustafa Kemal”, Tarih Dergisi, S. 42, 2005
- EYİCİL Ahmet, “Maraş Mücadelesinde Atatürk”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XVI, Temmuz 2000, Ankara web: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-47/maras-mucadelesinde-ataturk>
- GÖKHAN İlyas – KOÇ Kemalettin, Tarihi Coğrafyası ve Kültürü İle Türkoğlu, Kahramanmaraş 2009, s. 49-51
- KARABEKİR Kazım, İstiklal Harbimiz, İstanbul, 1969
- KARADAĞ Hüsamettin, İstiklal Savaşında Maraş, haz. Mehmet Yusuf Özbaşı, Kahramanmaraş, 1994
- KERR Stanley E, TheLions Of Marash, 1973
- KÖŞ Mustafa, Milli Mücadele’de Afşin, web. <http://www.yesilafsin.com/milli-mucadelede-afsinli-kahramanlar-ve-maras-savasi-makale.311.html> 01.02.2017
- ÖZÇELİK İsmail, Milli Mücadele’de Anadolu Basımında Güney Cephesi (Adana, Antep, Maraş, Urfa 1919-1921), Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2005, Ankara
- ÖZLAP Yağın, Gazilerin Dilinden Milli Mücadelemiz, Kahramanmaraş, 1986
- , Mustafa Kemal ve Milli Mücadele’nin İlk Zaferi, Kahramanmaraş, 1984
- ÖZTOPRAK İzzet, Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele, TTK Yayınları, 2014, Ankara
- Paul duVeou, La Passion de la Cilicie, 1919-1922, Paris: 1937
- SARAL, Ahmet Hulki, Saral Tosun, Vatan Nasıl Kurtarıldı, İş Bankası Kültür Yayınları, 1970

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

ŞIVGIN Hale, “Mustafa Kemal’in Maraş’ın Kurtuluşu İçin Faaliyetleri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. IV, S. 11, 1988, Ankara
web:<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-11/mustafa-kemalin-marasin-kurtulusu-icin-faaliyetleri>

ŞİMŞİR Bilal, İngiliz Belgelerinde Atatürk 1919-1938, C.1, TTK Yayınları, Ankara, 2000

TANSEL Fevziye Abdullah, İstiklal Harbi’nde Mücahit Kadınlarımız, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1991

The 22 Days of Marash: Papers on the Defense of the City Against Turkish Forces, Jan-Feb 1920 The Armenian Review, vol 30 (Winter 1977-78)

The 22 Days of Marash: Papers on the Defense of the City against Turkish Forces, Jan-Feb 1920 The Armenian Review, vol 31 (Spring 1977-78)

YETİŞGİN Memet “Maraş Savunması: Amaçlar, Kişiler ve Sonuçlar”, Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine, Kahramanmaraş 2008, 275-289

-----, “Maraş’ta Ermeni Nüfusu: Osmanlı Son Dönemi, Mütareke ve Milli Mücadele Yılları”, OTAM, S. 17, 2005

-----, “Turkish-Armenian Relations during the French Occupation in Maraş” Review of Armenian Studies: A Quarterly Journal of History, Politics and International Relations, vol 2, no 6 (2004).

-----, “Ermenilerin Maraş’tan Ayrılmaları 1920-1922”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XX, Ankara, 2004.

-----, “Osmanlı Çöküş Sürecinde Güney Bölgesine Yönelik Paylaşım Projeleri,” Milli Mücadele Güney Bölgesi Sempozyumu, Ankara, 2015, s. 715-745.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MARAŞ SAVUNMASI ve TOPYEKÜN SAVAŞ

Oğuz PAKÖZ

Maraş için “kendisini kurtaran şehir” denir. Bu çok doğru bir sözdür. Ama bu, Maraş’ın kendisini kurtarıırken kent dışından da il dışından da hiç yardım almadığı anlamına gelmez, gelmemelidir. O günlerde Maraş kent dışından da il dışından da yardım görmüştür. Bu durum Maraş’ın kendisini kurtardığı gerçeğini değiştirmez. Çünkü Maraşlı öyle ya da böyle işgale karşı bir topyekün savaşa girmeyi, bir imha savaşına girmeyi kararlaştırmış ve onu uygulayarak başarıya ulaşmıştır. O günlerin en büyük desteği doğrudan ve dolaylı olarak Sivas’tan ve Ankara’dan yapılmıştır. Kurtuluş bütündedir gerçeği o günlerde daha bir anlam kazanmış olmalıdır. Ama Maraşlı da gerçekten topyekün imhayı göze alarak tüm varlığı ile savaşa katılmış ve başarıya ulaşmıştır.

Bu vesile ile 97.kurtuluş yılında Maraş Arslanlarını saygı ve rahmetle selamlıyorum.

Maraş Destanında dediğimiz gibi;

Sıcakla soğuşun
Kuzeyle güneyin
Doğuyla batının
Ova ile bayırın
Alkış ile kargışın
Dahi kavganın ve erincin kesiştiği Maraş
Maraş Maraş da bu nasıl Maraş
Bin kez yıkılıp da
Bin kez kurulan Maraş

Dağlarında kekik öter keven biter
Ovasında turaç öter çeltik biter

Maraş senin yazın var
Çekilmez poyrazın var
Seni sevene karşı
Bir kız gibi nazın var
Diyen boşuna dememiştir

Özge bir yerdir Maraş
Özeldir
Maraş denince özgürlük
Maraş denince bağımsızlık akla gelir

Arap’ın çıkamadığı
Acem’in inemediği
Bizans’ın aşamadığı yerdir Maraş

Ülke işgal edildiğinde
Tava ısındı yağ ısınacak demiş biri

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bir başkası yol ayırımındayız demiş
Arpa ile buğdayın ayrıldığı gibi

Bir başkası demiş ki
Minareyi belimize sokalım kılıçtır diye
Ahırdağı'na tepük vuralım geri dur diye
Yağrıya diyelim geri dur diye
Tanrı ezilenin yardımcısıdır
Haydi ya Allah
Allah Allah Allah Allah
Diyen atalarımızla yeterince bile övünemediğimiz bir gerçektir.

“Savaş hayatı ve zaruri olmalıdır. Milletin hayatı tehlikeye düşmedikçe savaş bir cinayettir.” Atatürk savaşı böyle tanımlamış ve Türk Ulusu da ölümü hiç düşünmeden topyekün bir savaşa katılmıştır. Bu savaşın adı Türkün Kurtuluş Savaşıdır. Maraşlı da komşu illerdeki işgali görmüş, kimseden bir buyruk beklemeden kendi savaşını başlatmıştır.

Topyekün savaş bir ulusun bütün kaynaklarını seferber ederek kendi iradesini başka uluslara kabul ettirmesidir. Topyekün Savaşta sivil yoktur, herkes askerdir. Türk Kurtuluş Savaşı ve onun öncüsü olan Maraş Savunması topyekün savaşa güzel bir örnektir.

Batının gelişmiş, teknolojiye ilerlemiş egemen güçleri Osmanlının doğal varlıklarını ele geçirmek için Osmanlı Devletini yıkmak istemişlerdi. Batının Osmanlıyı parçalayacak ve işgal edecek gücü ve teknolojisi vardı, Osmanlının ise direnecek gücü yoktu. Türk'e bırakırsa Samsun'dan Karadeniz'e küçük bir pencere ile açılan yarı sömürge küçük bir devletçik bırakıyorlardı. Osmanlının imzalamak zorunda kaldığı Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918) ve Sevr Antlaşması (10 Ağustos 1920) işte bu durumun acı bir göstergesiydi.

Osmanlının işgalcilere karşı koyacak gücü yoktu ama halk yer yer küçük çapta direnişler gösteriyordu. Halkımız Kuvayı Milliye'nin birleştirici ve savaşçı gücü ile kendini kurtarmasını bilmiştir. Kuvayı Milliye Samsun'da, Amasya'da, Erzurum'da, Sivas'ta hazırlık yaparken Maraşlı da Maraş'ta düşmana ve onun işbirlikçilerine karşı koymak için hazırlık yapıyordu. Sonuçta Maraş'taki bütün direniş birlikleri Arslan Bey önderliğinde bir çatı altında bir araya gelmişler ve örgütlü bir direnişi başlatmışlar. Bu birlikteliği Atatürk'ün yakın arkadaşı Kılıç Ali de uygun bulmuş yapıyı değiştirme yoluna gitmemiştir.

Kurtuluş Savaşımız, insanların birlikteliğiyle yaşama isteği ile topyekün bir direnme ile gerçekleşmiştir. Varsılı ile yoksulu ile köylüsü ile kentlisi ile etnik yapı ve inanç ayırımı yapmadan yedi düvele karşı çıkmış ve bağımsızlığını korumasını bilmiştir. Bunun sonucu olarak Maraş'taki direniş Türk Kurtuluş Savaşının en önemli bölümlerinden birini oluşturmaktadır.

Topyekün Savaşa en büyük örnek olan Sakarya Meydan Muhaberesi öncesi yayımlanan Tekalifi Milliye (Ulusal Yükümlülük) Emirleri cephede olduğu gibi cephe gerisinde de savaş taktikleri uygulandığının açık bir göstergesidir. Tekalifi Milliye Emirlerine göre:

.Halk elindeki silah ve cephaneyi orduya teslim edecek.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

- .Her aile bir askeri giydirecek
- .Yiyecek ve giyecek maddelerinin % 40'ına el konacak ve karşılığı sonra ödenecek.
- .Ticaret adamlarının elindeki her türlü giyim eşyasının % 40'ına el konacak ve bunların karşı- lığı sonra ödenecek
- .Her türlü makineli aracın % 40'ına el konacak
- .Halkın elindeki binek hayvanlarının ve taşıt araçlarının % 20'sine el konacak
- .Sahipsiz bütün mallara el konacak
- .Tüm demirci, dökümcü, nalbant, terzi ve marangoz gibi iş sahipleri ordunun emrinde çalı- şacak

.Mondros Mütarekesi sonrasında Maraş son işgal edilen yerlerden biri olmasına karşın doksan yedi yıl önce ilk kurtulan il olmuştur. Maraş'ı ilkin İngilizler sonra da Fransızlar Maraş'ı işgal etmişlerdir. Maraşlı kentin işgalinden önce komşu illerde işgalcilerin halka yaptığı baskıyı, zulmü görmüş daha kente işgal güçleri gelmeden örgütlenmeye başlamıştır. Aslan Bey komutasındaki yapılanma çok beğenildiği için kente gelen ulusal yöneticiler örgütlenmeyi bozmamıştır.

Maraş Savunması salt Maraş savunması değildir. Maraş kendini savunmasaydı belki de Türk'ün kurtuluş savaşı yarım kalacaktı. İşgal güçleri yol bulabilselerdi Maraş'tan ve Göksun'dan geçerek Sivas'ı ve Ankara'yı sıkıştıracaktı. Bunu birkaç kez de denemişlerdir. Maraş'tan geçemeyen işgal güçleri Cebelibereket (Osmaniye) işgal valisi Norman'ın buyruğu ile Mösyö Tayyarda komutasındaki ordu ile Kozan'dan İç Anadolu'ya çıkmak istemiştir. Bunun için Feke, Haçin (Saimbeyli) ve Höketçe (Mağara, Tufanbeyli) Yolunu kullanmışlardır. Mösyö Tayyarda komutasındaki ordunun gelişini öğrenen Zeytinlu (Süleymanlı) Topal İbrahim'in uyarısı ile gerekli önlemler alınmış ve İç Anadolu'ya geçit verilmemiştir. Bu nedenle de Maraş Savunması topyekün Kurtuluş Savaşımızın bölgemizdeki bir örneği durumundadır.

Maraş Savunması bir topyekun savunmadır dedik. Din adamları, hocalarımız hep başordedir. Bunlar arasında Refet Efendi, Tekerekoğlu H. Mehmet Tevfik, Ali Sezai Efendi, Şih Turan ve Hafız Ali öne çıkanlardır. Avukat (savcı) M. Ali Bey hasta yatağından Bayrak Olayına katkı sağlayan ve "Alemler İslam'a Hitap" diye başlayan bildiri yazan kişidir. Doktor Mustafa Maraş'ta işgale karşı savunma görüşünü de bu konuda örgütlenme gerekliliğini ilk ortaya atan kişidir. Doktor Mustafa aynı zamanda Kurtuluş Savaşımızın ilk doktor şehididir. Muallim (öğretmen) Hayrullah hem çete savaşlarında komutanlık etmiş hem de Hüdayioğlu Tahsin'in 1913'te Maraş'a getirdiği ilk matbada dizgicilik yapmıştır. Komiser Aslan Bey ilimizdeki kurtuluş ordusunun başında bulunmuş Maraşlıların savaşını yönetmiştir. Yusuf Çavuş Mısır ve Yemen gazisidir. Yusuf Çavuş Fransız'ın işgalinin ilk şaşkınlık günlerinde asker elbisesi giyerek tek başına Fransız birliklerinin hükümet konağına girmesini engellemiştir. Bu görevi Yüzbaşı Mahmut'tan yakararak kapmıştır. Evliya Efendi ve Faik Efendi memurdur. H. Nuri tüccardır. Nacar Mehmet adı üstünde nacardır. Çuhadar Ali bir ağa çocuğudur. Süleyman Bey Dulkadirlilerin, Zafer ve Muharrem Beyler Beyazıtlıların güçlü birer temsilcisidir. Millîş Nuri ele avuca sığmaz bir kabadayıdır. Yusuf Çavuş'la birlikte kundaklama işini üstlenmiştir. Yurt savunmasında yağıdan kurtulmak için

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş'ı ilkin onlar yakmışlardır. Çakmakçı Sait ve Sütçü İmam ilk kurşunu sıkan iki esnaftır. Belediye Başkanı H. Bekir Sıtkı, Mutasarıfı Ata, Atmalı Oymak Beyi Paşa Yakup, Sinemilli Oymak Beyi Tapo Halil, Mühendis Abdullah, Davulcu Halil, telgraf memurları İsmail, Sezai, eşinin şehit olmasından sonra cepheye gidip günlerce savaşılan Senem Ayşe, Atmalı Oymağını savaşa katan ve onları her yönden destekleyen Hacey Hatun gibi her meslekten ve her topluluktan kişilerin topyekün katılımlarıyla bu savaş kazanılmıştır. Savaşta Zülfikaroğlu Hüseyin gibi çocuk şehitlerimiz de vardır. Yağmaya evreni dar eden Çuhadar Ali de on beş yaşında şehit olmuştur.

Yüzbaşı Mahmut ile Aslan Bey Kafkas kökenlidir. Tapo Halil, Paşa Yakup, Hacey Hatun Kürt kökenlidir. Tapo Halil Alevidir. Hacey Hatun onun kardeşidir.

Köylerimiz başta Bertiz köyleri, Ceceli, İmalı ve Eloğlu (bugünkü Türkoğlu ilçe merkezi) savaşa doğrudan katılmış ve pek çok şehit vermiştir. Muallim Hayrullah bu köylülerle Baba Burnu'nda Osmaniye üzerinden gelen ek işgal ordusu ile savaşmıştır. Bu savaşta çok sayıda şehit verilmiş ama yağmaya geçit verilmemiştir. Muallim Hayrullah da burada aldığı yaralar nedeniyle daha sonra şehit olmuştur. Elbistan'dan silah ve cephane desteği alınmış savaşın son günlerinde Elbistanlılar büyük bir birlikle Maraş Savaşına katılmışlardır. Yörük Selim önderliğinde de Göksunlular olası bir yenilgide Sivas yolunu tıkamak için Göksun'da nöbet tutmuştur. O birlikler savaşın son günlerinde Maraş Savunmasına katılmıştır. Kılıç Ali genelde savaş yönetiminin dışında Karabıyıklı ve Narlı yollarını tıkamış o da savaşın yoğun olduğu son günlerde doğrudan Maraş'ta savaşa katılmıştır. Kılıç Ali'nin Pazarcık yapılanmasında yöredeki bütün topluluklar, bütün köyler bulunmaktadır. Atmalı Oymağının, Sinemilli Oymağının tamamı da bu olgunun içindedir. Bu yapıda daha sonra ve daha çok Antep'te ünlene Karayılan da bulunmaktadır.

Andırın Savunması da Maraş Savunmasının Çukurova'yı da aydınlatan öyle büyük bir destandır ki salt bu nedenle kaza yapılmıştır. Andırın'ın ilçe oluşu kahramanlığının da belgesidir. Kazara kaza oldu Andırın Kazası deyimi o günlerin bir anısıdır.

Yurt savunması bir bütündür ve Maraş savunması bu bütünün önemli ve ilk parçalarından biridir. Maraş'ın kurtuluşunda işgal güçleri ile işbirliği yapan Ermeni komitacılarından başka yerli halktan bir haini çıkmamıştır. Bir iki tane korkağı, kaçağı olmuştur ama ihanet edeni olmamıştır. Gerçi alınan katı önlemler sonucunda ihanet ortamının doğması da engellenmiştir.

Maraşlı kendi evini yakmış, kendi mahallesini yakmış ama işgalcilere baş eğmemiştir. Birçoklarının adı, sanı bile belli değildir. Gaziler maaş ya da madalya peşinde koşmamış bunu kendilerine doğal bir görev olarak görmüşlerdir. Maraş'ı işgalcilerden arındırdıktan da sonra kabuğuna çekilmemiş, Antep'e, Cebelibereket'e, Kozan'a, Kadırlı'ya koşmuş ulaşabildiği tüm yurt parçasını kanı ile sulamıştır. Vatan toptan işgalden arındırılmalıdır, kurtuluş bütündedir, demiştir. Bugün o şehitlerin çocukları olarak bize düşen kuru kuru övünmek değildir. Hep çalışarak yurdumuzu, vatanımızı yüceltmek, insanları mutlu, devleti güçlü kılmak için çabalamak hepimizin görevi olmaktadır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş'ın gazileri kahramanları
On iki Şubattan sonra çekilmediler kabuklarına
Koştular komşuların yardımına
Antep'e Osmaniye'ye Adana'ya
Özgürlük bütündedir dediler
Bağımsızlık olmadan vatan tümünden kurtulmadan
Erinç bulunmaz dediler
Kısacası birlikte savaş birlikte utku
Kurtuluş birlikte olur
Birlikte olur dediler

Bütün Türk illeri kurtuluş için yanıp tutuşmuştur. Kendisini Hakka adayarak düşmanı kovmak için her yere koşmuştur. Burada yok Maraşlı yok bilmem nereli diye bir ayırım yapılmamalıdır.

Ülkemizin her yerinde kurtuluş türküleri yakılıyordu. Ülkemizde pek çok "İlkkurşun" anıtı vardır. Hatay Dört Yol'da bir İlkkurşun Anıtı var. Orada -Özerli Köyünde- Fransız ve Ermeni birliklerinin köyü yağmaladıkları ve köye saldırımları sonucunda saldırganlar 15 kayıp vererek Dört Yol'a çekilmek zorunda kalmışlardı. 19 Aralık 1918'de yaşanan bu olayda Özerli Köyünden Ömer Hocanın oğlu Kara Mehmet ilk kurşunu sıkımıştır. Bu anıt onun anısına yapılmıştır.

Hepimizin bildiği bir türkü de Düziçi'de şöyle söylenir:

Karayılan der ki paşayım paşa
Ataşım saçılır dağlara taş
Bir mektup gönderdim Şanlı Maraş'a
Vurun Antep'li namus günüdür.

Elimde Bünyan'dan Maraş'a savaşmak için gelen gönüllü askerlerden Ali Osman Ağanın bir anısı var. Onlar Bünyan'dan kalkarak Kılıç Ali komutasında önce Maraş Savunmasına sonra da Antep Savunmasına katılmışlar. Bünyan'dan Güney Cephesinde savaşan yiğitlerden bir o Bünyan'a dönebilmiştir. Bünyan'da bu savaştan geri dönemeyenler için okunan bir ağıtta:

Maraşaltı yanar yanar mürd olur
Her sineği bir alıcı kurt olur
Abdalın dediği yüreğime dert olur
Kendim için yaptırdığım odalar
Korkarım ki düşman alır yurt olur

Antep'te ise:

Sürerim sürerim gitmez gadana
Fransız kurşunu değmez adama
Benden selam söyle şıhbabama
Vurun Türk Uşağı Antep gidiyor

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Vurun Kürt Uşağı namus gidiyor

Ali Osman Ağa Antep Savunmasından sonra Maraş'a gelmiş, kendisiyle birlikte savaşan Çuhadaroğullarından bir kızı babasından istemiş, kızı almış, Maraş'ta da nikahları kıyılmıştır. Atlarına binip o günlerde adı Hamidiye olan Bünyan'a gitmişler. Ali Osman Ağa yolda giderken atına seslenerek bir türkü tutturmuş, bakalım ne söylemiş:

Maraş'tan ötesi uzun bir yoldur
Tatar Deresinde dizgini kaldır
Öğle namazını Göksun'da kıldır
Akşama Hamidiye'ye varalım atım

Fatma ayağına giydi Maraş Ediği
Adım Ali Osman çektim tetiği
Aldım Fatma'yı da aştım gediği
Akşam Hamidiye'ye varalım atım

Ne mutlu o Kurtuluş Destanını yazanlara. Bu nedenle adı belli, belirsiz yurt savunmasına katılanları selamlamak her Türk'ün görevidir. Onların çocukları olmak da hepimiz için övünç kaynağı olmalıdır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE

MARAŞ SEMPOZYUMU

MARAŞ'IN KURTULUŞ DESTANI

Mehmet Demirel BABACANOĞLU

Emperyalist devletler Osmanlı'ya hasta adam diye bakıyordu. Hasta adam ölecek mirasını paylaşacaklardı! Bunun için I. Dünya Savaşı bitmeden 1916'da İngilizler, Fransızlar Ruslar Petersburg (Leningrad)'da gizlice toplandılar, Osmanlı topraklarını kendi akıllarınca pay ettiler. Buna göre; Irak, Kızıldeniz Akabe'ye kadar İngilizlere; Trabzon, Erzurum, Bitlis, Van Ruslara; Aydın, İzmir İtalyanlara; Adana, Antep, Maraş, Urfa, Suriye Fransızlara pay edildi. 1917 Devrimiyle Ruslar isteklerinden çekildiler.

Savaş bitince Mondros Anlaşmasıyla; Adana, Antep, Maraş, Suriye Fransızlara; Antalya Konya İtalyanlara; Doğu illeri Ermenilere; Musul ve yöresi İngilizlere verildi. İstanbul, Boğazlar İngiliz, Fransız, İtalyanlarca işgal edilecek, yönetilecek.

31 Ekim 1918 Günü Mustafa Kemal Adana'ya geldi. Murat Palas Otelinde Liman Von Sanders Paşa'dan Yıldırım Orduları Grup Komutanlığını devraldı. On bir gün kaldı Adana ileri gelenleriyle görüştü. Yöreyi gezdi. İşgallerin başlayacağını belirtti, silahlarınızı teslim etmeyin, örgütlenin dedi. Tarsus'un kuzeyinde Bayramlı sirtlarında korunaklar kazdırdı. Konuyu haber alan İzzet Paşa Hükümeti Yıldırım Orduları Gurup Komutanlığını kaldırdım, gel dedi. Mustafa Kemal İstanbul'a gitti.

Sömürgeci devletler işgallere başladı. Sömürgecilerin başında gelen İngilizler Fransızlara verilen yerlere çıkarma yaptılar. İtalyanlara verilen yerlere de Yunanlıların çıkmasını sağladılar. Fransızlar itiraz edince Musul'a, Mısır'a çekildiler. İtalyanların itirazlarını ise dinlemediler. Bu davranış İngilizlerin yararına olmadı.

Fransızlarca, 25 Kasım 1918 Adana, 17 Aralık 1918 Mersin, 29 Ekim 1919 Maraş, 05 Kasım 1919 Antep işgal edildi.

Atatürk, Samsun, Amasya, Erzurum, Sivas'a gelmiş. Kongre yapılacak. Üç Kozanlı (Hulusi Kurtoglu, Topaloğlu Halil, Dava Vekili Mustafa Faik) Sivas'ta Atatürk'le konuşuyorlar. Atatürk, Çukurova Genel komutanlığına Topçu Binbaşı Kemal Beyi "*Kozanoğlu Doğan*", yardımcılığına ve Doğu Çukurova Komutanlığına Yüzbaşı Osman Nuri Beyi "*Aydınoğlu Tufan*"; sonra da Ali Fuat Cebesoy'un önerisiyle Batı Kilikya Komutanlığına Jandarma Yüzbaşı Ali Ratip Bey'i "*Tekelioğlu Sinan*" takma adlarıyla görevlendiriyor.

Enver Paşa'nın Sarıkamış yenilgisinden sonra Batum'da bulunan Kılıç Ali, Salim Bey bir gemiyle İstanbul'a geliyorlar. Askerlikten istifa ediyorlar. Kılık değiştirip vapurla Bandırma'ya varıyorlar. Ali Fuat Cebesoy'la görüşüyorlar. Onun aracılığıyla 28 Ekim 1919'da Mustafa Kemal'le Sivas'ta görüşüyorlar. *Kılıç Ali adı iyi, değiştirilmiyor*; Salim Beyin adı "*Yörük Selim*"e çevriliyor. Maraş, Antep savunması görevine atanıyorlar. Yola çıkıyorlar, önce Kayseri'ye uğruyorlar, oradan 20 kalpaklı Kuvayi Milliyeci alıyorlar, fırtına gibi Elbistan'a (21.11.1919) geçiyorlar. Pazarcık'ta buluyorlar Maraş cephesi direnme gücü komutanı Arslan Beyi.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş, Torosların uzantısı Ahır Dağları eteklerinde engebeli topraklar üzerinde kurulmuş, geçmişti Hititlere dayanan bir kent. Akdeniz iklimi egemendir. Toprakları verimli, zenginlik kaynakları yüksektir.

Fransızlar (1000 Fransız, 500 Cezayirli, 400 Ermeni) Başlarında Joly /29 Ekim1919'da çıktılar Maraş'a. Aksu Köprüsü yakınında karargah kurdular, Amerikan Koleji'ne (Halk Eğ. Mrk.) yerleştiler. Çal dediler davulcu Edelere; Kasnağı altın doldursan ötmez bu davul dedi Edeler. Ama, şamatayla karşıladı yerli Ermeniler, Cizvit papazları, işbirlikçiler.

Maraşlılar toplandılar Ulucami'de, büyük bir dirençle protesto ettiler Fransızları. Ertesi gün yerli uşaklarla birleşip hükümet konağında dövüldü postacıyı, dalga geçtiler hükümetle. Gittikçe artırdılar zulmü.

Uzunoluk Caddesi'nde hamamdan çıkan kadınlara sarkıntılık yapan Fransızları gördü Sütçü İmam. Dükkanından çıktı, ateşledi tabancasını, yaralanan Ermeni öldü bir gün sonra. Kaçtı imam. Fransızlar iğnenin deliğine kadar aradılar. Maraşlılar ser verdi sır vermedi. Onun yerine dayısının oğlunu kestiler. Ardından daha kötüsü geldi, yaylım ateşine tuttular Maraşlıları. Kışanın önünde, Çömezoğlu Mehmet, Ahmetoğlu Mehmet, Mehmetoğlu Mehmet, Ökkeşoğlu Mehmet (...)’i süngülediler. Muhacir Aloğlu Mustafa’yı boğazladılar, aşık Mustafaoğlu Ökkeş’i kurşuna dizdiler. Habipoğlu Ali’yi parçaladılar bombayla.

Durmak bilmiyordu zulüm. Büyük Ermenistan hayaliyle kana boyadılar Maraş sokaklarını. Yetmedi çağırdılar Osmaniye'nin Fransız Valisi Gouverneur Militaire Andre'yi. Geldi Andre. Arkasında Fransız/Ermeniler hükümet konağına yürüdüler. Nöbetçisi Güllü Köyü'nden Yusuf Çavuş'tu, ilk kez görüyordu düşmanı böyle pertavsız; sıçradı kan beynine doğrulttu tüfeğini düşman üstüne, yalnız kumandan girecek dedi, durdu ötekiler. Büyüktü Maraşlıların tepkisi.

Biri vardı ki Osmanlı Meclis-i Mebusanı'ndan eski Maraş Mebusu Agop Hırlakyan, Andre onuruna balo düzenledi evinde. Sofrada hindi tavuk, bildircin keklik, viski, şarap, rakı, kavun karpuz, üzüm, yemiş, havyar, bal (...) eksik değildi. Kuşun sütüne kadar her şey vardı. Nazenin kızlar kırtarak sekerek dönüyorlar, içki sunuyorlardı. Andre'nin elleri rakı, dudakları şarap kokuyordu. Çalışıyordu saz, dönüyordu kızlar, felekten bir gün çalışıyordu Andre. Baktı Virjini'ye. Maraş'ta bir gül, bir içim suyu Virjini, girdi Andre'nin koluna dans ederek götürdü pencerenin önüne, ay vardı gökte, gösterdi Maraş Kalesi'ni eliyle. “Kaledede Fransız bayrağı dalgalanmadıkça ben senin olamam Andre” dedi. Virjini karşısında aklı giden Andre çağırdı emir subayını hemen, verdi buyruk. Gün 27 Kasım 1919'du, koştu emir subayı kaleye, vurdu nöbetçiyi, çekti Fransız bayrağını Kale'ye.

Titredi yer gök/ Titredi Maraş/ Kesti karanlığa gömögök/ Çirkinleşti dünya

İşte o zaman Maraşlı kalktı tümenden ayağa, taşıtı öfkesi, sığmadı kabına. Avukat Kısakürek Mehmet bir bildiri yayınladı. Toplandılar Ulucami önünde. Değil düşman, değil dünya karşı koyamaz sana... Seslendi imam. “Fransız bayrağı indirilmedikçe Kale'den kıldırımam Cuma namazını” dedi. Çıktı Maraşlılar birden kaleye, indirdiler Fransız bayrağını, çektiler yerine kendi bayraklarını.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraşlılar düşmanı kovmak için her türlü savaş yöntemine baş vurdular. Toplandılar Keşfili Camiinde kurdular Müdafaaı Hukuk Cemiyetini, ant içtiller. Zafer ve Muharrem Beyler 400 kişilik birlikle indiler güneye. Nuri Birliği batıda, Hayrullah Öğretmen Birliği Elbistan'da yerleşti.

Kılıç Ali Pazarcık'taydı; yedek subaylar, aşiret ağaları katıldılar birliğe. Yetmedi yeni güç/asker istediler Mustafa Kemal'den. Geldi Yüzbaşı Kamil buyruğunda bir süvari bölüğü, iki ağır makineli, iki top Cancık'ta kuruldu karargah.

Kenti on cepheye ayırdılar, içinde dışında her uygun yerinde korunaklar (mevziler) kazdılar. Düşmanın iletişim ağları kapatıldı. Geldi bir yardım daha; Maraşlı varislerden, teslim ettiler ambarlarının anahtarlarını.

Fransızlar askerlerini barındıracak yer bulamıyorlardı. Güvenlikli saydıkları Ermeni evlerinde, kiliselere, papaz okuluna yerleştiler. Bizim yerli işbirlikçiler, Ermeniler, kilise, görevlileri, papazlar yardım ettiler Fransızlara...

İşgal Komutanı Andre yakın yıkın, vurun kırın diye buyruklar veriyordu... Maraş birlikleri aman vermiyordu. Kan gövdeyi götürüyordu. Başarısızdı Andre. Aldılar görevden, yerine General Keret'i verdiler. Topladı Maraş beylerini Keret. "Bana Kılıç Ali'yi bulun adaletle yöneteyim Maraş'ı" dedi. Yanıtladı beyler, "Hiç olacak iş mi, Kılıç Ali bulunacak sana verilecek? Pehl!" dediler. Kızdı bunun üzerine General Keret kestirdi Maraş Pazarcık arasındaki telefon tellerini. Maraş'ın rüzgar kanatlı gençleri bağladılar telefon tellerini yeniden. Bu kez daha çok öfkelenildi Keret, hapsettirdi Maraş Beylerini. Olay büsbütün büyüdü, kalktılar köylüler ayağa Bertiz'den, Ahr Dağlarından çığ gibi, sel aktılar düşmanın üstüne...

Kılıç Ali ve Arslan Bey, birlik komutanları sıkı sıkıya hazırıldılar. Aldılar karar; Manastır önündeki iki Türk evinden başlayacaklar vuruşmaya... böylece ulaşacaklar Ermeni evlerine. Evler, Karakız Muhittin, Zeki'nin evleriydi yakıldı, savruldu yalazlar Ermeni evlerine...

Çarpışıyordu Kılıç Ali ve askerlerimiz. Sokuldu yanına bir kadın; "Görüyorum karşı evler uğraştırıyor sizi, bitişiğindeki ahşap, pembe boyalı ev babamdan kalma benim, işte bir teneke gaz, yakın; şu da bir kese altın harcayın, helal olsun millete..." dedi. Müfreze Ökkeş yaklaştı eve yaktı evi, amma kurtulamadı şehit oldu. İlişti karargahla Manastır arası, kesildi bağlantı haberleşme; çığlıkla uyandı Genaral Keret, koştu don gömlek çağırdı topçuyu, verdi buyruk, çıktılar Mercimek Tepe'ye ateş ettiler...

Maraş'ın göbeğindeydi Meryem Ana Kilisesi, içinde üç bin Fransız ateş ediyordu. Tam da bu sırada çıkageldi Mılış Nuri, çıktı kilesinin damına boşalttı bir teneke gazı, yandı kilise... Amma Fakat Mılış Nuri şehit düştü.

Yıl 1920, 8 şubat Maraş'a geldi Albay Normand, korunaklara girip ateş ettirdiyse de sonuç alamadı. Baktılar pabuç eski, yer yoktu kendilerine, 11 şubat günü çekip gittiler. Kurtuldu Maraş düşman işgalinden.

Şubat 2017, Adana

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MARAŞ MİLLİ MÜCADELESİNDE ARSLAN BEY'İN ROLÜ

Handan BAL⁵¹⁹

Özet

Arslan Bey aslen Kafkas göçmeni olan Toğuzata aşiretinin bir ferdidir. Ailesinin Maraş bölgesine göçü sonrasında 1886'da Maraş'a bağlı Gökşun İli Findık köyünde dünyaya gelmiştir. Babası jandarma çavuşu Çerkez Hasan Beyzade, annesi Nazire Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Elbistan İptidai Mektebi Rüştiyesinde tamamlamış ardından çalışma hayatına bu bölgelerde devam etmiştir. Sonrasında Halep bölgesinde polislik mesleğine başlamıştır. Polislik ve komiserlik mesleklerinde de bulunmuş Milli mücadele döneminde Güney cephesi Maraş bölgesi savunmasında önemli görevler üstlenmiştir. Özellikle Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra Sivas'a geçmeyiip memleketi Maraş'a gelmiştir. Maraş önce İngilizler daha sonra da Fransızlar tarafından işgal edilmiş ve yaklaşık 8 aylık bir mücadele verilmiştir. İlk kurşunun atılması ve Bayrak Olayının gerçekleşmesinin ardından Maraş'ta halk savaş için örgütlenmeye başlamıştır. Kendisi de Kuvayı Milliye teşkilatının Heyet-i Merkeziye başkanlığına gelmiş, halkın örgütlenmesinde ve silahlanmasında rol almıştır. Savaşın düzgün yürütülmesi ve idare edilmesi, semtlerin kontrolü işleri ile ilgilenmiştir. Savaş sonrasında 1920'de Maraş Milletvekiliği görevine getirilmiştir. 7 Haziran 1963'te vefat etmiştir.

Amaç

Bu çalışmadaki amaç, Milli Mücadele döneminde Güney cephesi Maraş Bölgesi savunulmasında çalışmaları bulunan Arslan Bey'in yapmış olduğu çalışmaları ve Maraş savunmasındaki rolünü incelemektir.

Yöntem

Bu çalışmada öncelikle alana ait literatür toplanmış ve Arslanbey Toğuzata'nın oğlu Mahmut Toğuz Beyle röportaj yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler, Arslan Bey, Toğuzata, Maraş, Milli Mücadele

THE ROLE OF ARSLAN BEY IN THE MARAŞ NATIONAL STRUGGLE

Abstract

Arslan Bey is a member of Toğuzata Tribe, which is originally a Caucasian Migrant tribe. Arslan Bey was born in 1886 after the years of migration of his family to Kahramanmaraş Region in the village of Findikli, Gokşun province in the governance of the city Maras. His father is a gendarmery sergeant: Cherkes Hasan Beyzade, and his mother is Nazire Hanim. He completed his education in Elbistan Iptidai Mektebi Rüstiyean and also worked at the same region. Then he became a police officer at Aleppo region. He worked as a police and police commissioner and assumed significant mission at Maras region at the Southern

⁵¹⁹ Kahramanmaraş Sütçü İmama Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Front during the years of national struggle (war of independence). He did not go to Sivas after signature of Montrose Armistice Agreement, but went to his hometown, Maras. Maras was first invaded by the English and then by the French and a struggle of 8 months was given. After the first bullet and Flag Event, the people of Maras started to be organized for war. He acted as the head of the Central Committee of the Turkish Revolutionaries and took a great role in organization and arming of the public. He dealt with proper management of the war and controlling of the districts. He became a member of parliament from Kahramanmaraş in 1920 after the war; and died on 7th June 1963.

Purpose

The aim of this study is to study the efforts and role of Arslan Toğuzata in defense of Kahramanmaraş at Southern Front during the years of National Struggle.

Method

First, literature was collected regarding the issue and a face-to-face interview was made with Mahmut Bey, son of Arslan Toğuzata..

Key Words: Arslan Bey, Toğuzata, Marash, National Struggle

Giriş

1886’ da Maraş sancağına bağlı, Göksun kazasının Fındık köyünde doğmuştur. Babası jandarma çavuşu Hasan Beyzade Abdullah Efendi’dir. Annesi ise Nazire Hanım’dır. İlk ve orta öğrenimini Elbistan İptidai Mektebi Rüştüyesinde tamamlamış, daha sonrasında Göksun’da bir süre imamlık görevi yapmış ve sonrasında yine Göksun’da değişik okullarda öğretmenlik yapmıştır.⁵²⁰ 1909’da Göksun iptidai mektebi öğretmenliğine atanır. Ancak maaşının yetersiz kalması sonucunda görevinden ayrılmış ve iş bulmak amacıyla Halep şehrine gitmiştir. II. Meşrutiyetin ilan edildiği dönemde polislik mesleğine başvurmuş, 1 Mart 1910’da Halep’te polislik mesleğine başlamıştır. Polislik mesleğine başlamasında Kafkas kökenli Halep valisinin etkisi olmuş ve dini bilgisinin çok iyi olduğunu, zaten polisliğe müracaatının bulunduğunu, o zaman polisliğe başlamasının daha iyi olacağı belirtmiştir. Arslan Bey de akabinde polislik mesleğini icra etmeye başlamıştır. Daha sonra yazılı sınavlara girerek Halep Emniyet Müdürlüğü’nde komiser muavinliği görevine atanmıştır.⁵²¹

15 Şubat 1911’de Beyrut Polis Mektebinin 3. eğitim ve öğretim devresine katılarak buradan pekiyi derecesiyle mezun olmuştur. Daha sonra Beyrut vilayetinde komiser muavinliği görevinde bulunur. Ardından yeniden sınavlara girerek komiserlik sınavını kazanmış 10 Haziran 1915 tarihli atama kararıyla Halep ili polis kadrosu ikinci komiserlik görevine atanır. Burada kısa bir süre görev yapmış ardından 28 Haziran 1916 tarihli atama ile Beyrut Polis Mektebi Dâhiliye

⁵²⁰Durmuş Deveci, Cengiz Şavklı, “Arslanbey Toğuz”Maraş Ansiklopedisi, c. I.,s. 339-340

⁵²¹ Hakan Özkökeli, 1. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Polis Kökenli Milletvekilleri Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haziran 2010, s. 87

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Zabıtlığı ve Beden Eğitimi Öğretmenliği görevine atanmıştır. 1917 Ağustosunda Trablus Şam polis kadrosuna ikinci komiserlik görevine atanır. 10 Ekim 1917 atama kararıyla baş komiser (ser komiser) görevine atanmış Trablus Şam sancağı polis kadrosunda baş komiser olarak görev yapmakta iken I. Dünya savaşı sırasında görev yaptığı Trablus Şam bölgesinin işgale uğramasının ardından 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşmasının da imzalanmasıyla memleketi Maraş'a döner. Yanında ablası ve küçük kızıyla gelir. Arap Şeyhleri toplanarak ricacı olsalar da Arslan Bey Maraş'a gitmeye karar vermiştir. Tren de bir grup devlet erkânı ile karşılaşmış Arslan Bey'e Sivas'a birlikte gitme teklifi sunmuşlar fakat Arlan Bey Maraş'a gelmiştir.⁵²²

Arslan Bey'in Milletvekilliği Görevi

TBMM'ye birinci dönem Maraş milletvekilliğine seçilen Hacı Mehmet Efendinin meclise katılmayıp istifa etmesi üzerine Arslan Bey 17 Mayıs 1920'de Maraş milletvekilliğine seçildi. Antep ve İslahiye cephelerindeki görev dolayısıyla meclisten izin istemiş bu isteği meclis tarafından olumlu görülerek kendine izin verilmiştir. Cephedeki görevinin bitmesiyle Kasım ayı sonunda mecliste milletvekilliği görevine başlamıştır. I. Dönem Maraş Milletvekilliği görevi ardından milletvekili seçimlerine katılmayıp önce Adana'da ticaretle uğraşmış daha sonrada arazi meseleleri nedeniyle mahkemelik olmuş ve Şark İstanbul Mahkemelerinde yargılanmış ve beraat etmiştir. Ömrünün geri kalan kısmında ise çiftçilikle uğraşmıştır. Arslan Bey Milli Mücadele de yaptığı büyük fedakârlıklardan dolayı 25 Mart 1925'te TBMM tarafından Kırmızı Yeşil Şeritli İstiklal Madalyasıyla ödüllendirildi. 7 Haziran 1963'te vefat etti.⁵²³

Arslan Bey'in Maraş Mücadelesinde Yaptığı Çalışmalar

Maraş 22 Şubat 1919'da önce İngilizler tarafından işgal edilmiş ve bu işgal yaklaşık sekiz ay sürmüştür. İngiliz işgal döneminin önemli olayları öncelikle Ermenilerin Türkler aleyhinde propaganda yaparak İngilizleri Türklere karşı doldurmalarıdır. Türklerin kendilerine baskı ve zulüm ettikleri iddialarını başlatmışlardır. Burada Ali Sezai Efendinin çalışmaları oldukça etkili olmuştur ve Ermenilerin iddialarını çürütmüştür.⁵²⁴

22- 23 Ocak 1920'de Maraş'ta savaşın başlamasıyla Mustafa Kemal 24 Ocak 1920'de yayınladığı bir genelge ile Güneydoğu ve Kilikya'da kurtuluş ümidinin artmasına neden olmuştur. Genelgede Maraş halkının büyük fedakârlık gösterdiği, Fransız işgali sonrası Maraş halkının tecavüze uğradığını belirtmiştir. Yaşanan bu olaylara kayıtsız kalınmayacağı ve 3. Kolordunun Maraş'a her türlü yardımda bulunacağını belirtmiştir. Kazım Karabekir de Heyet-i Temsiliye' ye bir telgraf göndermiş Maraş'taki olayları 3. Kolordu istihbaratından öğrendiğini

⁵²² Özkökeli, a.g.t. s 87

⁵²³ Özkökeli, a.g.t. s 89

⁵²⁴Orhan Doğan, Atatürk İlke Ve İnkılapları Tarihi (XIX-XX. Yüzyıl Türkiye Tarihi)İstanbul, 2013, s 221-222

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

belirterek protesto ve mitingler yapılmasını istemiştir. Aynı şekilde İstanbul Hükümeti de durumlara kayıtsız kalmamış durumu şiddetle protesto etmiştir.⁵²⁵

Olaylar tüm ülke geneline yayılırken Ermenilerin Maraş'ta taşkınlıkları zirveye ulaşmış Müslümanlarla evlenen Ermeni kızlarının bulunduğu evlere baskınlar yapmışlar ve zorla evlerinden götürmüşlerdir. Ardından Fransızların Maraş'a geleceği haberi, Maraş halkını daha da huzursuz etmiştir. Çünkü Fransızlar Ermenilerin yanında hareket etmişler ayrıca Adana, Osmaniye, Kadirli bölgelerini işgal eden Fransızlar hakkında sert politikalarının olduğu haberini almışlardır.⁵²⁶

Fransızların Maraş'ı işgali ise 29 Ekim 1919'da başlamıştır. 31 Ekim 1919'da hamamdan çıkan Müslüman Türk kadınının peçesine el uzatan Fransız üniformalı Ermenilerin taşkınlıkları üzerine Sütçü İmam Olayı gerçekleşmiştir. 28-29 Kasım 1919'da Maraş kalesinden Türk Bayrağının indirilmesi Maraş mücadelesini başlatan mihenk taşlarının başında gelmiş ve Cuma günü camide toplanan halk eyleme geçme kararını almıştır. Rıdvan Hocanın sözü ile harekete geçen halk ve arasından çıkan Onbaşı Osman Erşan Türk Bayrağını kale burcuna dikmiştir.⁵²⁷

20-21 Ocak tarihlerinde Maraş'ta muharebeler başlamış. Fransızlar ve Ermeniler Maraş halkını top ateşine tutmuşlar kadınlar ve çocuklar daha güvenli bölgelere nakledilmiştir. Bu olaya halk "kaçkaç" adını vermiştir. 22 gün süren mücadele sonunda Fransızlar 11 Şubat 1920'de Maraş'ı terk etmiş ve İslahiye'ye yönelmişlerdir.

Bu çetin mücadele de Arslan Beyin yaptıkları hem oğlu Mahmut Toğuzata'nın anlatıkları hem de Arslan Bey'in kendi tuttuğu yazılarda yer almıştır. Fakat Mahmut Beyle yaptığım görüşmede Arslan Bey'in tuttuğu günlükler veya hatıralar Mahmut Beyden araştırma yapılmak amacıyla alınmış tekrar bu belgeler istendiğinde ise kayboldu veya yandı gibi iddialarla tamamı kendisine teslim edilmemiştir. Daha sonrasında ise Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi tarafından belgelerin bir kısmı Mahmut Bey'e tekrar teslim edilmiştir. Fakat Mahmut Bey kendisine yine bir araştırma için gelenlerin belgelerde bir takım değişikliklerin yapmış olduklarını ileri sürmektedir.⁵²⁸

Arslan Bey, Arap şeyhlerinin "*Arslan Bey senin sayende burada asayiş düzeldi biz senden memnunuz bizi bırakma*" dedilerse de "*doğduğum kent işgal altındayken buralarda duramam*" diyerek Maraş'a hareket eder.⁵²⁹

Resmi görev verilmesini istemiş fakat 'ittihatçı' denilerek kendisine önce görev verilmemiştir. Şehrin ileri gelen ahalisiyle tanışmış ve İngilizlere karşı birlik oluşturmak istemişse de başlangıçta başarı sağlayamadı. Arslan Bey'in düşünceleri

⁵²⁵ Orhan Doğan, "Millî Mücadelede Maraş Ve Mustafa Kemal", Tarih Dergisi, c. 42, İstanbul, 2012, s 221-222

⁵²⁶ Doğan, a. g. e. s. 222

⁵²⁷ Doğan, a. g. e. s. 223

⁵²⁸ Handan Bal, Arslan Bey'in Oğlu Mahmut Toğuz İle 21.01.2017 Tarihinde Yapmış olduğumuz Röportajdan

⁵²⁹ Serdar Yakar, Maraş Milli Mücadelesinde Arslan Bey, Kahramanmaraş 2014, s. 13

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ancak Bayrak olayının ardından gündeme gelebildi. Kayabaşı ve Şekerli Mahallesinin ileri gelenleri ile ayrı ayrı toplanıp teşkilatlanma çalışmaları başlatılır sonra da birleşip Arslan Bey'i bu teşkilatın başına seçerler. Şehir on mahalleye bölünür. Her mahallenin bir sorumlusu vardır. Hem mahallelerden hem de yakın köylerden mücadeleye destek verebilecek çetelerin isimleri yazıldı ilk olarak. Sonra bunların silahlandırılması sağlandı.⁵³⁰ Refet hoca II. Başkanlığa, Faik bey kâtipliğe, Hacı Nuri veznedarlığa getirilmiştir. Arslan Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas'tan Maraş'a gönderdiği Yüzbaşı Kılıç Ali(önce Pazarcık'ta), Yüzbaşı Yörük Selim(önce Göksun'da), Doktor Mustafa(şehit)'nın da yardımlarıyla yukarıda da belirtildiği üzere şehri 10 bölgeye ayırmış ve her bölgenin başına askerliğini yedek subay olarak yapmış, tahsilli ve sevilen kişileri getirerek, görevlendirmiştir. Ayrıca Jandarma deposundaki tüfekler ile Elbistan'da emekli Hakim Ali Rıza Bey tarafından gönderilen 2500 kadar tüfek ve 3 makineli tüfekte halkı silahlandırarak 4000 kişilik modern silahlara sahip Fransız birliklerine ve 2000 silahlı Ermeni'ye karşı Maraş'ı topyekûn ve inançlı olarak savaşa hazırlamıştır.⁵³¹

Semtlerin Heyet-i İdare başkanları şu şekilde idi

1. Çavuşlu semti başkanı Mühendis Abdülhamit
2. Kayabaşı semti başkanı Arslan Bey
3. Acemli semti başkanı Evliya Efendi
4. Divanlı semti başkanı Hasan Bey
5. Ekmekçi semti başkanı Sapsız Hacı Efendi
6. Nahirönü semti başkanı Hatce Hoca oğlu Nuri
7. Acemli semti başkanı Köşker Ahmet
8. Bektutiye semti başkanı Baba Halil oğlu Ahmed
9. Hatuniye Semti başkanı Medine Oğlu Abdullah Çavuş
10. Restebaiye semti başkanı Başkâtip Rıza⁵³²

şeklindeydi. Heyet-i İdare Reisleri arasında Heyet-i Merkeziye Reisi seçimi yapıldı. Mühendis Abdullatif reisliğe seçildi. Böylece bir başkan 9 azadan da Heyet-i Merkeziye oluşturuldu.⁵³³

Heyet-i Merkeziye reisliğine Arslan Bey'in seçilmesi Hüdayi Tahsin tarafından ileri sürülmüşse de Abdullatif'in iyi Fransızca bilmesi ve memur olması sebebiyle Hüdayi Tahsin'in teklifi kabul edilmemiştir. Bunun üzerine Abdullatif'in başı altında çalışılmaya başlanmıştır. Her gece bir semtte toplanılıyor her gün birkaç semtte teşkilatın ilerlemesi için yoğun bir şekilde çalışılıyordu. Abdullatif fiilen çalışmak istemişse de memur olması ve Ermenilerin tehditlerine maruz kalması dolayısıyla başkanlıktan çekilmesi zorunlu olmuş yerine Arslan Bey seçilmiştir. Mücadelenin sonuna kadar da Heyet-i Merkeziye ye başkanlık etmiştir.⁵³⁴

⁵³⁰ Yakar, a.g.e. s 15

⁵³¹ Mola Dergisi, "Serkomser Arslanbey (Başkomiser Arslan TOĞUZATA)" S. 4, Kahramanmaraş, 2013, s 20

⁵³² Yaşar Alparslan, Serdar Yakar, Maraş-Fransız Harbi Belgeler- Hatıralar, Kahramanmaraş 2012, s 108

⁵³³ Alparslan, Yakar, a. g. e. s 108

⁵³⁴ Alparslan, Yakar, a.g.e. s 109-110

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Silah temininde özellikle Arslan Bey'in arkadaşı Çerkez Yüzbaşı Mahmut'un büyük katkısı olmuştur. Bu gelişmeler yaşanırken son hamle bekleniyordu ve beklenen olay 21 Ocak 1920'de karargâha davet eden işgal kuvvetleri komutanı General Keret gelenlerin bir kısmı serbest bırakılırken başta Jandarma Komutanı İsmail Hakkı Bey, Belediye reisi Bekir Sıtkı Bey, Mutasarrıf vekili Cevdet Bey olmak üzere bazıları tutuklanmıştır. Bu olay duyulduğunda beklenen işaret verilmiş Arslan Bey'in mahalle teşkilatlarına “*Arkadaşlar harp başlamıştır! Allah'ın inayeti Peygamberin ruhaniyeti ve inanların fedakârlığı ile son ferdimiz kalıncaya kadar savaşımız sürecektir. Gayret bizden yardım Allah'tandır.*” mesajını iletmiştir.⁵³⁵

Yukarda saydığımız tutuklamaların ardından çok sayıda insan savaşmamaları gerektiğini söylese de Arslan Bey teslim olunduğunda yüzlerce insanının daha tutuklanacağını ve durumun daha vahim bir hal alacağını düşünerek savaşa devam etmenin daha uygun olacağını düşünmüş ve bu yolda ilerlemiştir.

Fransız kuvvetlerini Mercimek Tepe'den çıkarmaya başlamışlar ve Arkbaşı'ndan Kışlaya kadar şiddetli ateş açmışlardır. Bundan dolayı Fransızlar telaşa düşerek Mutasarrıf vekili Cevdet Bey'i teslim olmalarını söylemek için göndermişlerdir. Yüzbaşı Mahmut başta olmak üzere Kuvay-i Milliyeciler Ziya-i Zade Hacı Mehmet Efendi'nin (Dayızade) evine giderek harp harekâtını orada yapmışlardır. Arslan Bey, Dayızadenin evinde toplanılmasını Hocanın desteğinin sağlamak istemiş ve bunu da gerçekleştirmişlerdir. Arslan Bey savaş süreci boyunca sürekli müdafaa cepheleri kurulmuş olan semtleri kontrol etmiştir. Savaşın düzgün yürütülmesi ve idare edilmesi işini üstlenen Arslan Bey gerektiğinde karargâhta savaş planı hazırlamıştır. Ayrıca raporlar yazarak gün gün Maraş direnişini Heyet-i Temsiliye bildirmiştir.⁵³⁶

Arslan Bey'in en yakın yardımcıları ise Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas'tan Maraş'a gönderdiği Yüzbaşı Kılıç Ali(önce Pazarcık'ta) ile Yüzbaşı Yörük Selim(önce Göksun'da), Ermenilerin korkulu rüyası Evliya Efendi, ile genç yaşına karşın önemli görevler üstlenen Doktor Mustafa (Fransız İşgali komutanı General Keret'e giderek şehri kurtarmak isteyen, orada şehit edilen)'dir.

11 Şubat 1920 günü Maraş için en kara günlerden biridir. Aksu Köprüsüne gelen Fransız birliği karargâh kurmuş ve şehri top ateşine tutmuştur. Yoğun top atışı altında Doğu cephesi Kılıç Ali cephesi tamamen dağılır. Savaşın bir tek Arslanbey cephesi kalmıştır. Askerler mekanizma çevirmekten ve manevra yapmaktan bitkin bir hale gelmişlerdir. Halktan bir kısım insan Fransız kuvvetlerinin bazı cephelerde üstünlük sağlamalarından korkarak teslim olma düşüncesi içerisine girmişlerdir. Hatta teslim olma taraftarları olan kişiler Kadir Paşa Konağında toplanarak Fransız ve Ermenilerle yapmayı düşündükleri barış sözleşmesini kapsayan bir bildiri hazırlamışlardır. Kendilerine engel olarak gördükleri Arslan Beyi ortadan kaldırmak istemişlerdir. Bu olay Göksun'da bulunan Kuzey Tepe Köyü'nden Ali Bey tarafından öğrenilmiş ve hemen Arslan Bey'e bildirilmiştir. Arslan Bey telaşlanacak bir durum olmadığını söyleyerek Ali

⁵³⁵ Yakar, a.g.e.s 15

⁵³⁶ Mehmet Gören'in Arslan Bey'in oğlu Mahmut Toğuz İle Yaptığı röportaj, Edik Dergisi,

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bey’le birlikte Kadir Paşa Konağına gitmişlerdir. Konağa giden Arslan Bey halktan da çok kişinin orada olduğunu görmüş Heyet-i Merkeziye ikinci reisi Rafet Hoca, Aza Kocabaş Ahmet ve daha birçok eşrafta konakta toplanmış teslim olmayı istemişlerdir. Hararetili tartışmalar olmuş ve kadir Paşa Arslan Bey’e “ *Bu belayı başımıza niçin getirdin.*” diyerek söylenmiştir. Fakat bütün bu olumsuzluklara rağmen Arslan Bey savaşmaktan vazgeçmemiştir.⁵³⁷

22 günlük çetin mücadele ve düşman kuvvetlerinin de kayıplar vermeleri istedikleri sonuçları alamamaları Avrupa basınında da yer almıştır. LeTemps gazetesi İngiliz kuvvetlerinin arkalarında silah bırakmasalardı, eğer Fransa’nın menfaat gözetmeyen politikası Türk milliyetçilerine açıklansaydı ve bu politika yabancı ajanlar tarafından tahrif edilmeseydiler bu kerteğe gelir miydi? Derken Lyon Republician; İngilizlerin Türkleri silahsızlandırmayı beceremediğini ileri sürmüştür.⁵³⁸

10 Şubat’ı 11 Şubat’a bağlayan gece Fransızlar Maraş’ı Şiddetle bombardıman altında bıraktıktan sonra, İslâhiye’ye doğru çekilmeye başlarlar. Ayrıca Fransızlar tutukladıkları Belediye Reisi Hacı Bey, Şismanzade Arif, Kocabaşzade Hacı Naci ve Mühendis Abdullatif Beyleri yanlarında götürdüler bunun üzerine Mustafa Kemal’in Harbiye Nazırı Başyaveri Salih Paşa’ya gönderdiği telgrafında kurtarılmaları için girişimde bulunmalarını istedi.⁵³⁹ Bu olaylar yaşanırken Maraş Heyet-i Merkeziyesi yeniden harekete geçmiş ve kurtuluş yolunda muvaffak olmuşlardır. 12 Şubat 1920’de Arslan Bey, Kılıç Ali Bey ve Yörük Selim Beyler buluşmuş, Ermenilerin silahlarının temini için heyet oluşturulmuş ve Amerikalılar ellerinde beyaz bayraklarla Heyet-i Merkeziye’ye gelerek Ermeniler hakkında af dilemişlerdir. Silahların tamamen toplanması 12 Şubat’ın ertesi gününe bırakılmış zaten silahlarını teslim edenler de olmuştur. Ele geçirilen Ermenilerin can ve mal kaybının olmamasına dikkat edilmiştir. Şehirde daha sonra Cemil Bey başkanlığında Sıkıyönetim ilan edilmiş, harp divanı kurulmuş ve asayişin sağlanması için çalışmalar başlatılmıştır.⁵⁴⁰

Maraş’ta kalan son Ermeniler, kendi istekleri ile ve Amerikalı misyoner ve öğretmenleri gözetiminde, kafieler halinde Ocak 1922’ye kadar şehirden ayrılarak Halep’e, oradan da İstanbul ve Avrupa’ya gitmişlerdir.⁵⁴¹

Sonuç

Arslan Bey verdiği bu mücadelede inancını ve askerlikteki kabiliyetini göstermekle birlikte yalnız kendi menfaatini değil ülke ve doğduğu toprakların çıkarlarını düşünen ve Kuvay-ı Milliye ruhunu son güne kadar ayakta tutmaya çalışan Maraş’taki Milli Mücadele kahramanlarından biri olmuştur. “ Hiçbir

⁵³⁷Mehmet Gören ’in Arslan Bey’in oğlu Mahmut Toğuz İle Yaptığı röportaj, Edik Dergisi,

⁵³⁸ Yaşar Akbıyık, Milli Mücadelede Güney Cephesi (Maraş),Ankara 1999, s 215

⁵³⁹ Akbıyık, a.g.e. s 216

⁵⁴⁰ Akbıyık, a.g.e. s 217-218

⁵⁴¹Mehmet Yetişgin, “ Maraş’ta Ermeni Nüfusu: Osmanlı Son Dönemi, Mütâreke Ve Milli Mücadele Yılları” Ankara Üniversitesi, Osmanlı araştırmaları ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM), s.17, 2005, s.389

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

taraftan maddi ve manevi yardım görmeyen kahraman Maraş silahını kendisi temin etmiş, teşkilatını kendisi kurmuş, harbin sevki idaresini kendisi planlaştırmış, bağrında yetiştirdiği evladını şehit vermiş, kendi evini eliyle yakmış, malını, mülkünü, canını feda ederek memleketini kurtarmıştır. Aziz şehitlerin ruhunu incitmeyiniz, Maraş'ın müdafaii onlardır, kahraman Maraşlılardır. Bunu itiraf etmek bizim için bir borçtur tarih bunu böyle yazacaktır” sözleriyle Maraş halkının ve tüm milletin hizmetini her daim dile getiren bir kahraman olmuştur.

Maraş'ın Madalyalı tek şehir şanını almasından başrol oynayan Arslan Bey Gazi Mustafa Kemal Paşanın çağrısıyla TBMM'de I. Dönem Maraş Milletvekili olarak hayatına devam etmiş Mustafa Kemal Paşa, Arslan Bey'e “Siz sadece Maraş'ı kurtarmadınız, bütün ülkeyi kurtardınız” demiştir. Arslan Bey Milli mücadeledeki üstün çalışmaları nedeniyle Kırmızı Yeşil Şeritli İstiklal Madalyasıyla ödüllendirilmiştir ve bu madalya aynı zamanda ziyaretine de gittiği Arslan Bey'in oğlu Mahmut Toğuz Bey'de bulunmaktadır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

21.01.2017 Tarihinde Arslan Bey'in oğlu Mahmut Toğuz ile Röportaj

KAYNAKÇA

ALPARSLAN, Yaşar, YAKAR, Serdar, *Maraş Fransız Harbi Belgeler-Hatıralar*, Ukde yayınları, Kahramanmaraş 2012

AKBIYIK, Yaşar, *Milli Mücadelede Güney Cephesi (Maraş)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990

DOĞAN, Orhan, *Atatürk İlkeler Ve İnkılap Tarihi (XIX ve XX. Yüzyıl Türkiye Tarihi)*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2013

DOĞAN, Orhan, "*Milli Mücadelede Maraş Ve Mustafa Kemal*", Tarih Dergisi, İstanbul, 2012 s.42, ss.207-230.

Deveci Durmuş, Şavkılı Cengiz, "Arslan (Toğuz) Bey" Maraş Ansiklopedisi C.1,s.339-340.

Mola Dergisi, Kahramanmaraş, Sayı 4, 2013.

ÖZKÖKELİ, Hakan, *1.Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Polis Kökenli Milletvekilleri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon, Haziran 2010.

GÖREN, Mehmet, *Maraşın Kurtuluş Mücadelesi Kkomutanı Serkomiser Arslan Bey'in Oğlu Mahmut Toğuz İle Yaptığı Röportaj*, Edik Dergisi

Yetişgin, Mehmet, " Maraş'ta Ermeni Nüfusu: Osmanlı Son Dönemi, Mütâreke Ve Milli Mücadele Yılları" Ankara Üniversitesi, Osmanlı araştırmaları ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM), s.17, 2005, s. 387-408.

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MARAŞ MİLLÎ MÜCADELESİNİN ŞİİRLERE YANSIMASI
Ramazan AVCI

Özet

Kahramanmaraş'ın millî mücadelede gösterdiği olağanüstü ve örnek direniş sonraki yıllarda epik/didaktik şiirlerin konu bakımından kaynağını oluşturmuştur. Bu tarihî olayı Gülten Akın, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Dilaver Cebeci, Halide Nusret Zorlutuna, Behçet Kemal Çağlar gibi Maraşlı olmayan ünlü şairlerin yanı sıra onlarca Maraşlı şair şiirlerine konu edinmiştir. Başta Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı olmak üzere pek çok müstakil destan yazılmıştır. Maraş'ın kurtuluş mücadelesi üzerine yazılan şiirlerin içeriklerini Sütçü İmam Olayı, Bayrak Olayı, Ulu Cami'deki Rıdvan Hoca'nın hutbesi ve diğer olaylar olmak üzere dört başlık altında toplamak mümkündür. Şiirlerde en fazla Sütçü İmam ismine yer verilirken, onu Aslan Bey, Senem Ayşe, Abdal Halil, Rıdvan Hoca, Aşıkloğlu Hüseyin, Onbaşı Osman, Çuhadar Ali ve Çakmakçı Sait takip etmiş, diğer kahramanlar millî mücadeledeki rol ve katkılarıyla şiirlerde isimleriyle yer almışlardır. Şiirlerin hemen hepsinde Maraşlının şahsında Türk milletinin özgürlüğüne, dinine, namusuna ve bayrağına olan tutkusu mesaj olarak verilmiştir. Bu şiirlerde ele alınan millî mücadelenin, Maraş'ın prestij kazanmasına ve Maraşlı tipinin oluşmasına katkısı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Millî mücadele, On İki Şubat, Şiir, Destan, Maraş

Abstract:

The extraordinary and exemplary resistance that Kahramanmaraş demonstrated in the national battle was the source of epic / didactic poetry in the following years. This historical event was subject to poetry by famous poets such as Gülten Akın, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Dilaver Cebeci, Halide Nusret Zorlutuna and Behçet Kemal Çağlar, as well as many non-Marash poets. Foremost, Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı and there are lot of local a saga written by local poets. In Kahramanmaraş, there are four topics for sagas to tell national struggle. There are Sütçü İmam event, the event of flag, the sermon of Rıdvan Hoca in Ulu Cami the other national events have got in local poems. While most of the poetry included the name Sütçü İmam, it was followed by Aslan Bey, Senem Ayşe, Abdal Halil, Rıdvan Hoca, Aşıkloğlu Hüseyin, Onbaşı Osman, Çuhadar Ali and Çakmakçı Sait. Other heroes took part in poems with their roles and contributions in national struggle. In almost all of his poems, the passion for the freedom, religion, honor and flag of the Turkish nation in the person of Maraşlın was given as a message. The national struggle in these poems contributed to Marash 's prestige gain and the formation of Marashian type.

Key Words: National Struggle, February Twelve, Poetry, Epic, Maraş

Giriş

Kahramanmaraş, yurdumuzun diğer şehirleri gibi Kurtuluş Savaşı yıllarında hafızalardan silinmeyecek tecrübeler yaşamış, bu döneme ait olaylar, şairlerimiz için zengin bir malzeme oluşturmuştur. Bu sunumuzda, Kahramanmaraş'ın bağımsızlık savaşının bir edebî metin olarak şiirlere nasıl yansdığı anlatılmaya çalışılacaktır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Çalışmamız, tarafımdan hazırlanıp Kahramanmaraş Belediyesi tarafından yayımlanan, *Şairlerin Dilinden Kahramanmaraş* (2013), adlı eserdeki şiirler arasında Kahramanmaraş'ın millî mücadelesini konu edinen 46 şiir ile Gülten Akın'ın *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı* (1972), Nihat Yücel'in *Utku Türküleri Maraş Destanı* (1998), Oğuz Paköz'ün *İlk Çıngı İlk Çılgınlık Maraş Destanı* (2011), Nevzat Kırkpınar'ın *Maraş Uzunluk Destanı* (2014) adlı eserleri üzerinde yapılan incelemeden oluşmaktadır.

1. Tarih ve Şiir

Tarih ve edebiyat, insanı konu edinmesi bakımından ortaktır. Her iki alanın ayrıştıkları nokta tarihin insanoğlunun zaman içinde yaşadığı olayların kaydı; şiirin ise insanın duygu ve düşüncelerinin, felsefî yaklaşımlarının ifadesi olmasıdır. “*Edebiyat, toplumun tarihten gelen kimliğini ve onu ayakta tutan temel özelliğini zihinlerde canlı tutmasını ve nesilden nesile aktarılmasını sağlaması bakımından önemlidir.*” (Erol, 2012,59)

Tarih bilimi, tarihî olayları araştırarak, inceleyerek objektif bir şekilde gün ışığına çıkartır. Ancak tarihi canlı tutma, yeni nesillere millî şuur bilinciyle aktarma görevi sanatçıya ve sanata aittir. Çanakkale Savaşını ve zaferini anarken ve anlatırken, Mehmet Akif Ersoy'un *Çanakkale Şehitlerine* şiirinden pasajlar okuruz. Böylece olayı, durumu daha da anlamlı ve etkili kılar; sanatın kudretinden istifade ederek heyecan dalgası oluşturur ve vatan, millet, tarih, bayrak sevgisini, millî şuurunu yeni nesillere aşılarız. Nitekim, Millî Mücadele kahramanlarından Aşıkıoğlu Hüseyin tarafından söylendiği sanılan ve Maraş'ın millî mücadele parolası olan söz de şiircidir:

*Maraş bize mezar olmadan
Düşmana gülzar olmaz.*

Maraş, millî mücadele döneminden önce adından fazlaca söz edilen bir şehir değildir. Ön plana çıkmış bir özelliğinin de bulunduğunu söylemek zordur. Bir başka ifadeyle millî mücadele yıllarına kadar karakterini ortaya çıkaracak yerel nitelikte bir olay yaşamamıştır. Maraş'ın millî mücadelesi, hem bu şehre şahsiyet ve prestij kazandırmış hem de bir Maraşlı tipinin oluşmasına vesile olmuştur. Bu tipin özellikleri en belirgin şekilde şiirlerde kendisini göstermektedir.

2. Destan Şairlerinin Gözüyle Maraş Millî Mücadelesi

Destanlar, ister doğal, ister yapma olsun bir milletin karakterini, dünya görüşünü, ideallerini, yaşama tarzını, zevk ve sanat anlayışını, kolektif şuurunu, hülâsa olduğu dönemin zihniyetini yansıtan, ait olduğu toplumun değerlerini zenginleştirerek bir nehir halinde geleceğe taşıyan edebî ürünlerdir.

Yapma destanların doğal destanlardan farklılık arz eden bir yönü, olağanüstülüklerin daha aza indirgenerek gerçekliğe daha yakın oluşu; zaman, mekân ve sosyal hayatın daha belirgin oluşu ve bireysel üslubun ön plana çıkmasıdır. Bu eserler, edebî değerlerinin daha yüksek oluşları nedeniyle her okunduğunda yeniden inşa edilebilme kabiliyetine sahiptir.

Türk edebiyatında yapma destan söz konusu olduğu zaman öncelikle Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *Üç Şehitler Destanı*, Mehmet Akif Ersoy'un *Çanakkale Şehitlerine*, Nazım Hikmet'in *Kuvvâ-yı Millîye Destanı*” akla gelir. Destanlar

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

arasında gereken ilgiyi ve değeri görememesine rağmen en güzel eserlerden biri de Gülten Akın'ın *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı*'dir.

Kahramanmaraş'ın kurtuluş mücadelesi, gerek dışarıdan yardım almaksızın kendi halkının örgütlenmesiyle kendini kurtarması, gerek kurtuluş mücadelesinde "*Bayrak Olayı*", "*Sütçü İmam Olayı*" gibi milletçe iftihar edeceğimiz kahramanlıkların yaşanması ve gerekse de hem ülkemize hem de mazlum milletlere ilham kaynağı olması bakımından gelecek nesillere aktarılması gereken destansı bir olaydır. Milletimiz için son derece önem taşıyan bu olay müstakil bir destan formunda dile gelmek için 50 yılı ve Gülten Akın gibi usta bir şairi beklemiştir.

Gülten Akın, "*Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı*"nı niçin yazdığını eserin sonunda çok güzel ifade eder:

*Maraş'ın kurtuluş günü
Nasıl ilktir Kurtuluş savaşımız
Nasıl örnektir ezilen uluslara
Maraş ilk destandır Kurtuluş Savaşı'nda
İlk gazidir*

Onunçün bizim ilk yazdığımız destan

Maraş'ın ve Ökkeş'in destanıdır. (Akın, 1972:73)

Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı (1972) adlı müstakil destanı sonraki yıllarda Nihat Yücel'in *Utku Türküleri Maraş Destanı* (1998), İmran Kılıç'ın *Kahramanmaraş Destanı* (2001), Oğuz Paköz'ün *İlk Çıngı İlk Çılgınlık Maraş Destanı* (2011), Nevzat Kırkpınar'ın *Maraş Uzunluk Destanı* (2014) adlı müstakil eserleri takip etmiştir.

Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı'nda 22 Şubat 1919'dan 12 Şubat 1920'ye kadarki süreç içerisinde Maraş'ın var olma savaşı, kompozisyon bütünlüğü içinde şiir diliyle anlatılmıştır.

Gülten Akın, destanda Ökkeş adında kurgusal bir kahraman yaratır. Ökkeş ismi Kahramanmaraş'la özdeşleşmiş bir isimdir ve Maraşlıyı temsil eder. Karakter olarak çalışkandır, onurludur, sevdalıdır.

*Gözleri ışıdı ve geceyi paylaştırdı
Kaşları onuru ve sevdayı*

Ve Maraşlının en güzel tanımı bu eserde yapılmıştır:

Adamın su gibi akanıdır Maraşlı (Akın, 1972:45)

Destanda 31 Ekim 1919'dan itibaren adım adım millî mücadeleyi hazırlayan şartlar dile getirilir. Ermeni ve Fransızların Türk halkını taciz edişi, ilk şehit Nasıroğlu Mehmet'in katledilişi anlatılır. Uzunluk'taki Sütçü İmam olayı tiyatral bir çeşnide canlı tablolar hâlinde sunulur:

*Uzunluk Hamamı'ndan çıkan kadınlar
Al yanaklarını peçelerine saklamıştılar
Ürkek, hızlı adımlarla geçerken meydana
Korktuklarına uğradılar
Ansızın bir gâvur sürüsü
—Burası Fransız kenti
Açın, açmalısınız yüzlerinizi
Diyerek*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Peçelerine el attılar

Tepindi çığlıklar kahkahalarla (Akın, 1971:48)

Destanda Sütçü İmam ana karakteriyle tanıtılmaktadır:

Sütçü İmam ufacak dükkânında

Duydu kadınların haykırışını

Said'in vurulduğunu gördü

Yumuşak adamdır Sütçü İmam

Karuncaya basmaz düşünde

Ama koymaz hayın düşman

Sataşır bacısına, kardaşını vurur

Gün şimdi öfkenin günüdür

Karadağ tabancasının günüdür

Kapar silahını Maraş şahanı

Said'i vurana boşaltır” (Akın, 1972:36)

Türk halk şiirinde ölen kişinin ardından duyulan üzüntü ve eğer ölümü olaylı olmuşsa nasıl öldüğü ağıt türündeki şiirlerle dile getirilir. Gülten Akın, millî mücadelede Sütçü İmam'ın dayısının oğlu Tiyeklioğlu Kadir'in Fransız ve Ermeniler tarafından şehit edilmesini modern şiir geleneği içinde ağıt çeşnisiyle anlatır.

Vurdular Tiyekli Kadir'i Antep yolunda

Antep yollarında sıra kayalar

Kayalar oy

Atlılar eşkinde, yürür yayalar

Yayalar oy

Bir kavak fidanı, bir çınar dalı

Kadir'imi gördünüz mü ağalar

Ağalar oy (Akın, 1972:38)

Maraş'ının yalnızca kendisini değil, bütün vatanını düşünerik mücadele verdiğinin de altını çizer Gülten Akın. Millî mücadeleyi kazanarak düşmanı şehirlerinden atan kahramanların daha sonra komşu şehirlerin kurtuluş mücadelesine yardıma koştuklarını anlatır. Maraşlı için "*Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır.*”:

“Silahını bırakmadı

Yetiştirdi komşuların yardımına

Antep, Haruniye, Osmaniye, Adana

Savaşa yeter demedi

“Ya istiklal, ya ölüm”

Bütündedir gerçek kurtuluş çünkü

Ancak kurtulduğunda bütün vatan

Bıraktık silahımızı” (Akın, 1972:47)

Maraş'ın millî mücadelesini konu alan şiirlerin isimlerine bakıldığında bu başlıklarda ekseriyetle destan kelimesinin -10 şiirde- kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bu şiirlerden biri de millî ve tarihî konuları epik-lirik anlatımıyla ünlü şairlerimizden Dilaver Cebeci'nin, *Hun Aşkı* adlı eserinde yer alan *Maraş Destanı*'dir. Bayrak Olayı'nın konu edinildiği şiirde, Türk milletinin tarihin derinliklerinden gelen Tanrı'dan başkasına baş eğmeme hususiyetine vurgu yapılır:

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

“Onlar ki üç bin yıldan beri

Olmuştular Tanrı'ya çeri

Dönmediler hiç ona kulluktan

Yine ona idi yönleri” (Cebeci, 1973:85)

Cebeci, Maraşlının mensup olduğu boya da dikkat çeker:

“Kayı soyunun ocağı gürül gürül öğündü”

Dilaver Cebeci'nin şiirinde, gelecek nesillere aktarılacak mesaj, cami cemaatinden bir yiğidin ağzından aktarılır. Bu mesaj, dünya durdukça Maraşlının belleğinde yer edecektir:

Burada boynumuz kıldan incedir

Ancak bir şey var ki farzdan öncedir

Cuma kılmak için er olmak gerek

Hapsinden önce de hür olmak gerek

Tanrı kabul etmez namazı bilin

Dururken kalede bayrağı elin.” (Cebeci, 1973:84)

Kahramanmaraş'ın millî mücadelesinde dinî inancın gücü tartışılmaz elbet. Ancak her Müslüman millet, Maraş'ın gösterdiği direnci gösterebilmiş midir? *“Ya şehit oluruz ya da gazi”*, *“Maraş bize mezar olmadan düşmana gülzar olmaz.”* parolasıyla toprağını terk etmeyen; kanını, canını vererek düşmanını yurdundan kovan bu halkın, binlerce yıldır taşıyarak getirdiği Türklüğünden kaynaklanan bir cesaret ve bağımsızlık ülküsü vardır. Bu damar bilinen tarihiyle Bilge Kağan'dan beri gürül gürül akmaktadır. Ve şair milletinin bu özelliğine telmihte bulunmaktadır:

“Yıkılmazsa gökler, delinmezse yer

Türkoğlu yağıya boyun mu eğer”

“Yürüdü kaleye Türkmen erleri

Ay yıldız mühürlü iller yürüdü

Altay'dan esip de Tuna'ya varan

Oğuzhan törelî yeller yürüdü.” (Cebeci, 1973:87)

Maraşlıların, kaleden Fransız bayrağını indirerek yerine yeniden Türk bayrağını dalgalandırması olayı Onbaşı Osman'ın şahsında gözümüzde canlandırılmaktadır:

“Firenk bayrağını aldı gönderden

Tırmandı ay-yıldız takti yüceye...

Göğün güzelliği geldi üstüne

Gök, işte şimdi göktü...

O silerken yanağından yaşları

Tanrı buyruk verdi bir çift meleğe

Sessizce indiler Maraş üstüne

Melekler Osman'ın alnından öptü. (Cebeci, 1973:88)

Cumhuriyet döneminin millî, tarihî ve vatan konulu şiirleriyle tanınmış şairlerinden Behçet Kemal Çağlar da Kahramanmaraş'ın şanlı millî mücadelesine şiirleriyle alkış tutanlardır. *12 Şubat 1920'yi Anarken* adlı şiirinde, Maraş'ın eski dönem tarihinden bugüne kalan Maraş Aslanı'na telmihte bulunur:

“Olmuştu her Maraşlı o gün Maraş Aslanı”

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş'ın özellikleri bu şiirde ortaya çıkartılır:

“Kırk beladan sıyrılır, asil yaşar, hür yaşar”

“Dört sekinin üstünde yükselmiş Allah'ına”

“Nesillerden beridir, asırlardan beridir

Yiğit Maraş güneyde Türk'ün nöbet yeridir.”

“Onlarıdır ruhumuz, toprağımız taşımız

Zamanın fethinde de kaledir Maraş'ımız” (Avcı, 2013:66)

Türk edebiyatının güçlü şairlerinden Halide Nusret Zorlutuna, 12 Şubat'ın efsaneyi andıran bir tarih, destanlara konu olacak bir olay olduğunu belirten *12 Şubat* adlı şiirinde bu mücadelenin önemini vurgular:

Bir ülkeyi yeniden canlandıran büyük sır

Yurdumun damarında kandır 12 Şubat

Yurt ufuklarında ilk tandır 12 Şubat”

“Hepsi doğuştan arslan, hepsi er oğlu er” olan yiğitler *“kara bahtı bu tarihte yendiler.”* (Avcı, 2013:116)

Maraş isimli bir başka şiirinde Halide Nusret Zorlutuna da İstiklal Savaşı'ndaki öncül rolüne vurgu yapar ve Behçet Kemal Çağlar gibi Maraş aslanına atıfta bulunur:

“İlk zafer yıldızısın İstiklal Savaşında

Evlatlarının kanı toprağında, taşında

Madalyalı bayrağın şeref tacı başında

Yurdun arslanı Maraş, aslanlar yurdu Maraş” (Avcı, 2013:117)

Destan şairi Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, *Niçin Kahramanmaraş* adını verdiği şiirde kompozisyon bütünlüğü içinde ve şiirin gerektirdiği vecizlikle Maraş'ın kurtuluş mücadelesindeki dönüm noktası niteliğindeki olayları dile getirir. Şair, Maraş'ın kurtuluş mücadelesinin öneminin daha iyi anlaşılması için önce ülkedeki mevcut ortamı dile getirir şiir dilinin imkânlarıyla:

“Koyu bir karanlık çöktü yurduma

Oyunlar edildi şanlı orduma

Yedi düvel birden düştü ardıma

Dost yok...Düşman ise halden anlamaz” (Gençosmanoğlu, 2004:93)

Gençosmanoğlu, şiirin sonraki bölümlerinde kaleye Türk bayrağının yerine Fransız bayrağının asılması, Ulu Camideki Cuma Namazı, kaleye yeniden Türk bayrağının asılması ve Sütçü İmam olayı üzerinde durur.

Burçtan bayrağımı aldı Fransız

Ocaklarım odsuz, bacam dumansız

Bu bir töredir ki şeksiz, gümansız

Bayraksız ülkede ezan banlamaz

.....

“Ve Uzunoluk'ta bir Sütçü İmam

El hak dini bütün, imanı tamam

“Hey... vatan namustur... özge anlamam

Tetiğe basmadan kurşun vinlamaz” (Gençosmanoğlu, 2004:94)

Düşmana ilk kurşunu sıkarak tarihi değiştiren Sütçü İmam'ın tetiğe basmadan önceki ruh hâli de çok başarılı bir şekilde dile getirilir *Sütçü İmam* adlı şiirde:

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

*“Sütçü İmam’ın kara üzüm karası gözlerinde
Üç şimşek çakıp söndü
Toroslar ve Gâvur Dağları
İmam’ın tepesinde
Bir topaç gibi döndü...
Kara sular yürüdü dizlerine,
Bir anda bütün Maraş
Kan göründü gözlerine
Yüreği sökülüyordu göğsünden sanki...
Kesilmişti soluğu
Anasının hayâli canlandı gözlerinde
Kuşağının arasında ısındı tabancası
‘Ya bismillah’
Diyerek geçti eşiği
‘Köpeklerle yurt olmaz arslanların beşiği’
Diye düşündü
Üç defa dokundu tetiğe
Yere serdi üç gâvur askerini.”* (Gençosmanoğlu, 2004:93)

Bu kurşunların vatanın kurtulmasındaki önemine de vurgu yapar

Gençosmanoğlu:

*“Üç Fransız serilirken yere cansız
Silah seslerine uyandı kurtlar
Arslanlar doğruldu yataklarından
Gökleri sarsarken ‘Allahuekber’
Maraş Kalesi’nin eteklerinden
Uyandı vatan...
Sütçü İmam gibi evlatlarının
İmanlı göğsüne dayandı vatan.”*

Şair, Sütçü İmam’ın Türk milleti üzerinde bıraktığı etkiyi şu mısralarla dile getirmektedir:

*“Sütçü İmam...
Alınlarımızı ağartan gurur.
Bizi Maraş’tan alıp*

Kahramanmaraş’a yükselten şuur” (Gençosmanoğlu, 2004:95)

Arif Eren, “Bir Destan Böyle Başlar” adlı şiirinde, Sütçü İmam’ın hatırasının dalgalanan bayrakta dalgalandığını ifade eder:

*Sütçü İmam’ın Uzunluk destanını
Bugün Bir Çeşme anlata anlata akar
Durmadan esen Fatiha rüzgârı
Gönül kalesinin burçlarında
Bayrakça dalgalandırır hatırasını* (Avcı, 2013:44)

Nevzat Kırkpınar, *Maraş Uzunluk Destanı* adlı destan türündeki müstakil eserinde Gülten Akın gibi bir kompozisyon oluşturur. Anadolu’nun ve Maraş’ın eski çağlardan millî mücadele dönemine kadarki dönemlerini “Anadolu” ve “Bir Kadim Şehir” başlıklı bölümlerde şiir diliyle özetler. Daha sonra Maraş’ın millî mücadelesini “İngiliz İşgali”, “Fransız İşgali”, “Uzunluk”, “Kalede Bayrak”

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ve “22 Gün” başlıkları altında kronolojik olarak anlatır. Kırkpınar, eserinde adından az söz edilen kahramanları da hikayeleştirir. Bunlardan biri Çuhadar Ali’dir.

*Çuhadar Ali’yi sorarlar
Ali daha çocuk anasının gözündeydi
Fidan boylu bir delikanlı
Dağın dumanı başında*

Çuhadar Ali, millî mücadele önderlerinin kahramanlık hikâyelerini dinledikçe cesareti artar, kanı daha da deli akar.

*Sütçü İmam namusunu korumuş bacısının
Ne yazmış bildirisinde Kısakürek
Aslan Bey/ Doktor Mustafa/ Ali Sezai
Osman nasıl çıkmış bir nefeste kaleye
Muallim ve Evliya ve Millîş
Yüreklere yalnız Maraş için çarparmış*

....
*Sokak başlarında
Bunları konuştu
Taydaşlarıyla*

Daha sonra Çuhadar Ali’nin kahramanlığına yer verir:

*Ali mahallesine dadanan
Üç yabancıyı tanıdı
Düştü peşlerine üç katilin
Mercimektepe’de kıstırdı*

*Çocuk Ali
Delikan Ali
Yaraladı birini
İkisini öldürdü (Kırkpınar, 2014:30)*

Yine, eserde Pazarcık aşiretlerinin millî mücadelede oynadığı role de yer verilmektedir:

*Atmalı aşireti Yakup Hamdi, Karayılan
Sinemilli aşireti Tapo ağa ve Memik oğlan
Buluşmalar bir çul çadırda: Muallim Hayrullah
Ve Cebeci Mehmet: Kılıç’tan selam var ağalar
Dileğimizdir Karabıyıklı’yı siz tutasınız
Maraş’a düşman girmesin Kapıçam’dan (Kırkpınar, 2014:31)*

Oğuz Paköz, *İlk Çıngı İlk Çılgınlık Maraş Destanı* adlı manzum eserinde Maraş’ın ve Maraşlının tarihî sürecini, 1900’lü yıllarda ülkenin genel durumu anlatıldıktan sonra “Direniş Başlıyor” başlıklı bölümden sonra Maraş’ın millî mücadelesini kronolojik bir tarihî seyir içinde anlatılıyor. Eserde, diğer şiiirlerden farklı olarak yalnızca Maraş merkezindeki durum ve olaylar değil, Maraş’ın ilçelerinde; Elbistan’da, Pazarcık’ta, Türkoğlu’nda, Andırın’da yapılan hazırlık ve mücadelelere de yer veriliyor. Yine eserde, Millî mücadelede önemli katkıları olan Abdal Halil Ağa, Sütçü İmam, Avukat Mehmet Ali, Ali Sezai, Muallim Hayrullah, Kılıç Ali, Aslan Bey, Çuhadar Ali, Senem Ayşe, Zeki Karakız’ın mücadeledeki rol ve katkılarına geniş yer verilmiş; bu kahramanların yanı sıra mücadelede yer alan

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

onlarca şehit ve gazinin isimleri zikredilmiştir. Paköz, Maraş'ın millî mücadelesini “*sömürüye ilk direniş*” olarak nitelendirir.

3.Şairlerin Kaleminden Millî Mücadelenin Maraş Tarihine, Maraş'a ve Maraşlıya Kazandırdığı İtibar

Maraş üzerine kaleme alınan müstakil eserlerin dışında yazılan şiirlerde millî mücadelenin Türk tarihi içindeki anlamının, Maraş'a kazandırdığı prestijin ve mücadele içinde oluşan Maraşlı tiplemesinin ön planda olduğunu görüyoruz.

3.1. Şiirlerde On İki Şubat'ın Taşıdığı Anlam Değeri

On iki Şubat'ın anlamıyla ilgili olarak şiirlerde şu ifadelere rastlanmaktadır:

Hanifi Sarıyıldız (Dostozan), *Bir Destan ki* adlı şiirinde Maraş Millî Mücadelesi'nin maddeye karşı mananın zaferi olduğunu vurguluyor:

“Haine, nanköre, zalime darbe

Dünya, şahit değil böyle bir harbe

Örnek bir dersti bu medenî garbe (!)

Tekniğin, topyekün hüsrandır bu.” (Avcı, 2013:

Abdurrahim Karakoç, destanların en soylusu olarak gördüğü 12 Şubat'ı, Türk'ün esaret zincirini kırışı ve Türk dünyasının dirilişi olarak yorumlar:

“Bir on iki şubat, bin yıldan büyük

Kalmadı çok şükür, ne zincir, ne yük.” (Avcı, 2013:13)

Oğuz Paköz, Maraş'ın millî mücadelesini “*sömürüye ilk direniş*” olarak nitelendiriyor.

Bahaettin Karakoç'a göre 12 Şubat bir düğündür ve bu düğünün baş konukları “*Sütçü İmam ve Aslan Bey*”dir. (Avcı, 2013:63)

Ali Bakırcıoğlu, bu yeniden doğuşun hikâyesini yetişen nesillere anlatır mısralarında:

“12 Şubat'ı bilmezsen öğren

İstiklal harcının konduğu gündür

Türk'ü öldü sanan kahpe düşmanın

Beline ilk darbe indiği gündür” (Avcı, 2013:32)

Karaozan, On İki Şubat'ın anlamını şiirleştirmiştir *İlk Zafer Müjdesin Verdiği Gündür* adlı şiirinde. On iki şubatta “*Maraş zafere ermiş, ilk zafer müjdesi verilmiş, düşmanın bağrından vurulduğu gündür, Sivas'taki koca Kumandan'a en güzel haberin verildiği gündür, Koca bir devletin burnunu yerlere sürdüğü gündür, mağrur düşmanın defterini dürdüğü gündür*” (Avcı, 2013:144)

3.2. Şiirlerde Millî Mücadelenin Kahramanları

Kahramanmaraş'ın millî mücadelesini konu alan şiirlerde bu mücadelenin kahramanlarına bazen müstakil bir şiir olarak, bazen mücadelede oynadıkları rolün kısa hikâyeleriyle, bazen de isim olarak yer verilmiştir.

Bu savaşta, Türk'ün en güçlü silahı imandır. Bunun içindir ki önde gelen kahramanları imamdır. Şeyh Ali Sezai'dir, Rıdvan Hoca'dır ve de özellikle Sütçü İmam'dır. Şiirlerde, kahramanlığıyla en fazla Sütçü İmam ön plana çıkmaktadır. Şairler onu yetişen nesil için rehber göstermektedir. Tıpkı Ali Akbaş'ın *Çetelere* adlı şiirinde olduğu gibi:

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

*Haydi erler vakit tamam
Önümüzde Sütçü İmam,
Camilerde çalmadan çan
Bir kutlu sabah aşkına
Vuralım Allah aşkına*

Kurtuluş Savaşı'nın bir başka kahramanı Aslan Bey'dir. Aslan Bey, kahramanlığı, liderliği, yiğitliği, akıllı oluşuyla yer alır mısralarda:

*Dağları çınlatır hey hey
Kırk yiğidiyle Aslan Bey (Avcı, 2013:31)*

Nevzat Kırkpınar'ın *Maraş Uzunoluk Destanı* adlı eserinde Abdal Halil'in Fransızların şehre gelişini kutlamak için davul çalmayı reddetmesi Abdal Halil'in ağzından aktarılır:

*"Bir kez olmaz dedik Hırlak
Git işine
Paran pulun
Bana yurt vermez
Davul çalmam
Fransız'ın gelişine*

*Ben ki
Karakucakta
Davul çalmışım
Mağralı Ökkeş
Yiğidine*

*Çomak vurmam
Din kardeşimin
Düşüne" (Kırkpınar, 2014:74)*

Hanifi Kara da *Maraşlım Benim* adlı şiirinde Abdal Halil'in sadakatine dikkat çeker:

*Ermeni sevinçten çalıyor lili
Sakın ha unutma Abdal Halil'i
Doldursa altınla, çalmaz davulu
Birine bin verdin Maraşlım benim (Avcı, 2013:121)*

Millî mücadele kahramanlarından Senem Ayşe ile Çuhadar, Karaozan'ın Maraşlı adlı şiirinde yerini alır:

*"İngiliz, Fransız, Yerli Ermeni
Yenemedi billah Senem Ayşe'mi
Çuhadar on yedi yaşında yeni
Çetesi yenilmez ordu Maraşlı" (Avcı, 2013:142)*

Erol Yorulmaz da "*Şiirlerle Maraş'ın Kurtuluş Destanı*" adlı eserinde eşinin üşümesin diye ördüğü çorabı emir erine veren Aslan Bey'e; düşman kurşunlarına göğsünü gererek düşman mevzisini yakıp şehit olan Yusuf Çavuş'a; düşman saflarındaki Cezayirli Müslümanlarla bir araya gelmek için siperden çıktığı sırada şehit olan Evliya Efendi'ye geniş yer verir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Nihat Yücel, Senem Ayşe'ye özel bir yer ayırır *Utku Türküleri* adlı Maraş destanında. Senem Ayşe'nin eşi Ramazan'ın şehit edilişi üzerine, onun giysilerini giyerek cepheye gidişi anlatılır:

*Topladı yiğitleri başına
Gündüz demedi
gece demedi
Öcünü aldı Ramazan'ın
Yağı gidinceye kadar
Savaş bitinceye kadar
Uğraştı, didindi
Hiç yüksünmedi
Ve hiçbir şey beklemedi
Kurtuluş'ta onun da
Karınca kararınca
Alinteri, emeği vardı. (Yücel, 1998:43)*

Veliddin Abacıoğlu, *Maraş Destanlar İçinde* adlı şiirinde Ulucami'deki hutbenin ve bayrak olayının zeminini hazırlayan Avukat Mehmet Ali'ye de anlatır.

*“Kaleye karşı evleri
Avukat Mahmet Ali'min
İlişir Kale burcuna gözleri*

*Orda bir bayrak var;
Yok üstünde renklerin halisi
Şahit ister bayrak demeye
Beyazına karışmış mavisi*

*Durmadı, sarıldı kaleme
“Hitap” ediyordu bütün âleme
Diyordu ki:
“Vaktine hazır ol
Bir din ölüyor
Bir Kal'anın
Burcu bâlâsındaki alsancağın indirildi
Korkma, seni bu kuvvet kıramaz
Buna emin ol ve yürü” (Avcı, 2013:240)*

Rubai şairi Kenan Seyithanoğlu, Rıdvan Hoca'nın Maraş'ın kaderinde oynadığı role vurgu yapıyor:

*Ay yıldızı şahit tuttuk hutbemize
Yazdık Maraş'ın ismini gök kubbemize
Senden alarak emrini Rıdvan Hocamız
Bastık ebedi mührünü son rütbemize (Boz, 2009:49)*

Artık, Maraş'ın, millî mücadelenin ateşinden doğan kahramanları vardır. Kahramanları ve kahramanlığı ile yeniden doğup bu özelliklerini iki kaşın arasındaki ben gibi taşıyacaktır. Tanyal Sünbül'ün şiirinde olduğu gibi:

Bayrağında madalya yüreğimde iman

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

*İlk kurşunun sesidir hâlâ
Gökkubbemde yankılanan
Ben tarihle Türk'ün senteziyim
Ben Çuhadar Ali,
Ben Karayılan,
Ben Milliş Nuri,
Ben Sütçü İmamların şehriyim
Bilmeyenler iyi bellesin beni
Harmandalı Efem, Yiğidom, Gaggoşum
Seymenim ve de Dadaşım
Ben Anadolu'nun anasıyım
Ben Kahramanmaraş'ım” (Avcı, 2008:15)*

3.3. Millî Mücadelenin İşğında Maraş

Millî mücadeleden sonra yeni bir Maraş algısı oluşmuş, bu olgu şiirlerle beslenmiştir.

Halk şairlerinin mısralarında da bir destan çeşnisinde yer alır Maraş'ın Millî Mücadelesi. Tıpkı Âşık Mahrumî'nin şiirinde olduğu gibi:

*Köylüsü, kentlisi birlik olarak
Düşmanı yurdundan sürendir Maraş
Erkeği, kadını silah alarak
El ele baş başa verendir Maraş” (Avcı, 2013:55)*

Âşık Yener de memleketini anarken kahramanlığıyla yad eder Maraş'ı:

*“Alnından ter, damarından kan verdin
Vatan için nice şehit, can verdin
İsmin ile tüm dünyaya şan verdin
Kahramanmaraş'ım bin selam sana” (Avcı, 2013:61)*

Abdurrahim Karakoç, düzenli bir orduya karşı halkın onurlu mücadelesine dikkat çeker:

*“Bir şehir... köy oba, mahalle, çarşı
Çarpışır düzenli orduya karşı
Ve soylu bir destan kurtuluş marşı
Güneş, kurda kuşa selam götürür.” (Avcı, 2013:13)*

Oğuz Paköz'e göre Maraş, “Ezilenlere emdir, umuttur/Gazidir, şanlıdır, onurludur/kahramandır” Ahmet Süreyya Durna da *Madalyalı Şehir* adlı şiirinde Maraş'ın özelliklerini dile getirir. Maraş, “*Madalyalı tescilli diyar.*”dır, “*Sütçü İmamlar yetiştirir.*”, “*Adıyla özdeştir.*”, “*Kurtuluşu 12 Şubat'tır.*” (Avcı, 2013:25)

Hayati Vasfi Taşyürek'in şiirlerinde Maraş,
“*Ey gaziler diyarı, ey şecaat sembolü*

Senin her zaman bağrın, Sütçü İmam'la dolu”dur. (Avcı, 2013:125)

Hayati Vasfi, *Kahramanmaraş* adlı şiirinde Kahramanmaraş'ın karakteristik özelliklerini anlatır:

*“Taçtır, indirilmez bayrak kalede
Bir Sütçü İmam var her ailede
Kültürü, inancı, örfü ile de
Türk'tür, Müslümandır Kahramanmaraş”*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

“Savaşta askerdir kızı, kadını

Barışta ceylandır Kahramanmaraş.” (Avcı, 2013:127)

Mehmet Gözükara, Maraş'ın madalyasına ve özgürlüğüne düşkünlüğüne atıfta bulunuyor 12 Şubat Destanı adlı şiirinde:

Maraşlı ölürlen Türklük dirildi

Şahsına münhasır nişan verildi

Maraş şad şadıman gürül gürüldü

“Hürriyet değişmez yâr” dedi Maraş (Avcı, 2013:161)

Siddik Özer de *Kahramanmaraş* adlı şiirinde ilin doğal güzelliklerini ve millî mücadelede gösterdiği kahramanlığı dile getiriyor:

Avrupa'nın burada hesabı tamam

Edeler diyarı hep Sütçü İmam

Güçlü orduları püskürten iman

Silsilen, oymağın, boy'un kahraman (Avcı, 2013:220)

Ramazan Avcı, bu şehrin özelliklerini dile getirir *“Bir Kutlu Şehir”* adlı şiirinde. Şiire göre bu şehir *“Tarihine şan vermiş, tarihi de kendisine nişan vermiş”* tir. *“Bu şehir, özgürlüğün anıt taşıdır.”* Bu şehirde Avrupa'lı, Âşıkloğlu Hüseyin'in lisanından *“Bayrağın kutsiyetini öğren”* miştir. *“Bu şehirde yürekler bayrak bayraktır/Bu şehir Türklere ebedi topraktır.”* *“Türk'ün yüreğine batan dikenini/ Eliyle söküp attığı yerdir.”* Ve nihayet:

“Bu şehirde Sütçü İmam, Türk'ün iradesidir

Bu şehir, Hakk'a inanan mazlumların sesidir.” (Avcı, 2013:213)

3.4. Millî Mücadelenin Oluşturduğu Maraşlı Tipi

Gülten Akın'ın,

“Gözleri ışığı ve geceyi paylaştırır

Kaşları onuru ve sevdayı

Adamın su gibi akanıdır Maraşlı (Akın, 1972:7)

Mırsalarıyla tanımladığı Maraşlı'nın şiir diliyle millî mücadele sonrasında kazandığı vasıflardan bazıları şunlardır:

Ahmet Nacar, *Bir Şehir Kahraman* adlı şiirinde Maraşlı'nın özelliklerini anlatır. Maraşlı; *“Sürünse, ölse de Hakk'a gider”, “Eli küfrün yakasındadır.”*, *“Eğilmez tuğyana beli”, “Dili hikmetle dolu”, “İstiklal aşkıyla yanar.”*, *“Maraşlı ruhunun sesini dinler.”* (Avcı, 2013:23)

Hayati Vasfi, Maraşlı'nın özelliklerini mısralara taşır:

*“Millî mücadelenin alemdarı”*dır, *“Zamanın büyük bir devletini yere sermiş”* tir, bütün halkıyla *“bahadırlar yurdu”*dur. (Avcı, 2013:125) *“Devletler yenmiştir. En dar gününde arslan gibi şahlanmıştır. Kendisindeki bayrak, hürriyet, hak aşkına bütün dünyayı hayran etmiştir. Millî davamızın öncüsüdür. Kurtuluşun en şanlı incisidir. Kale sevgilisi, bayrak tacıdır. Silaha karşı yumruğu ile, orduya karşı çete ile karşı koymuştur. Kadını, kızı, genci, ihtiyarı ile tek vücut olmuştur. Sütçü İmam, Türk'ün namusa verdiği önemi işgal kuvvetlerine göstermiştir.”* (Avcı, 2013:126)

Sonuç

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Sanatsal metinler, milletlere tarih şuru aşılama konusunda tarihten daha etkilidir. Kahramanmaraş'ın millî mücadelede gösterdiği direniş, sonraki yıllarda şairler tarafından şiirlere konu edilmiş, bu sayede özellikle Sütçü İmam Olayı, Bayrak Olayı ve Ulu Cami'deki Hutbe Olayı aracılığı ile namus, bayrak, din, bağımsızlık, vatan sevgisi konuları sanatın imkânlarıyla yeni nesillere aktarılmıştır. Maraş'ın kurtuluş savaşını konu edinen başta Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı adlı eser olmak üzere pek çok müstakil destan ve yüzlerce şiir yazılmış, bu şiirlerde Maraş'ın millî mücadelede gösterdiği kahramanlıklar, Maraş'a ve Maraşlıya prestij ve kişilik kazandırmıştır. Bu şiirler kanalıyla yetişen nesillere aşılana millî şuur sayesinde bu ülkede Ömer Halisdemir'ler eksilmeyecektir.

KAYNAKÇA

- Avcı, Ramazan (2013).Şairlerin Dilinden Kahramanmaraş, Ankara, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları
- Avcı, Ramazan, (2008). Şiirlerle Kahramanmaraş, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş
- Akın, Gülten, (1972). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Boz, Duran, (2009). Şiirli Şehir Kahramanmaraş, Öncü Basımevi, Ankara
- Cebeci, Dilaver, (1973). Hun Aşkı, Töre Devlet yayınları, Ankara
- Gençosmanoğlu, Niyazi Yıldırım, (2004). Destanlar Burcu, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul
- Erol, Kemal, (2012). “Tarih - Edebiyat İlişkisi ve Tarihî Romanların Tarih Öğretimine Katkısı”, Dil ve Edebiyat Eğitim Dergisi, S.2, s.59-70
- Kırkpınar, Nevzat. (2014). Maraş Uzunluk Destanı, Yaba Yayınları, İstanbul
- Paköz, Oğuz, (2011). İlk Çıngı İlk Çılgınlık Maraş Destanı, Öncü Basımevi
- Yücel, Nihat, (1988). Utku Türküleri, Türk Ocağı Kahramanmaraş Şubesi Yayını, Kahramanmaraş

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
VATAN MÜDAFASINA *TOHUM* PERDESİNDEN BAKMAK
Eshabil YILDIZ

Doğu ile Batı arasındaki düşünsel sınırların hızla kaybolduğu yaşadığımız bu çağda Anadolu coğrafyasının hikâyesini kavrayabilmek sanıldığı kadar kolay olmasa gerek. Bin yıllık geleneğin ürünü olarak sanatın ve icra edilmesine sebebiyet veren felsefi dünyanın sırlarını keşfetmemiz, söyleyeceğimiz sözü sanatsal bir ahenge bürüyerek büyüleyici bir üslupla söylemenin yolunu açmıştır.

Yaşadığımız coğrafyadan vatan müdafaası olarak algıladığımız kurtuluş hikâyemize baktığımızda aslında “bir varmış bir yokmuş” ile başlayan masallardan ziyade bunların yaşanmış gerçek öyküler olduğunu görüyoruz.

Bu öykülerden birisi bizlere Toroslar’ın son uzantısı Ahir dağı eteklerine kurulu Maraş’ı anlatıyor. Bir dağa sırtını dayamış olmanın güvenini insanına aksettiren Maraşlıların öyküsünü anlatıyor. Gittikçe oviden dağa yükselen şehir; insanın ve imanın yakın ve uzak tarihlerdeki zaferlerini resmediyor. Birbiriyle etkilemiş geleneklerin ve kültürlerin ahengi içinde Anadolu’da kendi atmosferiyle nefes alan şehrin hikâyesini anlatıyor.

Maraş İslam’ı sevmiş, İslam’la kaynaşmış ve Anadolu’da Osmanlı öncesi yerli imkânlarla “şehirli İslam”ını oluşturmuş ilk şehirlerdendir. Tarihin köklü medeniyetleri buraya yerleşmiş, burada yenilenmiş, tekrar buradan hız kazanmış. Maraş Dulkadiroğlu’na başkent unvanıyla tarihte yerini alırken Osmanlı’ya leventler, askerler yetiştirmiş mümbit bir şehirdir. Osmanlı biterken, Anadolu’da yeni Cumhuriyetin ve birliğin ateşi Maraş’tan tutuşturulmuş. Sütçü İmam, Abdal Halil Ağa, Rıdvan Hoca ve daha binlerce kahraman Maraş’ı kahramanlıkla anılan şehir kılmış.

Kahramanmaraşlılar; Gülten Akın’ın deyişiyle “adamın su gibi akanıdır”. Maraş, bir başka deyişle “güzel adam”lar şehridir. Türkçenin burçları, şiirin ve edebiyatın zirveleri bu şehirden yükselmiş.

Kendini Maraş’ın öz çocuğu bilen Necip Fazıl Kısakürek’in *Tohum* adlı piyesi de bizlere doğrudan bir Anadolu hikâyesi, Anadolu insan profilini ve Maraş’ın kurtuluş öyküsünü sunmaktadır. *Tohum*, ilk defa 1935 yılında İstanbul Şehir Tiyatrolarında Muhsin Ertuğrul tarafından temsil edilmiştir.

Tohum adlı eserde Necip Fazıl’ın arzuladığı insan profili; yerli, aydın ve bilge Ferhat Bey kişiliği ile karşımıza çıkar. Sırtını Ahir dağlarına yaslamış, gücünü dağların heybetinden alan, şehrin asilliği ile bütünleşmiş Osman karakteri ise düşman karşısında davranışıyla Maraşlı profilini çizmektedir. Maraş’ın Fransızlara ve Ermenilere karşı mücadelesinin anlatıldığı eserde özellikle Ermeni Komitecilerle Maraş’ın yerli insanının hesaplaşma hikâyesinde, vatan kavramı kişilerle sembolleşerek işlenmektedir. İnsanoğlunun doğumundan ölümüne öğrenmek ve asil olana susamak olarak algıladığımız dünya yolculuğu eserde sürekli sorularına cevap arayan Yolcu karakteriyle, olgun bir kişilikle de Hancı karakteri karşımıza çıkmaktadır. Yurt tutulan toprağın yaşanılır kılınmasında çok büyük öneme sahip olan kadın (ana) Şerife teyze karakteriyle Maraşlı kadının mahremiyet ve namus çizgilerini göstermektedir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Necip Fazıl'ın kendi deyimiyle beşeri keşiflerin zamanı hızlandırması açından tekerleği ifade etse de, sanat şekilleri içerisinde tiyatro durmayan zamanda geçmişe yapılan yolculuğu vermesi okunan her yeni günde bizleri kurtuluş mücadelemize tekrar tekrar götürmektedir. Bu toprakların hikâyesinde önemli bir kesit oluşturan Çanakkale Harbi, Sarıkamış Mücadelesi, Kurtuluş Savaşı ve kendini kurtarmayı başarmış Maraş'ın mücadelesi ne kadar anlatılsa, ne kadar yazılsa da eksik kalacaktır. Maraş'ın kahramanlık mücadelesini ilk kaleme alan Necip Fazıl olmuştur. Üstat daha sonra "Adam arıyorum adam!" söylemiyle Tarık Buğra'nın Sahibini Arayan filmine ışık olmuştur.

Eserde Necip Fazıl, *Tohum*'un tek gayesini şu sözlerle ifade etmiştir: "Mahrem benliği fikirlerinde, fikirleri aksiyonlarında ve aksiyonları memleket müdafaasında gizli bir şahsiyetin deseni. Eserde memleket müdafaası aksiyonun, aksiyon fikrin ve fikir sakladığı benliğin peçesi olmak niyetindedir."

Semboller ve formüllerle Tohum'un ne olduğunu anlatmaktan ziyade ne olmadığını anlatmaktadır üstat. Küçük meseleler peşinde olmadan büyük hedefler gösteren üstat "Derede öleceğimize ummunda boğuluruz" sözüyle bu düşüncüyü daha da perçinleştirmiştir.

Tohum'da bu topraklarda öz benliğine bağlı gelenek ve göreneğine vakıf Anadolu insanının özellikleri hem satırlarda hem de satır aralarında adeta nakış nakış işlenmiştir. Yiğitliğin son basamağı, sevenleriyle birlikte düşmanı da kendisine hayran etmektir; Müslümanlar dost ve düşmanlarına karşı mert olmalıdır.

Üstat şanlı tarihimizde var olan eminlik ve güvenirlilik özelliğimizin geçmişimizden bu yana düşman tarafından iyi bilindiğini işaret ederken bunları şu sözlerle açıklamıştır:

"Bize sevdiğimiz havayı çalsınlar, ökselerine mukaddes bildiğimiz şeylerin yeminini serpsinler, sırtımızdan nişan alındı demektir."

Türkistan'dan İstanbul'a bir yolculuk hikâyemizin altını çizen üstat, şehit kanıyla sulanmış içerisinde yaşadığımız son vatanımızı bizden ihtimal dâhilindeki ölüm değil, hakikat halindeki ölüm alabilir diyerek benliğimizi ayakta tutan ruhumuzu açıklamıştır.

Yine eserde başkahraman olan Ferhat Bey ideal bir ruh adamlığını şehrin işgali üzerine yüzlerce kendi gibi etrafına topladığı arkadaşları ile birlikte Fransızlara ve Ermenilere karşı amansız bir mücadeleyi anlatırken kendi kuvvetlerinin zayıflığını ve güçsüzlüğünü, düşmanın ise ne kadar güçlü olduğunu görmektedir. Bu nedenle arkadaşlarına umut ve vizyon çizmektedir:

"Biz burada muharebe etmiyoruz. Bir sivrisinekle, bir ejderhayı dövüştürmek gibi sihirbaz işine benzer bir tecrübe yapıyoruz. Ateşi kanla söndürmek, çeliği etle köreltmek ve maddeyi ruhla durdurma gayretindeyiz... Madde ruhun hizmetine girdiği zaman kuvveti yüz binlerce kere büyür. O zaman bir teneke parçası bir süngüye ve bir çakmak taşı bir topa bedeldir. O zaman kemik, çeliği yer. Kan ateşi yutar işte siz Maraş'ı böyle anlayın." der.

Aslında Maraş'ı anlamak Anadolu'yu anlamaktır. Anadolu Batının algıladığı gibi ne sadece bir toprak parçası, ne köstebek yuvası, ne de bir yabancı seyyahın fotoğraf makinesinin objektiflerine yansıyan bir karedir. Anadolu ruhtur. Görünmeyen bir enerjidir. Asırlık ağaçları ayakta tutan köktür, gövdedir Anadolu. Bu toprakları anlamaya çalışmak korku, hikmet ve hakikatin iç içe geçtiği girift

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

bilmecelere sorular arayan insanın aslında sorularındaki gerçek cevabı, özünü (tohumu) arayıştır.

Anadolu'yu tanımak; nasıl duyduğunu, nasıl sevdiğini, nasıl coştüğünü, neden konuştuğunu, niçin sustuğunu ve ne düşündüğünü anlamaktan geçer. Anadolu'yu bilmek; tarih bilmektir, hikmet bilmektir, gelenek bilmektir. Anadolu'yu duymak; kaval sesini, ney sesini anlamaktan geçer. İşte bu noktadan baktığımızda Anadolu'yu anlamak mevzuyu, meseleyi anlamaktır. Tohumu kavramaktır. Nitekim her şeyi anlamak tohumun beşerce idrakine vakıf olmaktadır.

Bunun yanında yüz yıl önce Anadolu'yu anlamayanlara karşı, yüz yıl sonra Anadolu için mücadele edenleri yetiştiren ağaçtır tohum. Tohumdan umutlu olmak karanlık gecelerin aydınlık sabahlarına uyanmaktır. Vatan müdafaasında al sancağın altında birlikte mücadele etmektir. Ezanları susturmamak, vatanımızı parçalamamak için düşmana ve haine göğüs germektir. Nitekim geçmişte başaramayanlar bugün de başaramadılar. İnşallah başaramayacaklar da... Tuzak kuranlara karşı en güzel tuzağı hazırlayan Allah'a imanının tam olduğu bu topraklarda her zaman tohumlar taze filiz verecektir.

Maraş'ın düşmana karşı amansız mücadelesinin anlatıldığı eserde aynı zamanda Anadolu'nun hikmetini de anlıyoruz. Necip Fazıl, *Tohum* piyesinden sonra *Kanlı Sarık ve Bir Adam Yaratmak* piyeslerini kaleme almıştır.

Eser hakkında yüzlerce yazı yazılmıştır. Anacak en dikkat çeken yazılar arasında Peyami Safa tarafından kaleme alınan yazı gelmektedir. Peyami Safa aynı ismi verdiği 'Tohum' yazısında şunları söyler.

"Necip'in eserinde Millî Mücadele sadece mazlum bir milletin emperyalizme karşı ayaklanması ve Anadolu, sadece bir istihsal perspektifi içinde mütalâa edilecek elelâde bir toprak yığını, ruhsuz ve şapşal bir tabiat parçası değildir. Zekâyı maddeden kaidesi üstüne kaskatı bir idrak cihazı gibi oturtan materyalist görüşü parçalayarak, bu maddenin dibini ve ruhunu eşeleyen Necip Fazıl, silâhın silâha değil, kendi muhtevasını seferber etmiş bir kahraman ruhunun bütün bir kavga endüstrisine karşı çıkararak onu nasıl mağlup ve kepaze ettiğini göstermek suretiyle ruhun topa tüfeğe, gizlinin açığa, sırrın bedâhete, merminin mermiye, kavranmayan, yakalanmayan mahiyetin tutulan ve dar bir idrakte zincire vurulan sathî realiteye galebesini ilân, telkin ve ispat etmiş oluyor."

Son olarak, Hz. Mevlana'nın;

"Dün dün de kaldı cancağımız

Bugün ise geçiyor

Yarın için yeni şeyler söylemek lazım"

anlayışından yola çıkarak asıl mesele bu topraklara asırlık ağaçlar verecek tohumlar ekmektir. Üstat bir Maraşlı olarak özelde Maraş için genelde bu millet için yüzlerce eser bırakarak vatanını ne kadar sevdiğini göstermiştir.

Bu toprakları sevmek, bu vatana adanmayı gerektirir. Gerçek aksiyon sahibi, inançlı ve ahlaklı, düşünce ve sanat sahibi, sabır abidesi, uzun yürüyüş adamları yetiştirmeyi gerektirir. Bilgiyi hikmetle yoğuran, kültürle güçlenmiş, ferasetli insan tipiyle yeniden güçlü bir medeniyet inşa etmeyi arzulamayı gerektirir. Yolda olmayı gerektirir.

Tohum geçmiştir, bugündür ve gelecektir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MARAŞ MİLLİ MÜCADELESİNDE AŞIKLIOĞLU HÜSEYİN

Mirsad FIRTINA*

Özet

Aşıklioğlu Hüseyin, Aşıklioğulları'ndan Mustafa Efendi'nin oğludur. Annesi Ümmügülsüm hanımdır. Aşıklioğlu Hüseyin, Çocukluk ve öğrenim hayatını Maraş'ta tamamlamıştır. Seferberlik ilan edilmesi üzerine Yemen, Balkan, Çanakkale Savaşlarına katılmış ve 12 yıl sonra evine dönmüştür.

İngilizler Maraş'ı işgal ettikten takriben 8 ay sonra şehirden çekildiler. İngilizlerden sonra Maraş'a antlaşma gereği Fransızlar geldi. Sütçü İmanın kurşunuyla başlayan Maraş Millî Mücadelesi'nde Bayrak Olayı, önemli bir yere sahiptir. Bu olaydaki kahramanlardan biride Aşıklioğlu Hüseyin'dir.

Aşıklioğlu Hüseyin, Fransız guvernör ile bizzat karşılaşmış. Guvernör ile Aşıklioğlu Hüseyin arasında bazı münakaşalar vuku bulmuştur. Aralarında Maraş hususunda sert konuşmalar geçmiştir. Aşıklioğlu Hüseyin, Fransız Guvernör ile konuşmasının akabinde "*Maraş Bize Mezar Olmadan Düşmana Gülzar Olmaz*" sözüyle hafızalarda yer etmiştir.

Abstract

Asıkoğlu Huseyin is the son of Mustafa Efendi from Asıkoğulları. His mother name is Ummugulsum. Asıkoğlu Huseyin completed his childhood and education life in Marash. Upon declaration of mobilization, he participated in Yemen, Balkan and Canakkale war and returned his home 12 years later.

The British were drawn from the Marash about 8 months after they occupied. After the British, the French came to Marash based on treaty. The Flag Event has an important place in the Marash National Struggle, which starts with the lead of the Sutcü Imam, One of the heroes in this event is Asıkoğlu Huseyin.

Asıkoğlu Huseyin personal ly came across with the French governor and happened some disputes between the Governor and Aşıklioğlu Huseyin. There were hard speeches among them about Marash. Aşıkkoğlu Hussein has been never forgotten with the sentence; "Marash can not be rosery to the enemy with out being graveto us" that he said to French Governor.

Aşıklioğlu Hüseyin (D.1888 – Ö.1941)

Maraş'ta 1888 yılında doğan Aşıklioğlu Hüseyin, Maraş millî mücadele kahramanlarından. Babası Aşıklioğullarından Mustafa Efendi, annesi Ümmügülsüm hanımdır. Öğrenim hayatını Maraş'taki medreselerde tamamladıktan sonra saraçlık mesleğine yöneldi. Teyzekızı olan Gülkız hatun ile evlendi. Seferberlik ilan edilmesi üzerine savaşa katıldı. Yemen ve Balkan cepheleri başta olmak üzere çeşitli cephelerde savaştı. Evine hiç uğramadan Çanakkale Şavaşı'na katıldı. Çanakkale gazisi olarak 12 yıl sonra memleketine

* Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

döndü.⁵⁴² O, Atatürk'ü bizzat tanıma fırsatı buldu ve Atatürk'ün fikirlerinden etkilendi.⁵⁴³

İngilizlerin işgal ettiği fakat daha sonra Fransızlara bıraktığı Maraş'ın geleceği hakkında kaygılı olan Aşıkioğlu Hüseyin Sütçü İmam'ın sıkıldığı kurşunla umutlandı.

Guvernör Andre 27 Kasım 1919 günü Maraş'ın ileri gelenlerini Abdulkadir Bey'in konağında toplamak istedi. Fakat Maraşlılar Guvernör'ün bu isteğine karşılık vermediler. Guvernör, konağa kimsenin gelmediğini görünce sinirlendi. Ermeniler bunu fırsat bilip Andre'yi Maraş kalesindeki bayrağı indirmeye teşvik ettiler. Ermeni Agop Hırlakyan, Guvernör şerefine bir yemek tertip etti. Bu yemekte Hırlakyan'ın torunu Helena'yı dansa kaldırmak istedi. Ancak Helena, "*Ne Ermeni veya Fransız bayrağının dalgalanmadığı bir şehirde dans edemeyeceği*" cevabıyla teklifi reddetti. Guvernör, derhal Maraş Kalesindeki Türk bayrağının indirilmesini istemesiyle birlikte bayrak indirildi.⁵⁴⁴

Maraşlılar bir sabah kalktıklarında kalede Fransız bayrağının dalgalandığını gördüler. Fransız bayrağının indirilmesine yönelik faaliyetler için Cuma namazından yaklaşık olarak iki saat önce Mehmet Ali Kısakürek tarafından yazılan yedi adet beyanname Sarayaltı, Çarşıbaşı, Arasa Camileri ve benzeri yerlere Maraşlılar tarafından gizlice bildiriler dağıtıldı.⁵⁴⁵ Cuma günü Camii-i Kebirde, Cuma Namazını eda etmek için halk toplanmıştı. Fakat Maraş kale surlarında Fransız bayrağını gören halk arasında, kendi aralarında özgürlüğü olamayan bir milletin Cuma namazı kılması mübah değil serzenişleri duyuluyordu. Hutbe için minbere çıkan imam "Bayraksız namaz kılınmaz" dedi. Cami cemaati top yekûn olarak kaleye harekete etti. Fransız askerleri kale sur kapısını kapatmıştı. Maraşlılar surların üzerinden geçerek Maraşlılar, Fransız bayrağını indirdi. Türk bayrağını tekrardan semalar ile buluşturdular.⁵⁴⁶

Bayrak olayının ertesi günü sabahın erken saatlerinde Guvernör Andre, Osmaniye'den beraberinde getirdiği misafirleri ve Hırlakyan'ıda yanına alarak Maraş'ı gezmeye çıktı. Bu yürüyüş karşısında yolda bulunanlar kenarlara çekilerek yol vermek zorunda kaldı. Kuyucak'tan geçerek Şekerli güzergâhından Nakıp Camii'nin önüne gelen Guvernör ve yanındakiler, Aşıkioğlu Hüseyin ile karşılaştı. Aşıkioğlu Hüseyin'in ödün vermez tavrından rahatsız olan Guvernör geri dönüp Aşıkioğlu'nun karşısına dikildi.⁵⁴⁷

⁵⁴²Serdar YAKAR, "Aşıkioğlu Hüseyin" Kahramanmaraş Ansiklopedisi, Kahramanmaraş 2017, s.373-374.

⁵⁴³Aşıkioğlu Hüseyin'in torunu Yaşar Alparslan ile mülakat 04.01.2017.

⁵⁴⁴Yaşar AKBİYİK, Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara 1999, s.135-137.

⁵⁴⁵Yalçın ÖZALP, (Tarihsiz) Milli Mücadelede Güney Cephesi, K. Maraş Belediyesi Kültür Yayınları No: 1, Ankara.

⁵⁴⁶Serdar YAKAR, Maraş Milli Mücadelesinde Bayrak Olayı Ve Aşıkioğlu Hüseyin, Kahramanmaraş 2012, s.77-102.

⁵⁴⁷YAKAR, "Aşıkioğlu Hüseyin" s.374.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bu karşılaşma Maraş tarihinin akışını değiştirecek önemli bir karşılaşmaydı. Başta Ali Sezai Efendi'nin Hatıratı⁵⁴⁸ olmak üzere birçok yazılı kaynakta yer alan bu münakaşayı, Aşıkloğlu'nun torunu Yaşar Alparslan şu şekilde aktarmaktadır:

Guvernör, Hüseyin'e sorar o, da cevap verir açık yüreklilikle;

Guvernör: Kimsin sen? Burada ne bekliyorsun?

Aşıkloğlu: Hiç... Ne bekliyorsam bekliyorum, adım Hüseyin, Aşıkloğlu Hüseyin.

Guvernör: Sen beni tanımadın mı?

Aşıkloğlu: Tanıdım.

Guvernör: Kimim ben?

Aşıkloğlu: Guvernörün.

Guvernör: Güzel ya. Ben Kuyucaktan buraya gelene kadar herkes ayağa kalktı. Fakat sen ayağa kalkmadın. Niçin ayağa kalkmadın? Hümmette kusur ettin.

Aşıkloğlu Benim inancıma göre ben senin karşında ayağa kalkmam.

Guvernör: Ama öbürleri kalktı.

Aşıkloğlu: Olsun. Cehâletleri sebebiyledir. Ben biliyorum, kalkmam.

Guvernör: Siz neyinize güveniyorsunuz? Kabadayılık ediyorsunuz. Çünkü gün kaleye çıktınız. Bayrak diktiniz. Nihayetinde bir bez parçasıdır o. Bir bez parçası için kaleye hücum ettiniz. Ortalığı tantanaya verdiniz. O an ben emretseydim, sizleri ateşe tutup hepinizi yere sererdim.

Aşıkloğlu: İşte bunu yapamazdınız.

Guvernör: Niçin yapamayacakmışım?

Aşıkloğlu: Burada yine ben vardım, onun için yapamazdın.

Guvernör: Sen tek başına kim oluyorsun, gücün kuvvetin ne ki?

Aşıkloğlu: Ben, işte benim... Her köşe başında benim gibi bir Hüseyin nöbet beklemektedir. Hem sen bana bak kumandan Efendi... Ben anamdan bu bayrağın altında doğdum. Şimdiye değin de canımdan çok sevdiğim şanlı bayrağımı kale burcunda gururla doya doya seyretmeye alıştım. Senin bir bez parçası dediğin bu bayrak yok mu o benim canım, şerefim, namusum, hürriyetimin simgesi ve her şeyimdir. Onu görmemek için ya kör olmalı, ya ölmeliyim. Kör olursam, onun taa yanına gider kulaklarımla göklerimizde coşkunluk veren dedelerimin kahramanlık destanını fısıldayan çırpıntısını dinlerim. Yok... Yolunda öleceksem, gene benden sonraya kalanların, onu dünya durdukça şerefle dalgalandıracağına iman ederek onun için seve seve kanımı akıtırım. Ölüm... Onu görmemek yanında bir hiçtir. Hem sen bizi bilmezsin, bizim için dünyada bayrak uğrunda can vermekten daha büyük bir rütbe ve bir şeref yoktur.

Guvernör: Sen hislerine kapılıyorsun. Daha tecrübesiz olduğundan taşkınlık ediyorsun.

Aşıkloğlu: Ben her sözümü bilerek, düşünerek ve duyarak söylüyorum. Bu memleketin kadını, çocuğu, genci ve ihtiyarı hep benim gibi duyar, benim gibi düşünürler. Her Maraşlı Müslüman Cuma günleri kalesinin burcunda bayrağının dalgalandığına inanarak kalkar. Onu gören ancak, hür bir memlekette, kendi vatanında yaşadığını bilir. Göğsü kabara kabara işine gider. Çünkü gün kalede bayrağımızın dalgalandığını göremedik, bu ne demek kumandan efendi bilir misin?

⁵⁴⁸ YAKAR, s.75.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bu vatan artık elden çıkıyor demektir. Dedelerimiz hep bu vatan, bu bayrak için kan dökmüşler. Bizde dökülecek kan yok mu sanırsın? Elbette vardır. İşte hepimiz her şeyi göze alarak onun uğrunda seve seve kanımızı dökmek için koştuk. Burada bayrağı uğruna canını esirgeyecek tek kişi yok ki, sen bizi ölümle korkutmaya çalışıyorsun. Bize göre sırası gelince ölmesini bilmeyenler yaşayamazlar.

Guvernör: *Oğlum, böyle sertliği, yanlış düşünce ve davranışları bırakmazsanız çok pişman olursunuz. O zaman benden kabahat kalkar. Çocuk ve kadınlarınız hep mahvolurlar. Memleketiniz yanar, harap olur, bizim ne kadar kuvvetli bir devlet olduğumuzu bilmiyor musunuz?*

Aşıkloğlu Hüseyin belindeki palasını birazcık çekerek; *"Siz de bunu görüyor musunuz?.Şu palayı?"*

Guvernör: *"O ne olacak? Sen tek başına kim oluyorsun, gücün kuvvetin ne ki?"*

Aşıkloğlu: *şu cümlelerini tekrarlar; Ben, işte benim... Her köşe başında benim gibi bir Hüseyin nöbet beklemektedir. Hem sen bana bak kumandan Efendi... Ben anamdan bu bayrağın altında doğdum. Şimdiye değin de canımdan çok sevdiğim şanlı bayrağımı kale burcunda gururla doya doya seyretmeye alıştım. Senin bir bez parçası dediğin bu bayrak yok mu o benim canım, şerefim, namusum, hürriyetimin simgesi ve her şeyimdir. Onu görmemek için ya kör olmalı ya ölmeliyim. Kör olursam, onun taa yanına gider kulaklarımla göklerimizde coşkunluk veren dedelerimin kahramanlık destanını fısıldayan çırpıntısını dinlerim. Yok... Yolunda öleceksem, gene benden sonraya kalanların, onu dünya durdukça şerefle dalgalandıracığına iman ederek onun için seve seve kanımı akıtırım. Ölüm... Onu görmemek yanında bir hiçtir. Hem sen bizi bilmezsin, bizim için dünyada bayrak uğrunda can vermekten daha büyük bir rütbe ve bir şeref yoktur.*

Guvernör: *O ne olacak? Bravo, bravo genç, seni çok sevdim. Al şu paraları.*

Aşıkloğlu: *Ne olacak onlar?*

Guvernör: *Harca ve beni...*

Aşıkloğlu: *(Sözünü ağızında bırakarak) senin parana ihtiyacım yok. Sen onu arkanda gezenlere ver.*

Guvernör: *(Israrla) Haydi al diyorum, harcarsın.*

Aşıkloğlu: *Ben düşman parası harcamaya alışık değilim. Bizi daha anlamadın mı? Kumandan efendi başımdan savul, haydi işine git. Bizim işimize karışma daha iyi edersin.*

Guvernör: *Ya.. Öyle mi? Senin burada bir işin mi var?*

Aşıkloğlu: *Evet var... O senden sorulmaz. Sabrımızın taşıdığı gün sizi kışkırtan ve size arkalanıp şımaran yandaşlarımız Ermenilerle birlikte başınızı sokacak delik arayacaksınız. Ne çare ki o zaman iş işten geçmiş olacaktır. Bizim Allah'tan gayri kimseden korkumuz yoktur. Bunu böyle bilesin kumandan efendi. Hem siz buralara ne için geldiniz, bura sizin yurdunuz değil. Ne hakla buralardasınız?*

Guvernör: *Padişahlarımız bize borç etti. Veremedi. Ona mahsuben geldik.*

Aşıkloğlu: *Mâdem öyle, borcu ev başına dağıtırsınız, öderiz. Olur biter.*

Konuşmalar uzar, bir bir buçuk saat sürer. Sonunda Guvernör:

Guvernör: *Yahu, gel sen de benim askerim ol, der. Bak benim askerlerimin arasında Hint'ten, Kuzey Afrika'dan Müslüman askerler var, der.*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Aşıkhoğlu: *Katiyen olmaz!*

Güvernör: *Neyinize güveniyorsunuz, der Sonra da her iki elini sağlı sollu açarak Aşıkhoğlu Hüseyin'e uzatır. Şu hayır elim, şu şer elim, bunlardan birini tercih et, der.*

Aşıkhoğlu da cevaben:

Sen şer elini ver der. Ben Çanakkale'den yeni geldim. Harbi biliyorum. Biz ne ailelerimizi ne çocuklarımızı ne vatanımızı size olduğu gibi teslim etmeyiz. Çalışırız. Çırpınırız. Çarpışırız der ve ekler:

"Maraş Bize Mezar Olmadan Düşmana Gülizar Olmaz"

Bu son sözler üzerine Güvernör beraberindekiler ile birlikte oradan ayrılır, Kanlıdere'ye doğru gider. Bu diyalog Güvernörün içine düşen korkuyu daha da büyütür ve hanımını dahi düşüncecek zaman bulamadan ertesi gün şehri terk edip gider. Bu gidiş 12 Şubat'ta gerçekleşecek kurtuluşun müjdesidir aslında. Sokak çatışmaları başladığında Aşıkhoğlu, kendi mahallesi olan Ekmekçi mahallesi ve Çukur oba semtinin savunmasına iştirak eder. Şehrin düşman işgalinden kurtuluşunun ardından Antep savunmasına da katılır⁵⁴⁹.

Aşıkhoğlu, sohbeti ile kendini dinletirdi. O, mesleğinin erbabı kadir şinas bir insandı. Aşıkhoğlu Hüseyin'in beş kızı bir oğlu bulunmaktaydı. Aşıkhoğlu, 11 Nisan 1941'de vefat etti.⁵⁵⁰

Sonuç

I. Dünya savaşı sonrasında dünya genelinde yeni düzenler kuruluyordu. Büyük devletler zayıflara hükmediyordu. Büyük buhranlı yıllar yaşanıyordu. Bu dönemde Osmanlı toprakları da işgal edilmişti. Vatan toprakları emperyalizmin elinde ezilmeye maruz kalmıştı. Emperyalistlerin unuttukları Türk'ün kahramanlıkla dolu tarihidi.

İlk olarak İngilizler tarafından işgal edilen Maraş daha sonra tarafından Fransızlara bırakıldı. Fransızlar Maraş'a gelip yerleşti. Fransız komutan Ermeni lideri olan Agop Hırlakyan'ın evinde ikamet etti.

Fransızların Maraş kalesindeki Türk bayrağını indirmeleri ve kendi bayraklarını asmaları Maraşlıları iyice kızdırdı. Yine Fransız askerlerinin Uzunoluk'ta Türk kadınlarının namuslarına sarkıntılık etmeleri Maraş milli mücadelesi için tetikleyici unsur olmuştur.

Bir Cuma namazı öncesinde de halk birlik olup Fransız bayrağını indirmiştir. Bu hadisenin içinde olan Aşıkhoğlu Hüseyin aktif bir rol üstlenmişti. Aşıkhoğlu, Güvernör ile konuşmasında bayrak olayında olduğunu söyledi.

Aşıkhoğlu'nun "*Maraş Bize Mezar Olmadan Düşmana Gülizar*" olmaz sözü Fransızlarında açık bir şekilde anladığı bir tek olay vardı. Maraş'ta fazla tutunamayacaklarıydı. Nihayetinde Fransızlar yapılan harbi kaybetti. Geldikleri gibi geri gitti.

⁵⁴⁹ Aşıkhoğlu Hüseyin'in torunu Yaşar Alparşlan ile mülakat 04.01.2017

⁵⁵⁰ Yaşar APLARŞLAN – Serdar YAKAR, *Maraş Meşhurları*, Öncü Basımevi, Ankara 2009, s.40.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

KAYNAKÇA:

- AKBIYIK Yaşar, Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara 1999, s.135-137.
- APLARSLAN, Yaşar, YAKAR Serdar, *Maraş Meşhurları*, Öncü Basımevi, Ankara 2009.
- Aşıkhoğlu Hüseyin'in torunu Yaşar Alparslan ile 04.01.2017 de mülakat.
- ÖZALP, Yalçın,(Tarihsiz) Milli Mücadelede Güney Cephesi, K. Maraş Belediyesi Kültür Yayınları No: 1, Ankara
- YAKAR, Serdar, *Şeyh Ali Sezai Efendi*, Ukde Yayıncılık, Kahramanmaraş 2014.
- YAKAR, Serdar; "Aşıkhoğlu Hüseyin" *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2017.
- YAKAR, Serdar; *Maraş Milli Mücadelesinde Bayrak Olayı Ve Aşıkhoğlu Hüseyin*, Ukde Yayıncılık, Kahramanmaraş 2012.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TOPLUM DUYGUSALLIĞI
Murat ORCAN⁵⁵¹

Maraş... Kahramanmaraş... Tarih boyunca topraklarında onlarca aşık, şair, yazar, ozan ve yiğit yetiştirmiş, akan suyu gönüllere, ekilen toprağı bedenlere şifa olan her karışından bir kahramanlık destanı fişkiran güzeller güzeli şehir... Gelmenin kolay, ayrılmanın zor olduğu yerlerden biridir bu şehir. Kimi bir şeyhin hatırına gelmiş, kimisi yoluna revan olup gelip geçerken uğramış ancak gerisin geriye dönmekte zorlanmış çoğu Âdemoğlu, bu toprakların bereketiyle şahlanmış, devletler kurup çağlar kapatmış bir şehir... Her bir yiğidi eli kalem tutmasa da yüreğı mürekkebe değmiş, elleri kartal pençesi yüreğı yufka erleri, bir örtü uğruna dünyayı dar edecek, beslediğı yiğitlerle vatanını koruyacak kadınları olan bu mümtaz şehir Maraş... Muzaffer cevherleriyle meşhurdur bu şehir. Ektiğın bereket olur çağlar topraktan, söktüğün şifa olur yüce Allah'tan. Böyle bir şehrin kendi kendini kurtarması tarih açısından pek de şaşılacak şey değildir doğrusu. Her bir ferdi yekvücut olup vatan aşkından pervane olan bu insanların elinde mavzeri belinde altıpatlarıyla cepheden cepheye koşarken o yufka ekmek gibi kadifemsi yüreğı de evde yolunu bekleyen Hatçe için, arkasından dua eden Zeyno için savaş vermekteydi.

Bu şehir kurulup adını tarih sahnesine yazdırdığı günden bu yana yüzlerce hatta binlerce aşığın, yazarın, ozanın yetişmesine sebep olmuş ve bu kelam ehli insanların miras bıraktığı eserleri emanet alan biz gençlerin yetişmesinde büyük rol oynamıştır. Savaşta iken bile bulduğu ilk fırsatta kaleme sarılan bir yiğitler ordusunun hamuru bu şehirde yoğrulmuştur.

Şairlerin, yazarların, hikayecilerin veya zanaat erbaplarının yaşadığı aşklar vardır. Genelde bu göz önündeki şahısların hikayeleri daha çok ilgimizi çeker. Gizli kalmış, ortaya çıkarılmayı bekleyen hikayelerden biri de Maraş'ın kurtuluşu sırasında dilden dile dolaşarak bir efsaneye dönüşen Hüseyin ve Emu'nun aşkıdır. Bu aşk öyle yücedir ki tek mağlup olacağı şeye mağlup olmuş, kader ağlarını örecek olabilecek en acı şekilde sonlanmıştı. Hüseyin'in Maraş Harbi'nde kardeşi, Rus Harbi'nde dayısı, Balkan Harbi'nde babası şehit olduğu halde kendisi birçok cephede savaşarak ülkesine hizmet etmeyi görev bilmiş, vatanı uğruna aziz canını feda etmekten asla imtina etmemiştir. Hüseyin, bir yandan cephede vatan sevdasıyla düşmanla göğüs göğüse çarpışırken diğer yandan da memleketine dönüp nişanlısı Emu ile evlenmeyi hayal etmektedir. Bağrında yanan iki ateşten biri memleketi diğeri ise Emu'nun simsiyah saçlarına dokunabilmek hayalidir.

Hüseyin yıllar sonra döndüğü memleketinde hala Ermeni askerleri olduğunu görünce savaşın henüz bitmediğini ve vatanın nişanlıdan, sevdadan daha öncelikli olduğunu düşünerek Ayıntab cephesine gider. Orada iken yazdığı bir şiire ilıştirdiğı yârının saçları onun hayata tutunmasının yegane dayanağıdır. Hüseyin cephede mola verdiği bir zaman göğsünde taşıdığı sevdiği Emu'nun saçlarını çıkarıp koklarken bir şiir düşer yüreğinden. Sanki şehit olacağı içine doğmuşçasına

⁵⁵¹ Yazar, Odabaşı Mah. E. Tekel Cad. Adliye Lojmanları A1 Blok Kat 1 No 5 Antakya Hatay, orcanmrt@gmail.com (0 506 579 76 56).

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

yazdığı o şiirin yazılı olduğu kağıda sevdiğinin saçlarını koyup son bir kez kokladıktan sonra göğsüne tekrar koyar.

Çanakkale harbine gittim ölmeden geldim.
Nişanlım Emu'yu evinde buldum
Evlenmek için bir ay daha durdum
Jandarma Artin'i evimde gördüm

Artin jandarma kaldıkça evlenmezdim
Ellik gavurunu bitirmedikçe köye dönemezdim
Güzelim Emu sabret ne olur
Allah'ın emri yerini bulur
Maraş kurtulduktan sonra düşünlümüz olur
İşte o zaman seninle evleniriz güzelim Emu
Ey Emu Maraş'tan düşmanı kaçırdık
Ellik gâvurunun mallarını yağmaya kalktık
Arkama döndüm edeme baktım
Edemin öldüğünü haber aldım
Edemin hayfını almaya Antebe gidiyorum harbe
Konu komşularla hakkını helal eyle
Emu ölürsem kimse ile evlenme
Antep' den gelinceye kadar yolumu bekle
Kömür gözlüm Emu sabret ne olur
Allah'ın emri yerini bulur
Kadir Mevlam dönmeyi nasib et
Hüseyin' le Emu'nun evlenmesini emir et
Emu şehit olursam mezarıma bir gül dik
Beni ziyaret etsin hep bildik
Emum yalnız, bırakma beni daima ziyaret et
Diktiğin gülden başıma bir gül dik
Verdiğin saçı öper koklarım
Antep' de de gavurları inşallah paklarım
Ölürsem de emniyeti yoktur
Saçımı mezarımda da öper koklarım

Hüseyin içindeki aşkı her daim diri tutan bu saçları öpe koklaya bir cepheaden diğerine atılarak, anasından emdiği sütü helal ettirmek için canla başla savaşmaktadır. Her gece rüyalarında bir tek anı, kavuşma anını, hayal ederek uyumakta bir an evvel Emu'ya kavuşma hülyasını bir nefes gibi solumaktadır. Hüseyin'in anası Maraş'ın derli analarından yalnızca biridir. Şehrin her yanında göğe doğru uzanmış bu minarelerin ezansız kalmaması için hem kardeşini, hem kocasını, hem de bir oğlunu kara toprağa vermiştir. İçinde şehitlerin acısı yüreğinde vatan sevdasıyla oğlunun da şehitlik mertebesine erişmesini, kimsesiz kalmanın vatansız kalmaktan yeğ olduğunu bilerek oğluna cepheye gitmesini emretmiştir. Nice evlatlar doğar, nice aşklar yaşanır amma vatan elden giderse namus gider,

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

bayrak gider, iman gider. Hüseyin'in annesi kadim bir toprak gibi çatlamış elleriyle Soyundan kalan tek erkeğine de bir çift tembihi bir pusula içinde yazıp vermiştir:

"Oğlum Hüseyin. Dayın Rusya'da, baban Balkan, kardeşin Maraş Harplerinde şehit oldular. Hüseyin bak! Son yungam sensin. Minarede ezan sesi kesilecekse, camilerin kandilleri sönecekse südüm sana haram olsun. Öl de, köye dönme. Emu için merak etme. Harbi kazanırda dönersen Emu'ya kavuşursun. Harbten kaçır gelirsen, inşallah Emu'yu ölmüş mezarda görürsün. Haydi yolun açık olsun oğlum."

Anne sözü kutsal bir emir gibi Hüseyin'in dimağında yer etmiş, önce bu hainlerden kurtulup daha sonra da evine, Maraş'ına dönüp çok sevdiği nişanlısına kavuşmayı hayal etmiştir. Ancak Allah'tan tek isteği yârine kavuşmak olan bu sevdalı yiğit, dağ gibi bedenine aldığı dört kurşunla yere yığılmış, sevdiğinin saçları da kana bulanarak şehadet şerbetini içmiştir.

Hüseyin ve Emu'nun hikayesi, malını, mülkünü, aşkını hatta canını hiçe sayarak savaştığı bu savaşta geride kalan onlarca hikayeden yalnızca biridir.

Milli Mücadele sonrasıbu şehrin adını gururla taşımış edebiyat üstatları Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Erdem Bayazit ve ismini edebiyata altın harflerle yazdırmış nice edebiyat ustasının hangi destanlarla harmanlandığı, aşkın ve savaşın, acının ve gözyaşının suladığı demirlerle dövülen kalemlerin mürekkebi ile bir nebze hayat bulduğunu bir kez daha görmekteyiz.

Kitabım Savaşın Şafağında Aşk'ı yazarken her zaman şu sözü kendime şiar edindim. Ayrıca bu söz kitabımın bir sloganı oldu ve kapağında yer aldı. Dünya savaş halinde olsa da aşk kendi savaşını üstün kılar. Aşkın bir anahtar gibi açtığı gönüllere selam olsun. Aşkın yüzde gülümseme, kalpte çiçek açtıran o muazzam varlığına şükürler olsun.

Rahmet olsun o ecdada ki bizim yüreğimize düşürdü bu vatani, bu aşkı. Nur dolsun o ecdada ki nasır tutmuş yürekleri yufka eden nesillere yol gösteren oldu.

Güldolsun o ecdada ki tertemiz bir baharın ilk sabahlarını bize armağan

KAYNAKÇA:

www.kahramanmaras.bel.tr

Yerel Kaynaklar

Yazar Arşivi

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MARAŞ HALKEVİ RAPORUNA GÖRE KURTULUŞ HARBİ
Ömer Hakan ÖZALP

Bilindiği üzere, I. Dünya Savaşı ertesindeki gelişmeler sonucunda, Maraş önce İngilizler, ardından da Fransızlar tarafından işgal edilmiş ve bu şehrin halkı, eşine dünya tarihinde az rastlanır bir kahramanlıkla, şehirlerini düşmandan temizlemiştir.

Maraş'ın İngilizler ve Fransızlarca işgali ve kurtuluşu bugüne dek pek çok araştırma, tez, tebliğ, derleme, hatıra, belgesel, yazı dizisi, konferans, sempozyum ve makaleye konu olmuştur.

Biz ise, bu tebliğimizde, söz konusu süreci, kurtuluştan 5-6 yıl sonra kaleme alınmış bir rapordan takip edeceğiz. Ancak, bundan önce bir düzeltme yapmamız gerekecek. Kılıç Ali'nin terekesinden çıkan ve bir dostumuzun arşivinde bulunan raporda herhangi bir tarih bulunmamakta olup, Halkevi'nce düzenlendiği tahminiyle, tebliğimizin başlığını bu şekilde koymuştur.

Ancak, bilahare tümünü Latinize ettiğimiz ve kitap şeklinde yayımlamayı düşündüğümüz rapordan, Mehmet Sabri Bey'in valiliği döneminde hazırlandığını öğrendik. Mehmet Sabri Bey'se 1926 Haziran'ı ile 1929 Şubat'ı arasında valilik yapmıştır.⁵⁵² Bu durumda, 1934'te açılan⁵⁵³ Maraş Halkevi'nce hazırlanması mümkün olmayan raporun, 1924'lerde kurulan⁵⁵⁴ Maraş Türkocağı veya valilikçe oluşturulan bir kurul tarafından hazırlanmış olduğunu söyleyebiliriz.

Bahsi geçen rapor üç ana bölümden oluşmaktadır:

I. Halkiyat/folklor encümeni raporu

Bu bölüm, “kader, takdir, ecel, rızık-ı maksûm, tevekkül ve kanaat” konularından oluşan “Dine ait an‘aneler” ile “1. Halkın elbiseleri; 2. Usul-i muhavere ve mahallî şiveler; 3. Sofra âlemi; 4. Bayram tebrik usulü ve merasimi; 5. Kur‘ân hatmi cemiyeti; 6. İnkılabtan evvel hastaların üfürük ve muskalarla tedavisi; 7. Nazar/göz değme meselesi” konuları ile Halkın kasideleri, Darb-ı meseller, Maraş'ta yetişen saz şairleri ve Maraş düğünlerinden bahseden “İctimai an‘aneler” kısmından oluşmaktadır.

II. Âsâr-ı afkâ encümeni raporu

Bazı çizimlerin de yer aldığı bu bölümde Maraş, Pazarcık, Elbistan ve Efsus/Afşin'daki eski eserlerden bahsedilmektedir.

III. Maraş Tarihi

Tarih-i Umumi, Türk Tarihi, Maraş Tarihi gibi eserlerle araştırmacılardan

⁵⁵²Mehmet Sabri Bey 13 Haziran 1926'da vali olmuş (*Maraş İl Yıllığı 1967*, s. 7, Dönmez Ofset, 1968), 6 Şubat 1929'da bakanlık emrine alınarak, yerine mülkiye müfettişlerinden Ferruh Bey atanmıştır. (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2.2-15-1.

⁵⁵³“Seksan halkevi”, *Hakimiyet-i Milliye*, 26 Şubat 1934, s. 5.

⁵⁵⁴Nermin Gümüştalan, “Maraş halkevi ve faaliyetleri”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, yıl: 10, sayı 19 (Bahar 2014), s. 152.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ve meraklı kişilerden derlenen malumatlara ve kişisel bilgi ve mülahazalara dayanan bu bölümde, Maraş'ın Müslümanlıktan önceki ahvali ile tarihî olayları; Müslümanlar döneminde Maraş; Maraş'ta yetişen edipler; Maraş'ta yetişen meşhur ulema ve fukaha; Maraş'ta sanayi; Osmanlıların idaresi altında Maraş ve Maraş valileri; Maraş'ta türbe ve ziyaret mahalleri ele alınmaktadır.

Raporun tebliğimize konu olan kısmı “Maraş tarihi” bölümünün 76-89. sayfaları arasında yer almakta olup “Maraş'ın İngilizler tarafından işgali” başlığını taşımaktadır. Hazırlama aşamasında yaptığımız araştırmada, bu metnin daha önce, Yalçın Özalp hocamız tarafından “Süleyman Zülkadiroğlu'ndan hatıralar” başlığı altında görüntüleri yayımlanan ve Saim Emirmahmudoğlu'ndan alındığı belirtilen⁵⁵⁵ daktilo metinle birebir örtüştüğünü tesbit ettik. Bununla birlikte, sözkonusu görüntülerin fahiş okuma hataları ile dolu olması, ilmî olarak kullanılmaya sâlih/uygun olmaması ve bazı kopukluklar içermesi dolayısıyla ve tarihinin ve yerinin tesbiti ve aslının ortaya konulması amacıyla tarafımızdan tekrar hazırlanmıştır.⁵⁵⁶

Şunu da da belirtelim ki, sonunda “rapor” olarak tanımlanmasından, yazarına ilişkin herhangi bir bilgi verilmemesinden, daha öncesinde Maraş mutasarrıfları içerisinde kendisinden bahsedilen Ata Bey'e atıfta bulunulmasından ve hatıratın ziyade bir rapor formatında olup elimizdeki raporun da son kısmını teşkil etmesinden, metnin, hatıra değil bir rapor olduğu açıktır. “Süleyman Bey'in hatıraları” denilmesininse, içlerinde Süleyman Zülkadiroğlu'nun da yer aldığı bir ekip tarafından hazırlanmasından veya ondan alınmasından kaynaklandığı kanaatindeyiz.

Bir Askerî Kalem Heyeti'nin, kurtuluş sırasındaki olayları kaleme almak için Maraş'a geldiği 1930'lu yıllarda Maraş halkevi bünyesinde oluşturulan komisyonda görev alan ve bilahare *Uzunluk - İstiklâl Harbi'nde Kahramanmaraş* isimli bir eser yayımlayan Adil Bağdadlılar'ın da bu rapordan yararlandığı, sözkonusu eserinden anlaşılmaktadır.⁵⁵⁷

Artık, sadeleştirilmiş halini sunacağımız rapora geçebiliriz. Bundan önce şunu belirtmekte fayda vardır ki, tebliğimizde metin, doğruluk ya da yanlışlığı tartışılmaksızın, olduğu gibi sadeleştirilmiş; yalnızca, doğrudan suçlama ve birtakım tutarsızlıklar içeren tek bir yerine cevap verilmiştir:

⁵⁵⁵*Mustafa Kemal ve Millî Mücadelenin İlk Zaferi*, s. 319, Kahramanmaraş Belediyesi, 1984: “Süleyman Zülkadiroğlu, 6 sahifeden ibaret hatıraları. Bu hatıralar sayın Saim Emirmahmutoğlu'ndan alınmıştır.” Sözkonusu kaynaktan iki alıntı için bkz. s. 220.

⁵⁵⁶Metin; son dönemlerde, yine fahiş okuma hatalarıyla yapılan bir başka yayınında da, sonlarına doğru “Divanlı namına Cemil” imzasıyla bir telgrafi bulunan Cemil Bey'e izafe edilmiştir: *Maraş-Fransız Harbi Belgeler-Hatıralar*, s. 245-256, haz. Yaşar Alparslan-Serdar Yakar, Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş, 2012.

⁵⁵⁷Kervan Yayınları, Toker Matbaası, İstanbul, 1974.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş'ın İngilizler tarafından işgali

Antep'te bulunan İngiliz işgal kuvvetleri, 23 Şubat 1918 tarihinde Maraş'a gelmişlerdi. Şehre girerlerken, Ermeniler tarafından parlak bir karşılama töreni ve Türkler aleyhinde büyük gösteriler yapılmış; Türklerin dinî ve millî değerlerine dil uzatılarak “Yaşasın Ermenistan!.. Kahrolsun Türkler!..” gibi birtakım yakışsız sözler sarfedilmiş, çeşitli taşkınlıklarda bulunulmuştur. Ermeniler, İngilizlerin geldiği gün kışlaya saldırmaya kalkışmışlarsa da, kılıcını çeken Cemal Bey ismindeki kahraman bir teğmenimizin verdiği emir üzerine, maiyyetindeki bir bölük Türk askerinin silaha davranmasıyla, korkak Ermeniler çil yavrusu gibi dağılmışlar; İngilizler de, müdahale etmeyerek, şehre girdikleri gün bir olay çıkmaması için, sakin bir halde Amerikan Koleji'ne gitmişlerdi.

Ermeniler İngilizlere sokulmaya başladılar. Bu sırada, işgal altındaki diğer memleketlerde yaptıkları gibi, Türklerin ellerindeki mallara sahip çıkarak ve iki Ermeni'yi şahit gösterip “Bu benimdir!..” diyerek Türklerden almaya başladılar. Memleketin içinde ve dışında eşkıyaca hareketlerde bulunarak ve İngiliz kumandanlığını her türlü şeytani yalan dolanla kandırarak, ileri gelen Türkleri;

“Bunlar İttihatçidir!.. Ermenilere şöyle böyle yaptılar” diye sürdürmeye/şehirden uzaklaştırmaya çalıştılar. Ancak, bazı kimselerin işin aslını, Ermenilerin garazkarca bozgunculuklarını ve hainane maksatlarını kumandanlık siyasi teması memuru Hasan Rufai Bey ismindeki hamiyet-perver ve dindar bir yüzbaşıya anlatmalarıyla durumun önüne geçilir.

Ermeniler, bu Türk dostu yüzbaşıya, Türkler aleyhinde pek çok müracaatta bulunurlar ve kendisini elde etmeye çalışırlarsa da başarılı olamazlar. Hasan Rufai Bey, her müracaatlarında, bunları;

“Sizin başvuracağınız merci Türk hükümetidir. Herhangi bir şikayetiniz varsa oraya iletin. Biz bu gibi şeylere karışmayız. Bizi boş yere rahatsız etmeyin!..” diyerek, başından şiddetle defeder.

Ermenilerin her türlü taşkınlık ve tecavüzleri göz önünde durduğu halde, – yukarıda söylenildiği gibi–⁵⁵⁸ o zamanki mutasarrıfın (Ata Bey'in) cesaretsizliği yüzünden, depoda bulunan önemli miktardaki silah ve mühimmatın halka dağıtılması ve ileride bundan çok büyük faydalar sağlanması alabildiğine kolay iken, buna teşebbüs edilmediği gibi, Rumkale'ye götürülmek üzere hayvanlara yükletilip tedbirsizce yola çıkarılan silahlar da; Ermenilerin İngiliz kumandanına;

“Türkler, size isyan ettirmek için köylüleri silahlandırıyor. Bize güveniniz yoksa, şimdi falan tarafa asker çıkarırsanız, gönderdikleri silahları yakalarsınız...” demeleriyle, yollanan bir miktar İngiliz askeri, yolda rast geldikleri silahları geriye çevirip kumandanlarına getirirler. Bunun üzerine, İngilizler, kışlayı işgal ile depodaki silahlarımızın mekanizmalarını alıp “İstanbul'a götürüyoruz” diyerek, bilinmeyen bir yere götürüp imha ederler.

⁵⁵⁸“Harb-i Umumi'den sonra İngiliz ve Fransızların Maraş'ı işgali esnasında mutasarrıf bulunan Atâ Bey, memlekete kendisini andırarak hizmette bulunamamış, askerî deposunda bulunan binlerce silahı vaktiyle halka tevzi cesaretini gösteremeyerek, bilahare bu silahların İngilizlerin eline düşmesine sebebiyet vermiştir. Maraş harbi başlamadan evvel, İsparta mebusu olarak memleketi terketmiştir.” s. 74.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

İngilizler vasıtasıyla Türklere istedikleri kötülüğü yapamayan Ermeniler sabırsızlanmaya başlarlar. İngilizlerin yerine Maraş'a bir an önce, her yerde intikamlarına alet olan Fransızların gelmesi için her çareye başvurur, her yere adamlar göndererek, gerekli girişimlerde bulunurlar. Şehirdeki İngilizlerin yerine Fransız kuvvetlerinin geleceğini haber alan Türklere, Fransızların gelmemesi ve onlara göre ehven-i şer olan İngiliz işgal kuvvetlerinin barış sonuna kadar şehirde kalmaları için, o sırada Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya, İstanbul hükümetine ve İngiliz genel kuvvetleri komutanı Allenby'ye uzun telgraflarla ricada bulunurlarsa da, bir sonuç elde edemezler.

Fransızların geleceğini haber alan Ermeniler, büyük hazırlıklara başlarlar. 29 Ekim 1919 Çarşamba günü, Joli isiminde bir yüzbaşı, ertesi günü de Tontis kumandasındaki 400 kişilik bir Fransız işgal kuvveti, yerli-yabancı birçok Ermeni ve iki topla şehre girer. Ermeniler, bu kuvveti de; bayraklar, bando musiki, büyük gösteri ve taşkınlıklar; "Kahrolsun Türklere, yaşasın Ermenistan!.." hıvılamaları, Türklere mukaddesatına ve büyük Gazilerine hakaret içerikli sataşma ve yaygaralar ile ve Fransız askerleri karşısında oyunlar oynayıp şarkılar söyleyerek karşılarlar.

31 Ekim 1919 Cuma günü, Fransız askerlerinden bir kısmı, Uzunluk hamamı önünden geçerken, hamamdan çıkan müslüman kadınlara sözlü sataşma ve tecavüzde bulunmaya kalkışır, yüzlerinden peçelerini almaya çalışırlar. Bu hanımların feryadına koşan Çakmakçı Said Efendi ile kahve cemaatine Fransızlar ateş ederek bazılarını yaralarlar. Bunu gören Sütçü İmam namındaki bir Türk'ün milli ve dinî gayreti galeyana gelerek sabrı tükenir; her ne olursa olsun diyerek, tabancasını ateşleyip Fransızlardan birini vurur. Türklere ilk silahı bu şekilde patlamış olur. ertesi günü, Dua Çınarı mevkiindeki zeytinlikte bir Türk gencinin, kırılçılak olarak boğazlanmış, kulakları ve iki dudağı kesilmiş olduğu görülür. Kasaba civarında bir muhacir, feci surette katlolunur.

Her gün bir şekilde artan Ermeni tecavüzleri, Türklere zaten kalmayan emniyetlerini büsbütün ortadan kaldırır ve intikam duygularını güçlendirir. Zaten bozulmuş olan asayiş de büsbütün çığırından çıkar. 1 Kasım 1919'da, Maraş Türklere, Antep'te bulunan Fransız kumandanlığına, memleketlerindeki Fransız ve Ermenilerin türlü zulümlerinden bahseden ayrıntılı bir şikayetname gönderirler. Fransız kumandanı, tahkikat için Cebel-i Bereket guvernörü Andre'yi Maraş'a yollar. Guvernörün, yaptığı tahkikatla ilgili raporu üzerine, işgal güçleri arasında bulunan 120 Ermeni, geldikleri yere iade edilir.

Bir hafta sonra, Adana Fransız işgal kuvvetleri kumandanı general Bramon Maraş'a gelir. Yerli Ermeniler onu büyük alaylarla karşılar ve her zamanki gibi, Türklere ve dinî-milli değerlerine küfür ve hakaretlerde bulunurlar.

28 Kasım 1919 Cuma günü, guvernörün;

"İşgalimiz altında bulunan bir memlekette başka bir devletin bandırasının çekilmesine izin verilemez!.." şeklindeki emri üzerine, kaleye Türk bayrağı çektilmez. Bunu gören Türklere milliyet damarları daha ziyade gerilir. O sırada, hamiyet sahibi Maraşlılardan Kısaküreköğlü Mehmed Ali Efendi isimindeki bir Türk genci, hasta olduğu halde, bu tecavüze dayanamayarak, tertip ettiği şu beyannameyi "Ulucami, Çarşıbaşı, Arasta ve Sarayaltı camilerine" imzasız olarak yapıştıır:

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

İkaz

Âlem-i İslâm'a bir hitâb

Ey millet-i necibe-i İslâmiye!..

Vaktine hazır ol!.. 1.300 kûsur senedir Hazret-i Allah'ı ve Peygamber-i zî-şânını hizmetiyle razı ettiğin bir din ölüyor. Yani, ecdadının kanı pahasına fethettiği bir kalenin burc u bârûsundaki al sancağın bugün Fransızlar tarafından indirilip kendi bandıraları konuldu. Şimdi acaba bunu geri yerine koyacak sende birkaç yüz İslâm kanı ve gayreti hiç mi yok?!.. İğtişâş arzu etmeyelim; yalnız, pür-vakar ve azamet olarak ol al sancağımızı geri yerine koyalım. Tekrar kemal-i mehâbetle yerlerimize avdet edelim. Korkma, seni buradaki birkaç Fransız kuvveti kıramaz, Sen, mütevekkilen 'alellah, mevcudiyetini gösterecek olur isen, değil birkaç Fransız kuvveti, hatta bütün Fransız milleti kıramaz ve galebe çalamaz. Buna emin ol...

fi 2 Teşrin-i Sani sene 335

yevmü'l-Cuma

Ulucami'de cuma namazına toplanan müslümanlar bu beyannameyi okurlar. Şehid Evliya Efendi ve saire gibi, öteden beri dinî ve millî gayretleriyle tanınmış kimseler, zaten galeyana gelmiş olan Türkleri daha fazla heyecanlandırarak sözler söylerler. Cemaat, hutbe okunduğu halde, cuma namazını camide kılmayarak;

“Mademki sancağımız yok, bağımsızlığımız da yok demektir. Cuma namazını kalede, sancağımızın altında kılacağız” diyerek, minberin iki tarafında duran, ayet ve hadislerle işlenmiş atlas sancakları kaptıkları gibi, pür-heyecan camiden çıkmaya başlarlar. Bu sırada, eşraftan bir kişi, cemaata;

“Çok hatalı bir iş yapıyorsunuz. Koca Osmanlı devletinin müttelikleriyle birlikte başa çıkamayarak mağlup olduğu muazzam Fransız devletine karşı mı duracaksınız? Bu hareketiniz memleket ve millet için acı sonuçlar verir. Bu hareketten vazgeçiniz” diyerek, halkı geri çevirmek isterse de, bu söze kimse önem vermez. Ve bu sözü söyleyeni tahkir ederler.

Yolda gittikçe büyüyen bu heybetli kitle, tekbir ve tehlil sadalarıyla ufukları çınlatarak kaleye doğru vakar ve azametle çıkarlar. Kalede muhafız olarak bulunan bir miktar Fransız askeri silahla karşı koymak ve engellemek isterlerse de, kesin kararından dönme ihtimali olmayan bu kükremiş arslan sürülerinden korkarak kalenin kuzey kapısından kaçarlar. Şanlı kahramanlar, şerefle dalgalanan Türk bayrağını büyük bir saygıyla öperek yerine dikerler. Cuma namazını da, tatlı tatlı dalgalanmakta olan sevimli bayraklarıyla, ruhlara neşe dağıtan gölgesi altında kırlarlar.

Bundan sonra halk, hükümet konağına Fransız bayrağının çekildiğini görür. Hükümeti tamamen işgal etmek için kararını veren guvernörün tercümanı Vahan'ın saldırganca hareket ve vaziyeti üzerine, Türkler kendisine hatırı sayılır bir dayak atarlar. Guvernörün yaveri Çerkes İshak da kamasını çıkarıp Türklere saldırmak isterse de, Kayabaşı mahallesinden ve Nacaroğulları'ndan Mehmed Avni Efendi, kamayı almak için bileğine sarıldığı sırada yaralanır; Çerkes İshak da pek temiz bir dayak yer. Yaralı Mehmed Efendi ve arkadaşları Çerkes İshak'ı öldürmek için

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

hücum ederlerse de, jandarma yüzbaşısı Mahmud Bey'in kaçırmayla İshak ölümden kurtulur.

Arzularına erişen Türkler, nümayiş ve tehdit için birkaç silah atarak, şan ve şerefle yerlerine dağılırlar; guvernör de defolup kışlaya gider. Ertesi günü, guvernörün emri ile, mutasarrıf Atâ Bey, şehrin ileri gelenlerinden bazılarıyla ulemanın belediye dairesinde toplanmaları için bir tezkire yazar. Bunlar belediyeye gelirler. Davetlilerin toplanmış olduğunu belediye reisi Hacı Sıdkı Bey telefonla mutasarrıfa bildirir. Mutasarrıf da cevaben;

“Guvernör ‘Halkın işgal kuvvetlerine karşı ayaklanmalarından dolayı belediyeye varamayacağım. Orada görüşmek dostça davrananlara mahsustur. Konağın salonuna gelsinler’ diyor. Bu yüzden buraya gelsinler” der. Bunun üzerine, heyet, belediyeden kalkıp hükümet dairesine gider. Orada, ileri gelenlerden büyük bir kalabalık toplanır. Öyle ki, birçokları, yer bulamadığından ayakta kalır. Guvernör, azgın ve dargın bir çehre ile yanlarına gelerek, halka karşı büyük bir azamete ve Fransızca konuşmaya başlar. Ve;

“Ben memleketin kalkınmasına, halkın servet ve medeniyetine çalışıp her halükarda hakkınızda lütuf ile muamele edecektim. Fakat, dünkü gün, ortada hiçbir sebep yokken, askerî kıtalarının bulunduğu kaleye hücumla Fransız bayrağını taktırmayarak, işgal kuvvetleri aleyhine ayaklandınız. Ben ise, son derece soğukkanlılıkla hareket ettim ve yumuşaklık ve tatlılık gösterdim. Bu fiilî saldırılarınıza karşı o zaman askere emretmiş olsaydım da, oraya gelenleri mitralyöz ateşine tutmuş olsalardı, bugün binlerce adamınız ölmüş veya yaralanmış olacaktı” dedikten sonra, önce sağ, sonra da sol kolunu uzatarak;

“Şu kolum lütuftur, şu kolumsa kuvvettir; şimdi hangisine sarılıyorsunuz?”, yani, “Amacınız savaşmak mıdır, yoksa af ve lütuf mu dilemektir, söyleyiniz?!” der.

Orada bulunanlardan Şeyh Ali Sezai Efendi;

“Sizden önce gelen İngiliz işgal kuvvetleri hükümet işlerine karışmamış ve dinî ve millî alametimiz olan sancağımıza el uzatmamıştı. İngilizlerle yer değiştirmenizden sonra, İngiliz kumandanıyla ortak imzanız altında yayımladığınız beyanname, sizin de aynı vazifeyi göreceğinizi ve hükümete müdahale etmeyeceğinizi bildirmiştiniz. Şimdi o beyannameye aykırı davrandınız. Sancağımıza tecavüz ederek, yerinden kaldırmak istediniz” der.

Guvernör cevaben;

“İşgal güçlerimizin bulunduğu bir yerde başka bir devletin bandırasının bulunması usule aykırıdır. Türk bandırasının hükümete çekilmesi için mutasarrıfa tembihte bulunmuştum. Bunu millete anlatmadığı için, sorumluluk ona aittir” der.

Şeyh (Ali) Sezai Efendi'nin;

“Görünen sebep sizsiniz, mutasarrıf bey değildir” gibi sözleri üzerine guvernör;

“Sancağın dinî an'anelerinizden olduğunu bilmiyordum. Bilse idim, yerinden kaldırtmazdım” der.

Sezai Efendi;

“İşgal güçleriniz arasındaki Ermenilerin tecavüzleri dayanılmaz bir hale geldi. Buranın müslümanlarını Adana, Osmaniye ve havalisinin adamlarına kıyas etmeyiniz. Bunlar cesur, gayretli ve dindar kimselerdir. Ne zaman dinî-millî

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

değerlerine ve ülkelerinin şerefine tecavüze kalkışılacak olsa, hayatlarını hiçe sayarlar. Bir seneden beri Adana ve ilçelerindeki müslümanlar hakkında işgal kuvvetleri arasındaki Ermeniler tarafından yapılan zulümler de kulaklarımızı doldurmuştur” der.

Bazı kişilerce de aynı mealde sözler söylendikten sonra, meclis dağılır.

Diğer bir toplantıda, guvernör;

“Müslümanlar Kemal Paşa’ya güveniyorlarsa, o bizim işimize karışmaz. Fransız politikacılarından iki kişi de onun yanına gönderilmiştir” der; buna da gerekli cevaplar verilir.

Bir müddet sonra guvernör Anteb'e gider. Bundan sonra, işgal kuvvetlerinin başkumandanlığına, general Keret tayin olunarak, 6 Aralık 1919'da bir miktar kuvvet ve mühimmat ile Maraş'a gelir. Maraş'taki hristiyanların isteklerine uyarak askerî tertibata başlar ve Ermenileri silahlandırır. Fransızlar tarafından silahlandırılan Ermeniler Türklere karşı her türlü tecavüzü artırır. Kışla civarında dört oduncu Türk'ü pek acıklı bir surette şehid ederler. Müslümanlar şehir dışındaki bağ ve bahçelerine gidemedikleri gibi, şehir içerisinde de mal, can ve namuslarının tehlikede olduğunu görerek, bu tecavüzlere son vermek için hamiyet sahibi kimseler gizli gizli toplantılar yaparak tedbir ve çareler düşünmeye ve Fransız ve Ermenileri şehirden kovmak için teşkilat ve tertibat almaya başlarlar.

Daha önce Gazi Paşa tarafından Sivas'tan gönderilip o zamana kadar belediyede korunan beyannamenin Maraş idadisi matematik hocası Hayrullah Efendi tarafından çoğaltılarak mahallelere dağıtılmasıyla içeriğini halk da öğrenir. Bu beyanname doğrultusunda, merkez heyeti oluşturulur. Her mahallede birer şube kurulup, güvenilen kişiler buralara çağırılarak yemin ettirilir. Maksat anlatılır ve çok gizli tutulması kesin bir dille tembihle bulunulur. Programlar yapılır. Bir taraftan da herkesten, durumuna göre para ve çeteler için erzak ve mühimmat toplanır. Jandarma yüzbaşısı Mahmud Bey'in gayretiyle, jandarma dairesinde saklı olan silahlar alınır. Bir taraftan da İngilizlerin Hintli müslüman askerlerinden hediye suretiyle alınan silahlar, merkez heyetince mahallelerdeki şubelere dağıtılır. Bu tertibat ve teşkilatın, bağlı yerleşim birimlerine yayılmasına ve oralarda da böyle milli kuvvetlerin peyderpey çoğalmasına çalışılır.

O sırada Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal Paşa ile haberleşmek isterlerse de, telgrafhane Fransızların kontrolü altında bulunduğu için, buna imkan görülemediğinden, elde edebildikleri bir makineyi Sarıçukur köyüne yerleştirerek oradan haberleşmeye başlarlar. Vaziyetlerini, tertibat ve teşkilatlarını bildirir, milli kuvvetleri tanzim ve idare etmek için yeteri kadar subay ve halka vermek için silah isterler. Gazi Paşa'nın gönderdiği, muktedir ve faal bir subay olan Kılıncı Ali Bey, Pazarcık kazasına gelerek burayı kendisine merkez edinir. Tertibat alır ve milli kuvvetleri tertip, tanzim ve idareye başlar. Fransızlar da şehrin yüksek ve hakim noktalarını, özellikle de, vaktiyle haince bir maksatla çok sağlam bir şekilde yapılmış olan kilise ve hanları tahkim ve takviyeye başlarlar.

Türkler, bir taraftan teşkilat ve hazırlıklarını tamamlamaya çalıştıkları gibi, bir taraftan da “Sivas'tan Kızılordu, Yeşilordu geliyor!” şeklinde çıkardıkları söylentilerle, Fransız ve Ermenileri telaşa düşürerek morallerini kırmaya çalışırlar. Bundan korkan düşman, şehrin muhtelif noktalarından, özellikle de Abarabaşı kilisesinin çan kulesinden, dışarıdan Türklere yardım için kuvvet gelip gelmediğini

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

anlamak için her gün birkaç defa etrafı gözlemeye başlarlar. Kılınç Ali Bey, Pazarcık'tan telgraflarla,

“Maraş ovasına dörtbin çadır kuracağım!.. Fransızları kana boyayacağım!..” gibi ağır tehditlerde bulunur.

Kılınç Ali Bey, general Keret'e, şehrin boşaltılmasına, aksi takdirde kendilerini kuvvetle çıkarmak için harekete hazır olduğuna dair tehdit telgrafları yağdırır. Ve telgraflara ferik, yani kolordu kumandanı imzasını atar. Bu sırada, muallim Hayrullah Efendi idaresinde bulunan çeteler, İslahiye yoluyla Maraş'a getirilmekte olan Fransız kuvvetlerine Bababurnu ve Eoğlu taraflarında hücum ederek bir miktar kayıp verdirdiği gibi erzak ve cephanelerini de alırlar. Maraş Türklerinin Fransızlara ilk saldırısı, başarıları ve ganimet elde ettikleri olay budur.

Bunun üzerine, general Keret, bu çetelerin dağıtılması için şehrin ileri gelenlerinin nasihatçı olarak gönderilmesini önerir. Bu öneri üzerine tertip edilen bir heyet, alelusul gider ve geri döner. Birkaç gün sonra, Bababurnu ve civarında Türk çeteleri Fransızlarla tekrar çatışmaya başlar. Bunun üzerine, Fransız kuvvetleri etraftaki Türk köylerini bombardıman eder, yakıp yıkarken, çapulcu Ermeniler de köylülerin eşyalarını yağmalarlar.

Bunu müteakip, harap edilen köylerin açıkta kalan halkının ve yanan evlerinin fotoğraflarını almak, zarar ve ziyanlarını tesbit etmek için, her şubeden birer kişi seçilerek gönderilir. Heyet görevini yapar ve aldıkları fotoğraflarla halkın zarar ve ziyanlarını Mustafa Kemal Paşa ile hükümete ve matbuata yazar.

Bu sırada, Ermeni fedailer, Şeyh camii civarındaki kahvehaneye bomba atarak, oturan Türklerden bir kısmını şehid eder, bir kısmını da yaralarlar. 31 Aralık 1919 Çarşamba gecesi, yoldan geçen Türk devriyesine “Hırlakyanların konağından ve bağcı Ziron'un evinden silah atılır.” Yine bir gece, Pınarbaşı mahallesinde bir Türk devriyesine Ermeni çeteleri tarafından silah atılarak bir polis yaralanır. Olay yerine yetişen imdat kuvvetleri karşısında çeteler sıkışarak silahlarını atıp kaçarlar. Muayene sonucunda, bunların, bizim depodan alınan silahlar olduğu anlaşılır. Ermeni ve Fransız askerleri, Seksenler mahallesinden Aşık Mustafaoğlu'nu, kapısının önünde süngüleyerek şehid ederler.

General Keret, Pazarcık'taki Türk kuvvetlerinin miktarını öğrenmek için Maraş'tan bir keşif müfrezesi gönderir. Bunlar ileri mevkideki Türk çetelerinin bulunduğu yerden geçerken, çetelerimiz pusuya yatarlar. Fransızlar ilerleyince, peşlerine düşerler. Düşman kuvvetleri Doğanlı köyü hizasına varınca, oradaki kuvvetlerimiz, cepheden takip eden diğer kuvvetlerimizle birleşerek ateşe başlarlar. Ve düşmanı, önemli kayıplara uğratarak kaçmaya mecbur ederler.

20 Ocak 1920'de, general Keret, hükümet dairesini işgale karar verdiğini, müslümanlar tarafından karşı konulacak ve engellemede bulunulacak olursa maiyyetindeki kırkbin kuvvete karşı sorumluluk kabul edemeyeceğini mutasarrıf vekili Ahmed Cevdet Bey'e bildirir. O da, memleketin ileri gelenlerini davetle durumu bildirir. Pazarcık'ta bulunan Kuvâ-yı Milliye kumandanı Kılınç Ali Bey'e de telefonla bilgi verir. Kılınç Ali de, generali, bu fikirden vazgeçmesi için telgrafla tehdit eder. Düşmanın planını uygulamaya kalkması halinde, karşılık vermek için, evkaf müdürü Küçük Evliya Efendi, hükümet civarındaki Kızıl kabiriğe siper kazdırır ve buraya bir miktar Türk yiğidi yerleştirir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

21 Ocak 1920 Çarşamba günü, Fransız kumandanı, büyük memurlarla yöneticilere, belediye başkanına ve memleketin ileri gelenlerinden bazı kimselere, işgal kuvvetlerinin karargahı olan Amerikan kolejine gelmeleri için tezkire yazar. Davetliler, zamanında ve hiç çekinmeksizin düşman karargahına varırlar.

General bunlara, Kılınç Ali Bey'in tehditkarane telgraflarını gösterir. Maraş'a gelmekte olan mühimmat arabalarının yolda Türkler tarafından gasbedilmiş ve muhafızlarının öldürülmüş olduğunu ve Pazarcık'a gönderilen askerlerine karşı yapılan taarruz ve tecavüzdü bahisle, bu husustaki ağır sorumluluğun kendilerine ait olacağını söyler. Heyet savunma makamında bazı sözler söylemek isterse de dinlenmez. Fransızlar, mutasarrıf vekili, jandarma yüzbaşısı ve belediye başkanı ile, Şişmanzade Arif, Kocabaşoğlu Hacı Naci ve mühendis Abdüllatif Beyleri tevkif ederler. Diğerlerine de;

"Gidip, halkı yatıştırın ve işgal kuvvetlerine itaata davet edin. Sonra zarar görürsünüz" denilir.

Onlar da;

"Millet bize burada kalanları sorar. Bu mesele toplumun galeyanına sebep olur. Bizi sorumlu tutmamaları için ya arkadaşlarımıza da müsaade ediniz, birlikte gidelim yahut biz de burada kalalım!.." derlerse de;

"Onlar daha sonra gönderilecektir. Siz hemen gidin..." diye ısrar ederler.

Bunlar, dışarı çıktıklarında, karargahın etrafına top ve mitralyözler yerleştirildiğini ve düşman askerlerinin savaşa hazır bir vaziyet almış olduklarını görerek gelip durumu halka anlatırlar. Hükümet dairesini işgal için gönderilen Fransız kuvvetleri, yolda milli kuvvetlerin karşı koymaları ve engellemeleri üzerine, ileri gidemeyerek, bozuk düzen karargahlarına dönmeye mecbur olurlar. Bu sırada, Bertiz'den gelen Türk çeteleri Ahırdağı ve İncebel'den inerken, Fransızların bombardımanına maruz kalarak, şehrin batı tarafındaki savunma mevkiine varırlar. O gün saat dokuzbuçukta savaş başlar.

Ertesi günü sabahleyin, şehrin her tarafından karşılıklı silahlar patlamaya başladığından, harp gittikçe alevlenir. Yüzbaşı Muhtar ve Nakiboğlu Muin Ağa'nın maiyetlerindeki, Elbistan kazasıyla nahiye ve köylerinden gelen dört yüz kişilik bir kuvvet şehrin batı cephesine, Cancık denilen mahalleye yerleştirilirse de, Fransızlar burayı bombardımana başlar başlamaz, bunlar cepheyi terkederek memleketlerine geri dönerler. O sırada Elbistan kaymakamı olan Asaf (Âgâh) Sabri Bey, Maraş'a yardım için kuvvet toplamaya ve sevkine çok çalışırsa da, kazanın ileri gelenleri arasında çıkan ikilik dolayısıyla birşey yapamaz. Ve bazı zorbaların;

"Biz kazamız dışına bir tek nefer bile göndermeyiz. Biz Maraş'tan ayrıldık, Maraş'ı tanımıyoruz!.." gibi, Türklüğün milli varlığına yakışmayan mantıksız cevaplarıyla karşılaştığına dair kaymakamın Maraş merkez heyetine göndermiş olduğu ayrıntılı rapor halen Halk Fırkası'nda korunmaktadır. Dört büyük sayfayı dolduran bu rapor, çok ayrıntılı ve ağır olduğundan buraya aynen alınmamıştır.

Burada, bu iddiaya ilişkin kısa bir açıklama yapmak istiyoruz:

1919 Eylül'ünde kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile Maraş ve Antep'e kadar uzanan bölgede Müdafaa-i Hukuk teşkilatının kurulmasına öncülük ve merkezlik yapan; Maraş'a gıda, giyecek, yük ve binek hayvanı gibi her türlü aynı, insani ve 10.000 liraya yakın nakdi yardımda bulunan; silah, cephane ve mühimmat

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

desteği sağlayıp Sivas'tan gönderilen bir topu, kışın en soğuk günlerinde 5 günlük bir yoldan getirip Kısıp yoluyla Maraş'a ulaştıran; bölgede faaliyet gösteren eşkiya çetelerini ikna ederek cepheye yollayan; tüm şehir halkının katıldığı mitingler düzenleyerek gerekli yerlere protestolar çeken; Maraş'ın dış dünyayla bağlantısını sağlayıp burada olup bitenleri günü gününe duyuran; Dr. Mustafa, eczacı Lütfi ve Arslan Bey gibi evlatları Maraş müdafaasının hazırlanmasında, Müdafaa-i Hukuk'unun kurulmasında ve kurtuluşunda etkin rol oynayan; Maraş müdafaasına 800 çete efradıyla katılan; kumandanın izin vermemesi üzerine askerî depoyu basarak silahları gelen Maraşlılara teslim eden; Maraşlı 200 aileyi aylarca besleyip barındıran; müfettiş Osman Necati Erginöz'ün deyiimiyle Millî Mücadele'ye katılmayanlara yaşama hakkı tanımayan ve yirmi küsur günlük savaşın ardından evlerine dönen gençleri anne-babalarınca tanınmayan; Hüsnü Cırtlı gibi 9 yaşındaki çocukları dahi Maraş savunmasına katılmak isteyen ve nihayet, Millî Mücadele'ye karşı tavır alan kaymakamını şehirden atacak kadar gözünü karartan bir şehrin insanlarının savaşın daha ikinci gününde ve ilk ateşte kaçıp bir daha dönmek üzere memleketlerine giderek “Biz Maraş'tan ayrıldık, Maraş'ı tanımıyoruz; bundan sonra bir tek kişi dahi göndermeyiz!..” demeleri, raporda da belirtildiği gibi, gerçekten de akıl ve mantığın alacağı birşey değildir.

Bir kere, Elbistan Maraş'tan ne zaman ayrılmıştır ki böyle birşey söylenilsin?.. Söylenildiği iddia edilse dahi ne derece ciddiye alınabilir?

İkincisi, burada savaşın ikinci günü cepheyi terkederek memleketlerine döndükleri ve bir daha gelmedikleri söylenen Elbistan çeteleriyle millî kuvvetlerinin savaşın son günlerine kadar Maraş'ta bulunduğu, bilinen bir gerçektir.

Üçüncüsü, raporda Asaf Sabri, Yalçın Özalp hocamız tarafından görüntüleri yayımlanan daktilo metinde Atıf Sabri diye geçen Ağâh Sabri Bey, o tarihte henüz Elbistan kaymakamı olmayıp, emniyet müdürü olarak bulunduğu Diyarbakır'dan Elbistan'a 2 Şubat 1920'de tayin edilmiştir.⁵⁵⁹ O günkü ulaşım şartlarında ve kışın en çetin günlerinde Elbistan'a gelmesi bir hafta-on günü bulurdu, ki bu durumda da Maraş savunmasının ancak son günlerine yetmişmiş olurdu.

Aslında, olay, Maraş savunmasıyla değil, 1920 Haziran'ı ve sonrasında Adana cephesine kuva-yı millîye gönderilmesiyle ilgili olup işin aslı da burada söylenildiği gibi değildir. Şöyle ki:

Fransızlara karşı savaş veren Adana cephesi, çeteleri zaten komşu cephelerde savaşmakta olan Elbistan'dan gönüllü ister. Ancak Elbistan Müdafaa-i Hukuk'u, kendisinin Adana cephesine bağlı ve dolayısıyla bu emre uymasının gerekli olup olmadığı konusunda tereddüt gösterir. Bunun üzerine, kaymakam Ağâh Sabri Bey, bir gönüllü müfrezesi tertibiyle sevkine çalıştıklarını, ancak gönüllü toplama emrinin Elbistan'ı kapsayıp kapsamadığını Maraş mutasarrıfından sorar. Maraş'ta bulunan Adana cephesi komutanlığı da, Maraş'ın cephe bölgesi olması hasebiyle, Maraş'a tâbi Elbistan'ın da cephe muntkasından olduğunu bildirir.⁵⁶⁰

⁵⁵⁹BOA.DUİT. 48/119 (belge no: 1) 1338 Ca 11.

⁵⁶⁰ATASE 767/19; 767/21; 627/13.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bizce bu durum;

1920 yılının ikinci yarısında yaşanan, Adana'ya kuva-yı milliyeye gönderilip gönderilmeyeceği konusundaki bu anlaşmazlık ile, Ali Sezai Efendi'nin "Fransızlar tarafından sürekli açılan top ve mitralyöz ateşi üzerine, yeterli karşılık verecek durumu bulunmayan Elbistan ve Bertiz çeteleriyle, Mustafa Çavuş efradının uzağa çekilmek zorunda kaldığından"; "yüzbaşı Muhtar Efendi ve diğer yedek subaylar yönetimindeki Elbistan ve Bertiz çeteleri ile Yenice kale efradının Cancık'tan uzaklaşmalarından" ve "bilahare Ermenilerce ateşe verilen Divanlı cami ile evlerinden yükselen şiddetli ateşlerin korkuttuğu, daha önce Cancık'tan uzaklara çekilen Elbistan, Bertiz, Yenice kale ve yöre köylerin çetelerinin, şehrin Fransızlarca tamamıyla zaptedildiği düşüncesiyle hep beraber savunmayı bırakarak köylerine dönmek üzere yola çıkmalarından" bahsettiği⁵⁶¹ olayın birbirine karıştırılmasından ileri gelmiştir.

Sonuç itibarıyla şunu belirtelim ki;

Raporda geçen, "Elbistan kuvvetlerinin daha ilk ateşte kaçıp memleketlerine çekilerek bir daha geri dönmedikleri" iddiası doğru olmadığı gibi; Maraş kurtuluş harbinin son günlerinde Cancık'taki Elbistan çetelerine yöneltilen firar suçlamasına ilişkin olay da, açık arazide açlık ve soğukla pençeleşen sözkonusu çetelerin, Fransızların yoğun topçu ateşine maruz kalarak, tekrar toparlanmak üzere, diğer çetelerle birlikte geri çekilmek durumunda kalmalarından ibarettir.

Bahse konu suçlamaların, saklanması mümkün olmayacak şekilde her eser ve hatıra girmeyerek sınırlı bazı kaynaklarda ve müphem bir şekilde yer alması ve iddiadan öteye geçmemesi; belgeye dayanmaması; Milli Mücadele'ye katılmayan, görevlerini kötüye kullanan, vazifelerinin gereğini yerine getirmeyen, en küçük ihmalleri görülen, verilen emirleri yerine getirmekten kaçınan ve cepheden kaçanların dahi İstiklal Mahkemelerinde yargılanarak en ağır cezalara çarptırıldıkları bir dönemde –ilk ateşte kaçarak bir daha dönmedikleri ve "Kazamız dışına bir tek nefer bile göndermeyiz" dedikleri iddia olunan– Elbistan halkından ve Elbistan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ileri gelenlerinden hiç kimsenin yargılanmaması ve, kimseye özel muamelede bulunması için ortada bir sebep olmayan, Kurtuluş Savaşı komutanlarından Ali Fuat Cebesoy'un "Maraş müdafaası İstiklal Mücadelesi'nin en parlak kahramanlık destanlarından birisidir. Başta Maraşlılar olmak üzere Pazarcık, Elbistan ve Gökşunlular cesaret, feragat ve fedakarlıkların bir(er) timsalidir"⁵⁶² şeklindeki sözleri bu söylediklerimizi doğrulamakta ve güçlendirmektedir.

Tekrar rapora dönecek olursak;

⁵⁶¹*Maraş Milli Mücadelesinde Şeyh Ali Sezai Efendi*, s. 150-151, 154, Osmanlıca'dan Türkçe'ye aktaran: Halit Kurtaran, haz. Serdar Yakar, 2. baskı, Ukte Kitaplığı, Öncü Basımevi, Ankara, 2014.

⁵⁶²Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, s. 292, Vatan Neşriyatı, İstanbul, 1953.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Durumun vehametini ve halkın müdafaa ve sebatını gören Fransız kumandanı, mutasarrıf vekilinin eline beyaz bir bayrak verdirerek, halkı yatıştırmak ve ateşi kestirmek üzere hükümet dairesine gitmesini emreder. Türk çetelerinin atmakta olduğu kurşunlarla vurulacak olursa, Fransız karargahına kadar sağ salım gönderildiğine şahit olmak üzere, tutuklulardan mühendis Abdülatif Bey'in de kışlaya kadar götürülüp sonra geri getirilmesini tembihler. Yanlarına bir Fransız subayı ile iki de asker katılarak yola çıkartılır. Kışla önünden geçerken, Fransız askerinden biri, Türkler tarafından atılan kurşunla vurulur. Diğerleri, mühendis beyle birlikte güçlükle geri dönerek mutasarrıf vekilini orada yalnız bırakırlar.

Ahmed Cevdet Bey, elinde bir beyaz bayrak olduğu halde ilerlemekte iken, çetelerimiz ona da ateş açarlar; kurşun atanlar arasında bizzat oğlu da olup ateş edilmesini ve babasının vurulmasını söyler. Cevdet Bey, parolayı bilmez; bağırarak, mutasarrıf vekili olduğunu binbir güçlükle anlatmayı ve canını kurtarmayı başarır. Bir müddet sonra telgrafhaneye varır ve telefonla, Fransız kumandanına, Ermenilerin müslümanlara karşı zulmetmelerinden ve silah kullanmalarından dolayı halkın yatıştırılmasının mümkün ve sözlerinin etkili olmadığını bildirir.

Türkler, yokluklar ve her türlü mahrumiyetler içinde büyük bir varlık göstermeye ve elbirliğiyle çalışmaya başlarlar. Gerekli yerlerde siperler kazar, istihkamlar yaparlar. Büyük bir kararlılık, iman ve kırılmaz bir metanetle, millet ve memleketlerini istila kabusundan kurtarmak için var-güçleriyle çalışırlar. Evlerinin duvarlarını delerek Türk mahalleleriyle ulaşım, haberleşme ve irtibatı sağlarlar.

Erkek-kadın tüm Türkler eldeki servetlerini, değerli süs eşyalarını, yiyecek ve giyeceklerini, kısacası bütün varlıklarını memleket, millet, din, namus ve şereflerinin kurtulması için birbirleriyle yarışmasına feda etmekten geri durmazlar. Cesaret, kahramanlık ve kararlılıklarıyla tarihte şerefli ve ölümsüz bir nam bırakan şanlı baba ve dedelerinin yiğitlik kanları, gerilen damarlarında kaynamaya ve insanlık duygusundan sıyrılmış olan düşmanlarını kahramanca boğmaya başlar. Son sistem top, tüfek ve her tür silahla donanmış galip ve mağrur düşmanın düzenli askerlerine karşı eski sistem ve bozuk Levi tüfenkleri, çifte, pek az Martin ve Mavzerle silahlanan Türkler düşmanlarına karşı koymaya, saldırmaya ve onları korkutmaya başlamış; düşmanın topuna karşı yüksek tepelere soba boruları dizip, düşmanlarına topları olduğu kanaati vererek harikalar yapmışlardır.

Geceli gündüzlü yirmiiki gün devam eden bu dehşetli ve korkunç savaş sonucunda, Maraş kahramanları, ilelebet unutulamayacak bir bozgun ve mağlubiyete uğrattıkları mağrur düşmanlarıyla ona yordakçılık eden Ermenilere birçok kayıplar verdirmiş; yakasını Türk darbesinden güçlükle kurtarabilenleri de, birçok eşya ve mühimmatlarını atarak geceleyin, hırsızlar gibi gizlice ve alçakçasına kaçmaya mecbur etmişlerdir. Bu yenilgi, Fransız savaş tarihinde silinmesi imkansız bir leke halinde kalmış ve kalacaktır da... Kahraman ve cesur Maraşlılar, memleketlerini düşmandan temizledikten sonra, firarilere nefes aldirmayarak peşlerine takılmış; arkalarından yetişerek, yolda da kendilerine büyük zayıatlar verdirmiş ve sürekli hücumlarıyla, Fransızları, tutunmak istedikleri İslahiye, Bahçe, Cebel-i Bereket ve Osmaniye ile Antep'e bağlı ilçe, nahiye ve köylerden ve Urfa havalisinden de atılarak, sonunda Antep'te kapanıp kalmaya

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

mecbur etmişlerdir. Antep'ten de kovmak için çok savaşlar yapmış ve çalışmışlardır da, düşman burada uzun müddet tutunup kalmıştır.

Maraş merkez heyeti başkanı Arslan Bey imzasıyla, Ankara'da Büyük Millet Meclisi reisi ve azası Mustafa Kemal Paşa'ya yollanan, 3651 numaralı ve 11-12 Mayıs 1336 tarihli ayrıntılı bir telgrafta şöyle denilmektedir:

“(…) Maraş mücâhidini sekizyüzü mütecaviz olmadığı halde, beşbine karîb muntazam bir düşman kuvâsıyla azim (bir) cihada girişmesi, âmâl-i milliyedeki maneviyetin fevkaladelîğine kâfi (delildir). Binaenaleyh, vâki olan müracaat ve istirhamlara cevap verilerek tenvir buyurmanızı Maraş heyet-i merkeziyesi temenni ve (tutulacak) hatt-ı hareketin emr ü iradesine intizar eyler...”

Bu telgraf, savaş sırasında Maraşlıların miktarıyla düşmanın sayısını ve aradaki farkları ve Maraşlıların gösterdikleri olağanüstü fedakarlıkları isbat edecek önemli ve resmî bir belgedir. [Divanlı namına Cemil Bey tarafından 3 Nisan 1920'de, Maraş merkez heyetinin tezkiresine gönderilen bir cevabî yazıda da şunlar söylenilmektedir:]

“Maraş heyet-i merkeziyesi riyaset-i aliyyesine

2 Nisan 336 tarih ve 27 numaralı tezkireye cevaptır.

Boş kalan cepheye sevkedilmek üzere, iş'ârınız vechile 50 nefer tefrik edildi. Sevke âmâdedir. Ancak bunlara verilecek, elimizde, beylik olarak (ancak) 20-25 silah vardır. Çünkü, esas mevcudu yetmiş-seksen adede (bâliğ) olan silahlarımızdan kırk adedi kısmen kapaksız ve kısmen (...) kapağı kır(1)k ve gayr-i kâbil-i istimâlât(ta)n mu'addeldir. Yedi-sekiz adedi de, efradında, şehadet ve saire dolayısıyla ziyaa uğrayarak, elde ancak yirmi-yirmibeş silah kalmıştır. Ve kırık, bozuk silahlar dahi kâmilen heyet-i merkeziyeye iade edilecektir. Binaenaleyh, tefrik edilen işbu elli neferin silahsız olan nısfına lüzumu olan eslihanın merkezden i'tâsı mümkün olamadığı takdirde, bu silahsızlar hakkında ne yolda muamele edileceğinin serî'an iş'ârı...”

3.4.1336

Divanlı namına

Cemil

Bu rapor, savaş sırasında halkın büyük bir kısmının silahsız ve mevcudu pek az olan silahların da kırık, bozuk ve düzensiz olduğunu isbat ettiği gibi, son sistem silahlarla mücehhez mağrur düşmanı hiçe sayan Türklerin morallerinin ne kadar yüksek ve sarsılmaz azim ve iman ile donanmış bulunduğunu isbat edecek açık bir vesikadır.

Tebliğime burada son verirken, bu sempozyumu düzenleyen Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi ve Sütçü İmam Üniversitesi yetkilileri ile, arşivindeki raporu kullanmamıza izin veren Bahtiyar İstekli kardeşime ve nihayet, beni sabırla dinlemenizden dolayı sizlere teşekkürü borç bilirim.

**ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
FRANSIZLAR KAÇTI MI, ÇEKİLDİ Mİ?**

Hacı Ali ÖZTURAN

Değerli misafirler, değerli katılımcılar;
Bu sempozyumda paylaşmak istediğim konu, Fransızlar Maraş'tan kaçtı mı, çekildi mi?

Önce bunun ne gibi bir önemi olduğunu anlatmak istiyorum:

Bilindiği gibi Mondros Mütarekesinden sonra Maraş'a önce İngilizler gelerek sekiz ay burada kaldılar, sonra mütareke şartlarına aykırı olarak bölgeyi Fransızlara terk ettiler, kendileri de Musul Kerkük gibi petrol yataklarının olduğu yerlere gittiler. Maraşlıları, ordusunda Ermeni İntikam Tugayları bulunan Fransızlarla baş başa bırakarak çekildiler.

İngilizler zemin hazırladılar, Fransızlar da adım adım Ermeni Devletinin kurulmasına çalıştılar. Amerika ve Avrupa, Çukurova bölgesinde bir Ermeni Devletinin kurulmasını açık bir şekilde desteklemiştir. Bu belgelerle sabittir. Maraşlılar da "Maraş bize mezar olmadan düşmana güzar olamaz!" parolasıyla hazırlandılar, yirmi iki gün, yirmi iki gece süren bir harpten sonra hürriyetlerine kavuştular. Ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından hem İstiklâl Madalyası ile hem de Kahramanlık verilerek ödüllendirildiler. Madalyalı Şehir Kahramanmaraş adını aldılar.

Buraya kadar yalnız Maraşlıların değil, bu işlere ilgi duyan herkesin bildiği şeylerdir.

Ben burayı biraz açmak istiyorum:

Uzun yıllardır bizim içimizden bazı arkadaşlar Fransızların kaçmadıkları, kendi istekleriyle çekildikleri lafını gevelemektedirler. Eğer bu bilinçli bir tez ise ispat edilmesi gerekir. Yok eğer laf olsun kabilinden söylenen bir tez ise çok yanlış ve tehlikeli olduğunu söylemek durumundayım.

Her şeyden nem kapan bir karakterim yoktur ama Batılı ajanların cirit attıkları bir coğrafyada yaşıyoruz. Benim endişem, az sonra geleceğim, İngilizlerin Kut'ül Ammare'deki yenilgilerini bizlere unutturdukları gibi Fransızların da Maraş'taki yenilgilerini bizlere unutturma gayreti olabileceğidir. Buna çok dikkat etmeliyiz.

Bir de işin şu tarafı var: Şu anda Belediyelerimiz Kurtuluş Bayramı etkinlikleri vesilesiyle günlerdir hazırlık gördüler. Gecesi gündüzü olmadan çalışan idarecilerimiz, memurlarımız, işçilerimiz var. Çok yoğun bir tempo ile çalıştıklarını biliyoruz. Her yıl tekrarlanan bu tempolu ve yorucu, bir o kadar da masraflı hazırlıklardan belki de aralarında bıkmış olanları vardır. "Kurtuluş Bayramı etkinlikleri artık bitsin" diyenler de olabilir.

Biz Belediyelerimizin bu çalışmalarını takdir ve teşekkürle karşılayarak onların yorgunluklarını almalyız. Bir yaz sıcaklığında, yorulmuş bir işçiye bir bardak çay veya bir tas ayran ikram eder gibi...

İşte bu iki düşünceden yola çıkarak mevzuyu biraz daha derinleştirmek istiyorum.

Maraş'ın kurtuluşu elbette ki çok önemlidir, ancak tarihteki yeri daha da önemlidir. Biz bugün tarih kitaplarında zor durumda olan Fransa Kralı Fransuva'ya Kanunî Sultan Süleyman'ın yaptığı silahlı yardımı övünerek konuşuyoruz. Bu

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

tarihle sabittir. Aradan yüz yıllar geçmesine rağmen tarihten silinememiştir. Biraz hamaset de olsa bizim açımızdan fevkalâde övünülecek bir olaydır. Ya Fransızlar açısından? Eminim ki Fransızlar böyle bir olayı tarihten silmek için neler neler verirler. Ellerinden gelse ajanlarıyla, diplomatlarıyla, her türlü bedeli ödemeyi peşinen kabul ederek bu hadiseyi tarih yapraklarından silmek isteyeceklerdir.

Milletimize unutturulan, geçen yıl bir televizyon kanalının gayreti ile yeniden hatırlatılan bir Kut'ül Ammare savaşımız var. Hepiniz bilirsiniz, şimdiki Irak topraklarında Dicle Nehri kıyısında, aynı adı taşıyan 6.000 nüfuslu bir kasabada İngilizlerle Osmanlıların yaptıkları muhteşem bir harp vardır. Albay Halil Bey komutasındaki Türk subaylarının ve Türk askerlerinin hayret verici planları ve kahramanlıkları sayesinde çok üstün asker ve silah gücüne sahip olan İngilizler, harp tarihlerinin en muazzam yenilgilerinden birini alarak kâmilen teslim olurlar.

İngilizler 23.000 ölü verdikten sonra 13 general, (dikkatinizi çekerim, Türk askerlerinin başında Albay Halil Bey var, İngiliz ordusunun komuta heyetinde 13 general vardır) 481 subay ve 13.300 er ile birlikte Osmanlı Kuvvetleri'ne teslim olmuşlardır. İngiliz tarihçiler bu mağlubiyetin İngiliz tarihinde en kara leke olduğunu yazmışlardır.

Tarih kitaplarımızda yer alan bu harp, rivayet odur ki, kırklı yıllarda İngiliz diplomasisinin girişimleri ve ricasıyla maalesef okullarımızdaki tarih kitaplarımızdan çıkarılmıştır.

Diyeceksiniz ki, önemli olan orada onları yenmek ve vatan topraklarımıza sahip çıkmaktır. Kitaplarda olması veya olmaması önemli değildir.

Hayır! Bu zaferler tarih kitaplarımızda yerlerini alacaklar, çocuklarımız ve gençlerimiz bunları okuyacaklar, bilecekler, yeri geldiğinde o ruhla silaha sarılacaklar veya tankların üzerine çıkacaklardır.

Bu ruhu korumamız lâzım. Türk milleti binlerce yıldır karakteri oturmuş bir millettir. Bu karakteri, bu ruhu zayıflatıcı yazı ve eylemlerden şiddetle kaçınmalıyız.

Maraş'ın kurtuluş harbi ve kutlamaktan şeref duyduğumuz Kurtuluş Bayramları bu noktadan bakıldığında hem Maraşlılar için hem de Türk Milleti için çok önemlidir. Maraş'ın hürriyetine kavuşması Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal'in elini güçlendirmiştir. Maraş'taki Heyet-i Temsiliye Reisi Arslan Bey ve diğer arkadaşları bunun bilincindeydiler. Tek fert kalıncaya kadar savaşacağız, demeleri bunun içindi.

Çok yıllar önce Maraş turizmi hakkında konuşurken bir arkadaşımız Kıbrıs Meydanında Sütçü İmam heykeli olduğu sürece Maraş'a turist gelmez demişti, ben de gereken cevabı vermiştim. O arkadaşımız Sütçü İmam heykelinin kaldırılmasının boyutlarının nereye varacağını bilemeden konuşmuştur. Bilse bu sözü sarf etmezdi. Aramızda bu anlayışta insanlar bulunabilir, bunları da iknaya mecburuz. Ama Sütçü İmam heykeline dokunmayacağız. Hatta Maraş harbinin birbirinden kahraman Çete Reisleri ve ön plana çıkmış birbirinden kahraman şehitleri ve gazileri için de anıtlar yapılması lâzım diye düşünüyorum. Çünkü aynen Çanakkale ruhu gibi Maraş'ın da Kurtuluş Savaşı ruhunu taze tutmak durumundayız. Bu ruh, bizim damarlarımızdan kan gibi dolaşmalıdır.

Mevzuyu bu şekilde anlattıktan sonra Fransızlar kaçtı mı, çekildi mi tezi hakkında birkaç cümle söylemek istiyorum.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Değerli katılımcılar, değerli misafirler;

Şu sıralarda Kurtuluş Harbimizi roman olarak yazmaya giriştim. Roman tamamlandı, sadece baskıya vermeden önceki son düzeltmeleri kaldı. Bu çalışmalar sırasında çok sayıda kitap taradım. Bildiğim konuları bile tekrar inceledim ki okuyucularımı yanıltmayayım. Çünkü kaynak olarak taradığım kitaplarda ciddi miktarda bilgi kirliliğine rastladım. Benzer kirlilikleri yapmamak için gayret ettim. Bu sırada da konuya bir nebze vakıf olabildim. Bunları sizlerle paylaşmak istiyorum:

Fransızlar Maraş'a geldikten itibaren sürekli olarak takviye edilmişlerdir. İngilizler öyle değil. Çetelerimiz bu kuvvetleri Pazarcık veya Türkoğlu civarında veya şehrimizin o günkü giriş yeri olan Şeyh Adil mevkiinde durdurmuşlar, bazen büyük kayıplar verdirdikten sonra bozguna uğratmışlar, bazen de tamamen imha etmişlerdir. Harp etmeyecek idiyse neden sürekli takviye etmek istemişlerdir?

General Keret'in emri ile şehir içinde, kilise, muhkem Ermeni evleri vs. otuza yakın binada Fransızlar ve Ermeniler mevzilenmişlerdir. Neden?

Harp etmeyecekler ve Maraş'tan çekilecek idiyse neden bunları yaptılar?

Harbin başlangıcına sebep olan hadiselerle baktığımızda Fransızların İngilizler gibi havayı yumuşatıcı şeyler yapmadıklarını görmekteyiz. Harp etmeden çekilecek idiyse neden ortamı bu kadar gerdiler?

Ellik dediğimiz Ermenileri hem köylerde hem de şehirde silahlandırdılar. Neden?

Harbin birinci günü Müslümanların yoğun olduğu mahalleler kışladan bombardıman edilmiş, bir gün içerisinde Maraş'ın önemli bir kısmı yakılmış, yıkılmıştı.

Harp etmeden çekilecek idiyse neden yakıp yıktılar?

Fransızların topları 22 gün boyunca susmadı. Maraş'taki Türk evlerinin yarıdan fazlası yakıldı, yıkıldı.

Harp etmeden çekilecek idiyse General rütbesinde olan Keret, sulhü sağlamakta aciz mi kalmıştı?

Doktor Yalçın Özalp'in kitapları başta olmak üzere taradığım kitaplardan anladığım kadarıyla Maraşlılar fevkalâde akılcı bir taktik uygulayarak General Keret'in elini kolunu bağlamışlar ve harbi kazanmışlardır. Şöyle ki:

Maraşlılar önce General Keret'e gelecek takviye kuvvetlerinin geçeceği yolları çetelerle kapatmışlardır. Böylece General Keret yalnızlığa mahkûm edilmiştir. Bu yollar, Antep'ten gelecek takviye kuvvetleri için Karabıyıklı mevkii, Adana ve İslâhiye tarafından gelecek takviye kuvvetleri için Bababurnu mevkiidir. Bu mevkiiler Maraş'lı çeteler tarafından canları pahasına tutulmuş, takviye kuvvetlerinin Maraş'a gelmesi engellenmiştir. General Keret ne Antep'ten ne de Adana'dan yardım alamamıştır.

Maraşlıların kullandıkları ikinci büyük taktik de Fransızların haberleşmede kullandıkları telgraf hattını tamir edilemeyecek şekilde tahrip etmeleridir. Böylece General Keret'in dünya ile ilişkisini kesmişlerdir.

General Keret'in harbi kaybetmesinde kendi harp planının yanlışlığı da önemli bir rol oynamıştır. General Keret'in harp taktiği şuydu: Şehirdeki muhkem kiliselere ve muhkem Ermeni evlerine kendi askerlerini ve Ermenileri yerleştirmek,

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

kışladan ve Mercimek Tepeden toplarla şehri bombardıman etmek, Maraş yakılıp yıkıldıktan sonra bu kilise ve Ermeni evlerindeki Fransız ve Ermeniler dışarıya çıkarak Maraşlıları teslim almak, şeklindeydi.

Kurmaylarından Yarbay Thibault General Keret'i şu şekilde uyarmıştır:

-Bu kilise ve Ermeni evlerine yerleştireceğimiz Ermeni lejyonlar ve Fransız askerleri Türkler tarafından muhasara edilirse biz sadece savunma harbi yapmış olacağız. Bu plan yanlıştır.

Ama General Keret ısrar ederek kendi planını uygulamaya koymuştur. Maraşlı çeteler de Yarbay Thibault'un tahmin ettiği gibi bu kilise ve evlerin etrafını sararak onları savunmada bırakmışlar, sonra da tek tek yakarak onları esir almışlar, teslim olmayanları öldürmüşlerdir.

Harp sırasında Fransızların ve Ermenilerin yuvalandıkları kale gibi müstahkem kilise ve Ermeni zenginlerine ait olan evlerle kışlanın irtibatını koparmışlar, onları haberleşemez, yardımlaşamaz hale getirmişlerdir. Bu uğurda pek çok Maraşlı, Ermeni evlerini yakmak için, (rahmetli Mustafa Zülkadiroğlu'nun ifadesiyle) al tavanlı konağını kendi eliyle yakmış, bitişiğindeki Ermeni evini de beraber tutuşturmuştur.

Harbin seyrine baktığımızda ilk iki günden sonra hâkimiyet Türklere geçmiş, Fransızlar savunmada kalmışlardır. Özellikle şehrin batısında Evliya Efendinin gayretleri ile üstünlük tam anlamıyla Maraşlıların eline geçmiştir. General Keret, sadece top ve makineli tüfek ateşleriyle şehri bombardıman etmiş, sokak muharebesine girememiştir. Gayrı nizamî bir harp yaşanmasına rağmen nizamî harp gibi davranmıştır. Bu da Fransızların Maraş'ta sonunu hazırlamıştır.

Şu da açıkça görülüyor ki, Albay Normand kuvvetleri gelip de Mercimek Tepeyi ele geçirmeseydi General Keret kışladan bile çıkamayacak, kuvvetleri tamamen imha olacaktı. Albay Normand kuvvetlerinin şiddetli top ateşi karşısında Mercimek Tepe, Karamanlı ve Mağaralı Mahallelerinin batısı ile Cancık Mağarası önündeki çeteler gerilemiş, Keret de fırsatı değerlendirerek açılan bu koridordan gece vakti kaçmıştır. Fransızlar atlarının ayaklarına keçe bağlayarak, kalan mühimmatlarını havaya uçurarak kaçmışlardır. Devlet kurma vaadi ile oyaladıkları, maceraya sürükledikleri Ermenileri ve onlarla beraber kiliselerde, Ermeni evlerinde bulunan kendi askerlerini bile arkalarında bırakarak kaçmışlardır.

General Keret'i ve askerlerini kurtaran Normand kuvvetlerinin esas güzergâhı Göksun, Pınarbaşı üzerinden Sivas'a yürümekti. Bu harekâta destek olmaları için Süleymanlı Ermenileri silahlandırılmış, onlardan yardım sözü alınmıştı. Ama Normand Kuvvetleri rotasını birden değiştirmiş ve Göksun yerine Maraş'ın Mercimek Tepesine gelerek General Keret'in kaçması için bir koridor açmış, Keret'i tamamen imha edilmekten kurtarmıştır. Bu sırada Maraş Millî Kuvvetleri de erzak ve cephanesi açısından neredeyse bitme noktasına gelmiştir ama bundan ne General Keret'in ne de Albay Normand'ın bilgileri olmamıştır. Bu da harp sanatının cilvelerinden biridir. Bu arada, yoğun kar yağışı ve tipi altında General Keret bir yük arbasına binerek, donmaktan zor da olsa kurtularak Normand eşliğinde İslâhiye'ye varmıştır. Normanda da esas güzergâhı olan Sivas'a gidememiş, Mustafa Kemal de orada Normand diye bir bela ile uğraşmaktan kurtulmuştur. Bu açıdan bakıldığında memleketin kurtuluşu için doğan güneş belki de batmaktan kurtulmuştur.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Diğer taraftan, Fransızlar Maraş'tan kaçmadılar da çekildi idiyeler neden sadece Maraş'tan çekildiler de Antep'ten Urfa'dan çekilmediler. Bilindiği gibi oralarda da Fransızlarla Türkler kıyasıya savaşmışlar, geç de olsa Maraş'ta olduğu gibi, günler aylar süren harplerden sonra tutunamayarak kaçmışlardır. Eğer Fransızlar Maraş'tan çekilmiş olsalardı Antep ve Urfa'dan da çekilerek nereye gitmek istiyorlarsa oraya giderlerdi. Maraş'tan çekilip Antep ve Urfa'da harbe girmeleri bizlere mantıklı gelmemektedir.

Güneş balçıkla sıvanmaz, Fransızların Maraş'tan kaçtıkları hemen bütün kitaplarda yer almaktadır. Aksi ise, hemen hiçbir kitapta görülmemektedir.

Bu konuda son noktayı Mustafa Kemal'e bırakıyorum:

Mustafa Kemal Paşa 12 Şubat 1920'de Sivas'tan, Heyet-i Temsiliyenin bütün şubelerine Maraşlıların iftihar edecekleri şu telgrafi çekmiştir:

“Düşman taarruzuna karşı kahramanca silaha sarılan Maraşlı kardeşlerimiz yirmi güne yaklaşan bir zamandan beri kan ve ateşler içerisinde istilacı Fransızlara, onların silahlandığı hunhar Ermenilere karşı savaşmakta idiler. 10/11 Şubat gecesi düşmanı İslâhiye istikametinde fırara mecbur ederek mevcudiyet-i millîlerini kazanmaya muvaffak olmuşlardır.

Heyet-i Temsiliye namına

Mustafa Kemal

Bu telgrafta konumuz açısından en önemli kelime “fırar” kelimesidir. Bir kere daha okuyacağım, telgrafta şöyle diyor: 10/11 Şubat gecesi düşmanı İslâhiye istikametinde **fırara mecbur ederek** mevcudiyet-i millîlerini kazanmaya muvaffak olmuşlardır.

Yani, Mustafa Kemal'in tespiti de Fransızların çekilmedikleri, kaçmak zorunda kaldıkları şeklindedir.

Maraş Millî Mücadelesi dikkatle incelendiğinde Fransızların çekilmeyip kaçtıklarını anlatan pek çok bilgi bulunacaktır. Zaten tarih de aksini söylememektedir.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

ULUSLARARASI MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MİLLÎ MÜCADELE VE GENÇLİK

Ömer SEVINÇGÜL⁵⁶³

Kahraman Hemşehrilerim! Değerli Dostlarım!

Hiç şüphesiz, 1920 unutulmaması gereken bir tarih... Maraşlı, dünyada bile eşi benzeri az görülen bir kahramanlık destanı yazdı. Bu destan daima hatırlanmalı... Esaret altında zilletle yaşamaktansa izzetle ölmeyi tercih eden Maraş halkının Fransız işgal kuvvetlerine karşı verdiği büyük mücadele ve mücahede yeni nesillere ilham vermeli...

Tarih bir milletin köküdür. Tarihten habersiz bir millet köksüz bir ağaca dönüşür. Köksüz ağaç yaşamaz. Bunu gayet iyi bilen düşmanlarımız, bize tarihimizi unutturmak için çok çaba harcadılar. Fakat çok şükür başaramadılar. Bu aziz millet tarihini unutmadı. Kahramanlık destanlarımız dededen toruna aktarıldı.

Ben de milletimin şecaat, feragat ve fedakarlık destanlarını dinleyerek büyüdüm. Dedem, 104 yaşında vefat eden bir canlı tarihti... Osmanlı zamanında 16 sene cepheden cepheye koşmuş bir savaş gazisiydi. Ondandır, milletimin iman için, İslam için, vatan için neler yaptığını dinledim... Bu anlatılar bana kahramanlık ruhu aşıladı...

Ninem, Rus-Ermeni baskınları sebebiyle Erzurum'dan Maraş'a hicret etmek zorunda kalmış bir ailenin kızıydı. Bu aziz milletin savaş yıllarındaki acılarını anlattırdı... Ninemi dinledikten sonra şu kararı verdim: Gerekirse şehit olmalı ama asla esir olmamalıyım. Canım pahasına da olsa hürriyetimi muhafaza etmeliyim.

Tarih kitapları okumayı severim. Fakat ben bir tarih araştırmacısı, bir akademisyen değilim. Konunun tarihi ayrıntılarını ehline bırakıyor, meseleyi kendi açımdan ele almak istiyorum.

Ben romanlar, hikayeler yazan bir sanat adamıyım. Muhatap kitlem, gençler. İngilizcede teenager denilen 12 - 18 yaş grubu... Yani onlu yaşlar... Fertte kişiliğin oluştuğu önemli bir dönem... Kitaplarımla iman, İslam, tarih şuurunu meyvenin içindeki vitamin gibi vermeye çalışıyorum... Milli mücadele konusunu bu açıdan ele almak isterim.

Ergenlere, gençlere yazdığım için onları yakından gözlemliyorum... İmza günlerinde, okul etkinliklerinde karşılaşıyor, onlarla konuşuyor, sonra da yazıyorum... Dinledikleri müzikleri dinliyor, izledikleri filmleri izliyor, okudukları kitapları okuyorum... Hiç tereddüt etmeden şu teşhisimi söyleyebilirim: Tehlike büyük... Tedbir alınmazsa netice vahim olur...

"Milli mücadele" diyoruz. Pekala! Milli mücadele için ilkin "milli" olmak gerekiyor... Bu da yetmez... Mücadele azmi, mücahede ruhu bulunmalı. Bu da ancak hakiki imanla mümkün. "Ya şehit, ya gazi" ruhu ancak Allah'a ve ahirete imanla teessüs eder.

Mücadele de türlü türlüdür... Mesela, eli silahlı zorbalara karşı, işgalcilere karşı elinden geleni yapmak, bu uğurda gerekirse canını vermek bir

⁵⁶³ omersevincgul@gmail.com. 0536 447 33 99.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

mücadeledir. Tarihimiz bunun muhteşem örnekleriyle dolu... Maraşlıya kahraman unvanını kazandıran o eşsiz mücadele bunların en güzellerinden biridir.

Fakat bir başka işgal daha var... Manevi işgal... Felsefi işgal... Ruhları saran görünmez hastalık... Bu işgale karşı da mücadele etmek gerekiyor. Hem de duru amanı olmayan bir mücadele... Maddî cihad arada bir gerekir... Halbuki manevi mücahede bir ömürdür, daimidir...

Maddî işgali ortadadır, görünür. Milletim gerekirse göğsünü siper eder, nitekim etmiştir. Son maddî işgal hareketi 15 Temmuz ihanet darbesiydi. Yabancı istihbaratlara uşaklık eden FETÖ çetesi bu vatani işgale çalıştı. Milletim de elinde silah bile olmaksızın bu alçak harekete karşı çıktı. Bir kahramanlık destanı daha yazdı.

Fakat manevi işgal kendini göstermez. Sinsidir. Hırsız gibi hareket eder. Kolayca farkına varılmaz. Ruhları sarar. Kalpleri hasta eder. Bir milleti içinden çürütür. Mecalsiz bırakır. Bu amansız işgale karşı milli mücadele yapmak önemlidir. Mücadele ise, önce teşhisle başlar. Farkında olmakla başlar. Önce teşhis, sonra tedbir lazım.

Bir zamanlar Amerikalılar, İngilizler, Fransızlar vesaire bu ülkede kolejler açtılar. Zeki çocukları alıp zihinlerini esir ettiler. Daha sonra bu devşirmeler önemli makamlara geldiler. İslama, milli değerlerimize sırt çevirdiler. İşgale karşı direnenleri gericilikle suçladılar. Bunlara karşı direniş, o okullarda beyni yıkanmayanlardan geldi. Kurtuluş savaşını müslüman halkımız yaptı. Değerlerimize bunlar sahip çıktı.

Şimdiki durum daha da vahim. Kolej açmaları gerekmiyor. Medya ve internet vasıtasıyla her yere nüfuz edebiliyorlar. Dindar ailelerin çocukları bile bu salgından kurtulamıyor. Maddî işgal yerine ruhları işgale çalışıyorlar. Bedenleri esir almanın masraflı ve tehlikeli olduğunu anladılar, şimdi ruhları esir alıyor, köleleştiriyor, üzerimize salıyorlar... Bu manevi saldırıya ancak manevi silahlarla karşılık verilebilir.

Özellikle gençlerimizi hedef alan bu görünmez işgalin iki kanadı var. Biri felsefeden geliyor. İkincisi, İslam kisvesine bürünmüş... Evvela birinci kanadından bahsedeyim. İnancı yıkan, kalpleri kör eden, ruhları kirleten felsefi işgalden...

Bunun adı bazen materyalizm, bazen natüralizm, bazen determinizm, bazen hedonizmdir, bazen Darwinizmdir. Hepsinin ortak noktası, imana, İslama muhalif olması... Materyalizm, maddeyi ilahlaştıran, manevi olan hiçbir şeye inanmayan bir felsefe. Natüralizm, Allahın muhteşem bir eseri olan tabiatı, doğayı tanımlar. Determinizm, sebeplere ilahlık ya da ilahlıktan pay veren bir anlayış.

Son zamanlarda öne çıkan ve gençler için büyük bir tehlike teşkil eden felsefelerden biri, hedonizm... Epikür ortaya atmış bu felsefeyi. Kendisi antik filozoflardan. Maddecidir bu adam. "Hayatın amacı hazdır" diye özetlenebilecek bir felsefesi var.

Gerçi başka türlü tanımlamış o, daha yüksek bir hazdan, bir nevi ruh sefasından söz etmiş ama lafta kalmış söyledikleri. İlahî olanla ilintili olmayan bir haz arayışı bedenî hazlardan öteye gidemezdi zaten.

Dilimize 'hazcılık' diye çevrilebilir. Felsefe tarihçileri 'hedonizm' derler. 'Domuz felsefesi' diye de bilinir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

“Hayatın gayesi hazdır. İyi demek haz demektir. Bilgilerimiz duyularımızla aldıklarımızdan ibarettir” der. Bu hayat görüşü, “Gülelim, eğlenelim, kâm alalım dünyadan” dizesiyle özetlenebilir.

Hazcılar çalışmayı sevmez, kazanmak için ter dökmek istemezler. İş, keyiften fedakârlık etmeyi gerektirir. Peki, zevk için harcanacak parayı nereden sağlayacaklar? Masumların, biçarelerin sırtından!

Hazcılıkla birlikte vurgunculuk da artar. Dünya, ezenlerle ezilenlerin bir arada buldukları bir arena hâline gelir. Bir yanda yolsuz kazancı yol edinenler, öte yanda çalıştığı hâlde yeterince kazanamayanlar.

Haz gaye oldu mu aile kurumu da zayıflar. Zira aile ancak özverilerle ayakta durabilir. Kadını ‘yasak arzuların aracı’ kabul eden kafa ‘şefkat kahramanı’ anneyi tanımaz. Çocuk ise, keyif aracı olan parayı paylaşarak azaltan düşmandır. Doğmadan öldürülmeli!

Halbuki halk yiğınlarını millet yapanlar, kahramanlardır. Esir toplumlara özgürlük kazandıran, ölüm uykusuna yatmış toplulukları ayaklandıran, coşturan, yüce hedeflere koşturanlar, dava adamlarıdır.

Şahsi arzuları peşinde sürüklenenler kahraman olamazlar. Rahat döşeğine keyif için yatanlar özveride bulunamazlar. Benciller, ölüme gülümseyen, mana için yaşayıp, dava için ölenleri anlayamazlar.

Bunlar, hazlarının ardı sıra yürürken çürür, yanı sıra toplumu da çürütürler. Beyinleri midelerine inmiştir. Maddi zevkten başka zevklerin de olabileceğine ihtimal vermezler. Yetimi okşamanın, düşküne yardım etmenin, aç doyurmanın hazzına yabancıdırlar.

Gürültülü müzikten, kasıkları patlatan komediden, şehvet kokan edebiyattan hoşlanırlar. Tekrarlanan hazlar tat vermez olunca yeni hazların peşine düşerler. Bulamayınca, sıra akli uyutmaya gelir. Yeni dostları alkol, esrar, uyuşturucudur artık.

Bencil, ben merkezli, her şeyi nefsine feda eden, şahsi menfaatini millet menfaatinin önünde tutanlarla millî mücadele yapılamaz. Bunu hasımlarımız da biliyor... Yeni nesilleri birer zevk düşkünü haline getirip uyuşturmak için çaba harcamalarının sebebi budur. Hazcılığın tezahürü davasızlık, vurdumduymazlık, bencilik, çıkarıcılıktır.

Gençleri zehirlemek için her fırsatta reklamı yapılan akımlardan biri de Darwinizm... Yani evrim kuramı... 150 sene önce bir İngiliz olan Darwin tarafından ortaya atıldı. Hiçbir zaman kanıtlanamadı. Fakat yalanlarla, reklamlarla yasa gibi anlattılar...

Peki, kanıtlanamamış bir kuramın bunca yıl gündemde kalmasının ve tartışılmasının sebebi ne?

Felsefî bir nitelik kazandı da ondan. Birileri bunu bilinçli bir biçimde gündemde tutuyorlar da ondan.

Hayatın, türlerin, özellikle insanın oluşumunu evrimle açıklamaya çalışan materyalist felsefeciler tarafından bir dogma hâline getirildi ve ısrarla savunuluyor.

Başka?

Yeryüzünü kana bulayan hunhar zalimlerin işine yaradı. Hitler, Stalin, Franco, Mussolini vesaire hep evrimcidirler.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bu kuram ne zaman zuhur etti? İngilizlerin en fazla sömürü yaptıkları yüzyılda. 19. asırda. Kendi vicdanlarını rahatlatmak ve topluluklarını ikna etmek için böyle bir kurama ihtiyaçları vardı.

Darwin, ‘önce maymun, sonra insanımsı, en sonunda insan’ zincirini ileri sürdü. Bu sıralamaya göre "insan" Avrupa'da yaşıyordu. Afrika ve Asya kıtalarında yaşayanlar birer ‘insanımsı’ idiler. Mallarının çapul edilmesi, kendilerinin köleleştirilmesi, gerekirse öldürülmeleri normaldi. Zaten insan öldürmüş olmuyor, birer insanımsıyı öldürmüş oluyorlardı. İnsanımsının hayvanları öldürmesi gibiydi bu.

Bu zalimler, “Hayat bir savaştır, güçlü zayıfı yok eder, doğa yasası budur” lafını kendilerine dayanak yaparak zulümlerini meşrulaştırmak istediler. ‘Sosyal Darwinizm’ dediler bu hezeyana. Filozofları bile vardı bu sakat görüşün. Nietzsche hararetle bir savunucusu oldu mesela. "Tanrı öldü" diye saçmalayan bu din düşmanı filozofun övgülerle yüceltilmesinin, gündemde tutulmasının sebebi budur. Nihayet kendisi ölüp cehenneme gitti, Allah ise Hayy ve Baki.

Kimi insanlar "İnsan haklarından söz eden Avrupalılar Irak, Suriye gibi ülkelerde öldürülen, sürgün edilen yüzbinlerce insan hususunda neden bu kadar duyarsız ve kayıtsız?" diye soruyor, buna hayret ediyorlar. Onların evrimci, ırkçı felsefelerini bilmediklerinden. Oralarda insan öldürülüyor ki... İnsanımsı öldürülüyor... Bizim için hayvanlar neyse Batılılar için de insanımsılar o.

Bu felsefeler, Allah dememek için madde diyen, doğa diyen, sebepler diyen, evrim diyen küfür cereyanları... Bu zehirli düşünceleri yaymaya çalışıyorlar. Milletimizin, özellikle yeni nesillerin imandan, İslamdan habersiz olması için ellerinden geleni yapıyorlar. İçimizden dinsiz sanatçılar, yazarlar yetiştirdiler. Bunlar boş durmuyorlar.

Halbuki milletimizin ruhu imandır, İslamıyettir. İslamdan elimizi çekersek mahvoluruz. Ruhsuz bir cesede dönüşürüz. Düşmanlarımız bunu biliyor. Sanatı, edebiyatı, kitabı, sinemayı, medyayı kullanarak imana saldırıyorlar. Sinsi yöntemlerle inancı tahrip ediyorlar. Dinsiz bir nesil yetiştirmek için ellerinden geleni yapıyorlar ve yapacaklar.

Sayın Cumhurbaşkanımız bunun farkındadır. Her vesileyle dindar bir nesil yetiştirmenin öneminden söz etmesinin sebebi budur. Milletimizin terakkisi buna bağlı. Devletimizin bekası buna bağlı. İstikbalimiz ancak imanlı bir nesille aydınlık ve güzel olabilir.

Zararlı tesirlere muhatap olma yaşı iyice düştü. Eskiden insanların yirmili, otuzlu yaşlarda bile karşılaşmadığı zehirli fikirlere, çirkin manzaralara günümüz gençliği henüz onlu yaşlarda bile muhatap oluyor. Şahsiyetin oluşmaya başladığı dönemde ruhlarda derin yaralar açılıyor. Beni gençlik kitapları yazmaya iten de bu oldu zaten.

Genç ruhları kitapla beslemek lazım. Tesir noktasında kitaptan daha etkili bir araç yoktur, olamaz. Bunu nereden biliyoruz? Çünkü Allah insanlara kitap indirdi, daha önemli, daha etkili bir araç olsaydı onu indirirdi. Tüm peygamberler semavi sayfaları, kitapları okudular, anlattılar, yaydılar. Ben de onları kendime örnek alarak, zararlı felsefelere karşı dokuz kitap yazdım. Gençler severek okusun diye roman, hikaye, tahtiyeye dili kullandım. Gayret bizden, tesir Rabbimizden!

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Hastalıklar mikropların gücünden ziyade bünyenin zaafıyla ilgilidir. İnsan her nevi mikroba muhatap olur ama hemen hastalanmaz. Fakat bünyesi zayıfladı mı mikroplar onu istila eder. Manevi mikroplar da böyledir. İnsi ve cinni şeytanlar tarafından yayılan vesveseler, şüpheler manevi bünyemizin zaafından yararlanıyor.

Mikroplara karşı erken yaşlarda aşı yaptırılır. Kızamık aşısı, çiçek aşısı vesaire. Manevi mikroplara karşı da çocuklarımızı aşılatmak zorundayız. Bu aşı iman aşısıdır. İslam aşısıdır. Kuran aşısıdır. Peygamber aşısıdır.

Tuhaf bir zamandayız. Dünyanın uzak bir köşesinde üretilen bir virüs evimizdeki bilgisayarı çökertebiliyor. Buna karşı antivirüs programları kullanıyoruz. Manevi virüsler için de antivirüs programlarına ihtiyacımız var. Kitap ve Sünnet çizgisinde yazılan kitapları okutarak çocuklarımızın ruhunu, kalbini, zihnini koruyabiliriz.

Karşı karşıya olduğumuz manevi işgalin iki kanadının bulunduğunu söylemiştim. Biri, felsefeydi. Kısaca anlattım. İkincisi daha da sinsî. Çünkü ayırt etmek daha zor. İslam kisvesi altında geziyor. Müslüman görünüyor. Zahirî bize benziyor. Takiyye, riyakarlık, ikiyüzlülük, çift şahsiyetlilik gibi özellikleriyle kendini gizliyor. FETÖ meselesi bunun en açık örneği. Milletimiz ölümü göze alarak meydanları beklemeseydi başarılı olacaktı.

Hoca kılıklı bir muhteris, bir riyakar, bir kukla, yalanla dolanla yüz binlerce insanı birer fanatik haline getirdi. Bu milletin hürmet ettiği kitapları menhus emeline alet yaptı. Sonra da peşindekileri yabancı istihbarat örgütlerinin maşası, uşağı, kölesi haline getirdi.

İngiliz, Amerikan, Fransız ve benzeri istihbarat örgütleri dinin toplumlar üzerindeki etkisini biliyor, kendi çirkin emelleri için kullanmaktan geri durmuyorlar. Katolikleri ram etmek için Hıristiyan görünen Alvas adlı bir Yahudi dönmesine OpusDei tarikatını kurdurdular. Pasifik civarına nüfuz etmek için Moon adlı birine Moon tarikatını kurdurdular. Irak'a egemen olmak için Kestizani adlı bir haini kullandılar. Gerek Alvas, gerekse Moon Amerika'ya götürüldü. İkisi de orada öldü. Fanatik taraftarlarının ipleri hala Amerikan istihbaratının elinde.

Fetullah denilen kukla da aynı yolun yolcusu. Dünyaya terör örgütü diye tanıtılan IŞİD ve benzeri terör çetelerinin yabancı istihbaratlar tarafından kurulduğunu, alet olarak kullanıldığını anlamak için istihbaratçı olmaya gerek yok. Biraz inceleme, biraz feraset yeter. Bu konuları Gizli Saklı Mevzular adlı kitabımda yeteri kadar anlattım.

Bu milletin gelişmesini, büyümesini, tarih sahnesinde lider rolü oynamasını istemeyenler hep oldu, bundan sonra da olacak. Bunlar, ilerlememize mani olmak için dini kullanıyor, mezhebi kullanıyor, ırkı kullanıyor, sözün kısası, her vesileyi kullanıyor, çirkin emellerine alet ediyorlar.

...

Peki, bu tür tehlikelere karşı gençlerimizi nasıl konuyacağız? Ben bu önemli soruya da aynı cevabı vereceğim: Kitapla!

İslamiyet teslimiyettir. Fakat kime teslim olunacak? İşte asıl mesele budur. İslam, sadece Allah'a teslim olmaktır. Bir şahsa kayıtsız şartsız teslimiyette şirk tehlikesi vardır. Kişi yanılabilir. Yanıltabilir. Peşindekileri felakete sürükleyebilir. Müslüman her meseleyi Kitap ve Sünnet mizaniyle tartmayı öğrenmelidir. Hakiki

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

İslamiyeti bilirse kolayca aldanmaz. Feraseti artar. Perdenin arkasını görür. Maskeyle gizlenen yüzü teşhis eder.

Şu halde biz genç nesillere okumayı, düşünmeyi, kendi aklıyla muhakeme etmeyi, her yeşil ot gösterenin peşinden giden koyun gibi olmamayı öğreteceğiz. Kitap ve Sünnet çizgisinde bir İslamı anlatacağız.

Ben katiyen ümitsiz değilim. Hakiki imanı elde etmiş, milletini, vatanını seven, yeri gelince fedakarlıktan çekinmeyen bir nesil yetiştirmek mümkündür. Yeter ki tehlikeyi teşhis edebilelim. Yeter ki gerekli önlemleri alabilelim. Bu mesele hayati önemdedir. Beklemeye tahammülü yoktur.

...

Bize dininin, dilinin, namusunun, vatanının, devletinin bekçisi kahramanlar lazım. Fakat her zamanın bir hükmü var. Yeni bir dünyadayız. 'Kahramanlık' kavramını da yeniden tanımlamak gerekiyor.

Peki, kimdir bu zamanın kahramanı?

Bireyleri sürü içinde sıradan bir kuzu hâline getirmek isteyenlerin görünen ya da görünmeyen tüm baskılarına direnen....

Kalbinin, vicdanının ve inancının sesinden başka sese kulak asmayan...

Etrafını kuşatan olumsuzlukların farkına varmasına rağmen müstakim yoldan ayrılmayan...

Başka yollarda kendisine el eden cazip dünya nimetlerine asla dönüp bakmayan...

Önüne konan ya da çıkan tüm engelleri aşmaya azmederek hedefinden kıl payı ayrılmayan...

Kınayıcının kınamasından çekinmeyen...

Yüce bir dava uğruna gerekirse canını, malını, ömrünü veren...

Ve inandıklarını yaşıyandır, bu zamanın kahramanı!

...

Ben kuvvetle iman ediyorum ki, hak üstün gelecek. Umumi barış yeryüzüne hâkim olacak. İstikbal göklerinde adaletin bayrağı dalgalanacak.

Arzumu fikir diye kabul etmemişim, emareler görüyorum her yerde.

Tarih hızlandı, zamanın nakil araçları gibi ilerliyor. Yüzyıllar on yıllara indi. Her gelecek, yakındır. İnsanlık ömründe ise yıllar günler gibidir.

Bir baharı yaşıyoruz. Kışı arkada bıraktık, gür yeşillerle yaza doğru gidiyoruz.

Fakat bahar alacalı bir mevsimdir, kucağında hem kış vardır hem de yaz.

Bazen ılık ve gölgeli bir gün görür, sevinir, "İşte yaz!" diye haykırırız. Bazen de içimizi üşüten fırtınalar eser, esefle, "Hâlâ mı kış?" deriz.

Hayır! Ne kıştır ne de yaz, bahar cilvesidir bunlar. Manevi baharın da gelip giden fırtınaları ve ılık günleri var ama koşar adım ilerleyen zaman bizden yana.

Her yeni gün biraz daha aydınlık ve sıcak olacak. Gelecek günlerin, hararetiyle içimizi ısıtacağı demler yakın.

Çalışıp göreceğiz inşallah!

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

KİTABİYAT

Gizli Saklı Mevzular

Kolay, Kısa, Keyifli Felsefe

Gençler İçin Kuran Meali

Gençler İçin Hadis El Kitabı

Özel İnsanlar Arıyorum Dizisi

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
KURTULUŞ SAVAŞIMIZDA KENDİNİ KURTARAN ŞEHİRLER
Müslüm C. AKALIN⁵⁶⁴

Kurtuluş savaşımızın kendi kendini kurtaran üç şehri Maraş, Urfa, Antep olarak bilinir. Ya da sonradan aldıkları adlarla; Kahramanmaraş, Şanlıurfa ve Gaziantep.

İngilizler tarafından Mondros Mütarekenamesine aykırı olarak 1919 yılı başlarında işgal edilen ve 15 Eylül 1919 tarihinde imzalanan “*Suriye ve Kilikya’da İşgal Kuvvetlerinin Değiştirilmesine Dair İngiliz-Fransız Anlaşması*” gereğince 1919 yılı ekim ayı sonunda her üç şehir, İngiliz işgalinden Fransız İşgaline devredilir.

İşgali fiilen reddeden üç şehirde Fransızlarla yapılan savaşlar; Maraş’ta 12 Şubat 1920’de, Urfa’da 11 Nisan 1920’de ve Gaziantep’te 9 Şubat 1921 tarihinde sona erdi. Gaziantep’teki zorlu ve büyük mücadelenin seyri daha uzun ve farklı olduğundan bu yazıda birbiriyle benzer süreçler yaşayan Maraş ve Urfa’nın işgaliyle ilgili bir karşılaştırma yapılmaya çalışılmıştır.

1. Her iki şehir de Mondros Mütarekesi’nin 7. Maddesindeki muğlak “*Müttefikler güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıktığında herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkına sahip olacaklardır*” hükmüne dayanılarak işgal edilmişti.⁵⁶⁵ Maraş’ın işgalinde; Maraş ve civarında yaşayan muhtelif cemaatler arasında asayiş olmadığı hakkında raporlar bulunduğu gerekçesine dayanılmış⁵⁶⁶, Urfa’nın işgalinde ise; içlerinden bir haini öldüren Ermenilerin tutanak yapıp İngilizlerin huzur ve güveni sağlamak üzere davetlerini gerekçe göstermişlerdir.⁵⁶⁷

2. İngilizler Maraş’ta Ermeni tehcirinde dahil bulunduğu gerekçesiyle Maraş eski mutasarrıfı ve Sivas Valisi İsmail Bey’i tutuklayıp Halep’e sevk ettiler⁵⁶⁸, Urfa’da işgal kuvvetlerini karşılamayan ve sert çıkan Mutasarrıf Nusret Bey’i görevden aldırıp Ermeni tehcirinde sorumluluğu bulunduğu gerekçesiyle İstanbul’a Divan-ı Harbe sevk ettirdiler. İşgal kumandanı, silahlarını hükümet dairesi önünde ve Mutasarrıflık makamına yönelterek “*Galip bir hükümetin askeri neden karşılanmıyor?*” diye sorduğunda Mutasarrıf Nusret Bey, “*Haksız yere memleketi işgal eden bir kuvveti karşılamaya çıkmak bir Türk Mutasarrıfına yakışmaz. Bir misafir gibi gelseydiniz sizi Birecik’te karşılardım*” demişti⁵⁶⁹. 3. Ermeniler Maraş’ta işgal güçlerinden cesaret çeşitli şirretlikler ve zulümler yapmışlar⁵⁷⁰, Urfa’da halka karşı bu tür bir hareketleri olmamış, yalnızca

⁵⁶⁴ Atatürk Bulvarı 1. Stat Ap. Kat:1 No:2 Haliliye/Şanlıurfa, mcakalin2@gmail.com

⁵⁶⁵ Özçelik İsmail, *Milli Mücadele’de Güney Cephesi -Urfa*. Ank. 2003, sf.23

⁵⁶⁶ Akbıyık, Yaşar. *Milli Mücadelede Güney Cephesi-Maraş*, Ank.1990 sf.15,67, Bağdadlılar, Adil. *Uzunluk* sf. 24.

⁵⁶⁷ Akalın, Müslüm. *Milli Mücadele’de Urfa*. Ank. 2016 sf. 12

⁵⁶⁸ Karabekiroğlu, Şevki. *Şubat 1920*. İst. 1913, Sf.50.

⁵⁶⁹ Ali Rıza, *Urfa Mücadelesi*, Sinop 1343 H. Türkçe Çeviri :Müslüm Akalın ŞURKAV yayını Sf. 14

⁵⁷⁰ Akbıyık, sf. 119, 276 vd.; Karabekiroğlu, sf.51.90.; Özalp, Yalçın. *Milli Mücadele’nin İlk Zaferi*, Ank. 1976, sf.25,26

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

işgal güçlerine huzur ve güvenliğin olmadığını hissettirmek için defalarca çarşıdaki dükkânlarını kapatmışlardır⁵⁷¹.

4.İngilizler, işgalin geçici olduğunu⁵⁷² defalarca ifade ettikleri her iki şehri 1919 yılı Ekim ayı sonunda Fransız işgaline devretmişlerdir.⁵⁷³

5.Fransızların Ekim ayı sonunda Maraş'a getirdikleri işgal kuvvetleri 400 Ermeni,100Fransız ve 500 Cezayirli'den oluşuyordu⁵⁷⁴. Urfa'yı işgal eden Fransız kuvvetleri 100'ü Fransız, gerisi Cezayirli ve Senegalliler'den oluşuyordu⁵⁷⁵.

6.Maraş Ermenileri bando eşliğinde ellerinde çiçeklerle Fransızları karşılamışlar⁵⁷⁶, Urfa Ermenileri Fransız subaylarını Ermeni mahallesindeki Kilise'de evlerinde yemeklerle ağırlamışlardır⁵⁷⁷.

7.Maraş'ta Fransız işgalini müteakip İngiliz ve Fransız temsilciler ortaklaşa bir beyanname yayımlayarak işgali ve hükümlerini açıklamışlardır⁵⁷⁸. Urfa'da Osmanlı memurlarını Fransızlara tanıştırmak için toplantı yapan İngiliz subayı,halkı Fransız işgali aleyhine teşvik edercesine “ *Urfalılar iyi insanlardır. Urfa'yı asayişsizlikten şikâyet nedeniyle işgal ettik ama burada herhangi bir asayişsizlik görmedik*” demişti⁵⁷⁹.

8.Fransız işgalinin geçici olmadığını anlayan Maraş ve Urfa halkı işgali şiddetli bir şekilde protesto etmişlerdir. Bu protesto yurdun her tarafından Heyeti Temsiliyece örgütlenen ve İtilâf devletlerine gönderilen protestolarla desteklenmiştir⁵⁸⁰.Protestolar aynı kaleminden çıkmış gibi aynı yürek çarpıntılarını taşıyordu.⁵⁸¹

9.Urfa'da Müdafaayı Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşu, Fransızların İngilizlerle yer değiştireceği söylentilerinin bölgede yoğunlaşması üzerine 4/5 Eylül 1919 tarihinde, daha sonra *Onikiler* adı verilecek olan bir heyetin yaptığı toplantıyla başlamış, kurulan teşkilat 6 Ekim 1919 tarihinde Sivas'taki Heyeti Temsiliye'ye bildirilmiştir⁵⁸². Maraş'ta Müdafaayı Hukuk Cemiyeti 28 Kasım 1919 tarihinde vukubulan “Bayrak” olayından sonra kurulmuştur⁵⁸³.

10.Her iki şehirde de Heyeti Temsiliye ve askeriye, nizami kuvvetlerin işin içine katılmasının İtilâf Devletlerine harp ilânı olarak değerlendirileceği

⁵⁷¹ Ali Rıza, sf. 37; ATASE-D:1336/3-6, F:47-10/11.

⁵⁷²Karabekiroğlu, 59; Akbıyık sf.46; Akalın, sf. 26; Açıanal sf.51

⁵⁷³ Ali Rıza sf. 25; Akalın, sf. 24; Akbıyık sf.48.

⁵⁷⁴ Karabekiroğlu, sf.79, 171; Akalın, sf.30,31.

⁵⁷⁵ Akalın, sf.30,31.

⁵⁷⁶Özalp, sf.21; Akbıyık, sf. 112; Karabekiroğlu sf.74.

⁵⁷⁷ Paul duVéou, *Kilikya Faciası* (Çev.ReşatGögen) sf.231-232.

⁵⁷⁸ Akbıyık, sf. 65; Karabekiroğlu sf. 66;

⁵⁷⁹Açıanal, Hasan. *Urfa Kurtuluş Mücadelesi Hatıratı*, Ank. 2001 sf. 32

⁵⁸⁰ Akbıyık sf. 82 vd.; Özçelik, sf.81 vd.

⁵⁸¹ Özalp sf.64; Açıanal sf.73

⁵⁸² Ali Rıza, sf.19; Açıanal, sf.60.

⁵⁸³ Özalp,sf.51, Karabekiroğlu, 124 vd.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

gerekçesiyle mücadelenin sivil güçlerle, milislerce ve sivil kıyafetli askerlerce yapılmasını istemiştir.⁵⁸⁴

11. Her iki şehirde de milisler ve Müdafaayı Hukuk Cemiyetleri, Fransız işgaline karşı kırsaldaki aşiretlerden geniş ölçüde yararlanmışlardır.⁵⁸⁵

12. Maraş'ta Fransızlar Ermenilerden bir birlik oluşturmuşlar, Urfa'daki Ermeni Cemaati bu işe çok bulaşmamaya çalışırken Halep'ten Urfa'ya dönen Ermeniler yoğun şekilde istihbarat, lojistik destek hizmeti vermişler ve Fransızların karargâhlarında az sayıda olmakla onlarla birlikte çalışmışlardır.⁵⁸⁶

13. Her iki şehirde de İngilizlerden farklı olarak Fransızlar hükümet işlerine müdahale etmişler, Urfa'da memur maaşlarına müdahaleden, personel alımından jandarma ve polislere Fransız subaylarına resmi selam verme mecburiyeti getirmeye kadar her şeye karışmaya başlamışlardır.⁵⁸⁷

14. Maraş'ta Ermeni ve askerlerin hamamdan çıkan kadınlara sataşması (Sütçü İmam Olayı) 31 Ekim 1919 tarihinde⁵⁸⁸, Urfa'da iki sarhoş Fransız askerinin kadınlar gününde Vezir Hamamı'na girme teşebbüsünde bulunması 25 Ocak 1920 tarihinde gerçekleşmiştir⁵⁸⁹. Her iki hadisede halkın büyük tepkisini çekmekle şehrin mücadele azmini bilemiştir.

15. Fransızlar Maraş'ın işgalinde İslahiye, Adana ve Antep'ten mücahitlerin yollardaki engellemelerine rağmen yoğun askeri destek almışlar,⁵⁹⁰ Urfa'daki Fransızlar ise hiç yardım alamamışlardır. Urfa mücahitleri Suruç Kuvayı Milliyesiyle birlikte tren hatlarını sürekli tahrip ettiğinden işgalciler yardımdan mahrum kalmakla kuşatmada yiyecek içecek konusunda büyük sıkıntılar yaşamışlar⁵⁹¹, Albay Normand komutasında Urfa'ya Telebyat üzerinden gelmek isteyen destek kuvvetlerini ise Kuvayı Milliye Akçakale civarında çevirerek geri dönmeye mecbur etmiştir.

16. Maraş'ta silahlı mücadele 21 Ocak 1920 Çarşamba günü başlamış ve 22 gün sürmüştür. Urfa'da ise 7 Şubat 1920 günü Hilvan ve Siverek'ten gelen milis ve aşiret kuvvetlerinin şehir milisleriyle birleşerek yaptıkları örgütlenmeyle Fransızlar kuşatma altına alınmış, Urfa'nın tahliyesi için gönderilen ultiimatolara müspet cevap alınamayınca 9 Şubatta açılan ilk ateşi takiben yoğun çatışmalarla başlayan kuşatma 11 Nisan 1920 tarihine kadar 2 ay 4 gün sürmüştür.

⁵⁸⁴ Akalın, sf. 156; Karabekiroğlu, 79.

⁵⁸⁵ Ali Rıza, sf.73, Karabekiroğlu, 126-127,144; Bağdadlılar sf. 46

⁵⁸⁶ Karabekiroğlu, 119, 172, 191. Ali Rıza sf. 39; Akalın, sf. 133, 176 vd.

⁵⁸⁷ Özalp sf. 36, 61; Akbıyık sf. 123, 137; Bağdadlılar sf.59; Akalın, 58, 59, 64, 65, 66, 67.

⁵⁸⁸ Bağdadlılar sf. 47-48; Özalp, sf.22; Akbıyık 112 vd.

⁵⁸⁹ Akalın, sf. 92.

⁵⁹⁰ Akbıyık, 159, 171, 198; Bağdadlılar 116.; Karabekiroğlu, sf.287.

⁵⁹¹“Fransızlarda su sıkıntısı arttı. Fransız subayın günlüğünde, susuzluktan hiç kimsenin yıkanamadığı, cilt renkleri itibariyle Senegallilerden farkının kalmadığı belirtiliyor.” Akalın sf.168.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

17. Her iki şehrin işgalinde de İstanbul hükümetine bağlı Sancak Mutasarrıfı işgalcilere karşı silahlı çatışmaya karşıydive yine her iki şehrin eşrafının bir bölümünde yeterli başarı gösterilmemesi üzerine “..Biz düveli muazzamaya karşı bir şey yapamayız” düşüncesi hakim olmuştu⁵⁹². Urfa Mutasarrıfı Ali Rıza Bey *Nutuk*’da bu konuda Mustafa Kemal’in şiddetli tenkidine maruz kalmıştır.⁵⁹³

18. Her iki işgalde de silahlı mücadelenin ilk günü mücahitlerce Hapishane boşaltılmıştır.⁵⁹⁴

19.25 Ocak 1920 tarihinde Mustafa Kemal tarafından Kolordulara yayınlanan ve güney illerinde uygulanacak gerilla savaşına ilişkin talimatı içeren telgraf “Kuvayı Milliye’nin harekete geçmesini daha fazla ertelemek sakıncalıdır” cümlesiyle başlıyor ve “Maraş Fransız harekâtına her yerde fiilen cevap vermek mecburiyetindeyiz,” diye devam ediyordu. Fransızlara karşı peyderpey yapılacak kıyam için birinci dönemin Urfa kıyımı olacağını belirten talimatta “bu kıyama hemen başlanacaktır” deniyor ve sonunda da “Urfa kıyımı döneminde Maraş cephesinin ne suretle kararlaştırılıp açıklığa kavuşması şimdilik mümkün değildir. Fransızlar Maraş’tan işgal bölgesini genişletmek suretiyle ilerletmeye devam ederlerse XIII. Kolordu buna resmi ve gayri resmi bütün silah ve kuvvetiyle mukabele edecektir. Fransızlar işgal bölgesini genişletmeyerek Maraş’ta kalırsa ne kadar yakın mesafeye kadar olursa olsun fakat her halde Maraş Pazarcık garnizonlarının gerisine yetiyecek mesafeye kadar ulaşım ve temas müfrezeleri sevk edecektir. Kozan bölgesinde de en yakın Fransız garnizonu gerisine müfrezeler sevk olunacaktır. Bu cephede Kuvâyı Milliye bölükleri faaliyete hazırlanacaktır” deniliyordu.

Bu talimattan on iki gün sonra 7 Şubat’ta Urfa Kuvayı Milliyesi Fransız kuvvetlerini kuşatma altına almıştı⁵⁹⁵. Bunu haber alan Fransızların ana karargâhı Maraş’taki Fransız kuvvetlerinin geri çekilmesi kararı almış ve çekilme talimatını uygulayan Albay Normand çekilme sebeplerini hatıratında şöyle açıklamıştır: “*Urfa’da isyan hazırlanmış olduğu ve nerde ise patlak vereceği bir sırada Maraş’ta kalmak doğru olmaz. Islahiye’ye çekilip Urfa’nın imdadına yetişmek uygun olur. Fransa’nın artık buraya kuvvet ayırmasına imkân olmadığına göre eldeki kuvvetlerimizi çoğaltmak için Maraş’ın boşalması zaruridir.*”⁵⁹⁶

20 Maraş’ın Fransız işgalinden kurtulduğunu öğrenen Urfa Kuvayı Milliye Kumandanı Ali Saip Bey, Fransızların Maraş’ı tahliyelerini hatırlatarak bir kez daha şehrin kan dökülmeden tahliyesi için 13 Şubat 1920 de Fransızlara mektup yazmış ve ama yine ret cevabı almıştır.⁵⁹⁷

⁵⁹²Saral Tosun-Hulki, *Vatan Nasıl Kurtarıldı*, Ank.1970, sf.

198.Karabekiroğlu 306; Özalp sf. 132 vd.; Akbıyık 204 vd.; Ali Rıza sf.75; Akalın sf. 54.

⁵⁹³ Atatürk, *Nutuk* , C: 3, sf.975.

⁵⁹⁴ Karabekiroğlu sf.202; Akalın, sf.107.

⁵⁹⁵ Ali Saip, *Kilikya Faciaları ve Urfa’nın Kurtuluş Mücadeleleri*, Ank. 1924, sf.86-87; Akalın, sf.101 vd.

⁵⁹⁶ Saral, sf. 200; Özalp, sf.137-138,Karabekiroğlu sf. 302.

⁵⁹⁷ Ali Saip, sf.118.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
EPİK ŞİİR İLE TARİH OKUMAK

Nevzat KIRKPINAR

Türk Kurtuluş Savaşı olağanüstü kahramanları ve olağanüstü olayları ile önemli bir destan kaynağıdır. Yahya Kemal, bunun altını çizerek şöyle veciz bir tespitte bulunur: “*Türkler destan yapmaktan, destan yazmaya fırsat bulamamışlardır*” Bir destan şairi olan Fazıl Hüsnü Dağlarca ise, adeta destan yazacak kalemlere yol gösterir ve teşvik eder; “*Yurdumuz büyük bir yapıta, destanlarımız o büyük yapıtın geleceğini, gelecek kuşakların eline veren büyük imge kurguları, özgürlük belgeleridir.*”

Yazımın başlığından da anlaşılacağı üzere, epik şiirle, yani destanla tarih okumanın öneminden bahsederek, beraberinde; “**Maraş Uzunluk Destanı**” (1) isimli çalışmamdan örnekler vereceğim.

Destanın ne gibi özellikleri vardır, gücünü nereden alırlar, kısaca bahsedelim...

Destanlar, modern edebiyat döneminden bu yana, şiir ana-başlığı altında incelenen bir edebiyat türüdür. Bu eserler, toplumların “Millet” ve “Ulus” olma aşamasında, onları derinden etkileyen olayları, çağına göre olağanüstülüklerle bezeyerek anlatan, çoğunluğu manzum (bazen nazım nesir karışık) eserlerdir. Kuruluş, büyüme, birleşme, savaşlar, göçler, istila, kıtlık, afet, hastalık vb. hikâyeleri anlatmanın yanında; toplumun birlikte güldüğü - ağladığı olayları da kendine konu edinir. Bu metinlerin duygu yoğunluğu ve yazarın gücü nispetinde, toplumun hamuruna pekiştirici bir işlevi olduğu kadar, hayatiyetini uzatan tutkal etkisi yaratmasıdır. Destan içinde barındırdığı bu gibi özellikler, süreçte başlarına gelen ve büyük yankılar uyandıran hikâyeler, mensuplarının daha çocuk yaşlarında hafızalarına nakşolur.

Bir hatırlayalım. Hemen hepimiz 7-18 yaşları arasında, doğal ve yapay destanlarla tanıştık veya tanıştırdık. Bir milletin tarihine güçlü bir şekilde sahiplenmesi elzem olduğu kadar destanlarına da aynı önemde sahiplenmelidir ki; milletin dokusu daha sıkı, daha sağlam olsun.

Cumhuriyet tarihimizde, M. Akif Ersoy’un (*Çanakkale Şehitlerine*) Nazım Hikmet’in (*Kuvayı Milliye Destanı*), Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın birçok destanından, (*İstanbul Fetih – Çanakkale – Kubilay – 19 Mayıs ve Üç Şehitler* / gibi destanları) ve nihayet Gülten Akın’ın (*Maraşın ve Ökkeşin Destanı*), sayısız destanlarımızın önemli örnekleridir.

Şiirin birçok tarifinden konumuza en yakın olanı seçerek şunu diyebiliriz; şiir: duyguları konsantre etme sanatıdır. Bu tarifi yaparken “*gerçek - gerçeklik*” gibi olguları bilerek kullanmıyoruz. Çünkü duygular, kuvvenin fiile dönüşmesinden önce birikmeye başlar. Bu birikim giderek yoğunlaşır ve en nihayetinde; yeni bir boyut, yeni bir duygu ve yeni bir dille ortaya çıkarlar...

Anlatılan hikâyelerde bütün aşamaları, zaman sırasında, kahramanların ve dahi düşmanların ne yaptığı, ne ettiği ve ne dediğini duyumsarsınız. Safahat oya gibi örülür metinlerde. Neden sonra fark edersiniz ki, siz de hikâyenin içindesiniz artık. Kim bilir, görev bekliyorsunuz, ya da görev veriyorsunuz birine. İşte tam da bu nedenle; destan, sürecin konsantre edilmiş duygu metinleridir! Tarih kitabı

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

yerine ikame edilemezler. Ama bütün bir süreci duygu hafızanıza nakşederken; okuduklarınız, tarihi bir belgeden çok fazla şeylerdir...

Şimdi **Maraş Uzunluk Destanı**'na başvuralım. Maraş'ı ve kurtuluş savaşımızın sürecini bu bağlamda anlatsın bize :

Çok uzaklardan kalkıp gelmişler / demir dökmeye bakar bükmeye / yerleşen ilk kavim olmuş Hititler / ilk taşı diken Maraş'a / Bu yüzden Maraşaslanı ile birlikte anılır isimleri (Maraş Uzunluk Destanı 11. Sayfa)
Ben dört kardeşim / biri zaman / biri sabır / biri emek / biri de ben / güneş mührümdür benim / Ahırdağımı aştım / varıp düze düştüm / Erkenez'de boy ölçüş -tüm / yaşadım da kendimi aştım (Maraş Uzunluk Destanı 12.Sayfa)
Yolum geniştir yürüyene / insan bilene zor değil benimle yaşamak / Ben ana doluyum; Süleymanşah'tır bir oğlum / ... / Ola ki kemgöz düşe üstüne / özgürlük uğruna ölmek de/ tutsaklığa başkaldırmak da benim harcam. Ben Anadolu'yum / ... / Ben kıymet bilenim / İnsana kıymet biçenim. (Maraş Uzunluk Destanı 13. Sayfa)

1900'lere geldiğimizde yani Sevr antlaşmasından sonra İstanbul hükümetinin durumu nedir ,

Destanımız nasıl bir fotoğraf çekmiştir bakalım :

Sütçü İmam / Sanemin kızı Aysel / Osman Onbaşı / Dulkadir Süleyman / Cenevizli Mustafa / Fatmalı Derviş ve diğer Anadolu yiğitlerinin görmediği / ve hiç göremeyeceği Gökusu / Beylerbeyi / Hisar ve Boğaziçi / Şan / şöhret / ihtişam / ve mey kokulu sokaklar / Topkapı/ saraylar ve sıhhatte olsunlar / Yorgun ve çaresizdiler / İstanbul çaresiz / İstanbul yorgun ve ihtiyar (Maraş Uzunluk Destanı 15. Sayfa)

Milli mücadele verdiğimiz o günlerde olduğu gibi, her zaman ve her dönemde işbirlikçiler, hainler olmuştur. Bunun en son örneğini 15 Temmuz 2016 da yine yaşadık. Bu sinsi zihniyet en az düşman kadar tehlikeli ve zarar vericidir ülkemize. O yıllarda "manda" altına girmeyi açıkça telaffuz edebiliyorlardı. Oysa Anadolu tam aksi görüşteydi. Kongreler başlamış, M.Kemal, her gittiği yerde tam destek görüyor ve çoğalıyordu...

Vatan kurtulana kadar / her türlü işgal ve müdahaleye karşı / müdafaa ve mukavemet (Maraş Uzunluk Destanı 21.Sayfa) diyerek yemin edildi. **Anadolu'nun herhangi bir yerinden / herhangi bir insanı gibi / yalın ve dik bakışlı / katıksız nefesleri ve tok sesleriyle gürlediler "Manda ve himaye kabul olunamaz"(Maraş Uzunluk Destanı 19.Sayfa)**

1916 da imzalanan Sykes Picot antlaşmasına dayanarak, 23 Şubat 1919 da İngilizler Maraş'a girdi. Maraşlı şaşkıncı; / **Ahır dağı çekmiş başına dumanı / gene tutmuş oy gavurun sülük damarı (Maraş Uzunluk Destanı 35. Sayfa)** derken, emperyalizmin en doğru tanımını yaptı kendine göre.

Dilek diledi Malik Eşter'e; ... **Aman Aksu, yoldaşım Aksu / beli kıvrak suyu ak su / koma İngiliz'i Maraş' a / kabar köpür / köprüyü at su...** (Maraş Uzunluk Destanı 37.Sayfa)

Bilahere, "Suriye İtilafname" şartlarınca (15 Eylül 1919) İngilizler Maraş'tan çekilerek yerini Fransız'lara bıraktı. 29 Ekim 1919

Kahramanlar vardır, bir sözülle bir davranışı ile tarihi değiştirirler. Milli mücadelenin beyin takımı ne kadar eğitimli seçkinlerden oluşuyorsa da, halkın

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

içinde mütevazı bir hayatı olan kahramanların sayısı oldukça fazladır. İşte Abdal Halil, Çakmakçı Sait, Gaffar Osman, İmam, Sanemin kızı Ayşe, Hürü kadın, Osman Onbaşı, Aşıkloğlu Hüseyin, Ziyazade Mehmet bey, Millîş Nuri, Katırcı Göv Ökkeş ve daha niceleri ve çocuk denecek yaşlarda gençlerimizden;

Yiroğlu Ahmet, Kazoğlan, Çuhadar Ali...

Bu yiğitler arasından Halil: **Bir kez olmaz dedik Hırlak, git işine / paran pulun bana yurt vermez / davul çalmam Fransız'ın gelişine / derken, teşhisini koymuştu çoktan :/Halil Maraşlı Çingene/şöyle bir baktı kaldırıp başını gökyüzüne: tamam dedi, bu deri patlamak üzere (Maraş Uzunoluk Destanı 57. Sayfa)**

Millî Mücadele sürecinde bildiğiniz gibi vatan sathında üç kez yaşanan *"İlk kurşun olayı"* vardır. Bunlardan biri de Maraş'ımızda yaşanmıştır. 31 Ekim 1919

Sütçü kim Uzunoluk'tan / Sütçü kim, sömürgeye karşı duran /.../ sütçüde yürek tastamam / Silah sesini duyan Sütçü / mermi acısını duyduğu gibi Sait'in / çömçeği kadehi bırakıp / o hızla kaptı karadağımı / kemgözün üstüne bir kurşun / bir kurşun daha /... / Kaldırdı başını Çakmakçı Sait / doğrulamadı / süt ve kan dedi / içine içine girdi soluğu / gerisini getiremedi / süt ve kan / Üç çingü çakıldı Uzunoluk'tan / Sait, Osman ve İmam (Maraş Uzunoluk Destanı 65-68.Sayfa)

Maraş'ın direnişi örnek teşkil etti ulusa. Destek tepkileri geliyordu yurdun her köşesinden.

Fransız basını bile günlük haberlerinden eksik etmiyordu Maraş'ı. Bu desteklerden biri de kadınlarımızın Kastamonu'da tertip ettiği miting, çok anlamlıydı. .../ **Kastamonulu kadınlar kaldırdı kaşlarını Nasrullah meydanında / Mesele vatan ise / memleketin işgali ise mesele / bu meydanda kalabalıklar vardır / halk vardır itiraz vardır / Bu meydanda bir kadın vardır / bundan önce de bu meydanda kadınların adı vardır (Maraş Uzunoluk Destanı 83. Sayfa)**

Sanem Ayşe'mizin nasıl yanmış canı, nasıl haykırıyor kulak verelim... / **Uzun sürer merminin düşmanı bulması / sevdiğini bulması gibi insanın / sevdiğimi elimden aldın. / ... / Göz-göze geldi düşmanıyla / göz göze / gez / göz / ve arpacık / düşman ufacık / tetik kocaman / Ramazaaaaannn... Geri gel salep çiçeğim / geri gel / Ahir dağım / orkidem ! ... (Maraş Uzunoluk Destanı 141. Sayfa)** Kuvayı Millîye, ruhunu ve anlamını iki sihirli sözcükten alır. *"kuva"* ve *"millî"*. Nitekim Maraş, önceden hazırlık içindeydi. Önce şehirdeki iki teşkilat bire indirildi. Bilahare yapılan görüşmelerde Aslan beyin başkanlığında teşkilat resmîyet kazanarak mahalle yöneticileri belirlendi.

Ellerini masaya koydu Şekerli'den Ali Sezai / Kayabaşı'ndan Kuruşu Ali Paşa / Yemin ettiler el bastılar üç kutsala; bu yemin onurumuzdur / mühür Aslan'ındır / bağlyız kuvvaya. (Maraş Uzunoluk Destanı 103. Sayfa)

M.Kemal'in Kılıç Ali Paşaya şu tembihini hatırlayalım... **"Antep – Adana çatalını tutmak gerekir Kılıç. Bu bölgenin insanı yiğittir savaşçdır,**

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

namuslu ve çalışkandır. Tek bir şey isterler senden; saklamayacaksın olup biteni. (Maraş Uzunluk Destanı 108. Sayfa)

Olaylar önlenebilir bir hızda ardı ardına yaşanıyor. 24 Kasım 1919 da Mehmet Ali Kısakürek çıkar sahneye. Kalede bayrağın indirildiğini görünce o gece yedi nüsha bildiri yazar ve oğlu Şahap, bu bildirimleri şehrin önemli noktalarına asar. Ertesi gün Ulucami'ye gelen ahali, bildirimlerin içeriğine ve bilincine sahiptir;... **Bugün Cuma / bu gün bayrak günü / bu gün ayağa kalkma günü / "Ey halkım / Fransız ve ittifaklar seni korkutamaz ant olsun ki, Maraş bize mezar olmadan düş - mana gülzar olamaz" (Maraş Uzunluk Destanı 87. Sayfa) Cuma namazı kılındı kalede (Maraş Uzunluk Destanı 93. Sayfa)**

Bıçak kemikte. Saat dakika ve saniyeler vurmaya başladı. Dr. Mustafa'nın (savaşın 21. günü gecesi) kışla yakınlarında katledildiği haberi, bir işaret fişeği gibi göründü çetelere !

Böğrümüze giren bu hançeri çıkaracağız / düşmanın düşüne batıracağız / damarlarımızdan kan akıyorsa umudunuz vardır / çetelerim düşün peşime / bağımsızlık aşkına / kurtuluş aşkına / istikamet kışla / haydaaa ! (Maraş Uzunluk Destanı 151. Sayfa)

Üç-yüz-elli-iki-gün ve gece /.../ hakkın, savunmanın, kaçmanın, kovalamanın, korkunun, cesaretin, özgürlüğün, esaretin, dayanışmanın, direncin ve kurtuluşun dışında; hiç konuşul-madı, çiçeklerin yasından... (Maraş Uzunluk Destanı 155-157.Sayfa)

Savaşın akabinde: şehrin orta yerine çarşı kurdular kendilerine. İrcar zanaat ettiler çocuklarının istikbalini düşünerek. Bakırı ve tenekeyi büktüler, demir dövdüler, deriyi tabakladılar, masmalada zeytin ezdiler, han hamam açtılar, karsambacı dondurmaya çevirdiler, buğdayı un ettiler, altını burmaya, ağacı kaşığa çevirdiler; hâsılı ne ettilerse iyi ettiler. Ve hemen her gün bunları konuşarak yad ettiler atalarını;...

Günaşırı çeteler, edeler ve çekiçler test döverken toplasirlar çatal çarşıda / şimşegin kaş çatışı / göğün gümbürtüsü duyulmaz / nalına da mihına da vururlar / felek aklar çekiçlerin altında / bazen yağmur çiseler gibi alınlarından düşer damla / başları öne eğik / gözleri kapalı / bakır tanrıları (2) (Çarşıbaşı Esnafları 12. Sayfa)

Bir kez /daha/ altını çizerek nokta koyalım. Destan, bir milletin hayat sürecinin konsantre edilmiş duygu metinleridir! Tarih kitabı yerine ikame edilemezler. Ama bütün bir süreci, duygu hafızanıza nakşederken; bir tarihi belgeden çok fazlasıdırlar...

KAYNAKÇA

- Maraş Uzun Oluk Destanı – Nevzat Kırkpınar – Yaba Yayınları – 2014.
-Çarşıbaşı Esnafları – Nevzat Kırkpınar – Yaba Yayınları – 2012.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MARKAŞI'DEN KAHRAMANMARAŞ'A AD HİKÂYESİ
Okt. Şaban SÖZBİLİCİ

Bir şehri diğer bir şehirden ayıran nedir? Bazı şehirler için bu soruya tek cevap vermek mümkün olamaz. Tarihi geçmişi, mimarisi, farklı insan tipleri, konuşma tarzları, yaşantı biçimleri ve adlandırılış gibi özellikleriyle bir şehir diğer şehirden ayrılır. Bunların içerisinde şehrin adlandırılışının farklılığı veya şehrin adının farklı biçimlerde söylenişini bir şehirde hareketliliğin şiddetini yansıtır. Anadolu'nun Anadolu, İkona'nın Konya, Abdulkadir'in Dulkadir olması zamana direncin haykırması ve kanıttır. Bir de bunlara hikâyelerin eklenmesi o yerlerle o adların özdeşleştiğini dile getirir. Kahramanmaraş, binlerce yıllık tarihinde fazlalıklarının yontup şehrin adının değişimini tarihi bilgiler, belgeler ve anlatılarla günümüze kadar getiren ender şehirlere aittir.

"*Maraj, Marah, Maraksiyum, Margaji, Mer'aş*" (Atalay 2008: 17), "*Markasi, Maraj, Marasion, Margas, Margaji, Marah, Markasium, Marassion, Mer'aş*" (Gökhan 2012: 2), Germenicia, "*Şehr-i azim, Şehr-i Mar'aş-ı Atik, eyalet-i kadim, eyalet-i Mar'aş, Taht-ı Zülkadriyye, Mar'aş-ı Zülkadriyye, vilayet-i kadim, arz-ı mukaddes*" (Okumuş 2009: 24,25), *Zülkadriyye, Vilayet-i Zülkadriyye, Vilayet-i Mer'aş, Maraş* ve son olarak da *Kahramanmaraş* diye adlandırılış hikâyesinin, tarih ve edebiyat kaynakları birleştirilerek hatırlanması bu şehrin uzun soluklu tarihi bir geçmişinin olduğunu hafızalardan sildirmez.

Maraş, Antep ve Urfa; yurdumuzun düşman işgalinden kurtuluşunun mücadelesini halkın katılımıyla veren, Kurtuluş Savaşı'nın yiğitliklerle dolu son Anadolu kıvılcımını ateşleyen, "Kahraman", "Gazi" ve "Şanlı" olarak anılacak unvanları hak kazanan ve liyakat belgeleri TBMM'nin kanun hazırlamasıyla teslim edilen, onurlu ve bir o kadar da gururlu illerdir. Kahramanmaraş kentinin, aynı Meclis tarafından ayrıcalıklı kılınan bir başka gururuysa "İstiklâl Madalyası"na sahip ilk şehir olmasıdır. 2008 yılında TBMM aynı ödülü Gaziantep'e de verir.

Kente "Kahraman" unvanıyla birlikte "İstiklâl Madalyası"nın lâyük görülmesindeki gerçeklikte, Kurtuluş Savaşı'nın bilinen tarihsel belgelerinin yansıttığı bilgilere göre; Anadolu'yu işgal eden kuvvetlere ilk kurşun bu şehirde (Sütçü İmam tarafından) sıkılır, düşman (Fransızlar) yöre halkı (çeteler) tarafından Arslan Bey'in öncülüğünde kısa sürede (22 gün, 22 gece sonunda) ve ilk defa bir şehri (Kahramanmaraş'ı) terk etmek mecburiyetinde kalır, halkın söylemiyle de Maraş'tan kovulur.

Kahramanmaraş'ta yaşanan tarihsel süreçteki hareket ve şahlanış ruhu, dalga dalga büyüyerek kutsal ilhamıyla çevre illeri de tetikler; hatta bu şehrin halkından Vezir Hoca, Benli Ökkeş, Tapo Ağa, Paşo Ağa, Süleyman Bey ve adlarını saymadığımız üç yüz kişi (çete) Antep, Urfa, İslâhiye cephelerinde de gönüllü olarak bulunur ve işgalcilerle savaşır. Onlar bencil olmadıklarından komşuya yardımı borç bildiklerinden; hanımlarını, çocuklarını, yanan evlerini, mal ve mülklerini düşünmeden değişik cephelere koşarlar.

Şehrin Tarihi Süreci

Yer adları şehrin, köyün, bölgenin tarihine birinci elden kaynaklık eder ve bazı önemli bilgileri sonraki nesillere bırakır. Yer adının değişmesi orada bir

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

hareketliliğin var olduğunun göstergesidir. Bu açıdan bakıldığında Kahramanmaraş adının birkaç defa değişmesi, tarih sürecinde çok eski bir şehir olduğunu gösterir. Kuruluşu MÖ 9000’li yıllara dayanan Kahramanmaraş’a, tarihsel seyrinde son yerleşenler Türklerdir (Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı, Dulkadirli ve Selçuklu) ve burayı mekân edinip şenlendirdiler. Türklerin ebedi mekânı olmadan önce Kahramanmaraş, Türkler, Araplar, Ermeniler, Romalılar, Makedonyalılar, Persler, Medler, Asurlar Geç Hititler ve Hititlerin egemenliğinde kısa veya uzun süreli el değiştirdi. Kahramanmaraş’ın milletler tarihinde el değiştirme ve ad alış sürecine baktığımızda sürekli hareketlilik dikkat çekiyor. Bunun birçok nedeni var. En önemlisi sınır şehri ve Anadolu’dan güneye inişte yol güzergâhı olmasıdır.

Kahramanmaraş’ın milletler tarihinde el değiştirme ve ad alış sürecini günümüzden geçmişi uzanarak şöyle inceleyebiliriz.

Kahramanmaraş (...-1973): Türkiye Cumhuriyeti’nin 46 plakalı coğrafya, tarih, iklim, sanayi ve geçiş güzergâhı açısından önemli büyük şehirlerinden biri olan Kahramanmaraş, bu adını, 12 Şubat 1973 günü 14446 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmasıyla alır. TBMM, 07.02.1973 tarih, 1657 Nolu Kanun ile “*Maraş İli Adının Kahraman Maraş Olarak Değiştirilmesi*”ne karar verir. Fakat sıfat olan “kahraman” kelimesinin günlük kullanımda ayrı yazılması yaygınlaşmadığından sonraki tarihlerde Türk Dil Kurumu tarafından bitişik yazılması uygun bulunur ve *Kahramanmaraş* kullanımı günümüzde geçerliliğini korumaktadır. Bu şehrinin “kahraman” kelimesini unvan olarak alması rastgele gerçekleşen bir durum veya teklif değildir. Olayların tabii seyri içinde Kahraman unvanının bu şehre kendiliğinden verildiği belgeler ışığında görülmüyor. Sonradan da bu unvan resmîlik kazanır.

Maraş, (1973-1928): Türkiye Cumhuriyeti’nin 1 Kasım 1928’de Latin alfabesine geçmesiyle bu şehrin adı Maraş diye yazılmaya başlar ve bu şekilde ifade edilir. Mar’aş ve Mer’aş kullanımları konuşma dilinde uzun süre devam eder.

Mar’aş, Mer’aş, Zülkadriye, Vilayet-i Zülkadriye (1928-1531): Osmanlı Devleti’nin yıkılış günlerinde *Mar’aş* veya *Mer’aş* diye adlandırılan Kahramanmaraş, kısa süreli işgale uğrar. Halkın direnci karşısında ancak 3,5 ay kalabilen işgalci Fransızlar, 12 Şubat 1920’de şehri terk etmek mecburiyetinde kalırlar. 1 Kasım 1919’da şehre yerleşen İşgalci Fransızlar anlaşma gereği İngilizlerden şehri teslim alır. Kahramanmaraş’ı işgale geçerli sebep bulamayan İngilizler ise Mondros Mütarekesi’nin yorumuna açık maddelerini kullanarak 22 Şubat 1919’da Kahramanmaraş’ı işgal eder.

Kahramanmaraş, 20-16. yy. arasında Osmanlı sınırları içinde bazen eyalet, bazen sancak, bazen de sefer geçişlerinde uğranılan bir merkezdir. Ayrıca göçebelerin yazlık ve kışlaklarına giderken uğrayıp alış veriş yaptıkları bir pazar merkeziydi. Son dönem kaynaklarında genellikle *Mar’aş* diye adlandırılır.

Dulkadirli Eyaleti’nin Paşa Sancağı olan Kahramanmaraş ve ilçelerinin göçebe hayatının etkisiyle yönetilmesi vergi toplanmasını güçleştirir. Vergi toplamaya ve yerleşik düzene geçmeye karşı bölgede zaman zaman isyanlar çıkar. Sultan Abdülmecit’in emriyle Osmanlı Devleti 1848 yılında Dulkadirli Eyaleti’ni Adana Eyaleti’yle birleştirir, vali Tosun Paşa’nın görevine son verir. Artık Maraş Sancağı olarak yönetimi sürdürülür.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı'ndan etkilenen şehirlerden biri de Kahramanmaraş'tır. Mehmet Ali Paşa'nın 1840'ta Osmanlı Devleti'yle yaptığı anlaşma gereği İbrahim Paşa, işgal ettiği Kahramanmaraş'tan çekilir. Mısır Valisinin oğlu olan İbrahim Paşa 1838 yılında işgal ettiği Kahramanmaraş'ta on sekiz ay kalır.

“XVII. yüzyıldan itibaren eyaletin adı genellikle, merkezi olan Maraş'tan dolayı Maraş Eyaleti olarak zikredilmektedir.” (Solak 2014: 138)

Evliya Çelebi 1671, 1655, 1649 ve 1648 yıllarında Kahramanmaraş ve çevresinden geçer. 1671 yılı gezisinde Kahramanmaraş'ı daha ayrıntılı görme imkânı bulur ve en geniş bilgiyi de bu yılda anlatır. Seyahatnamede “*Şehr-i azim, Şehr-i Mar'aş-ı Atik, eyalet-i kadim, eyalet-i Mar'aş, Taht-ı Zülkadriyye, Mar'aş-ı Zülkadriyye, vilayet-i kadim, arz-ı mukaddes*” diye adlandırırken, şehrin adının nereden geldiğini efsaneden yararlanarak anlatır ve açıklar. Bu şehrin sultanı olan Dehhak'ın iki ejderhasından dolayı Mar-ı İş'den bozularak Mar'aş olduğunu söyler. Evliya Çelebi “*Osmanlı Devleti şehirlerinden birçoğunun isimlerinin bazı batı şehirlerine göre daha iyi olduğunu savunur.*” (Okumuş 2009: 24,25) Karaman, Aydın, Sivas, Mekke, Medine gibi şehirlerin yanında Mar'aş-ı Zülkadriyye'yi de arz-ı mukaddes, kutsal şehirlerden biri olarak sayar (Okumuş 2009: 25).

Kanuni Sultan Süleyman, Kahramanmaraş'ı 1531 yılında Karaman Eyaleti'nden ayırarak Vilayet-i Zülkadriyye, diğer bir söyleyişle Dulkadir Beylerbeyliği adıyla Osmanlı Devleti'nin en büyük idari birimi yapar. Kahramanmaraş artık bir eyalettir. İlk dönem kaynaklarında genellikle *Mer'aş* ve *Zülkadriyye* diye anılır.

Vilayet-i Mer'aş (1531-1522), Kanuni Sultan Süleyman zamanında Dulkadirli ülkesi Osmanlı'ya sancak olarak bağlanır. Mer'aş sancağı beyliğine Koçi bin Halil Bey getirilir ve bir süre sonra bu sancak önce Rum Vilâyeti'ne, kısa bir süre sonra da Rum Eyaleti'nden ayrılarak Karaman Eyaleti'ne bağlanır.

Mer'aş (1522-1337): Dulkadirli Beyliği'nin son yöneticisi Ali Bey'in çocuklarıyla birlikte 1522 yılının Temmuz ayında öldürülmesiyle Dulkadirli Beyliği ömrünü tamamlar. Dulkadirli ülkesinin fethine karar veren Yavuz, Sinan Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusunu yola çıkarır. Ali Bey'in kılavuzluğuyla 1515 yılının 13 Haziran'ında Alaüddevle'nin ordusuyla karşılaşır. Turna Dağı Savaşı diye bilinen bu savaşta Alaüddevle ölür. Yavuz, Ali Bey'i Dulkadirli Beyliği'nin başına geçirir. Yavuz Sultan Selim'in Dulkadirli ülkesi fethi kararı almasının iki nedeni var. Biri, Çaldıran Seferi'ne giderken yardım isteğine Alaüddevle'den olumsuz cevap almasıdır. Hatta Alaüddevle yardım etmediği gibi Osmanlı artçı birliklerine baskınlar yapar, at ve eşyalarını da yağmalatır. Diğeriyse 1512 yılında tahta çıktığında, dedesi Dulkadirli Beyi Alaüddevle'nin kendisini tebrik etmemesidir.

Dulkadirli Beyliği'nin 16-14. yy.larda Kahramanmaraş'ta egemen olduğu ve 1515-1507 arasında da Kahramanmaraş'ı başkent yaptığı görülüyor. Memlukların Kahramanmaraş'a yerleştiği Türkmenlerin içinden çıkan Zeynel Karaca Bey 1337 yılında Kahramanmaraş ve Elbistan'da Dulkadirli Beyliği'ni kurar. Dulkadirli, Kahramanmaraş'ı kışlık, Elbistan'ı ise yazlık olarak kullandılar.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

“Dulkadirli Eyaleti’nin adı dönemin kaynaklarında daha çok, Dulkadir Beyliği’ne atfen Dulkadir veya Dulkadriyye, bölgede Dulkadirli adıyla konar-göçer büyük bir Türkmen teşekkülünün yaşamasından dolayı Türk-man vilâyeti, bazen de Farsçanın tesiriyle Zülkadr veya Zül-kadriyye olarak geçer.” (Solak 2014: 138)
Dulkadirli Beyliği, Osmanlıların Anadolu’da kendilerine kattıkları son beyliktir ve şehrin adı Mer’aş diye geçer.

Mer’aş (1337-1298): Mısır Memluk Türk Devleti Sultanı Hüsameddin Lâçin, Kilikya Ermenilerinden 1298’de Kahramanmaraş’ı alır ve Halep Naipliği’ne bağladığı bu şehre Bayat, Beydilli ve Avşar Türklerini yerleştirir.

Kahramanmaraş’a Türklerin tamamen hâkim olmasına kadar İslam-Bizans savaşları eksik olmaz bu şehirden. Kahramanmaraş bazen Müslümanların, bazen Bizanslıların yerleşim alanı olur, yani sürekli el değiştirir. Bölgenin İslamlaşmasından sonra Mer’aş adının halk arasında ve belgelerde yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

Germanicia (1298-1258): Anadolu’yu işgal altında tutan Moğollardan yardım alan Kilikya Ermenileri 1258’de Kahramanmaraş’ı işgal ederek burayı Kilikya Ermeni Krallığı’na bağlarlar ve bu şehri kayıtlarında Germanicia diye ifade ederler.

Mer’aş (1258-1149): Selçuklu topraklarından olan Kahramanmaraş, Kilikya Ermenileri ve Antakya Haçlılarının saldırılarına maruz kalır. Bunun üzeri II. Kılıçarslan da komutanlarından Hüsametdin Çoban’a (1258-1180) Kahramanmaraş’ı iktâ olarak verir ve Selçuklu Uç Beyliği olarak bu şehri idare ettirir. Selçuklu Sultan’ı I. Mesut 1149’da Kahramanmaraş’ı yeniden fethederek Bizans hâkimiyetini sonlandırdığında bu şehrin ve Elbistan’ın yönetimini oğlu II. Kılıçarslan’a verir. Şehrin adı belgelerde Mer’aş diye geçer.

Marasin, Marassion (1149-1097): Haçlı Seferlerinin başlamasıyla 1097’de Kahramanmaraş yeniden Bizanslılar tarafından işgal edilir ve bir Haçlı Senyörlüğü kurulur. Bu süreçte Kahramanmaraş bazen Antakya Haçlı Prenskepliği’ne bazen de Urfâ Haçlı Kontluğu’na bağlı olarak yönetilir. Bizanslılar kaynaklarında şehrin adını kendi dil yapılarına göre Marasin veya Marassion şeklinde kullanırlar.

Mer’aş (1097-1086): Kahramanmaraş’ın Türk idaresine geçişi de diyebileceğimiz Selçuklular döneminde 1097’ye kadar Elbistan, Afşin ve Göksun dâhil olmak üzere Kahramanmaraş bölgesinde bir Selçuklu Beyliği kurulur. Selçuklu komutanı Emir Buldacı 1086’da Kahramanmaraş’ı Ermenilerden alır. Şehrin adı belgelerde Mer’aş diye geçer.

Germanicia (1086-1071): Bizans İmparatorluğu’nun asi generali Ermeni Phileretos, 1071’de Kahramanmaraş merkez olmak üzere Çukurova’dan Şanlıurfa’ya kadar feodal beylik kurar. Ermeni kaynaklarında Kahramanmaraş’ın adı Germanicia şeklinde geçer.

Marasin, Marassion (1071-962): Kahramanmaraş’ın idaresini 962 yılında yeniden ele geçiren Bizanslılar (Doğu Roma), Grek (Yunan), Süryani ve Ermenileri buraya yerleştirerek Kahramanmaraş’ı Hıristiyanlaştırmaya çalışırlar. Şehrin adı Bizans kaynaklarda Marasin, Marassion şeklinde geçse de Ermeni kaynaklarında Germanicia şeklinde yer alır.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Mer'aş (962-637): Kahramanmaraş'ın Müslümanlar tarafından fethi hakkında bilgi veren ilk İslam bilgini el-Belazuri'dir. Halid bin Velid komutasındaki İslam orduları Kahramanmaraş'ı bir aya yakın kuşatır ve Bizanslılardan anlaşmayla 637 yılında alır. Yerli halk şehri terk edince yerlerine Müslüman ahali yerleşir. Besim Atalay Mer'aş kelimesinin re'aşe kökünden türetildiğini ve yer ismi olduğunu belirtir. Bu kelimenin Arapça kökenli olmadığını, yabancı kelimeyi kendi dillerine uydurduklarını söyler. Atalay, Maraj veya Margas kelimesini Mer'aş şeklinde kullanmalarının sebebini de Arapçada j harfi olmadığına bağlar ve şöyle der: “*Mer'aş kelimesi şekl-i hazırıyla re'aşe yer'aşünün ism-i mekan sığasıdır ki mahal-i ra'şe demektir. Güya Mer'aş'ın pirinç hâsılatı yüzünden sıtmalı olması bu ismin verilmesine sebep olmuş imiş. Doğrusu bu kelime Arapça değildir. Araplar ecnebi kelimeleri kendi şivelerine uydurduklarından bu Maraj veya Margas kelimesini de Mer'aş şeklinde istimal etmiş.*” (Atalay 2008: 17) Bu şehrin adı Arap kaynaklarında Mer'aş olarak geçer.

Marasin, Marassion (637-395): Bizans İmparatorluğu Doğu Roma ve Batı Roma diye 395 yılında ikiye bölünür. Doğu Romalılar (1. Dönem 395-637, 2. Dönem 962-1086) sürekli değil, dönem dönem Kahramanmaraş'a egemen olurlar. Kahramanmaraş Bizans-Sasani çatışmalarına sahne olur, hatta Sasaniler 611-605 yılları arasında bu şehrin yönetimini ellerinde tutarlar. Şehrin adını kendi dil yapılarının söyleyişine uydurduklarından “*Bizans kaynaklarında Maraş'ın adı Marasin veya Marassion olarak görülmektedir.*” (Gökhan 2011: 20)

Germanicia (MS 395- MÖ 64): Toroslara kadar inen Romalılar, Kahramanmaraş'ı da sınırlarına dâhil ederler ve şehrin adını değiştirerek Germanicia koyarlar. “*Germanicia MS 2. yüzyılda Ptolemaisos'un eserinde geçmektedir.*” (Gökhan 2012: 11) Süryani tarihçisi Abu'l-Faraç da *Germanicia* adını Romalıların verdiğini belirtir. Besim Atalay ise bu kelimeyi Germaniga (Atalay 2008: 17) şeklinde ifade eder.

Kahramanmaraş'ı Roma İmparatorluğu'na bağlayan komutan Pompeius'tur. Bazen bağımsız, bazen Roma İmparatorluğu'na bağlı Kommagene Krallığı'nın bir şehri olan Kahramanmaraş'ın Germanicia adını almasıyla ilgili, Tiberius'un yeğeni Gaius Caesar Augustus Germaniceus öldürmesine de dayanan değişik söylentiler vardır.

Rivayet 1: Roma imparatoru Caligula (MS 41-37) zamanında Kayseria Germanicia adını alır.

Rivayet 2: MS 17'de Roma imparatoru Caligula'nın ricasıyla İmparator Tiberius (MS 37-14) tarafından bu ad verilir.

Rivayet 3: Romalılar tarafından Kommagene bölgesinin krallığı IV. Antiokhos'a verilir. IV. Antiokhos, Roma imparatoru Caligula'nın gözüne girebilmek için şehrin adını değiştirir ve Kayseria Germanicia diye adlandırır.

Rivayet 4: Nemrut tümülüsünde gömülü bulunan I. Antiokhos (MÖ 37-54), IV. Antiokhos'un dedesidir. Antiokheia diye kendi adını verir. Diğer Antakya'dan ayırmak için de Antiokheia Pros Tauro (Toroslardaki Antakya) diye zamanla anılır.

Maraj, Markassi (MÖ 1. yy.): Ermeniler ve Galatlar MÖ 1. yy.da Seleskof imparatorluğu'nun zayıflamasıyla bu bölgeye saldırırlar. Kahramanmaraş bölgesinde yağma yapan Ermenilerle Romalılar arasındaki mücadelede Romalılar

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

galip gelir. “*Ermeni Kralı Dikran, Maraş bölgesine kadar gelerek yağma ve katliamlarda bulundu.*” (Gökhan 2012: 5) Kaynaklara göre “*Zaten Ermeniler hiçbir vakit Şarki Anadolu’da esaslı ve devamlı bir hükümet tesisi edememişlerdir.*” (Atalay 2008: 50) Bu dönem kayıtlarında şehrin adı Maraj veya Markassi şeklinde kullanılır.

Maraj, Markassi (MÖ 64-333): Büyük İskender MÖ 323’te ölünce, komutanı Selefkos’un hissesine Kahramanmaraş düşer. “*Süryani tarihçisi Abu’l-Faraç, Selefkos’un bölgede Antakya, Urfa gibi şehirlerin yanında Maraş’ı da yani Germanicia’yı da kurduğunu yazmaktadır.*” (Gökhan 2012: 5)

Makedonyalılar(Yunanlılar)ın devlet başkanı Büyük İskender Perslerin üzerine ordu sürer ve 333 yılında Kahramanmaraş’ı alır. Şehrin adını Maraj veya Markassi şeklinde kullanırlar.

Maraj, Markassi (MÖ 333-550): İran devletlerinden Persler, iki yüz yıl kadar Kahramanmaraş’ta hüküm sürerler (Gökhan 2012: 3). Güneybatı İran’da Ahameniş soyundan gelen Pers Kralı II. Kyros, Medleri yıkarak İran’da Pers İmparatorluğu’nu kurar. Anadolu’yu istilaya başlayan II. Kiros, Lidya Kralını mağlup ederek diğer Anadolu şehirleri gibi Kahramanmaraş’ı da topraklarına katar. Anadolu şehirleri idari bölümlere ayrılınca Kahramanmaraş şehri Kapadokya Satraplığı’nın (Eyalet) sınırları içinde kalır. Bu dönemde Kahramanmaraş halkı hayvancılıkla uğraşıyordu. Şehrin adını Maraj veya Markassi şeklinde kullanırlar.

Maraj, Markassi (MÖ 550-612): Kahramanmaraş bölgesindeki Asur egemenliği fazla uzun sürmez. İran devletlerinden Medler, güney komşuları Babillerin de yardımı ile Asur başkenti Ninova’yı alarak Asur Devleti’ne son verirler. Medler, Kahramanmaraş’ın da içinde bulunduğu bütün Asur şehirlerini yağmalayıp harap ettiler. Şehrin adını Maraj veya Markassi şeklinde kullanırlar.

Margaji, Markasi, Maraj, Markassi (MÖ 612-711) Asur Kralı II. Sargon, 711 yılında Gurgum Hitit Krallığı’nın başkenti olan Kahramanmaraş’a saldırır, Kral Mutallu’yu esir alarak burayı kendine bağlar ve “*Geç Hitit Beyliği’nin Asurlar tarafından yıkılmasından sonra Maraş MÖ 711-612 yılları arasında Asurluların bir eyaleti olur.*” (Gökhan 2012: 3) Kahramanmaraş toprakları Asurlar zamanında birçok tahribata uğrar. Kimmerler ve İskitler zaman zaman bu şehri ele geçirirler. MÖ 8. yy.da yaşayan Asur kralı II. Sargon zamanından kalan tuğlalarda (Yıllık olarak hazırlanmışlar.) Kahramanmaraş’ın adı geçiyor. (Atalay 2008: 17, 18) “*Maraş adının Hititlerden geldiğini doğrulayan Asur kaynakları, MÖ 9 ve 8. yy.a kadar gitmektedir. Bu yıllıklarda Gurgum Krallığı ve buranın merkezi olan Markas veya Markasi adı geçmektedir.*” (Gökhan 2011: 19) Asurlar zamanında şehrin adı Margaji diye anılır.

Maraj, Markassi, Margas (MÖ 711-1200): Geç Hitit (Gurgum) devri, Anadolu’da Büyük Hitit İmparatorluğun parçalanmasıyla başlar. Geç Hititler birkaç krallık kurarlar. Bunlardan biri de Kahramanmaraş’ta kurulan Gurgum Hitit Krallığı’dır. Maraş Aslanı’ndaki ifadeye göre, Kahramanmaraş, Gurgum Hitit Krallığı’nın başkentidir. Kahramanmaraş, Hititlerle Asurlar arasında bir sınır şehri ve ticaret yoluydu. Gurgum Hitit Krallığı, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin keşiştiği Maraş Ovası’nda kurulan bir krallıktır. Maraş Aslanı ve tarihî eserlerin birçoğu bu döneme aittir. Maraş Aslanı, Gurgum Kralı III. Halpuruntaş

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

(MÖ 810-783) dönemine aittir. Bu heykel üzerinde bulunan yazılarda Gurgum Krallarının soy ağacı verilir: “*Ben prens Halparuntaş. Gurgum şehrinin kralı yüce Layamaş'ın ilk oğlu, büyük Halparuntaş'ın torunu, cesur Muvataliş'in torun çocuğu, Prens Halparuntaş'ın torununun torunu, kutsanmış Muaviş'in torununun torun çocuğu, büyük Layamaş'ın torununun torununun torunu.*”

Bu dönem kaynaklarında şehrin adı belirtilmemiştir. “*Hititlerden kalan yazıtlarda şehrin adı Maraj ve Markassi şeklinde yazılmıştır.*” (Gökhan 2011: 19) “*Gurgum Krallığının başkenti olarak bilinen Maraş, II. Sargon'a ait çivi yazılı metinlerde Margas olarak adlandırılmaktadır. Gurgum'la ilgili bilgilerimizin çoğuna, yine Asur kaynakları temel oluşturmaktadır. Maraş ve çevresinde bulunan oldukça çok sayıda Luvice yazılmış olan metinler de Maraş Hanedanı ile ilgili önemli bilgilere ulaşmamızı sağlar.*” (Bülbül 2014: 23)

Maraj, Markassi (MÖ 1200-2000): Hititler, Kahramanmaraş'ta ilk yerleşim yerini oluşturan millettir. Bunlar Anadolu'da ilk siyasi birliği kuran, yani devlet oluşturan topluluktur. Hititler, Anadolu'dan güneye inerken Kahramanmaraş Ovası'nı sınırlarına dâhil ederler. Artık Kahramanmaraş tarihin her döneminde Osmanlılara kadar ticaret ve askeri yolların kavşak noktası konumunda kalır, sınır şehri görevi görür. “*Şehri Hititliler kurmuş ve ismini vermişlerdir. Maraş'ın yeri Anadolu ile Mezopotamya arasındaki güzergâh üzerinde olmasından dolayı stratejik konumu önemliydi. Bu yüzden de milletlerin mücadele alanına sahne olmuştur.*” (Gökhan 2012: 1) Gezdiği ve gördüğü yerleri anlatan Yunan Tarihçisi Herodot (MÖ 484-425), Kahramanmaraş'ın Hitit komutanlarından Maraj adlı birinin kurduğunu ve bundan dolayı şehre Maraj adı verildiğini belirtir. Hititler döneminde bu şehrin adı Maraj veya Markasi'dir.

Adı bilinmiyor (MÖ 2000-...): Kahramanmaraş'ta, daha devletlerin oluşmadığı MÖ 4000 öncesi yıllardan kalan mağara ve höyükler var. Bunlar şehir görüntüsünden uzak, daha çok dağlık höyüklerdir. Bu mağara ve höyüklerde yapılan kazı çalışmaları sonucu “*Bazı toplumların Maraş'ta yaşadığı tespit edilmiştir.*” (Gökhan 2012: 1) Bu zaman dilimine, tarih öncesi devir (Geçneolitik Dönem), der tarihçiler. Kazı çalışması yapılan höyüklerden biri Domuztepe Höyüğü'dür. Kahramanmaraş'ın 32 km güneydoğusunda Pazarcık ilçesine bağlı Emiroğlu köyündedir. Yaklaşık olarak MÖ 5400-7000 yıllarında bu bölgede 2000 kişi yaşadığı tahmin edilmektedir. Kahramanmaraş da diğer tarihî şehirler gibi, bir şehrin varlığının ve adının var olup olmadığının bilinmediği bir dönem yaşamıştır.

Sözlüklere Göre Şehrin Adı

Şehrin adının son değişikliği kanunla gerçekleşir. Kahramanmaraş şehrinin adı 07.02.1973 tarih ve 1657 Nolu Kanun'la TBMM'ce değiştirilir. Resmi Gazete'nin 14446 sayısında 12 Şubat 1973 günü “*Maraş İli Adının Kahraman Maraş Olarak Değiştirilmesi*” şeklinde yayımlanır.

Bu şehrin adı, ilgili Kanun'a göre ve Türk Dil Kurumu(TDK)nun da Yazım Kılavuzu'na göre önce ayrı yazılır. Günlük kullanımda Kahramanmaraş şeklinde bitişik yazılması nedeniyle, karışıklığı da önlemek adına TDK tarafından birleşik yazılmasına karar verilir.

Bu birleşik kelimenin sözlük anlamı ve tarihi gelişimi şöyledir:

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Kahraman: Türkçeye Farsçadan geçen bu kelime sıfat olarak “kahramân” şeklinde yazılmaktadır.

TDK'nin 1988 baskılı Türkçe Sözlük'üne bakıldığında şu açıklama görülür:

kahraman: *is. ve s. Far.* **1.** Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlılık gösteren kimse, alp, yiğit: “*Hareketlerini kahramanların edalarıyla asaletleştiriyor.*” -A. Ş. Hisar. **2.** Bir olayda önemli yeri olan kimse: “*Son golün kahramanının yüzü, öpülmekten tükürük içinde kalmıştı.*” - H. Taner. **3.** Olağanüstü yararlıklar göstererek düşmanı yenen komutanlara veya şehirlere devlet tarafından verilen onur unvanı: *Kahraman Maraş.* **4. ed.** Roman, hikâye, tiyatro ve benzeri edebiyat türlerinde en önemli kişi: “*Piyesin kahramanı azgın bir herif, boyuna baldızına saldırıyor.*” -Ç. Altan.

Kahraman kelimesi için TDK'nin 24.01.2017 günü internet sitesinden Güncel Sözlük'e baktığımızda dört anlamdan üçüncü anlamın çıkarıldığı ve birinci anlamda örnek değişikliğine gidildiği bilgisine ulaşılır. Üçüncü anlamın sözlükten çıkarılmasının nedeni de artık bu şehrin adının bitişik yazılmasından kaynaklanır.

kahraman
sıfat Farsça kahramân

1. *sıfat* Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlılık gösteren (kimse), alp, yiğit
“*Al bayrağa narin eller işliyor zafer / Uzaklarda yaralanır kahraman nefer*” - E. B. Koryürek

2. *isim* Bir olayda önemli yeri olan kimse
“*Son golün kahramanının yüzü, öpülmekten tükürük içinde kalmıştı.*” - H. Taner

3. *isim, edebiyat* Roman, hikâye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi
“*Piyesin kahramanı azgın bir herif, boyuna baldızına saldırıyor.*” - Ç. Altan

TDK'nin 24.01.2017 günü internet sitesinden Güncel Sözlük'te Maraş adını yazınca “*maraş sözü bulunamadı.*” ibaresi, Kahramanmaraş hakkında da şu bilgi görüldü:

Kahramanmaraş
özel, isim (kahrama'nmaraş)

özel, isim Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri

Anlatılara Göre Ad Olarak Maraş

Maraş kelimesi, tarih kaynaklarına baktığımızda bu coğrafyada yerleşim yeri adı olarak MÖ 2000'li yıllardan günümüze kadar yazılış ve söyleniş değişiklikleriyle gelmiştir.

Hititler zamanında sınır şehri ve ticaret yolu olmasından önemli merkezlerden biriydi. Hititlerden kalan yazıtlarda bu şehrin adı Maraj ve Markassi

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

şeklinde geçmektedir. Daha sonra bu bölgeye egemen olan Asurların kaynaklarında Margaji şeklinde geçmesi, adının Hititlerden geldiğini doğrular mahiyettedir. Asur krallarından II. Sargon zamanından kalan Boğazköy yazıtlarında Kahramanmaraş'ın adı da geçmektedir.

Maraj, Margaji, Margas, Markassi, Marassion, Mer'aş, Mar'aş, Maraş veya Kahramanmaraş söylenişleri döneme ve dillere göre değişiklik gösterse de aynı kaynaktan beslendiklerini Ünlü tarihçi Herodot'un açıklaması da destekliyor. Herodot (MÖ 484-425), Kahramanmaraş şehrini Hitit komutanlarından Maraj adlı birisinin kurmasından dolayı şehre Maraj adı verildiğini belirtmektedir.

Roma ve Bizans İmparatorluğu döneminde bir süre Germanicia diye adlandırılrsa da daha sonra Bizanslılar ilk söylenişinde değişiklik yaparak Marassion diye de kullanırlar. Müslümanlar tarafından fethedilince şehrin adı yine söyleniş değişikliğine uğrar. Bu bölgeye gelen Müslümanlar Arapça konuşuklarından kendi dillerinde "j" harfi olmaması ve gramerlerine uydurmaları nedeniyle söyleyiş değişikliğine uğratarak Mer'aş şeklinde kullanırlar.

Anadolu'daki her yerleşim yerinin adında olduğu gibi bu adla ilgili de değişik söylenceler var.

Birinci anlatıya göre, Besim Atalay Maraş Tarihi ve Coğrafyası kitabında "güya" ifadesiyle bunu anlatır. Maraş kelimesi Arapçaya göre Mer'aş şeklinde yazılır. Mer'aş kelimesi yer adı olarak "Re'aşe" fiilinden türer. Anlam olarak da titreyen yer karşılığındadır. Yani Arapçada "Mer'aş" titreyen yer anlamına gelir. Kahramanmaraş bölgesinde bir zamanlar pirinç çok fazla ekildiğinden sıtma da çokça görülmekteymiş. Sıtmaya yakalananlar aşırı titredüğinden, bu yerleşim yerine zamanla titreyen insanların çokluğundan "Mer'aş" denir. Besim Atalay "*Doğrusu bu kelime Arapça değildir.*" demeyi de ihmal etmez (Atalay 2009: 17).

İkinci bir anlatı ise; Kahramanmaraş'ın deprem bölgesi olmasına dayanır. Kahramanmaraş'ta 27 Kasım 1114'teki büyük depremde 40.000 kişi ölür. Maraş adının Arapça "zelzele-titreme" anlamına gelen "Mer'aş"tan geldiğini söyleyenler, bu kelimenin zamanla bu şehre ad olduğunu anlatırlar.

Üçüncü anlatı ise Evliya Çelebi'ye dayanmaktadır. Evliya Çelebi, mâr-ı iş'ten galatla Mar'aş olduğunu belirtir. Seyahatname'deki efsane şöyledir: Bir söylentiye göre Kahramanmaraş, Sultan Dahhâk'ın şehriydi. Dahhâk, omuzlarındaki iki büyük yılanı beslemek için şehir halkından günahlı günahsız insanları öldürüp, bunların beyinlerini yılanlarına yedirirdi. Çaresiz kalan halk, Demirci Gâve'den destek alır, onunla birlikte Dahhâk'ı öldürürler. Halkı yılanlara yem olduğu için, Mâr-ı iş'ten (yılan yemeği) bozularak, şehrin adı Mar'aş olur (Okumuş 2009: 16).

Belgelere Göre Unvan Alışı

Hac, İslam dininin farzlarından biridir. Bu farızayı yerine getiren kişinin, memleketine dönünce adının başına artık hacı unvanı eklenir.

İslam dininde, savaşa katılıp ölümü tadanlara şehit, yaralı dönenlere de gazi unvanı verilir, bunların adının başına bu unvanları eklemeyen hitap edenler de yadigarınır toplumda.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş şehrinin “kahraman” kelimesini unvan olarak alması rastgele gerçekleşen bir olay sonucunda ortaya çıkmış bir durum veya teklif değildir. Olayların tabii seyri içinde bu unvanı kazandığı görülüyor.

Olay kısaca şudur: Kahramanmaraş’ı 1919 yılında, önce İngilizler, sonra Fransızlar işgal eder. Milletisadıkâ denilen Kahramanmaraş Ermenileri, işgalci askerlere (İngiliz ve Fransızlara) kucak açar ve onlara destek verirler. Bu duruma üzülen halk, Sütçü İmam’ın ilk kurşunuyla harekete geçer. Savaş, yirmi iki gün, yirmi iki gece sürer. Halk, çok kan dökülse de çete birliği sayesinde mücadeleyi sonuca götürür.

Aşağıdaki belgelerde görüleceği gibi, kahraman unvan bu şehre belli süreç içinde kendiliğinden verilir ve sonra da bu unvan resmîlik kazanır.

1. Sezai Karakoç, 1988-1989 yıllarında Diriliş dergisinde Kahramanmaraş hatıralarını yayımlar. 1944 yılında Diyarbakır’dan Kahramanmaraş’a yatılı ortaokulda okumak için gelir. Bu bayram coşkusunu yakından yudumlar. Şehrin kurtuluş bayramını anlatırken kahraman kelimesini savaşa katılanlar için kullanır. “... *Hamamın karşısında dükkânı olan Sütçü İmam, silahını çekip Fransızları yere sermiş ve kaçarak çetelere katılmıştır. Böyle böyle artmaktadır kurtuluş için savaşan kahramanlar... Halk kaleye tırmanır. Fransız bayrağını indirir, yerine bayrağımızı çekerler. Fransızlar kaçarlar. Kahramanlar onları kovalar.*” (Kabakcı, Yakar 2014: 18-19)

2. Genel Kurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi tarafından 1966 yılında yayınlanan Türk İstiklal Harbi 4. Cilt: Güney Cephesi adlı çalışmada 1919-1921 yılları arasında İngiliz ve Fransızların Güney Doğu Anadolu’yu işgal etmeleri, Millî Mücadele Hareketleri, bu bölgede yapılan savaşlar ve Revandiz Harekâtı anlatılırken Kahramanmaraş için şu ifadeler kullanılır: “*Maraş’taki tarihi Maraş arslan heykeli bir taş parçası değil, bu kahramanlığın sembolüdür. Binlerce arslanlarla dolu Maraş şehri, ancak Kahraman Maraş unvanıyla anılabilir. Maraşlılar bu mücadelede Elbistan, Afşin, Göksun, Pazarcık ve diğer kazalarının önemli yardımlarını görmüşlerdir.*” (1966: 98)

3. Aslen Selanikli olup 1965 yılında Kahramanmaraş’ta ölen emekli öğretmen Adile Necla Kandeğer’in Hayati Vasfi Taşyürek’in Lügatçemiz şiirine yazdığı nazirede şu dörtlükler dikkate değerdir:

*“Unutulanları yazmak isterim
Şair Vasfi beni affetsin derim
Kahraman Maraş’ı candan severim
Şüphenin adı da gümandır bizde*

*Pantolonun adı burada pontil
Anahtara ise diyorlar ki dil
Kadınlar hamamda kullanırlar kil
Kahramanlık ise destandır bizde”* (Çoğalan 1982: 113)

4. 13 Ocak 1963’te vefat eden halk şairi Ahmet Çıtak, Gazi Vilayetimiz şiirinde savaşa katılanları, o günlerde yaşayanları kahraman olarak ifade eder:

*“Sabi sibyan kahramanlar kız gelin balta ile
Düşmana dünyayı zindan etti vilayetimiz”* (Yakar 2014a: 444)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

5. Halk şairi Hacı Durmuş Daniş, Kahramanmaraş'a kahramanlık unvanı verilmeden önce "Maraş'ım" adlı bir şiir söyler ve son dörtlüğünde ise kahraman unvanını kullanır:

*"Sırtını vermiştir Ahır Dağı'na
Kaç yiğit toplanmış dört bucağına
Düşmanı düşürdün çelik ağına*

*Yurdun göz bebeği **Kahraman Maraş'ım**"* (Daniş 1988: 85)

6. Ali Rıza Pişkin 1962 yılında kaleme aldığı Maraş İstiklal Savaşı'nın Tarihi Rolü yazısında, bu savaşın içinde daha yirmi yaşında genç bir yedek subay olmasından dolayı birinci ağızdan hatıralarını, duygu ve düşüncelerini yazar. O gün için hayatta olan Kılıncı Ali ve Arslan Bey'e "*Milli Mücadelemize ait canlı vesikaları bavullarınızda çürütmekle şahıslarınızın, **Maraş kahramanlarının büyük Türk milletinin malı olan tarihi kıymetleri yok etmiş oluyorsunuz.***" (Yakar 2014b: 28) diye seslenirken kahraman kelimesini Maraşlılar için kullanır.

7. Maraş Müdafai-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Arslan Bey'in (Toğuzata soyadı alır.) 1948 yılında Cahit Zarifoğlu'na yaptığı açıklamada Kahramanmaraş Milli Mücadelesi'ni yöneten kişi olarak şehrin adının başına kahraman ifadesini koyması bu sığata bu şehrin layık olduğunun en önemli göstergesi ve belgesidir. Bu söyleşide şöyle diyor: "*Aziz şehitlerin ruhunu incitmeyiniz. Maraş'ın müdafii onlardır. Kahraman Maraşlılardır. Bunu itiraf etmek bizim için bir borçtur. Tarih bunu böyle yazacaktır.*" (Yakar 2012: 15)

8. TBMM Başkanı Kâzım Karabekir Paşa, 12 Şubat 1947 tarihinde Kahramanmaraş Kurtuluş Bayramı törenlerine katılır ve aynı gün Maraş Ortaokulunun şeref defterine el yazısıyla şunları yazar: "*Maraş'ın yirmi yedinci yıl Kurtuluş Bayramını **Kahraman Maraşlılarla** birlikte kutlamak üzere geldiğim sırada 11.02.1947'de okulları da ziyaret ettim...*" (Karabekir 1984: 19)

9. Kahramanmaraş Milletvekili Ahmet Hamdi Tanpınar, 1946 yılında Kahramanmaraş Kurtuluş Bayramını izler ve 1 Mart 1946 tarihli Ülkü dergisinde "Maraşlıların Bayramı" yazısını kaleme alır. Bu yazıdaki kahramanlıkla ilgili bölümler şunlardır: "***Kahramanlık** o yıllarda milletimizin sırtına talih tarafından giydirilmiş bir gömlekti. Maraş'ta ise bu gömlek deri olur, uzviyete geçer... O karanlık günlerde Maraş'ı bir kül yığını yapan yangınlar, bütün cenup vilâyetlerimiz için nuranî alevler saçan bir kurtuluş meşalesi olur ve **Maraş**, Urfa, Ayıntap milletimizin en ümitsiz günlerinde ona açılmış zafer kapıları olurlar. **Maraş** bu **kahramanlık** günlerini unutmamıştır. Bunda haklıdır. Bir şehir, talihin bu kadar üstünde yaşadıktan sonra, elbette onu zaman zaman hatırlayacaktır... Maraş çarşısında hangi dükkâna giderseniz gidin, bir **kahramanla** veya onun çocuğu yahut torunuyla karşılaşılıyorsunuz. Yirmi beş yıl önceki destanın canlı bir tarafını dinliyorsunuz. **Kahramanlık**, o kadar herkesin malı ki en olmayacak hikâyeleri dinlerken bile insana karşısındakinin övündüğü duygusu gelmiyor. Zaten onlara göre, **kahraman** kendileri değil ki; **kahramanlığı** yapan şehir. Her şeyi onun için istiyorlar, bütün medihler ona dönüyor." (Tanpınar 1986: 30 - 33)*

10. Kahramanmaraş'tan Kayseri Lisesine Türkçe Öğretmeni olarak 1919'un son günlerinde tayin edilen ve "*Maraş halkının **kahramanlık** harekâtında hissem olmamasına çok mütessirim.*" (Kabakcı, Yakar 2014: 19) diyen Adil Bağdadlıoğlu, 1932 yılında emekli olunca Kahramanmaraş'a döner ve Halkevi

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Kâtibi olarak çalışır. Kahramanmaraş kurtuluşuna katılamamanın teessürünü yenebilme ve yaşananların saklı kalmasını sağlayabilme adına “*Ben bir iş yapmış değil, yapılan işleri göstermiş olacaktım.*” (Kabakcı, Yakar 2014: 18) dediği bir eser hazırlar ve 1942 yılında Ülkü Matbaasında bastırır. Sütçü İmam’ı kahraman olarak ifade eden Adil Bağdadlıoğlu, “*Bu mücadeledeki hareket umumdur. Fedakârlık şerefinde, büyük küçük, kadın erkek herkesin hissesi var. Fakat bazı şahsiyetlerin hareketleri **kahramanlık** menkıbesi teşkil edecek yüksekliklere çıkmıştır.*” (Kabakcı, Yakar 2014: 113) diyip yirmi iki gün süren savaştaki kahramanları ve kahramanlıkları anlatır.

11. Maraş gazetesi, 19.11.1936, 164. sayısında Şehir Meclisinin 10.11.1936 günü Belediye Başkanı Sukuti Tükel’in başkanlığında toplandığı haberini verir. Toplantı esnasında başkanın konuşmasındaki ifade tesadüf değil, o gün için bu unvanın aydını, şairi ve askeriyeye bu şehre yakıştığını tesciller mahiyettedir: “*Belki mimari kıymeti haiz olmayan fakat **kahraman Maraşlıların** iki tarihi vakasını mütevazı lisanlarıyla gençliğin ruhuna ve ahfada okuyacak olan iki anıtla ötede beride metruk kalan mübarek şehitlerimizin kemiklerini huzur sinesine toplayan şüheda abidesi de vardır.*” (1936b: 3) Görüldüğü gibi bu iki kelime birlikte kullanılır.

12. Maraş gazetesinin 20.2.1936, 126. sayısında Kahramanmaraş’ın kurtuluşu ile ilgili gelen telgraflar yayınlanır. Bu telgraflarda “*Kahraman Maraşlılara, Kahraman Maraş’ın, Kahraman Maraş halkına*” şeklinde ifadelerin kullanıldığı görülüyor (1936a: 2).

13. Maraş gazetesinin 12.2.1935, 74. sayısı “***Yiğit Maraşlılar** Kurtuluş Bayramınız Kutlu olsun.*” hitabıyla yayınlanır. Bu da dilde sadeleşmenin etkisidir. Aynı gazetenin mükerrer üçüncü sayfasında Gaziantep Sayı 1 A. Kılınç’ın telgrafi yayınlanır. Bu telgrafta “*Maraş’ın kurtuluş günü yıl dönümünü yürekten kutlular, bütün **kahraman Maraş** halkına sevgi ve saygılarını sunarım.*” cümlesi dikkat çekmektedir (1935: 1, 3).

14. Maraş gazetesinin 23.9.1934, 59. sayısında Bayram Geliyor başlığı altında şu cümleler yer alır: “*Bu bayramın büyüklüğünü **Kahraman Maraşlılar** daha iyi bilirler. Bu memleket düşman çizmeleri mahmuzlarının kalbimizi deler gibi şakırdadığı günlerin acısını daha unutmadı.*” (1934d: 3)

15. Maraş gazetesinin 16.9.1934, 58. sayısında Belediye Meclisine seçilen üyelere hitaben Vilayet Makamınca yazılan tezkere yayınlanır. Bu tezkeredeki şu ifadeler konumuzla ilgilidir: “*Şurası da unutulamaz ki: **Kahraman Maraş** kendine yaraşan üstünlüklere, tez elden kavuşsun diye Cumhuriyet Hükümeti Maraş belediye Reisini mansup kulmuş.*” (1934c: 2)

16. Belediye Meclisine üye seçimi günü ile ilgili 9.9.1934 tarihli Belediye Azalarının Seçim Günü haberi yayınlanır. Bu haberin içeriği de dikkate değerdir: “*Müzika İstiklal Marşı’nı çaldıktan sonra merasime nihayet verildi. Herkes sandık başına koştu. **Kahraman Maraş’ın** erkek, kadın evlatları rey pusulalarını semt semt tefrik edilen sandıklara atmaya başladı.*” (1934b: 1)

17. Çeltik Mütchassısı Harun Bey, Antalya Ziraat Vekâletine atandığında resmî vilayet gazetesi olan Maraş gazetesinde 10 Temmuz 1934 günü Bir Ayrılış Mektubu başlığı altında duygularını dile getirir. Bu mektupta Harun Bey iki defa **Kahraman Maraşlı** ifadesini kullanır: “*Beni mesleki sahada kendisine*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ezeli bağlarla bağlayan çeltiği ve bağı Maraş'tan ve onun asil ve kahraman Maraşlıdan ayrılışım beni ne kadar müteessir etti ise kendileri ile birlikte çalıştığım, aynı ideal peşinde koştuğum arkadaşlarımdan da ayrılışım o kadar müteessir etti... İşte ben bu güzel yerden bu asil ve kahraman Maraşlıdan ayrılırken teessürümü..." (1934a: 2)

18. Mehmet Akif Ersoy 19 Kasım 1920 günü Kastamonu Nasrullah Camisi'nde yaptığı konuşmada cemaate şöyle seslenir: "*Ey cemaati Müslimin! Size bu kürsüden atalarımızın kahramanlıklarını hikâye edecek değilim. Çünkü ibreti maziden göstermektense, hâlden örnekler göstermek daha kestirme olacak. İşte Maraş ve Adana havalisindeki bir avuç kahraman dindaşımız bir senedir Fransızların toplarına göğüs geriyorlar. Etraftan ciddi bir imdat alamadıkları, ehemmiyetli bir yardım görmedikleri hâlde, düşmanın en müthiş silâhlarla silâhlanmış ordularına karşı duruyorlar. Yağmur gibi yağın kurşunlar, yıldırım gibi inen güller bunların azmini sarsmıyor. İslâm'ı sonuna kadar müdafaa için vermiş oldukları söze, can kaygısı, ölüm korkusu gibi şeylerin zerre kadar etkisi olmuyor.*

İşte evvelâ İngilizlerin, sonra Fransızların hücumuna göğüs geren, bundan başka İngiliz, Fransız silâhlarıyla silâhlanan Ermenilerin de türlü türlü mel'anelerine, hiyanetlerine maruz kalan şu bir avuç Müslüman ümitsizliğe kapılmadı, azme sarıldı. Bulabildiği kuvvetle, silâhla mücadele meydanına atıldı." (Ersoy 1987: 46)

19. Heyet-i Temsiliye namına Mustafa Kemal'in, ağırlıklı olarak kendi imkânlarıyla Fransızların işgalinden kurtulan Kahramanmaraş'a, 12 Şubat 1920'de çektiği telgrafta şu cümleler dikkat çekicidir: "... yirmi güne yakın bir zaman zarfında Ermenilerle birleşen düşman kuvveti ile her türlü mahrumiyetler içinde çarpışan ve nihayet muvaffak olan Kahraman Maraşlıları bütün memleket namına tebrik ve tazime koşarız. Maraşlılar bu kahramanane müdafaalarıyla davayı millînin azamet ve ulvîyetini ve milletimizin yaşamak, mustakilen yaşamak hususundaki iradeialiyesini bütün cihana karşı ibraz ettiler. Şühedamıza dualar, kahramanlarımıza hürmetler, selâmlar." (Başdoğan 1985: 21 - 23)

Resmiyette Unvan Alışı

Bu şehrin adının değiştirilmesine dair 03.12.1969 tarihinde Kahramanmaraş Milletvekili İbrahim Öztürk "*Maraş ili adının 'Kahraman Maraş' olarak değiştirilmesine dair hazırlanmış olduğum kanun teklifi ve gerekçesi ilişik olarak sunulmuştur.*" ve 04.12.1969 tarihinde Kahramanmaraş Milletvekili M. Zekeriya Kürşad tarafından "*Maraş ili adının 'Kahraman Maraş'a tahvilini sağlamak üzere hazırladığım kanun teklifi gerekçesi ile birlikte ilişikte sunulmuştur.*" (Gevri 2002: 9-12) ifadelerini bulunduran kanun teklifleri TBMM'ye verilir; bu kanun teklifleri önce İçişleri Komisyonunda görüşülür. Komisyon tarafından düzenlenen rapor 10.06.1970 tarihinde Meclis'e gönderilince 02.07.1973 tarihinde TBMM tarafından Maraş ili adının "Kahraman Maraş" olarak değiştirilmesi hakkındaki kanun kabul edilir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Sonuç

Maraş kelimesi, tarih kaynaklarına baktığımızda bu coğrafyada yerleşim yeri adı olarak MÖ 2000’li yıllardan günümüze kadar yazılış ve söyleniş değişiklikleriyle gelmiştir.

Öncelikle şu açıklamayı yapmakta yarar var: Türkiye’de alfabe değişikliğinin yanında bir de dilin oturma süreci yaşandı. Bu süreç içinde bazı harflerin ses ölçekleri de değişti. “g-k, j-k, ss” şeklindeki yazılışlar, metinlerin farklı dönemlerde okunuşlarından kaynaklanmaktadır.

Kumandan “Maraj” tarafından kurulan Kahramanmaraş, Hititler zamanında önemli merkezlerden biriydi. Hititlerden kalan yazıtlarda bu şehrin adı Maraj ve Markassi şeklinde geçmektedir.

Daha sonra bu bölgeye egemen olan Asurların kaynaklarında Maraj, Markasi veya Margaji şeklinde geçmesi, adının Hititlerden geldiğini doğrular mahiyettedir. Asur krallarından II. Sargon zamanından kalan Boğazköy yazıtlarında bu ad geçmektedir.

Maraj, Margaji, Margas, Markassi söylenişleri döneme ve dillere göre değişiklik gösterse de aynı kaynaktan beslendiklerini Ünlü tarihçi Herodot’un açıklaması da destekliyor. Herodot (MÖ 484-425), Kahramanmaraş şehrini Hitit komutanlarından Maraj adlı birisinin kurmasından dolayı şehre Maraj adı verildiğini belirtir.

Romalılar şehrin adını değiştirerek Germanicia diye adlandırırılar. Bizans, Süryani ve Ermeni kaynaklarında bu ad kullanılır. Ayrıca Bizanslılar, Marasin veya Marassion şeklinde de adlandırırılar. Hititlerin verdikleri adı kullanırken kendi söyleyişlerini tercih ederler.

Müslümanlar tarafından fethedilince şehrin adı ilk şekilde ses değişikliği yapılarak kullanılır. Bu bölgeye gelen Müslümanlar Arapça konuştuklarından kendi dillerinde “j” harfi olmaması nedeniyle söyleyiş değişikliğine uğratarak Mer’aş şeklinde kullanırlar.

Türkler ise Selçuklu, Dulkadirli ve Osmanlı dönemlerinde Mer’aş ve Mar’aş derler. Türkiye Cumhuriyeti’nde 1 Kasım 1928 tarihinde alfabe değişikliği olur. Bu alfabe değişikliğiyle Maraş söylemi önce yazı dilinde, sonra da konuşma dilinde de yaygınlaşır. 7 Şubat 1973 tarihli kanunla da bu şehre “Kahraman Maraş” denir, ayrı ve bitişik yazmadan kaynaklanan problemi sonlandırma adına TDK tarafından bitişik yazılması uygun görülünce artık “Kahramanmaraş” diye yazılır ve söylenir oldu.

KAYNAKLAR:

Atalay, Besim (2008), Maraş tarihi ve Coğrafyası, (Haz. İlyas Gökhan, Mehmet Karataş), Kahramanmaraş: Ukde yayınları.

Başdoğan, Ferhat (1985), “Mustafa Kemal’den Telgraflar”, *Dünyada Madalyalı Tek Şehir Kahramanmaraş*, S. 3.

Bülbül, Yrd. Doç. Dr. Pınar (2014) “En Eski Çağlardan Bizans Dönemine Kadar Kahramanmaraş ve Çevresi”, *Akdeniz’in Altın Kenti*, Kahramanmaraş: Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yayınları, s.21-27

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Çoğalan, M. Celaleddin (1982), Her Yönüyle Kahramanmaraş, İstanbul: Yaylacık Matbaası.

Danış, Hacı Mustafa (1988), “Maraş’ım”, *Dünyada Madalyalı Tek Şehir Kahramanmaraş*, S. 6.

Dünyada Madalyalı Tek Şehir Kahramanmaraş, (1984), S. 64.

Ersoy, Mehmet Akif (1987), *Dünyada Madalyalı Tek Şehir Kahramanmaraş*, S. 5.

Gevri, Necmettin (2002), İki Ödüllü Şehir, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları.

Gökhan, Doç. Dr İlyas (2011), Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.

Gökhan, Doç. Dr İlyas (2012), Kahramanmaraş Kültürü, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları.

Kabakcı, Cevdet - Yakar, Serdar (Haz.) (2014), Kahramanmaraş’ta Sezai Karakoç Sempozyumu, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları.

Karabekir, Kâzım, (1984), *Dünyada Madalyalı Tek Şehir Kahramanmaraş*, S. 2.

Maraş (Salı Günleri Çıkar Resmi Vilayet Gazetesidir.), (10.7.1934a), S.44, s. 2.

Maraş (Salı Günleri Çıkar Resmi Vilayet Gazetesidir.), (9.9.1934b), S.57, s. 1.

Maraş (Salı Günleri Çıkar Resmi Vilayet Gazetesidir.), (16.9.1934c), S.58, s. 2.

Maraş (Salı Günleri Çıkar Resmi Vilayet Gazetesidir.), (23.9.1934d), S.59, s. 3.

Maraş (Salı Günleri Çıkar Resmi Vilayet Gazetesidir.), (12.2.1935), S.74, s. 1, 3.

Maraş (Salı Günleri Çıkar Resmi Vilayet Gazetesidir.), (20.2.1936a), S.126, s. 2.

Maraş (Salı Günleri Çıkar Resmi Vilayet Gazetesidir.), (20.2.1936b), S.164, s. 3.

Okumuş, Ejder (2009), “Evliya Çelebi’nin Gözüyle Kahramanmaraş”, Seyahatname, Şehir Tarihi ve Coğrafya Kitaplarına Göre Maraş (Haz. Alparslan, Yaşar- Yakar, Serdar), Kahramanmaraş: Ukde yayınları, 9-53).

Solak, İbrahim (2014), “Dulkadirli Eyaleti’nde Gayrimüslimler” Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 35.

TDK (2000), *İmlâ Kılavuzu*, Ankara: TDK yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (1986), “Maraşlıların Bayramı”, *Dünyada Madalyalı Tek Şehir Kahramanmaraş* (1946 tarihli Ülkü dergisinden alınmış.), S. 4.

Türk İstiklal Harbi 4. Cilt: Güney Cephesi (1966), Genel Kurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları.

Yakar, Serdar (2012), Maraş Milli Mücadelesinde Önden Gidenler, Kahramanmaraş: Ukde yayınları.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Yakar, Serdar (2014a), Ahmet Çıtak Hayatı ve Şiirleri,
Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi yayınları.

Yakar, Serdar (2014b), İstiklalden İstikbale Bir Hayat Mücadelesi Ali
Rıza Pişkin, Kahramanmaraş: Ukde yayınları.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
HANEYE TECAVÜZ VE AŞIKLIOĞLU HÜSEYİN
Salman KAPANOĞLU

Bir tehlike zuhur ettiği zaman, göz görür, kulak işitir, kalp hisseder ve ürperir. Milli Mücadelede de Maraş Anadolu'nun gözü, kulağı ve kalbi oldu. Kalbi ürperen bir beden el, ayağı durur mu? Elbette durmaz! Kurtuluş Savaşı'nın ilk kurşununu atan Maraşlı hem kendini hem de Anadolu'yu kurtardı.

Tebliğime niçin Haneye Tecavüz ve Aşıklıoğlu Hüseyin dedim. Tarih boyunca milletler hep savaşmış ona kimsenin bir itirazı olamaz. Allah düşmanın da merdini versin, erkekçe vuruşalım.

Mondros Mütarekesince önce İngilizler, sonra da Fransızlar Maraş'a, güya, medeniyet orduları adı altında geldiler. Fransızların şehrimize gelmesiyle içimizdeki düşmanlarımızı da tanıdık. Hangi millette görülmüş acaba? İşgale gelen düşmanı davul zurna ile karşılamak! İçimizdeki gül gibi geçindiğimiz Ermeniler, bize bu acı tecrübeyi de yaşattılar.

29 Ekim 1919 günü Fransızlar Maraş'a gelecekler, kaygısı Meclisi Mebusanda milletvekilliğimizi de yapmış olan, Acop Hırlakyan'a düşmüş. Ermenileri toparlayarak Fransızlara muhteşem bir karşılama hazırlığına girişiyor. Yedikleri çanağa tükürdükleri yetmiyormuş gibi öyle yüzüstü, öyle hayasız, öyle alçakça bir teklif ediyorlar ki bize...

Siz hanenize tecavüz eden düşmanınızı gülle karşılar mısınız? Bizden işte bunu istediler. Bu milletin ekmeğini yiyen suyunu içen Agop Hırlakyan 29 Ekim 1919 da Maraş'a gelecek Fransızlara, İngilizlerden daha coşkulu bir karşılama yapmak istiyordu. Bu karşılama elbette davullu zurnalı bir karşılama olmalıydı. Davulcuların başı ve ağası Abdal Halil Ağaya bütün davulcuları da toplayıp Fransızları karşılayacaklarını söyler Agop Hırlakyan. Abdal Halil Ağaya bu karşılama da görev almak istemediğini söyler. Hırlakyan çok para teklif eder, ama nafîle Halil Ağaya kabul etmez. Oysa o günlerde ailecek kuru soğana muhtaçlar. Halil Ağaya büyük bir imtihanla karşı karşıyadır. Zira haftalardır düğün dernek olmuyor, eline beş kuruş bile geçmiyordu. Onun bu durumunu bilen Hırlakyan paranın miktarını artırdıkça artırıyordu. Nihayet o kadar artırdı ki davulcu başının reddemeyeceğini sanıyordu. İşte o an Abdal Halil Ağaya öyle bir cevap verdi ki; Maraş'ta darbi mesel olarak her fırsatta söylenir oldu. Maraş ve Milli Mücadele tarihine altın harflerle yazılacak bir kelam-ı kibardır.

Abdal Halil Ağaya:

Agop Ağaya, Agop Ağaya, senin çil çil altınların, benim komşumun soğanının kapçığından daha değerli değildir. Değil üç beş kese altın, davulumun kasnağını altınla doldursan bu tokmak bu davula vurmaz. Ben din gardaşımın bağına çomak sokmam!

Agop Hırlakyan:

Açlıktan nefesim kokuyor, her gün aç yattığınızı biliyorum. Mesleğin davul çalmak değil mi? Bu inadın niye? Halil Ağaya, Hırlakyan'a öyle bir bakış bakar ki... Osmanlı tokatı gibi Hırlakyan'ın suratına şu cümleyi çarpar:

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bu din bahsidir.

Bizim yıllardır Millet-i Sadıka dediğimiz Ermeniler, Fransız ordularını karşılarlar. Fransızlar Maraş'a gelir her yerde taşkınlıklar, şımarıklıklar; Ermenilerin de kıskırtmasıyla iyice azıtırlar. O günlerde içki satışları da üç misline çıkar. Fransızların taşkınlığı dayanılmaz hal almıştır.

Maraş'ın eşrafi da elbette boş durmuyordu. Şeyh Ali Sezai Efendi başkanlığında çok önemli ve gizli toplantılar yapıyor, önemli kararlar alınıyordu. Son alınan karar şuydu:

"Fransızlar, Ordusuyla, topuyla, tüfeğiyle geliyorlardı, Maraş ahalisini tahkir ve tahrike edecekler, sabırlı olacağız, tahriklere kapılmayacağız, ne yaparlarsa yapsınlar karşılık vermeyeceğiz. Mahalleleri, köyleri, ilçeleri teşkilatlandırıp silahlanıp öylece savunmaya ve saldırmaya başlayacağız." Bu karar el altından bütün Maraşlılara duyuruldu.

Sütçü İmam'a o günlerde birkaç Fransız askeri koltuk vurur, dipçik vurur karşılık vermez. Onlar, İmamı korkuttukları zannederler. Taşkınlıkları o kadar ileri gitti ki, 31 Ekim 1919 da Uzunluk'ta hamamdan çıkan kadınlara, birkaç Fransız askeri;

Burası artık Fransız memleketi, burada çarşafı peçeyle dolaşamazsınız!

Diye kadınlara bağırıp çağırırlar. Bunu gören Sütçü İmam ve Çakmakçı Sait alınan karar gereği "ya sabır" diyerek sabrederler. Fransız askerleri işi daha da ileri götürerek kadınların peçesine el uzatıp olmadık küfürlerle kadınları taciz etmeye başlarlar. Kadınlar feryat figan ordakilerden yardım ister. Çakmakçı Sait kadınların feryadına dayanamayıp, askerlerin üstüne yürüyünce Çakmakçı Sait'i orada şehit ederler. Fransız askerleri kadınlara tekrar el uzatınca kadınlar çılgın çılgına feryad ederler. Sütçü İmam tabancasını çeker askerlerden birini vurur. Bu vuruş Maraş harbinin ve Millî Mücadele'nin ilk kurşunu oldu.

Şimdi hepinizin merak ettiği bir soru:

Ortada alınan bir karar varken Sütçü İmam kendine yapılan satışmalara sabretti de birkaç askerin kadınlara tacizlerine neden sabretmedi?

O an, Sütçü İmam'ın dünyaya haykırdığını duyar gibi oluyorum;

"Namusa da sabredilmez ki!"

Ben, bu tebliğime işte bunun için "Haneye Tecavüz" dedim.

Tebliğimin bu satırlarını yazarken, kullanılmış A4 kâğıtlarına not alıyordum, birde ne göreyim aynı kağıdın arkasında şu hadisi şerifi gördüm:

"Bir müminin dokunulmazlığına şerefine dil uzatılan yerde bir mümini mahcup eden kimseyi Allah, en çok yardıma muhtaç olduğu bir anda onu perişan eder. Bir müminin şerefine dil uzatılan, dokunulmazlığı çiğnenilen bir yerde mümine yardım edip onu savunan kimseye de Allah, en çok yardıma muhtaç olduğu bir sırada ona yardım eder" (Ebu Davut- Edep 12)

Burada bir hususa dikkat çekmek istiyorum. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü; dünyada kadına uzatılan el sebebiyle savaş çıkaran tek şehir Maraş'tır.

Kurtuluş savaşımızın en önemli olayı şüphesiz ki bayrak olayı. Hırlakyan, komutan Andre şerefine verdiği baloda Hırlakyan'ın torunu Helena'yı dansa kaldırrır. Kız dans teklifini kabul etmez. Komutan bozulur: Sebep sorar. Helena " Maraş Kalesinde Fransız Bayrağını dalgalandırmadan, dans teklifinizi kabul edemem." Der.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Komutan Andre, “Derhal o bez parçasını ordan indirip, Fransız bayrağımızı dalgalandırın.” Diye emir verir. Helena, dansı kabul eder. Andre de muradına erer. Helena ile dans eder ama; Maraşlıyla dans edilemeyeceğini bilemez.

Bayrak olayı, Fransız komutan için bir uçkur davası olabilir. Bizim için İstiklal Davası gibi kutsal bir davadır. Kaleme aldığım “Haneve Tecavüz” adlı tiyatro oyunumda, sabah namazına kalkan Avukat Mehmet Ali Kısakürek, minarelerden okunan canhıraş ezana dikkat çekerek, ” İştıyor musun hatun, okunan ezanları? ” der. Hanımı: “Her zaman okunan normal ezan” der. M.Ali Kısakürek “ Normal ezan namaza çağırır, bu ezanlar cihada çağırıyor.” Der dışarı koşarak kaleye bakar, Bayrağımızın yerinde olmadığını görür. Hemen o meşhur “Alem-i İslama Hitap Bildirisini” yazar:

"Alem-i İslam'a Hitap

Ey millet-i necibe-i Osmaniye, vaktine hazır ol. 1300 küsur seneden beri Hz. Allah ve Peygamber-i Zîşan'ının hizmetine razı ettiğin bir din ölüyor. Yani ecdadının kanı pahasına fethettiği bir kalenin burcundaki AI Sancağın bugün Fransızlar tarafından indirilip, yerine kendi bandıraları konuldu. Şimdi acaba bunu yerine koyacak sende birkaç yüz İslam gayreti hiç mi yok!

İğtişas arzu etmeyin. Yalnız pür vekar ve azamet olarak ol AI Sancağımızı geri yerine koyalım. Tekrar kemal-i mehabetle yerlerimize avdet edelim. Korkma, korkma seni buradaki birkaç Fransız kuvveti kıramaz. Sen mütevekkilin Alellah kendi mevcudiyetini gösterecek olursan, değil birkaç Fransız kuvveti, hatta bütün Fransız milleti kıramaz. Buna emin ol." 28 Teşrin-i Sani 335

Bu muhteşem bildiri, Maraşlıları, Cuma namazı için Ulu Camide toplar. Rıdvan Hoca diye söylenen, fakat ismi netleşmeyen Ulu Camii imamı, her kimse bu kahraman imam, Cuma Namazını kıldırılmayıp, Farzdan önce farz var hükmünce, zaten hazır olan cemaati kaleye hücum ettirir. Fransız bayrağı indirilip ay yıldızlı şanlı bayrağımızı kalenin burcuna dikerler. Cuma namazını bayrağın altında kılarlar. Bütün Maraş kalede bayrağını görünce derin bir nefes alır. Fransızların da rahatları elbette kaçmıştır.

Maraş'ın kurtuluşunda yediden yetmiş herkes düşmana haddini bildirmiştir. Maraşlılık karakterini ve ruhunu üç kahramanda özetlenecek olsa; Abdal Halil Ağa, Sütçü İmam ve Aşıkhoğlu Hüseyin isimleri olurdu. Abdal Halil Ağa fedakarlığın, Sütçü İmam kahramanlığın, Aşıkhoğlu Hüseyin ise cesaretin baş kaldırışın, fedakarlığın, sadakatın ve ihlasın abidesi olmuştur. Aşıkhoğlu Hüseyin zaten 12 yıl boyunca Çanakkale de Yemen de Balkanlar da büyük kahramanlıklar göstermiş bir gazimizdir.

Kaleden Fransız bayrağının indirilmesini hazmedemeyen Guvernör Andre, yanındaki heyetle birlikte Kuyucak'tan Kanlıdere'ye doğru yürüyüp, halkın nabzını tutar. Sabreden Maraşlı yol boyunca saygıda kusur etmez. Nakıp Camii'nin yanına kadar gülcükler dağıtarak gelen Guvernör, camii'nin önünde kayaya çarpar. Çünkü camiinin binek taşında Aşıkhoğlu Hüseyin oturmuştur. Guvernör, Hüseyin'nin önünden geçer, Hüseyin hiç görmemiş gibi istifini bozmaz. Guvernör, fark etmemiştir her halde diyerek, geri döner, tekrar önünden geçer. Hüseyin yine aldırış etmez. Guvernör Hüseyinin bu vurdumduymazlığına iyice sinirlenir, geri

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

döner, önünden bir daha geçer. Hüseyin kararlı bir şekilde ayağa kalkmamakta ısrar eder. Kısaca Guvernörü adam yerine koymaz.

Guvernör, hiçbir şey olmamış gibi Aşıkhoğlu Hüseyin'e döner, aralarında şu diyalog geçer (Salman Kapanoğlu, Haneye Tecavüz oyunundan):

Guvernör- (Üç kere geri çekilip Aşık Hüseyin'in önünden geçer ayağa kalkmadığını görünce çok bozulur üçüncüden sonra) Beni fark etmedin galiba?

Aşıkhoğlu Hüseyin- Gördüm gördüm.

Guvernör- Tanımadın herhalde?

Aşıkhoğlu Hüseyin- (Anlamalı) Çok iyi tanıdım sen Guvernör'sün.

Guvernör- Kuyucak tan buraya kadar, hiç kimse hürmette kusur etmedi. Fakat sen ayağa bile kalkmadın.

Aşıkhoğlu Hüseyin- Müslüman gavvura hürmet etmez biz ancak Allah'ın huzurunda eğiliriz!

Guvernör- Sen neyine güveniyorsun da böyle kabadayılık ediyorsun bir bayrak için yapmadığınız çılgınlık yok altı üstü bir bez parçası ben istesem mitralyöz ateşine tutup hepinizi yere sererdim!

Âşık Hüseyin- (İyice diklenir, gözlerinden ateş çıkar gibi iyice sinirlenir ayağa kalkar) İşte bunu yapamazsınız.

Guvernör: Niçin yapamayacakmışım sen kime güveniyorsun üstelikte çok küstahsın!

Aşıkhoğlu Hüseyin- Güvencim Allah, dayanağım millet. Senin küstahlık dediğin benim şerefim, haysiyetim ve karakterimdir.

Guvernör- Böyle konuşmakla beni tahrik ediyorsun. Ben istersem mitralyözleri kaleye kurar her mahalleyi, her sokağı topa tutarım.

Aşıkhoğlu Hüseyin: (Gülerek alaycı)

Guvernör- (Alaycı) Kim mani olurmuş bana ? Sen tek başına kim oluyorsun gücün kuvvetin ne ki?

Aşıkhoğlu Hüseyin: (Sertleşir) Çünkü benim canım sağ ben yaşadıkça o bayrak kalede dalgalanır. Senin anlayacağın tek Maraşlı kalıncaya kadar bu emelinize nail olamayacaksınız. Her köşe başında benim gibi bir Hüseyin nöbet beklemektedir. Hem sen bana bak kumandan ben anandan bu bayrağın altında doğdum şimdiye kadar canımdan çok sevdiğim şanlı bayrağımı doya doya seyretmeye alıştım senin bir bez parçası dediğin bu bayrak bizim canımız, kanımız, şerefimiz, namusumuz, hürriyetimizdir. Onu görmemek için ya kör ya ölü olmalıyız. Hem sen bizi bilmezsin, bizim için dünyada bayrak uğruna can v ermekten daha büyük bir rütbe ve şeref yoktur.

Guvernör: Sen hislerine kapılıyorsun tecrübesiz olduğundan taşkınlık ediyorsun.

Aşıkhoğlu Hüseyin: Ben her sözümü düşünerek ve bilerek söylüyorum iş tecrübeye gelince her Türk anasından savaşçı olarak doğar. Ben Çanakkale'de, Yemen'de senin gibilerle tam 12 yıl savaştım gördüğün gibi dimdik ayaktaım. Bu memleketin kadını çocuğu genci ihtiyarı hep benim gibi düşünür her Maraşlı her sabah kalktığında önce kaleye bakar bayrak dalgalanıyorsa mesele yok. Göğsü kabara kabara işine gider. Bayrağı kalede görmemek ne acı bilir misin kumandan dedelerimiz hep bayrak için kan dökmüşler bizde dökülecek kan yok mu sanırsın sen bizi ölümle tehdit edersen biz de ölümden korkacak göz var mı? Bizim için şehitlik en büyük mertebedir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Guvarnör- Biz büyük bir orduyla geldik. Güç bizde; pişman olacağımız bir işe kalkışmayın. Topunuz yok, tüfeğiniz yok ne ile karşı koyacaksınız?

Aşıkoğlu Hüseyin- (Abasını açar kuşağındaki hançeri gösterir.) Biz de boş değiliz.

Guvarnör- (Palayı fark eder küçümseyerek) Koca orduyu bu çakıyla mı durduracaksınız. Şu an emretsem çocuk çoluk, kadın kız topunuzu kurşuna dizdiririm. Evlerinizi, ocaklarınızı yaktırır yıktırırım. Kuşağındaki o çör çöp nedir?

Aşıkoğlu Hüseyin- (Göstererek) Bu pala kadınlarımız, çocuklarımız sizin kirli ellerinizle ölmesin diye, gerekirse biz öldürelim diye taşıyoruz. Bu çamları, çıraları evlerimizi sizlerin pis çizmeleriniz tepelemesin diye, kendi ellerimizle yakmak için taşıyoruz.

Guvarnör- (Hayretler içerisinde fakat renk vermek istemez, küçümser bir eda ile) Cesaretin hoşuma gitti. Belliki fakirsın sana para verelim.

(Hırlakyan kuşağından para çıkarmak için elini atar.) Evine et ekmek alırsın.

Aşıkoğlu Hüseyin- Biz aç da yaşarız. Ama hürriyetsiz yaşamayız. Çekin gidin başımızdan. Yoksa biz hürriyetimizi almasını biliriz!

Guvarnör- Biz sizi esir almaya gelmedik. Böyle düşünmeyin sizleri sefaletten kurtaracağız sizleri daha iyi yöneteceğiz. Sizi medeniyete kavuşturacağız. Hastaneler, okullar, yollar, köprüler yapacağız, size rahat bir hayat yaşatacağız.

Aşıkoğlu Hüseyin- Ne zamandan beri köleler efendilerine medeniyet bahşeder oldular. Sahi siz bunun için mi geldiniz?

Guvarnör: Bravo Bravo genç seni çok sevdim. (Para uzatarak) Al şu paraları.

Aşıkloğlu Hüseyin: Ne olacak onlar?

Guvarnör: Harca ve beni...

Aşıkloğlu Hüseyin: (Sözüünü keserek) Senin parana ihtiyacım yok o paralarla köpeklerine yal alırsın. Sahi siz buralara ne için geldiniz? Esas maksadınız nedir sen onu söyle?

Guvarnör- Devletinizin bize borcu vardı, ödeyemeyince anlaşma gereği...

Aşıkoğlu Hüseyin- (Sözüünü keserek) Sizde borca karşı hürriyetimizi, bayrağımızı, vatanımızı mı alacaksınız. (Daha kızgın) Yanılıyorsunuz Guvarnör! Devletimizin borcu varsa fert fert paylaştım hane başına ne düşerse öderiz. Ben Çanakkale’de, Yemen’de yedi düvelde savaşmış bir erim. Gerekirse borcumuzu canımızla öderiz.

Guvarnör- (Küçümser) Gel sen benim askerim ol (İki elini uzatır) Bak

(Sağ elini gösterir) Bu hayır elim (Sol elini gösterir) buda şer elim, hangisini tutmak istersin.

Aşıkoğlu Hüseyin- Allah, senin şerrin şöyle dursun hayrından emin etsin!

Guvarnör- Anlaşıldı seninle anlaşamayacağız.

Aşıkoğlu Hüseyin- Anlaşmak mı? Savaşta düşmanla anlaşana biz hain deriz.

Hasılı, 1920’de; Aşıkloğlu’nun Fransız komutanına verdiği cevap, aynı zamanda bütün Maraşlıların da dünyaya verdiği mesajdır;

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
” MARAŞ BİZE MEZAR OLMADAN DÜŞMANA GÜLİZAR OLAMAZ!”
ŞEYH ALİ SEZAI EFENDİ VE CECELİ’DE YAŞANANLAR
Mehmet CANLI*

1.Şeyh Ali Sezai Efendi(Kurtaran)⁵⁹⁸

En zor günlerdir yaşanan zaman;

Tarih boyunca esaret nedir bilmeyen bir millet masa başında yenik düşmüş, bir zamanlar dört kıtaya hükmederken, avuç içi kadar Anadolu toprağına sıkışmış ve o dahi çok görüldüğünden olsa gerek işgal edilmişti yedi düvelce...

Meydan, düne kadar bir ve beraber yaşadığımız Ermeni azınlıklara kalmıştı. İngilizli davul zurna ile şenlikler içerisinde karşılayan da onlardı, Fransız karşılayan ve birliklerine gönüllü olarak yazılan da...

Bu topraklardan Türk unsurunu söküp atmak ve Ermeni hakimiyetini kurmak ise asıl gaye...

İşgal komutanı Kolonel Max Andriya şehrin ileri gelenlerini toplamış, Türklerin hristiyanlara yaptığı iddia edilen tecavüzü durdurması yönünde nutuk atmaktadır.

Kimler yoktur ki o toplantıda...

Müftü Tekerekzâde Hacı Mehmet Tevfik...

Müderris Dayızâde Hacı Mehmet Emin...

Müderris İlyas Efendizâde...

Eytam Müdürü Hasan Ra’fet...

Karaküçükzâde Keskin Hacı Mehmet...

Livâ Müderrisi Seyithanzâde Osman...

Müderris Leblebicizâde Hafız Ali...

Emir Abdülcelilzâde Şeyh Ali Sezai...

Ve Mutasarrıf Ata Bey...

Yer Amerikalı misyoner Makalin’in evidir...

“- Maraş’ın içinde, köy ve kasabalarda bulunan hristiyanlar şimdide değin Osmanlı Hükümeti ve ahalisi tarafından yapılan tecavüzler sonucu nüfusça ve malca büyük zarar ve hasarlara uğratılmışlardır. Bundan böyle müslümanlara gereken nasihat ve uyarıda bulununuz” diye sözlerine başlayan komutan ardından tehditleri de sıralar:

“- Herhangi bir müslümanda emanet mal ve para var ise hemen sahiplerine verilmelidir. Hiçbir kimsenin kişiliğı, hakları ve milliyetine karışılmayıp barış içerisinde yaşamaları gereklidir. Bildirime aykırı davranışlar görüldüğünde almış olduğum emir ve yetkiye dayanarak yola getirici cezalar uygulayacak ve gerekirse savaş girişimlerine başvurmam zorunlu olacaktır.”

* Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Kültür ve Turizm Şube Müdürlüğü, e mail. sanattarihçisi46@hotmail.com.

⁵⁹⁸ Uluslar arası Milli Mücadele Döneminde Maraş Sempozyumunda sunduğum bu bildiriye yapılan çalışmada katkılarından dolayı Serdar YAKAR’A ayrıca teşekkür ederim.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Bu tehdiye pabuç bırakmayan topluluğun sözcüsü olarak Şeyh Ali Sezai Efendi gür bir ses ile cevap verir:

"- Maraş'ta göze çarpan ne kadar güzel ve iç açıcı konak, paha biçilmez mal, kıymetli bağ-bahçe ve verimli ne kadar arazi varsa Hıristiyanların mülküdür. Onlar baskı ve saldırı altında yaşasalar bu günkü servet ve rahatlığı elde edemeyecekleri gibi harap olmaya yüz tutmuş ahır gibi evlerde oturmaları gerekirdi. Sahip oldukları bunca zenginlik ve mal varlığını gökten Mesih indirmeyip ancak devlet ve milletin hoşgörülü yaklaşımlarından elde etmişlerdir.

Hükümet dairelerinde Hıristiyanların başvuru ve işleri öncelik ve ivedilikle görülmektedir. Müslümanlardan çok, rütbe ve nişanlarla ödüllendirilmişlerdir. Devletin emirlerine uymak Hıristiyanların da dini inançları gereği iken, devletin iyi davranış ve yardımları ile elde ettikleri bunca nimetleri göz ardı ederek ayaklanma ve saldırılarda bulunmuşlardır."

Ve devam eder:

"- İşitilen herhangi söz, gözle görülüp değerlendirilen gibi olamaz. Gezip doğrıyu görerek yargıya varmak gerekir. Çarşıda bir bölüm dükkanın bir köşesinde Müslüman, diğer köşesinde Hıristiyan bir kimse ticaret ve sanat ile uğraştıkları, bazı evlerin alt ve üst katlarında Müslüman ve Hıristiyanların oturup rahatça uyum içinde yaşadıkları görüldü. İşgal kuvvetlerimizin şehre girişi sırasında Ermenilerin cadde, çarşı ve mahallelerde bir ağızdan "Yaşasın Ermenistan, kahrolsun Osmanlılar ve Türkistan" diye bağırarak Türklere ve mukaddesata sövüp sayarak türlü hakaret ve saldırganlıklar sergileyerek ilerlediklerini görmüş ve tanık olmuşsunuzdur."

Sözlerinin sonunda ise; yüzde seksen oranında çoğunluğa sahip olan yüce Türk halkının isteğinin kimse ile uğraşmak olmayıp onuru ile sağlanacak barışın sonucunu beklemek olduğunu belirtir.

Ali Sezai Efendinin bu konuşması etkili olur ve İngiliz işgal komutanı yaptırdığı küçük bir iki araştırma sonucu Ermenilerin taşkınlıklarını farkederek onlardan yüzçevirir.

Bu tavır değişikliğindeki en etkin unsur ise işgal kuvvetlerinde siyasi temas memuru olarak görev yapan Mısırlı Yüzbaşı Hasan Rıfâ ile Şeyh Ali Sezai Efendi arasında kurulan dostluk bağıdır.

İngilizlerin ardından Fransızlarla da aynı şekilde mücadele eden ve Milli Mücadelenin manevi mimarı olarak kayda geçen Şeyh Ali Sezai Efendi 1867 yılında Maraş'ta doğmuş, babasının adı Hacı Ahmed, annesinin adı ise Fatma hatundur.

Oğlu, merhum Halit Kurtaran'ın verdiği bilgiye göre baba tarafından bilinen ilk dedesi Emir Abdülcelil olup şecere ile Hazreti Hüseyin soyundan olduğu belirtilmektedir. Maraş'ın Şekerli mahallesinde doğup büyümüştür. Daha beş yaşında iken babası Hacı Ahmet Efendinin vefatı üzerine kızkardeşi Ayşe ile birlikte öksüz kalmış, annesi ve eniştesinin gözetiminde büyümüştür.

Eniştesi Saraç İbrahim Efendinin bir ara Halep sınırındaki Akbez kasabasına taşınmış olması dolayısıyla kasabadaki Fransız okuluna devam ederek Fransızca öğrenmiştir.

Dini eğitimini ve diğer genel bilgileri ise mahalle okullarındaki o dönemin seçkin hocalarından öğrenmiştir. Klasik medrese tahsilini Kalalı İmamzâde Hacı

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Osman Efendi'den alan Ali Sezai Efendi henüz 17 yaşında iken Kadiri şeyhi Şakir Efendiye intisap eder. 24 yaşında ise ilk icazetini alır.

Maraş'ın Hatuniye mahallesinde bulunan Şakir Efendi'den aldığı Kadiri-Rufai icazeti ile yetinmeyip, 1892 yılında Nakşibendi Şeyhi Darendeli Hacı Mehmet Efendi'den, 1893 yılında Urfa'lı Şeyh Mustafa Efendi halifesinden, 1896 yılında Kalalı İmamzâde Hacı Osman Efendi'den ve 1896 yılında Halep nakibi Mehmet Ebülhüdâ Efendi'den de icazet alır.

Şeyhi Şakir Efendi 1894'de vefat edince onun işareti ile postuna oturmuş ve ders vermeye başlamıştır. Önce şeriat, sonra tarikat ilkesini benimsemiştir. Şeriat bilgisi olmayan bir kimsenin şeyh olamayacağını savunur. Oğlu Halit Kurtaran'ın ifadesi ile; “öyle el öpmekle, çalım satmakla, hüyükürmekle şeyh olunmaz” derdi.

Hatuniye mahallesinde yer alan çiftli zaviyesi içerisindeki tekke ve bitişiğindeki üç dükkânın mütevelliliğine atanması üzerine burayı onararak ıslah eden Şeyh Ali Sezai Efendi tekkede Rufai zikirleri yaptırmaya, mescit bölümünde ise beş vakit ezan okunup namaz kılınmaya başlanmıştı. Alaüddevle vakıflarından olan bu zaviye 1862 yılında zaviyedarının vefatı üzerine bakımsız kalmış ve harabeye dönmüştü. Mahkeme-i Şeri'yece 1894 yılında ise Şeyh Ali Sezai Efendi bu zaviyeye müteveli olarak atanmıştı.

1912 yılında ise Sultan Reşat tuğralı berat ile tekke ve üç dükkânın bakım ve onarımından sorumlu olmak kaydıyla zaviyedarlık yasal olarak Şeyh Ali Sezai Efendiye verilmiştir.

Sultan Reşat tuğralı fermanla “civar köylerdeki ahalinin dini terbiye ve tahsil elde etmelerine ve ahlaklarını güzelleştirmelerine vesile olacağı” belirtilerek “yukarıda adı geçen şahıs bu zaviyenin başına bizzat kendisi geçsin, kusursuz bir şekilde hizmet etsin. Onun tembellik etmesi veya görevini terk etmesi halinde vazife kendisinden alınacak ve başkasına verilecektir. Tarih; 29 Rebiul-Ula 1330 (18 Mart 1912)” denilmektedir.

Padişahın bu fermanı ile tekkedeki zikir ve eğitim çalışmalarını hızlandıran Şeyh Ali Sezai Efendi 1920 yılına kadar geceleri müridleri ile birlikte zikir ayinlerini sürdürmüş, gündüzleri ise yetenekli çocukları özel olarak eğitip yetiştirmeye özen göstermiştir. Bu arada bazı Yahudi aileleri de çocuklarını Şeyh Ali Sezai Efendiye göndererek okuma, yazma ve bilgi öğrenmelerini sağlamışlardır.

Aynı zamanda halk arasındaki anlaşmazlıklara, aileler arasındaki kavgınlıklara da uzlaştırmacı olarak katkıda bulunan tekke, ne hazindir ki 1919'da başlayan işgalin ardından verilen milli mücadele yıllarında içerisindeki zengin kütüphanesi ile birlikte yanmıştır.

Maraş'ın düşman işgalinden kurtuluş sürecini ele alan ve ilk olarak 15.05.1957 tarihinden itibaren A. Saim Emirmahmutoğlu'nun gazetesi “Demokrasiye Hizmet” de yayınlanan, kısa bir süre önce de Serdar YAKAR'IN “ŞEYH ALİ SEZAI EFENDİ VE MİLLİ MÜCADELE” adıyla yayına hazırladığı çalışmanın dışında Şeyh Ali Sezai Efendi'nin daha bir çok konuda notlar ve küçük risaleler kaleme aldığı bilinmektedir.

İki kez yangın geçiren ve kütüphanesi yanan Şeyh Ali Sezai Efendi'nin kurtarılabilen notlarının bir kısmı bugün hala Yaşar Alparslan tarafından muhafaza edilmektedir. Kapısını çalan her araştırmacıya yardımcı olmayı kendisine şiar

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

edinen Yaşar Alparslan, Şeyh Ali Sezai Efendi'den kalan notları tasnif etmiş ve ortaya şu sonuç çıkmıştır:

“Bir hutbe kitabı(Arapça-Osmanlıca), iki dua kitabı, Maraş harbinin tarihçesine dâir parçalar, klasik tarz bir tıp kitabı, muhtelif konuların not edildiği bir defter, adını “Seyfûlkaviyyülmotin fi nasrilmüslimîn” koyduğu ve kendisinin yazdığı cihad üzerine bir kitap, namaza aid meselelerle alakalı bir kitapçık, içinde her çeşit eski tıp konularının bulunduğu bir not defteri, tasavvufi konuların işlendiği bir defter, dış kapağında “Emir Abdülcelilzâde Ali Sezai Efendi Maraş Gafarallahü Lenû ve Livâlideyhi ve Liecdâdihî ve muallimini. Âmin” yazılı bir defter, onlarca konuyu içinde derlemiş bir başka defter ve yine muhtelif mevzuların işlendiği bir defter. Bundan ötesi beş sahife tutacak kadar bitişik, parça vaaz notları veya kendisinin okuduğu şeylerden tuttuğu notlar.”

Yaşar Alparslan, Ali Sezai Efendinin çalışmaları hakkında şu genel bilgiyi de vermektedir:

“Ehl-i tasavvuf olduğu için kaynak ayırımı yapmamış. Ehl-i tarikin kitaplarını okumuş. İstifade etmiş. Notlar almış. Ehl-i ilim, müteşerri olduğu için ilmi değeri olan kitapları da okumuş. Kullanmış.”

Şeyh Ali Sezai Efendi'nin şahsiyeti ve kişiliği hakkında oğlu merhum Halit Kurtaran'ın kaleme aldığı ve Kurtuluş Dergisininin 2002 tarihli nüshasında yayınlanan notlarda Halit Kurtaran, babası Şeyh Ali Sezai Efendi'yi şu cümlelerle anlatıyor:

“Güler yüzle herkesin hatırını saymayı ve sormayı boşlamazdı. Aynı zamanda vakarlı ve heybetli bir görünüşü vardı. Geçtiği sokaklarda oturmakta bulunan herkes... Yahudi ve Hıristiyanlar bile ayağa kalkarak saygı gösterirdi. Kendisi de her birinin hal ve hatırlarını sorar, iltifat ederdi. Papazların üst düzey görevlilerinden olan Katagos ve Kile pazarları, kilise papazlarını denetlemeye geldiklerinde tekkeye kendisini ziyarete gelip uzun uzun sohbet ederlerdi. Onlara her türlü izzet ve ikramda bulunurdu. Konuşma yeteneği üstün düzeyde idi. Net, etkili ve inandırıcı bir niteliğe sahipti. Dinleyicilerini etkileyen bir ses tonuna sahipti. Toplumla seslenmekte eşine az rastlanırdı. Milli bayram törenlerine katılır ve kürsüye çıkarak nutuk verirdi. Allah'tan gayri kimseden pervası ve korkusu yoktu. Bembeyaz olan saç ve sakalının ağarma nedeninin, kamu dertlerini üstlenmekten doğduğunu söylerdi. Kişisel olarak hiçbir şeyi umursamaz ve dert edinmezdi. Allah var... gam yoktu. Hasta yatağında bile ziyarete gelip halini soranlara güler yüzle, Allah'a şükürler olsun diye yanıt verirdi.”

Düşmanın önce Maraş'tan sonra da topyekun Anadolu'dan sökülüp atılması ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşundan sonra ise Şeyh Ali Sezai Efendiyi gezici öğretmen olarak görmekteyiz. Pazarlık ilçesi köylerindeki çoğunluğu kürt ve alevi nüfusun devlete karşı bağlılık ve itaatlerinin oluşturulmasını sağlamada başarılı çalışmaları olmuştur.

Vefat tarihi olan 1937 yılına kadar devam eden vaziflik görevine ise 1926 yılında atanmıştır.

Soyadı kanunu çıktığında zamanın valisi Fahrettin Kiper'in teklifi ile, kurtuluştaki hizmetleri dolayısıyla “Kurtaran” soyadı verilmişti. Oğlu Halit Kurtaran aracılığı ile bize ulaşan bir şiirinde Maraşlıya şöyle seslenmektedir:

“Ey Maraş'ın has evladi,

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

*Sevindirdin sen ecdadı,
Fransızların ah-ı feryadı,
Tarihe geçti bu adı.*

*Sen ders verdin elhak,
O mağrur oldu müstehak.
Ne cesaret yokkan bir hak,
Zümrüt yurda girsin ahmak.*

*Kalemize çekilsin sancak,
Sükut eder bunu ancak,
Gayreti yok birkaç korkak,
Hayır.. bizde yoktur alçak.*

*Varsa mahkum millete bak,
Yandı çıramız daim yanacak.
Türkün alını her demde ak,
Atiile hal pek parlak.*

*Kahramandır Türk ahfadı,
Cihan duydu hep bu adı.
Alkışlarım bu cihadi,
Çok yaşasın Türk evladı”*

İlk evliliğini 1887’de gerçekleştiren Ali Sezai Efendinin, Mehmet Halit ve Ahmet Sait adlarında iki oğlu ve Fatma Salime, Hatice Naciye ve Gülsüm Zübeyde adlarında üç kızı bulunmaktaydı.

Allah rahmet eyleye.

2.Tarihi Mühim Bir Vesika ve Cecelide Yaşananlar⁵⁹⁹

Bababurnu ve Eoğlu havalisinde yakılan köyler... Köylerde düşmanın yaktığı evler, insanlar, hayvanlar, zahire ve eşyalar... Süngüye takılan çocuklar, ipe dizilerek şehit edilen silahsız köylüler, dört gün ve dört gece kapattıkları Türk kadın ve kızları... Yapılan yağmalar...

Bütün bu caniyane hareketleri gününde ve yerinde tesbit eden altı kişinin imzasını havi bu tarihi değeri haiz vesikada yer alan bilgiler şu şekildedir;

Rapor:

Kânunusaninin üçüncü cumartesi gününden onuncu cumartesi gününe kadar Fransız kıtaati tarafından Maraş kurasından vukua getirilen hasarat hakkında müşahadat ve istihsaf olunan malûmatımız berveçhiâti telhis ve beyan olunur:

Madde 1- Şehri Kanunusaninin üçüncü cumartesi günü akşam Maraş’a dört saat mesafede bulunan Kılıçoğlu kariyesini ihata ile geceyi orada geçirerek ferdası, yani ayın dördüncü pazar günü sabaha üç saat kalarak bilâhadise oradan

⁵⁹⁹ Uluslararası Milli Mücadele Döneminde Maraş Sempozyumunda sunduğum bu bildiriye yapılan çalışmada, katkıları ve göndermiş olduğu bu mühim tarihi vesikadan dolayı Serdar YAKAR’A ayrıca teşekkür ederim.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

hareketle Eloğlu kariyesine geçerek tuluu fecirden daha evvel bilesebep Ceceli karyesini abluka ile köyü takayyüd ettikleri top ve mitralyöz ve piyade ateşi altına almış ve zulmeti leylden istifade tarıkını düşünen ahali derhal evlerini, mallarını olduğu gibi bırakarak dağa çekilmişlerdir. Mütecaviz kıtaatı askeriye sabahın hulul ve güneşin tuluundan çok sonraya kadar top ve mitralyöz ve piyade ateşine devam etmişlerse de bir gına tahribat vukua getirememişler, bunun üzerine piyade kıtaatı köye yayılarak rasgeldikleri haneye ateş verip kırk haneyi harap etmişlerdir(Demokrasiye Hizmet, 12.2.1957).

a.Eloğlu Ve Ceceli Köyünde Yapılan Mezalime Dair Rapor

Köy evlerinden otuz birini yakmış ve bu haneler içerisinde tekml zahair ve eşya ve bazı hayvanat ve hastalıkları sebebiyle diğer ahali meyânında kaçmağa muktedir olamayan beş nüfus insan da canhıraşana vukubulan feryat ve figanları istima olunmayarak mütecavizlerinin temaşası karşusunda yanup kül olmuştur. Ahvalı vakrai müessife, firar eden köy ahalisi tarafından köy civarına... kayalıklar arasında müşahade olunmuştur.

Ateş içinde yanan insanlar Hasan oğlu Gökçe, Hüseyin oğlu Ejder Ahmet, Ömer'in kızı Hatice, Osman'ın kızları Fatma ve Ayşe isimlerinde zayıf ve hastagandan muhterik, hayvanat ise Arefe'nin oğlunun üç re's danası, Osman Ağa oğlu Kadir Ağanın altı re's dana ve bir re's inek ve üç re's buzağı hayvanları, Nalbandın validesi Esme'nin bir re's öküzü, Karanın oğlu Ahmed'in üç re's danası, Durdu'nun oğlu Ahmed'in keza üç re's danası, Veli'nin oğlu İbrahim'in iki re's ineği, Mehmed'in oğlu Osman'ın yavrulu bir re's ineği, Kürt İbrahim'in yirmi re's koyunu, Ali'nin oğlu Ali'nin elli petek bal arısı, Durdu oğlu Durdu'nun kırk petek bal arısıdır.

Şu vakada Ceceli karyesi ahalisi müfradatı ayrıca tanzim kılınan defterde muharrer olduğu üzere canı, mevaşi, zehair vesair me'kûlat ve eşyayı beytiyeden madeni bir milyon yüz yetmiş altı bin sekiz yüz kırk hasara duçar olmuş ve muhterim otuz bir hane ile büyük ve küçük yüz kadar nüfusun me'vâsız aç ve çıplak kaldıkları görülmüştür.

Madde 2 – İş bu, kuvvet o gün ve geceyi Ceceli karyesinde geçirdikten sonra ferdası yani ayın beşinci pazartesi günü avdetle Eloğlu karyesine doğru hareket etmiştir.(Bazı zahair ve hayvanat almışve bir çok zairi de bezbelekliklere döküp saçmış, kazan, teşt, megen, tencere ve sair bir takım bakır eşyayı da süngü ve kasaturlarla delik deşik etmek suretiyle... Müsvedde de rapor. Mad. 2.)(Demokrasiye Hizmet, 21.2.1957).

b.Eloğlu Ve Ceceli Köyünde Yapılan Mezalime Dair Rapor

Bilmuvasala bilesebep ve hadise köye dağılarak bazı hayvanat alup ve bazı tahribat ta icra ederek Maraş istikametini tutmuşlardır. Bu vak'ada Eloğlu karyesinin duçar olduğu hasarat yedinci maddede tezkâr olunan hasarat meyânına idlal olunmuştur.

Madde 3 – (Müsvedde Rapor) Aynı günde Eloğlu kariyesinden Maraş istikametine hareketle Gökpınar Çakallı karyesine civar ve Maraş semtindeki burundan yolun şark tarafında bulunan ve kendilerine bir saat mesafeyi havi ve aralarında Aksu nehri, Şerefoğlu kariyesine bilesebep onu mütecaviz top mermisi atarak üç bap haneyi hedm, ve içerülerindeki eşyayı tahriben re's öküz ve inek

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

hayvanını itlaf etmiş ve şu halde bu köyde de seksen bin kuruluş hasarat ıka eylemişlerdir.

Madde 4 – (Müsvedde Rapor) Bu kuvvet aynı günde Maraşa giderek ferdası, yani ayın altıncı salı günü geceden tekrar Maraş'tan çıkan kuvvet dahi Aksu köprüsünü geçtikten sonra Gökınar Çakallı karyesine muvasalatlarında Çakallının mer'ada çobansız rai edilmekte olan hayvanatı bakariyyesini mitralyöz ateşi altına ve aynı zamanda kendilerine bir saat mesafesi olan üçüncü maddede muharrer Şerefoğlu kariyesinin cenup tarafında işbu kariye ahalisinin davarlıkları önündeki ağnamı top ateşi altına almış. Çakallı kariyesi ahalisinin on dokuz re's inek, yirmi bir re's koşu öküzü ve otuz iki re's üçer dörder yaşlarında tosun ve otuz yedi re's birer yaşlarında dana ve kırk yedi re's koyun ve altmış dokuz keçi, yedi re's düve ve Şerefoğullarının ağnamından yüz otuz altı re's telef olmuştur(Demokrasiye Hizmet, 22.2.1957).

c.Eloğlu Ve Ceceli Köyünde Yapılan Mezalime Dair Rapor

Çakallı kariyesi ahalisinin altmış haneden ibaret olan meskenlerinde terk ettikleri dokuz yüz elli kırat şeir ve bin ye yüz kırat hınta ve doksan kırat küşne ve iki yüz kırat darı ve halı ve kilim ve keçe ve çuval gibi eşyayı beytiyeleri kamilen nehp ve yagma edilmiş ve mitralyöz ateşinden Hasan oğlu Hasan'ın, ağnam çobanı Hasso ve Mulla Nasır oğlunun çobanı Muhacir Abdi ve Vahab'ın oğlu Memiş'in zevcesi Esmе ve Nasır oğlunun zevcesi Gülüstan ve üç nefer sağır kız ve iki oğlan çocuğu şehit ve telef olmuştur. Bu hadise esnasında yoldan geçen Kılılı oğlu kariyesinden İbiksiz Ahmed ve Topal oğlu Kadir ve Mulla'nın oğlu Mehmet silahsız oldukları halde mitralyöz ateşi altında itlaf edilmişlerdir. Bu eşhasın hayvanlarıyla beraber o tarafa gitmekte oldukları cümlei istihbarattandır.

Madde 5 –(Müsvedde Rapordan)(raporun aslında madde 7) Bu kuvvet Çakallı karyesinde icrayı faaliyet etmekte iken Maraş'a altı saat mesafede Eloğlu kariyesine İslahiye tarafından ehemmiyetli bir Fransız kuvveti ve bir takım yağmacılarla beraber gelerek hemen bilasual kariyeyi ihataya teşebbüs edilince kariye ahalisi ikinci maddede beyan olunan bir gün evvelki hadiseden hasıl eyledikleri havf ve heyecanın teşeddüdüne binaen derhal köyden firara şitap ederler. Zaten kıta halinden çıkup yağmağır eşkıya vaziyetinde köye de yanaşmakta olan asker elde ettikleri Ahras oğlu Mehmet, biraderi Mahmut, Halil, Kırşehirli oğlu Abdullah, Anteplinin çobanı on yaşındaki Hasan ve sağır Zeliha ve Abdullah oğlu Memik'in sekiz yaşındaki kerimesi Hüsne, Osman'ın kerimesi yedi yaşında Zekiye, Kadir'in oğlu beş yaşında Ahmet, Ali'nin mahdumu dört yaşında Durdu, Ökkeş'in mahdumu altı yaşlarında Ali mamkisanler sabiler süngülere takılmak ve diğerleri de iplere dizilüp kurşunla vurulmak suretiyle şehit edilmişlerdir. Köyün esnayı işgalinde Fatış namında bir dul karı, on yaşındaki Ruşen isminde ve iki de küçük çocuğu ile Hacıbebekli kariyesine firar için hanesinden ancak bir beygir ile müteveffa zevcinin iytamına terkeylediği iki yüz ayn Osmanlı lirasını alabilüp köyden çıkmasını müteakip kariye civarında birkaç asker çevirüp on yaşında bulunan çocuk kendisini derhal bük tabir olunan çallık içerisine atar. Askerler çalı içerisine giremiyerek geriden birkaç kurşun atarlarsa da vuramazlar ve ihtimal öldürdüklerine kani olarak merkumun Validesini Fatış nam karı ve iki sağır çocuk ve beygiri alup kendisini saluverirler. Zavallı çocuk Ruşen

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

bir saat kadar çalının içerisinde bekler, validesi gelmeyince çıkıp köye doğru giderken tekrar yakayı ele verir. Bu defa düşmüş olduğu tuzaktan kurtulmak çaresi olmadığından süngülerle feci bir surette katl ve şehit edilir. Bu vakanın şahidi de zavallı Valide Fatîş hazîr.(Demokrasiye Hizmet, 23.2.1957).

d.Eloğlu Ve Ceceli Köyünde Yapılan Mezalime Dair Rapor

Bu arada vakit akşamın saat ikisi olunca Eloğlu cihetindeki top ve mitralyöz tarrakalarını istima eden Çakallı cihetindeki kuvvette gelerek onlara ittihak eder. Kariye etrafında ve kariyeden kaçarken yakaladıkları Zeynebin Osmanın ayalı Cennet, Gök Mehmet ayalı Bağdat, Mirza ağanın hemşiresi Durdu, Kürcenin üvey kızı on dört yaşında bâkire Zeynep, Akça Ali'nin kızı on beş yaşında bâkire Hatice'yi dahi tutup her gece bir hanede bulundurmak suretiyle dört gece yanlarında bırakırlar. Bu genç kadınlarla iki bâkire her ne kadar namuslarına taarruz olmadığını ifade etmekte iseler de vakayı ağlıyarak hikâye etmelerine, sin ve hüsünlerine ve böyle her suretle masum kalmaları vazaifi beşerin en mühimi ve ezher cihet müdafaadan âciz olan bu gibi genç ve yakışıklı kadınları dört gece beraberlerinde bulundurmalarına ve hatta şehit Ruşen'in vâlidesi Fatîşin hüsnuanı zail olmuş, hasta olmasına mebni yakalandığından iki saat sonra salıverilmiş ve bu kadınlarla kızları alıkonulmalarına hiçbir sebep ve bahane mevcut bulunmamışken dört gece ve gündüz tevkif edilmiş olmalarına nazaran her halde ırzlarının hetkolduğu tezahür eder. Esbâbi inkâr ve ketmleri ise iş bu muharreratın kendi ırz ve namusları aleyhindeki vahşiyane bu tecavüzü umumiye ve alethus kendilerini afife ve nezih tanımış olan zevç ve nişanlıları muvacehesinde ifşa ve namuslarını lekedar etmemek maksadından başka bir şey olmadığı... yekdiğeriyle telaki eden bu iki kuvvet salı akşamından bed'ile ayın onuncu cumartesi günü sabaha kadar icrayı faaliyetle Maraş'tan giden heyet ve Fransız kıta'atı kuvveti kumandanıyla maan Maraş'a çekilirler.

Bunun üzerine öteden beriden toplanan bazı köy ahali köyün mevraşisini hemen kâmilen ve görülebilen külliyyetli zahair ve eşya ile maan sürüldüğünü ve götürülemeyen zahairin kübrelikler içine dökülerek un, bulgur, buğday, arpa, darı cümlesi biribirine karıştırılarak üzerlerine de takavvut olduğunu ve haneleri ve jandarma karakolunun kapu ve pencere, odalara döşenmiş tahtaların kamilen tahrip olduğunu ve İslam hanelerindeki müteaddit Kur'anı azimüşşan parçalanarak ayakları altında çiğnendigini...(Demokrasiye Hizmet, 24.2.1957).

e.Eloğlu Ve Ceceli Köyünde Yapılan Mezalime Dair Rapor

Kısmı küllisi yukarda zikrolunduğu vechile İslahiyeden gelen kuvvetin beraberinde gelen yağmacılara teslimen İslahiye tarafına sevkolunmuş ve bu kariyenin bu madde ile ikinci maddede beyan olunan hasaratı maddiyesi iki yüz elli dişi camuzu, yüz elli re's erkek camuz, dört yüz elli re's inek, yüz elli re's koşu öküzü, yedi yüz re's koyun, üç yüz re's keçi, otuz re's kısırak, yirmi re's beygir, beş bin kırat zahire ve beş yüz batman yağ ve otuz takım yatak ve bin batman bakır ve beş bin batman pekmez vesair kuru şire ve bin adet nakıştan mamul çuval ve beş yüz adet nakışlı kilim ve altı yüz adet keçe olmak üzere yedi milyon üç yüz altmış

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

beş bin kuruştan ibaret. Ve kuvvet arasında gelmiş ve yağmaya iştirak etmiş bir çok Ermeni de bulunuyormuş.

Madde 6 – Eloğlu kariyesinin mevaşisini İslahiye cihetine sevkedен yağmacılar yol üzerinde bulunan Ceceli kariyesinin mer’adaki seksen re’s inek, yirmi re’s dişi camuz, otuz re’s tosun, kırk bir re’s koşu öküzü, üç re’s kısırak dahi olup İslahiye semtine gitmişler ve şu yağmada bu köy halkı da bu beşinci maddede beyan olunan hasarata zamimeten ikinci beş yüz kırk dört bin kuruş daha ziyana uğramışlardır.

Hülâsası,

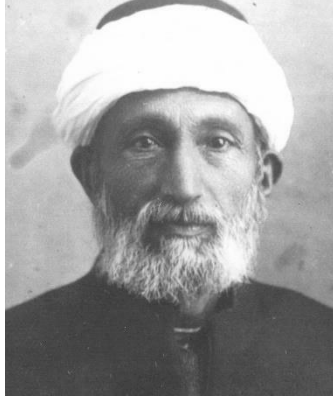
Yukarda hikâye ve beyan olunduğu veçhile bir hafta devam eden tecavüzatta altı kariyede otuz bir hane muhterik, üç hane top ateşle tahrip, otuz üç nüfus şehit, beş nüfus haneleriyle beraber ateş içinde ihrak, üçyüz seksen dokuz mevaşi top ve mitralyöz ateşleriyle itlaf, iki bin dört yüz elli re’s meraşi ve binlerce kırat zehair ve bir çok eşyayı beytiyye nehp ve yağma edilmiş ve birçok zehair gübrelikler içine dökülerek ekte gayri Salih bir hâle getirilmiştir ve külliyetli eşyayı beytiyye imha ve birçok hanelerin kapu ve pencere ve saireleri tahrip olunmuş ve Eloğlu kariyesinde beş kadın ve kız dört gece asker içinde alıkonulmuş, âlemi islâmiyete haliki tarafından inzal olunup imanı kavi ile inanmış oldukları Kur’an-ı azimüşanı ayaklar altında çiğneyüp ve üzerlerine takavvut edilmek suretiyle dini İslâmiye tezyıf ve tahkir edilmiş olduğu cümle istitlaat ve meşhudatımızdan olmakla işbu rapor tanzim kılındı. 15 Kânunisani 335

	Şeyh Başkâtıp	Belediye Reisi	Dedezade
Ali Sezai Efendi	Hacı Bey	Mehmet Efendi	Hacı
Efendi			
İmza		İmza	İmza
İmza			
Ve gayrihim		Nafizzade	
Karaküçükzade			
		Ahmet Efendi	
Mustafa Efendi			
		İmza	
İmza			

(Demokrasiye Hizmet, 26.2.1957).

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

MARAŞ MİLLİ MÜCADELE KAHRAMANLARINDAN HASAN REFET
EFENDİ’NİN (1863-1929) KENDİ EL YAZISIYLA TERCÜME-İ HÂLİ
Mehmet BİLMEN⁶⁰⁰

Hasan Refet Efendi (1863-1929)

ÖZET

Bu çalışmada, Osmanlı Devleti’nin son dönem âlimlerinden Maraş Milli Mücadele kahramanı Hasan Refet Efendi’nin⁶⁰¹, kendi el yazısıyla kaleme aldığı “tercüme-i hâl”inin transkripsiyonuna ve belgeden çıkarılan diğer bilgilere yer verilmiştir.

Milli mücadelenin önemli isimlerinden olan Hasan Refet Efendi⁶⁰², Türkiye Büyük Millet Meclis’inde ilk dönem Maraş milletvekili olarak görev yapmıştır. 1922-1929 tarihlerinde Maraş’ta müftülük yapmıştır.⁶⁰³ Hasan Refet Efendi’nin kendi el yazısıyla kaleme aldığı Tercüme-i hâl’inde sülalesi, lakabı, eğitimi, vazife yaptığı yerler, makamlar, hizmetleri karşılığında aldığı maâş hakkında bilgiler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hasan Refet Efendi, Maraş, Milletvekili, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Müftülük, Milli Mücadele.

ABSTRACT

In this study, information will be given about the resume of Hasan Refet Efendi, who is one of the heroes of the Maraş National Struggle, who was the last period scholar of the Ottoman Empire.

⁶⁰⁰ Daire Başkanı, Okt, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

⁶⁰¹ (Karabekiroğlu, 2008: 33)

⁶⁰² (Çelik, 1999: 80-81)

⁶⁰³ (Yakar & Alpaslan, 2011: 98,157-162)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

He served as deputy of Maraş for the first term in the Grand National Assembly. Marash is one of the most important names in the national battle. He was a mufti in Maraş in 1922-1929. This study contains translations which Hasan Refet Efendi's own his handwriting about information his dwelling, nickname, education, places of duty, authorities, services, etc.

Key Words: Hasan Refet Efendi, Maraş, deputy, Turkey Grand National Assembly, Mufti, National struggle.

GİRİŞ

Bu belge 2014 yılında Hasan Refet Efendi'nin torunlarından Hasan Seçgin (1964 d.)⁶⁰⁴ tarafından, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç Kütüphanesine, kitapları ve şahsi evrakları bağış edilmiştir. "Tercüme-i hâl" bağış yapılan evraklar içerisinde yer almaktadır. Hasan Refet Efendi'nin evrakları⁶⁰⁵ içerisinde yer alan "Tercüme-i hâl" belgesinin, Meşihat Makamına takdim edilmek üzere, suale cevap şeklinde bizzat, Hasan Refet Efendi tarafından yazıldığı ve müsvette bir belge özelliği taşıdığı görülmektedir. Müsvette özelliği taşıyan evraktaki bazı satırların üzerlerinin çizilerek yeniden yazılmıştır. Çalışmamızda belgedeki üzeri çizilenlerle birlikte bütün yazılara da yer verilmiştir. Belgenin ilk kaleme alındığı tarih ile son düzeltme tarihi arasında yaklaşık 10 yıllık bir zaman dilimi olduğu yazıdan anlaşılmaktadır. Bu da Refet Efendi'nin bu evraktaki bilgileri daha evvelki memuriyetinde de kullandığını göstermektedir.

Beş suale verilen cevap şeklinde yazılan belgede sualler yer almadığından Refet Efendi'nin cevaplarına bakılarak soruların şunlar olabileceğini tahmin etmekteyiz.

Birinci soru kendisinin ve ailesinin isim ve lakablarıyla; ikinci soru doğum yeri ve tarihiyle; üçüncü soru aldığı eğitimlerle; dördüncü soru ilk memuriyeti sonrasında görev yaptığı yerler, aldığı mazbata ve maaşı ile ilgili; beşinci soru ise memuriyet hayatı ve istifaları hakkında olabileceğini düşünmekteyiz.

Hasan Refet Efendi'nin (İlyaszâde) (1863- 1929) Kendi El Yazısıyla Tercüme-i Hâl Trankripsiyonu

Birinci Suale Cevâb

Pederimin ismi İlyâs Efendi. Kendi ismim Hasan, Mahlasım Refet'dir. Beyne'n-nâs İlyaszâde lakâbıyla, pederim fi'l-asıl Maraşlı olub, Maraş'da Alaüddeve Bey Câmii'⁶⁰⁶ Kebîri eimmesindendir. Ced be-ced nesl-i 'ulemâdan bulunduğu "halde vefât etmiştir"⁶⁰⁷.

İkinci Suale cevâb

⁶⁰⁴ (http://kutuphane.ksu.edu.tr/bagis/seckin_refet.htm) (2017)

⁶⁰⁵ (KSÜ Kütüphanesi Hasan Refet Efendi Evrakı Evrakı No:1)

⁶⁰⁶ (Yıldız, 2012: 76)

⁶⁰⁷ Halde vefât etmiştir. Kelimelerin düzelme için üstü çizilmiştir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş'da Ekmekci Mahallesinde bin iki yüz yetmiş dokuz Zilhicce'sinin Yigirmi dokuzuncu günü Mayıs sene 1279 tarih-i rûmisinde tevellüd etmişim.

Üçüncü cevâb

Sabâvetim zamanında Maraş'da mekâtib-i muntazama bulunmadığından mahallenin âdi mekâtib-i sıbyânında ve ale'l-ekser pederim nezdinde ulûm-ı ibtidâiyeyi okudum. Hâfıza-i kırâatim, sarf, nahiv, mantık, akâid, adâb, ma'ânî, fikh, tefâsîr, ehâdis-i şerîfe, hikmet gibi ulûm-ı âliyyeyi ikmâl ile ve Fârisî'den de ders ittihâd ederek nihâyet Maraş 'Ulemâsından Kanâdikırkzâde Mustafa Efendî'den "Fî-Cemâziye'l-Ahir sene 1325 tarihiyle"⁶⁰⁸ icâzetname aldım. Ma'ânî'ye kadar da tedrîs eyledim. Lisân-ı Osmanî'de tekellüm ve kitâbet iderim. Bu vechle ale'l-kavâid-i Arâbi ve Fârisi lisânlarına aşınâyım.

Dördüncü Cevâb

"Yigirmi iki yaşında olduğum halde Üç yüz bir senesi Haziran'ın birinci gününe tesadüfîen Fî-29 Şaban sene 1302 tarih-i hicrîsinde şehri dört yüz guruş maâşla Adana vilâyetine tabii' Cebel-i Bereket sancağının anbar me'murluğuna açıktan ta'yin olunub, sene-i merkûme Kânûn-i Evvel gâyesinde me'muriyetime hitâmet verildiğinden, livâ-i mezkûrun A'sâr ve Ağnâm İdâresi ve Mahalli Meclis İdâresi Heyeti tarafından musaddak ifâ-i hizmet devren berâat-i zimmet mazbatası aldım. Ve 'ahîren"⁶⁰⁹ Fî-6 Cemâziye'l-Ahir sene 1314⁶¹⁰ gününe tesâdüf ve Fî-13 Teşrîn-i Evvel sene 1312 tarihinde "münhâl olan" Maraş Evkâf Müdüriyeti vekâletine ta'yin kılınarak sene-i merkûme Kânun-i Sâni'nin "dokuzuncu günü ecelim vürûd etdiğinden güzerân iden iki mâh yigirmi yedi gün müddet-i memûriyetim zarfında şehrisi iki yüz elli guruş hisâbıyla müdüriyeti mezkûreye mahsus olan beş yüz guruş maâşın nisfını istifa eyledim. İşbu müdüriyet vekâleti içinde yedimde Maraş Meclis İdâresi'nin Berâat Mazbatası mevcuttur. Başka güne hazîne-i devletten maâş almadım. Maraş Mutasarrıflığının yazdığı tezkire üzerine üç yüz yigirmi"⁶¹¹

İki güne mehlîn vürûd eyleseninden infikâk eyledim. Devam eden iki mah yigirmi yedi gün müddet-i me'muriyetim zarfında, şehrisi iki yüz elli guruş hisâbıyla, 723 bucuk guruş maâşın 377 guruş iki parayı beraber aldım. Ve şehri beş yüz elli guruş maâşla, fi 8 Mart sene 1326 tarihinde, Livâ Eytâm Müdüriyeti'ne ta'yin ve mübâşeret ve sene-i merkûm Temmuzunun yedinci gününden itibaren, maâşım beş yüz guruşa tenzil kılınmış. Ve fi 1 Teşrîn-i Evvel sene 1335'den itibaren yüz elli maâş zamm ile maâş-ı mezkûr altı yüz elli guruşa iblağ edilmiş olub, Fî- 22 Nisan sene 1336 tarihinde, Maraş meb'usluğuna intihab edilüb Ankara'ya ve 324 sene-i rûmisinde Maraş Masârif Komisyonunda ve Yigirmi beş ve Yigirmi altı seneleri 'Ahz-ı Asker Komisyonlarında fâhriyyen azalıkda

⁶⁰⁸ Tırnak içine alınan bölüm sonradan ilave yapılmıştır.

⁶⁰⁹ Tırnak içine alınan bölüm yazıldıktan sonra üzerleri çizilmiştir.

⁶¹⁰ 13 Teşrîn-i Evvel 1312 tarihi 18 Cemâziye'l-Evvel 1314 tarihine denk gelmektedir, Burada sehven 8 Cemâziye'l-Ahir 1314 yazıldığı görülmektedir.

⁶¹¹ Tırnak içine alınan bölüm yazıldıktan sonra üzerleri çizilmiştir.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

bulundum. Ve yine Üç yüz yigirmi beş sene-i rûmisinde vilâyetde teşkili mutâd olan, Meclis-i Umûmi Azâlığı için Maraşca bi'l-intihâb hâiz-i ekseriyet olduğum cihetle, sene-i merkûme Kanûn-i evvelinde Fî-5 Zilhicce sene 1327 tarihinde Haleb'e azimet ve kırk gün ikâmetle otuz iki günlük ihtiyacımız için, yevmi yarımşar liradan on altı Osmanlı lirası yevmiyye ve saat başına beşer guruşdan iki yüz on guruş harc-ı râh aldım. Ve bu kerre de Haleb vilâyetince icrâ kılınan tensikâtda beş yüz altı guruş maâşla Maraş Eytâm Müdüriyyeti'ne ta'yin kılındığımdan, Fî- 7 Mart sene 1326 / Fî-9 Rebî'ul-Evvel sene 1328 tarihîyle işe mübâşeret eyleydim. El-yevm müdüriyet-i müzkûreye devam etmekte bulunuyorum. Açıkta kaldığım müddetlerde maâş almadım. Hiçbir rütbe ve nişânım yoktur⁶¹² edûb, sene-i merkûme Temmuzun yedinci gününden itibaren elli guruş tenzilât icra kılınarak beş yüz guruş-ı Osmanî Fî- 1 Teşrin-i Ahir sene 35 tarihinden itibaren de yüz elli guruş zammıla 650 guruş itibariyle maâş olarak Maraş Meb'usluğuna Ankara'ya azimet edilmesinden dolayı, Fî-22 Nisan sene 1336 tarihinde infikâk eyleydim. Devam eden 10 sene bir mah müddet memuriyetim zarfında ma'a zamm-ı ekme bedeli cem'an 80.152 guruş para maâş ahz eyleydim.

Beşinci Cevâb

Anbâr memurluğundan infikâkım vazife-i memuriyyeti almasından ve Evkâf müdüriyyeti vekâletinden infikâkım dahi ecelim vürûdünden neşet etmekle hamd olsun bir gûne su-i maâş ile 'azlim vukû'u bulmadığı cihetle taht-ı mahkemeye alınmadım. Ve işbû Tercüme-i hâl varakası Maraş'da Memûriyyetim yanında yazılmıştır. Fî-Gurre Cümâdelâhire sene 328 ve Fî-27 Mayıs sene 326

Memuriyyet-i mezkûre 'uhdemde bulunmak sûretiyle Fî-22 Nisan sene 1336 tarihinden Fî-21 Teşrin-i Sâni sene 1336 tarihine kadar meb'ûs olarak Ankara'da bulundum. Ahîren iki memûriyyetin cem'i hâiz olmadığundan tarihi merkûmeden itibâren meb'ûsluğu tercihen Eytâm Müdüriyyetinden istifâ eyleydim. El-yevm Meb'ûsum

Tercüme-i hâl sûretidir.

Fî-3 Haziran sene 1326 tarihinde meşihâta tâkdim kılınmak üzere Maraş niyâpetinden vilâyet merkez niyâpetine takdim kılınmak.

Hasan Refet Efendi (İlyaszâde)'nin (1863-1929) Tercüme-i hâl olarak kaleme aldığı belgeden çıkarılan bilgiler ile diğer kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında özgeçmişinin yorumlanmış şekli aşağıdaki şekildedir;

Hasan Refet Efendi (İlyaszâde⁶¹³) (1863- 1929)

⁶¹² Yazılar birbiri içerine girdiğinden sonradan yazılan yazılar bundan sonra ki satıra ilave edilmiştir.

⁶¹³ (Alpaslan & Yakar, 2011:86 Aile Maraş'ta Viçviç (Vişvişzâde) diye bilinir.)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Hasan Refet Efendi, 17 Haziran 1863⁶¹⁴ tarihinde, Çarşamba günü, Maraş'ın Ekmekçi⁶¹⁵ Mahallesi'nde⁶¹⁶ doğdu.⁶¹⁷ Babası; ulemeden Maraş Alaüddeve Camii⁶¹⁸ Kebir İmami İlyas Efendidir. Anası; Bursalı Fatma Pembe Hatundur. ⁶¹⁹ Lakapları İlyaszâde olarak Maraş'ta meşhurdurlar. Hasan Refet Efendi'nin aile mesleği ulema'dır. Soy silsilesi âlimdir. Asıl adı Hasan olup, mahlası "Refet" olarak bilinir.

Hasan Refet Efendi'nin çocukluk döneminde Maraş'ta muntazam mektep bulunmadığından, Ekmekçi Mahallesi'ndeki Sıbyân Mektebinde ve babasından ilim tahsilini yapar. İlköğretim ve eğitimini kendi tabiriyle "*mahallenin âdi mekâtib-i*

⁶¹⁴ Tercüme-i hâlde geçen, Mayıs 1279 ifadesi hicri tarihe karşılık gelmediği ve gün belli olmadığından 29 Zilhicce 1279 hicri tarihi doğum tarihi olarak esas alınmıştır. 29 Zilhicce 1279 (Hicri)= 5 Haziran 1279 (Rumi)=17 Haziran 1863 (Miladi)

⁶¹⁵ (Paköz, 2015:77) Yazar Paköz Müftü Refet Efendinin konağı hakkında geniş bir araştırmaya yer vermiştir.

⁶¹⁶ Kahramanmaraş Hatuniye Camii yanında yer alan konak Müftü Refet Efendiye aittir. 25.02.2017 tarihinde konak dışarıdan gezilerek fotoğraflanmış ve belgeler kısmına eklenmiştir..

⁶¹⁷ (Özalp Y. , 1986:18) Halep Vilayetine bağlı Maraş Mutasarrıflığının Atoğlu mahallesi doğdu.Nüfus defterinin 43/1 sayfasında kayıtlıdır, diye geçmektedir.)

⁶¹⁸ (Yıldız, 2012: 76)

⁶¹⁹ (Şavklı, 2000: 172, 233)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

sıbyânında ve ale'l-ekser pederim nezdinde ulûm-i ibtidâiyeyi okudum"⁶²⁰ diye ifade eder.

"Nebeviye medresesi müderrisi babası İlyas Efendi'den ve Beyazıtlı medresesi müderrisi İsmail Efendi'den"⁶²¹ ve Maraş büyük Müftüsü olarak meşhur, Kanâdikırkzâde Mustafa Efendi"⁶²²den "Sarf Nahiv, Mantık, Hadis, Akâid, Ma'ani, Fıkıh, Tefsir, Hikmet" derslerini alır."⁶²³ Kur'an-ı Kerim hıfzını tamamlar.⁶²⁴ Derslerde Ma'ânî'ye⁶²⁵ kadar tedris ederek, ilim tahsilinin sonunda icazetini⁶²⁶ (Temmuz 1907-Cemâziye'l-Ahir 1325) Kanâdikırkzâde Mustafa Efendi'den alır. Lisan-ı Osmanî'de okur ve yazar. Kaideleri dâhilinde Arapça ve Farsî lisanına aşınadır.⁶²⁷

Memuriyet hayatına 22 yaşında, 13 Haziran 1885⁶²⁸ tarihinde, Adana Vilayeti Cebel-i Bereket Sancağı'nda (Osmaniye) Anbâr Memuru olarak göreve başlar. Memuriyete açıktan ataması yapılır. Bu memurluğu sırasında aylık 400 kuruş maâş alır. Ambar memurluğu görevi, aynı senenin 12 Kanûn-ı Sanî 1885⁶²⁹ tarihine kadar sürer. Yaklaşık 7 ay 27 gün bu görevde kalır. Cebel-i Bereket A'sâr ve Ağnâm İdâresi ve Mahalli Meclis İdâresi Heyeti tarafından yapmış olduğu hizmetleri tasdik olunarak berâat-i zimmet mazbatası verilir. Cebel-i Bereket sancağındaki görevi sona eren Hasan Refet Efendi, memleketi Maraş'a döner.

25 Teşrin-i Evvel 1896⁶³⁰ tarihinde münhal bulunan Maraş Evkâf Müdüriyeti vekâletine ta'yin kılınır. Evkâf Müdüriyeti vekâleti görevinde, 2 ay 27 gün kalır. 20 Kanûn-ı Sanî 1897⁶³¹ (Miladi) tarihinde istifa eder. Buradaki görevi

⁶²⁰ (KSÜ Kütüphanesi Hasan Refet Efendi Evrakı Evrakı No:1)

⁶²¹ (Şavkılı, 2000:223)

⁶²² Kanâdikırkzâde Mustafa Efendi, 1826'da Maraş Cıgıcı Mahallesinde doğdu. Alim bir sülâleden gelmektedir. Maraş dışında ilim tahsili yapar. 13 Kânun-ı Evvel 1301 – 24 Cemâziye'l-Ahir 1324 tarihinde Maraş Müftülük görevi yapar. Maraş'ın büyük müftülerindedir. 27 Temmuz 1327r / 13 Şaban 1329h / 9 Ağustos 1911m tarihinde vefat eder. Kabristanı Şazibey Camii avlusundadır. (Yaşar & Alpaslan, 2011, s.47-48)

⁶²³ (KSÜ Kütüphanesi Hasan Refet Efendi Evrakı Evrakı No:1)

⁶²⁴ (Alpaslan & Yakar, 2011:86)

⁶²⁵ Maâni:manalar, ilm-i Maâni: Lûgat ve sintaks mes'eleleriyle sözün maksada uygunluğundan bahseden ilim.

⁶²⁶ (Yaşar & Alpaslan, 2011: 157-162)

⁶²⁷ (KSÜ Kütüphanesi Hasan Refet Efendi Evrakı no:1)

⁶²⁸ 29 Şaban 1302 (Hicri)= 1 Haziran 1301 (Rûmi)= 13 Haziran 1885 (Miladi)

⁶²⁹ 12 6 Rebiü'l-Ahir 1303 (Hicri)= 31 Kanûn-ı Evvel 1301 (Rûmi)= Kanûn-ı Sanî 1885 (Miladi)

⁶³⁰ 18 Cemâziye'l-Evvel 1314 (Hicri)= 13 Teşrin-i Evvel 1312 (Rûmi) =25 Teşrin-i Evvel 1896 (Miladi)

⁶³¹ 16 Şaban 1314 (Hicri) = 8 Kanûn-u Sanî 1312 (Rûmi) =20 Kanûn-ı Sanî 1897 (Miladi)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

sırasında aylık olarak 250 kuruş maâş verilir. Bu konuda kendisi “*şehrîsi iki yüz elli guruş hisâbıyla müdüriyeti mezkûreye mahsus olan beş yüz guruş maâşın nisfını istifa eyledim*”⁶³² der. Bu müdüriyet vekâlati içinde Maraş Meclis İdaresince Berâat Mazbatası verilir.

1908 senesinde Maraş Masârıf Komisyonu, 1909 ve 1910 seneleri Asker Alma Komisyonlarında fâhri azalıkta bulunur. 1909 senesinde Maraş Meclis-i Umûmi Azalığına seçilir. 18 Kanûn-ı Evvel 1909⁶³³ tarihinde Haleb Vilayetinde 40 gün süreyle görevlendirilir. Bu görev sırasında 32 günlük ihtiyaçları için 16 Osmanlı lirası ve 210 kuruş yol masrafı (Harc-ı rah) alır.

21 Mart 1910⁶³⁴ tarihinde Maraş Eytâm Müdüriyetine tayin olunur. Bu görevde 500 kuruş maâş alır. 14 Teşrin-i Evvel 1919⁶³⁵ tarihinde maâş 150 kuruş zam ile 650 kuruş olur. Maraş Eytam Müdürlüğü görevi, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, Maraş Meb’ûsu seçilinceye kadar devam eder. Eytam Müdürlüğü görevinden 22 Nisan 1920⁶³⁶ tarihinde istifa eder. Bu görevde 10 sene 1 ay kalır. Bu görevi esnasında toplam 80.152 kuruş maâş eline geçer.

Hasan Refet Efendi, Meb’ûsluk öncesi için “rütbe ve nişanım yoktur”⁶³⁷ der. Memuriyet dışında açıkta kaldığı süre içinde maâş almaz. Görevi sırasında maâş konusundaki hassasiyeti dolayısıyla, herhangi bir soruşturma ve mahkeme durumu vuku bulmaz.⁶³⁸

Bir taraftan vaizlik ve müderrislik yapan Hasan Refet Efendi, İttihat ve Terakki’nin Maraş’a kuruluşunda kurucu başkan olarak görev yapar. Maraş’ın Fransızlar tarafından işgali aşamasında, Maraş Müdafayı Hukuk Cemiyetinin ikinci başkanlığını yapmıştır.⁶³⁹ Şehrin savunmasında diğer din alimleri gibi görev almıştır⁶⁴⁰. Maraş’ın savunması için gerekli mahalli teşkilatlanma,⁶⁴¹ para, silah, cephane vb. konularda ne gerekiyor ise usanmadan, korkmadan,⁶⁴² fedakârane

⁶³² (KSÜ Kütüphanesi Hasan Refet Efendi Evrakı Evrakı No:1)

⁶³³ 5 Zilhicce 1327 (Hicri)= 5 Kanun-ı Evvel 1325 (Rumi) =18 Kanûn-ı Evvel 1909 (Miladi)

⁶³⁴ 9 Rebî’ul- Evvel 1328 (Hicri) = 8 Mart 1326 (Rûmi) = 21 Mart 1910 (Miladi)

⁶³⁵ 19 Muharrem 1338 (Hicri) = 1 Teşrin-i Evvel 1335 (Rumi) = 14 Teşrin-i Evvel 1919 (Miladi)

⁶³⁶ 3Şaban 1338 (Hicri)= 22 Nisan 1336 (Rumi) = 22 Nisan 1920 (Miladi)

⁶³⁷ (KSÜ Kütüphanesi Hasan Refet Efendi Evrakı Evrakı No:1)

⁶³⁸ (KSÜ Kütüphanesi Hasan Refet Efendi Evrakı Evrakı No:1)

⁶³⁹ (Özalp y. , [1984]: 81,84)

⁶⁴⁰ (Çelik, Milli Mücadelede Din Adamları- 2, 1999. 79-117)

⁶⁴¹ (Özalp y. , [1984]: 81,84)

⁶⁴² (Sandaloğlu, 2009:145)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

hizmetini yerine getirmiştir.⁶⁴³ Meb'ûs olduğu dönemde de Antep mücadelesine bilfiil iştirak etmiştir.⁶⁴⁴

28 Mart 1920⁶⁴⁵ tarihinde Maraş Meb'ûsluğuna seçilen Hasan Refet Efendi, 23 Nisan 1920'de Meclisin açılışında hazır bulunur. Mazbatası Türkiye Büyük Millet Meclisinin 24 Nisan 1920 tarihli genel toplantısında kabul edilmiş ve Meb'ûsluğu tasdik olunmuştur.⁶⁴⁶ Mecliste Şer'îye-Evkaf, İrşad, Adalet, Millî Eğitim ve PTT Komisyonlarında çalışmıştır.⁶⁴⁷ 8 Nisan 1922'de Rusya'dan gelecek yetim çocukların yerleştirilmesi ve bakımı için kurulan komisyonda görevlendirilmiştir.⁶⁴⁸ 19 Nisan 1922'de Maraş merkez müftülüğüne atanması nedeniyle ve iki memuriyet bir arada olmayacağı için müftülüğü tercih⁶⁴⁹ ederek, 11 Mayıs 1922'de⁶⁵⁰ Milletvekilliğinden istifası Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir.⁶⁵¹ 2 sene 17 gün Büyük Millet Meclisi azalığında bulunduğu kendisine verilen evrakla tasdik olunmuştur.

24 Ekim 1923⁶⁵² tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından birinci devre Maraş Meb'ûsu Refet Efendiye bir kıt'a yeşil şeritli İstiklâl Madalyası verilmesine karar verilmiştir.⁶⁵³ Hasan Refet Efendi, ilim, şiir ve edebiyata düşkündür, çok zeki ve çalışkan bir kişiliğe sahiptir.⁶⁵⁴ Konuşurken, anlatırken araya fıkraya ve hikâyeye yerleştirir. Kelâm ilminde, şer'i ilimler de ve münazara ilminde mütebahhirdir.⁶⁵⁵

Maraş Müftülüğü sırasında camilerde halkın irşadı için vaaz ve nasihatlerin yanı sıra, Maraş ve civar vilayetlerde asayiş tehdit eden hadislerin sona erdirilmesinde, bilfiil hizmet etmiştir. Bu hizmeti Maraş Vilâyetince ve Dâhiliye Vekâletince takdir edilmiştir.⁶⁵⁶

⁶⁴³ (Çelik, *Maraş milli mücadelesinde din adamları*. I. Kahramanmaraş sempozyumu, 2005.:722)

⁶⁴⁴ (Şavklı, 2000:223)

⁶⁴⁵ 8 Receb 1338(Hicri)= 28 Mart 1336(Rumi)= 28 Mart 1920(Miladi)

⁶⁴⁶ (KSÜ Kütüphanesi Hasan Refet Efendi 11/5/1338 tarihli TBMM Evrakı)

⁶⁴⁷

(<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c002/tbmm01002032.pdf>)

⁶⁴⁸ (Şavklı, 2000:173)

⁶⁴⁹ (KSÜ Kütüphanesi Hasan Refet Efendi Evrakı Evrakı No:1)

⁶⁵⁰ 14 Ramazan 1340 (Hicri)= 11 Mayıs 1338(Rumi)= 11 Mayıs 1922(Miladi)

⁶⁵¹ (Özalp, 1986: 78)

⁶⁵² 3 Rebiyü'l Evvel 1342 Hicri)= 24 Teşrin-i Evvel(Rumi)= 1339 24 Ekim 1923(Miladi)

⁶⁵³ KSÜ Kütüphanesi Hasan Refet Efendi Evrakı TBMM Vesika No:1926)

⁶⁵⁴ (Şavklı, 2000:223)

⁶⁵⁵ (Alpaslan & Yakar, 2011:88)

⁶⁵⁶ (Şavklı, 2000:223)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Hasan Refet Efendi'nin Maraş Müftülük vazifesi vefatına kadar devam eder. 7 Haziran 1929⁶⁵⁷ görevi başında vefat eder⁶⁵⁸. 11 Mayıs 1922 tarihinde başladığı Maraş müftülük görevi vefatı olan 7 Haziran 1929 tarihine kadar devam eden Hasan Refet Efendi, bu görevde 7 yıl 25 gün hizmet etmiş olur.

Evli ve yedi çocuk babasıdır. Arapça ve Farsça bilir. Ailesi daha sonra (Seçgin⁶⁵⁹) soyadını almıştır.

Sonuç

Milli mücadele döneminde Maraş savunmasında, ilk dönem Maraş Milletvekili olarak görev aldıktan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluş aşamasında, meclis komisyon çalışmalarında da görevler alır. Daha sonra görev aldığı Maraş'taki müftülüğü sırasında halkı irşad çalışmalarında da bulunmuştur.

Hasan Refet Efendi'nin gelecek nesillere daha iyi aktarılması için hayatının her safhasının ayrıntılı olarak bilinmesi yararlı olacaktır. Tercüme-i hâl belgesi bu zamana kadar ayrıntısı bilinmeyen bazı memuriyet safhalarının yazılması bakımından önem arz edebilir. Hasan Refet Efendi'nin şahsi evraklarının tamamı gözden geçirildiğinde, Millî mücadele döneminde din adamlarının⁶⁶⁰ kahramanlıkları ile olayların seyrini nasıl değiştirdikleri ortaya çıkacaktır.

KAYNAKLAR

- Alpaslan, Y., & Yakar, S. (2011). *Eski Maraş'ta Alim çıkaran aileler*. Kahramanmaraş: UKDE.
- Çelik, R. (2005). *Maraş Milli Mücadelesinde din adamları*. Kahramanmaraş sempozyumu. İstanbul: Kahramanmaraş Belediyesi.
- Çelik, R. (1999). *Milli Mücadelede Din Adamlar- 2*. İstanbul: Emre.
- Çoker, H. (1995). *Türk parlamento tarihi: Milli Mücadele ve T.B.M.M. 1919-1923 III. Cilt*, Ankara: TBMM.
- Develioğlu, F. (1993). *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara: Aydın kitabevi.
- <http://kahramanmaraslisairlyazarlar.blogspot.com.tr/2014/07/hasan-refet-efendi.html>. (25.02.2017)
- http://kutuphane.ksu.edu.tr/bagis/seckin_refet.htm. (25.02.2017)
- <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c002/tbmm01002032.pdf> (25.02.2017)
- Karabekiroğlu, Ş. (2008). *Şubat 1920*. Kahramanmaraş: Fa Ajans.
- KSÜ Kütüphanesi Hasan Refet Efendi Evrakı*.
- Özalp, Y. (1986). *Gazilerin dilinden milli mücadelemiz*. Ankara.

⁶⁵⁷ (Çoker, 1995: 739) TBMM tercüme-hal evrakında (Şavklı, 2000: 223) vefat tarihi olarak 8 Haziran 1928 düşülmüş ise en uygun olan 7 Haziran 1929 tarihi alınmıştır.

⁶⁵⁸ (Alpaslan & Yakar, 2011: .24)

⁶⁵⁹ Seçgin Hasan (1964)[Aile soyadı Seçgin şeklinde kayıtlara geçmiştir. Sehven bazı kaynaklar Seçkin yazmaktadır]

⁶⁶⁰ (Çelik, Milli Mücadelede Din Adamlar- 2, 1999. 79-117)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

- Özalp, y. (1984). *Mustafa Kemal Milli Mücadelenin ilk zaferi*. [Kahramanmaraş]: Kahramanmaraş Belediyesi.
- Paköz, A. E. (2015, İlkbahar). Kahramanmaraş'ta bir geç dönem Osmanlı yapısı Müftü Refet Efendi evi. *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, 2(4), 68-85.
- Paşa, G. A. (1331). *Takvim-i sinin*.
- Sandaloğlu, O. (2009). *Maraş'ta Saçaklızadeler ve eski Maraş'ta âlimler*. (Y. Alpaslan, Dü.) Kahramanmaraş: UKDE.
- Seçgin, H. (1964d). *Hasan Refet Efendi Torunu*.
- Şavkılı, C. (2000). *Birinci dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Antep ve Maraş Milletvekilleri (Biyografi ve faaliyetleri)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Yıldız, P. (2012). *Maraş şehri vakıf eserleri*. Konya: Çizgi.
- Seçgin, H. (1964d). *Hasan Refet Efendi Torunu*.
- Şavkılı, C. (2000). *Birinci dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Antep ve Maraş Milletvekilleri (Biyografi ve faaliyetleri)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, P. (2012). *Maraş şehri vakıf eserleri*. Konya: Çizgi.

BELGELER

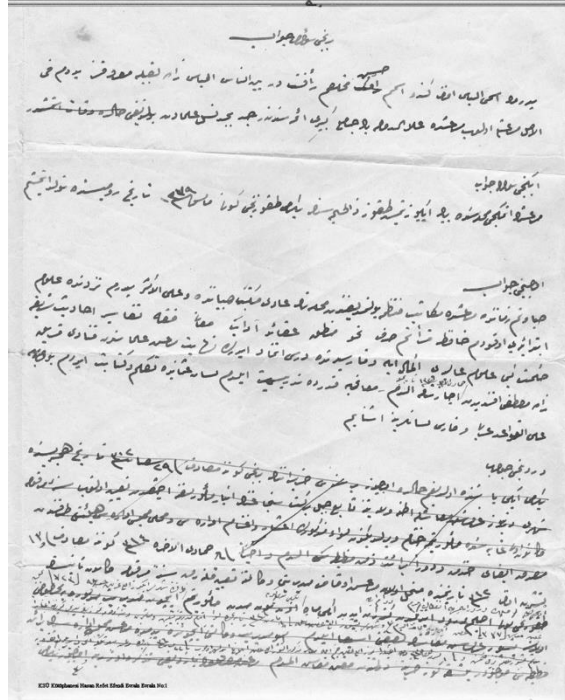

Hasan Refet Efendi (1863-1929)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

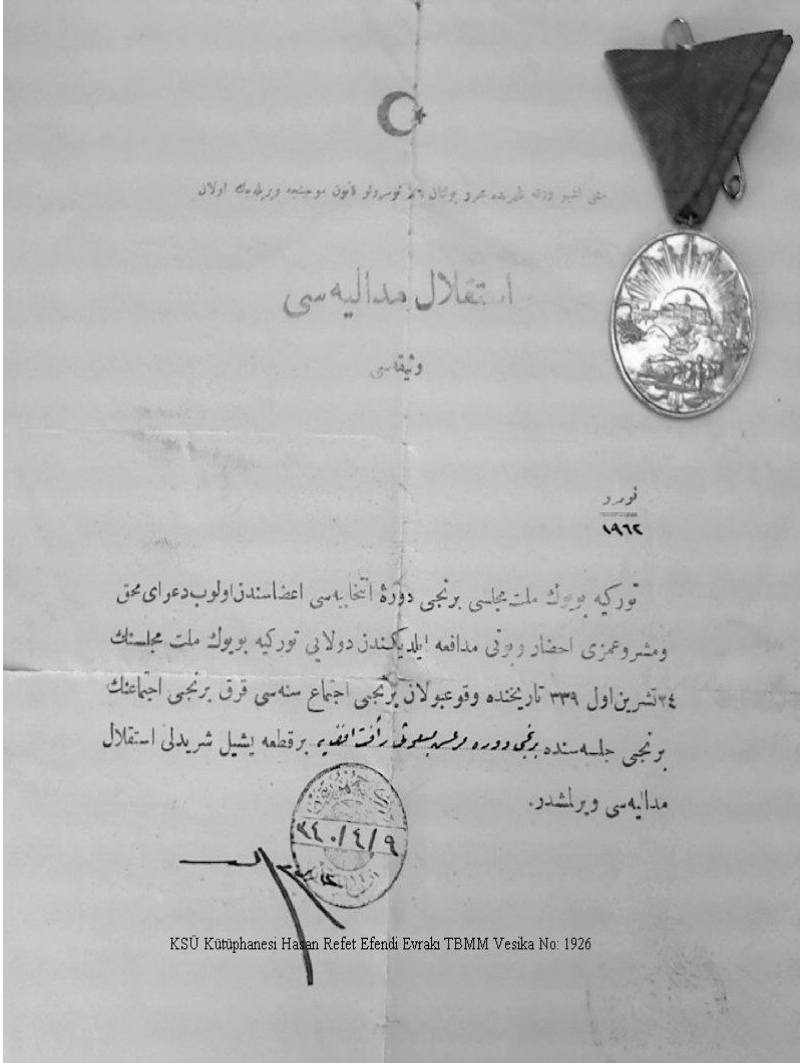

Maraş Müftüsü Hasan Refet Efendi Konağı

Hasan Refet Efendi Tercüme-i Hâl (Sayfa 1)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

Refet Efendi istiklal Madalyası

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş Müftüsü Hasan Refet Efendi Konağı ve Hatuniye Camii'nden Görüntüler

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MARAŞ ERMENİ KOMİTACISI ARAM BAGHDİKİAN

Bayram AYNA⁶⁶¹

Özet

Osmanlı'nın son döneminde diğer bölgelerde olduğu gibi emperyalist devletlerin maşası olan Ermeniler, Maraş'ı da içine alan Kilikya Bölgesinde bağımsız bir Ermenistan kurmak hayali ile harekete geçmişlerdi. Ermeniler bu emellerine ulaşmak için komitacılık faaliyetlerine başladılar. Kurdukları komitacı örgütlerle gizlice baskınlar yaparak, yol keserek Türk halkına zulmetmeye başladılar. Maraş'ta komitacılık faaliyetleri için, Aram Baghdikian başkanlığında Ermeni Millî Birliğini kurdular. Bu komitacı örgüt, İngiliz ve Fransız işgali sırasında Maraş'ta düşmanla işbirliği yaparak adam öldürme yol kesme gibi her türlü insanlık dışı faaliyeti gerçekleştirmiştir. Özellikle Fransız işgali sırasında, Fransız askeri kıyafeti giymiş olan Ermeni askerleri Türk halkına her türlü zulmü yapmıştır.

Ermeniler, Maraş halkı tarafından büyük kahramanlıklarla gerçekleştirilen Millî Mücadele başarılı olunca, işgalci Fransızlarla birlikte şehri terk etmek zorunda kalmışlardır.

Anahtar kelimeler: Türkler, Maraş, Ermeniler, Aram Baghdikian, Fransızlar

MARASH ARMENIAN COMMITTEE ARAM BAGHDIKIAN

Abstract

In the last period of the Ottoman Empire, Marash Armenian sacted with the dream of establishing an independent Armenia in the Ciliciaregion. Armeniansstartedcommitteeactivitiesstoreachthesetargets.TheystartedtoattacktheTurkishpeoplebymakingsecretraidswiththecomunistorganizationtheyfounded.

For the committee activities in Marash, he founded the Armenian National Unionunderthechairmanship of Aram Baghdikian. This comitarianorganization has carriedoutallkinds of inhumaneactivitiesuch ascuttingoffthefurder of Marash duringthe British and French occupationbycooperatingwiththeenemy. Especiallyduringthe French occupation, the Armenian soldierswhoentered French militaryuniformmadeallkinds of persecutionto Turkish people.

The Armenians, had toleave thecitytogetherwiththeinvading French when theNationalStrugglewascarriedoutwithgreatheroismbyMarashpeople.

Key words: The Turksh, Marash, The Armenians, Aram Baghdikian, The French

Maraş'ta Ermenilerin Komitacılık Faaliyetleri ve Aram Baghdikian

Tanzimat ve Islahat Fermanlarından sonra, 1863 tarihinde kabul edilen Ermeni Milleti Nizamnamesi ile, resmen Ermeni meselesi doğarak uluslar arası bir boyut kazandı. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesini fırsat bilen Ermeniler, siyasi amaçlarını gerçekleştirmek ve içerden devleti çökertmek için işgalci batı güçlerinin oyununa gelerek kin ve intikam duygularıyla Türk ordusunu

⁶⁶¹ Bayram AYNA, KSÜ. Sos. Bil. Ens. Tarih Anabilim Dalı, Doktora.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

arkadan vurmaya, savunmasız insanları acımasızca katletmeğe başladılar. Siyasi amaçları uğruna 1878-1915 tarihleri arasında bir buçuk milyon Müslüman'ı şehit ettiler. İngiliz, Rus ve Fransızların siyasi emellerine alet olan ve tahriklerine kapılan Ermeniler, işgalcilerin buldukları bölgelerde Osmanlı kuvvetlerinin gücünü zayıflatmak ve etkisiz hale getirmek için harekete geçtiler. Hınçak Komitesi'nin öncülüğünde isyan ederek katliamlar yaptılar. 1878 Berlin Antlaşmasından sonra Osmanlı Ermenileri devletin başına büyük bir gaile olmaya başlamıştır. 1887'de Hınçak Komitesi, 1890'da Taşnak Komitesi kurulmuş ve ondan sonra bu gizli örgütler Anadolu'da yıllarca sistematik biçimde kan dökmüşlerdir.⁶⁶² Türklerle Ermeniler arasındaki düşmanlık Türkler'in Ermenilere tecavüzünden değil, Ermeni Taşnaksutyun ve Hınçak Komitelerinin Ermeni halkı silahlandırması ve bağımsızlıklarını ilan etmek amacıyla yurdun birçok yerinde isyan çıkarmalarıyla doğmuştur. Bunları kıskırtıp silahlandıran ise Rusya ve İngiltere'dir.⁶⁶³

Maraş şehrinin, bulunduğu coğrafi konum ve etrafının dağlık olması Ermeni asiler için sığınak olmuştur. Şehirde genel olarak, Ermenilerin çoğunluğunun maddi durumları çok iyi olup ticaret, zanaat ve kuyumculukla iştigal ediyorlardı. On dokuzuncu asrın ikinci yarısından itibaren, emperyalist çıkarlar, dış kıskırtmalar, misyonerlik faaliyetleri, yabancı okulların "Ermeniciliği" geliştirme çabaları, milliyetçilik akımına katılmış Ermeni din adamı ve diğer ileri gelenlerin kıskırtmaları, Avrupa'da okuma fırsatı bulan Ermeni gençlerin yıkıcı fikirlerle dolu olarak ülkeye dönerek ayrılıkçı fikirlerini geniş halk kitlelerine yaymaları, ve bunların ötesinde Osmanlı Devleti'nin zayıflığının sunduğu müsait ortam, Ermenilerin ayrılıkçı fikirlerle dolmasına yol açmıştır.⁶⁶⁴ Ermeniler şehir nüfusunda azınlık olmalarına rağmen, bir süre sonra ayrılıkçı fikirlerin etkisiyle militanca davranarak ayaklanmaya başladılar. Maraş sancağı ve kazası olan Zeytin, Ermeni isyanlarının en yoğun olarak yaşandığı bölgelerdir. Şehir içerisinde Ermenilere ait ayrı mahalleler olduğu gibi, Türklerle iç içe birlikte yaşadıkları mahalleler de mevcuttu. Ermeniler ve Türkler aralarında alış-veriş yapmakta olup, zaman zaman birbirlerine kefil olduklarını görmekteyiz. Bu birliklilik büyük devletlerin kendilerinin himayesinde bir Ermeni devleti kurmak istekleriyle bozuldu. Kilikya Bölgesinde bağımsız bir Ermenistan kurulacağı hayaline kapılan Ermeniler birlikte yaşadıkları Türkleri arkadan vurarak düşmanla işbirliği yaptılar. Ermeni liderlerinin Anadolu toprakları üzerinde bağımsız bir Ermenistan Devleti kurulması için komitacılık yapıyorlardı. Fransız yönetiminden güç ve destek alan Ermeniler, silahlı çeteler ve siyasî teşkilâtlar oluşturarak bölgede egemenlik arayışına girdiler. Müslüman varlığını ortadan kaldırmaya yönelik olarak, Ermeni

⁶⁶² EYİCİL, Ahmet, I. Dünya Savaşı Ve Kurtuluş Mücadelesi Sırasında Ermeni Mezalimi, Belleten cilt XVII, sayı 250, s. 911.

⁶⁶³ AKBULUT, İlhan, Türk Tarihinde Ermeniler, dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/468/5375.pdf

⁶⁶⁴ YETİŞGİN Mehmet, Maraş'ta Ermeni Nüfusu: Osmanlı Son Dönemi, Mütâreke Ve Milli Mücadele Yılları, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM, cilt 17 sayı 17. 2015 s.3.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

intikam ve gönüllüler ordusu, zabıta, hafıye ve casusluk teşkilâtı oluşturdular.⁶⁶⁵ Bunlar yalnız, Doğu Anadolu vilayetlerini değil; Maraş ve Kilikya'yı da Ermenistan sınırları içinde gösteriyorlardı. Fransızlar ise, bir yandan Ermenileri silahlandırıp eğiterek, Güney Anadolu'ya savaş ortağı olarak sürdürdüler.⁶⁶⁶ Bu bağlamda Maraş Ermenileri, Aram Baghdikian ve Agop Hırlakyan liderliğinde biraya gelerek Maraş Ermeni Millî Birliğini kurdular. Bu birliğin başına Baghdikian getirildi. Baghdikian liderliğindeki bu komite, Ermenileri komitacılık faaliyetlerinde organize ederek, İngilizler ve Fransızlarla, Ermeniler arasındaki işbirliğini sağladı.

Osmanlı Devleti'nin, I. Dünya Savaşı'ndan mağlup olarak çıkması ve daha sonrasında Mondros Mütarekesinin imzalanması Anadolu'nun dört bir yandan işgali sonucunu doğurmuştu. Mütareke hükümlerine aykırı olarak işgallere başlayan İngilizler, Mondros Mütarekesinin 7. Maddesini ileri sürerek 22 Şubat 1919'da Maraş'ı işgal ettiler.

Bu işgalin öncesinde Maraş Ermenilerinin, Birinci Dünya Savaşı sırasında isyan ederek Türk ordusunu arkadan vurmaları sebebiyle 10 Nisan 1915'te Maraş'tan nakil edilen Ermenilerin 22 Ekim 1918 tarihinden itibaren şehre geri dönmelerine Meclis-i Vükelaca karar verildi.⁶⁶⁷ 30 ekim 1918 Mondros Ateşkes Anlaşmasından sonra guruplar halinde Maraş'a gelen Ermeniler Türkler tarafından her türlü insani yardım yapıldı.⁶⁶⁸ Fakat Ermeniler bu insani yardımın karşılığını düşmanla işbirliği yapıp ihanet ederek ödediler. Maraş halkı İngiliz kuvvetlerinin şehre yöneldiğini haber alır almaz Narlı yakınlarında Aksu Köprüsü'nü yıktılar. İngilizler nehir üzerine dar bir köprü kurarak yürüyüşlerine devam ettiler. Şehirde yaşayan Ermeniler sevinç içinde İngilizleri karşılamaya hazırlanmışlardı. Ermeniler önlerinde Trasantı rahiplerinin bandosu ve ellerinde çiçek buketleriyle şehrin güneyindeki Şeyhadil mevkiinde İngiliz kuvvetlerini karşıladılar. Ermeniler taşkınlıkta o kadar ileri gittiler ki " Yaşasın İngilizler, yaşasın Ermeniler, kahrolsun Türkler" diye bağırıyorlardı.⁶⁶⁹

İngilizler, 15 Eylül 1919 tarihinde Fransızlarla imzaladıkları Suriye Anlaşması gereğince 1 Kasım 1919'da işgal ettikleri Maraş'ı Fransızlara bıraktılar. Doğu Anadolu'da Büyük bir Ermenistan kurmanın imkansızlığını gören İtilaf Devletleri Adana, Maraş, Urfa Antep gibi vilayetlerde kendi himayelerinde küçük bir Ermeni devleti kurmak istiyorlardı.⁶⁷⁰ Maraş'ta bulunan Ermeniler, Fransız kuvvetlerinin bir an önce şehre gelmesini istiyorlardı. Maraş'tan İngiliz kuvvetleri ayrılmadan Fransız kuvvetlerinin gelmesini özellikle arzu ediyorlardı. Ermenilere göre, kendileri Maraş'ta Türkler tarafından tehdit ediliyorlardı ve özellikle can

⁶⁶⁵ İSLAM, İbrahim, Kurtuluş Savaşı Yıllarında Çukurova'da Ermeni Terörü, Tarih Okulu Dergisi (TOD), Eylül 2015, Yıl 8, Sayı XXIII, s. 482.

⁶⁶⁶ HATİPOĞLU, Süleyman: Çukurova'da Fransız-Ermeni İşbirliği (1918-1921). LXVI,247(2002). s.947.

⁶⁶⁷ EYİCİL, Ahmet, Osmanlının Son Döneminde Maraş'ta Ermeni Siyasi Faaliyetleri, Gün Yayıncılık, Ankara 1999, s.341.

⁶⁶⁸ EYİCİL, a.g.m., s. 16.

⁶⁶⁹ AKBİYİK, Yaşar, Millî Mücadelede Güney Cephesi Maraş, Ankara 1999, s.8.

⁶⁷⁰ GÜL, Adnan, Türk Millî Bağımsızlık Savaşında Maraş Müdafasının Önemi, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Diyarbakır. 2008, sayı 11, s.190.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

güvenlikleri tehlikedeydi. Maraş'taki İngiliz işgal kuvvetleri komutanı General Crawford, Ekim ayının sonunda kuvvetlerinin şehirden çekileceğini Ermeni Milli Birliği Başkanı Aram Baghdikian' a haber verdi. Bu haber üzerine Ermeni Milli Birliği, herbiri Osmanlı Hükümeti tarafından meşru bir cemaat olarak tanınmış olan Ermeni Milli Cemaatlerinden (Ermeni Apostolic, Roman Katolik, Avengical Protestan Churches) oluşan bir temsil heyeti meydana getirdi. Aram Baghdikian' a göre, Maraş şu anda sayıları yirmi beş ila otuz binin üzerinde olan Türk çeteleri tarafından kuşatılmış durumda idi.⁶⁷¹ Ermeni liderleri Hristiyan nüfusun can güvenliği olmadığını bu sebeple güvenliklerinin emniyet altına alınması için, İngiliz kuvvetleri şehri tahliye etmeden önce Fransız kuvvetlerinin gönderilmesini ısrarla anlatacak bir delegeyi Adana'daki Fransız Askeri İdaresine göndermeye karar verdiler. Bu amaçla Aram Baghdikian ve Mihran Damadian isteklerini Fransız Albay Eduard Bremond' a arz etmek gayesi ile Maraş'tan ayrıldılar.⁶⁷²

Antep, Urfa ve Maraş'ta Fransız kuvvetlerinin İngiliz kuvvetleri ile yer değiştirmesi ile görevlendirilen Colonel Piepape ile Osmaniye'de temasta bulunan Ermeni Doktor Artin 28 Ekim 1919 da eski Osmanlı Mebuslarından ve Hınçak Komitesinin faal üyelerinden olan Agop Hırlakyan' a çektiği telgrafta, "Yarın misafirlerimizle Maraş'tayız" diyordu. Bu Fransız kuvvetlerinin Maraş ı işgal için hareket edeceğine dair kesin bir işaret. Nitekim 29 Ekim 1919 Çarşamba günü Fransız Yüzbaşı Joly, yanında bir kısım kuvvet olduğu halde Maraş'a geldi ve İngiliz askeri kumandanı ile görüştü.

Maraş Ermeni Milli Birliği önderliğindeki Ermeniler, Fransızların Maraş a gelişi için çok büyük hazırlıklar yapıyorlardı. Maraş'ı işgale gelen birliklerin çoğu, Fransız üniforması giyen Ermenilerden oluşuyordu. Fransız askerleri, Ermeni kadınların alkışları arasında yollardan geçerken, Ermeni erkekleride ellerinde Fransız ve Ermeni Bayrakları olduğu halde "Kahrolsun Türk Padişahı, Kahrolsun Türkler, Yaşasın Fransızlar ve Ermeniler" diye bağırıyorlardı. Aslında Ermenilerin bu coşku ve sevinçlerinin sebebi, Fransızların kendilerine sözde bağımsızlık verecek olduğuna inanmış olmaları idi.

Maraş'a gelen Fransız birlikleri arasında, 40 Cezayirli Müslüman ve 3000 Ermeni bulunmaktaydı. İşgalin ikinci günü, 31 Ekim 1920'de Ermenilerin her türlü taşkınlığı yaparak halkı öldürmeye ve halka zulmetmeye başladığını görüyoruz.⁶⁷³ Ermeniler, sağa sola ateş açarak Müslüman halkın can ve mal güvenliğini tehdit etmeye başladılar. Pek çok Ermeni, vatana ağır ihanet olarak görülecek davranışlarda bulunmaktan çekinmediler.⁶⁷⁴ Osmanlı ülkesinin diğer bölgelerinde olduğu gibi tarih boyunca birlikte yaşadıkları Türklere karşı, düşmanın yanında yer alarak savaşmaktan ve onları öldürmekten her türlü ihaneti yapmaktan geri durmadılar.

⁶⁷¹STANLEY, Kerr, The Lions of Marash, State Universty Of New York Press Albany 1973, s. 61.

⁶⁷²AKBIYIK, Yaşar, a.g.e, s. 73

⁶⁷³EYİCİL,a.g.m., s. 16.

⁶⁷⁴AKŞİN, Sina, Ermeni Meselesinin Genel Değerlendirilmesi, Ermeni Araştırmaları Dergisi 2015, sayı 50, s.90.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Fransızlar, Maraş'ta Ermenilerin Türklere karşı artan saldırıları için onları cesaretlendiriyorlardı. Bağımsız Ermenistan hayaliyle hareket eden ve sürekli taşkınlıkları artan Ermenilerin liderliğini Ermeni Ulusal Birliği Başkanı Aram Bağhdikian ve eski mebus Agop Hırlakyan yapmaktaydı. Bu Ermeni liderler aynı zamanda, Fransız Dışişleri Bakanı Briand tarafından teşvik ediliyordu. Çünkü Briand daha önce aralarında yapılan anlaşma gereğ, bu bölgede bağımsız Ermenistan kurulması için onlara söz vermişti.⁶⁷⁵ Ermenilerin hesaplarına göre Fransızlar gerçek bir zafer kazanmak istemiyorlardı, bu zaferi ancak Ermeni kuvvetleri kazanabilirdi. Fransızlar, Ermeni kuvvetlerini sınırlandırdılar ve onlara yeterli ateş gücü verme konusunda dikkatli davrandılar. Buna rağmen Maraş Ermenileri şehirde Ermeni Milli Birliğini oluşturdu. Bu Ermeni Milli Birliği, politik partilerin temsilcilerinden ve diğer Ermeni din adamlarından oluşmaktaydı. Ermeni Milli Birliği, savunma planlarını görüşerek gönüllüleri bir araya topladı. Fransız subaylar bu ermeni gönüllüleri eğitti. Ermenilerin gerçek arzusu Maraş'taki Türk varlığından kurtulmaktı.⁶⁷⁶

Maraş Ermeni liderlerinin önde gelenlerinden Agop Hırlakyan'ın emri ile, bütün Ermeni gençleri Fransız üniforması giyerek şehirde gezmeye başladılar.Şehirdeki Amerikalılar ve Fransız kuvvetleri Ermenilerle birlikte hareket ediyorlar, akşamları biraya gelerek içki meclisleri kuruyorlardı. Amerikan misyonerleri Ermenilerin kurduğu ziyafet sofralarından övgüyle bahsediyorlardı. Ermeniler şehir içi çarpışmalarda Fransız birlikleri ile birlikte Türkleri ait her şeyi ateşe veriyorlardı. Ermeni komitacıların üzerlerinde yakalanan çeşitli mektuplarda, Türklerin imha edilmesi gerektiğine dair nelerin yapılması gerektiği konusunda birbirleri ile haberleştiklerini görmekteyiz.

Maraş halkının ortaya koyduğu büyük kahramanlıklar sayesinde, millî Mücadele kazanılmış ve Fransızlar şehirden çekilmeye mecbur kalmışlardır.Maraş'tanİslâhiye'ye çekilen Fransız kuvvetleri, peşlerine düşen Ermenilere hiçbir yardımda bulunmadılar. Çünkü, artık Ermenilere ihtiyaçları kalmamıştı. Ermeniler, Fransızlar için bir piyon durumundaydılar. Bunu, Maraş Ermeni Milli Birliği Reisi Aram Bağhdikian “ *Doğu Kilikya, Fransızlar ve Kemalistler arasında oynanan oyunda bir piyon idi ve Maraş iki güç arasındaki çarpışmanın kurbanı idi... Ermeniler Kilikya bölgesinde Fransız ve İngiliz rekabetinden ve Ermenilere dayalı politikalarından yeterli tecrübeyi edinmişlerdir. Kuzey Suriye ve Kilikya'daki kazançları Ermenilerin kaderiyle birleştirilmiştir.*” diyerek itiraf etmektedir.⁶⁷⁷

Maraş Ermeni Milli Birliği Başkanı Aram Bağhdikian'ın 1915 yılındaki Ermeni tehcirinden etkilenmediğini görmekteyiz. Bağhdikian'ın beş çocuğu vardı ve kendisi bir kimya öğretmeni ve rahipti.⁶⁷⁸ Çocuklarını, Tarsus Amerikan Kolejinde okumuş ve Amerika'nın Birinci Dünya Savaşına girmesiyle kolej

⁶⁷⁵ YETİŞGİN, Mehmet, Turkish-Armenian Relations During Occupation Of Marash, Reviewof Armenian Studies 2 (6), s.73.

⁶⁷⁶ YETİŞGİN, a.g.m.,s. 73.

⁶⁷⁷ AKBIYIK, a.g.e., s.8.

⁶⁷⁸ ASLAN YÜREK Yaşar, Maraş Ansiklopedisi, “Aram Bağhdikian” maddesi, 2016., s.314.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

kapanmıştır.⁶⁷⁹Aram Baghdikian'ın eğitimi ve bilinçli bir Ermeni komitacı olduğu için, bu birliğin başına getirildiğini görmekteyiz. Kendisinin ve ailesinin 1915 Ermeni tehcirinden etkilenmemiş olması da, aynı zamanda onun İngiliz ve Fransız işgaline kadar herhangi bir isyana karışmayarak sakin bir hayat sürdürdüğünün göstergesi olabilir.

Ermenilerin lideri ve komitacı Aram Baghdikian'ın 9 Şubat 1920 tarihinde, ailesi ile Maraş'tan ayrılmak zorunda kalarak Amerika'ya gitmiştir. Maraş'ta yeni doğan oğlu Ben H. Baghdikian, Amerika'ya vardıklarında dört aylık olmuştur.⁶⁸⁰ Amerika'nın Kolarado'ya bağlı Stoneham'a yerleşen Aram Baghdikian zengin bir adamdı. Amerika'ya yerleştikten 3 yıl sonra eşi ölen Baghdikian, bir Ermeni cemaati kilisesinin papazlığını yapmaya başladı. Baghdikian'ın beş çocuğunun en küçüğü olan, Ben H. Baghdikian Amerika'da çeşitli basın kuruluşlarında görev aldı ve Kaliforniya'da 96 yaşında öldü.

SONUÇ

Aram Baghdikian, rahip ve kimya öğretmeni eğitimi bir Ermeni idi. Kendisinin Maraş'taki Ermeni cemaatleri tarafından kurulan Ermeni Milli Birliği'nin başına getirilmiş olması onun önemli biri olduğunun göstergesidir. Maraş Ermeni Milli Birliği'nin reisi olan Baghdikian, tüm komitacılık faaliyetlerini Agop Hırlakyanile birlikte planlayıp ve uygulamıştır. Gerek işgalci İngiliz komutanlarla gerekse Fransız komutanlarla Ermenilerin temsilcisi olarak görüşmesi Baghdikian'ın Ermeniler arasında siyasi konumunun öneminin ispatıdır. Ermeniler açısından böyle önemli bir konumda olan Baghdikian Maraş'ta Ermeniler ve Fransızlar tarafından yapılan katliamlarında birinci derecede sorumlularından biri olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKBIYIK, Yaşar, *Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999.
- AKŞİN, Sina, *Ermeni Meselesinin Genel Değerlendirilmesi*, Ermeni Araştırmaları Dergisi 2015, sayı 50.s. 88-106.
- AKBULUT, İlhan, *Türk Tarihinde Ermeniler*, dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/468/5375.pdf.
- ASLANYÜREK, Yaşar, "Aram Baghdikian" maddesi, Maraş Ansiklopedisi, <http://ansiklopedi.ksu.edu.tr>, 2016., s.315-316.
- DiCanio, Margaret, *Memory Fragments from the Armenian Genocide*, Printed in the United States of America, 2002.
- EYİCİL, Ahmet, *Osmanlı'nın Son Döneminde Maraş'ta Ermeni Siyasi Faaliyetleri*, Gün Yayıncılık, Ankara 1999.
- EYİCİL, Ahmet, *I. Dünya Savaşı Ve Kurtuluş Mücadelesi Sırasında Ermeni Mezalimi* **Belleten**, Sayı: 250 (Aralık 2003), s. 911-947.

⁶⁷⁹ DiCanio, Margaret, *Memory Fragments from the Armenian Genocide*, 2002, s.67.

⁶⁸⁰ DiCanio, a.g.e., s.68.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

- GÜL, Adnan, *Türk Millî Bağımsızlık Savaşında Maraş Müdafaasının Önemi*, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Diyarbakır. 2008.,177-199.
- İSLAM, İbrahim, *Kurtuluş Savaşı Yıllarında Çukurova'da Ermeni Terörü*, Tarih Okulu Dergisi (TOD), Eylül 2015, Yıl 8, Sayı XXIII, s. 477-492.
- HATİPOĞLU, Süleyman, *Çukurova'da Fransız-Ermeni İşbirliği (1918-1921)*, Belleten LXVI, sayı 247, (2002), s.1-23.
- STANLEY, Kerr, *The Lions of Marash*, StateUniversty Of New York PressAlbany 1973.
- YETİŞGİN, Mehmet, *Türkish- ArmenianRelationsDuringOccupation Of Marash*,Review of ArmenianStudies 2 (6), 2004, 62-83.
- YETİŞGİN Mehmet, *Maraş'ta Ermeni Nüfusu: Osmanlı Son Dönemi, Mütâreke Ve Milli Mücadele Yılları*, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi 2015, OTAM, cilt 17 sayı 17. S. 1-17.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
MAHALLİ KUVETLERİN MARAŞ MÜCADELESİNDEKİ ROLÜ
Ali Gültekin BİNİŞ⁶⁸¹

Özet

Sivas Kongresi'nde alınan kararlara istinaden, Elbistan ve Maraş havalisi III. Kolordu Kumandanlığı mıntıkasına dâhil edildi. Maraş ve Antep bölgesinin kurtarılmasına yönelik organizasyon çalışmaları için de işgal altında olmayan Elbistan merkez olarak seçildi.

Mustafa Kemal'in talimatları ve Kılıç Ali'nin gayretleriyle Elbistan ve Pazarcık'ta teşkilatlanan mahalli kuvvetler, Maraş'a büyük destek sağladılar. Fransız ve Ermeniler Maraş'ta zulüm teaddide sınır tanımayınca mahalli vatanseverler, hem muhataplarına protestolar gönderdiler, hem de mitingler düzenleyerek, işgalcileri ve işbirlikçileri olan Ermenileri sık sık telin ettiler (lanetlediler). Kuvva-i Milliye'nin faaliyetlerine mani olan Elbistan Kaymakamını tutuklayarak, Sivas'a teslim ettiler.

Mahalli kuvvetler, bir yandan, milis kuvvetlerini meydana getirirken, bir yandan da silah ve mühimmat toplayarak, Maraş'a intikalini sağladılar. Ayrıca çeşitli şehirlerden Elbistan Ziraat Bankasına gönderilen yardımları, Elbistan'da toplanan nakdi ve aynı yardımlarla beraber Maraş'a gönderdiler.

Pazarcık ile Maraş arasında yerleştirilen müfrezeler sayesinde, Fransızların Antep üstü Maraş'a girişi engellendi. İngiliz ve Fransız provokatörlerinin bölge halkını isyana teşvik etme gayretleri, mahalli halkın üstün feraseti ve vatanperverlikleri sayesinde sonuçsuz bırakıldı. Nihayetinde, mahalli kuvvetler; Arslan Bey, Doktor Mustafa, Eczacı Lütfi, Yakup Hamdi, Sadeddin Topal İbrahim, Binbaşı Cemil, Binbaşı Hasan, Yedek Subay Bayram, Muin Ağa, Tahir Ağa, Topal Salih, Tullo İbrahim, Abdülhamit Saydam ve Karayılan gibi dirayetli aktörler vasıtasıyla savaşa yön verdiler.

Bu çalışmayla, Maraş Mücadelesinde varını yoğunu ortaya koymuş olan mahallî kuvvetlerin katkıları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Maraş Mücadelesi, Elbistan, Pazarcık, Göksun, Zeytun, Doktor Mustafa, Yakup Hamdi, Noel.

GİRİŞ

İngilizler, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütârekesinin 7. maddesini ileri sürerek, 22 Şubat 1919'da Maraş'ı işgal ettiler⁶⁸². İşgalden önce Maraş'ta bulunan askerlerin ve askerî malzemenin bir kısmı Kayseri'ye nakledildiği için, şehirde sadece Teğmen Cemal komutasında bir kıta asker kalmıştı. Bu sebeple işgalcilere karşı yeteri kadar caydırıcı bir kuvvet mevcut değildi⁶⁸³.

Maraş'taki İngiliz işgalini büyük bir sevinçle karşılayan Ermeniler,³İtilaf devletleri sayesinde intikam almayı ve Fransız himayesinde Maraş'ın da dâhil

⁶⁸¹ *Araştırmacı-Yazar, Siyaset Bilimci, alibinis@yahoo.com.*

⁶⁸² *Gothart Jaeschke, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Ankara 1970, s. 18.*

⁶⁸³ *Yaşar Akbıyık, Millî Mücadelede Güney Cephesi Maraş, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yük. Kur. Atatürk Araş. Mrk., Ankara 1999,*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

olduğu bir Ermenistan Devleti kurmayı amaçlıyorlardı⁶⁸⁴. Maraş bölgesindeki bağımsızlık isteklerini haklı gösterebilmek için buradaki nüfuslarını yoğunlaştırmaya çalışıyorlardı. Bunun için de başka yerlerden güneye büyük bir Ermeni akını başlamıştı.

İngilizler işgal esnasında oldukça temkinli davrandılar. Ermenileri desteklemekle beraber aşırı hareketlerine müsaade etmediler. Türk idaresine karşı müsamahakâr davrandılar. Polis ve jandarmayı serbest bırakarak, iç işlerine karışmadılar. Ancak, istihbarat şubesi vasıtasıyla siyasi durumu sürekli takip ettiler⁶⁸⁵. İngiliz işgal kuvvetlerinin çoğunluğunu Hintli Müslüman askerler oluşturuyordu. Bunlar İngilizlere rağmen, halkla bir din dostluğu tesis ettiler⁶⁸⁶.

Öte yandan, Fransız kamuoyu, kendi hükümetine baskı yaparak, Sykes-Picot Antlaşması'na göre kendi nüfuz bölgeleri olması gereken Adana ile çevresinin İngilizlerle ortaklaşa işgal edilmesine karşı çıkıyordu ve İngilizlerin bölgeden çıkarılmasını istiyordu. Bu kamuoyu baskısı sonucunda Fransız Hükümeti harekete geçti ve 15 Eylül 1919 tarihinde, İngiliz-Fransız Antlaşması olarak bilinen, Suriye İtilafnamesi imzalandı⁶⁸⁷. Suriye İtilafnamesi gereğince; 1 Kasım 1919'dan itibaren, İngiliz kuvvetleri Kilikya'dan çekilmeye başlayacak ve onların yerini Fransız birlikleri alacaktı⁶⁸⁸.

Maraş bölgesinde görevlendirilen III. Kolordu Komutanı Kurmay Albay Selahattin, güney bölgesindeki olayları daha yakından görmek amacıyla Sivas'tan Elbistan'a gelmiş ve Maraş'ın birkaç gün sonra Fransızlar tarafından işgal edileceğini anlamıştı. 26 Ekim 1919'da Sivas'taki vekiline Maraş ile ilgili özette şu emirleri verdi: "*İngilizlerin çekilerek, bölgeye Fransızların geleceği anlaşılmıştır. Bu bölgede Fransız kuvvetleri gelmeden fiilen millî teşkilatın kurulması kutsal bir vazifedir. III. Kolordu Maraş'ı işgal edecek ve millî mukavemet teşkilatını düzenleyecektir. Malatya'dan Maraş'a bir müfrezeye gönderilmelidir⁶⁸⁹. Maraş'taki millî kuvvetleri ele alması için Aziziye'den seçilmiş bir süvari takımı acele güneye yollanmalıdır. Maraş'taki duruma dair Kolorduya devamlı bilgi verilmelidir. Bu hareket gizli tutulmalı, Hristiyanların mal ve canlarına dokunulmamalıdır.*"⁶⁹⁰

⁶⁸⁴ *Türk İstiklâl Harbi Güney Cephesi, Ank. 1966, c. IV, s. 51.*

⁶⁸⁵ *Selâhi Sonyel. Dr. Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, Ank. 1973 c. 1, s. 21*

⁶⁸⁶ *Abadi. Türk Verdün'ü Gaziantep-Antep'in Dört Muharasası, çev: Kur. Yzb.*

Necmettin, Gaziantep 1959, s. 17.

⁶⁸⁷ *Yalçın Özalp. Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İlk Zaferi, Ank. 1976, s. 13.*

⁶⁸⁸ *Kemal Çelik, Çukurova'nın İşgali Döneminde, Fransız Propaganda ve Casusluk Faaliyetleri ile Millî Kuvvetlerin Buna Karşı Yayımladığı 1920 Tarihli Yeni Bir Belge; Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.KMS, No.: 56-1/42.; Genelkurmay Bşk.lığı ATASE Arşivi Kütüphanesi), Paris 1937, s. 58.; Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı: 36, İstanbul (Eylül) 1970, s. 23.*

⁶⁸⁹ *İsmail Soysal, "Türk-Fransız Siyasal İlişkileri (1921-1984), s. 960, 961.*

⁶⁹⁰ *Türk İstiklâl Harbi Güney Cephesi, Ank. 1966, c. IV, s. 52.*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Fransızlar 1 Kasım gününü beklemeden, Cebel-i Bereket Valisi Andre'nin 29 Ekim'de Maraş'ı ziyaret etmesinden bir gün sonra⁶⁹¹, yani 30 Ekim Perşembe günü, ikindiden sonra şehre girdiler⁶⁹². Şehir halkı artık, Fransızlar ve onların destekledikleri Ermenilerle baş başa kalmıştı. Fransızların, Ermenileri desteklemeleri ve Türklere yapılan baskıları hoş görmeleri, Türk halkını oldukça tedirgin etmişti. Nitekim Fransızlar tarafından silahlandırılan ve şımartılan Ermeniler, taşkınlıklarını her gün biraz daha artırarak, masum insanları öldürüyorlardı. Her defasında da olaylara sebep olarak Türk halkını gösteriyorlardı. İşgal kuvvetlerine yapılan müracaatlar bir sonuç vermediği gibi, şehrin ileri gelenleri de Halep'e sürülmekle tehdit ediliyordu⁶⁹³.

Fransızların Maraş'ı işgal ettiği gün, şehrin ileri gelenlerinden Kadızade Hacı Hasan, oğlu Mehmet Ziya, Vehbizade Hasip, Kocabaşzade Ömer, Katıpzade Mehmet, Doktor Mustafa ve Eczacı Ömer Lütfi, Elbistan'da Kuvay-ı Milliye'nin takviyesi ile silah temini için yola çıktılar. Geceyi Bertiz'in Başdervişli Köyü'nde geçirdiler. Birgün sonra da Elbistan'a vardılar. Akabinde Mustafa Kemal ile irtibat kurdular⁶⁹⁴. Gelişmeleri ciddiyetle takip eden Mustafa Kemal, Maraş'ın Fransızlar tarafından işgal edilmesini endişeyle karşıladı.

26 Ocak 1920 tarihinde, 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekirde Heyet-i Temsilîyeye bir telgraf göndererek, Maraş'taki katliamı III. Kolordu istihbaratından öğrendiğini ve her tarafta olayın protesto edilmesi için mitingler yapılması gerektiğini ilettiler⁶⁹⁵.

Mustafa Kemal, Maraş'ın işgal edilmesi üzerine, Elbistan'da bulunan Sulh Hakimi Ali Rıza Bey'e gönderdiği yazıda Fransızların, Adana, Urfa ve Maraş bölgesinde Ermenistan kurmaya çalıştığını ifade ederek, halkın desteklenmesini ve göçe meydan verilmemesini emretti. Ayrıca III. Kolordu Kumandanlığınca Pınarbaşı'ndan (Aziziye) gönderilen süvari bölüğü ile irtibat kurulmasını, millî teşkilat vasıtasıyla işgale karşı konulmasını, ihaneti görülenler hakkında gereğinin yapılmasını istedi⁶⁹⁶.

1. TEŞKİLATLANMA

4 Eylül 1919'da Mustafa Kemal önderliğinde toplanan Sivas Kongresinde, yurdumuzun düşman işgalinden kurtulması için Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulması kararı alınmıştır⁶⁹⁷. Kongrede ayrıca Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Talimatnamesi de kabul edilmiştir. Bu doğrultuda yurdun dört bir yanında

⁶⁹¹ Ahmet Eyicil, *Maraş Mücadelesinde Atatürk*, s. 650

⁶⁹² Hüsameddin Karadağ, *İstiklal Savaşında Maraş*,

⁶⁹³ Gnkur. ATAŞE Bşk. lığı Atatürk Özel Arşivi, No: 24, Dos. 1336/13-3, F-21.

⁶⁹⁴ Eyicil A., *age*.

⁶⁹⁵ Kâzım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, İstanbul 1969, s. 432.

⁶⁹⁶ Akbıyık, *Maraş Mücadelesinde Atatürk*, s. 227-228.

⁶⁹⁷ Yalçın Özalp, *Maraş Direnişinin Başındaki Serkomser Ali Bey*, EGM Basımevi, Ankara 2004, s. 14-20.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

olduğu gibi, Maraş, Elbistan ve Pazarcık'ta da Müdafai-i Hukuk Cemiyetleri kurulmasına karar verilmiştir. Sivas Kongresi'nde alınan bu kararlardan sonra Elbistan ve Maraş havalisi III. Kolordu Kumandanlığı muntkasına dâhil edilmiştir. Maraş ve Antep bölgesinin organize edilmesi ve kurtarılması için, işgal altında olmayan Elbistan, merkez olarak seçilmiştir⁶⁹⁸.

Mustafa Kemal, Ali Asaf Bey'i, "Kılıç Ali" takma adıyla Elbistan'a ve Yüzbaşı Salim Kurtoğlu'nu da "Yörük Selim" lâkabı ile Maraş bölgesine teşkilât işleriyle meşgul olmaları için Antep, Urfa ve Maraş bölgesinde görevlendirdi⁶⁹⁹. Bu görevlendirmenin akabinde Kılıç Ali Bey, Elbistan ve Pazarcık'ta; Yörük Selim de Maraş ve Göksun'da teşkilatlanma çalışması yaptılar. Bir aylık yoğun çalışma sonunda da Elbistan, Göksun ve Pazarcık'ta milis teşkilatını kurdular⁷⁰⁰.

1.1. Maraş Müdafai-i Hukuk Cemiyeti

Maraş'ın Fransızlar tarafından işgal edilmesinden bir gün önce (29 Ekim 1919) Maraş ileri gelenleri, teşkilat çalışmalarında bulunmak üzere Elbistan'a gittiler⁷⁰¹ ve Bayrak Olayından sonra 29 Kasım 1919'da Maraş Müdafai-i Hukuk Cemiyeti'ni resmen kurarak, kurtuluş planını hazırladılar⁷⁰². Çiçekli'de yapılan toplantıda da Cemiyet Başkanlığına Arslan Bey, İkinci Başkanlığa Refet Hoca, Kâtip üyeliğe Faik, Veznedarlığa Hacı Nuri getirilirken; Hafız Ali, Evliya Efendi, Fatmalıoğlu Derviş, Belediye Reisi Hacı Sıtkı, Kısakürek Mümtaz, Mühendis Abdullâtif ve Adanalı Hasan daaza olarak seçildiler⁷⁰³.

1.2. Elbistan Müdafai-i Hukuk Cemiyeti

Mustafa Kemal tarafından Elbistan'a gönderilen, Kılıç Ali (Ali Asaf Bey), yapılan çalışmalar sonucunda, kısa süre içinde Elbistan Müdafai-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasını sağladı. Cemiyetin başkanlığına eski Şam Sulh Hukuk Hâkimlerinden, Elbistanlı **Bekîşzâde Ali Rıza Efendi**, başkan yardımcılığına da yine eski hâkimlerden **Kışlalzade Ali Avni Efendi** getirildi. Bu iki zat, memleketin aydın kişilerini ve eski yedek subaylarını davet ederek, Cemiyete üye olmalarını

⁶⁹⁸ Halil Arık, *Tarihi ve Kültürel Özellikleri ile Pazarcık*. s. 48

⁶⁹⁹ Bilge Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, xvi. Dizi-Sa.68, Ankara 1994, s.57.*

⁷⁰⁰ ATASE, *Barış Faaliyetleri Koleksiyonu, Klasör no: 1162, E/Y Dosya no: 153/81, Belge no: 2-2.*

⁷⁰¹ Akbıyık, a.g.m., s. 160, 161.

⁷⁰² Hatice Başkan, *Türk Basınının Fransız İşgali Altındaki Maraş'ı İşlemesi.*

⁷⁰³ Yalçın Özalp, *Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İlk Zaferi, Ank. 1984, s. 84.*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

sağladı. Bir müddet sonra sırasıyla, önce **Nakıpzade Mehmet Ağa**, ardından da **Şeyh Naci Mustafa Efendi** Cemiyet Başkanlığına getirildi⁷⁰⁴.

Yapılan görev dağılımına göre; Elbistan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Ali Rıza Bey, Yörük Selim ve Kılıç Ali Bey'ler, Maraş ve civarında milli teşkilatı yaygınlaştıracaklar ve idare edeceklerdi. Elbistan şube reisi Binbaşı Suzi Bey de daimi üye sıfatıyla bulunacak, teşkilatın oluşmasına ve III. Kolordu ile haberleşmenin sağlanmasına çalışacaktı⁷⁰⁵.

Akabinde, Mustafa Kemal Paşa, Elbistan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Ali Rıza Bey'e şüatalimatı vermiştir: *"...Fransızlar Adana havalisi de dâhil olmak üzere, Urfa, Antep ve Maraş'ta küçük Ermenistan teşkili gayesini güdüyorlar. Millî teşkilâtımızın gündün güne gelişmesi ve yayılması harice karşı pek mühim ve lehimize tesirler yapıyor. Bizim için en mühim iş, işgal altındaki yerlerde teşkilâtı yaymak, ahaliyi işgal aleyhine teşvik etmek ve her suretle bölgeyi işgal eden düşmanlarımızı müşkülâta sokmaya son derece gayet göstermektir. Malatya'dan dolgun mevcutlu bir süvari bölüğü ile iki mitralyöz bölüğü güneye, sizin tarafınıza hareket ediyor. Bu kuvvet Antep istikametini gözetleyerek millî teşkilâtımızın istinatgâhi olacaktır. Elbistan deposundaki silâh ve cephanenin lüzumunda kuvay-ı milliyeye verilmesi kararlaştırılmıştır⁷⁰⁶."*

1.3. Pazarcık Müdafa-i Hukuk Cemiyeti

Kılıç Ali, Pazarcık'tan Elbistan'a gelen Batumlu Muhacir Ali Efendi ile görüşerek durum değerlendirmesi yapmışlardır. Ardından, Pazarcık'ta kurulması düşünülen Müdafa-i Hukuk Cemiyeti için **Muhacir Ali Efendi** başkanlığında çalışmalar başlatılmış ve kısa süre içinde Cemiyet kurulmuştur (15.09.1919). Cemiyetin üyesi olan Mehmet Sait Yalçın, *"Ali Efendi'nin başkanlığında, 17 kişi Elbistan'a giderek, Mustafa Kemal ile haberleşerek, Cemiyetin kurulmasını sağladık."* demiştir.

Cemiyet başkan yardımcılıklarına Atmalı Aşireti Reisi **Paşa Yakup Hamdi**, Tilkiler aşiretinden **Kara Silo Ağa** ve Sinemilli Aşireti Reisi (Halil Erdem) **Tapo Ağa** getirilirken; Cemiyetin diğer üyeleri şu kişilerden oluşuyordu: Göynük Çerkezlerinden **Uzun Yusuf Ağa**, Büyük Nacar Köyü'nden **Karpuzcuoğlu Ali Kahya** (Kara Ali Ağazade Hasan Efendi), **Beşerdi Cuma Kahya**, Ufacıklı Köyü'nden Mahmut Ağa'nın oğlu **Büyük Mehmet Ağa**, Ufacıklı Köyü'nden **Kara Ali Ağazade Ali Efendi**, Helete Köyü'nden Mahmut Ağa'nın oğlu **Büyük Mehmet Ağa**, Helete Köyü'nden **Hocazadelerden Büyük Salman Ağa**, Helete Köyü'nden **Vakkasoğlu Salman Çavuş**, Pazarcık Savcısı **Abdullah**

⁷⁰⁴Adnan Güllü, *Bir kentin Hafızası Elbistan Tarihi (Yedek subay Dervişzade Ahmet Arıkan'nın anı notları)*.

⁷⁰⁵Güllü A., a.g.e.

⁷⁰⁶Akbıyık, *Maraş'ın Düşman İşgalinden Kurtulmasında Atatürk'ün Rolü*, ATASE, k. 256, d. 4, f. 16.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Beyazitoğlu, Jandarma Kumandanı Teğmen **Mehmet Ramazan Efendi** (Konya Seydişehirli), Ziraat Bankası memuru Maraşlı **Muhlis Efendi**⁷⁰⁷.

Diğer taraftan, Kılıç Ali Bey ve Yörük Selim Bey'in yaptığı çalışmalar sonucunda Elbistan, Göksun ve Pazarcık'ta milis teşkilatları da kuruldu. Bu arada bir de Zafer ve Muharrem Beylerle Sütçü İmam tarafından, Bertiz Müfrezesi kuruldu. Maraş halkından birçok şahıs Bertiz Müfrezesinde görev aldı. Bütün bu teşkilatlar, Fransızların ilerlemesinin ve işgal teşebbüsünün önünde bir engel olarak, çok büyük hizmetler gördü⁷⁰⁸.

2. TOPLUMSAL REFLEKSLER VE FAALİYETLER

Fransız ve Ermenilerin Maraş'ta katliama başlaması üzerine Mustafa Kemal de Heyet-i Temsiliye namına telgrafla bir tamim yayımladı. Bu telgrafta; *"Maraş'ta Fransızlar ve Ermeniler Müslümanları katl etmektedirler. Her yerde ahalinin derhal mitingler yaparak makam-ı Sadarete ve mümessillere telgrafla protesto etmeleri ve âlem-i insaniyetten bir katliama nihayet verilmesini talep eylemeleri tamim olunur"*⁷⁰⁹, deniliyordu. Bu telgraftan sonra mahalli kuvvetler, bir yandan protesto telgrafları çekiyorlar, bir taraftan mitingler tertip ediyorlar, bir yandan da Kuvva-i Milliye hareketini engelleyen faktörleri bertaraf ediyorlardı.

2.1. Birinci Pazarcık Protestonamesi⁷¹⁰

Fransız Kumandanı General Querette, daha önceki Fransız Generalin ayrılmasından sonra 13 Aralık 1919 tarihinde Maraş'a görevlendirilmiştir. Bu generalin gelmesi ile Fransız ve Ermenilerin birlikte Maraş'ta yaptıkları katliam ve tecavüzler artarak devam etmiştir. Bu sebeple yapılan mezalim, Batumlu Ali, Pazarcık Müftüsü Veli, Sine milli Aşiret Reisi Tapo Ağa, Mücahidinden Silo, Atmalı Aşiret Reisi Paşa Yakup, Belediye Reisi Hacı Mehmet'ten oluşan Pazarcık eşrafi tarafından, 21 Aralık 1919'da protesto edilmiştir. Sadeleştirilmiş protesto metni şöyledir: *Fransız işgal güçlerinin komutanları anlaşma hükümlerini her gün biraz daha bozuyor. Maraş'ı aldıklarının birinci günü İslam kadınlarına saldırdı. Depolardaki silahlar ve bombalar Ermeni vatandaşlarımıza dağıtıldı. Geceleri polis ve jandarma devriyelerimiz öldürüldü. Bazı aşiret reisleri para ve rütbe ile aldatılıp ayaklanmaya çağrılarak toplumlar arasına nifak ve birbirini öldürme tohumları ekilmeye başlandı. Yapılan saldırılar katlanma gücümüzü aşılıyor. Yenelene el koymalar, genel vicdana baskı yapıyor. Ülkemizin uygar*

⁷⁰⁷ Arık, age. s. 49.

⁷⁰⁸ ATASE, Barış Faaliyetleri Koleksiyonu, Klasör no: 1162, E/Y Dosya no: 153/81, Belge no: 2-2.

⁷⁰⁹ ATASE, Kl. 24, D. 1336/13-4, F. 3-1.

⁷¹⁰ Bir nüshası da Milli Kongre Riyasetine gönderilen bu telgraf, Hakimiyet-i Milliye'nin nr. 1, 15. Kanun-ı sani (Ocak) 1336/1920 tarihli nüshasında neşredilmiştir.)

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

dünyasını viraneye çevirmek, masum ve mazlum mezarına döndürmek, tüm insanlık bir cinayet tablosuna tanık olmak istemiyorsa; Ey tüm insanlığın vicdanı! Bu vicdanları yakan zulme bir son veriniz. Yoksa süt emen çocuklarımıza kadar bütün varımızı verip kanlarımızı akıtmaya hazırlanmış bulunuyoruz. İş bu reddiyemizin bir örneği Beyrut'taki Fransız generali Gouraud'ya bir örneği Adana İşgal Komutanlığına, bir örneği itilaf mümessillerine verilmiştir. Pazarcık, 21 Aralık 1919⁷¹¹.

2.2. Elbistan Mitingi

Mustafa Kemal'in yayınladığı tamim doğrultusunda, Elbistan halkı bir miting yaparak, İzmir'in Yunanlar tarafından ilhakı ile Maraş olaylarını protesto etti. Miting bildirisinde; Yunan haydutlarının İzmir'de garp medeniyeti namına vahşet işlerken, Adana, Maraş, Antep ve Urfa'da medenice hareket etmesi gereken Fransızların, Ermenileri silahlandırarak Türk ahaliye zulüm yapıldığı ve minarelerden halkı namaza çağıran müezzinlerin katledildiği, Maraş ve havalisinde oturan yüzlerce Türk'ün şehit edildiği, binlercesinin göçüne sebep olduğu bildirilerek, Allah'ın zalimlere lanet mazlumlara muvaffakiyet buyurması istenildi⁷¹². 28 Aralık 1919 tarihinde, kaza ahalisinden 15.000 kişinin katılımı ile gerçekleşen mitingde alınan kararların altına, Dr. Mustafa, Muallim Hayrullah, miting heyeti adına Maraş-Elbistan Teşkilatı Reisi Mehmet Efendiler imza atmışlardır⁷¹³. Maraş işgali sebebiyle Elbistan'da düzenlenen miting, **İrade-i Millîye**'nin 29 Aralık 1919 tarihli nüshasında şöyle yer almıştır⁷¹⁴: "*Geçen nüshamızda mukarrerat-ı kat'iyelerini neşr ettiğimiz Elbistan'daki din ve ırkdâşlarımızın mitingi bu hakikatı olanca vuzûh ve kat'iyetle ve bütün Anadolu ve Rumeli ahali-i İslâmiyesinin ve bi'lhâssa Sivaslıların kanâat ve efkârına tercüman olarak cihâna i'lân ve izhâr etti. Ve bu meyânda Maraş'taki Fransız generali Doko cenâblarına da iblâğ eyledi.*"

Elbistan protestosunda şu görüşlere yer verildi: "*Bu gerçek İstanbul'daki medeni Avrupa ve Amerika elçiliklerine ciddi bir dille anlatılmalı Maraş'taki zulüm ve facialara bir an evvel son verilmelidir. Artık camı burnuna gelmiş olan Müslümanların bundan fazla zulme ve haksızlığa tahammülü kalmadığından hak ve adalet dairesine dönmeleri gerektiği kendilerine ulaştırılmalıdır. Aksi takdirde doğacak acıklı sonuçlardan sorumluluk kabul edilmeyip gerek Allah indinde ve gerekse tarih nezdinde bu sorumluluk medeniyet iddiasında bulunan, ancak hakkı tanımak istemeyen tarafa ait kalacaktır*"⁷¹⁵. "Ayrıca, 1300 yıldan beri bütün dünyayı rahmete boğan İslam dininin haçlı zihniyeti ile ortadan kaldırılmak istendiği büyük Ermenistan namı altında Adana, Urfa, Maraş ve daha kuzeye doğru, doğu

⁷¹¹ Yalçın Özalp. Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İlk Zaferi, Ank. 1984, s. 101.

⁷¹² Güllü A., a.g.e.

⁷¹³ Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Fransız İlişkileri, Kolektif, Devlet Arşivl. Genel Müdürlüğü, Cilt. II, s. 262-264.

⁷¹⁴ Başkan A., a.g.e.

⁷¹⁵ T.İ.T.E. Arşivi, Belge No: 10/2789, ek: 39

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

vilayetlerinin Fransız tahakkümü altına verilmek istendiği, Maraş'ın 6 gündür yerli Ermenilerle Fransızların top ateşi sonucu yandığı, belirtilerek, Maraş halkının yardımına koşulmasının gerektiği ve zaferin Türk hilâline nasip olacağı bildirildi⁷¹⁶.

2.3. İkinci Pazarcık Protestonamesi

İşgal kuvvetlerine ait askerlerin zulme ve tedhişe devam etmesi üzerine, bu kez **memur ve eşraf** tarafından, Pazarcık'tan, Antep'teki Fransız işgal komutanlığına, 6 Ocak 1920 tarihinde, gönderilen diğer bir protestonamede: *“Fransızlar Ermeni haydutları ile birlikte top ve diğer silahlar ile Geceli Köyü'nü yakarak kökünden harap ettiler. Buradaki zayıat pek büyüktür. Karabıyıklı'dan gelen Fransız süvarisi zorla ve parasız zahire aldı. Buna engel olmak isteyen ahali dövüldü ve hakarete uğradı. Maraş'a giden Fransız süvarisi, Karabıyıklı'daki evine gitmekte olan Kara Ali ismindeki namuslu bir adamı öldürdü. Öteki iki kişide beraber götürüldü. Bunların sağ ve ölü olduğu hakkında şimdiye kadar hiçbir bilgi alınmadı. Ahır Dağı dolaylarında bulunan Fransız askerleri ormana giden iki Müslümanı şehit ettiler. Fransızlar Ermenileri iki aydan beri silahlandırmaktadırlar. Bunlara top, cephane ve başka silahlar verildi. Ermeni evleri ile kiliseleri müdafaa haline kondu. Bunların hepsi Müslümanları öldürmek maksadıyla yapılan işlerdir. Bundan dolayı herkes hayatından emin değildir. Burada ve civarda eşkıya yoktur. Eşkıya dediğiniz adamlar milli hukukumuz karşı olan tecavüzlere karşı koymak maksadıyla silahlanmış millet efradıdır. Bunlara haydut adı vermenizi ve yukarıda saydığımız vahşilikleri protesto ederiz. Bu duruma son verilmesini isteriz. Mesuliyeti milli hukuku yaralayanlara ait olmak üzere bundan böyle millet haklarına zararlı olan hareketlere karşı hareketlerle mukabele edeceğimizi son defa olmak üzere bildiririz⁷¹⁷.”*denilmiştir.

2.3. Mustafa Kemal'in Mitingler ve Protestolar Hususundaki Tamimi

Mustafa Kemal, Maraş'ta şehir içi savaşlarının başlaması üzerine, 23 Ocak 1920'de Elbistan Heyet-i Merkeziyesi'nin ve bir gün sonra da III. Kolordu Komutanı Selahattin Bey'in olayların şiddetini anlatan ve protesto eden telgraflarını alınca, 25 Ocak 1920 tarihinde ilgili makamlara, *“Maraş'ta Fransızlar ve Ermeniler Müslümanları katl etmektedirler. Her yerde halkın derhal mitingler yaparak makam-ı sadarete ve mümessillere telgraflaprotesto etmeleri ve alem-i insaniyetten bir katliama nihayet verilmesini talep eylemeleri tamim olunur⁷¹⁸”* şeklinde bir genelge yayınladı. Bir gün sonra da 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir, Heyet-i Temsilîyeye bir telgraf göndererek, Maraş'taki katliam

⁷¹⁶ 5 ATASE Arşiv No: 1/1, ds. 167, kl. 43, fih. 18-1-2, T.İ.T.E. Arşivi, Belge No: 37/4213, ek: 40.

⁷¹⁷ Arık, a.g.e. s. 54, 55.

⁷¹⁸ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE), Atatürk Arşivi, kl. 24, D. 1336/13-4, F. 3,3-1

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

III. Kolordu istihbaratından öğrendiğini ve her tarafta olayın protesto edilmesi için mitingler yapılması gerektiğini ilettili⁷¹⁹. Mustafa Kemal ona cevaben yazdığı telgrafta, mitingler yapılması için 25 Ocak 1920 tarihinde tamim olduğunu bildirdi⁷²⁰.

2.4. Umûm Heyet-i İdarelere Telgraf Çekilmesi

Maraş'ta hâdiselerin başlaması üzerine "Elbistan Heyet-i Merkeziyesi" 23 Ocak 1920'de Umûm Heyet-i İdarelere bir telgraf göndererek, Maraşlılara yapılan mezalimin protesto edilmesini istedi. Telgrafta; *"Maraş'taki kardeşlerimiz üç gündür Fransızların, Ermenilerin top ve mitralyöz ateşleri altında kanlı müsademeler layen-kati devam ediyor Memleketten eser kalmamaktadır. Ahvalden bahisle protesto edilmesini rica eyleriz"*⁷²¹ deniliyordu.

2.5. Sadâret-i Uzmâ'ya, Dâhiliye Nezareti'ne ve Vilayete Telgraf Çekilmesi

Muatafa Kemal'in talimatlarıyla hareket eden Umumî Maraş Livası Müdâfaa-i Hukuk-u Millîye Cemiyeti adına Elbistan Heyet-i Merkeziyesi, 27 Ocak 1920 tarihinde Sadâret-i Uzmâ'ya, Dâhiliye Nezareti'ne ve vilayete aşağıdaki telgrafi gönderdi⁷²². Telgrafta, *"Bu feryâd ve istimdada karşı lâkayd kalacak hiç bir Müslüman tasavvur edemiyorum. 22 Ocak 1920 tarihli şifreli telgrafta da arz ettiğim veçhiyle Maraş faciasının acilen önüne geçilmese Anadolu her-ü merc olacak. Silahlı kapalı Maraş üzerine akın edecektir. (Lem-i İslâmın şu hareket-i umumiyesinden âtiyen telâfisi gayr-ı kabil vakâyi-i müessifenin zuhuru pek ziyâde me'muldür. Bu hakâyiki Dersaadet'teki medenî Avrupa ve Amerika mümessillerine ciddiyetle bilâ-efham Maraş'taki mezâlim ve fecâyia bir dakika evvel nihayet verilmekle beraber artık canı burnuna gelmiş olan Müslümanların bundan fazla zulüm ve istibdada ve haksızlıklara tahammülü kalmadığından daire-i hak ve adalete rücu' eylemelerinin ilâveten iblağ buyurulmasına, aksi halde tehdâs edecek netâyic-i vahîmeden buraca mes'ûliyet kabul edilmeyip gerek indillah ve gerek tarih nazarında bu mes'ûliyetin medeniyet iddiasında bulunan ve fakat hakkı tanımak istemeyen tarafa ait kalacağını arz etmek mecburiyetinde bulunuyorum efendim"*⁷²³ denilmektedir.

2.6. Elbistan Kaymakamının Tutuklanıp Sivas'a Gönderilmesi

Kendisini İstanbul Osmanlı Hükümetinin kaymakamı olarak kabul eden Elbistan kaymakamı Halis Bey, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının başlattığı yeni bir devlet kurma mücadelesini kavrayamamış olmalı ki; Fransız işgaline karşı, Maraşlılara destek vermek amacıyla, Elbistan Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti çatısı altında teşkilatlanan Elbistanlıları, çeşitli baskı uygulayarak yıldırıma ve engellemeye çalışmıştır⁷²⁴. Kılıç Ali Bey de hatıralarında: *"Teşkilatımızı bilinçli ve*

⁷¹⁹ Karabekir. A.g.e, s. 432

⁷²⁰ ATASE, ki. 24, D. 1336/13-4, F. 2-2-(29.01.1920).

⁷²¹ ATASE, KL 24, D. 1336/13-4, F. 3-13.

⁷²² TİTEA, kutu no 19, belge no 82.

⁷²³ TİTEA, kutu no19, belge no 82/1.

⁷²⁴ Güllü A., a.g.e.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

*mantıklı bir şekilde oluşturabilmek için, milli mücadeleye karşı gibi görünen Elbistan kaymakamının oradan uzaklaştırılması gerekiyordu.*⁷²⁵ demektedir. Bu durum Cemiyet Başkanlığı tarafından, Kongre için Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal'e şikâyet edilmiştir. Mustafa Kemal, Elbistan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti aracılığı ile gönderdiği talimatla gereğinin yapılmasını emretti. Bunun üzerine, Karabekirli Emin Ağa, Nakipli Abdurrezak Ağa, Yemlihalı Ahmet Turan ve Kara Ahmet Efendi'den oluşan ekip, Kaymakam Halis Bey'i, 31 Aralık 1919 gecesi, ikamet ettiği evden alarak, Sivas'a götürmek üzere bekleyen süvarilere teslim etti. Görevliler, teslim aldıkları Kaymakam Halis Bey'i Sivas'a götürdüler⁷²⁶. Kaymakam Halis Bey'in akıbeti hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

2.7. Bayrak Olayı ve Elbistanlılar

Fransız tarihçi Pierra Renan'ın iddiasına göre, "... Cuma günü gece yarısı, Doktor Mustafa yirmi kadar atlı ile işgal edilmemiş olan kaleye tırmanır ve her iki Türk Bayrağını ve dinî amblemi asar sonra havaya ateş ederek kaybolur"⁷²⁷

Bir başka Fransız kaynağı ise, Elbistan Kuvvetlerinin dörtlü gelip, kapatılması ihmal edilen kapılardan şehre girdiklerini, sokaklara daldıklarını, bir ara kaleye tırmandıklarını, kalenin direğine bir Türk Bayrağı ile bir de altın işlemeli yazılar bulunan yeşil bir bayrak çektiklerini yazmaktadır⁷²⁸. Burada anlatılardan çıkan sonuç; Andre'nin Kaledeki bayrağı indirmeye kalkmış olması, Elbistan'daki Kuvay-ı Milliye'yi harekete geçirmiş ve adeta baskın yaparak Bayrağı ve yeşil sancağı dikmişlerdir. (*Burada verilen bilgilerin teyit edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. AGB*).

Bu olayın Ulu Cami'deki vaazla aynı gün ve aynı anda gerçekleşmiş olması da muhtemeldir. Camiden çıkanlar Elbistan'dan gelenlerle birlikte kaleye çıkmışlardır. Akşamüzeri bu ultiyatı alan Andre yolda rastladığı Kaymakam Abdullah Bey'i de yanına alarak olayı tahkik için hükümete geldi. Sert tartışmalardan sonra ertesi gün toplantı yapılması kararlaştırıldı⁷²⁹.

Fransızlar, kaleden ve resmi dairelerden Türk bayrağının indirilmesi yüzünden halkın ayaklanmasına neden olanların bir kısmını tutukladılar. Şehir içinde yapılan bu uygulamalar derhal Elbistan ve Pazarcık'a bildirildi. Maraş Kuvay-ı Milliye Cemiyeti, Fransızların bu kasıtlı uygulamasını protesto ettiği gibi tutukluların derhal serbest bırakılmasını istedi. Ayrıca tutuklanmaların serbest bırakılmadığı takdirde Elbistan ve Pazarcık kuvvetlerinin Maraş üzerine hareket edeceği bildirildi. Bu ciddi uyarılar üzerine, Maraş halkından tutuklu bulunanlar, Fransızlar tarafından serbest bırakıldı⁷³⁰.

2.8. Andırın'da Hariciye Nezâreti'ne Gönderilen Telgraf

⁷²⁵ Yaşar Akbıyık, *Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş, Ankara 2015, s. 158.*

⁷²⁶ Güllü A., a.g.e.

⁷²⁷ Yaşar Akbıyık, *Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş, Ankara 2015, s. 135.*

⁷²⁸ Véou, P. D. 1937, *Kilikya 1919-1922.*

⁷²⁹ Karadağ, Hüsameddin.1943, *Milli Mücadelede Maraş, Mersin*

⁷³⁰ ATASE, *Barış Faaliyetleri Koleksiyonu, Klasör no: 1162, E/Y Dosya no: 153/81,*

Belge no: 2-4.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraş'ın Fransızlar tarafından işgali Andırın'da da geniş yankı bulmuştur. Andırın'dan, Hariciye Nezâreti'ne gönderilen telgrafla;

"Maraş'ta Fransızlarla birlikte silaha sarılan Ermenilerin bir kısmının Andırın'a buradaki Ermenilerin Müslümanları tahrike ve zaten kuşatılmış olan nahiyemizin halkını katliama başladıkları, çıkan çatışmalarda Müslüman ve Hristiyanlar'dan birkaç kişinin öldüğü, son zamanlarda Kilikya'nın bağımsızlığı için Müslümanları imhaya hevesli olan Ermenilerin sağlamak maksadıyla işgalci devletlerin memurları tarafından silahlandırılıp Müslüman ahali üzerine saldırtılmalarının insanlık, uygarlık dünyası ve büyük devletler nezdinde çirkin görüleceğine kesinlikle itimat ederek huzur ve asayiş ihlâlden başka bir mahiyeti olmayan geçici işgallere son verilmesini ve halkın çoğunluğunun hak ve hürriyetlerinin korunması temenni edilerek bu gibi istenilmeyen durumların ortaya çıkması" protesto edilmektedir.

Telgrafta, Andırın Müdafaa-i Hukuk Reisi Hacı, Aza Ali, Aza Musa, Aza Süleyman Efendilerin imzaları bulunmaktadır⁷³¹.

3. ASKERİ FAALİYETLER ve KATKILAR

Bir yandan, milis kuvvet oluşturan mahalli kuvvetler, bir yandan da silah ve mühimmat topluyorlardı. Toplanan silah ve mühimmat en kısa zamanda Maraş'a intikal ettiriliyordu. Milisler de çete reislerinin liderliğinde savaşa dâhil oluyorlardı.

12 Ekim 1919 tarihinde, Mustafa Kemal tarafından Antep-Maraş Cephe Kumandanlığına gönderilen Kılıç Ali, 16 Ekim 1919 da Sivas'tan çıkar ve 5 gün sonra Elbistan'a varır. Yanında yola çıkmadan Batum'dan gelen mücahit, Ali Çavuş ile iki de süvari vardır. Malzemeleri ise iki hafif makineli tüfektir. Kendi tabiriyle bir müfrezeyle yola çıkıp Elbistan'a gelir. Elbistan Kuvva- Milliyesine ne maksatla geldiğini bildirir. Kılıç Ali Elbistan'da ne kadar durduğunu belirtmez. Sadece "Bayrak olayında Elbistan'daydım" der. Yani Fransızlar Maraş'a girdiğinde Elbistan'dadır. Sonra Göynük Sinemilli aşireti içinden geçerek, Pazarcık'a gider. Harp başlamadan önce Pazarcık'ta bulunur. Maraş'tan vaziyeti öğrenmek için Arslan, Evliya ve Hafız Ali'yi çağırır. Bunlarla küçük kongre yapar. Vaziyet planı ortaya çıkarır. Anlatımına bakılırsa, gittiği yerlerde, halka silah dağıttırır, Pazarcık'ta müfreze oluşturur ve Karabıyıklı'ya yerleştirir. Daha sonra aşiretlerden aldığı çetelerle Fransızların Antep üstü Maraş'a girişini engeller⁷³².

Kılıç Ali Pazarcık'ta olduğu sırada, silah temini için Helete'li Salman'ı Elbistan'a gönderir. Heleteli (Düzbağlı) Salman bu konuda; "*Elbistan'a cephane almaya görevlendirildim. Vardım komutana söyledim. Komutan vermek istemedi. Orada bulunan halk "Sen vermezsen biz kapıyı kırar verimiz."* dediler. "*Dört sandık cephane, iki sandık da bomba aldım. Hayvanlara yükledik. Nurhak, Kalaycık, Düzbağ üzeri Pazarcık'a getirdik*"⁷³³ demişti.

⁷³¹ BOA. HR. SYS. 2544-12/13-14.

⁷³² Yaşar Alparslan-Serdar Yakar, *Maraş- Fransız Harbi*, s. 281 (Kılıç Ali'nin Güneydeki Macerası)

⁷³³ Yalçın Özalp. *Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İlk Zaferi*, Ank. 1984, s. 91.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Aynı günlerde, Mustafa Kemal'in görevlendirdiği III. Kolordu Kumandanı Miralay Selahaddin Adil Bey, Gürün'de bir toplantı yapmış ve bu toplantıya Maraş'tan **Doktor Mustafa Bey** de iştirak etmiştir. Toplantıda Güney Cephesi mıntikalara ayrıldı. Pazarcık Bölgesinde görevlendirilen Kılıç Ali, Sivas'tan emirler alıyordu. Pazarcık hapishanesini boşaltarak söz aldığı mahkûmlara silah dağıtıyor, teşkilat kuruyordu⁷³⁴. Jandarma Komutanı Ramazan, Tüfek ustası Duran, Mülâzım Hayri, Hasan Efendi, Büyük küçük Ahmet Çavuşlar, Pişkin Ali Rıza, Yakup Hamdi ve aşiret ağaları, gayet güzel çalışıyorlardı. Bölgede Kozanoğlu adıyla anılan Kemal Bey'in de bir müfrezesi faaliyet halindeydi⁷³⁵.

Kılıç Ali, o sırada Pazarcık'a gelen Maraş Mebusu Hırlakyan'ın damadı olan Ohannes'i müfrezesi ile birlikte tutuklatmıştır. Antep ve İslahiye'den gelen yardıma el konulması Maraş işgal komutanlığında büyük bir çöküntü yaratmıştır. 21 Aralık 1919 günü, Yüzbaşı Fauquet komutasındaki Fransız bölüğü Antep'e yardıma giderken Karabıyıklı'da Türk müfrezeleri (*Yakup Hamdi'nin çeteleri AGB*) tarafından pusuya düşürülmüştür. Bu çatışma işgalcilerle ilk karşılaşmadır⁷³⁶.

Kısa zamanda büyük işler başaran Heyeti Merkeziye, şehrin giriş çıkış yollarını gözaltında tutarak, düşmanın harekâtını kontrol altına aldı. Bu sayede, Fransızların, Pazarcık'taki Kılıç Ali teşkilâtı hakkında bilgi toplamak maksadı ile gönderdikleri bir kesif kolu 2 Ocak 1919 tarihinde **Yakup Hamdi** maiyetindeki mücahitler tarafından tamamıyla imha edildi⁷³⁷.

Muallim Hayrullah Bey ve ihtiyat zabiti Maraşlı Hayri Bey kumandasındaki bir müfrezesi 5 Ocak 1920'de Eloğlu (Türkoğlu) istikametine gönderildi⁷³⁸. Bu esnada Bertiz kuvvetlerinden bir müfrezesi de Beyazıtlılardan ihtiyat zabiti Muharrem Bey ve Meclis-i Umumî Başkatibi Zafer Bey kumandasında Ceyhan nehrini takiben yine Türkoğlu istikametine geldi. O gün İslahiye'den hareket eden ve Maraş'taki kuvvetlerini takviye maksadıyla Maraş'a gelen bir Fransız müfrezesiyle uzun bir cephanesi kolu Türkoğlu köyünün kuzeyinde çok dar olan yol civarında istirahat ediyordu. Fransız müfrezesini gören Muallim Hayrullah ve Muharrem Bey kumandasındaki kuvvetler doğudan ve batıdan ateş açarak Fransız kuvvetlerini Tanıştepe ve Bababurnu mevkiinde 7 Ocakta iki ateş arasında bıraktı⁷³⁹. Bu çarpışmada Fransız birliklerinden 40 asker öldürüldü ve 100

⁷³⁴ Bu konuda Elbistan'la ilgili elimizde iki örnek bulunmaktadır: Birincisi, Karahasanlı, Maho oğlu Yusuf (Edizer) Ağa'dır. Maraş işgal edildiğinde, Kuvva-i Milliye Reisi Arslan Bey, cezaevinde bulunan Çete reisi Yusuf Ağa (Edizer) ile görüşerek, Maraş Direnişine katkı sağlaması şartıyla kendisini tahliye ettirir. Yusuf Ağa da 100 kadar silah toplayarak, Maraş'a intikal ettirir. Ayrıca Karahasanlı camiasından 13 kişilik bir milis kuvveti oluşturarak, Kuvva-i Milliye emrine gönderir. İkinci örnek ise Kışlalzadelerden Mehmet Ağa'nın oğlu, Mülâzım-ı sâni Hacı Osman Bey'dir. Hacı Osman Bey de "savaşma şartı" ile mahpusken serbest bırakılır. AGB

⁷³⁵ Yalçın Özalp, Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İlk Zaferi, Ank. 1984, s. 91

⁷³⁶ Cengiz Gönen, Ulusal Kurtuluş Savaşının İlk Kahramanı: Maraş Ankara 2005

⁷³⁷ Alparslan- Yakar, age, s. 84

⁷³⁸ Stoney E. Kerr, The Lions of Marash, Albany 1973, s. 80.

⁷³⁹ Yaşar Akbıyık, Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş, Ankara 1999, s. 185.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

asker de yaralandı. Türklerin Bertiz kolundan beş, Pazarcık kolundan ise birkaç asker yaralandı.

7 Ocak 1920'de de İslâhiye'den Maraş'a gönderilmekte olan bir tabur kadar Fransız kuvveti, Ceceli civarına yaklaştığı sırada durumu önceden haber alan ve o civarda pusu kuran Muallim Hayrullah ve Benli Ökkâş Kuvayı Milliye Grubu'nun baskınına uğradı. Bunu hazmedemeyen Fransızlar, Ceceli köyünü ele geçirip, yakıp yıktılar. Hayvanları öldürdüler, halkın yiyeceğini gübre yığınlarına döktüler, eşyasını yağma ettiler. Bunun üzerine, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından emir verilerek, Muallim Hayrullah'ın takviyesi ile Eloğlu-Maraş yolunun kapatılması istendi. (Bu maksatla) Dehliz'de bulunan Yakup Hamdi Müfrezesi de Atmalı aşireti Kuvayı Milliyesi ile birlikte Bababurnu'na doğru harekete geçerek Eloğlu bölgesine geldi. Burada çıkan çatışmada Muallim Hayrullah ağır şekilde yaralandı⁷⁴⁰.

Pazarcık Kuva-i Milliye çeteleri, Topaktaş (Karabıyıklı-Antep arası) ve Akçakoyunlu mevkilerinde Antep'ten Maraş'a askeri mühimmat taşıyan bir müfrezenin imhasında etkin bir rol oynadılar. Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Aslan Bey'in 7 Ocak 1920 tarihli raporunda; Antep'ten gönderilen Fransız Takviye Kuvvetlerine Pazarcık ve civarındaki müfrezeler tarafından baskın yapılarak, onlara zayıf verdiklerinden bahsedilmektedir⁷⁴¹.

13 Ocak 1920'de de Maraş'a gelmekte olan Fransız kuvveti artık Eloğlu istikametinden gelemiyor, Belpınar üzerinden geliyordu. Maraş'a gelmek üzere Antep'ten çıkan veAntepli Boyunoğlu Memik takip edilen, bir Fransız kuvveti, Pazarcık'ta Yakup Hamdi çetelerinden Karayılan tarafından sıkıştırılmıştı. Fransızlar ağırlıklarını bırakarak kaçmaya muvaffak olmuşlardı. Antep yolu da Pazarcık çeteleri tarafından kapatılmıştı⁷⁴².

Fransızlar, 19 Ocak 1920'de şehirde sıkıyönetim ilan ettiler. Gece sokağa çıkmayı yasakladılar. Türklerin elinde bulunan Kaleyi işgal için kuvvet sevk ettiler. (Ancak, Evliya Efendi'nin hizmeti ile kale kurtarıldı.) Pazarcık'taki Kılıç Ali'nin tevkifi için bir atlı müfreze gönderdiler. Fakat Doğanlı mevkiinde Yakup Hamdi Bey'in kuvvetleri tarafından çatışmaya mecbur edilen müfreze, geri çekilmek mecburiyetinde kaldı. Bunun üzerine bir Fransız Taburu, Millî Kuvvetleri temizlemek maksadıyla dağ yolundan, iki süvari bölüğü de güneyden Pazarcık üzerine yürüdü. Düşman kuvvetlerinin, araziyi iyi bilen Ermeni kılavuzlar öncülüğünde, Armutlu üzerinden Pazarcık'a yürümesi üzerine, Yakup Hamdi, durumu telefonla Kılıç Ali'ye bildirdi. Kılıç Ali de makinalı tüfek zabiti Teğmen İhsan'ı yanına alarak Pazarcık'ın iki kilometre batısındaki Hacı Ahmet mevkiindeki taşlıklar arasına pusu kurdu.

Yakup Hamdi kuvvetleri de Pazarcık yolunun beş kilometre güneyini tuttu. Ali Rıza Pişkin müfrezesi Aksu köprüsü civarına yerleşti. Harabe Köyü civarına emniyet düşüncesi ile bir müfreze görevlendirildi. Kılıç Ali, görevli müfrezelere, Fransız kitalarının imha edilmesini ve bir tek Fransız askerinin mıntıklarından geçirilmemesi emrini verdi. Aynı gün Yakup Hamdi, telefonla

⁷⁴⁰ *Türk İstiklal Harbi, C. IV., Güney Cephesi, Ank.Gnkur.Basımevi, 1966, s.82-83*

⁷⁴¹ *Gönen, age*

⁷⁴² *Serdar YAKAR, Maraş Milli Mücadelesinde Arslan Bey s.69-70*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Fransız kuvvetlerinin Aksu köprüsü civarında baskına uğradığını ve Harebe Köyüne doğru çekilmeye başladığını haber verdi. Bu haberden biraz sonra, Harebe köyündeki müfrezemizin yaptığı baskının da başarılı olduğu ve birçok ölü ve yaralı bırakan Fransız birliğinin Tomsuklu Karakoluna doğru çekildiği, Türkoğlu yönünden Hasan Efe'nin seksen kişilik müfrezesi ile bir baskın vermesi üzerine Fransızların yine birçok ölü ve yaralı bırakarak, Maraş'a doğru kaçtığı müjdesi geldi⁷⁴³. Bunun üzerine, Armutlu üzerinden hareket eden düşman kuvvetleri Maraş'a geri döndüler.

Harp başlayınca (...) **Eczacı Lütfi Bey**'in teşkilatlandığı **Bertiz** kuvvetleri, Ahır Dağı'ndan inerek, bir kısmı Eczacı Lütfü ile beraber Batı Cephesine katılmış, diğer kısmı da Pazarcık Jandarma Komutanı Ramazan Bey'in emrine girmişti. Bertiz kuvvetleri kuzeydeki düşman ile cephe vaziyetindeydi. (Bertiz ve Yenice kale çeteleri doğrudan doğruya merkez heyete bağlı bağımsız idare heyeti tarafından yönetiliyordu.)⁷⁴⁴

Silah gücü bakımından Fransızlar çok üstündü. Merkezde mücadele edenlerin ellerinde toplar vardı, fakat kullanılacak durumda değillerdi. Fransızlar, Abarabaşı kilisesinin çan kulesine ağır makineli tüfekler yerleştirerek, kimseye göz açtırmıyorlardı. Ayrıca altı topla şehri ateş altına alarak, yerle bir ediyorlardı. O sırada Sivas'tan bir top gönderildi. Bu top, Kar, bora ve tipinin yoğun olduğu kış günlerinde, Elbistanlı çetelerce, 1920 yılının Ocak ayının sonlarına doğru, beş günde Cancık cephesine ulaştırıldı⁷⁴⁵. Gerek Çan Kulesi'ndeki makineli tüfeğin imha edilmesinde, gerek Fransızların moralinin bozulmasında, gerekse müfrezeleri manen güçlendirmesinde bu topun, çok işe yaradığı nakledilmiştir. Neticede bu top, Fransızların yenilerek, kaçmasında önemli bir rol almıştır⁷⁴⁶.

21 Ocak 1920'de Kılıç Ali Beyin kumandasındaki kuvvetler, şehrin doğu tarafını denetim altına alarak buraya konuşlandı. Birlik bir koldan Alman Eytemhanesi'ni, diğer koldan da Hırlakyan'ın evinin bulunduğu Kuyucak Mahallesi'ni kuşattı. Kılıç Ali Bey, mahiyetindeki milli kuvvetlerin buraya taarruz etmesi üzerine de birkaç gün içinde Alman Eytemhanesi dışındaki şehrin doğusunda bulunan yerlerin tamamı düşmandan temizledi. Tam bu sıralarda Gökşun'dan Yörük Selim beyle Elbistan'dan, Jandarma Komutanı Muhtar, Nakıpoğlu Muin, Sinanoğlu Hamit, Topal Salih, Güblüceli Tahir, Kazancı oğlu Sait iki yüz kadar kuvvetle gelerek şehre girdiler. Bu suretle etraftan epeyce kuvvet gelmiş oldu⁷⁴⁷...

Maraş içinde silahlı çatışma devam ederken, Kılıç Ali Bey, 25 Ocak 1920'de Pazarcık'tan 400 kişiden oluşan kuvvetle Maraş'a geldi. Şehrin güney doğusunda

⁷⁴³ *Yalçın Özalp, Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İlk Zaferi, Ank. 1984, s. 143*

⁷⁴⁴ *Karadağ, age s. 40.*

⁷⁴⁵ *Ömer Hakan Özalp, a.g.m, Müfettiş Osman Necati Erginöz'ün hatıralarından alınmıştır.*

⁷⁴⁶ *Ömer Hakan Özalp, Maraş'ın Kurtuluşunda Elbistan'dan Giden Top (makale),*

⁷⁴⁷ *Alparslan-Yakar, age, s.85(Arslan Toğuzata'nın anlattıkları)*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

bulunan Alman çiftliğine taarruz etti⁷⁴⁸. Bu sıralarda Atmalı Aşireti'nden Yakup Hamdi de Kılıç Ali kuvvetlerine iltihak etti⁷⁴⁹. Bu bölgedeki Alman Çiftliği'nde 80 kişilik Fransız kuvveti bulunmaktaydı. Bir kaç yönden yapılan taarruz sonucunda Çiftlik ele geçirildi ve sağ kalan Fransızlar esir alındı⁷⁵⁰.

28 Ocak 1920'de Elbistan'dan gelen kuvvetler şehir içine girmişlerdi. Nakipoğlu Muin Keşifli camiinde, Topal Salih, Güplüceli Tahir Ulu Camii karşısındaki karakolda mevzii almışlardı. Sinanoğlu Hamit ve Yüzbaşı Muhtar karargâhta, efradın sevk ve idaresini yapıyorlardı. Süleymanlı kazası milli kuvvetleri, Sadeddin Topal İbrahim ile Hacı Arslanoğlu Ruhi'nin idaresinde geldi. Yörük Selim ile beraber Göksun'dan garp cephesinde şehit olan Bayram'ın idaresinde Göksun Kuvva-i Milliyesi de gelmişti⁷⁵¹.

Kasabalar, Maraş'a yardım için birbirleriyle yarışmasına faaliyet hâlinde idiler. Göksun'da hazırlanan müfreze ve ikmal maddeleri Maraş'a gönderilmeye başlandı. Yörük Selim Bey 120 piyade ve 80 süvari ile 2 Şubat 1920 günü Maraş'a ulaştı⁷⁵². Yörük Selim kumandasındaki birlik Sulu tarla'ya gelerek, burada karargâh kurdu. O sırada Mülazım Ahmet Hamdi ile Yüzbaşı Kâmil kumandasındaki askerler Elbistan'dan geldiler. Bunlar, Bertiz kuvvetleriyle birlikte hareket ettiler ve Yörük Selim Beyin birliklerine katılarak savaşa katıldılar⁷⁵³. Andırın kasabasında, Kuvâ-i Milliyye Kumandanı Yaycıoğlu İbrahim Ağa ve arkadaşları hazırladıkları ilk müfrezeyi Maraş'a gönderdiler⁷⁵⁴.

Darende Kaymakamlığı Maraş mücahitlerine yardım etmek için “Yıldırım” adlı bir tabur oluşturdu. Bu taburun ihtiyacı olan cephane ile beraber beş yüz silahın gönderilmesini Kuvâyı Milliye'den istedi⁷⁵⁵. Gürün Kaymakamlığı da Heyet-i Merkeziye'nin isteğiyle Kangal'dan gerekli cephane ile yirmi hayvanı sevk etti. Galeyana gelen Gürün halkı Maraş'ta zulüm görenlere silahlı olarak yardım etmek istediklerini belirtti. Bunun üzerine Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından kayıt işlerine başlandı. Kaydolanların silah ve para ihtiyaçlarının teminine çalışıldı⁷⁵⁶.

⁷⁴⁸ ATAŞE, *Barış Faaliyetleri Koleksiyonu, Klasör no: 1162, E/Y Dosya no: 153/81, Belge no:2-8.*

⁷⁴⁹ Alparslan- Yakar, *age, s. 64.*

⁷⁵⁰ *Türk İstiklâl Harbi Güney Cephesi, Ank. 1966, c. IV, s. 91.*

⁷⁵¹ Alparslan- Yakar, *age, ae, s. 131.*

⁷⁵² *Gnkur. ATAŞE Bşk. İğği Yayınları; Türk İstiklâl Harbi, C. IV., Güney Cephesi, Ank. Gnkur. Basımevi, 1966, s.93.*

⁷⁵³ ATAŞE, *Barış Faaliyetleri Koleksiyonu, Klasör no: İJ 62, E/Y Dosya no: 153/81, Belge no: 2-9.*

⁷⁵⁴ *Gnkur. ATAŞE Bşk. İğği Atatürk Özel Arşivi, No: 24, Dos. 1336/13-3, F-21.*

⁷⁵⁵ *Eyicil, age, s.658, Darende Kaymakamlığı'nın telgraf sureti. TİTEA, kutu no 19.*

⁷⁵⁶ *Eyicil, age, s.658, Gürün Kaymakamlığı'nın 1 Şubat 1920 tarihli telgrafı. TİTEA, kutu no19.*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Muharebenin on yedinci günü (6 Şubat 1920) Süleymanlı şube reisi Binbaşı Cemil, Göksun şube reisi Binbaşı Hasan, Elbistan'dan Nakip oğlu Mehmet ve Ali Ağalar, Hafız oğlu Mehmet Pehlivan 300 kadar kuvvetle Cancık cephesine gelip, karargâha yerleştiler⁷⁵⁷. Eczacı Lütfi'nin Cancık'ta ihtiyat bekleyen Bertiz ve Yenice kale kuvvetleri Kılıç Ali kuvvetlerine iltihak etmek üzere Şark cephesine sevkedildiler⁷⁵⁸.

8 Şubat 1920 tarihinde Aziziye (Pınarbaşı) Kaymakamlığı Maraş'a gönderilmek üzere 150 asker temin etti. Mıntıka Kumandanlığının getireceği kuvvet ile beraber asker sayısı 200 oldu. Maraş'taki mücahitlerin çok fazla sıkışmış olmalarından dolayı bir an evvel yardıma yetişmeleri istendi⁷⁵⁹. Aynı tarihte Cancık Cephesindeki Elbistan kuvvetleri ve daha evvelce gelen şehir dâhilindeki Elbistanlı ve Arkaş Cephesinde bulunan 200 silahlı ile harbin bidayetinde ihtiyat olarak Şimal Cephesine yerleştirilen Bertiz, Yenice kale, Türkoğlu Mustafa Çavuş ve Nedirli kuvvetleri de gelecek düşmana karşı tertibat almak üzere Cancık'ta bulunan Binbaşı, Cemil, Binbaşı Hasan, Yüzbaşı Kamil, Yüzbaşı Yörük Selim, Yüzbaşı, Ahmet Muhtar, Yüzbaşı Mahmut (Sadişer) Bayram ve diğer zabıtana hazır olmaları için emir verildi⁷⁶⁰. Fransız kuvvetleri, daha çok Ahırdağları üzerinden ve Bertiz tarafından gelmesi beklenen Elbistan Millî Kuvvetlerinin taarruzundan çekinmekte idiler⁷⁶¹.

O sıralarda Elbistan'a bağlı olan Afşin'de de milis oluşturma faaliyetleri heyecanla icra ediliyordu. Ancak toplanan milislere yetecek kadar silah mevcut değildi. Bu sıkıntı, Afşin ve mülhakatı Kuvâ-ı Milliye Kumandanı Köftəcizâde Şükrü imzası ile Ankara'da Hey'et-i Temsiliye Riyasetine şu telgraf ile iletiliyordu: *"Binboğa'nın cesur sakinlerinden iki yüz elli kadar efradımıza Elbistan'dan silah yetiştirilemediğinden, yalnız elli silah alınabilmiştir. Silah geldikten sonra teslimi arkamızdan yetişmek üzere, elli beş silahlı ve altmış neferle Allah'ın yardımıyla bugün Maraş'a niyetlenerek hareket olunduğu bilgilerinize arz olunur. 10.02.1920"*⁷⁶² Telgraf metninden anlaşıldığı üzere, Maraş'a gönderilmek üzere Afşin'de iki yüz elli kişilik bir milis gücünün oluşturulduğu ve bunlardan en az yüz on beş kişilik milis kuvvetinin Maraş'a gönderildiği anlaşılmaktadır.

Neticede, Elbistan, Pazarcık, Göksun, Zeyton (Süleymanlı), Andırın, Afşin ve Bertiz mahalli kuvvetleri, gerek Maraş dışında, gerekse Maraş içindeki cephelerde, bilfiil harbin içinde etkin bir şekilde yer alarak, ulaşılan zaferden pay sahibi oldular.

⁷⁵⁷ Alparlan- Yakar, age, s. 155 (A. Saim Emirmahmutoğlu'nun anlattığı).

⁷⁵⁸ Yalçın Özalp. Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İlk Zaferi, Ank. 1984, s. 91

⁷⁵⁹ TITEA, kutu no19, belge no 107. (Sivas Valiliği'nin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti Sivas Heyet-i Merkeziyesi'ne gönderdiği 8 Şubat 1920 tarihli yazısı.)

⁷⁶⁰ Yakar, age s. 88, 89) (Arslan Toğuzata'nın hatıralarından).

⁷⁶¹ Türk İstiklal Harbi, C. IV, Güney Cephesi, Ank. Gnkur. Basımevi, 1966, s. 86

⁷⁶² Gnkur. ATAŞE Bşk. lığı Atatürk özel Arşivi, No: 24, Dos. 1336/13-3, F. 40.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

4. YARDIMLAR

Maraş'ta 22 gün süren kanlı çarpışmalar sebebiyle açlık baş göstermişti. Şehrin yanı sıra, Maraş Ziraat Bankası'nın da kaynakları tükenme noktasına gelmişti. Mustafa Kemal, Maraş halkına yardım edilmesi için bir tamim yayınladı. Tamimde; *"İnsaniyetin tüylerini ürpertecek zulümlere maruz kalan Maraşlı kardeşlerimizin ihtiyaçlarını karşılamak ve imdatlarına yetişen Kuva-i Milliye fertlerinin zaruri masraflarına sarf edilmek üzere toplanacak yardımların Maraş Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi emrine ödenmek üzere ZiraatBankası Elbistan Şubesi'ne gönderilmesi rica olunur"*⁷⁶³, denilmektedir.

Tamimden sonra, yurdun çeşitli şehirlerinden toplam 21.864.23⁷⁶⁴ lira, Elbistan Ziraat Bankası Şubesine gönderildi⁷⁶⁵. Gönderilen paranın alındığı Elbistan Heyet-i Merkezince teşekkür edilerek, 8 Şubat'ta bildirildi⁷⁶⁶.

Ayrıca Maraş savunmasında büyük maddi ve manevi kayıplara uğrayan halkı maddi yönden desteklemek amacıyla Heyet-i Temsiliye namına Mustafa Kemal, 21 Şubat 1920'de III. Kolordu Kumandanı Selahaddin Bey'den Merzifon'dan Maraş için hazırlanan 600 liranın Ziraat Bankasına gönderilmesini istedi. Bu emir üzerine Selahaddin Bey 26 Şubat 1920 tarihinde, söz konusu paranın gönderilmiş olduğunu Maraş ve Elbistan Heyet-i Temsiliye Merkezine bildirdi. Maraş'ta felakete uğrayanlara yardım etmek için Kuvâ-yı Milliye'yi destekleyen Sivas Nisvan Cemiyeti üyelerinden biri, Sivas Anadolu Kadınlar Müdafaa-i Vatan Cemiyeti aracılığı ile 318 lira gönderdi⁷⁶⁷.

Yurdun çeşitli yerlerinden gönderilecek olan maddi yardımlar Ziraat Bankası Elbistan Şubesinde açılacak olan bir hesapta toplanacak ve III. Kolordu Komutanı Albay Selâhattin Bey'in gözetimi altında ilgili yerlere sarfedilecekti⁷⁶⁸.

Elbistan Heyet-i Merkeziyesi, ayrıca camilerde kısa süre içinde, 9500 kg. Buğday, 1200 kg. Arpa, 300 kundura ve 25 çift çarıktan oluşan aynı yardım toplayarak⁷⁶⁹, Maraş'a gönderdi. Maraş'a yapılan yardımlar genellikle önce Elbistan'a gönderiliyordu, sonra da toplanan bu yardımlar Maraş'a ulaştırılıyordu.

⁷⁶³ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE), *Atatürk Arşivi, Dosya 1336/13-5*.

⁷⁶⁴ *Toplanan bu yardımların şehirlere göre lira olarak dağılımı şöyledir: Sivas: 2.510 lira, Kastamonu: 1.000 lira, Amasya: 1.000 lira, Merzifon: 725,23 lira, Samsun: 1.000 lira, Antalya: 1.200 lira, Denizli: 400 lira, Boyabat: 300 lira, Elbistan: 8.989 lira, Bolu: 2.500 lira, Çankırı: 100 lira, Cide: 50 lira, Gerede: 100 lira, Burdur: 200 lira, Isparta: 200 lira, Tefenni: 400 lira, Eğridir: 200 lira, Havza: 200 lira, Gümüşhacıköy: 300 lira, Çivril: 250 lira, Darende: 110 lira, Gürün: 112 lira.*

⁷⁶⁵ Akbıyık, *Millî Mücadele Sırasında Maraş'a Yapılan Yardımlar*, s. 230.

⁷⁶⁶ *Açıksöz Gazetesi*, 8 Şubat 1920, sayı 33.

⁷⁶⁷ *TİTEA*, kutu no 19, belge no 29., *TİTEA*, kutu no 20, belge no 10, 17.

⁷⁶⁸ *ATASE, Atatürk Arşivi, dosya 1336/13-5, fihrist, 1-20, 1-22*

⁷⁶⁹ *Güllü, age.*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Maraşlılar kazalardan gönderilen bu yardımlardan dolayı çok memnun oldular⁷⁷⁰.

5. İLÇELERDEN MARAŞ MÜCADELESİNE KATKI SAĞLAYAN KİŞİLER⁷⁷¹

Maraş, Mondros Mütarekesi günlerinde bağımsız bir sancaktı. O sıralarda Maraş Sancağının merkez kazası dışında, Elbistan, Göksun, Pazarcık ve Zeytun olmak üzere dört kazası daha vardı. Bu bölümde Maraş Savunmasına bu ilçelerden bizzat katılan ve önemli katkı sağlayan bazı kişilere ait kısa bilgiler verilmiştir.

5.1. Elbistan'dan Katkı Sağlayanlar:

- 1-**Aslan (Toğuzata) Bey:** (Çerkez Hasan Beyzâde Abdullah Efendi'nin oğlu, 1886-1963) Maraş kurtuluşunun lideri ve sembol ismidir. Elbistan'a bağlı iken sonradan Göksun'a bağlanan Fındık köyünde doğdu. İlkokul ve rüştiyeyi Elbistan'da okuduktan sonra medrese tahsiline de burada devam etti. Sonra Halep Polis Okulu'na giderek oradan Komiser Yardımcısı olarak mezun olmuştur. Halep ve Trablusgarp'ta görev yapan Arslan Bey, Ser Komiserliğe kadar yükseldi. Mondros Mütarekesinden sonra Maraş'a döndü ve şehir işgal edildiğinde şehrin ileri gelenleriyle görüşüp, teşkilatlanma çalışmalarına başlamak istedi. Ancak ilk anda başarılı olamadı. Bayrak olayından sonra teşkilatlanmanın bir zaruret olduğu görülünce, Müdafâ-i Hukuk Cemiyeti kuruldu ve Arslan Bey başkanlığa getirildi. 21 Ocak günü şehrin ileri gelenleri tutuklanınca da düşmanla çatışmayı başlattı. Neticede, 22 gün süren çatışmalar, Arslan Bey'in azmi ve inancı sayesinde zaferle sonuçlandı. Arslan Bey, savaş sonunda, Mustafa Kemal tarafından, "Üstün Hizmet Belgesi" ile taltif edildi.
- 2- **Dr. Mustafa Efendi:** (Müftülüzâde Hacı Ali Efendi'nin oğlu, 1882-1920) Elbistanlı Kökerler ailesine mensuptur. Tıbbiyye-i Şâhânedan mezun oldu. Elbistan belediye tabibi olarak görev yaptı. Birinci Cihan Harbine tabip olarak katıldı, Fransız işgali haberine binâen kardeşi Eczacı Lütfi Beyle beraber Elbistan'a geçti. Sivas ile bağlantı kurdu. Maraş Elbistan arası muntikalarda çete oluşturdu ve silah temini için çalıştı. Maraş harbinin her aşamasında bilfiil görev aldı. Savaşın son günlerinde Türk temsilcisi olarak Fransızlarla görüşme yaptıktan sonra geri dönerken, Hıncak Komitesine mensup Dr. Artin ile Eczacı Leon adlı iki Ermeni tarafından vurularak şehit edildi.
- 3- **Eczacı Lütfi Efendi (Köker)** (Müftülüzâde Hacı Ali Efendi'nin oğlu, 1890-1965) Dr. Mustafa Bey'in kardeşidir. Maraş'ın ilk Türk Eczacısıdır. Tıp

⁷⁷⁰ATAŞE, *Barış Faaliyetleri Koleksiyonu, Klasör no: 1162, E/Y Dosya no: 153/81, Belge no: 2-13.*

⁷⁷¹*Bu bölüm genellikle; Yalçın ÖZALP, Sedar YAKAR, Adnan GÜLLÜ, Arif BİLGİN, Mustafa KÖŞ ve Halil ARIK'in yazdıkları ile Arslan Bey ve Emekli Öğretmen Alaettin EDİZER'in naklettiği bilgiler esas alınarak düzenlenmiştir.*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

fakültesinde eczacılık eğitimi almıştır. Seferberlik ilanı ile Zeytin Redif Taburu'na atandı. Cihan harbinin sona ermesiyle terhis oldu. Maraş Mücadelesinde önemli bir kumandan olarak görev yaptı. Şehrin Fransız işgalinden önce Bertiz-Kale köyü üstünden Elbistan'a giderek teşkilatlanma ve silah temini çalışmalarında bulundu. Maraş'ta harp başlayınca kuvvet toplamak üzere Bertiz'e yollanan Eczacı Lütfi, Bertiz'den topladığı kuvvetlerle Ahır Dağı'ndan inerek şehre girdi. Bu kuvvetlerin bir kısmı kendisi ile Batı Cephesine katılırken, diğer kısmı da Pazarcık Jandarma Komutanı Ramazan Bey'in emrine girdi. Mücadele sonrasında, 1922-1925 yılları arasında Maraş Belediye Başkanı oldu. Maraş'ın Kurtuluş Mücadelesinde abisi Doktor Mustafa Köker ile birlikte birçok cephede görev aldı. Gayretleri neticesinde, 5 Nisan 1925 tarihinde Maraş'a İstiklal Madalyası verildi.

- 4- **Tahir Ağa:** Güblüceli Ali oğludur. Çetesi ile birlikte Maraş mücadelesine katılmıştır. Ahmet Muhtar Nakipoğlu, Muin, Sinan oğlu Hamit, Kazancı oğlu Sait, Güblüceli Tahir ile beraber Maraş sokak muhaberesine iştirak etmiştir.
- 5- **Muin Ağa:** Nakiboğlu, Çete reislerindedir. Maraş Harbinde etkin bir şekilde rol almıştır. Harbin altıncı gününden itibaren de bil fiil savaşmıştır. Harbin altıncı günü Elbistan Jandarma Kumandanı Ahmet Muhtar Nakipoğlu, Topal Salih, Sinan oğlu Hamit, Kazancı oğlu Sait, Güblüceli Tahir ile beraber Maraş sokak muhaberesine iştirak etmiştir.
- 6- **Mehmet Pehlivan:** (Mustafa Kâhya oğlu, 1877-1941) Karahüyük köyündendir. Çete reisidir. Ali Hafızoğlu olarak da tanınan Mehmet Pehlivan, cesareti ve acı kuvveti ile çevrede ün salmıştır. Maraş'ın kurtuluş mücadelesi başlayınca, Ağlıca, Karahüyük, Alembey, Burtu, Izgın, Kışla ve Balıkcıl köylerinden 138 kişilik bir çete kurarak, yardıma koşmuştur. Nitekim Arslan Bey hatıralarında: "8 Şubat'ta Elbistan'dan Nakipoğlu Mehmet Ağa ve Ali Hafız oğlu Mehmet Pehlivan 300 kadar bir kuvvetle gelip Cancık'taki bir karargâha yerleşmişlerdi." demiştir.
- 7- **Topal Salih:** Çete reisidir. Muhasebe memurudur. Adam toplayarak, Maraş Mücadelesinde yardıma koşmuştur. Harbin altıncı günü Elbistan Jandarma Kumandanı Ahmet Muhtar Nakipoğlu, Muin, Sinan oğlu Hamit, Kazancı oğlu Sait, Güblüceli Tahir ile beraber Maraş sokak muhaberesine iştirak etmiştir.
- 8- **Yusuf (Edizer) Ağa:** (Karahasanlı Maho oğlu, 1864-1925) Türkören köyündendir. Çete reisidir. Maraş işgal edildiğinde, Kuvva-i Milliye Reisi Arslan Bey, milis ve silah toplama çalışmaları sırasında, bir vesile ile cezaevinde bulunan Yusuf Ağa (Edizer) ile görüşerek, Maraş Direnişine katılması şartıyla kendisini tahliye ettirir. Yusuf Ağa da hemen memlekete dönerek, kendi köylerinden ve çevre köylerden altmıştan fazla silah toplayarak Maraş'a intikal ettirir. Diğer taraftan, Yzb. Kılıç Ali Bey ile beraber Maraş ve Pazarcık Kuvva-i Milliyesi'ni idare eden Yakup Hamdi Bey'in haber göndermesi üzerine, Yusuf Ağa, Karahasanlı camiasından 13 kişilik bir milis kuvveti oluşturarak, Kuvva-i Milliye emrine gönderir.
- 9- **Tullo İbrahim Berktaş:** (Karahasanlı Mehmet oğlu, 1905-1974) Türkören köyündendir. Maraş, Antep ve Urfa'nın kurtuluş mücadelesinin üçünde de

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

savaşmıştır. Antep Harbinde Şahin Bey ve Karayılan'la birlikte savaşmıştır. Şahin Bey'in şahadeti sırasında on metre yakınındadır. İki arkadaşıyla birlikte Maraş, Antep arasında, Karabıyıklı mevkiinde, intikal eden Fransız birliğine saldırarak hem onlara zayıat verirler, hem de uzun süre çatışarak intikallerini geciktirmiştir. Şeref Madalyasıyla taltif edilmiştir.

- 10- **Topal Salih:** Çete reislerindedir. Muhasebe memurudur. Çetesi ile birlikte Maraş mücadelesine katılmıştır. Güplüceli Tahirile beraber Ulu Camii karşısındaki karakolda mevzii almıştır.
- 11- **Abdulhamit Saydam:** (Sinanoğullarından,Kadı Fevzi Efendi'nin oğlu, 1899-1952) Çerkez kökenlidir. Elbistan'da doğmuştur. Arslan Bey ile teyze çocuklarıdır. Çete reisisdir. Elbistan ve Karadut köyünden çete oluşturarak önce Maraş'ın, sonra da Antep ve Urfa'nın kurtuluş savaşlarına katılmıştır. Elbistan'da köklü bir aileye sahip olan Abdülhamid Efendi Denizli idadisinden mezun olmuştur. Çanakkale savaşına katılmıştır. Maraş'ın Fransızlar tarafından işgal edildiğini haber alır almaz Elbistan'a dönerek, çeteler oluşturmuştur. Maraşlıların Arslan Bey komutasında direnişe başlamasıyla çeteleri ile birlikte şehre girerek, çatışmalara katılmıştır.
- 12- **Ali Kâhya:** Göv Ali oğlu. Akbayırlı, Çetenin ileri gelenlerinden. Arkadaşlarıyla birlikte Maraş mücadelesine katılmıştır.
- 13- **Hüseyin Bucak:** Ali oğlu. Dervişçimlidir. Maraş Harbine çetesiyle katılmıştır.
- 14- **Hacı Osman Bey:** Kışlalzadelerden Mehmet Ağa oğludur. Mülazım-ı sânidir. Hacı Osman Bey, mahkûmken o zaman uygulanan “savaşma şartı” ile serbest bırakılmıştır. Maraş'ın kurtuluşundan sonra devam eden çarpışmalarda, İslâhiye'de, atının üzerinde iken top ile vurularak şehit edilmiştir. Maraş'a at üzerinde top götürdüğü nakledilmiştir.
- 15- **Koco Elbistan:** Gücüklüdür. Koco Elbistan, hem Maraş Harbinde çetesiyle savaşmış, hem de Hatay direnişinde de Sökmenoğulları ile birlikte hareket ederek, çok büyük yararlılıklar göstermiştir.
- 16- **Hüseyin Gök** Afşin doğumlu. Fransızların Maraş'a gelmesi üzerine, Seyit Mehmet İmamoglu ve Durdu Yıldırım ile beraber adamlarından çete kurarlar ve Maraş harbine giderler. Maraş'ta Kanlı köprü'nün üst tarafında bulunan Ermeni kilisesinden makineli tüfek ile ateş açılmıştır. Makineli tüfeğin ateş ettiği yer tespit edilerek, susturulması için Hüseyin Gök ile Durdu Yıldırım ve birkaç kişilik çete arkadaşı giderler. Ermenilerle çatışmaya girerler; çatışmada Durdu Yıldırım şehit edilir. Bunun üzerine Hüseyin Gök ve çete arkadaşları Ermeni kilisesinin damını delerek, makinelinin bulunduğu evi yakarlar ve Türklerin üzerine ölüm saçan makineli tüfeği sustururlar.
- 17- **Durdu Yıldırım:** Afşin doğumlu. 1920 yılında Maraş savaşında Kanlı köprü'nün üst tarafında Ermeni kilisesindeki makinalı tüfeği susturmak için girdiği çatışmada şehit olmuştur.
- 18- **Rafet Akkaya:** Mehmet oğlu, 1897 Afşin doğumlu. Maraş, Zeytun, Antep, Adana savaşlarından sonra Sivaslı Celal Yüzbaşı ile Sakarya savaşı ile Kurtuluş savaşlarında savaşmış kırmızı şeritli madalyayla taltif edilmiştir.
- 19- **Mustafa Yücel:** Halil oğlu, 1886 Afşin doğumlu. Maraş Savaşında silahını çete arkadaşları emanet ederek, Fransız cephaneliğin önünde nöbet tutan

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

silahlı iki Fransız askerini boyunlarından yakalayarak, etkisiz hale getirmiştir. Fransız cephaneliğinde bulunan silahları alarak silahı olmayan milislere dağıtmıştır.

- 20- **Keyfo Ağa:** Ali İmamlardan. K. Maraş'ın kurtuluşunda görev alan askerler için toplanan erzakı Maraş'a taşımıştır.
- 21- **Hacı Hüseyin Özdemir:** İbrahim oğlu, 1880 Afşin doğumlu. Maraş'a Fransızların gelmesi üzerine çete toplayarak Maraş harbine katılmıştır.

5.2. Pazarcık'tan Katkı Sağlayanlar:

- 1- **Yakup Hamdi Bey:** (Süleyman oğlu,1887-1948)Karahasanlıdır.Reisi olduğu Atmalı Aşiretine mensup kuvvetlerle Maraş ve Antep savunmasına önemli katkı sağlamıştır.Bölgede hatırı sayılır bir güç sahibidir. Nüfuz alanı Pazarcık merkez, Kızkapanlı, Sadakalar, Kizirli, Tilkiler, Turunçlu, Mahkanlı, Akçalar, Kurtdere, Gölbaşı'nın bazı köyleri ile birlikte Elbistan Karahasanuşağı, Türkören, İkizpınar, Doğanşehir Kapidere, İslahiye Atmalı köyü, Nurdağı Şatırhöyük, Gaziantep Kızkapanlı, Afşin Türkçayırı, İncirli vs.dir. İşgali öncesi İngiliz Gizli Servis Ajanı Binbaşı E.W.C Noel Yakup Hamdi Paşa ile görüşerek yanından memnun bir şekilde ayrılmıştır. Bir taraftan İngilizlerle birlik olduğu intibamı verirken diğer yandan 4 Eylül 1919'da Sivas'ta yapılan kongreye telgraf çekerek bağlılık sözü vermiştir. 15 Eylül 1919'da ise Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kuranlar arasında yer almıştır. Fransız işgalini kabul etmesi durumunda jandarma komutanlığı sözü veren Agop Hırlakyan'ın damadı Karlozoölu Osep'in yakalanmasını sağlamıştır. Fransız işgali sürecinde Antep Maraş yolunu kontrol altında tutarak, Fransız birliklerini bozguna uğratmıştır. Bölge çarpışmalarında da Kılıç Ali ile birlikte hareket etmiştir. Maraş'ın kurtuluşundan sonra kayınbiraderi olan Sinemilli aşireti reisi Tapo Ağa ile birlikte Antep'in de yardımına gitmiştir. Kurtuluş Savaşında gösterdiği üstün hizmetlerinden dolayı "Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası" ile taltif edilmiştir. 1. dönem Maraş milletvekili olarak Ankara ya davet edilse de Pazarcık Kaymakamlığını tercih etmiştir.
- 2- **Molla Mehmet (Karayılan):** (Mamo oğlu, 1888-1920) Pazarcık'ın Höcüklü köyünün Elif mezrasındandır. Bir süre imamlık yaptığı için Molla ismini almıştır. Birinci Dünya Savaşında Doğu cephesinde Kazım Karabekir komutasında savaşmış vebaşarlarından dolayı ödüllendirilmiştir. Cephede ağır şekilde yaralanan Karayılan, Erzurum Hastanesinde tedavi edildikten sonra memleketine dönmüştür. Bu arada savaş da sona ermiştir. Daha sonra Devletin baş edemediği eşkıya Bozo'yu uzun bir takip sonrasında etkisiz hale getirmiştir. İşgal kuvvetlerinin Antep-Maraş ve çevresini işgal etmeye başlaması ile 1600 baş hayvanını satın bu paranın tamamı ile silah ve cephane temin ederek, aşiretinden ve çevreden 82 gönüllü çeteyi silahlandırarak, Maraş müdafaa kuvvetlerine yardıma gitmiştir. Fransız birliklerini Karabıyıklı'da büyük bir bozguna uğratmıştır. Maraş'ta şehir içi çatışmalarının devam ettiği günlerde Maraş-Antep arasını tutarak düşmanın Maraş'a yardım göndermesini önlemiştir. Maraş'ın kurtuluşundan sonra

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Antep'in yardımına giderek, büyük katkılar sağlamıştır. 24 Mayıs 1920'de Antep Sarımsaktepe'deki çatışmalarda şehit düşmüştür.

- 3- **Tapo Ağa (Halil Erdem):** Hasan oğlu, Sinemilli Aşireti reisidir. Kuvvetleriyle Maraş ve Antep savunmasına önemli katkı sağlamıştır. Tapo Ağa ve Yakup Hamdi Paşa Kuva-i Milliye karşıtı gözükerek, İngiliz ajanı E. W.C Noel'den silah temin ederler. Silahlar temin edildikten sonra iki aşiret reisi Sivas'ta yapılan kongreye bağlılık telgrafi çekerler. Vatanperverliğinden dolayı, Kolordu Komutanlığından Harbiye Nezaretine çekilen telgraflarda Tapo Ağa'ya kaymakamlık verilmesi dile getirilmiştir.
- 4- **Ramazan Bey:** Pazarcık Jandarma Komutanı Yüzbaşı Ramazan Bey'in, MaraşHarbinde büyük katkıları olmuştur.
- 5- **Muhacir Ali Efendi:** Pazarcık Müdafai Hukuk Cemiyeti Başkanıdır. Milli mücadele için teşkilatlanmayı sağlamıştır. Pazarcık'a gelen Kılıç Ali ile müşterek çalışmıştır.

5.3. Göksun'dan Katkı Sağlayanlar:

- 1- **Binbaşı Hasan:** Kuvvetleri ile birlikte Maraş Mücadelesine katılmıştır.
- 2- **Yedek Subay Bayram:** Göksun Kuvayı Milliye Reisi, Kuvvetleri ile birlikte Maraş Mücadelesine katılmıştır. Antep Cephesinde şehit olmuştur.
- 3- **Bat Musa:** Maraş Mücadelesine katılmıştır.

5.4. Zeytin'dan Katkı Sağlayanlar:

Süleymanlı'dan gelen kuvvetler Cancık Mağarasını takviye için vazifelendirildiler⁷⁷².

- 1- **Sadeddin Topal İbrahim,**Emrindeki kuvvetlerle Maraş Mücadelesine katılmıştır.
- 2- **Şube Reisi Binbaşı Cemil:**Emrindeki kuvvetlerle Maraş Mücadelesine katılmıştır.
- 3- **Yedeksubay Sadi:** Emrindeki kuvvetlerle Maraş Mücadelesine katılmıştır.
- 4- **Yüzbaşı Mahmut:** Emrindeki kuvvetlerle Maraş Mücadelesine katılmıştır.
- 5- **Seçme Er Hacı Maksut oğlu İbrahim:** Kuvvetleriyle birlikte Maraş Mücadelesine katılmıştır.
- 6- **Hacı Aslanoğlu Ali Ruhi:** Kuvvetleriyle birlikte Maraş Mücadelesine katılmıştır.
- 7- **Şahin:** Arkadaşları ile birlikte Maraş Mücadelesine katılmıştır.

⁷⁷² Yalçın Özalp, age s.172.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

5.5. Andırın'dan Katkı Sağlayanlar:

Andırın kasabasında, Kuvâ-ı Milliye Kumandanlığına getirilen **Yaycıoğlu İbrahim** Ağa, arkadaşları ile çalışmalarına başlamış ve hazırlanan ilk müfreze Maraş'a gönderilmişti⁷⁷³. (*Müfreze komutanın ve erlerinin isimleri tespit edilemedi. AGB*) Andırınlıların büyük bir kısmı ise, Çukurova'nın doğusunun kurtarılması ile görevli Yzb. Osman Tufan tarafından, Kadırlı'nın kurtuluşu için görevlendirilmişti⁷⁷⁴.

5.6. Bertiz'den Katkı Sağlayanlar:

Bertiz'de, **Zafer** ve **Muharrem** Beylerle **Sütçü İmam** tarafından Bertiz müfrezesikuruldu. Bertiz müfrezesiyle birlikte Göksün, Pazarcık milis teşkilâtlarını, Fransızların ilerlemesini ve işgalini engellemede çok büyük hizmetleri oldu. Maraş halkı, müfreze kumandanlığı yapabilecek ihtiyat zabiti ve emekliye ayrılmış şahıslar çeşitli kollarda ve Bertiz müfrezesinde görev aldılar⁷⁷⁵.

5.7. Çukurova'dan Katkı Sağlayanlar:

Kemal Bey (Kozanoğlu Doğan): Kilikya Kuvay-ı Milliye Kumandanı⁵ Kemal Bey'in bölgede bir müfrezesi faaliyet halindeydi⁷⁷⁶.

6. PROVOKASYONLARA KARŞI TAKINILAN MİLLİ TAVIR

İngilizler, bir yandan Maraş, Antep ve Urfa gibi Güney Anadolu vilayetlerini işgal ederken, bir yandan da Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa'nın, öncülüğünde doğmakta olan milli hareketi yok etmek için ısrarla bölücülük faaliyetlerinde bulunuyorlardı⁷⁷⁷.⁵ Esas gayeleri Musul ve Kerkük petrol bölgelerini koruyacak kukla bir Kürt devleti meydana getirmektir⁷⁷⁸.⁶

Bu amaçla İngilizlerin Süleymaniye Sancağındaki siyasi temsilcisi Yüzbaşı Edward Noel⁷⁷⁹ görevlendirilmişti. Olağanüstü yetkilerle donatılmış

⁷⁷³ Gnkur. ATAŞE Bşk. lığı Atatürk Özel Arşivi, No: 24, Dos. 1336/13-3, F-21.

⁷⁷⁴ Recep Dalkır, Yiğitlik Günleri, Milli Mücadele'de Çukurova, İstanbul, 1961

⁷⁷⁵ ATAŞE, Barış Faaliyetleri Koleksiyonu, Klasör no: 1162, E/Y Dosya no: 153/81, Belge no: 2-2.

⁷⁷⁶ Yalçın Özalp age s.91.

⁷⁷⁷ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi yıl: 1954, Vesika No: 147.

⁷⁷⁸ Akbıyık, Millî Mücadelede Güney Cephesi, Maraş, s.26

⁷⁷⁹ Zaho hakimi olan başka bir İngiliz ile birlikte Birinci Dünya Harbi esnasında İran'da Bahtiyariler yanında bulunmuş ve ondan sonra da Kafkasya'ya gönderilmiş, uzun zaman Kürtlerin oturduğu bölgelerde yaşamıştı. İyi Kürtçe biliyordu. (Türk İstiklal Harbi, C. IV, Güney Cephesi, Ank.Gnkur.Basımevi, 1966, s.14).

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

olarak Türkiye'de bulunan Noel'in amacının Kürtleri kullanarak, Anadolu'da oluşmakta olan milliyetçi akımı boğmak olduğunu Amerika'dan gelen Amiral Bristol de 30 Eylül 1919 tarihinde Amerika Dışişleri Bakanlığına çektiği telgrafta bildirmiştir⁷⁸⁰.

Yüzbaşı Noel, Kürt Lawrensi olma yolunda yoğun bir çaba sarf etmiştir. Noel'e göre, Mustafa Kemal Paşa'nın meydana getirdiği hareket tehlike arz ederse, ona karşı Bedirhanîlerle diğer bazı Kürtlerin kullanılması gerekiyordu. Bu maksatla da bölgedeki vilayetlere, Kürt ileri gelenlerinin vali veya mutasarrıf olarak tayin edilmesi hususunda, İstanbul'daki hükümetin, ikna edilmesi lazımdı. İngilizler bu hususta mesafe kaydetmişti. Mesela Elazığ valisi Ali Galip Bey, Sivas'a vali olarak atanmıştı. İngilizlerin bölgede oynamak istediği bu oyunu önlemek ve Kürtçülük faaliyetine engel olmak için Diyarbakır'da bulunan XIII. kolordu komutanlığı harekete geçerek, bu faaliyetleri önlemeye yönelik bazı tedbirler almıştır, hem de olayın bizzat kışkırtıcısı olan İngilizleri şiddetle protesto etmiştir⁷⁸¹. Kolordu Kumandanı Cevdet Bey, Sivas'ta bulunan III. Kolordu Kumandanlığını uyararak, Maraş'ın İngiliz işgali altında bulunmasından ötürü Elbistan'ın stratejik durumunun önemli olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden İngiliz işgalindeki Maraş'a uğrayan Edward Noel'in Elbistan yolu ile Malatya'ya geçerken Elbistan ile Urfa arasındaki yolların krokisini alarak halk arasındaki mezhep farklılıklarını tetkik ettiğini ve Elbistan kazasındaki dağlık köylere uğrayarak buradaki Türk ahaliyi silahlanmaya ve isyana teşvik ettiğini bildirmiştir. Cevdet Bey İngilizlerin Elbistan'a yapabilecekleri bir müdahaleyi önlemek için buraya kuvvet gönderilmesini istedi. Ayrıca Aziziye (Pınarbaşı)'deki alaydan ya da Sivas'tan Darend ve Gürün'e de bir kuvvet gönderilmesinin uygun olacağını bildirdi⁷⁸². Bunun için Elbistan Asker Alma Şubesindeki subaylar köylere gönderilmeli ve halk İngilizlerin bozguncu faaliyetlerine karşı bilinçlendirilmeliydi. Köylerdeki halka Noel'in zararlı faaliyetleri anlatılmalıydı. Buradaki subay sayısı bu işe kâfi gelmezse Malatya civarındaki aydın subayların Elbistan Asker Alma Şubesine tayin edilmeliydi.

İngiliz Gizli Servis Ajansı E. W. C. Noel, aşiretleri Milli Mücadeleye ve Mustafa Kemal'e karşı ayaklandırmak ve olası bir İngiliz işgalini benimsemeleri için, özellikle Yakup Hamdi Paşa ve Tapo Ağa ile irtibata geçmiştir⁷⁸³. Edward Noel Elbistan ve Pazarcık civarında bulunan hem Atmalı Aşireti Reisi Yakup Hamdi'nin hem de Sinemenli Aşireti Reisi Hasan oğlu (Halil Erdem) Tapo'nun yayladaki çadırlarına giderek, bunların nüfuslarını kaydetmiştir. Pazarcık'tan geçerken Ermeni iddialarının başlangıç noktasına adım attığını ifade eden Noel, Pazarcık'ta savaş öncesinde bile Ermeni nüfusunun 25 kişiyi geçmediğini belirtmiştir. Civar köylerde de bir tek Ermeni'ye rastlamadığını, dolayısıyla bu insanların Ermeni hâkimiyetine sokulmak istenmesinin hangi adâlet kavramıyla izah edileceğini Londra'ya yazmış fakat hiçbir cevap alamamıştır⁷⁸⁴.

⁷⁸⁰ *Akbıyık, age. S. 26*

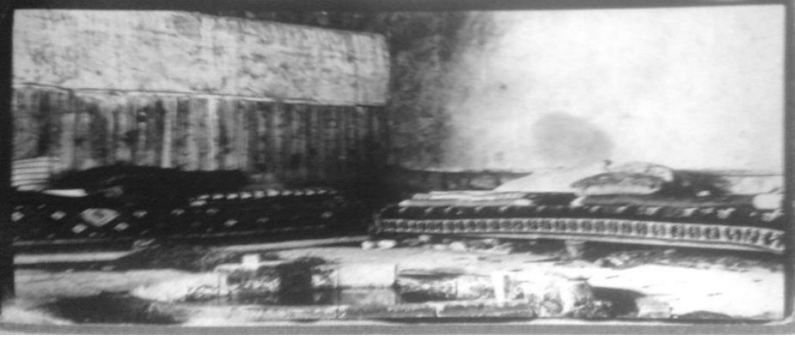
⁷⁸¹ *Karabekir, age. s. 224*

⁷⁸² *Akbıyık, Milli Mücadelede Güney Cephesi, Maraş, s.26*

⁷⁸³ *Arık, age. s. 52.*

⁷⁸⁴ *Mim Kemal Öke, 1989, İngiliz Ajansı Binbaşı E. W. C. Noel'in Kürdistan Misyonu, İst., VII+132 s.*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Tapo Ağa'nın evi Binbaşı (Edward William Charles Noel'in, çektiği resim 28 Ağustos 1919).

Noel ayrıca aşiretler arasındaki lehçe farklılıkları üzerinde durmuştur. Atmalı Aşireti obasına da uğrayan Noel, Yakup Paşa'nın misafiri olmuştur. Bu ziyaretler için Noel "Ziyaretlerimizle Kürt millî duygularında uyanma gerçekleşmiştir" ifadesini kullanmıştır⁷⁸⁵. Ancak bu aşiretlerin millî mücadeleye katılması bu ifadenin yalan olduğunu göstermiştir⁷⁸⁶.

⁷⁸⁵ Öke, M., K., 1990, *İngiliz Ajanı Binbaşı E. W. C. Noel'in Kürdistan Misyonu*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

⁷⁸⁶ Sarıay, Y., 2002, *Proje Yöneticisi, Osmanlı Belgelerinde Ermeni Fransız İlişkileri 1918-1919*, Ankara.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Binbaşı Edward William Charles Noel, Yakup Hamdi Bey'in çadırında 31 Ağustos 1919). (Soldan 3. Kişi, Yakup Hamdi Bey; dördüncü kişi de Binbaşı E.W.C. Noel'dir.)

E.W.C. Noel, Yakup Hamdi'den bahsederken de; "Yakup Paşa'nın Türklere şiddetle karşı olduğunu tahmin etmek hiç de zor değil fakat bu yönüyle bölgedeki diğer Kürt reisleri arasında bir istisna da değî⁷⁸⁷." demektedir. Oysa Yakup Hamdi Bey'in takındığı tavır, Noel'den silah almak için onu inandırmaya yönelikti. Diğer bir husus da Yakup Hamdi Bey, her ne kadar Atmalı Aşireti'nin reisi ise de aslen Karahasanlıdır. Karahasanlılar da Oğuzların Beğdili boyundadır.

Bu arada Fransızlar Pazarcık civarındaki Kuvay-ı Milliyeyi etkisiz hale getirmek ve Antep-Maraş yolunu emniyet altına almak için bölgedeki aşiretler üzerinde bölücü propagandalara başladılar. İngilizler'in başlayıp da bitiremedikleri⁷⁸⁸ Kürtçülük propagandasına bu defa Fransızlar başvurular. Antep Fransız kuvvetleri müşaviri olan Rapheal Hırlakyan düğün için Maraş'a gelmişti. Hırlakyan ailesinin Tapo Ağa ile arası iyi idi. Hırlakyan'ın hesabına göre Tapo Ağa aşiretinden dört-beş bin silâhlı kişi çıkarabilir ve bu kuvvetlerle Antep-Maraş yolu arasındaki Kuvay-ı Milliyeyi etkisiz hâle getirebilirdi. Rafael Hırlakyan Fransızların teşviki ile Tapo Ağaya bir haberci gönderdi. Hırlakyan gönderdiği haberde Fransızları desteklemesinin kendi lehine olacağını Tapo Ağa'ya bildiriyordu. Tapo Ağa kendisine Fransız şeref madalyası verilmesi, Maraş vilayetindeki bütün Kürt aşiretlerinin üzerinde hâkimiyetinin tanınması ve gerekli silâhların verilmesi şartı ile işbirliği yapabileceğini bildirdi. Rafael Hırlakyan, Tapo Ağa'dan, Fransız kumandanı ile anlaşma şartlarını görüşmek üzere, kendisim belli etmeden Antep'e gitmesini istedi ise de bu görüşme gerçekleşmemiştir⁷⁸⁹.

Bir başka kıskırtma faaliyeti icra eden Fransızlar, Osmaniye askerî mutasarrıfı Yüzbaşı Andre'yî, Maraş askerî mutasarrıflığına getirmişlerdi. Andre'nin Maraş'a gelirken beraberinde getirdiği bazı Osmaniyeliler, ilçelere mektuplar yazarak, işgal kuvvetine sadakat ve hizmet etmek için iknaya çalışmışlardı. Özellikle Göksun ve Süleymanlı Çerkezleri ile Pazarcık aşiretlerinden ümit beklenip buna ikna edilmeye çalışılmıştı. Bunlara para mükâfati ve bir kısmına da memuriyetler vaat edilmişti. Bu mektuplardaki rüşvet teklifleri Süleymanlı ve Göksun'dan lanetle, nefretle karşılandığı belirtiliyordu. Pazarcık'a giderek, Atmalı Aşireti reisi Yakup Hamdi'ye ve Sinemili Aşireti reisi

⁷⁸⁷ Binbaşı E. W. C. Noel, *Kürdistan 1919 Binbaşı Noel'in Günlüğü, Avesta Yayınları, 2013, s. 30.*

⁷⁸⁸ Akbıyık, *Millî Mücadelede Güney Cephesi, Maraş, 2015 Ankara, s. 174*

⁷⁸⁹ Akbıyık, *Millî Mücadelede Güney Cephesi, Maraş, 2015 Ankara s.175, Stanley*

KERR- a.g.e. sf- 84, Kerr eserinde bu konuda şu bilgileri de ilave etmektedir: "Hırlakyan acı olarak kaydeder ki; Beyrut'ta her küçük memur kendi idaresinde bir arabaya sahipti, Fakat hiçbiruzaktaki yerler için kıyılmadı." Bilindiği gibi Tapo Ağa daha öncede İngiliz emellerine alet olmuş ve Binb. Noel ile görüşmüştü. Bak. Yu. sf. 26-27.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Tapo'ya para götüren ve Fransız işgalini kabul etmesi karşılığında onlara jandarma komutanı olacağını müjde olarak haber veren Agop Hırlakyan'ın damadı Karlozoğlu Osep'in (Kılıç Ali'nin bildirdiğine göre Ohannes) de Yakup Hamdi (ya da jandarma komutanı Ramazan) tarafından yakalanıp Kuvay-ı Milliye'ye teslim edildi⁷⁹⁰.

Neticede, Yakup Hamdi Paşa ve Tapo Ağa, Kuva-i Milliye karşıtı gözükerek, İngiliz ajanı Noel'den silah temin ederler. Silahları temin ettikten sonra iki aşiret reisi birlikte Sivas'ta yapılan kongreye bağlılık telgrafı çekerler⁷⁹¹.

7. MAHALLİ KUVETLERE YAPILAN TALTİFLER

Maraş ve Antep Savunmasına katılan mahalli kuvvetler, fedakârlıkları, gayretleri ve kahramanlıkları sebebiyle gerek telgraf çekilerek, gerekse madalya verilerek taltif edilmişlerdir. Bunlardan bazılarını burada zikretmeyi uygun bulduk.

Maraş ve Antep savunmasındaki katkılarında dolayı Yakup Hamdi Bey ile Mulla Mehmet KARAYILAN, Mustafa Kemal tarafından gönderilen mektupla; *“Pek muhterem Mulla Mehmet KARAYILAN, biliyorsunuz ki, vatanımız işgal altındadır. Fransızlar Kilis'ten Antep'e, oradan Maraş'a büyük bir askeri güçle girmek istiyorlar. Düşmanı Antep'e ve Maraş'a sokmayasınız. Sizin Yemen ve Doğu Cephesindeki kahramanlıklarınızı biliyor ve takdir ediyoruz. Ayrıca, Yakup Hamdi Paşa'nın Reisliği'ndeki Atmalı Aşireti'nin, Kurtuluş Savaşımıza desteğini de biliyoruz. Bir vatansaver olarak Askeri Dehanızdan yararlanmak isteriz. Sizleri, bizimle birlikte Kuvva-i Milliye saflarında, omuz omuza savaşmaya davet ediyorum. Selam eder gözlerinizden öperim.”* denilmiştir⁷⁹².

Milli mücadele bitiminden sonra Muhacir Ali Efendi, Mustafa Kemal'in daveti üzerine Ankara'ya gider ve Pazarcık'ta milli mücadeleye katılan, Pazarcık Müdafai-i Hukuk Cemiyeti üyesi, 17 kişinin adlarının yazılı olduğu listeyi Paşa'ya takdim eder. Daha sonra bu listedeki şahıslara TBMM kararı ile kırmızı şeritli madalya takdim edilir⁷⁹³.

Ali Fuat Cebesoy da Maraş müdafaası hakkında hatıralarında, *“Maraş müdafaası İstiklâl Mücadelesinin en parlak kahramanlık destanlarından birisidir. Başta Maraşlılar olmak üzere Pazarcık, Elbistan ve Göksunlular cesaret, feragat ve fedakârlıkların bir timsalidir. Yirminci ve üçüncü kolordulardan iştirak edebilen zabıt ve askerlerin de bu kahramanlıklarda hissesi vardır. Maraş'ın mukaddes kurtuluşu uğrunda şehit düşen aziz kardeşlerimizin mübarek hatıraları önünde eğilirken gazilerini de hürmetle*

⁷⁹⁰ Hatice Başkan, *Türk Basınının Fransız İşgali Altındaki Maraş'ı İşlemesi*

⁷⁹¹ Arık, age. s. 52

⁷⁹² Mehmet Demir, *Antep Savunması*

⁷⁹³ 2Yalçın ÖZALP, *Gazilerin Dilinden Milli Mücadelemiz, Ankara, 1986, sf. 252,*

*Bak. Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi. 106'ncı içtima, 1 inci Celse
23 Mayıs 1926*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

*selamlarım.*⁷⁹⁴”diyerek, Maraşlılarla ile beraber, Pazarcık, Elbistan ve Göksunlulara iltifatta bulunmuştur.

Sonuç

Maraş mücadelesi; haberleşme zorlukları, silah ve mühimmat kıtlığı, para yokluğu, gıda sıkıntısı ve tabiat şartlarının olumsuzluğu içinde, asker ve silah bakımından çok güçlü olan istilacılara karşı verilen, topyekûn bir müdafaa ile taarruzun adıdır. Öyle ki Maraş'ın içinde yaşanan olumsuzluklar, Elbistan, Pazarcık, Göksun, Zeyton (Süleymanlı), Andırın, Pınarbaşı (Aziziye), Darend ve Gürün'deki kalplerin titremesine neden olmuştur. Neticede bölgede görevli liderlerin fedakârca ve sistemli çalışmalarıyla Maraş, tüm birimleriyle kolayca mücadele için harekete geçirilmiştir. Akabinde, bu mücadele için gerekli olan birlik ve beraberlik ruhu adına ne varsa ortaya konulmuştur. Hülâsa bu savaşın ve ardından gelen zaferin içinde, tüm Maraşlılara ve çevredeki kuvvetlere ait hassasiyet, vatanseverlik, gayret fedakârlık, katkı ve kahramanlıkla bezenmiş izleri görmek mümkündür.

KAYNAKLAR

- ABADİ, Türk Verdün'ü Gaziantep-Antep'in Dört Muhasarası, çev: Kur. Yzb. Necmettin, Gaziantep 1959*
Açıksöz Gazetesi, 8 Şubat 1920. sayı 33.
AKBIYIK, Yaşar. Milli Mücadele Sırasında Maraş'a Yapılan Yardımlar
AKBIYIK, Yaşar. Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yük. Kur. Atatürk Araş. Mrk., Ankara 1999-2015
ALPARSLAN, Yaşar-YAKAR, Serdar. İstiklal Savaşında Maraş
ALPARSLAN, Yaşar-YAKAR, Serdar. Maraş-Fransız Harbi, (Kılıç Ali'nin Güneydeki Macerası)
ARIK, Halil. Tarihi ve Kültürel Özellikleri ile Pazarcık.
ATAŞE, Atatürk Arşivi, Dosya 1336/13-5,
ATAŞE, Barış Faaliyetleri Koleksiyonu, Klasör no: 1162, E/Y Dos. no:153/81, Belge no: 2-4
BAŞDOĞAN, Ferhat; Em. Kur. Alb. age Arşivi No: 1-218, Dos. No: 146.
BAŞKAN, Hatice, Türk Basınının Fransız İşgali Altındaki Maraş'ı İşlemesi
BİNİŞ, Ali Gültekin, Maraş ve Antep Savunmasına Katılan Karahasanlılar (makale)
CEBESOY, Ali Fuat. Milli Mücadele Hatıraları, İst. 1955
DALKIR, Recep. Yiğitlik Günleri, Milli Mücadele'de Çukurova, İstanbul, 1961
DEMİR, Mehmet. Antep Savunması
EYİCİL, Ahmet. Maraş Mücadelesinde Atatürk
SARAL, Ahmet Hulki, Emekli Tuğgeneral, Türk İstiklal Harbi, Gnkur. ATAŞE Bşk. lığı Yayınları; C. IV., Güney Cephesi, Ankara Gnkur. Basımevi, 1966,
JAESCHKE, Gothart. Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Ankara 1970

⁷⁹⁴ Ali Fuat Cebesoy. Milli Mücadele Hatıraları, İst. 1955, s. 292.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

- GÖNEN, Cengiz. *Ulusal Kurtuluş Savaşının İlk Kahramanı: Maraş Ankara 2005*
GÜLLÜ, Adnan. *Bir kentin Hafızası Elbistan Tarihi*
Harp Tarihi Vesikaları Dergisi yıl: 1954, Vesika No: 147.
KARADAĞ, Hüsameddin. *İstiklal Savaşında Maraş*,
KARADAĞ, Hüsameddin. 1943, *Millî Mücadelede Maraş, Mersin*
KARBEKİR, Kâzım. *İstiklal Harbimiz, İstanbul 1969*
NOEL, Edward William Charles, *Kürdistan 1919 Binbaşı Noel'in Günlüğü, Avesta*
Yayınları, 2013
Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Fransız İlişkileri Cilt II, Kolektif, Devlet Arşivleri
Genel Müdürlüğü,
ÖKE, Mim Kemal, 1989, *İngiliz Ajanı Binbaşı E. W. C. Noel'in Kürdistan Misyonu,*
Boğaziçi Yayınları, İstanbul
ÖZALP, Ömer Hakan. *Müfettiş Osman Necati Erginöz'ün hatıraları.*
ÖZALP, Ömer Hakan. *Maraş'ın Kurtuluşunda Elbistan'dan Giden Top (makale),*
ÖZALP, Yalçın. *Maraş Direnişinin Başındaki Serkomser Ali Bey, EGM Basımevi,*
Ankara 200
ÖZALP, Yalçın. *Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İlk Zaferi, Ank. 1976*
SONYEL, Dr. Selâhi. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, Ank. 1973 c. 1*
TİTEA, kutu no 19, belge no 82.
Türk İstiklâl Harbi Güney Cephesi, Ank. 1966, c. IV
VÉOU, P. D. 1937, *Kilikya 1919-1922*
YAKAR, Serdar. *Maraş Milli Mücadelesinde Arslan Bey*

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

AGOP HIRLAKYAN

Mahmut TURAN⁷⁹⁵

Özet:

Hırlakyan ailesi Katolik ermeni kilisesi üyesiydi. Hırlakyanlar ticaretle uğraşıyordu, özellikle sultanın müteahhitliğini yapmaları, sayesinde Anadolu'da kendilerine önemli bir şöhret kazandılar. Agop Hırlakyan ailenin büyük oğlu idi, kendisi hem siyaset hem de ticaretle uğraşıyordu. Osmanlı devletinde milletvekilliği yapan Agop Hırlakyan milliyetçilik duygularının etkisini artırmasıyla bağımsız Ermenistan için çalışmaya başladı. Eğer Ermeniler Kilikya'da bağımsız bir ermeni prensliği kurabilirlerse, Agop Hırlakyan o prensliğin prensi olacaktı. Agop bu amaçla siyasi ve ticari ilişkilerini kullanarak, Ermenilerin isyan çıkartmaları için elinden gelen desteği sağladı.1895 Zeytun isyanında ticaret gemileriyle dönemin en gelişmiş silahlarını Anadolu'ya kaçak yollardan getirerek Ermenilere dağıttı. Avrupa'daki Ermeni komitacılar ile Anadolu'daki Ermeniler arasında iletişimi sağladı. Avrupalı büyükelçiler sayesinde ermeni meselesini dünyaya duyurdu. Dünya basınına Osmanlı devlet'inin Ermenilere zulüm yaptığı tezini savunarak büyükelçilere telgraflar çekti. Avrupalı devletlerin Osmanlı devletinin içişlerine karışmasını ve Osmanlı devletinin Ermenilere reform yapmasını sağlayan komitecilerden biriydi.

Osmanlı devletinin 1915 yılında uyguladığı tehcir kanunu ile Maraş'taki Ermeniler Konya ve Halep'e gönderildi. I.Dünya savaşı sonucunda yapılan gizli antlaşmayla Ermeniler tekrar Maraş'a dönerek, bir ermeni lejyonu oluşturdu. Agop Hırlakyan Fransızlar Maraş'ı işgal ederken Fransızlara öncülük eden isimlerinden biriydi. Abdal Halil Ağa olayında başroldeydi. Hırlakyan evini adeta bir kale gibi kuşattı ve Andre'yi evinde misafir etti. Bayrak olayında yine en önde yer alıyordu. Millî mücadele döneminde Fransızların Maraş'ı terk ettiği gün11 Şubat 1920 de öldü.

Anahtar Kelimeler: Agop Hırlakyan, Maraş, Ermeni-Fransız İlişkisi

Abstract

The Hırlakyan family was a member of the Catholic Armenian Church. The Hırlakyan were dealing with trade, especially thereby in the construction of the sultan, earning them an important reputation in Anatolia. Agop Hırlakyan was the eldest son of the family, he was dealing with both politics and trade. Agop, who made a deputy in the Ottoman state, started to work for independent Armenia with the influence of nationalist sentiments. If the Armenians could establish an independent Armenian principality in Cilicia, Agop Hırlakyan would prevail over that princess. For this purpose, Agop provided political and commercial support for the Armenian rebellion. In 1895 Zeytun Revolt, he brought the most advanced weapons of his time to Anatolia by illegal routes and distributed them to Armenians. He provided communication between Armenians in Europe and Armenians in Anatolia. Thanks to the European ambassadors, the Armenian issue was announced

⁷⁹⁵ Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

to the world. The world press has telegraphed the embassies by defending the thesis that the Ottoman state had persecuted Armenians. It was one of the committees that allowed the European states to intervene in the internal affairs of the Ottoman state and the Ottoman state to reform Armenia.

Armenians in Maraş were sent to Konya and Aleppo by the Ottoman State's deportation law in 1915. With the secret agreements made in the end of the First World War, the Armenians returned to Maraş and formed an Armenian legion. Agop Hırlakyan was one of the names leading the French when he invaded Maras. Abdal Halil Aga was the leading role. The Hırlakyan encircled the house like a castle and hosted Andre at home. The flag was still at the forefront in the incident. During the fighting period of the war of independence, the French abandoned Maraş and left the city. He died on the 11th February 1920.

Keywords: Agop Hırlakyan, Maras, Armenian -French Relationship

Giriş

Osmanlı devletinde Ermeniler, Türkler, Kürtler ve diğer azınlık halklar hep birlikte yaşamaktaydı. Bu çok uluslu yapı içinde Türkler kadar diğer uluslarda siyasi, dini, ekonomik ve kültürel açılardan eşit haklara sahiptiler.⁷⁹⁶Ermeniler kendilerine tanınan hak ve ayrıcalıkları başarıyla kullandılar. Ermeniler, Osmanlı devletinin yaşam tarzı ve yönetim biçimini de benimseyerek kısa zamanda Osmanlıların güvenine layık oldular ve Millet-i Sadıka unvanını aldılar. Osmanlı tarihinde Ermenilerden, 29 paşa, 22 bakan, 33 milletvekili, 7 büyükelçi, 11 başkonsolos ve 41 yüksek rütbeli memur hizmette bulundu. Ermeniler ve Osmanlı devletinin tüm unsurları Türklerle birlikte XIX. yüzyıl sonlarına kadar barış ve güven içinde yaşadılar.⁷⁹⁷

Osmanlı-Rus harbinden sonra, 1878 Berlin konferansında ermeni meselesi gündeme geldi. Emperyalist devletler (Fransa, İngiltere, Rusya) kendi çıkarları doğrultusunda Ermenileri kullanmak istiyordu. Büyük devletler Ermenileri Protestan, Katolik ve Gregoryen olarak mezheplere ayırdılar. İngiltere Protestan Ermenileri, Rusya gregoryen Ermenileri, Fransa Katolik Ermenileri destekleyerek Osmanlı devletine kendi çıkarları doğrultusunda müdahale etmeyi amaçlıyorlardı⁷⁹⁸. Hırlakyan ailesi Fransızların desteklediği Katolik Ermeni ailelerinden bir tanesiydi. Hırlakyan ailesi Osmanlı devletinde Fransızların teşviğiyle bir çok olayda başrol oynadı.

Hırlakyan'ın Hayatı

Hırlakyan ailesi Katolik ermeni kilisesi üyesiydi. Hırlakyanlar ticaretle uğraşıyorlardı, sultanın müteahhittliğini yaptıklarından dolayı Anadolu'da tanınan bir aileydi. Yurt dışında aktif şirketleri ve mağazaları bulunmaktaydı. Hırlakyan

⁷⁹⁶ Ahmet Eyicil, **Osmanlının Son döneminde Maraş'ta Ermeni Siyasi Faaliyetleri**, Gün Yayınları, Ankara, 2008, s. 41

⁷⁹⁷ Ahmet Eyicil, **Siyasi Tarih 1789-1939**, Gün Yayınları, Ankara, 2005, s.291-293

⁷⁹⁸ Davut Kılıç, **Osmanlı Ermenileri arasında dini ve Siyasi Mücadeleler**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2012, s.121-123

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Kirkor, Beyrut'ta öldüğü zaman 74000 kuruş, 3000 adet Osmanlı lirası, Kuyucak mahallesinde mağaza, kahvehane ve bahçe gibi fazla miktarda mirası kalmıştı.⁷⁹⁹ Aile ticaretin yanında siyasetle de ilgileniyordu. Agop Hırlakyan ailenin büyük oğluydu, Osmanlı Mebusan Meclisine 1914 seçimlerinde İttihat Terakki Partisinin Maraş mebusu olarak katıldı.⁸⁰⁰ Agop Hırlakyan'ın, Avedis, Osep ve Setrak isimlerinde üç oğlu vardı⁸⁰¹.

Osmanlı devletinin 1878 Osmanlı-Rus harbinde yenilmesinden sonra emperyalist devletler, Berlin konferansında ermeni sorununu ortaya atarak Anadolu'daki Ermenileri bağımsızlık vaadiyle isyana teşvik ettiler. Fransa ve İngiltere'de bu amaç için komiteler kurdular. Agop Hırlakyan sahip olduğu şirketler sayesinde Avrupa ve Anadolu'daki komitacılar arasında iletişimi sağlıyordu. Maraş kozmopolit bir nüfusa sahip olduğu için Fransızlar, Katolik ermeni lideri Agop Hırlakyanı, sözde bağımsız Kilikya ermeni prensi olarak atadılar. Hırlakyan'ın teşviki ve desteğiyle 1895 yılında Maraş'ta Zeytun bölgesinde isyan çıktı. Ermeni komitacılar, Avrupa'dan, bilhassa İngiltere'den getirttikleri silahları Zeytun'da ermeni çetelerine dağıttı. Bu isyanda Agop Hırlakyan 5000 adet şınaydır, martin ve vincıstır marka silah ile 20000 adet mermi satın aldı. Bu silahlar Zeytun isyanında Türklere karşı kullanıldı. Bu isyanda 13000 asker,7000 sivil olmak üzere 20000 Türk şehit oldu. Ermenilerden ise 125 kişi öldü. İsyan sonucunda İngiliz, Fransız ve Rus konsololar Türkleri suçladı, tutuklu bulunan Ermenilerin serbest bırakılarak Avrupa'ya kaçmalarını sağladılar.⁸⁰² Konsololar ve büyükelçiler sayesinde Ermeniler, Avrupa'ya asılsız haberler yolladı, Avrupa'da bağımsız Ermenistan için kamuoyu oluşturmaya çalıştılar. Gönderdikleri haberlerde Türklerin Ermenileri katlettiklerini arazilerini zorla ellerinden aldıkları can güvenliklerinin olmadığını bildirdiler. Sömürgeci devletlerden Osmanlı'nın Ermenilere karşı reform yapması için baskı yapmasını istediler. Fransız Hariciye Nazırının parlamentoda Ermenilerin katledildiklerini söyleyerek Türkleri suçlaması Anadolu'daki komitacıların harekete geçmesine sebep oldu.

Osmanlı devletinin birinci dünya savaşına girmesini fırsat bilen Ermeniler, Osmanlı devletini içten çökerterek bağımsız Ermenistan için isyan hazırlığına başladılar. Taşnak, Hınçak ve Rangavar ermeni komiteleri illegal ve silahlı bir şekilde Osmanlı düzeni içinde örgütlendiler.18 Mart 1915 tarihinde Zeytun'da Ermeniler yine isyan çıkardılar. Bunun üzerine Osmanlı devleti Ermenilerin Türk askerini arkadan vurmalarını ve ihanetlerini önlemek amacıyla

⁷⁹⁹ Ahmet Eyicil, “*Osmanlı Döneminde Maraş'ın Nüfusu ve Sosyal Yapısı*”, **Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu I**. Cilt, Kahramanmaraş Belediyesi,2013, s.43

⁸⁰⁰ Yaşar Arslanyürek, “*Agop Hırlakyan*”, **Kahramanmaraş Ansiklopedisi Cilt I**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları, Kahramanmaraş, 2016, s.80

⁸⁰¹ Yaşar Akbıyık, **Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş**, Atatürk araştırma merkezi, Ankara, 1999, s.307.

⁸⁰² Eyicil, **Osmanlı'nın Son Döneminde Maraş'ta Ermeni Faaliyetleri**, s.137-139

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

14 Mayıs 1915 tarihinde Nakl-i Sükkân kanunu çıkarıldı. Kanun gereğince Zeytun'daki Ermenilerin tamamı Konya ve Halep'e gönderildi⁸⁰³.

Komitacılar ve büyükelçilerin baskısı sonucu tehcir edilen Ermeniler, 22 ekim 1918 tarihinden itibaren şehre geri dönmelerine Meclis-i Vükelâca karar verildi. Tehcirle yerlerinden ayrılan Ermenilerin hakları için komisyonlar kuruldu. Kurulan komisyonlardan birinin Halep'te yaptığı incelemeye Maraş Ermenilerinin iki önemli lideri de katıldı. Bunlar Maraş Ermeni Konseyi Başkanı Papaz Aram Bağdıkyan ve Katolik Agop Hırlakyan'ın oğlu Hovsep Hırlakyanı.⁸⁰⁴ Demiryolu ile dönen mültecilerin ulaşımı ücretsiz yapıldı. Kendilerine sağlanan kolaylıklardan yararlanan çok sayıda Ermeni kısa sürede Maraş'a geri döndü. Fransızlar orta doğuda Lübnanlı Dürzileri nasıl siyasi çıkarları için kullandıysa, Ermenilerde bu amaç için kullandılar. Fransızlar, sadece Fransız üniforması giyen Ermenileri değil, bütün eli silah tutan sivil Ermenilerde tepeden tırnağa silahlandırdılar.⁸⁰⁵

İngilizlerle-Fransızlar arasında Suriye itilaf namesi imzalandı. Antlaşma hükümleri gereğince Maraş ve civarı Fransızlara bırakılacaktı. Bölgede yaşayan halk bu haberi alınca telgraflar çekerek tepkilerini gösterdi, fakat istenilen sonuç elde edilemedi. Suriye itilaf namesinin hemen akabinde Antep, Urfa, Maraş'ta Fransızların İngiliz kuvvetleri ile yer değiştirmesi işi ile görevlendirilen Colonel Piepape ile Osmanîye'de birlikte çalışan Ermeni Doktor Artin 28.10.1919'da Hınçak komitesi üyelerinden Agop Hırlakyan'a telgraf çekti. Telgrafta yarın misafirlerimizle Maraş'tayız yazıyordu.⁸⁰⁶

Ermeniler Fransızları coşku ile karşılamak için hazırlık yapıyorlardı. Agop Hırlakyan karşılama komitesinin başındaki isimlerinden biriydi. Agop Ağa, Abdal Halil Ağayı haberci gönderip çağırttı. Heybetli bir adam olan Halil Ağa, Agop Ağanın yanına geldi, "beni istemişsiniz emrindeyim paşam" diye seslendi. Agop ağa, Halil Ağaya olanca iltifatta bulunduğundan sonra; "Bu defa senden özel bir isteğim olacak, yarın kirvelerini de toplayıp gelmelisin. Fransız komutan ve askerleri karşılayacağız" dedi. Halil Ağa, "kasnağımı, hatta evimi bile altın ile doldurabilirsin. Fakat ben bu işte yoğunum. Bu din bahsi. Bir çomak bile vurmam. Din kardeşlerimin bağrına çomağımı indiremem" diye ters yüz edip sert adımlarla konaktan uzaklaştı.⁸⁰⁷ Bu cevap karşısında Agop, "Bu yaptığın unutulmayacaktır Halil Ağa. Fransızlar gelsin bunun hesabını senden soracağım." diyerek Halil Ağa'yı tehdit eder.

Fransızlar 29 Ekim 1919 Çarşamba günü Maraş'a geldiler. Maraş'a sevk edilen Fransız kuvveti, Yüzbaşı Fouquet'in komutasında 412. nci piyade alayının 5.

⁸⁰³ Cengiz Gönen, **Ulusal Kurtuluş Savaşının İlk Kahramanı Maraş**, Lazer Yayınları, Ankara, 2005, s.50-52

⁸⁰⁴ Yalçın Özalp, **Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İlk Zaferi**, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş, 1985, s.18

⁸⁰⁵ Akbıyık, age., s.307

⁸⁰⁶ Serdar Yakar, **Maraş Milli Mücadelesinde Bayrak Olayı ve Aşıklioğlu Hüseyin**, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş, 2012, s.41-43

⁸⁰⁷ İsmail Özçelik, **Milli Mücadele'de Anadolu Basımında Güney Cephesi (Adana, Antep, Maraş, Urfa) 1919-1921**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005, s.218

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

nci bölüğü (100kişi), ermeni lejyonunun 1.nci ermeni taburu (400kişi) ve Cezayir süvari müfrezelerinden (50 kişi) oluşuyordu.⁸⁰⁸ Fransızlar şehre girerken, Agop ağa başkanlığındaki kalabalık ermeni topluluğu caddenin her iki tarafını da doldurdu. Görkemli bir karşılama töreni yapmak isteyen Ermeniler, şehrin girişini Fransız ve ermeni bayrakları ile süslediler, çiçek buketleri hazırlayıp ermeni Transanta bandosunu getirdiler. Fransız kuvvetleri caddede ilerlerken damlardaki ermeni kadınların alkış tufanı devam ediyordu. Erkeklerde ellerindeki Fransız ve ermeni bayraklarını sallayarak : "yaşasın Fransızlar,yaşasın Ermenistan kahrolsun Osmanlılar ve Türkistan " diye haykır maktalardı.⁸⁰⁹Fransızların gelişiyle şehirdeki Ermeniler silahlandı,Türk halka hakaret ve tahrik etmeye başladılar.31 Ekim günü sarhoş bir halde gezen ermeni askerlerden biri Uzunoluk hamamının hemen önünde hamamdan çıkan çarşafılı kadına saldırarak,peçesini yırtıp eline aldı."Artık burası Türklerin değildir. Fransız memleketinde peçe ile gezilmez."diyerek tecavüzünü sürdürdü. Olayı gören Türkler müdahale etti, sarhoş ermeni askerin ateş etmesi sonucu çakmakçı Sait ve Gaffar Kabuloğlu Osman yaralandı.Olayı gören Sütçü İmam adındaki esnaf silahını ateşledi ve ermeni askeri vurdu. Sıkılan bu kurşun, Maraş direnişinin ilk kurşunu olarak önem kazandı. Bu olay sonucunda Ermeniler intikam almak için,şehirden gelişi güzel yağma yapıp bir kaç türkü öldürdü.⁸¹⁰Maraş mutasarrıfı hariciye nezaretine bir telgraf çekerek, ermeni askerleri değişmedikçe şehirde durumun düzelmeyeceğini bildirdi.⁸¹¹

Maraş'taki olayların durmaması ve giderek artması sonucu, General Gouraud' un emriyle Yüzbaşı Andre Maraş askeri valisi olarak görevlendirildi.Yüzbaşı Andre Maraş'taki kaosu nedenini araştırmak için daha önce Türk subaylarla birlikte Maraş'a geldi. Burada Hırlakyanların gösterdiği ilgiden memnun kalan yüzbaşının isteği vali olarak şehirde kalmaktı. Bunun için Maraşlı Çerkezler adına İskender, Hüseyin, Refik ve Süleyman isimli kişiler Antep Fransız işgal komutanlığına telgraf çekerek, yüzbaşı Andre'nin Maraş'a vali olarak atanmasını önerdiler⁸¹². Adana Bölge valisi Albay Bremond; şehrin ileri gelenlerine

⁸⁰⁸ Gönen, age, s.96

⁸⁰⁹ Memet Yetişkin, “*Maraş Savunması: Amaçlar, Kişiler ve Sonuçlar*”, **Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine**, Sütçü İmam Üniversitesi Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ksü Basım Evi, Kahramanmaraş, 2008 s.276

⁸¹⁰ Orhan Doğan, “*İngiliz ve Fransız İşgali Altındaki Maraş'ın Kurtuluş Mücadelesi(Önemli Olaylar/Öne Çıkan İsimler)*”, **Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine**, Sütçü İmam Üniversitesi Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ksü Basım Evi, Kahramanmaraş, 2008 s.253-255

⁸¹¹ Mustafa Sıtkı Bilgin, “*Arşiv Belgelerine Göre Fransız İşgali Altındaki Maraş'ta Ermeni Faaliyetleri*”, **Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine**, Sütçü İmam Üniversitesi Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ksü Basım Evi, Kahramanmaraş, 2008 s.246

⁸¹² Akbıyık, age, s. 134

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

ve ermeni lideri Agop Hırlakyan'a birer telgraf çekerek "Yüzbaşı Andre'nin mahiyetinde Osmanıye mutasarrıfı, Dörtüyl müftüsü ve iki Türk jandarma subayı ile Maraş'a geleceğini ve iyi bir şekilde karşılanmasını istemiştir.⁸¹³"

Yüzbaşı Andre 26 Kasım 1919 günü Maraş'a geldi, Ermeniler tarafından Fransız bayrakları ve tezahüratlarla karşılandı. Hükümet binasındaki görüşmelerden sonra, Maraş Ermenilerinin en nüfuslu ailesi olan Hırlakyanların konağına gitti. Yüzbaşı Andre 27 Kasım 1919 günü şehrin ileri gelenlerine bir yazı göndererek konuşmak için Abdulkadir Paşa'nın konağına davet etti. Andre toplantı saati geldiğinde jandarma komutanı Sıtkı, Yüzbaşı Mithat tercümanı Vahan ve Agop Hırlakyan ve oğulları Hovsep, Setrek, Mitat ile Abdulkadir Paşa'nın konağına gitti. Toplantıya davet edilen Türklere kimse gelmedi, bu duruma sinirlenen Andre'ye makul bir suretle anlatıldı. Alaturka saat ile alafrağa saat farkının buna yol açtığı yollu izahlarda bulunarak toplantı ileri bir tarihe ertelendi.⁸¹⁴ Ermeniler Andre'nin bu davetinin hafife alınarak Türklere tarafından kabul görmemesinin intikamını, Maraş kalesindeki Türk bayrağını indirmek suretiyle almak istediler. Yüzbaşı Andre'ye buna teşvik ettiler.

Guvernör Andre 27 Kasım 1919 Perşembe akşamı Agop Hırlakyan'ın evine misafir edildi. Andre adına düzenlenen baloda Hırlakyan'ın torunu Hovsep'in kızı Helena'ya dans yapma teklifinde bulundu. Bu teklif karşısında ermeni kızı Helena, "Ne Fransız nede ermeni bayrağının bulunmadığı bir şehirde dans etmeyi sevmem" diyerek cevap verdi. Ayrıca Türk bayrağının dalgalandığı yerde dans etmemeye yemin ettiğini söyledi. Helena'nın isteği üzerine yüzbaşı Andre askerlerine emir vererek kaleden Türk bayrağının indirilmesini istedi. Bunun üzerine Helena dans davetini kabul etti. Andre'nin emri üzerine Türk bayrağı kaleden indirildi ve yerine Fransız bayrağı çekildi.⁸¹⁵ 28 Kasım Cuma günü halk kalede Türk bayrağını görmeyince galeyana geldi ve kaleye hareket etti. Türk bayrağını kaleye çekip cuma namazını kaleden kaldılar.⁸¹⁶ Bayrak olayından büyük yara alan Fransızlar oldu. Fransızların Antep komutanı Yarbey Flye Sainte-Marie, Yüzbaşı Andre'yi Antep'e çağırdı. Adana bölge komutanının Maraş'taki durum hakkında birinci elden rapor alması için yarbey, yüzbaşı Andre'yi Adana'ya yolladı. Yüzbaşı Andre bir daha Maraş'a dönmedi.⁸¹⁷

Bayrak olayından sonra Fransızlar, Maraş'taki kuvvetlerinin miktarını artırdı. Ermenilerde boş durmadı, şehirdeki Türk'lere akıl almaz içkenceler yaptılar. Türklere kendi aralarında örgütlenmeye başlayıp Ermenilerle mücadele etmeye başladı. Şehirde tansiyon çok yükseldi, her an bir çatışma çıkabilirdi. Maraş'taki bu gerginlik üzerine yüzbaşı Kılıç Ali Pazarcık'a geldi. Amacı Antep'ten Fransızlara gelecek yardımı kesmektir. Yüzbaşı Kılıç Ali'nin başarılı saldırıları sonucu Fransızlara takviyeler gecikti.⁸¹⁸ Bu arada Agop Hırlakyanın yeğeni Raphael Hırlakyan, Helena ile evlenmek için Maraş'a geldi. Türk ermeni ilişkilerini

⁸¹³ Gönen, age, s. 106

⁸¹⁴ Eyicil, **Siyasi Tarih**, s.304

⁸¹⁵ Özalp, age, s.49

⁸¹⁶ Arslanyürek, age, s.80

⁸¹⁷ Bilgin, age, s. 242

⁸¹⁸ Doğan, age, s. 257

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

düzetmek için Antep imamı Bülbül Hocanın mektubunu İmam Bayi Zade'ye götürdü. Ancak imam Maraş'ta Ermenilerin Fransızlarla birleşmiş olduğu nedeni ile haklı olarak ret etti. İmam, Hırlakyanın en azından iki taraf temsilcilerinden oluşacak bir komisyonun, Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında gerginliği azaltma bileceğini önerdi⁸¹⁹. Rabhael Hırlakyan General Querette'den Türklerin şehirdeki Ermenilere saldırmasını önlemek amacıyla tüm Ermenilerin silahlandırılmasını istedi. General, Ermenilerin emniyetini sağlamanın Fransızların sorumluluğu olduğunu söyledi. Agop Hırlakyanın konağı, 1 Ocak 1920 de ışıldak ile aydınlatılarak, koruma altına alındı⁸²⁰.

Rabhael Hırlakyan, Generale ; " Pazarcık'ta Kılıç Ali'yi durduracak tek kuvvetin Hırlakyan ailesi ile iyi ilişkiler içerisinde olan Kürt lideri Tapo Ağanın olduğunu söyledi. Tapo Ağa ile görüştüğünü eğer kendisine Fransız şeref madalyası verildiği takdirde işbirliği yapmaya hazır olduğunu" belirtti. Fakat bu girişim Tapo Ağanın hastalığından dolayı başarısız oldu.⁸²¹

Maraş'ta mücadele devam ederken Agop Hırlakyanın oğlu Setrak Hırlakyan, Maraş şehrini yedi bölgeye ayırdı. Her bölge bir Fransız subay danışmanlığında savunma için hazırlandı.⁸²² Maraş milli mücadelesi yirmi iki gün sürdü. Agop Hırlakyanın Kuyucak mahallesindeki konağı Kılıç Ali müfrezelerince 25 Ocak 1920 de yakıldı. Bu konak, kışla gibi tahkim edilmiş Fransız ve Ermeni fedailerinin dayanma noktası tayin edilmişti.⁸²³ Agop'un torunu Helena ve beraberindeki bin kadar Ermeni gece Bulgurcular konağına yerleşti. Ermeniler bu konağın sadece giriş katını kullanarak yaklaşık bir ay bu evde kaldılar. Türk taarruzlarına karşı, bu evin korumalığını Agop Hırlakyanın binbaşı olan oğlu Setrak Hırlakyan yapıyordu. Mücadele çok çetin geçiyordu, hem Türkler hem de Ermeniler ağır kayıplar verdi.⁸²⁴

Fransızlar takviyenin gelmemesi ve Türklerin başarılı mücadelesi sonucu, 11 Şubat 1920 de şehri ağır bombardımana tutarak, Fransız birlikleri sessizce şehirden ayrıldı. Bu olay Ermeniler için tam bir hezimetti, Fransızların Ermenilere haber vermeden şehri boşaltması Ermeniler arasında kaosa sebep oldu. Katolik kilisesindeki Ermenilerin çoğu Fransızlara katılmak için hareket ettiğinde Türklerin ateşlerine maruz kaldı ve zayıf kaldı. Ölenler arasında şehrin en nüfuslu, varlıklı kişisi eski Osmanlı Mebusu Agop Hırlakyan ve kızı da vardı⁸²⁵.

Fransızların çekilmesinden sonra Türk askeri şehirde kalan 1000 silahlı, 8500 Ermeniye rehİN aldı. Bu sırada Setrak Hırlakyan Katolik kilisesinde toplanan Ermenilerden bir birlik oluşturmaya çalıştı. Amerikalıların ara buluculuğu sayesinde Setrak Hırlakyan ve beraberindekiler teslim oldu. Maraş'ta Binbaşı

⁸¹⁹ Gönen, age, s. 130

⁸²⁰ Eyicil, **Osmanlının Son Döneminde Maraş'ta Ermeni Faaliyetleri**, s.417

⁸²¹ Akbıyık, age, s.130-131

⁸²² Yetişkin, age,s.279

⁸²³ Akbıyık, age, s. 345

⁸²⁴ Gönen, age, s. 180

⁸²⁵ Özalp, age,240

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

Cemil'in başkanlığında sıkıyönetim kuruldu⁸²⁶. Sıkıyönetim harp de zanlı bulunanları yargıladı. Agop Hırlakyan'ın iki oğlundan birisi suçlu bulunarak idam edildi. Setrak Hırlakyan ise suçsuz bulundu, 20Ekim 1921 de Fransızlarla imzalanan Ankara antlaşması ile serbest bırakıldı.⁸²⁷

Sonuç

Agop Hırlakyan Maraş şehir tarihinde ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel açıdan bir döneme damgasını vurdu. Maraş'ta farklı milletlerden oluşan halk huzur içinde yaşıyordu. Agop Ağa, sömürgeci devletlerin kışkırtması sonucu, hayali bir Ermenistan uğruna şehri yaşanılmaz hale getirdi. Binlerce insanın ölümüne ve yurtlarını bırakıp gitmesinde etkisi oldu. Maraş'ta kardeşçe birlikte yaşayan Türk ve Ermenileri birbirlerine düşman etti. Maraş'taki Ermenilerin sözde prensi, 1875-1920 yılları arasında Maraş'ta meydana gelen birçok olayın başrolündeydi.

Neticede bağımsız bir Ermenistan hayali kendisinin ve ailesinin sonu oldu. Anadolu ve Avrupa'da tanınan Hırlakyan ailesi ekonomik ve siyasi her şeyini kaybetti. Anadolu'da büyüyen bu topraklarda servet kazanan, milletvekilliği yapan bir kişinin olmayacak bir hayal uğruna canını feda etmesi oldukça ilginçtir.

KAYNAKÇA

- ALPARSLAN Yaşar- YAKAR Serdar, **İstiklal Savaşında Maraş**, Kahramanmaraş, 2008
- AKBIYIK, Yaşar. **Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999
- ARSLANYÜREK, Yaşar. "Agop Hırlakyan", **Kahramanmaraş Ansiklopedisi I.Cilt**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları, Kahramanmaraş, 2016
- BİLGİN, Sıtkı Mustafa , "Arşiv Belgelerine Göre Fransız İşgali Altındaki Maraş'ta Ermeni Faaliyetleri" , **Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine, Sütçü İmam Üniversitesi** Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, KSÜ Basım Evi, Kahramanmaraş, 2008
- DOĞAN, Orhan. "*İngiliz ve Fransız İşgali Altındaki Maraş'ın Kurtuluş Mücadelesi(Önemli Olaylar/Öne Çıkan İsimler)*", **Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine**, Sütçü İmam Üniversitesi Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ksü Basım Evi, Kahramanmaraş, 2008.
- EYİCİL, Ahmet, **Osmanlı'nın Son döneminde Maraş'ta Ermeni Siyasi Faaliyetleri**, Gün Yayınları, Ankara, 2008.
- EYİCİL, Ahmet. **Siyasi Tarih 1789-1939**, Gün Yayınları, Ankara, 2005
- EYİCİL, Ahmet. "Osmanlı Döneminde Maraş'ın Nüfusu ve Sosyal Yapısı", **Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu I.Cilt**, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş, 2013,
- ÖNEN,Cengiz. **Ulusal Kurtuluş Savaşının İlk Kahramanı Maraş**, Lazer Yayınları, Ankara, 2005
- KILIÇ,Davut. **Osmanlı Ermenileri Arasında Dini ve Siyasi Mücadeleler**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2012

⁸²⁶ Eyicil, **Osmanlı'nın Son Döneminde Maraş'ta Ermeni Faaliyetleri**, s.432

⁸²⁷ Gönen, age, s.228

ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

ÖZÇELİK, İsmail. **Milli Mücadelede Anadolu Basımında Güney Cephesi**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005

ÖZALP Yalçın, **Mustafa Kemal ve Milli Mücadele'nin İlk Zaferi**, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları,1984

YAKAR,Serdar. **Bayrak Olayı ve Aşıkloğlu Hüseyin**, Ukde yayınları, Kahramanmaraş, 2012

YETİŞKİN, Memet. "Maraş Savunması: Amaçlar, Kişiler ve Sonuçlar", **Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine**, Sütçü İmam Üniversitesi Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ksü Basım Evi, Kahramanmaraş, 2008.